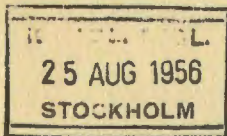

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1956:25

SOU

1956:25 A

Justitiedepartementet

UPPHOVSMANNARÄTT

TILL

LITTERÄRA OCH KONSTNÄRLIGA VERK

LAGFÖRSLAG AV

AUKTORRÄTTSKOMMITTÉN

Stockholm 1956

Statens offentliga utredningar 1956

Kronologisk förteckning

1. Aldringsvård. Idun. 344 s. S.
2. Fiskhandeln i Sverige. Idun. 194 s. Jo.
3. Restaurering av Uppsala domkyrka. Victor Petersson. 170 s. E.
4. Statens stöd åt växtförädlingen m. m. Egnellska. 295 s. Jo.
5. Standardtariffer för detaljdistribution av elektrisk kraft. Hæggsström. 96 s. K.
6. Statsägda aktieföretag i Sverige. Av R. Tersman. Idun. 110 s. Fl.
7. Städernas donationsjord. Kihlström. 86 s. I.
8. Förenklad statsbidragsgivning. Idun. 109 s. Fl.
9. Frågan om fortsatt samarbete mellan staten och TGO i LKAB. Marcus. 48 s. Fl.
10. Investeringsverksamhet och sparande. Balansproblem på lång och kort sikt. Av L. Lindberger. Hæggsström. 267 s. Fl.
11. Atomenergien. Beckman. 117 s. H.
12. Bihang till kyrkohandboken. Idun. 100 s. E.
13. Konstbildning i Sverige. Kihlström. 433 s., 24 s. pl. E.
14. Tulltaxa. 1. Allmänna synpunkter. Hæggsström. 210 s. Fl.
15. Tulltaxa. 2. Detaljmotivering. Hæggsström. 849 s. Fl.
16. Tulltaxa. 3. Taxan. Hæggsström. 179 s. Fl.
17. Fiskeområde. Idun. 106 s. Jo.
18. Seminarieorganisationen. 1. Idun. 237 s. E.
19. Kommunalförbund och indelningsändringar. Idun. 228 s. I.
20. Utredningen om kortare arbetstid. Kihlström. 277 s. S.
21. Utredningen om kortare arbetstid. Bilagor. Kihlström. 236 s. S.
22. Alternativt aftonsångsritual. Idun. 85 s. E.
23. Vissa ändringar i nöjesbeskattningen m. m. Beckman. 239 s. Fl.
24. Statsägda företag i utlandet. Idun. 352 s. Fl.
25. Upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk. Idun. 633 s. Ju.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1956: 25

Justitiedepartementet

UPPHOVSMANNARÄTT

TILL

LITTERÄRA OCH KONSTNÄRLIGA VERK

*Lagförslag av
Auktorrättskommittén*

IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG ESSELTE AB
STOCKHOLM 1956

INNEHÅLL

<i>Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet</i>	9
--	---

Lagförslag

Förslag till lag om upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk ..	13
Förslag till lag om rätt till fotografisk bild	28
Förslag till ändrad lydelse av 1 kap. 8 § tryckfrihetsförordningen	32
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 och 11 §§ lagen den 29 maj 1931 (nr 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens	32

Motiv

Inledande översikt	34
De sakkunnigas uppdrag	46
Internationell och utländsk upphovsmannarätt	50
Förslagets disposition	58
Förslag till lag om upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk ..	61
1 Kap. Upphovsmannarättens föremål och innehåll	61
1 § Upphovsmannarättens föremål	62
2—3 §§ Upphovsmannarättens innehåll	84
2 § Upphovsmannarättens innehåll: Förfoganderätten	87
Fråga om skydd mot referat av opublicerade verk	108
Fråga om införande av »droit de suite»	109
3 § Upphovsmannarättens innehåll: Den ideella rätten	113
4 § Bearbetningar	132
5 § Samlingsverk	137
6 § Flera upphovsmän	141
Upphovsmannarätt till filmverk	144
7 § Presumtionsregler	156
8 § Definitioner	162
9 § Författningar m. m.	165
10 § Fotografi och mönster	169
Fråga om särskilda åtgärder till skydd för konsthantverk och konstindustri	175

2 Kap. Inskränkningar i upphovsmannarätten.....	177
11 § Enskilt bruk.....	178
Fråga om särskild reglering av rätten att för enskilt bruk inspela och fotokopiera verk.....	186
12 § Fotokopiering inom arkiv och bibliotek.....	192
13 § Ändring av byggnad eller bruksföremål.....	195
14 § Citat.....	197
15 § Pressens lånerätt.....	204
16 § Skolböcker m. m.....	209
17 § Ljudupptagning för undervisning.....	220
18 § Blindskrift.....	223
19 § Sångtexter.....	223
20 § Fria framföranden.....	228
21 § Radio- och filmreportage.....	234
22 § Radions inspelningar.....	237
Fråga om tvångslicensrätt för radioföretag.....	243
23 § Biblioteksutlåning m. m.....	246
24 § Offentliga förhandlingar.....	255
25 § Visning av konstverk m. m.....	260
26 § Den ideella rätten vid fria utnyttjanden.....	266
3 Kap. Upphovsmannarättens övergång.....	273
Allmänna bestämmelser.....	274
27 § Överlåtelse av upphovsmannarätt.....	274
28 § Rätt till ändring — Vidareöverlåtelse.....	285
29 § Jämkning av avtalsvillkor.....	292
30 § Rättens övergång vid dödsfall.....	294
31 § Utmätning.....	301
Avtal om offentligt framförande.....	304
32 § Avtal om offentligt framförande.....	304
Förlagsavtal.....	307
33 § Förlagsavtalets begrepp.....	308
34 § Utgivningens omfattning.....	312
35 § Förläggarens utgivningsplikt.....	314
36 § Frister för utgivningen.....	319
37 § Redovisning.....	321
38 § Ändringar i ny upplaga.....	323
39 § Förläggarens ensamrätt.....	325
40 § Bidrag till samlingsverk.....	327
Avtal om filmning.....	331
41 § Filmföretagets plikt att inspela verket.....	333
42 § Offentlig visning av film.....	335
4 Kap. Upphovsmannarättens giltighetstid.....	337
43 § Den allmänna skyddstiden.....	338
44 § Skyddstiden för anonyma och pseudonyma verk.....	346
Fråga om särskild skyddstid för filmverk.....	349
Fråga om avgift för utnyttjande av verk efter skyddstidens utgång.....	352

5 Kap. Vissa med upphovsmannarätten besläktade rättigheter.....	354
45—48 §§ Utövande konstnärer, grammofonfabrikanter och radio- företag.....	355
A. Framställda skyddsanspråk — Bestämmelser i ut- ländsk rätt.....	356
B. Internationell reglering.....	361
C. Framställningar om införande av skyddsbestämmelser i svensk rätt.....	365
D. Principiella synpunkter.....	366
E. Olika förslag om skyddets anordnande.....	367
F. Kommitténs slutliga förslag.....	371
45 § Utövande konstnärer.....	379
46 § Skydd för ljudupptagning.....	383
47 § Ersättning för grammofonmusik i radio.....	384
48 § Skydd för radio- och televisionsutsändning.....	387
Sammanfattning till 45—48 §§.....	388~
49 § Kataloger och reklamalster.....	390~
Fråga om skydd för pressmeddelanden.....	397
6 Kap. Särskilda bestämmelser.....	399
50 § Titelskydd.....	399
51 § Skydd mot förvanskning av äldre verk.....	403
52 § Bestämmande av ersättning i vissa fall.....	411
Fråga om särskilda bestämmelser angående signering av konstverk m. m.....	412
Fråga om koncessionstvång för utföranderättsorganisa- tioner.....	419
7 Kap. Ansvar och ersättningsskyldighet.....	423
53 § Straff.....	423
54 § Skadestånd.....	428
55 § Åtgärder med olagliga exemplar.....	434
56 § Tillstånd att använda exemplar i vissa fall.....	438
57 § Tillämplighet av 53—56 §§ med avseende å 5 kap.....	439
58 § Forum i vissa fall.....	440
59 § Åtal m. m.....	440
8 Kap. Lagens tillämpningsområde.....	445
60 § Tillämpning på svenska verk.....	445
61 § Tillämpning av 5 kap. på svenska rättsägare.....	447
62 § Tillämpning med avseende å utlandet.....	448
9 Kap. Övergångsbestämmelser.....	458
Förslag till lag om rätt till fotografisk bild.....	468
Förslag till ändrad lydelse av 1 kap. 8 § tryckfrihetsförordningen.....	485
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 och 11 §§ lagen den 29 maj 1931 (nr 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens.....	486

Sammanfattning av kommitténs förslag.....	487
Särskilt yttrande av professorn Eberstein.....	498
Särskilt yttrande av regeringsrådet Hedfeldt.....	503

Bilagor

1. Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk.....	507
2. Önskemål uttalade av Brysselkonferensen 1948.....	561
3. Världskonventionen om upphovsmannarätten.....	565
4. Utkast till Internationell Konvention om skydd för utövande konstnärer, tillverkare av fonogram samt radioföretag (Romutkastet 1951).....	608
5. Svenska regeringens yttrande över Romutkastet 1951.....	613
6. Nordiskt normalformulär till förlagsavtal.....	619
7. Översikt över skyddstidens längd.....	625
8. STIM:s verksamhet.....	627

FÖRKORTNINGAR

DA	Le Droit d'Auteur, Revue mensuelle du Bureau de l'Union internationale pour la protection des œuvres littéraires et artistiques
NIR	Nordiskt immateriellt rättsskydd (tidigare Nordiskt industriellt rättsskydd)
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avd. I
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
TfR	Tidsskrift for Rettsvitenskap
1855 års förordning	Kungl. förordningen den 20 juli 1855 angående förbud mot offentligt uppförande, utan ägarens tillstånd, av svenskt dramatiskt, eller för skådeplatsen författat musikaliskt arbete
1877 års lag	Lagen den 10 augusti 1877 angående äganderätt till skrift
1897 års lag	Lagen den 28 maj 1897 angående rätt att efterbilda konstverk
1919 års LL	Lagen den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk
1919 års KL	Lagen den 30 maj 1919 om rätt till verk av bildande konst
1919 års FL	Lagen den 30 maj 1919 om rätt till fotografiska bilder
1914 års betänkande	Förslag till lag om rätt till litterära och musikaliska verk, lag om rätt till verk av bildande konst samt lag om rätt till fotografiska bilder, avgivna den 28 juli 1914 av därtill inom Kungl. justitiedepartementet förordnade sakkunniga (Stockholm 1914)
1929 års betänkande	Förslag till ändringar i lagstiftningen om rätt till litterära och konstnärliga verk, avgivet den 28 december 1929 av därtill förordnade sakkunniga (SOU 1929: 37)

- 1937 års promemoria Promemoria angående grunderna för en reform av lagstiftningen om rätt till litterära och musikaliska verk, avlämnad den 15 februari 1937 av en inom justitiedepartementet förordnad sakkunnig (SOU 1937: 18)
- Eberstein* *Gösta Eberstein*, Den svenska författarrätten, häfte 1 (Stockholm 1923) och häfte 2 (Stockholm 1925)
- Eberstein*,
Fotografisk bild *Gösta Eberstein*, Fotografisk bild som alster av konst och vetenskap (Stockholm 1953)
- Brysselkonferensens
handlingar Union internationale pour la protection des œuvres littéraires et artistiques, Documents de la Conférence réunie à Bruxelles du 5 au 26 juin 1948 (Berne 1951)
- LUG Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Tonkunst (1901)
- KUG Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der bildenden Künste und der Photographie (1907)
- VerlG Gesetz über das Verlagsrecht (1901)

*Till Herr Statsrådet och Chefen för
Kungl. Justitiedepartementet*

I beslut den 28 oktober 1938 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för justitiedepartementet att dels tillkalla två sakkunniga jämte sekreterare att inom departementet verkställa utredning rörande revision av gällande författningar om rätt till litterära och musikaliska verk samt verk av bildande konst ävensom angående ny lagstiftning om andra närstående andliga rättigheter, dels ock utse personer, företrädande olika intressen eller besittande speciell sakkunskap, att på kallelse av de sakkunnigas ordförande deltaga i överläggningar med dessa.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade chefen för justitiedepartementet den 10 november 1938 såsom sakkunniga presidenten, numera riksmarskalken Birger Ekeberg, tillika ordförande, och professorn Gösta Eberstein. Såsom företrädare för olika intressen, som komme att beröras av utredningen, utsågos dåvarande ordföranden i Sveriges författareförening och i Filmförfattareföreningen i Sverige, advokaten Axel Hemming-Sjöberg, dåvarande ordföranden i Föreningen Svenska tonsättares internationella musikbyrå (Stim) u. p. a., byrådirektören Kurt Atterberg, dåvarande ordföranden i Publicistklubben, chefredaktören Sten Dehlgren, rektorn vid Brunnsviks folkhögskola, filosofie doktorn Alf Ahlberg samt dåvarande överbibliotekarien vid Uppsala universitetsbibliotek, filosofie doktorn Anders Grape. Sedermera ha att i nämnda egenskap deltaga i överläggningar med de sakkunniga ytterligare utsetts följande personer: den 29 april 1939 dåvarande verkställande direktören i Aktiebolaget Radiotjänst, filosofie licentiaten Carl Anders Dymling, dåvarande juridiske rådgivaren åt Skandinaviska grammophoneaktiebolaget m. fl. företag, advokaten Harald Flodin, dåvarande ordföranden i Svenska musikerförbundet C. G. Lemon, dåvarande ordföranden i Svenska bokförläggareföreningen, f. d. hovrättsrådet

Tryggve Liljestrand, dåvarande sekreteraren i Akademien för de fria konsterna, vice-professorn Erik Lindberg samt dåvarande ordföranden i styrelsen för Aktiebolaget Svensk filmindustri, revisionssekreteraren, sedermera häradshövdingen Gösta Siljeström, den 25 april 1941 ombudsmannen i Sveriges författareförening och i STIM, advokaten Ulf von Konow samt den 5 oktober 1943 dåvarande direktören i Aktiebolaget P. A. Norstedt & Söner, numera direktören i Aktiebolaget Sveriges litografiska tryckerier, f. d. revisionssekreteraren Johan Nordenfalk (efter Liljestrand, som avlidit under år 1942) och dåvarande verkställande direktören i Aktiebolaget Radiotjänst, filosofie kandidaten Yngve Hugo (efter Dymling, som avlagt sig sitt uppdrag). Lemon avled år 1946 och Dehlgren år 1947; efterträdare till dessa ha icke utsetts.

Till sekreterare åt de sakkunniga, vilka antagit benämningen auktorrättskommittén, förordnades den 28 februari 1939 hovrättsassessorn, sedermera hovrättsrådet Herman Zetterberg. Sedan Zetterberg utnämnts till statsråd och chef för justitiedepartementet och i anledning därav den 2 augusti 1945 entledigats såsom sekreterare, förordnades lagbyråchefen, numera regeringsrådet Erik Hedfeldt den 10 maj 1946 till denna befattning.

Hedfeldt har sedermera, med stöd av ett av Kungl. Maj:t den 27 november 1953 meddelat bemyndigande, samma dag förordnats att vara ledamot i kommittén. Samtidigt förordnades e. o. hovrättsassessorn Torwald Hesser, vilken från och med den 14 november 1952 varit biträdande sekreterare åt kommittén, till sekreterare.

Såsom biträdande sekreterare med särskilt uppdrag att sammanställa uppgifter om internationell och utländsk rätt förordnades den 1 juli 1953 assessorn Rolf Greve, vilken jämväl tidigare biträtt kommittén i sådant hänseende.

I enlighet med vad därom anförts i direktiven för kommittén har utredningsarbetet bedrivits i syfte att åvägabrinda en gemensam nordisk lagstiftning på upphovsmannarättens område. För detta ändamål har samverkan ägt rum med delegater från våra grannländer. I förhandlingarna ha deltagit, från Danmark departementschef Fr. Graae och kontorchef, numera professor Torben Lund, från Finland presidenten U. J. Castrén och professorn B. Sjöström samt från Norge høyesterettsdommerne E. Alten och S. Fougner. Sedan Sjöström under år 1944 avlidit, utsågs i hans ställe som finsk delegat justitierådet H. Brunou. Graae avled 1948; någon efterträdare till honom utsågs icke.

Den första nordiska konferensen hölls i Stockholm den 8—20 maj 1939. På grund av kriget kunde arbetet under de följande åren endast bedrivas i begränsad utsträckning; möten ägde rum i Köpenhamn den 9—16 juni 1941 samt i Helsingfors och å Aulanko invid Tavastehus den 21—29 september 1942, men vid dessa tillfällen voro de norska delegerade hindrade att närvara. Efter 1942 låg arbetet nere men återupptogs efter krigsslutet. Ett nytt

nordiskt möte mellan samtliga delegater ägde rum i Stockholm den 10—21 september 1946. Vid konferensen utarbetades i huvudsak överensstämmande utkast till nordiska lagar om upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk. Dessa utkast ha därefter reviderats vid möten i Oslo den 1—21 februari 1948 och i Köpenhamn den 27 september—8 oktober 1949.

Vid de båda sistnämnda mötena utarbetades jämväl i huvudsak överensstämmande utkast till nordiska lagar på fotografirättens område.

Under mötet i Köpenhamn enade sig de delegerade om att lägga de antagna utkasten till grund för särskilda förslag till regeringarna i vart och ett av de nordiska länderna, varvid motiv skulle utarbetas av varje delegation för sig.

Sådana förslag avgåvos, av den norska delegationen år 1950, av den danska år 1951 samt av den finska år 1953 och 1954.

Samtidigt härmed hade även den svenska kommittén påbörjat motivskrivningen. Under dess gång återupptogs det nordiska samarbetet för att genomföra ytterligare ändringar och jämkningar i de vid Köpenhamnsmötet antagna texterna. För detta ändamål sammanträdde kommittén och representanter för grannländerna i Stockholm den 19—29 april 1955. Danmark företräddes härvid av departementschef Agnete Vöhtz, kontorchef Th. Gimsing, fuldmægtig W. Weincke, direktör F. E. Jensen och ekspeditionssekretær E. Jensen, med sekretær P. Rovsing Olsen som sekreterare, Finland av presidenten Castrén och justitierådet Brunou samt Norge av byråsjef D. Værn, høyesterettsdommer A. Schei och økonomisjef K. Tvedt, med sjefsekretær O. Lid som sekreterare.

Vid utredningen har hänsyn tagits till ett stort antal till kommittén överlämnade framställningar från olika myndigheter, organisationer och sammanslutningar.

Angående kommitténs arbete må ytterligare anföras följande. Kommittén har varit angelägen om att hålla kontakt med de många organisationer och grupper av intressenter, som förslaget berör. I detta syfte har kommittén på olika stadier av arbetet sänt lagutkast och diskussionspromemorior till organisationer och andra intresserade för yttrande, och vidare ha i ett stort antal fall hållits informella överläggningar mellan kommittén eller någon dess ledamot eller sekreteraren och representanter för olika intressentgrupper. I första hand har kommittén för dessa kontakter anlitat de personer, som av chefen för justitiedepartementet utsetts att delta i överläggningar med kommittén. Redan tidigt vidgades emellertid kontaktverksamheten utöver nämnda krets. Vissa av de särskilt utsedda personerna funno det naturligt, att kommittén tog direkt kontakt med de organisationer som de företrädde, och därjämte har kontakt etablerats med ett stort antal organisationer, som icke funnos företrädde inom kretsen. Av dessa skäl har kommittén icke ansett det påkallat att genom särskilda förordnanden förnya eller utvidga kretsen utan bedrivit överläggningarna i mera fria former.

I de fall, där en av departementschefen utsedd person numera frånträtt den ställning i en organisation, som givit anledning till hans förordnande, har sålunda kontakt med organisationen uppehållits utan något formellt förordnande för viss annan person. Av nu anförda skäl motsvarar förteckningen på kommitténs av departementschefen utsedda rådgivare icke hela den krets av personer, av vilka kommittén under arbetets gång erhållit råd och informationer om förhållandena på de skiftande fält, som förslaget berör. Framförda synpunkter och förslag ha av kommittén beaktats under arbetets gång och ha i många fall återgivits i betänkandet, såväl då kommittén tagit fasta på dem som då de ej följts.

Sedan kommittén nu slutfört sitt arbete, får kommittén härmed vördsamt överlämna

1) förslag till lag om upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk;

2) förslag till lag om rätt till fotografisk bild;

3) förslag till ändrad lydelse av 1 kap. 8 § tryckfrihetsförordningen; samt

4) förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 och 11 §§ lagen den 29 maj 1931 (nr 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens.

Särskilda yttranden ha avgivits av professorn Eberstein och regeringsrådet Hedfeldt.

Stockholm den 20 augusti 1956.

BIRGER EKEBERG

GÖSTA EBERSTEIN

ERIK HEDFELDT

Torwald Hesser

LAGFÖRSLAG

Förslag

till

Lag

om upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk

Härigenom förordnas som följer.

1 KAP.

Upphovsmannarättens föremål och innehåll

1 §.

Den som skapat ett litterärt eller konstnärligt verk har upphovsmannarätt till verket, evad det framträder i skrift eller tal, som musikaliskt eller sceniskt verk eller filmverk, som alster av bildkonst, byggnadskonst, konstindustri eller konsthantverk eller i annan form.

Lika med litterärt verk anses karta, så ock teckning och grafiskt eller plastiskt verk av beskrivande art.

2 §.

Upphovsmannarätt innefattar, med de inskränkningar som nedan stadgas, uteslutande rätt att förfoga över verket genom att framställa exemplar därav och göra det tillgängligt för allmänheten, i ursprunglig eller ändrad form, i översättning eller bearbetning, i annan litteratur- eller konstart eller i annan teknik.

Såsom framställning av exemplar anses även att verket överföres på anordning, genom vilken det kan återgivas.

Verket göres tillgängligt för allmänheten då det framföres offentligt, så ock då exemplar därav utbjudes till försäljning, uthyrning eller utlåning eller eljest sprides till allmänheten eller visas offentligt. Lika med offentligt framförande anses att verket framföres i förvärvsverksamhet inför en större sluten krets.

Lag om upphovsmannarätt

3 §.

Då exemplar av verket framställles eller verket göres tillgängligt för allmänheten, skall upphovsmannen angivas i överensstämmelse med vad god sed kräver.

Verket må icke ändras eller göras tillgängligt för allmänheten på ett sätt som är kränkande för upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart.

Sin rätt enligt denna paragraf kan upphovsmannen eftergiva endast såvitt angår en till art och omfattning begränsad användning av verket.

4 §.

Den som översatt eller bearbetat ett verk eller överfört det till annan litterär eller konstnärlig form har upphovsmannarätt till verket i denna gestalt, men hans rätt att förfoga däröver är beroende av upphovsmannarätten till originalverket.

Har någon i fri anslutning till ett verk framställt ett nytt och självständigt verk, är hans upphovsmannarätt ej på detta sätt beroende.

5 §.

Den som genom att sammanställa verk eller delar av verk åstadkommit ett litterärt eller konstnärligt samlingsverk har upphovsmannarätt till detta, utan inskränkning i rätten till de särskilda verken.

6 §.

Har ett verk två eller flera upphovsmän, vilkas bidrag icke utgöra självständiga verk, tillkommer upphovsmannarätten dem gemensamt. Envar av dem äger dock beivra intrång i rätten.

7 §.

Såsom upphovsman anses, där ej annat visas, den vars namn eller ock allmänt kända pseudonym eller signatur på sedvanligt sätt angives på exemplar av verket eller då detta göres tillgängligt för allmänheten.

Är ett verk utgivet utan att upphovsmannen är angiven såsom i första stycket sägs, äger utgivaren, om sådan är nämnd, och eljest förläggaren företräda upphovsmannen, till dess denne blivit angiven på ny upplaga eller genom anmälan i justitiedepartementet.

8 §.

Ett verk anses offentliggjort, då det lagligen gjorts tillgängligt för allmänheten.

Verket anses utgivet, då exemplar därav i större antal lagligen förts i handeln eller eljest blivit spridda bland allmänheten.

Lag om upphovsmannarätt

9 §.

Författningar samt beslut och yttranden av myndighet eller annat offentligt organ äro icke föremål för upphovsmannarätt.

10 §.

Fotografisk bild är icke föremål för upphovsmannarätt.

Har ett verk registrerats såsom mönster eller modell, må utan hinder därav upphovsmannarätt till verket göras gällande.

2 KAP.

Inskränkningar i upphovsmannarätten

11 §.

Av offentliggjort verk må enstaka exemplar framställas för enskilt bruk. Vad sålunda framställts må ej utnyttjas för annat ändamål.

Vad i första stycket sägs medför ej rätt att för egen räkning låta annan framställa bruksföremål eller skulptur eller genom konstnärligt förfarande efterbilda annat konstverk, ej heller rätt att utföra byggnadsverk; dock må vid utvidgning av byggnad upphovsmannens verk tillgodogöras mot ersättning.

12 §.

Med Konungens tillstånd och på de villkor, som däri angivas, må arkiv och bibliotek för sin verksamhet framställa exemplar av verk genom fotografi.

13 §.

Byggnad eller bruksföremål må av ägaren ändras utan upphovsmannens lov, såvitt det kräves av tekniska skäl eller för ändamålsenlig användning.

14 §.

Ur offentliggjort verk må citat göras i överensstämmelse med god sed och i den omfattning som betingas av ändamålet.

I kritisk eller vetenskaplig framställning må ock i anslutning till texten återgivas offentliggjort konstverk. Återgives i populärvetenskaplig framställning ett flertal konstverk av samma upphovsman, äger han rätt till ersättning.

15 §.

I tidning eller tidskrift må ur annan tidning eller tidskrift intagas artikel i religiös, politisk eller ekonomisk dagsfråga, såframt ej förbud mot eftertryck är utsatt.

Lag om upphovsmannarätt

Offentliggjort konstverk må efterbildas i tidning eller tidskrift i samband med redogörelse för dagshändelse på konstens område.

16 §.

I samlingsverk till bruk vid gudstjänst eller undervisning, sammanställt från ett större antal upphovsmän, må återgivas mindre delar av litterärt eller musikaliskt verk eller sådant verk av ringa omfång, såframt fem år förflutit efter det, då verket utgavs. I anslutning till texten må återgivas konstverk, därest fem år förflutit efter det, då verket offentliggjordes. Verk som tillkommit för att brukas vid undervisning må ej medtagas i samling för sådant ändamål.

Upphovsmannen äger rätt till ersättning.

17 §.

Inom undervisningsverksamhet må för tillfälligt bruk exemplar av offentliggjort verk framställas genom ljudupptagning. Vad sålunda framställts må ej utnyttjas för annat ändamål och skall efter användningen göras obrukbart.

18 §.

Av utgivet litterärt eller musikaliskt verk må exemplar framställas i blindskrift.

19 §.

Har utgiven mindre dikt eller del av dikt blivit tonsatt, må den som text till det musikaliska verket återgivas i noter och framföras offentligt, såframt ej förbud däremot utsatts vid utgivandet. Författaren äger rätt till ersättning.

Då verket framföres, må städs till bruk för åhörarna texten återgivas i konsertprogram och dylikt.

20 §.

Utgivet verk må framföras offentligt vid gudstjänst och undervisning, så ock eljest om det sker avgiftsfritt och utan förvärvssyfte.

Sådant verk må ock framföras offentligt i folkbildningsverksamhet, för välgörande ändamål eller i annat allmännyttigt syfte, om den som utför verket eller, vid utförande i samverkan, alla de medverkande göra det utan ersättning. Vad nu är sagt gäller ej sceniskt verk.

21 §.

Ingår framförande eller visning av ett verk såsom led i en dagshändelse, som återgives genom radio, television eller film, må verket därvid medtagas.

22 §.

Har företag, som med vederbörligt tillstånd bedriver radio- eller televisionsutsändning, rätt att därvid återgiva verk, må företaget ock, under villkor som Konungen bestämmer, för bruk vid egna utsändningar upptaga verket på anordning, genom vilken det kan återgivas. Om rätten att göra sålunda upptaget verk tillgängligt för allmänheten gäller vad eljest är stadgat.

23 §.

Sedan litterärt eller musikaliskt verk blivit utgivet, må exemplar, som omfattas av utgivningen, spridas vidare ävensom visas offentligt; dock må exemplar av musikaliskt verk ej utan upphovsmannens samtycke uthyras till allmänheten.

Konungen äger föreskriva, att avgift skall utgå för offentlig utlåning och, såvitt angår litterärt verk, offentlig uthyrning av exemplar, samt förordna om medlens fördelning.

24 §.

Förhandlingar i offentliga representationer, inför myndigheter samt vid offentliga sammankomster för överläggning om allmänna angelägenheter må återgivas utan upphovsmans samtycke. Upphovsman äger dock ensam utgiva samling av sina anföranden.

25 §.

Sedan upphovsmannen överlåtitt exemplar av konstverk eller verket blivit utgivet, må exemplar, som överlåtits eller omfattas av utgivningen, spridas vidare samt verket visas offentligt.

Konstverk, som ingår i en samling eller som utställas eller utbjudes till salu, må avbildas i katalog eller i meddelande om utställningen eller försäljningen. Konstverk må ock avbildas, om det är stadigvarande anbragt på eller vid allmän plats.

Byggnad må fritt avbildas.

26 §.

Bestämmelserna i detta kapitel göra icke inskränkning i upphovsmannens rätt enligt 3 § i vidare mån än i 13 § sägs.

Då med stöd av sådan bestämmelse ett verk återgives offentligt, skall källan nämnas i överensstämmelse med vad god sed kräver. Verket må icke utan upphovsmannens samtycke ändras i vidare mån än som följer av den medgivna användningen.

3 KAP.

Upphovsmannarättens övergång

Allmänna bestämmelser

27 §.

Upphovsmannen må helt eller delvis överlåta sin rätt att förfoga över verket. Överlåtelse av exemplar innefattar icke sådan rätt.

Innefattar överlåtelse av upphovsmannarätt sådan utvidgning av rätten, som efter överlåtelsen kan ske genom lagstiftning eller överenskommelse med främmande makt, vare överlåtelsen i denna del giltig allenast såframt vid överlåtelsen utvidgningen blivit bestämt angiven och kunnat bedömas vara sannolik.

28 §.

Där ej annat är eller får anses vara avtalat, må den till vilken upphovsmannarätt överlåtits icke ändra verket samt ej heller överlåta rätten vidare. Ingår rätten i en rörelse, må den överlåtas i samband med rörelsen eller avdelning därav; dock vare överlåtaren alltjämt ansvarig för avtalets fullgörande.

29 §.

Har för rätt att förfoga över ett verk avtalats villkor, som strider mot god sed på upphovsmannarättens område, eller leder avtalet eljest till uppenbar obillighet, må avtalet jämkas efter ty prövas skäligt.

30 §.

Efter upphovsmannens död äga reglerna om giftorätt, arv och testamente tillämpning å upphovsmannarätten. Avträdes boet till förvaltning av bo-utredningsman, äger denne icke utan dödsbodelägarnas samtycke utnyttja verket på annat sätt än förut skett.

Genom testamente äger upphovsmannen, med bindande verkan även för efterlevande make och bröstarvingar, giva föreskrifter om rättens utövande eller bemyndiga annan att meddela dylika föreskrifter.

Överträdelse av sådan föreskrift eller av stadgandet i 3 § må städse beivras av efterlevande make, skyldeman i rätt upp- och nedstigande led, adoptant, adoptivbarn eller syskon.

31 §.

Upphovsmans rätt att förfoga över sitt verk må ej tagas i mät hos honom själv eller hos någon, till vilken den övergått på grund av giftorätt, arv

Lag om upphovsmannarätt

eller testamente. Detsamma gäller om manuskript, så ock om konstverk, som ej blivit utställt, utbudet till salu eller eljest godkänt för offentliggörande.

Avtal om offentligt framförande

32 §.

Överlåtes rätt att framföra ett verk offentligt, skall överlåtelsen gälla för en tid av tre år och icke medföra ensamrätt. Är ensamrätt avtalad, må upphovsmannen likväl själv framföra verket eller överlåta rätt därtill åt annan, såframt rätten under en tid av tre år ej tagits i bruk.

Vad nu sagts gäller endast där ej annat är eller må anses vara avtalat och äger icke tillämpning på filmverk.

Förlagsavtal

33 §.

Genom förlagsavtal överlåter upphovsmannen till förläggaren rätt att genom tryck eller annat dylikt förfarande mångfaldiga och utgiva litterärt eller musikaliskt verk eller alster av bildkonst.

Manuskript eller annat exemplar av verket, efter vilket detta skall återgivas, förblir i upphovsmannens ägo.

34 §.

Förläggaren har, där ej annat är eller må anses vara avtalat, rätt att utgiva en upplaga, vilken ej må överstiga av litterärt verk 2 000, av musikaliskt verk 500 och av konstverk 200 exemplar.

Med upplaga förstås vad förläggaren på en gång låter framställa.

35 §.

Förläggaren är pliktig utgiva verket inom skäligen tid, på sedvanligt sätt sörja för dess spridning och fullfölja utgivningen i den omfattning, som be-
tingas av möjligheterna till avsättning och övriga omständigheter. Försum-
mas det, äger upphovsmannen häva avtalet och behålla uppbygget honorar.
Har upphovsmannen lidit skada, som ej därav täckes, skall den ock ersättas.

Avtalsbestämmelse, som till upphovsmannens nackdel avviker från vad i denna paragraf stadgas, vare utan verkan.

36 §.

Där ej annat är eller må anses vara avtalat, skall upphovsmannen, oavsett om förläggaren försummat sin utgivningsplikt, äga häva avtalet och behålla uppbygget honorar, därest verket icke är utgivet inom två år eller, såvitt angår musikaliskt verk, inom fyra år från det upphovsmannen av-

lämnat fullständigt manuskript eller annat exemplar som skall mångfaldigas. Samma lag vare, om verket är utgånet och förläggaren har rätt att utgiva ny upplaga men icke inom ett år efterkommer upphovsmannens begäran därom.

37 §.

Förläggaren är skyldig tillstålla upphovsmannen intyg från tryckeriet eller den som eljest mångfaldigar verket om antalet framställda exemplar.

Har under räkenskapsår skett försäljning för vilken upphovsmannen har rätt till honorar, skall förläggaren inom nio månader efter årets slut tillstålla honom redovisning, angivande försäljningen under året samt restupplagan vid årsskiftet. Även eljest äger upphovsmannen efter redovisningsfristens utgång på begäran erhålla uppgift om restupplagan vid årsskiftet.

Avtalsbestämmelse, som till upphovsmannens nackdel väsentligen avviker från vad i denna paragraf stadgas, vare utan verkan.

38 §.

Påbörjas framställning av ny upplaga senare än ett år efter det föregående upplaga utgavs, skall upphovsmannen, där ej annat är eller må anses vara avtalat, dessförinnan erhålla tillfälle att göra sådana ändringar i verket, som kunna vidtagas utan oskäligen kostnad och icke ändra verkets karaktär.

39 §.

Där ej annat är eller må anses vara avtalat, har upphovsmannen icke rätt att på nytt utgiva verket i den form och på det sätt som avses i avtalet, förrän den eller de upplagor som förläggaren äger utgiva blivit slutsålda.

Litterärt verk må dock, även om annat är avtalat, sedan femton år förflutit efter det, då utgivningen påbörjades, av upphovsmannen intagas i upplaga av hans samlade eller valda arbeten.

40 §.

Bestämmelserna om förlagsavtal äga icke tillämpning på bidrag till tidning eller tidskrift. För bidrag till annat samlingsverk gälla icke 35 §, 36 § och 37 § första stycket.

Avtal om filmning

41 §.

Överlåtes rätt att utnyttja ett verk för film, är förvärvaren pliktig att inom skälig tid inspela filmverket och sörja för att det göres tillgängligt för allmänheten. Försummas det, skall vad i 35 § stadgas äga motsvarande tillämpning. Avtalsbestämmelse, som till upphovsmannens nackdel avviker från vad nu sagts, vare utan verkan.

Lag om upphovsmannarätt

Där ej annat är eller må anses vara avtalat, skall upphovsmannen, oavsett om förvärvaren försummat sin plikt enligt första stycket, äga häva avtalet och behålla uppbyret honorar, därest filmverket icke är inspelat inom fyra år från det upphovsmannen fullgjort vad på honom ankommer.

42 §.

Överlåtelse, som i 41 § sägs, omfattar, där ej annat är eller må anses vara avtalat, rätt att göra filmverket tillgängligt för allmänheten.

4 KAP.

Upphovsmannarättens giltighetstid

43 §.

Upphovsmannarätt gäller intill utgången av femtionde året efter upphovsmannens dödsår eller, beträffande verk som i 6 § sägs, efter den sist avlidne upphovsmannens dödsår.

44 §.

För verk, som offentliggjorts utan att upphovsmannen blivit angiven med sitt namn eller sin allmänt kända pseudonym eller signatur, gäller upphovsmannarätten intill utgången av femtionde året efter det, då verket offentliggjordes. Består verket av två eller flera delar med inbördes sammanhang, räknas tiden från det år, då sista delen offentliggjordes.

Blir upphovsmannen inom nämnda tid angiven såsom i 7 § sägs eller visas att han avlidit innan verket offentliggjordes, gäller vad i 43 § stadgas.

5 KAP.

Vissa med upphovsmannarätten besläktade rättigheter

45 §.

Då en utövande konstnär framför ett verk, må framförandet icke utan hans samtycke upptagas på grammofonskiva, film eller annan anordning, genom vilken det kan återgivnas, och ej heller utsändas i radio eller television eller genom direkt överföring göras tillgängligt för allmänheten.

Har framförandet upptagits på anordning, som i första stycket sägs, må det icke utan konstnärens samtycke överföras från en sådan anordning till en annan, förrän tjugufem år förflutit efter det, då upptagningen ägde rum.

Lag om upphovsmannarätt

Vad i 3 §, 11 § första stycket, 17 § samt 20—22 och 27—31 §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning.

46 §.

Grammofonskiva eller annan anordning, på vilken ljud upptagits, må ej utan framställarens samtycke eftergöras förrän tjugufem år förflutit efter det, då upptagningen ägde rum. Såsom eftergörande anses även att upptagningen överföres från en sådan anordning till en annan.

Vad i 11 § första stycket, 17, 21 och 22 §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning.

47 §.

Användes anordning, som i 46 § sägs, inom där angiven tid för radio- eller televisionsutsändning, äger framställaren rätt till ersättning.

Utövande konstnär, som medverkat vid inspelningen, äger rätt till skälig andel i ersättningen. Hava två eller flera därvid samverkat, kan rätten endast göras gällande av dem gemensamt.

I fråga om första stycket skola stadgandena i 20 och 21 §§ samt beträffande andra stycket föreskrifterna i 27—31 §§ äga motsvarande tillämpning.

48 §.

Radio- eller televisionsutsändning må icke utan sändarföretagets samtycke återutsändas eller överföras på anordning, genom vilken den kan återgivas. Utan sådant samtycke må ej heller televisionsutsändning göras tillgänglig för allmänheten.

Har utsändning upptagits på anordning, som i första stycket sägs, må den icke utan sändarföretagets samtycke överföras från en sådan anordning till en annan, förrän tjugufem år förflutit efter det, då utsändningen ägde rum.

Vad i 11 § första stycket, 17 § och 20—22 §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning.

49 §.

Katalog, tabell eller annat dylikt arbete, vari sammanställts ett stort antal uppgifter, eller program må ej utan framställarens samtycke eftergöras, förrän tio år förflutit efter det, då arbetet utgavs.

Samma lag vare om reklamalster, bestående av bild eller text som sammanställts på ett säreget sätt.

Är arbete eller alster, som nu sagts, eller del därav föremål för upphovsmannarätt, må den ock göras gällande. Vad i 11 § första stycket och 14 § sägs skall äga motsvarande tillämpning.

6 KAP.

Särskilda bestämmelser

50 §.

Litterärt eller konstnärligt verk må ej göras tillgängligt för allmänheten under sådan titel, pseudonym eller signatur, att verket eller dess upphovsman lätt kan förväxlas med förut offentliggjort verk eller dess upphovsman.

51 §.

Om litterärt eller konstnärligt verk återgives offentligt på ett sätt som kränker den andliga odlingens intressen eller om sådant återgivande förberedes, äger domstol på talan av myndighet som Konungen bestämmer meddela förbud mot återgivandet. Vad nu är sagt skall dock ej gälla under upphovsmannens livstid.

52 §.

Ersättning, som avses i 11, 14, 16, 19 eller 47 §, så ock andel, som avses i sistnämnda paragraf, bestämmes i händelse av tvist i den ordning Konungen föreskriver.

7 KAP.

Ansvar och ersättningsskyldighet

53 §.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot bestämmelse, som är given i 1 eller 2 kap. till skydd för upphovsmannarätt, eller mot föreskrift enligt 30 § andra stycket, mot 50 § eller mot förbud enligt 51 § straffes med dagsböter eller, där omständigheterna äro försvårande, med fängelse.

Samma lag vare, om någon till riket för spridning till allmänheten inför exemplar av verk, där exemplaret framställts utom riket under sådana omständigheter, att en dylik framställning här i riket skulle varit straffbar enligt vad i första stycket sägs.

54 §.

Den som i strid mot denna lag eller mot föreskrift enligt 30 § andra stycket utnyttjar ett verk utgive till målsäganden vederlag därför enligt gängse grunder.

Sker det uppsåtligen eller av oaktsamhet, vare den brottslige jämväl pliktig ersätta målsäganden för annan förlust än uteblivet vederlag, så ock för lidande eller annat förfång som orsakats genom brottet.

Lag om upphovsmannarätt

Den som i annat fall än i andra stycket sägs gör sig förfallen till ansvar enligt 53 § ersätte målsäganden förlust, lidande eller annat förfång av brottet.

55 §.

Har exemplar av verk framställts, införts till riket, ändrats eller gjorts tillgängligt för allmänheten i strid mot denna lag eller mot föreskrift enligt 30 § andra stycket eller mot förbud enligt 51 §, äger rätten efter vad som finnes skäligt föreskriva åtgärder för att förebygga missbruk av exemplaret, så ock av trycksats, kliché, form eller annat hjälpmedel som kan användas endast för framställning därav. Sådan föreskrift må avse, att egendomen skall förstöras, på visst sätt ändras eller ock utlämnas till målsäganden mot lösen.

Vad i denna paragraf stadgas gälle ej mot den som i god tro förvärvat egendomen eller särskild rätt därtill och ej heller om det olagliga förfarandet bestått i utförande av byggnadsverk.

56 §.

Där det med hänsyn till det konstnärliga eller ekonomiska värdet hos exemplar, som avses i 55 §, eller övriga omständigheter finnes skäligt, må rätten meddela tillstånd att exemplaret mot särskild ersättning till målsäganden göres tillgängligt för allmänheten eller eljest användes för avsett ändamål.

57 §.

Vad i 53—56 §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning med avseende å rättighet, som skyddas genom föreskrift i 5 kap.

58 §.

Rätt domstol i mål om radio- eller televisionsutsändning i strid mot denna lag vare Stockholms rådhusrätt.

59 §.

Brott mot denna lag må ej åtalas av allmän åklagare, där det ej anges till åtal av målsägande. Överträdelse av förbud enligt 51 § anges till åtal av myndighet som där sägs.

Angående talan om föreskrift enligt 55 § gälle vad i allmänhet är stadgat om enskilt anspråk; dock att i mål om överträdelse av förbud enligt 51 § skall tillämpas vad som finnes föreskrivet om förverkande av föremål på grund av brott.

Egendom som avses i 55 § må, där brott mot 53 § skäligen kan antagas föreligga, tagas i beslag; därvid skall vad om beslag i allmänhet är stadgat äga motsvarande tillämpning.

8 KAP.

Lagens tillämpningsområde

60 §.

Denna lags bestämmelser om upphovsmannarätt äro tillämpliga på verk av den som är svensk medborgare eller har sitt hemvist i Sverige, så ock på verk av sådan statslös eller flykting, som här har sin vanliga vistelseort. Lagen är jämväl tillämplig på annat verk, som först utgivits i Sverige, på här utfört byggnadsverk samt på konstverk, som infogats i här be-lägen byggnad.

Vad i 50 och 51 §§ stadgas äger tillämpning på varje verk som sägs i 1 §.

61 §.

Föreskrifterna i 5 kap. äro tillämpliga om den vars rätt är i fråga är svensk eller har hemvist i Sverige eller är sådan statslös eller flykting, som här har sin vanliga vistelseort. Vad i 49 § stadgas är tillämpligt jämväl om arbetet först utgivits i Sverige.

62 §.

Konungen äger, under förutsättning av ömsesidighet, meddela föreskrifter om lagens tillämpning med avseende å annat land. Föreskrift må ock meddelas om tillämpning på verk, som först utgivits av mellanfolklig organisation, samt på icke utgivet verk, som dylik organisation äger utgiva.

9 KAP.

Övergångsbestämmelser

63 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1958.

64 §.

Genom denna lag upphävas:

- 1) lagen den 30 maj 1919 (nr 381) om rätt till litterära och musikaliska verk;
- 2) lagen den 30 maj 1919 (nr 382) om rätt till verk av bildande konst; samt
- 3) lagen den 6 april 1951 (nr 170) om tillfällig förlängning av skyddstid för litterära och musikaliska verk.¹

¹ Stadgandet under 3) behövs endast om lagen träder i kraft före den 1 januari 1958. Träder den i kraft senare, erfordras ny provisorisk lag och under 3) eventuellt stadgande om dess upphävande.

Lag om upphovsmannarätt

65 §.

Den nya lagen skall, med iakttagande av vad i 66—69 §§ sägs, äga tillämpning jämväl med avseende å litterärt eller konstnärligt verk, som tillkommit före ikraftträdandet.

66 §.

Har ett verk innan den nya lagen trätt i kraft lagligen mångfaldigats, må redan framställda exemplar fritt spridas och visas, dock att vad i 23 § stadgas om uthyrning av exemplar av musikaliskt verk och om bemyndigande för Konungen att föreskriva om viss avgift skall äga tillämpning.

67 §.

Trycksatser, klichéer, formar och andra hjälpmedel, som kunna användas endast för mångfaldigande av visst verk och som förfärdigats innan den nya lagen trätt i kraft, må, om de enligt äldre lag fått brukas därtill, fortfarande fritt användas för sitt ändamål till utgången av år 1958. På exemplar, som framställts med stöd härav, skall vad i 66 § sägs äga motsvarande tillämpning.

68 §.

Beträffande tidning, tidskrift eller annat verk, som består av självständiga bidrag från särskilda medarbetare och som utgivits före den nya lagens ikraftträdande, skall upphovsmannarätt enligt 5 § tillkomma utgivaren eller, om han ej är känd, förläggaren.

Om såsom utgivare angivits offentlig undervisningsanstalt eller akademi eller ock bolag, förening eller annan samfällighet eller om, där utgivare ej är känd, dylik samfällighet är förläggare, skall skyddstiden beräknas enligt 44 §.

69 §.

Har avtal om överlåtelse av upphovsmannarätt tillkommit före den nya lagens ikraftträdande, skall äldre lag äga tillämpning därå, dock att 29 § skall lända till efterrättelse i fråga om sådant avtal.

Innefattar överlåtelsen sådan utvidgning av rätten, som sker genom den nya lagen, vare överlåtelsen i denna del giltig allenast såframt vid överlåtelsen utvidgningen blivit bestämt angiven och kunnat bedömas vara sannolik.

70 §.

Har porträttbild utförts efter beställning, som gjorts före den nya lagens ikraftträdande, må den ej efterbildas utan tillstånd av beställaren eller, efter dennes död, av hans efterlevande make och arvingar.

Lag om upphovsmannarätt

71 §.

Vad i 65—67 §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning med avseende å rättighet, som skyddas genom föreskrift i 5 kap.

72 §.

Har avtal om upptagning som sägs i 45 § tillkommit före den nya lagens ikraftträdande, skall vad i 69 § första stycket sägs äga motsvarande tillämpning.

Avtal, varigenom utövande konstnär före ikraftträdandet förfogat över rätt till ersättning enligt 47 §, vare utan verkan.

Förslag
till
Lag
om rätt till fotografisk bild

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Den som framställt fotografisk bild har, med de inskränkningar som nedan stadgas, uteslutande rätt att genom fotografi, tryck, teckning eller annat förfarande framställa exemplar av bilden ävensom att visa den offentligt.

Som fotografisk bild anses även bild som framställles genom ett med fotografi jämförligt förfarande.

Framställaren kallas i denna lag fotograf.

2 §.

Då exemplar av fotografisk bild framställles eller bilden visas offentligt, skall fotografen angivas i överensstämmelse med vad god sed kräver.

Bilden må icke ändras eller visas offentligt på ett sätt som är kränkande för framställarens anseende som fotograf.

3 §.

Såsom fotograf anses, där ej annat visas, den vars namn, firma eller allmänt kända signatur på sedvanligt sätt angives på exemplar av bilden eller då denna visas offentligt.

4 §.

En fotografisk bild anses offentliggjord, då den lagligen utgivits, utställts offentligt eller eljest gjorts tillgänglig för allmänheten.

5 §.

Av fotografisk bild må enstaka exemplar framställas för enskilt bruk. Vad sålunda framställts må ej utnyttjas för annat ändamål.

Lag om rätt till fotografisk bild

6 §.

Med Konungens tillstånd och på de villkor, som däri angivas, må arkiv och bibliotek för sin verksamhet framställa exemplar av fotografisk bild.

7 §.

I kritisk eller vetenskaplig framställning må i anslutning till texten återgivas offentliggjord fotografisk bild. Återgives i populärvetenskaplig framställning ett flertal bilder av samma fotograf, äger han rätt till ersättning.

8 §.

I arbete till bruk vid undervisning må i anslutning till texten intagas offentliggjord fotografisk bild.

Fotografen äger rätt till ersättning.

9 §.

Sedan fotografen överlåtitt exemplar av fotografisk bild eller bilden blivit utgiven, må exemplar, som överlåtits eller omfattas av utgivningen, utställas offentligt.

Offentliggjord fotografisk bild må även eljest visas offentligt i samband med undervisning, så ock om det sker avgiftsfritt och utan förvärvssyfte eller i folkbildningsverksamhet, för välgörande ändamål eller i annat allmännyttigt syfte.

10 §.

Är fotografisk bild utförd på beställning, må ej ytterligare exemplar framställas eller bilden göras tillgänglig för allmänheten utan samtycke av beställaren. Fotografen äger dock på sedvanligt sätt utställa bilden i reklamsyfte, såframt ej beställaren förbjuder det.

Beställare av porträtt må utan fotografens samtycke låta intaga porträttet i tidning, tidskrift eller skrift med biografiskt innehåll.

11 §.

I rättsvårdens och den allmänna säkerhetens intresse må fotografisk bild fritt utnyttjas.

12 §.

Rätten till fotografisk bild gäller intill utgången av tjugufemte året efter det, då bilden framställdes.

13 §.

Ersättning som avses i 7 eller 8 § bestämmes i händelse av tvist i den ordning Konungen föreskriver.

14 §.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot bestämmelse, som i denna lag är given till skydd för rätten till fotografisk bild, eller till försäljning utbjuder eller eljest till allmänheten sprider exemplar av fotografisk bild, som framställts i strid mot lagen, straffes med dagsböter eller, där omständigheterna äro försvårande, med fängelse.

Samma lag vare, om någon till allmänheten sprider eller till riket för sådan spridning inför exemplar av fotografisk bild, där exemplaret framställts utom riket under sådana omständigheter, att en dylik framställning här i riket skulle varit straffbar enligt vad i första stycket sägs.

15 §.

Den som i strid mot denna lag utnyttjar en fotografisk bild utgive till målsäganden vederlag därför enligt gängse grunder.

Sker det uppsåtligen eller av oaktsamhet, vare den brottslige jämväl pliktig ersätta målsäganden för annan förlust än uteblivet vederlag, så ock för lidande eller annat förfång som orsakats genom brottet.

Den som i annat fall än i andra stycket sägs gör sig förfallen till ansvar enligt 14 § ersätte målsäganden förlust, lidande eller annat förfång av brottet.

16 §.

Har exemplar av fotografisk bild framställts, införts till riket, ändrats eller gjorts tillgängligt för allmänheten i strid mot denna lag, äger rätten efter vad som finnes skäligt föreskriva åtgärder för att förebygga missbruk av exemplaret, så ock av kliché eller annat hjälpmedel som kan användas endast för framställning därav. Sådan föreskrift må avse, att egendomen skall förstöras, på visst sätt ändras eller ock utlämnas till målsäganden mot lösen.

Vad i denna paragraf stadgas gälle ej mot den som i god tro förvärvat egendomen eller särskild rätt därtill.

17 §.

Där det med hänsyn till det konstnärliga eller ekonomiska värdet hos exemplar, som avses i 16 §, eller övriga omständigheter finnes skäligt, må rätten meddela tillstånd att exemplaret mot särskild ersättning till målsäganden göres tillgängligt för allmänheten eller eljest användes för avsett ändamål.

18 §.

Rätt domstol i mål om televisionsutsändning i strid mot denna lag vare Stockholms rådhusrätt.

19 §.

Brott mot denna lag må ej åtalas av allmän åklagare, där det ej angives till åtal av målsägande.

Angående talan om föreskrift enligt 16 § gälle vad i allmänhet är stadgat om enskilt anspråk.

Egendom som avses i 16 § må, där brott mot 14 § skäligen kan antagas föreligga, tagas i beslag; därvid skall vad om beslag i allmänhet är stadgat äga motsvarande tillämpning.

20 §.

Denna lag äger tillämpning på fotografisk bild, framställd av den som är svensk medborgare eller har sitt hemvist i Sverige eller av sådan statslös eller flykting, som här har sin vanliga vistelseort. Lagen är jämväl tillämplig på fotografisk bild, som först utgivits i Sverige.

Konungen äger, under förutsättning av ömsesidighet, meddela föreskrifter om lagens tillämpning med avseende å annat land. Föreskrift må ock meddelas om tillämpning på fotografisk bild, som först utgivits av mellanfolklig organisation, samt på icke utgiven bild, som dylik organisation äger utgiva.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1958.

Genom lagen upphäves lagen den 30 maj 1919 (nr 383) om rätt till fotografiska bilder.

Den nya lagen skall äga tillämpning jämväl med avseende å fotografisk bild, som framstälts före ikraftträdandet, dock med följande undantag:

1) Har fotografisk bild innan den nya lagen trätt i kraft lagligen mångfaldigats, må redan framställda exemplar fritt spridas och visas.

2) Klichéer och andra hjälpmedel, som kunna användas endast för mångfaldigande av viss fotografisk bild och som förfärdigats innan den nya lagen trätt i kraft, må, om de enligt äldre lag fått brukas därtill, fortfarande fritt användas för sitt ändamål till utgången av år 1958. Exemplar, som framstälts med stöd härav, må fritt spridas och visas.

Är fotografisk bild framställd efter beställning, som gjorts före den nya lagens ikraftträdande, skall rätten till bilden, där ej annat uttryckligen avtalats, tillkomma beställaren.

Förslag

till

ändrad lydelse av 1 kap. 8 § tryckfrihetsförordningen

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 KAP.

8 §.

Privilegier å — — — — — — — — — — tjugu år.

Om den uteslutande rätt att genom tryck mångfaldiga litterära och musikaliska verk eller verk av bildande konst, som tillkommer upphovsmannen till sådant verk, gälla vad i lag är stadgat.

Om den rätt, som tillkommer upphovsman till litterärt eller konstnärligt verk eller framställare av fotografisk bild, och om förbud mot att återgiva sådant verk på ett sätt, som kränker den andliga odlingens intressen, gälla vad i lag är stadgat.

Förslag

till

Lag

angående ändrad lydelse av 9 och 11 §§ lagen den 29 maj 1931 (nr 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens

Härigenom förordnas, att 9 och 11 §§ lagen den 29 maj 1931 med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

9 §.

Använder någon — — — — — — — — — — uppkommen skada.

¹ Senaste lydelse av 9 och 11 §§ se SFS 1942:246.

Följdförfattningar

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Lag samma vare, där någon i näringsverksamhet eller eljest offentliggör eller mångfaldigar litterärt eller musikaliskt verk eller verk av bildande konst under egenartad titel eller diktat namn, varigenom lätt kan föranledas förväxling med annans förut offentliggjorda verk eller dess upphovsman, och gärningen sker med uppsåt att framkalla sådan förväxling.

11 §.

Berättigad att — — — — — lag är:

1) i de — — — — — inför domstol;

2) i de — — — — — eller röjts;

3) i de — — — — — handen; samt

4) i de uti 9 § avsedda fall den, vilkens inarbetade kännetecken kan bli föremål för förväxling, eller, där fråga är om litterärt eller musikaliskt verk eller verk av bildande konst, upphovsmannen till verket så ock annan innehavare av rätt till detsamma.

4) i de uti 9 § avsedda fall den, vilkens inarbetade kännetecken kan bli föremål för förväxling.

Allmän åklagare — — — — — sådant brott.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1958.

Inledande översikt

Någon upphovsmannarätt i egentlig mening fanns icke i det gamla *Rom*¹, fastän de romerska källorna bära vittne både om en rik litteratur och livliga förbindelser mellan författare och förläggare samt en högt utvecklad bokhandel; den tidens böcker framställdes genom avskrifter för hand efter diktamen i officiner, där särskilt slavarna erbjödo billig arbetskraft. Flera omständigheter samverkade till det ur upphovsmannarättslig synpunkt negativa resultatet. För de romerska juristernas tankebanor låg det mera fjärran att erkänna något immateriellt, något bakom det enskilda bokexemplaret liggande, som icke kunde gripas med händerna, såsom ett vid sidan av boken existerande självständigt objekt för en subjektiv rätt. Härtill kom att enligt romerskt betraktelsesätt något vederlag icke kunde utkrävas för en andlig arbetsprestation. Visserligen värderades det andliga arbetet högt; en förnäm romare kunde utan att riskera sin ställning uppträda som författare. Men då det intellektuella arbetets män icke ägde begära någon ersättning för sina prestationer, saknades den egentliga drivkraften för skapande av en upphovsmannarätt: att upphovsmannen även ekonomiskt skulle få — för att använda de gamla författarprivilegiernas språk — själv »skörda frukterna av sina mödor och sin nattvaka» och på så sätt erhålla möjlighet att förtjäna eller åtminstone få bidrag till sitt livsuppehälle. Endast på en omväg beredde den senare rättsutvecklingen under den romerska kejsartiden möjlighet härtill genom det »honorarium», som verkets dedicerande till en mecenat kunde inbringa. En svensk motsvarighet härtill från senare hälften av 1500-talet och början av 1600-talet är det författar- och förläggarskap som utövades av en viss Petrus Johannis Gothus. Han försåg de flesta av sina böcker med dedikationer och upplyser (1606), att han fått betalt för alla utom för en — till drottning Gunilla.

Boktryckarkonsten gav helt nya möjligheter att ekonomiskt utnyttja de litterära alstren. Vid 1500-talets början var Europas boktryckarstad framför andra *Venedig* med sina tvåhundra tryckerier, och i denna stad nådde också under århundradets lopp författarrätten för första gången fram till erkännande. Här som på andra håll banades vägen genom ett näringsrättsligt skydd för boktryckaren-förläggaren, som ansågs bära tillgodoses på den grund att han vågade sig på det omfattande företaget att utgiva ett arbete.

¹ Se härom och i fråga om det följande *Eberstein* s. 1—88 och *Schüick*, Den svenska förlagsbokhandelns historia (1923) ävensom 1914 års betänkande.

av trycket och ikläda sig därmed förbundna stora kostnader och risker. Skyddet gavs i form av s. k. *privilegium* — sådana förekomma från senare hälften av 1400-talet — och innefattade viss ensamrätt att trycka och utgiva ett eller flera särskilda verk eller t. o. m. arbeten av visst slag. Även författaren kunde erhålla sådant privilegium, därest han själv lät trycka och utgiva arbetet, men det gavs honom då icke såsom författare utan i hans egenskap av boktryckare och förläggare. En begynnelse till en författarrätt skapades först, när privilegium icke ansågs kunna beviljas utan medgivande från författarens sida. Och en färdigbildad rätt för Venedigs författare förelåg icke förrän författarens medgivande trädde i stället för privilegiemeddelelsen, som då ersattes av en blott anmälan till ett offentligt register (1603).

Det tidiga erkännande av en författarrätt, som Venedig sålunda hade att uppvisa, fick icke det inflytande på rättsutvecklingen i det övriga Europa som man kunnat vänta. Hela 1600-talet kom att gå till ända, utan att några mera betydande landvinningar gjordes. Men under början av 1700-talet utvidgades dessa till *England* och under slutet av samma århundrade till *Frankrike*. Den engelska lagen om copyright av 1710 har blivit kallad den första moderna författarlagen. »For the encouragement of learned men to compose and write useful books» gavs härigenom författaren under vissa år ensamrätt att trycka sitt arbete; liksom i Venedig gjordes även här till förutsättning för skyddet, att arbetets titel före publiceringen infördes i en särskild registerbok, en bestämmelse som kvarstod i engelsk lagstiftning ända till den nuvarande Copyright Act av 1911. I Frankrike kom författarrätten till erkännande i samband med den stora revolutionen. Den ännu gällande, fastän på många punkter numera ändrade franska författarlagen av 1793 — föregången av 1791 års lag om rätt till uppförande av dramatiska och musikaliska verk — motiverades med att rätten till det andliga arbetets alster av all äganderätt vore den, vars berättigande minst kunde sättas i fråga, då den varken kunde sära den republikanska jämlikheten eller inkräkta på friheten; i överensstämmelse härmed tillerkändes författaren ensamrätt till sitt verk under sin livstid och hans rättsinnehavare under tio år efter hans död.

Även i *Sverige* växte författarrätten fram ur ett på privilegier baserat boktryckar- och förläggarskydd, vars viktigaste kodifikation var 1752 års förordning och reglemente för boktryckerierna i riket. Liksom i Frankrike var det också hos oss en revolution, som i ett slag tidigt bragte författarrätten till erkännande, 1809 års statsvälvning. I den därefter utfärdade *tryckfrihetsförordningen av 1810* § 1 mom. 8 fastslogs: »Varje skrift vare författarens eller dess laglige rättsinnehavares egendom.» Denna även ur författarrättslig synpunkt revolutionerande nyhet får sin förklaring genom en ur författarsynpunkt sällsynt gynnsam politisk konstellation. Den 1809 tillsatta kommitté, vars förslag låg till grund för det nya stadgandet, hade en

sådan sammansättning att den, på samnia gång som den var en exponent för de ledande litterära kretsarna, också satt inne med ett avgörande politiskt inflytande. Något liknande gällde även sammansättningen av konstitutionsutskottet, bland vars 15 medlemmar icke mindre än 9 voro dåvarande eller blivande medlemmar av Svenska akademien eller Vetenskapsakademien. I kommittéförslaget, vars ordalag mera liknade motivering än lagtext, stadgades om »författares äganderätt till vad av dem alstras» att, »då en författares rätt till vad han skrivit icke kan vara annan eller mindre än till allt annat, som genom hans flit franbringas, fordrar billigheten att han ock på lika sätt därvid bibehålles, och gånge samnia rätt efter honom, till den som honom i annan tillhörighet lagligen efterträder». Inflytandet från Frankrike är här omisskännligt i proklamerandet av författarens äganderätt till sin skrift. Och man gick t. o. m. längre än den franska förebilden. Medan denna stannade vid en begränsad rätt med giltighet blott under författarens livstid och tio år efter hans död, tog 1810 års tryckfrihetsförordning den logiska konsekvensen av äganderättsteorien och tillerkände författaren en *till tiden obegränsad* rätt till sitt alster.

Däremot stod man 1810 i ett annat avseende tillbaka för den franska rätten, i det man icke hade någon motsvarighet till de franska författarnas redan 1791 förvärvade ensamrätt att offentligen uppföra dramatiska och musikaliska verk. En sådan befogenhet rymdes tydligen icke inom tryckfrihetsförordningens ram utan krävde en särskild författning utanför denna. En sådan gavs först genom Kungl. förordningen den 20 juli 1855 angående förbud mot offentligt uppförande, utan ägarens tillstånd, av svenskt *dramatiskt, eller för skådeplatsen författat musikaliskt arbete*, en rätt som dock icke gjordes lika varaktig som tryckfrihetsförordningens utan begränsades att i regel gälla endast under författaren livstid.

Å andra sidan beredde tryckfrihetsförordningen ett upphovsmannarättsligt skydd utöver det i trängre mening författarrättsliga. Tryckfrihetsförordningens objekt »skrift» omfattade allt som genom tryck lades inför allmänhetens ögon. Ett visst skydd kom på så sätt även kompositörerna och konstnärerna till godo. *Musikaliskt verk* avfattat med noter eller annan teckenskrift inbegreps i sin egenskap av skrift under förbudet mot eftertryck; och motsvarande gällde *konstverk* för såvitt fråga var om dess mångfaldigande medelst tryck, exempelvis genom träsnitt, som tidigt kom till användning i förening med boktryck, eller genom kopparstick, litografi eller jämförliga förfaranden. Behovet av ett skydd för måleri, skulptur och övriga former av bildande konst gjorde sig icke gällande förrän senare. En rätt till konstverk infördes hos oss först genom lagen den 3 maj 1867 angående efterbildning av konstverk, som till en början gällde parallellt med tryckfrihetsförordningen.

Redan innan 1855 års förordning gav författaren en tidsbegränsad rätt till uppförande av de dramatiska och musikaliskt-dramatiska verken, hade

den till tiden obegränsade författarrätten i någon mån *beskurits* genom den ändring, tryckfrihetsförordningen undergick 1841. Då bestämdes, att rätten i första hand skulle äga bestånd blott under författarens livstid och tjugu år efter hans död men i andra hand kunde genom fortsatt begagnande förlängas, för varje gång med tjugu år i sänder. En ändå längre gående inskränkning underkastades konstverksskyddet samtidigt med den utvidgning därav som verkställdes genom 1867 års lag, då tiden för skyddet bestämdes att räcka, såvitt gällde konstnärlig efterbildning, under konstnärens livstid och eljest tio år därutöver.

Definitivt *begränsad till viss tid* blev författarrätten icke förrän genom vår första i förhållande till tryckfrihetsförordningen självständiga allmänna författarlag, lagen den 10 augusti 1877 om äganderätt till skrift, enligt vilken rätten att genom tryck mångfaldiga skrift inskränktes till att gälla under författarens livstid och femtio år efter hans död; till den nya lagen överfördes bestämmelserna i 1855 års förordning om rätt till dramatiskt eller musikaliskt-dramatiskt verk, i samband varmed skyddstiden för denna rätt något förlängdes, så att den utgick först fem år efter auktors död. Genom en samma dag utfärdad författning utbröts även det konstnärsrättsliga skyddet ur tryckfrihetsförordningen och konstnärsrätten underlades helt den förut nämnda lagen av 1867, som sedermera ersattes av lagen den 28 maj 1897 om rätt att efterbilda konstverk. Samtidigt härmed gavs vårt första fotografiskydd — med en femårig skyddstid, räknad från bildens utgivande — genom en samma dag utfärdad lag angående rätt att återgiva fotografisk bild. Då lagarna av 1877 och 1897 ersattes genom våra nu gällande *lagar den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk, om rätt till verk av bildande konst samt om rätt till fotografiska bilder*, skedde en ytterligare nedsättning av den upphovsmannarättsliga skyddstiden, samtidigt som fotografiskyddet utsträcktes till femton år. Det politiska läget hade väsentligt förändrats under de etthundratio år som förflutit sedan den »eviga» författarrättens knäsättande, och den politiska makten låg icke i lika auktorvänliga händer som då. I det till grund för de nya lagarna liggande kommittéförslaget av år 1914 förordades visserligen ett bibehållande av den femtioåriga skyddstiden, men i propositionen föreslogs en nedsättning till trettio år, och motionsvis framfördes ett yrkande om skyddstidens begränsande till femton år efter författarens död.

Emellertid ägde den genom 1919 års lagstiftning till trettio år fixerade upphovsmannarätten ett väsentligt rikare innehåll än den femtioåriga. Den senare innefattade ju vid denna tidpunkt icke mera än en rätt att genom tryck mångfaldiga skrift, varunder inbegreps musikaliskt arbete avfattat med noter eller annan teckenskrift men däremot icke konstverk. Konstnärsrätten sträckte sig icke längre än tio år efter konstnärens död. Och rätten att offentligen uppföra på scenen dramatiskt och musikaliskt-dramatiskt arbete upphörde att gälla fem år efter författarens död; detsamma gällde

en begränsad rätt att offentligen föredraga dramatiskt arbete och utföra musikaliskt verk, som i samband med lagstiftningen den 28 maj 1897 hade införlivats med 1877 års lag. 1919 års lagar gåvo nu en enhetlig regel om trettioårstid över hela det upphovsmannarättsliga området och medförde därigenom samtidigt på flera punkter en förlängning av skyddstiden.

Jämsides härmed innefattade 1919 års lagstiftning i flera viktiga avseenden en utvidgning av upphovsmannarätten. Tager man i betraktande hela den rättsutveckling som försiggick genom denna lagstiftning och de ändringar den undergått, kan man tala om en *konsolidering av upphovsmannarätten* i flera olika riktningar. Nya former av självständigt skapande verksamhet likställdes med de redan skyddade och bidrogo till att det litterära eller konstnärliga verket självt såsom nyskapelse betraktat alltmera framträdde som rättens objekt, samtidigt varmed upphovsmannen steg för steg genom att nya befogenheter tillades honom erhöll ökad ensamrätt att förfoga över sitt verk. Mer och mer har därigenom upphovsmannens rätt närmats sig en allmän rätt till och över det av honom skapade immateriella verket. Särskilt från början av 1900-talet har denna utveckling stimulerats av och ägt rum i nära anslutning till de internationella upphovsmannarättsliga strävandena.

Ett upphovsmannaskydd kräver, om det skall fylla sin uppgift, att upphovsmannens rätt respekteras icke allenast i hemlandet utan också i andra länder, där han kan vinna avsättning för sina alster. Till en början avslötos *särskilda överenskommelser* härom enskilda länder emellan. I samband med 1877 års lag — dessförinnan ansågs svenskt medborgarskap vara ett nödvändigt villkor för upphovsmannarättsligt skydd här i riket — tillkom vårt första avtal om ömsesidigt skydd på området, vilket avsåg Norge och snart följdes av liknande avtal med Danmark (1879) samt Frankrike och Italien (1884). Ursprungligen inskränkte sig skyddet till skrifter av de berörda ländernas egna medborgare, men utvidgades genom 1897 års lagstiftning till att även avse skrifter som först utgivits i dessa länder. Icke förrän man lämnat de bilaterala överenskommelsernas väg och kommit fram till en allmän konvention kunde dock en internationell upphovsmannarätt av verklig betydelse skapas.

Detta steg togs genom den 1886 på schweiziskt initiativ tillkomna *Bernkonventionen* för skydd av litterära och konstnärliga verk, en parallell till den något äldre Pariskonventionen av 1883 för skydd av den industriella äganderätten. De länder, för vilka konventionen gäller, bilda en union för skydd av upphovsmännens rättigheter; till denna anslöt sig vårt land 1904. Konventionens syfte är att tillförsäkra upphovsmän tillhörande ett unionsland skydd i vart och ett av de övriga unionsländerna; i detta hänseende är huvudregeln, att sådan upphovsman i det land där skydd sökes skall åtnjuta samma rättigheter, som landet tillerkänner sina egna medborgare (*principen om nationell behandling*). Härutöver stadgar konven-

tionen vissa *minimirättigheter* för unionsförfattarna; omfånget av dessa rättigheter har alltmer utvidgats vid revisioner av konventionen som genomförts på konferenser i Paris 1896, Berlin 1908, Rom 1928 och Bryssel 1948. Ehuru konventionen således formellt icke bestämmer innehållet i det skydd som unionsländerna bereda åt sina egna medborgare, har den dock i sådant hänseende kommit att erhålla avgörande betydelse. Det är nämligen klart att ett unionsland icke gärna kan giva utländska upphovsmän ett bättre skydd än sina egna, och detta har medfört att unionsländerna i sina nationella lagstiftningar upptagit de förut nämnda minimirättigheterna. Konventionens regler härom ha därför kommit att utgöra en för hela unionsområdet gällande rätt.

Den sålunda kodifierade unionsrätten enligt 1908 års reviderade konvention har hos oss upptagits i 1919 års lagar. För anslutning till 1928 års reviderade konvention vidtogos åtskilliga ändringar i dessa genom lagar den 24 april 1931.

Till den kodifierade unionsrätten hör bland annat det i internationellt avseende särskilt betydelsefulla *översättningskyddet*. I fråga om detta har man att skilja mellan två olika befogenheter, nämligen å ena sidan översättarens rätt till sin översättning och å andra sidan författarens ensamrätt att utnyttja sitt originalarbete även i översättning. Den förra befogenheten kan sägas vara lika gammal som vår författarrätt. Att Sveriges anslutning till Bernkonventionen lät vänta på sig så länge som till 1904 — Pariskonventionen tillträdde redan 1885 — berodde däremot på att vår rätt icke tidigare uppfyllde unionens minimikrav beträffande författarens ensamrätt till sitt verk i översättning. Före 1877 års lag ställde man sig helt avvisande mot ett sådant skydd — man förmenade att det vore ett svenskt intresse att fritt få översätta utländska författare och att de svenska författarna hade jämförelsevis ringa nytta av översättningsrätt i andra länder — och skyddet i fråga kunde blott så småningom och gradvis under segt motstånd pressa sig fram till erkännande. Genom 1904 års lagändring erhöll författaren en från tidigare villkor om förbehåll frigjord och under tio år från originalverkets utgivning bestående översättningsrätt, varmed Bernkonventionens då gällande fordringar voro uppfyllda. Det slutliga steget, varigenom författaren erhöll en lika vittgående rätt till sitt verk i översättning som i original, togs genom den reviderade Bernkonventionen av 1908 och för vårt lands del i anslutning härtill genom 1919 års LL. Även i andra avseenden än beträffande översättningskyddet har man genom sistnämnda lag sökt realisera principen, att upphovsmannarättens objekt är verket självt i alla dess skiftande former. Med översättning har sålunda jämställts *bearbetning*.

För upphovsmannarätten är oväsentligt, i vilken gestalt verket först blivit förkroppsligat. Redan förarbetena till 1877 års lag innehöllo ett förslag, att predikan, föreläsning eller dylikt *munligt* föredrag skulle skyddas på

samma sätt som skrift; men detta strandade, liksom ett motsvarande förslag i samband med 1897 års lagstiftning, på motstånd från Högsta domstolens sida, där man menade dels att något så flyktigt som det endast muntligt uttalade ordet icke kunde utgöra föremål för äganderätt och dels att föredrag, som hållits av präster och lärare i det allmännas tjänst, utgjorde tjänstestruktioner, för vilka den med tjänsten förenade lönen måste anses inefatta full gottgörelse. Det är av intresse, att redan vid 1877 års riksdag Sigfrid Wieselgren i en märklig reservation i lagutskottet utvecklade nutida syn på frågan och framhöll, att en författare vore i denna sin egenskap lika verksam, vare sig han nedskrev sina tankar eller framställde dem i ett muntligt föredrag, och att det olika sättet för arbetsproduktens offentliggörande icke borde föranleda olika regler »i fråga om tillvaratagandet av upphovsmannens 'äganderätt' eller, om man så vill, hans arbetslön», samt att det vore principiellt oriktigt, att lagen förvägrade skydd åt den som i oskrivna muntliga föredrag framlade resultatet av ett måhända långvarigt och mödosamt arbete, men tillerkände det åt snabbskrivaren, vars hela åtgörande inskränkte sig till ett mekaniskt återgivande av den förres ord. Det dröjde dock över fyrtio år, innan denna tanke slog igenom i lagstiftningen; men när så skedde, ansåg man sig kunna inskränka sig till att åberopa Wieselgrens yttrande såsom stöd för den i 1919 års LL i 1 § 1) nyinförda bestämmelsen om lika skydd för »skrift och muntligt föredrag». Samtidigt framhölls att ett tjänsteavtal, som avser en andlig verksamhet, icke i och för sig medför upphovsmannarättens övergång; huruvida ett dylikt avtal skall anses ha en sådan verkan, kan endast avgöras med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet. Då 1919 års LL talar om muntligt »föredrag», innefattar väl detta icke efter orden varje muntlig framställning; men såväl bestämmelsens syfte som dess motivering och vår anslutning till 1928 års reviderade konvention, vilken upptager även dessa verk bland skyddsobjekten (art. 2), peka på att härmed bör förstås varje verk i muntlig form.

Då 1855 års förordning gav författaren ensamrätt att offentligen uppföra sceniskt verk, togs det första viktiga steget i riktning mot ett erkännande av det *dramatiska verket* självt såsom rättens föremål, låt vara att lagstiftaren ännu stod främmande för denna synpunkt och alltjämt i 1877 års lag talade om »begagnande av skrift» för skådebanan och, då genom lagändringen av 1897 rätten att framföra sådant verk något utvidgades, om annat offentligt »föredragande av skrift». Den reviderade Bernkonventionen av 1908 har utvidgat skyddet för dramatiskt verk till två ytterligare former, i vilka det kan framträda, och samtidigt gjort erkännandet av dessa såsom skyddsobjekt obligatoriskt för medlemskap i unionen. I anslutning härtill har 1919 års LL i 1 § 4) och 5) bland de skyddade verken upptagit dels mimiskt verk (balett eller pantomim) och dels kinematografiskt verk, vartill även, med tanke på kommande tekniska framsteg, hänföres verk avsett att återgivas

genom ett kinematografi liknande förfarande. Under förarbetena underströks, att det *mimiska verket* är att anse såsom en art av drama, men medan den egentliga dramatiken verkar genom språket — i musikdramat förbundet med tonerna — utmärkas de mimiska verken utav, att den dramatiska handlingen framställes utan språkets förmedling, omedelbart genom mänskliga rörelser, åtbörder och minspel; har ett författarlster sett dagen såsom mimiskt verk, åtnjuter det skydd, likaväl som när det ursprungligen fixerats i skrift (scenario) eller genom en serie teckningar.

Nära det mimiska verket står det *kinematografiska*, som ju ursprungligen hade naturen av stunfilm, varur sedermera ljudfilmen utvecklats sig. Under förarbetet till 1919 års LL pekades på handlingselementet i filmen såsom grunden för upphovsmannens rätt, och det framhölls — med tanke tydligen endast på stumfilmen — att då det kinematografiska verket innefattade en dramatisk handling, det egentligen vore fråga om en *pantomim*, som inspelades i den kinematografiska upptagningsapparaten och därefter genom den kinematografiska projektorn återgaves i levande bilder i stället för direkt genom de i pantomimen agerande personerna. Man kunde då fråga sig, om kinematografiskt verk vore något mera än en underart av det mimiska, och i samband med 1931 års lagstiftning föreslogs ock att låta kinematografiskt verk utgå ur 1 §. Då en väsentlig plats i filmdramat ansågs ofta upptagas av händelser och scenerier, som saknade mimisk karaktär, fick emellertid paragrafen kvarstå oförändrad, vilket ock fanns påkallat av hänsyn till ljudfilmens alltmera stegrade betydelse. När en handling utan anslutning till ett redan förefintligt filmmanuskript omedelbart iscensättes för filmning, får därigenom filmdramat betraktas såsom ännu en form, i vilken ett drama kan framträda förutom i skrift eller genom teckningar eller såsom mimiskt verk.

En motsvarande utveckling som i fråga om drama har ägt rum beträffande *musikaliskt verk*, men inleddes icke förrän genom 1897 års lagändring. Den begränsade rätt till offentligt utförande och föredragande av ett verk, som då infördes, gällde blott om arbetet var otryckt eller ock vid dess utgivande förbehåll blivit gjort om utföranderättens bestånd. Den fick därigenom i praktiskt avseende ringa betydelse; men principiellt spelade denna utvidgning samma roll för kompositören som 1855 års förordning för den dramatiska författaren, i det han därigenom erhöll skydd icke blott mot eftertryck av noterna utan ock mot offentligt framförande i toner av det musikaliska verket självt. Den reviderade Bernkonventionen av 1908 införlivade med unionsrätten ensamrätt för kompositörerna att utföra även utgivet musikaliskt verk, och detta utan att förbehåll om rättens bestånd behövde göras (art. 11). I anslutning härtill slopade 1919 års LL de tidigare begränsningarna och införde en allmän rätt för upphovsmannen att utföra musikaliskt verk, dock med vissa inskränkningar beträffande avgiftsfria eller för välgörande ändamål anordnade utföranden. Samtidigt

härmed intogs bland skyddsföremålen i 1 § under 2) i 1919 års LL »musikaliskt verk». Detta innebar en både reellt och formellt betydelsefull nyhet. En komposition, som tager sig uttryck i noter, är icke längre att anse såsom skrift, ty musikaliskt verk i nämnda lags mening är varje komposition, i vilken form den än framträtt. Medan i övrigt skyddsföremålen i 1 § karakteriserats efter den särskilda form, i vilken ett skyddat verk kan klädas — ett drama kan ju framträda både i skrift och muntlig form och både såsom mimiskt och kinematografiskt verk — angiver däremot uttrycket musikaliskt verk den immateriella skapelsen själv såsom skyddsobjekt, oavsett om den framträtt i den ena eller andra formen.

För det *litterära verkets* del motsvaras utföranderätten av rätten att offentligen föredraga arbetet. Men 1919 års LL gick icke längre än att utvidga den 1897 för de dramatiska och musikaliskt-dramatiska verken införda begränsade föredraganderätten till att, frigjord från förutvarande villkor om förbehåll, gälla skrift och muntligt föredrag, innan sådant verk utgivits. Först genom 1931 års lagstiftning utsträcktes denna befogenhet till att omfatta jämväl utgivet verk, men begränsades till yrkesmässig uppläsning, och även en sådan fick ske utan tillstånd, om uppläsaren icke erhöi någon ersättning eller uppläsningen blivit i folkbildningssyfte anordnad av statsunderstödd folkbildningsorganisation. En ytterligare utvidgning av förfoganderätten över litterärt verk skedde samtidigt genom att de tidigare upphovsmannarättsliga befogenheterna utökades med ytterligare tvenne: att offentligen framföra verket genom film och att radiera detsamma. Den förra befogenheten hade upptagits i unionsrätten redan genom 1908 års reviderade konvention men den senare tillades först i Rom 1928. Rätten till radiering är enligt svensk lag ovillkorlig, och vårt land har därigenom gått utöver minimiskyddet enligt konventionen (art. 11 bis), som giver ett unionsland rätt att fastställa vissa villkor för rättens utövande. Fastän 2 § i 1919 års LL gav författaren en allmän rätt att »medelst kinematografi offentligen framföra eller genom radio utsända sitt verk», modifierad av vissa i 10 § 4) gjorda begränsningar, inskränkte sig stadgandets betydelse till de litterära verken; för kompositionernas del innefattades ju befogenheterna ifråga redan i den 1919 givna allmänna rätten att utföra musikaliskt verk. Filmning liksom radiering av ett litterärt verk hade däremot före 1931 års lagändring naturen av offentligt föredragande av verket och voro därigenom författaren förbehållna endast då verket var utgivet.

En med musikaliskt verk analog ställning såsom skyddsobjekt intager *konstverk*. Den rätt till sådant verk, som ursprungligen gavs i 1810 års tryckfrihetsförordning, kompletterades genom 1867 års lag med ett skydd för »originalt konstverk». I det ursprungliga förslaget till denna lag fanns en bestämmelse, att originalbyggnadsteckning icke fick utan konstnärens samtycke användas till byggnadsarbete. Detta förslag avböjdes dock på den grund, att man betraktade byggnadsritning såsom ett självständigt konst-

verk och byggnad såsom fallande utanför lagen samt ett byggande efter ritningen såsom närmast jämförligt med en efterbildning i annan konstart, något som fick ske utan konstnärens samtycke. Sedan 1908 års reviderade konvention upptagit verk av byggnadskonst bland de konstverk, för vilka unionsländerna voro pliktiga att bereda skydd, tog även 1919 års KL detta steg, samtidigt som man lagfästade en *allmän rätt* till verk av bildande konst överhuvud, varpå såsom exempel anfördes, utom byggnadskonst, teckning och annan grafisk konst, målarkonst och bildhuggarkonst.

En särställning bland konstverken intaga *alster av konsthantverk och konstindustri* — med ett gemensamt namn kallade konstslöjd — såväl inom Bernunionen som i vår rätt. I Bernkonventionen togs denna fråga icke upp förrän i Berlin 1908, då förslag framställdes, att samtliga unionsländer skulle vara skyldiga att anordna skydd för sådana alster. Förslaget vann dock icke framgång, utan i den reviderade konventionen (art. 2 sista stycket) infördes bestämmelsen, att verk av konst, tillämpad å industrien, skyddas i den mån varje lands inre lagstiftning sådant tillåter. Ett unionsland, vars egen lagstiftning icke skyddar konstslöjdens alster, är därigenom icke heller skyldigt att skydda sådana alster från andra unionsländer. Men bereder ett land sådant skydd, är det, i överensstämmelse med den förut berörda unionella grundprincipen, pliktigt att låta detta komma även övriga unionsländer till godo, utom i det fall att särskilt förbehåll blivit gjort (art. 27), då konstslöjdsskyddet faller utanför unionen och endast inträder i mån av ömsesidighet. För vårt lands del uppkom fråga om skydd för konstslöjd ej förrän i samband med 1919 års lagstiftning, men det rönt motstånd och realiserades först genom en lagändring den 31 mars 1926 och även då endast med två modifikationer, i det dels beklädnadsartiklar och vävnader avsedda för dylika artiklar undantogs från skydd och dels skyddstiden inskränktes till att gälla endast tio år efter det, under vilket verket först offentliggjordes. Något förbehåll enligt art. 27 i Bernkonventionen har icke gjorts från svensk sida, varför utländsk konstslöjd skyddas här, även om vederbörande land icke giver svensk hemslöjd motsvarande skydd.

Utom förut angivna skyddsobjekt upptager 1919 års LL i 1 § 3) ytterligare en skyddsgrupp, som emellertid icke är av enhetlig natur; här uppräknas »teckning samt grafisk eller plastisk avbildning, där teckningen eller avbildningen är av vetenskaplig eller teknisk art samt ej, efter sitt huvudsakliga ändamål, att betrakta såsom konstverk». Dylika *teckningar och avbildningar* med instruktivt syfte — i motsats till estetiskt — ha sedan gammalt åtnjutit skydd enligt vår upphovsmannarätt, och den omredigering som företagits i 1919 års LL är av blott formell art. Inom gruppen rymmas emellertid två slags skyddsobjekt av väsentligt olika natur. Exempel på de båda olika arterna äro å ena sidan en vetenskaplig teckning och å den andra en vanlig byggnadsritning. Den förra står i paritet med övriga förut

behandlade skyddsobjekt; en vetenskaplig tanke kan komma till uttryck såväl i en teckning som i skrift. En byggnadsritning däremot, som icke syftar till en estetisk verkan utan är av blott instruktiv natur, uppbäres icke av någon personlig och original insats som motiverar ett skydd för ritningen även i andra former än såsom bild; ett byggande efter ritningen är, i motsats till ett byggande efter en ritning som faller under konstverkslagen, fritt för envar. Detta innebär att en byggnadsritning, fastän den icke är av individuell natur och därigenom har lägre valör än de egentliga auktorverken, ändå åtnjuter ett visst skydd såsom arbetsresultat betraktad.

Den i 1 § i 1919 års LL gjorda uppräknigen av de olika arterna av skyddade verk avser att vara *fullständig*, och motsvarande gäller om de i 2 § angivna olika befogenheter, som tillsammans bilda författarrättens innehåll. I den mån någon tillgodogör sig ett andligt arbetsresultat, som icke finns upptaget i 1 §, eller ett enligt denna paragraf skyddat verk utnyttjas på annat sätt än i 2 § angives, faller detta fördenskull utanför författarrätten. Den fortgående utvidgning av vår upphovsmannarätt, som ägt rum i såväl ena som andra avseendet, har sålunda ännu icke kommit fram till en allmän rätt vare sig till auktorverk överhuvud eller till sådant verks mångfaldigande och offentliggörande. Endast partiellt eller närmare bestämt beträffande visst utnyttjande av ett auktorverk kan man redan nu tala om en allmän rätt.

Detta gäller den ursprungliga och före 1855 års förordning enda upphovsmannarättsliga befogenheten, nämligen rätten att *mångfaldiga* verket. Inom konstnärsrätten, där ända sedan 1867 års lag uttrycket efterbildning använts såsom synonymt med mångfaldigande, är denna befogenhet, i olikhet med vad som gäller inom författarrätten, alltjämt den enda. 1919 års KL giver icke konstnären någon ensamrätt att offentligen föra fram (utställa) sitt verk. Att mångfaldiga (efterbilda) ett verk är liktydigt med att framställa exemplar därav eller — för att tala med motiven till 1919 års LL — att förfärdiga »ett materiellt föremål, som förmedlar det i och för sig immateriella verkets återgivande för de mänskliga sinnen»¹, t. ex. en bok eller ett nothäfte. Till en början avsåg ju rätten att mångfaldiga endast ett skydd mot eftertryck och först så småningom utvidgades den till övriga arter av eftergörande. I fråga om konstverk gav redan 1867 års lag konstnären ensamrätt att efterbilda på mekanisk väg eller genom fotografi eller avgjutning eller på annat dylikt sätt, och en motsvarande utvidgning genomfördes 1897 för de litterära och musikaliska verkens del. De nya uppfinningarna i fråga om mekaniska tal- och musikinstrument och framför allt grammfonen satte spår i 1908 års reviderade unionsrätt, enligt vilken tonsättare erhöll ensamrätt — med viss begränsning genom att åt unionsländerna gavs rätt att uppställa förbehåll och villkor — att överföra sitt verk på instrument, som tjäna att mekaniskt återgiva detsamma, liksom till verkets offentliga ut-

¹ 1914 års betänkande s. 75.

förande genom dylikt instrument. I samband med att vår lagstiftning 1919 bragtes i paritet med den nya unionsrätten, infördes en *allmän rätt* att efterbilda konstverk och mångfaldiga litterärt och musikaliskt verk genom tryck, fotografi eller på annat sätt. Då exempelvis även en grammofonskiva utgör ett materiellt föremål, i vilket det immateriella verket tagit gestalt, hänfördes under mångfaldigande att »överföra ett verk på mekaniskt tal- eller musikinstrument eller på vals, platta, band eller annan till dylikt instrument hörande inrättning» (2 § sista stycket i 1919 års LL), liksom verkets återgivande genom instrumentet är att anse såsom föredragande eller utförande därav. I upphovsmannens allmänna rätt att mångfaldiga sitt verk gjordes blott den inskränkningen, att mångfaldigande i regel fick utan vidare ske för enskilt bruk och att skrift — varunder numera icke inbegreps noter — samt muntligt föredrag fick fritt avskrivas för hand.

Den ensamrätt upphovsmannen sålunda erhållit över sitt verk har, såsom förut vidrörts, ursprungligen haft till syfte att tillförsäkra honom de ekonomiska frukterna av hans arbete. Men i andra hand har denna ensamrätt också blivit ett medel att värna om upphovsmannens *ideella intressen* med avseende å verket, exempelvis genom att sätta honom i stånd att förhindra offentliggörandet av ett verk som han önskar hemlighålla. Vid sidan av det skydd för upphovsmannens ideella intressen, som innefattas i själva ensamrätten över verket, ha också vuxit fram särskilda stadganden, som ha till direkt syfte att i ena eller andra avseendet tillgodose de ideella intressena. Även härvidlag har Bernunionen varit av betydelse, men särbestämmelser om upphovsmannens ideella rätt — *le droit moral* — inflöto icke i unionsrätten förrän genom beslutet i Rom 1928.

Det första specialstadgandet, som hos oss avsåg författarens ideella rätt, gavs redan genom 1877 års lag. Den möjlighet att *hemlighålla verket*, som dessförinnan förefanns såsom en reflexverkan av författarens ensamrätt att bestämma över dess utgivande, förstärktes då genom en bestämmelse som fritog författarens rätt i avseende å skrift, vilken otryckt fanns i författarens, hans änkas eller arvingars ägo, från utmätning och konkurs (22 §). Detta hävdande av författarens ideella intresse gentemot hans borgenärs förmögenhetsrättsliga, som genom 1919 års lagstiftning utvidgades ända därhän, att upphovsmannarätten helt *undantogs från tvångsöverlåtelse* i upphovsmannens, efterlevande makes, arvinges eller testamentstagares bo, är ett särskilt starkt uttryck för den personliga sidan av upphovsmannarätten. Därigenom har upphovsmannen icke blott fått möjlighet att hemlighålla sitt verk utan även erhållit en allmän rätt att beträffande verk, som redan blivit offentliggjort, bestämma huruvida och på vad sätt ett förnyat offentliggörande skall få äga rum; detta uppbäres av det intima personliga samband som består mellan upphovsmannen och hans verk och upphovsmannens därpå grundade ansvar för verket.

Liksom upphovsmannens rätt att förhindra ett offentliggörande av verket

har sin grund uti att detta är ett direkt uttryck för hans personlighet, gäller motsvarande om den rakt motsatta rätten att *påfordra ett offentliggörande*. Lagstiftarens första försök hos oss att tillgodose detta upphovsmannens intresse möter i de 1897 nyinförda bestämmelserna om viss ensamrätt för författare att uppföra och föredraga sitt arbete. Till skydd för hans intresse att offentliggörandet av hans verk icke hindrades föreskrevs att, om han till någon upplåtelse utslutande rätt att uppföra eller föredraga verket men denne underlåtit att begagna sig härav under fem år, författaren var oförhindrad att lämna tillstånd även till andra att återgiva verket (13 §). En analog bestämmelse med samma syfte tillkom i samband med en år 1931 genomförd ändring av reglerna om förlagsavtal. Förläggarens plikt att utgiva verk, till vilket han förvärvat förlagsrätt, och författarens häremot svarande rätt att få verket utgivet sökte man realisera indirekt genom föreskrift att, om ett första utgivande icke skett inom två år efter det författaren avlämnat fullständigt manuskript eller ny upplaga icke utgivits inom ett år från det författaren gjort framställning därom hos förläggaren, dennes förlagsrätt förfaller och författaren får behålla vad han redan må ha uppburit i betalning (17 §).

I två ytterligare avseenden har upphovsmannens ideella intresse med avseende å sitt verk blivit tillgodosett, till en början genom 1919 års lagstiftning och sedermera 1931 i anslutning till den reviderade konventionen av 1928. Enligt denna behåller auktor (art. 6 bis), oberoende av sina ekonomiska rättigheter och även sedan dessa överlåtit, sin rätt att få gälla såsom upphovsman till verket ävensom rätten att motsätta sig att verket förvanskas, stympas eller annorledes ändras till men för hans ära eller anseende. I gällande rätt skyddas förevarande intressen genom vissa bestämmelser om rätt för upphovsmannen att vid överlåtelse av rätt att mångfaldiga eller efterbilda verket påfordra att hans *namn angives* vid mångfaldigandet eller på efterbildningen samt om förbud för den som förvärvat upphovsmannarätt med avseende å ett verk att *ändra verket* i vidare mån än som nödvändiggöres av det med överlåtelsen avsedda ändamålet eller, i fråga om konstverk, av det för efterbildandet använda förfarandet (16 § i 1919 års LL; 11 § i 1919 års KL); i viss utsträckning skyddas samma intressen även i sådana fall då verket får utnyttjas fritt.

De sakkunnigas uppdrag

Såsom framgår av den inledande översikten står den gällande svenska rättens bestämmelser om skydd för litterära och konstnärliga verk i systematiskt och principiellt hänseende fortfarande kvar på den grund, som lagts genom den år 1919 företagna revisionen av den äldre upphovsmannarättsliga lagstiftningen. De år 1931 genomförda ändringarna berörde visser-

ligen åtskilliga stadganden i 1919 års lagar och voro i och för sig tillräckliga för att bringa den svenska rätten i huvudsaklig överensstämmelse med 1928 års reviderade Bernkonvention. Redan under de följande åren framfördes emellertid i olika sammanhang och från skilda intressegrupper krav på en genomgripande reform av vår upphovsmannarättsliga lagstiftning. I anledning härav förordnades år 1936 hovrättsrådet, filosofie doktor Hjalmar Himmelstrand att såsom sakkunnig inom justitiedepartementet verkställa en förberedande undersökning rörande grunderna för en reform av gällande bestämmelser om rätt till litterära och musikaliska verk samt därmed sammanhängande spörsmål. Himmelstrand avgav en promemoria i ämnet den 15 februari 1937 (SOU 1937: 18).

Även i Danmark och Finland hade vid denna tid frågan om en reform av den upphovsmannarättsliga lagstiftningen sedan några år tillbaka stått på dagordningen. I Danmark hade ämnet gjorts till föremål för undersökning inom en privat, av representanter för olika författar- och konstnärorganisationer bestående kommitté under ordförandeskap av professorn F. Vinding Kruse; denna hade år 1936 framlagt ett förslag till »Lov om Ejendomsretten til Aandsværker». Ett par år tidigare hade i Finland tillsatts en statlig kommitté med uppdrag att framlägga förslag till en reform av den finska lagen om upphovsmannarätt.

Parallellt härmed hade inom samtliga nordiska länder framkommit önskemål om en gemensam nordisk lagstiftning på området. Målsmän för dessa strävanden voro framför allt de nordiska författarorganisationerna. I anslutning till en av Nordiska författarrådet i Stockholm i slutet av år 1936 antagen resolution gjorde dessa organisationer följande år hos sina regeringar en hemställan om nordiskt samarbete i berörda syfte. Närmast med anledning härav upptogs ämnet efter svenskt initiativ till en förberedande överläggning i Stockholm den 30—31 maj 1938 mellan delegater från Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige. I en gemensam promemoria anförde dessa följande:

På grund av de litterära och konstnärliga verkens natur erfordras för dem, utöver det skydd som det egna landets lagar bereda, med nödvändighet även ett skydd genom den utländska lagstiftningen. Vid sådant förhållande måste det för författare och konstnärer vara ett intresse av största vikt, att de olika ländernas lagar ej allt för mycket avvika från varandra. Detta intresse har Bernkonventionen sökt tillgodose därigenom att den — vid sidan av sin grundprincip om nationell behandling — meddelat vissa föreskrifter om skyldighet för unionsländerna att i särskilda angivna hänseenden anordna skydd. Emellertid kan enligt sakens natur den likformighet, som härigenom skapas, icke sträcka sig längre än till rättens huvudlinjer.

Om således de strävanden efter uniformitet inom den internationella auktorsrätten, vilka förmedlas av Bernkonventionen, icke kunna nå längre än till ett uppdragande av rättens yttre konturer, är det så mycket mer angeläget att motsvarande strävanden inom den trängre kretsen av de nordiska länderna icke eftersättas. För ett i det väsentliga så enhetligt kulturområde som Norden, där

utbytet av det andliga arbetets alster de fem länderna emellan blir allt livligare, är behovet av rättslikhet särskilt framträdande; det torde knappast finnas något rättsgebit, där detta behov är så påtagligt som här. Möjligheten att vinna en sådan likhet, åtminstone i det huvudsakliga, är också vida större i detta fall än då fråga är om länder som stå mera främmande för varandras kultur.

Det förtjänar erinras, att den norska lagen av 1893 om författar- och konstnärsrätt och 1902 års danska lag med samma rubrik grundade sig på ett gemensamt norskt-danskt utkast. Finlands gällande lag om upphovsmannarätt till alster av andlig verksamhet av 1927 bygger i stor utsträckning på det norska utkast av 1925, som ligger till grund för 1930 års norska lag om åndsverk. Sistnämnda lag avviker både till systematik och innehåll avsevärt från äldre norsk lag. Vid förberedande av de nordiska ländernas deltagande i Bernunionens konferens i Rom 1928 och i den konferens, som var utsatt att hållas i Bryssel 1935, har ock samarbete mellan dessa länder ägt rum.

De delegerade framhöllo att trots det partiella samarbete, som förekommit, lagarna i de nordiska länderna både till innehåll och form företedde betydande avvikelser. De delegerade hade tagit till sin uppgift att undersöka möjligheterna för en utjämning härutinnan. Under de överläggningar, som förts i detta syfte, hade bland annat diskuterats spörsmålet om auktorrättens ideella sida, om författares rätt att bestämma rörande utlåning av bokexemplar, om »le droit de suite» och »le domaine public payant», om titelskydd och om visst skydd för pressens nyhetsstoff. Tillkomsten av grammofon, kinematografi och radioutsändning hade komplicerat de härvidlag erforderliga rättsreglerna, och från representanter för därav berörda intressen hade uttalats önskan, att hithörande frågor måtte upptagas till behandling och att överensstämmelse mellan de nordiska ländernas lagar måtte eftersträvas. Även utövande konstnärer — skådespelare, sångare och musici — hade i detta sammanhang framträtt med anspråk, att lagskydd för deras prestationer måtte beredas på den gemensamma nordiska lagstiftningens väg.

De delegerade anförde avslutningsvis:

De överläggningar, som hållits i alla dessa ämnen, hava givit vid handen, att i samtliga nordiska länder dessa och andra hithörande spörsmål påkalla en ingående prövning snarast möjligt. Enighet har även vunnits därom, att dessa frågor synnerligen väl lämpa sig för nordiskt samarbete, vid vilket de erfarenheter, som vunnits inom de särskilda länderna, kunde tillgodogöras.

I detta sammanhang vilja de delegerade framhålla, att för den händelse avsevärd rättslikhet mellan de nordiska ländernas lagstiftning kan åvägabringas, detta — som omedelbart och i första hand innebär en fördel för dessa länder — torde kunna vara till gagn även för den allmänna utvecklingen på auktorrättens område. Därest dessa länder nu kunde få till stånd en någorlunda enhetlig lagstiftning, skulle de därmed hava utfört ett nyttigt förarbete för en blivande mer omfattande rättsgemenskap. Och vid förhandlingar om en dylik gemenskaps åvägabringande skulle de nordiska länderna lättare vinna gehör, därest de kunde uppträda på en gemensam front.

I enlighet med vad nu anförts hava de delegerade enats om att hos regeringarna i de nordiska länderna hemställa, att samarbete snarast möjligt måtte upptagas på samtliga förutnämnda ävensom andra därmed sammanhängande områden.

Förhandlingarna hava jämväl avsett den från flera håll väckta frågan om upptagande av nordiskt samarbete även beträffande förlagsrätten. De delegerade äro dock ej beredda att redan nu taga slutlig ståndpunkt i detta ämne. Frågan sammanhänger emellertid så nära med de förut berörda, rent auktorsrättsliga spörsmålen, att det vore mindre lyckligt, om den i något av länderna upptoges till slutlig prövning, innan förutnämnda ämnen blivit föremål för mera grundlig samfäll undersökning. De delegerade anse därför, att med avgörandet av frågan om samarbete på förlagsrättens område bör få anstå, tills de kommitterade, som må bliva utsedda för behandling av frågan om auktorsrättens revision, blivit i tillfälle att bilda sig en bestämd uppfattning angående lämpligheten av ett samarbete rörande förlagsrätten.

De delegerades hemställan om upptagande av nordiskt samarbete på detta lagstiftningsområde biträdades av de danska, finska, norska och svenska regeringarna, varemot den isländska regeringen förklarade sig icke önska direkt deltaga i arbetet men vara intresserad av att få under rättelse om resultatet av samarbetet.

I direktiven för de svenska sakkunniga anförde justitieministern till statsrådsprotokollet den 28 oktober 1938:

I fråga om den rätt, som bör tillerkännas upphovsmännen till andliga alster och utövarna av konst, har den senare tidens utveckling och ej minst de tekniska framstegen skapat flera nya problem, vilka äro av stor vikt för den andliga kulturen överhuvud och ofta hava en vidsträckt ekonomisk räckvidd. I de nordiska delegerades utlåtande belyses, hur talrika och mångskiftande dessa problem äro, och jag hänvisar till vad de delegerade härom anfört.

Med hänsyn till de särskilda förhållanden, som råda på förevarande rättsområde, kan en tillfredsställande lösning icke ernås genom en isolerad nationell lagstiftning. Att utbygga den internationella reglering, som kommit till stånd särskilt genom Bernkonventionen, måste för vårt lands vidkommande framstå såsom önskvärt och förtjänt att befrämjas. Det är emellertid tydligt, att de rättsregler som kunna tänkas bli gemensamma för alla de till Bernunionen hörande länderna icke kunna sträcka sig längre än till bestämmelser av mera allmän natur. I fråga om de nordiska länderna med deras djupgående kulturella gemenskap finnas däremot förutsättningar att i större omfattning skapa överensstämmande rättsregler på förevarande område. Framställningar om nordiskt samarbete för att åvägbringa en sådan gemensam lagstiftning hava även väckts av en rad sammanslutningar inom de olika verksamhetsgrenar, som äro berörda därav. De allmänna synpunkter på ett dylikt samarbete, åt vilka de nordiska delegerade givit uttryck, kan jag i allt väsentligt biträda. Jag finner det alltså i hög grad önskvärt att vinna utredning om möjligheterna till en gemensam nordisk lagstiftning inom denna del av de andliga rättigheternas område. — — — Vissa förberedande arbeten för en reform inom detta rättsområde hava redan verkställts — — —. Det fortsatta arbetet torde lämpligen böra omfatta en allsidig utredning angående de andliga rättigheter, som i detta sammanhang böra regleras av lagstiftningen. — — —

För gången av det nordiska samarbetet har redogjorts i den skrivelse, varmed kommittén överlämnat sitt betänkande.

Det i 1938 års direktiv förutsatta utredningsprogrammet för det nordiska samarbetet har efterhand utvidgats. På ett tidigt stadium enade sig

de delegerade om att i viss utsträckning upptaga förlagsavtalet till rättslig reglering, och sedermera har även fotografirätten gjorts till föremål för behandling. Vidare har särskild uppmärksamhet påkallats av de ändringar i *Bernkonventionen*, som genomfördes vid konferensen i Bryssel 1948, och av 1952 års *Världskonvention om upphovsmannarätt*. Vid utformning av vissa i 5 kap. upptagna bestämmelser har eftersträvat att vinna huvudsaklig överensstämmelse med ett år 1951 framlagt *utkast till en internationell konvention om skydd för utövande konstnärer, tillverkare av fonogram samt radioföretag*. Slutligen har den snabba tekniska utveckling, som efter andra världskriget ägt rum inom televisionens, ljudupptagningens och fotokopieringens områden, skapat nya problem vilka krävt ytterligare överväganden.

Internationell och utländsk upphovsmannarätt¹

1) *Bernkonventionen*

I den inledande översikten har redan omtalats, att Sverige sedan 1904 är anslutet till *Bernunionen för skydd av litterära och konstnärliga verk*; tillträde till den i Rom 1928 reviderade konventionstexten ägde rum den 1 augusti 1931.

En ny revision av konventionen var planerad att genomföras vid en konferens i Bryssel 1935. *Tidsförhållandena* medförde ett uppskov och konferensen ägde icke rum förrän 1948. I denna deltog representanter för 35 av Bernunionens medlemsländer. Vidare närvaro observatörer för 20 andra stater samt representanter för UNESCO.

Svensk delegat var numera envoyén Sture Petré, biträdd av ombudsmannen i Sveriges författareförening och i STIM, advokaten Ulf von Konow och direktören i Aktiebolaget Radiotjänst Erik Mattsson såsom experter.

Konferensen² antog dels en ny text till konventionen — *den reviderade Bernkonventionen av den 26 juni 1948* — vilken innefattade åtskilliga ändringar i förhållande till den tidigare gällande, och dels en resolution angående upprättandet av en permanent kommitté med uppgift att biträda unionens byrå i dess åligganden. Vidare uttalade konferensen i nio punkter önskemål i skilda upphovsmannarättsliga ämnen. Den nya konventionen undertecknades av den svenske delegaten. Vid betänkandet har såsom bilaga fogats den franska texten till 1928 års och 1948 års reviderade konventioner samt till de av Brysselkonferensen uttalade önskemålen, jämte svensk översättning.

¹ Motsvarande uppgifter angående vissa med upphovsmannarätten besläktade rättigheter återfinnas under 5 kap. i förslaget till lag om upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk.

² Se SvJT 1948 s. 679 ff.

För närvarande äro till Bernunionen anslutna följande länder: Sverige, Danmark, Finland, Island, Norge, Australien, Belgien, Brasilien, Bulgarien, Canada, Filippinerna, Frankrike, Grekland, Indien, Indonesien, Irland, Israel, Italien, Japan, Jugoslavien, Libanon, Liechtenstein, Luxemburg, Marocko, Monaco, Nederländerna, Nya Zeeland, Pakistan, Polen, Portugal, Rumänien, Schweiz, Siam, Spanien, Storbritannien och Nordirland, Sydafrikanska Unionen, Syrien, Tjeckoslovakien, Tunisien, Turkiet. Tyskland, Ungern, Vatikanstaden och Österrike.¹

Av dessa länder ha följande hittills ratificerat den i Bryssel reviderade konventionen: Belgien, Brasilien, Filippinerna, Frankrike, Israel, Italien, Jugoslavien, Liechtenstein, Luxemburg, Marocko, Monaco, Portugal, Schweiz, Spanien, Sydafrikanska Unionen, Tunisien, Turkiet, Vatikanstaden och Österrike.¹

Bernkonventionens grundprincip är att upphovsman, som är medborgare i ett unionsland, i övriga unionsländer skall för sina verk — utgivna eller outgivna — åtnjuta samma rättigheter som varje lands lagar tillerkänna eller framdeles kunna komma att tillerkänna landets egna medborgare (principen om s. k. *nationell behandling*; art. 4 och 5). Sådan upphovsman är vidare berättigad att i andra länder än verkets hemland — d. v. s. det land som upphovsmannen tillhör eller, i fråga om utgivna verk, det land där verket först utgivits — åtnjuta vissa i konventionen stadgade *minimirättigheter* (art. 4). En viktig begränsning är, att skydd icke tillkommer verk som först utgivits utom unionen. I viss omfattning kan jämväl upphovsman, som icke tillhör unionsland, erhålla skydd; för verk, som sådan upphovsman först utgivit i unionsland, åtnjuter han i utgivningslandet rätt till nationell behandling och i övriga länder de särskilda minimirättigheterna (art. 6). En annan ledande princip i konventionen är, att skyddet icke får göras beroende av formaliteter av något slag (art. 4).

Av det anförda framgår att konventionens bestämmelser om minimirättigheter icke avse verkets hemland, och formellt gälla dessa bestämmelser därför i huvudsak till förmån för utländska upphovsmän. Då det ligger i sakens natur, att ett land icke giver utländska upphovsmän bättre skydd än sina egna, få bestämmelserna dock i praktiken den betydelsen att ett land, som ansluter sig till konventionen, genomför dessa rättigheter även i sin interna lagstiftning.

Den svenska upphovsmannarättsliga lagstiftningen uppfyller för närvarande de krav i fråga om minimirättigheternas innehåll, som konventionens Romtext uppställer. Vid Brysselkonferensen har emellertid området för dessa rättigheter i vissa delar något utvidgats eller preciserats. För att Sverige skall kunna tillträda Brysseltexten kräves därför, att den svenska lagstiftningen i dessa punkter bringas till överensstämmelse med de nya reg-

¹ Några av dessa länder ha förklarat konventionen tillämplig jämväl inom vissa av sina transoceanica territorier, kolonier m. m.

lerna. Dessa hänföra sig till skilda ämnen, och kommittén har vid de avsnitt i betänkanudet, där dessa ämnen behandlas, lämnat en redogörelse för motsvarande konventionsregler. Samtidigt har kommittén undersökt, huruvida reglerna kunna godtagas för svensk rätts del. Kommittén har därvid utgått från, att det är ett önskemål att Sverige ratificerar Brysseltexten, och har med hänsyn härtill ansett sig i ett eller annat fall kunna förorda, att dess nu berörda regler upptagas i svensk lagstiftning, även om ur svensk synpunkt något omedelbart intresse härav eljest icke förelegat. Härvid har särskilt beaktats, att enligt konventionen ratifikation principiellt icke får förenas med förbehåll (art. 28 och 27) och att en anslutning till Brysseltexten således fordrar, att samtliga nu berörda bestämmelser införlivas med svensk rätt. Så som förslaget utformats, står det i huvudsaklig överensstämmelse med Brysseltexten; genomföres förslaget, kan denna alltså ratificeras från svensk sida.

På sätt närmare utvecklas vid 62 § är tillämpningsområdet för 1919 års lagar principiellt begränsat till att i första hand gälla verk med viss anknytning till Sverige, nämligen verk av svensk medborgare samt sådant verk av utländsk medborgare som först utgivits i riket. Utsträckning av lagstiftningen till att avse även de genom Bernkonventionen skyddade verken har skett genom särskilda, i administrativ ordning utfärdade bestämmelser, senast genom kungörelse den 11 juni 1937. Sådana bestämmelser ha utfärdats med stöd av i lagarna givna bemyndiganden för Kungl. Maj:t att under förutsättning av ömsesidighet meddela förordnande om deras tillämplighet på verk av annat lands medborgare, ävensom på verk som först utgivits i samma land. Den nu föreslagna lagen är utformad efter enahanda principer; bemyndigande för Kungl. Maj:t i angivna hänseende har upptagits i 62 §. Tillträder Sverige Brysseltexten, bör i enlighet med det sagda meddelas förordnande om den nya lagens tillämplighet med avseende å övriga till samma text anslutna länder. De spörsmål som sammanhånga härmed behandlas vid 62 §.

2) 1952 års Världskonvention om upphovsmannarätt

Bernunionen omfattar praktiskt taget hela Europa utom Ryssland samt ett stort antal utomeuropeiska stater. Bland stater, som stå utanför, är främst att märka huvudparten av de *amerikanska* länderna; av dessa tillhöra endast Brasilien och Canada unionen. Mellan olika grupper av de amerikanska länderna bestå emellertid flera särskilda fördrag om ömsesidigt skydd av litterära och konstnärliga verk. Praktisk betydelse har endast den senaste av dessa överenskommelser, en år 1946 i Washington ingången konvention, erhållit; den har hittills ratificerats av 14 stater.¹

¹ Argentina, Bolivia, Brasilien, Chile, Costa Rica, Cuba, Dominikanska Republiken, Ecuador, Guatemala, Haiti, Honduras, Mexico, Nicaragua och Paraguay. — Jfr i övrigt DA 1955 s. 87 ff.

Sedan länge ha pågått strävanden att samordna Bernkonventionens skyddssystem med dem som gälla på den amerikanska kontinenten, och efterhand har härvid såsom mål uppställts att åstadkomma en *samtliga länder i hela världen omfattande konvention till skydd för upphovsmannarätt*. Redan Romkonferensen uttalade ett önskemål (Vœu VI) i denna riktning, och ett motsvarande uttalande gjordes vid Brysselkonferensen (Vœu II).

Denna sak togs ungefär samtidigt med Brysselkonferensen upp inom UNESCO, som för ändamålet inrättade en särskild avdelning, Copyright Division. Efter omfattande förarbeten inom denna avdelning, under vilka bland annat uppgjordes en fullständig översikt över den upphovsmannarättsliga lagstiftningen i alla delar av världen, övertogs uppgiften att utforma förslag till den planerade konventionen av en särskilt tillsatt kommitté, i vilken 24 stater voro företrädde. Kommitténs förslag behandlades vid en konferens i Genève den 18 augusti—6 september 1952.¹

Till konferensen hade inbjudits 86 stater, av vilka 49 — däribland de nordiska länderna, utom Island — sänt representanter. Vidare närvaro 9 mellanstatliga organisationer och 6 internationella intressesammanslutningar genom observatörer.

Den svenska delegationen bestod av envoyén Sture Petrén och numera regeringsrådet Erik Hedfeldt med professorn Seve Ljungman som expert.

Vid konferensen antogs en *Världskonvention om upphovsmannarätt* jämte tre *tilläggsprotokoll*, nr 1 och 2 avseende tillämpning av konventionen på verk av statslösa och flyktingar ävensom på verk av vissa mellanfolkliga organisationer samt nr 3 avseende möjlighet att förena ratifikation av konventionen med visst villkor. Konventionen och protokollen under-tecknades av de svenska delegaterna.

I en vid betänkandet fogad bilaga ha intagits de franska och engelska texterna till konventionen och protokollen, jämte svensk översättning.

Stat, som tillträder konventionen, skall deponera instrument härom hos generaldirektören för UNESCO (art. VIII).

Till konventionen, som trädde i kraft den 16 september 1955², ha hittills anslutit sig Amerikas Förenta Stater, Andorra, Cambodja, Chile, Costa Rica, Filippinerna, Frankrike, Haïti, Israel, Japan, Laos, Liberia, Luxemburg, Mexico, Monaco, Pakistan, Portugal, Schweiz, Spanien, Vatikanstaden och Västtyskland.³

Nu nämnda stater ha — med få undantag — jämväl ratificerat tilläggsprotokollen.

¹ Se NIR 1952 s. 1 ff. och 1953 s. 1 ff.

² DA 1955 s. 76 och 128.

³ Några av dessa stater ha förklarat konventionen tillämplig jämväl inom vissa områden, för vilkas internationella förbindelser de svara.

Konventionens syfte kan sägas vara dubbelt. Det ena syftet var sålunda att göra det möjligt för länder med ett ännu outvecklat rättsskydd på upphovsmannarätts område att vinna anslutning till en internationell reglering i ämnet, även om deras inre lagstiftning icke är eller inom överskådlig tid kan väntas bli så beskaffad som kräves för anslutning till Bernunionen. Det andra och för många deltagande stater väsentliga syftet var att överbrygga vissa motsättningar, som på området bestå mellan Amerika och den övriga världen. Såsom nyss omnämnts stå de amerikanska länderna i allmänhet utanför Bernunionen och tillämpa i viktiga hänseenden andra principer än Bernunionens. Ett hinder för en sammansnältning av de amerikanska skyddssystemen och Bernunionens har framför allt varit, att man i de förra för upphovsmannarättsligt skydd vanligen kräver officiell registrering av verket eller liknande formaliteter, något som är helt främmande för Bernkonventionens system. I detta avseende nåddes genom Världskonventionen en stor framgång, i det man från amerikansk sida i allt väsentligt gav efter på nämnda princip och inskränkte sig till att för skydd kräva iakttagande av en enkel form, bestående däri att från verkets första utgivning varje exemplar skall vara åsatt dels ett särskilt märke ©, dels rättssinnehavarens namn, dels året för första utgivningen (jfr art. III).

Angående konventionens innehåll i övrigt må här endast anföras följande. Den bygger liksom Bernkonventionen på principen om nationell behandling. Huvudregeln är att fördragsslutande stat är pliktig att skydda verk av medborgare i annan fördragsslutande stat samt verk, som först utgivits i sådan stat, på samma sätt som verk av sina egna medborgare (art. II). På grund av ytterligare bestämmelser i konventionen (art. II) och i tilläggsprotokoll 1 skall regeln om nationell behandling tillämpas även med avseende å verk, som äga annan anknytning till fördragsslutande stat än nu sagts; under vissa omständigheter skall skydd tillkomma verk av den, som i staten har hemvist, samt verk av sådan flykting eller statslös, som där har sin vanliga vistelseort. Slutligen gäller enligt tilläggsprotokoll 2, att skydd jämväl skall åtnjutas för verk, som först utgivits av Förenta Nationerna, av de fackorgan som äro anknutna till Förenta Nationerna samt av Organisationen av amerikanska stater.

Om skyddets materiella innehåll meddelas endast knapphändiga bestämmelser. Konventionen inledes med ett allmänt stadgande, att fördragsslutande stat är pliktig vidtaga alla erforderliga åtgärder för att giva ett tillräckligt och effektivt skydd för upphovsmännens och andra rättssinnehavares rättigheter till litterära, vetenskapliga och konstnärliga verk, såsom skrifter, musikaliska, dramatiska och kinematografiska verk samt verk av måleri, gravyr och skulptur (art. I). Några särskilda rättigheter som skola tillkomma upphovsmännen angivas i princip icke. Dock uttalas att upphovsmannarätten omfattar uteslutande rätt att översätta och publicera

översättningar av skyddat verk ävensom att låta andra översätta och publicera översättningar av sådant verk (art. V). Härjämte meddelas vissa föreskrifter om minsta skyddstid (art. IV).

Om förhållandet till Bernkonventionen meddelas särskilda bestämmelser (art. XVII jämte en därtill fogad tilläggsdeklaration). Dessa innebära bland annat, att Världskonventionen icke skall vara tillämplig mellan länder inom Bernunionen såvitt angår verk, vilka enligt Bernkonventionen ha något av dessa länder som hemland.

För en ratifikation av konventionen och protokollen erfordras icke några materiella ändringar i vår nu gällande lagstiftning. Denna innehåller nämligen redan bestämmelser om ensamrätt för upphovsmännen med avseende å översättning, och dess föreskrifter om skyddstid äro gynnsammare för upphovsmännen än konventionens. Hittills har emellertid hinder mot ratifikation förelegat därutinnan, att de å Kungl. Maj:t i 1919 års lagar givna fullmakterna att utfärda tillämpningsföreskrifter med avseende å utlandet endast gällt verk av medborgare i annat land och verk som först utgivits i samma land; såsom förut berörts skydda konventionen samt tilläggsprotokoll 1 och 2 även verk av vissa andra kategorier. Detta hinder har i förslaget undanröjts genom att dess hithörande, i 62 § upptagna bestämmelser erhållit sådan utformning, att de innefatta bemyndigande för Kungl. Maj:t att föreskriva skydd jämväl för nu avsedda verk. Genomföres förslaget, kunna således i anledning av en ratifikation erforderliga tillämpningsföreskrifter utfärdas av Kungl. Maj:t; de spörsmål som sammanhånga härmed behandlas vid 62 §.

3) *Bilateralt avtal med USA*

Med USA, som icke tillhör Bernunionen, har Sverige år 1920 ingått ett avtal om ömsesidigt skydd för litterära och konstnärliga verk. I den förut berörda tillämpningskungörelsen ha i anledning härav bestämmelserna i 1919 års lagar förklarats skola gälla utländska medborgares verk, vilka först utgivits i USA, ävensom utgivna verk av medborgare i USA; dock skall skydd enligt svensk lag ej åtnjutas med mindre verket åtnjuter skydd enligt USA:s lag. Omvänt skyddas i USA verk av svenska upphovsmän, under förutsättning att verket utgivits den 1 februari 1920 eller därefter och i vederbörlig ordning registrerats i USA.

I och med att Sverige ratificerar Världskonventionen komma emellertid hithörande frågor att regleras av denna i stället för av 1920 års avtal.

I detta sammanhang må lämnas vissa uppgifter om den amerikanska lagstiftningen på området.¹

Enligt lagen gestaltar sig rättsskyddet väsentligen olika före och efter verkets första utgivning. Utgivna verk åtnjuta sålunda ett vittgående skydd enligt »common law». Om verket utgives, går detta skydd förlorat; utgivningen anses

¹ Se *Howell, The Copyright Law* (Washington 1952).

principiellt innebära att verket »dediceras» till allmänheten och blir fritt. Genom att iakttaga vissa formalia kan upphovsmannen emellertid säkra sig ett speciellt skydd, »copyright». Härfor erfordras följande:

1) Vid den första utgivningen av verket måste alla exemplaren förses med »notice of copyright», d. v. s. i regel med ordet »Copyright» — istället får även användas förkortningen »Copr.» eller, enligt en lagändring 1954, märket © — åtföljt av uppgifter om copyright-havarens namn och året för första utgivningen. Denna föreskrift är av grundläggande betydelse, och försummelse att iakttaga den medför utan vidare att verket blir fritt.

2) Så snart ske kan (»promptly») efter första utgivningen skola hos Copyright Office i Washington deponeras två exemplar av verket med begäran om copyright. Förfarandet är avgiftsbelagt. Försummas deposition, medför detta dock ej att rätten förfaller, men innan depositionen ägt rum, kan talan om intrång i rätten icke upptagas till prövning; möjligen gäller också att obehöriga förfaranden, som ägt rum dessförinnan, undgå påföljd.

3) En egendomlighet för det amerikanska copyright-systemet är, att detta innefattar även vissa föreskrifter till skydd för den inhemska tryckeriindustrien. För att tillgodose denna ha för förvärv och bibehållande av copyright uppställts ytterligare föreskrifter i fråga om vissa verk, som mångfaldigas genom tryck, främst böcker. Principiellt gäller att för amerikanskt bruk avsedda engelskspråkiga bokupplagor åtnjuta skydd blott om de tryckts i USA (»manufacturing clause»). En följd härav är att för copyright-skydd av sådana böcker fordras, att de exemplar som deponeras enligt 2) måste vara tryckta i USA.

Sedan copyright erhållits, gäller rätten i fortsättningen endast på villkor, att varje nytt exemplar av verket förses med »notice of copyright» och, där fråga är om böcker avsedda för amerikanskt bruk, att dessa tryckas i USA. Förstnämnda krav torde dock ej upprätthållas i fråga om utländska upplagor.

Utom det skydd, som tryckeriindustrien erhåller såsom reflexverkan av »manufacturing clause», har den fått ett självständigt skydd genom att förbud uppställts mot att — även om det sker med upphovsmannens samtycke — till USA importera copyright-skyddade verk på engelska språket.

För verk av utländska upphovsmän stadgas vissa lättnader. Utgivas sådana verk på utländskt språk, äro de sålunda icke underkastade »manufacturing clause»; en följd härav är att depositionsexemplaren ej behöva vara tryckta i USA. En lättnad av mindre betydelse är, att det i dessa fall under viss förutsättning räcker att deponera ett enda exemplar. För utländska verk, som utgivas på engelska språket, gäller däremot »manufacturing clause» i princip; för sådana verk kan dock vinnas ett ad-interim-skydd, gällande fem år, under vilket intill 1 500 utomlands tryckta exemplar få införas i USA.

Av det berörda framgår, att en svensk upphovsman, som vill åtnjuta copyright-skydd i USA, dels är skyldig att vid verkets första utgivning — troligen även om denna sker utanför USA — utsätta »notice of copyright» på varje exemplar av verket och dels måste, för att skyddet skall bli effektivt, deponera åtminstone ett exemplar av verket hos Copyright Office. Utgiver upphovsmannen verket i en för amerikanskt bruk avsedd engelskspråkig upplaga, måste han trycka denna i USA, såframt ej regeln om de 1 500 exemplaren kan åberopas.

Slutligen må anmärkas, att det speciella copyright-skyddet kan vinnas även för *utgivna* verk genom iakttagande av vissa formalia. Dessa bestämmelser äro dock av mindre betydelse och kunna här förbigås.

De nu anförda invecklade reglerna skola emellertid enligt lagändringar 1954

icke tillämpas i fråga om verk av medborgare i stat, som anslutit sig till Världskonventionen, eller verk som först utgivits i sådan stat. Beträffande verk av dessa slag fordras för copyright-skydd icke mera än att alltifrån första utgivningen — inom eller utom USA — på exemplaren utsättes märket ©, åtföljt av uppgifter om copyright-havarens namn och året för första utgivningen; uppgifterna skola placeras på sådant sätt och sådan plats, att det klart framgår att förbehåll gjorts om copyright. Kravet på deposition och därmed sammanhängande formaliteter har alltså slopats. Konventionsverk äro ej heller underkastade »manufacturing clause», vilket innebär att den utländske upphovsmannen äger utan inskränkning trycka för amerikanskt bruk avsedda upplagor utomlands och importera sådana upplagor till USA.

4) *Utländska lagar och lagförslag*

I motsats till vad fallet är i Sverige regleras upphovsmannarätten i övriga nordiska länder genom lagar, gemensamma för både författar- och konstnärsrätten. I *Danmark* gäller sålunda Lov om Forfatterret og Kunstnerret (1933), i *Finland* Lag om upphovsmannarätt till alster av andlig verksamhet (1927; ändrad 1930 och 1941), i *Island* lag om författarrätt (1905; ändrad 1943 och 1947) samt i *Norge* Lov om åndsverker (1930).

Även i de flesta andra västeuropeiska länder behandlas ämnet i en för hela området gemensam lag. Så är fallet i *Belgien* (Loi sur le droit d'auteur av år 1886), *England* (Copyright Act av år 1911), *Italien* (lag om skydd för upphovsmannarätt och besläktade rättigheter av år 1941), *Nederländerna* (lag om upphovsmannarätt av år 1912), *Portugal* (lag om litterär, vetenskaplig och konstnärlig äganderätt av år 1927), *Schweiz* (Bundesgesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der Literatur und Kunst av år 1922), *Spanien* (lag om intellektuell äganderätt av år 1879) och *Österrike* (Bundesgesetz über das Urheberrecht an Werken der Literatur und Kunst und über verwandte Schutzrechte av år 1936).

I Frankrike liksom i Tyskland regleras upphovsmannarätten genom skilda lagar. Bland *Frankrikes* talrika författningar på området märkas de ännu gällande Décret-loi relatif aux spectacles av år 1791 och Décret-loi relatif aux droits de propriété des auteurs d'écrits en tout genre, des compositeurs de musique, des peintres et des dessinateurs av år 1793, vilken författning sedermera (1902) gjorts tillämplig även på verk av skulptur och arkitektur, samt Loi sur les droits des héritiers et des ayants cause des auteurs av år 1866. I *Tyskland* gälla Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Tonkunst av år 1901 samt Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der bildenden Künste und der Photographie av år 1907.

Anmärkas må att nu anförda lagar efter sin tillkomst i allmänhet varit föremål för mer eller mindre genomgripande ändringar.

I flera av de angivna länderna är den upphovsmannarättsliga lagstiftningen under revision. Lagförslag ha framlagts i *England* (1952), *Frank-*

rike (1954) och *Västtyskland* (1954); det tyska förslaget grundar sig på flera tidigare utkast, av vilka märkas ett från 1932 och ett från 1939. Vidare pågå reformarbeten bland annat i *Belgien*, *Italien* och *Schweiz*.

I de till Bernunionen hörande länderna i Östeuropa ha under de senare åren genomförts nya lagar på området (*Bulgarien* 1951, *Jugoslavien* 1946, *Polen* 1952, *Rumänien* 1946 och *Tjeckoslovakien* 1953). Dessa avvika i åtskilliga punkter från Bernkonventionens principer; i flera fall är det dock utländska upphovsmän förbehållet att återöppna konventionen.

I USA är upphovsmannarätten kodifierad i »U. S. Code — Title 17 — Copyrights» (1947).

I motiven till förslagets särskilda stadganden har i allmänhet lämnats redogörelse för motsvarande bestämmelser i de nordiska lagarna. Vad angår annan utländsk rätt ha huvudbestämmelserna i den tyska rätten refererats; de tyska lagarna äro visserligen av ganska gammalt datum, men äro av betydelse med hänsyn till att år 1919 åtskilliga förebilder hämtades därifrån. Vidare har det ansetts lämpligt att redogöra för viktigare bestämmelser i de båda modernaste upphovsmannarättsliga lagarna i Västeuropa, den österrikiska och den italienska, samt i det inom den internationella upphovsmannarättsliga diskussionen livligt uppmärksammade tyska lagförslaget 1954. I vissa fall ha även bestämmelser i andra utländska lagar och lagförslag refererats.

Förslagets disposition

I 1919 års lagstiftning behandlas rätten till litterära och musikaliska verk samt rätten till verk av bildande konst i två skilda lagar. Övriga nordiska länder reglera däremot hela området inom ramen för en och samma författning. De finska och norska lagarna upptaga härvid i princip gemensamma regler för samtliga kategorier av verk; den danska lagen behandlar i två skilda avsnitt »Forfatterretten» och »Kunstnerretten», till vilka ansluter sig ett kortare avsnitt med gemensamma bestämmelser. I nyare europeiska lagar och lagförslag sammanföras undantagslöst i en och samma författning principiellt gemensamma regler för hela rättsområdet.

Att upphovsmannarätten i gällande lagstiftning behandlas i två skilda lagar är väsentligen att återföra på historiska grunder. Vid 1919 års reform diskuterades möjligheten att upptaga hithörande rättsregler i en gemensam lag; det redan tillämpade systemet ansågs dock äga vissa företräden ur synpunkten av lättillgänglighet och lättfattlighet. Tydligt är också att skyddet för litterära och musikaliska verk, å ena, samt skyddet för konstverk, å andra sidan, i vissa hänseenden måste följa olika regler, och att därför en uppdelning på olika lagar — eller olika avsnitt inom en och samma lag — skulle göra reglerna något mer överskådliga.

Fördelen skulle dock bli ganska begränsad, eftersom särskilda bestämmelser måste bibehållas för vissa grupper av verk inom vardera huvudkategorien; såväl 1919 års LL som 1919 års KL innehålla dylika särbestämmelser. Däremot skulle en uppdelning medföra den olägenheten, att åtskilliga rättsregler som äro gemensamma för alla upphovsmannarättsliga verk — däribland de mest centrala bestämmelserna — måste upprepas i de båda lagarna. Vidare bör beaktas att utvecklingen mer och mer gått i riktning mot att framhäva den inre överensstämmelsen mellan upphovsmannarättens olika arter. Även i praktiskt avseende har i samband med teknikens utveckling denna enhet allt starkare framträtt; de litterära och konstnärliga verken utnyttjas numera till stor del under likartade former (utvecklingen av konstreproduktionsverksamheten, utnyttjande inom film, television o. s. v.). Enligt kommitténs mening tala därför övervägande skäl för att uphovsmannarättens regler sammanföras i en gemensam lag. Att denna lösning är den närmast till hands liggande för övriga nordiska länder är uppenbart.

Den föreslagna lagen har rubricerats *Lag om upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk*. Orden »litterära och konstnärliga verk» syfta på den bestämning av lagens huvudsakliga tillämpningsområde som gives i dess 1 §, och i framställningen vid detta stadgande lämnas en närmare redogörelse för vad som avses härmed.

I lagförslaget behandlas den egentliga upphovsmannarätten i 1—4 kap. Till 5 kap. har förts en grupp helt nya rättsregler, avseende »vissa med upphovsmannarätten besläktade rättigheter». Hit höra regler om skydd för utövande konstnärer, grammofonfabrikanter och radioföretag ävensom för dem som framställa kataloger och liknande arbeten samt reklamalster. Av de återstående kapitlen innehåller 6 kap. vissa specialbestämmelser, 7 kap. stadganden om ansvar och ersättningsskyldighet samt 8 kap. regler om lagens tillämpningsområde. Förslaget avslutas med ett kapitel, innehållande övergångsbestämmelser.

Vad angår den i lagförslaget och dess rubrik använda termen »upphovsmannarätt», som redan begagnats i det föregående, må här anföras följande. I svenskt lagspråk saknas hittills en gemensam beteckning för detta rättsområde, beroende på att ämnet varit uppdelat på skilda lagar. I 1919 års LL sammanfattas dithörande regler såsom författarrätt, medan en motsvarande samlingsbeteckning saknas i 1919 års KL. I doktrinen har man emellertid vid sidan av författarrätt talat om konstnärarrätt, och såsom samlande benämning har sedan gammalt brukats ordet auktorrätt. Denna term är emellertid knappast lämplig i lagstil. Med hänsyn till språkbruket i grannländerna kommer närmast i betraktande endera av termerna upphovsmannarätt eller upphovsrätt. Den förra användes redan i den finska lagen, den senare förekommer i danskt och norskt språkbruk (»ophavsret», »opphavsrett»). I Norge infördes den i 1930 års lov om åndsverk som

Förslagets disposition

beteckning på förevarande rättsområde, och i den danska texten av det nordiska lagförslaget har den upptagits med motsvarande betydelse.

I svenskt språkbruk ha orden upphov och upphovsman redan burskap, medan termerna upphovsrätt och upphovsmannarätt torde få anses som nybildningar. Vid valet mellan dessa talar till förmån för upphovsrätt, att detta ord är kortare, vilket utgör en särskild fördel, då det gäller att bilda avledningar såsom upphovsrättslig, upphovsrättsverk o. s. v. Vidare kan anföras att ordet skulle bidra till önskvärd dansk-norsk-svensk enhetlighet i terminologien. Å andra sidan kan för formen upphovsmannarätt anföras dels att den redan sedan länge använts i Finland, dels att den kan anses som en ordagrann översättning av den i rättsvetenskapen gängse termen auktorrätt, liksom av dess motsvarigheter i tyskt och franskt språkbruk. Härtill kommer att termen under kommitténs arbete brukats som »arbetsnamn» och därför i viss mån kommit till användning i den diskussion som uppstått i anslutning därtill. Kommittén har av anförda skäl stannat för att förorda formen upphovsmannarätt.

Särskilt förslag har uppgjorts till *Lag om rätt till fotografisk bild*.

Kommitténs förslag föranleda följdändringar i tryckfrihetsförordningen och lagen den 29 maj 1931 med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens.

Förslag till lag om upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk

1 KAP.

Upphovsmannarättens föremål och innehåll

Genom lagstiftningen om upphovsmannarätt skyddar samhället de intressen, som författare, tonsättare och konstnärer förbinda med sina verk. För att avgränsa tillämpningsområdet för denna lagstiftning är det nödvändigt att närmare bestämma vilka alster av andlig verksamhet, som i lagens mening skola anses som litterära eller konstnärliga verk och sålunda skola utgöra föremål för rätten. I huvudsak har denna avgränsning gjorts genom stadgandet i 1 §; även bestämmelserna i 9 och 10 §§ äro här av betydelse.

Vad angår upphovsmannarättens innehåll råder i nutida uppfattning enighet i princip om att lagstiftningen dels bör förbehålla upphovsmannen rätt att ekonomiskt utnyttja det verk han skapat och dels bör skydda vissa personliga och ideella intressen, som han anknyter till verket. Bestämmelser, vilkas huvudsyfte är att tillgodose upphovsmannens ekonomiska intressen, ha upptagits i 2 § och regler, som giva honom rätt att hävda ideella befogenheter, i 3 §.

I förevarande kapitel ha vidare upptagits stadganden om bearbetares rätt (4 §), om samlingsverk (5 §) och om verk av flera upphovsmän (6 §). Dessutom ha hit förts vissa presumtions- och behörighetsregler (7 §) samt en bestämmelse upptagande definitioner på ett par i lagen använda termer (8 §).

I två till framställningen vid 2 § fogade avsnitt behandlas spörsmålet om skydd mot referat av opublicerade verk samt frågan huruvida i svensk rätt böra införas bestämmelser om »droit de suite», d. v. s. rätt för upphovsmannen till ett konstverk, som befinner sig i främmande ägo, att vid försäljningar av detta få uppbära en del av försäljningssumman. I anslutning till 6 § behandlas den praktiskt viktiga frågan om upphovsmannarätt till filmverk. Slutligen diskuteras i ett efter 10 § intaget avsnitt, huruvida särskilda lagstiftningsåtgärder böra vidtagas till skydd för konsthantverk och konstindustri.

1 §

Upphovsmannarättens föremål

Gällande svensk rätt

I 1877 års lag angavs författarrättens föremål vara »skrift, ehvad den förut blifvit offentliggjord eller förefinnes endast i handskrift». Det tillades emellertid, att till skrift hänfördes även »musikaliskt arbete», avfattat med »noter eller annan teckenskrift», samt vidare »naturvetenskaplig teckning, land- eller sjökarta, byggnadsritning eller annan dylik teckning eller afbildning, som ej är, efter sitt hufvudsakliga ändamål, att betrakta såsom konstverk». 1897 års lag talade endast om »originalt konstverk».

1919 års LL har följande uppräknning över de verk som skyddas däri:

»1) skrift och muntligt föredrag;

2) musikaliskt verk;

3) teckning samt grafisk eller plastisk avbildning, där teckningen eller avbildningen är av vetenskaplig eller teknisk art samt ej, efter sitt huvudsakliga ändamål, att betrakta såsom konstverk;

4) mimiskt verk (balett eller pantomim);

5) kinematografiskt verk, vartill i denna lag hänföres jämväl verk, avsett att återgivnas genom ett kinematografi liknande förfarande.»

Uppräkningen avser, enligt vad som uttalas i lagens förarbeten, att vara uttömmande.

I 1919 års KL enligt dess ursprungliga lydelse angavs lagens föremål vara »verk av bildande konst, såsom teckning och annan grafisk konst, målar Konst, bildhuggarkonst samt byggnadskonst», vari dock gjordes den inskränkningen, att alster av konsthantverk och konstindustri icke voro föremål för skydd enligt nämnda lag. 1914 års sakkunniga hade föreslagit, att konsthantverk och konstindustri skulle innefattas under lagen; men då därav berörda industrigrenar vid den tiden voro oeniga om detta borde ske, upptogs förslaget icke i propositionen till 1919 års riksdag.¹ Efter motioner till förmån för de sakkunnigas förslag tillstyrktes detta av första lagutskottet.² Kamrarna stannade emellertid i olika beslut, varpå efter sammanjämkning riksdagen beslöt i skrivelse till Kungl. Maj:t begära ny utredning på denna punkt. År 1924 beslöts ny riksdagsskrivelse i samma ämne. Den diskussion, som fördes i detta sammanhang, rörde till stor del frågan, om ett önskvärt skydd för konsthantverkets och konstindustriens produkter bäst erhöles genom att dessa hänfördes under konstverkslagstiftningen eller genom en vidgad lagstiftning om skydd för mönster och modeller. År 1926 framlades en ny proposition i ämnet³ innebärande en lösning enligt den förstnämnda linjen. Ifrågavarande produkter fördes

¹ Prop. 3/1919 s. 61 ff.

² Utlåtande nr 10.

³ Prop. 2/1926.

in under 1919 års konstverkslag — ehuru med betydligt kortare skyddstid — varvid undantag gjordes endast för »beklädnadsartiklar och vävnader, avsedda för dylika artiklar». Förslaget godtogs av riksdagen, dock med en ytterligare förkortning av skyddstiden, och sagda undantag i konstverkslagens tillämpningsområde är sålunda alltjämt gällande.

Nordisk rätt i övrigt

Gällande dansk lag liknar den svenska i fråga om bestämmandet av upphovsmannarättens föremål; ett undantag utgör rättsskyddet för reklam, vilken fråga kommittén upptager under 49 §. Annorlunda är förhållandet i norsk och finsk rätt, där man beskriver skyddsföremålet helt allmänt men därefter med en uppräkningslista av exempel närmare klargör begreppet. Den norska lagen rubricerar upphovsmannarättens föremål som »åndsverk» och definierar det som »enhver frembringelse på det litterære, videnskapelige eller kunstneriske område». Den finska lagen — som i stor utsträckning bygger på den norska lagens förarbeten — har termen »alster av andlig verksamhet», varmed avses »varje litterärt, konstnärligt eller vetenskapligt verk».

Den därpå följande exemplifieringen i den norska lagen liknar mycket uppräkningslistan i den svenska. Det kan dock nämnas, att bland skyddade avbildningar särskilt upptagas kartor, ävensom att översättningar och bearbetningar redan i detta sammanhang framhållas som föremål för upphovsmannarätt. Detsamma gäller den finska exemplifieringen, vilken därjämte innehåller särbestämmelser angående brev samt om fotografiska bildserier av vetenskapligt eller konstnärligt värde.

Utländsk rätt — Bernkonventionen

Gällande tysk lag (LUG 1901/1910, KUG 1907/1910) liknar den svenska och torde ha tjänat som förebild för denna. En olikhet av mindre betydelse består däri, att koreografiska och pantomimiska verk skyddas såsom litterära verk endast om det sceniska händelseförloppet är i skrift eller annorledes fixerat; denna regel ansluter sig nära till Bernkonventionen. Tysk rättspraxis har emellertid ansett sig kunna utvidga lagens tillämpningsområde genom analogier; endast därigenom har den senare tekniska utvecklingen kunnat beaktas utan lagändring.

Även den österrikiska lagen (1936) har stannat vid att ange upphovsmannarättens föremål genom en uttömmande uppräkningslista. Härutöver innehåller den en allmän bestämmelse (§ 1) att ett alster för att vara skyddat måste utgöra en egenartad andlig skapelse (»eigentümliche geistige Schöpfung»). Av intresse är att filmkonsten nämnes som ett huvudområde för lagens tillämpning i bredd med litteraturen, tonkonsten och de bildande konsterna.

Den *italienska* lagen (1941) använder däremot i art. 1 den nyare metoden med en allmän beskrivning av upphovsmannarättens föremål (»verk av andligt skapande, oavsett den art eller form vari verket kommer till uttryck» — »opere dell'ingegno di carattere creativo, qualunque ne sia il modo o la forma di espressione»), i art. 2 åtföljd av en exemplifiering. Såsom huvudsakliga tillämpningsområden upptagas förutom de i den österrikiska lagen nämnda även arkitekturen och teatern.

Samma metod tillämpas i 1954 års *tyska* förslag (§ 1). Huvudbestämelsen är här att skydd åtnjutes för verk inom litteraturen, vetenskapen och konsten, varvid samtidigt uttalas att såsom verk endast anses personliga andliga skapelser (»persönliche geistige Schöpfungen»).

Även i *Bernkonventionen* (art. 2 första stycket) angivas skyddade alster genom en allmän beskrivning jämte exemplifiering. Under konventionen hänföras sålunda »alla till det litterära, vetenskapliga och konstnärliga området hörande alster, oavsett på vilket sätt och i vilken form de kommit till uttryck». Den följande exemplifieringen är tämligen omfattande. Vid Brysselkonferensen infördes däri dels kinematografiska verk samt verk tillkomna genom något med kinematografi jämförligt förfarande, dels fotografiska verk samt verk tillkomna genom något med fotografi jämförligt förfarande, och dels verk av nyttokonst.

Kommittén

Första stycket

Uppgiften för den upphovsmannarättsliga lagstiftningen är att lämna rättsskydd åt det andliga skapandet inom litteraturens och konstens områden.

Såsom framgår av den inledningsvis givna redogörelsen för svensk och utländsk rätt, bestämmes i äldre lagar upphovsmannarättens föremål ofta genom en uppräknig av särskilda former av det individuella andliga skapandet, som skola vara skyddade. En dylik uppräknig har den nackdelen, att utvecklingen lätt gör den otidsenlig; nya former för att medela sig med omvärlden framträda, och även det andliga skapandet tager nya hjälpmedel i bruk. I moderna lagar är det därför vanligt, att man på ett mera allmänt sätt anger tillämpningsområdet för den upphovsmannarättsliga lagstiftningen. Detta är även Bernkonventionens metod. Enligt kommitténs mening bör tillämpningsområdet för den lag som nu föreslås bestämmas genom en dylik, mera allmänt hållen beskrivning.

En sådan kan göras med större eller mindre utförlighet. I anslutning till den strävan att i detta hänseende nöja sig med en helt kort formulering, som kommit till synes i nyare lagar och lagförslag och även framträder i Bernkonventionens motsvarande formulering, har kommittén funnit det tillräckligt, att såsom föremål för upphovsmannarätt angives *litterärt eller konstnärligt verk*.

Båda dessa uttryck tagas därvid i sin mest vidsträckt bemärkelse.

Med *litterär* avses i första hand — i anslutning till ordets egentliga språkliga innebörd — ett av de viktigaste uttryckssätten för det andliga skapandet, nämligen framställningar i ord, antingen talade, skrivna eller tryckta. Den vidsträckt betydelse, vari ordet användes i förevarande paragraf, inbegriper emellertid även andra uttryckssätt, som i vår tid fått allt större betydelse. Sålunda är det vanligt, att man i beskrivande framställningar — exempelvis för att åskådliggöra kvantitativa förhållanden — använder icke blott text utan också siffror (tabeller) eller grafiska framställningar (kurvor eller andra bilder) eller, vanligen, en kombination av dessa. I detta hänseende har utvecklingen i hög grad rubbat förutsättningarna för äldre rättsregler och legala definitioner på detta område. Framför allt i pedagogiska och populärvetenskapliga sammanhang har metoden att helt eller till stor del göra framställningen i bild fått allt större betydelse. Än mera framträdande är förändringen, då man för samma ändamål tager till hjälp bilden i rörelse, d. v. s. filmen; denna har blivit vår tids nya sätt att berätta och beskriva, åskådligt och suggestivt, för en publik som räknas i hundratusental eller miljoner.

Även orden *konst* och *konstnärlig* tagas här i så vidsträckt betydelse, att de i princip omfatta alla former, i vilka det förekommer att verk tillskapas med konstnärlig ambition och i syfte att nå en konstnärlig verkan. Stundom användes därvid ordet som uttrycksmedel, och verket är i så fall både litterärt och konstnärligt, men verket kan också framträda i bild, i rörelse eller i toner. Formuleringen täcker även uttrycksmedel för konstnärligt skapande, vilka nu äro okända eller obrukade för konstnärliga ändamål men i framtiden kunna tagas i det konstnärliga skapandets tjänst.

På sina håll brukar man vid bestämmandet av upphovsmannarättens föremål vid sidan av litteraturen och konsten även nämna vetenskapen; så sker exempelvis i Bernkonventionen. För svenskt språkbruk är detta dock icke erforderligt; vetenskapliga framställningar skyddas endast i den litterära form, i vilken de framlagts, och detta är tillräckligt uttryckt genom att litterära verk av alla slag äro skyddade.

Vid angivandet i förevarande paragraf av upphovsmannarättens föremål göres ingen bestämd skillnad mellan litterära och konstnärliga verk; det skapande, varom fråga är, kan gå in under ettdera begreppet eller båda. Detta är så mycket mera naturligt, som ett verk icke sällan överflyttas från en form till en eller flera andra; sålunda kan ett verk framträda som novell, skådespel, hörspel, film eller balett.

Det kunde övervägas att för den vidsträckt bestämning av upphovsmannarättens föremål, som enligt det sagda är förslagets, välja ett ännu mera allmängiltigt uttryck än det hävdvunna »litterära och konstnärliga verk». Särskilt mot ordet *litterär* kunde anmärkas, att det måhända icke omedelbart uppfattas såsom ägande den vida betydelse av beskrivande,

som här avses. Rent språkligt är det dock svårt att tillgodose ett sådant önskemål. Vi sakna ett i lagspråk lämpligt uttryck härför; termen »beskrivande» har ensam icke ansetts tillräckligt uttrycksfull i detta sammanhang, ehuru den kommit till användning i paragrafens andra stycke. För att anknyta till motsvarande terminologi i gällande svensk lag, i främmande lagar och i Bernkonventionen har alltså bibehållits termen litterär. Att under de skyddade verken hänföras även beskrivande verk, uttryckta i stående eller rörlig bild, markeras i paragrafens text på två sätt, nämligen dels genom att i första stycket bland de skyddade verken nämnas »filmverk», sålunda icke endast konstnärliga filmer utan även enbart beskrivande sådana, dels genom att i andra stycket särskilt nämnas vissa bildverk »av beskrivande art».

Det finns därför enligt kommitténs mening ingen anledning tro, att paragrafens formulering, läst i sin helhet, kan i praktiken vålla tvekan om vilka kategorier av verk, som utgöra rättens föremål.

I motiven vill kommittén dock som en synonym till begreppet litterärt eller konstnärligt verk stundom använda termen *auktorverk*, ett uttryck som ofta begagnas i kommenterande och vetenskapliga framställningar på detta rättsområde, även om det icke ansetts lämpligt att använda i lagtexten.

I enlighet härmed har den grundläggande bestämmelsen i 1 § fått den utformningen, att upphovsmannarätt tillkommer *den som skapat ett litterärt eller konstnärligt verk*.

I denna formulering är ordet »verk» av central betydelse. Däri ligger ett krav på att den produkt av andligt arbete, varom fråga är, skall — såsom det uttrycktes i 1914 års betänkande (s. 57) — »hava höjt sig till en viss grad av självständighet och originalitet, den måste åtminstone i någon mån vara uttryck för auktors individualitet; en rent mekanisk produktion är icke tillfyllest». Det ligger i sakens natur, att denna gräns ofta kan vara svår att bestämma och att man endast i allmänna ordalag — sådana som de nyss citerade — kan angiva vad som därvid skall vara avgörande. Det vore utan tvivel även önskvärt att i själva lagtexten markera detta tydligare än blott med ordet »verk», men vårt språk saknar ett adekvat uttryck för det begrepp som här avses. I vissa främmande språk finnas mera uttrycksfulla termer härför (på tyska »Geisteswerk», på italienska »opera dell'ingegno»). I gällande norsk lag angivas de ifrågavarande verken med ordet »åndsverk».

Även ordet »skapat» har avgörande betydelse i sammanhanget. Den andliga verksamhet, vars resultat skall skyddas enligt denna lagstiftning, måste vara skapande. Självfallet får detta icke tydas för strängt. »All bildning står på ofri grund till slutet»: även upphovsmannen bygger vidare på de landvinningar på konstens och litteraturens fält, som hans föregångare

ha gjort, och arbetar i de flesta fall längs de utvecklingslinjer, som kunna spåras i samtiden. Men ett blott refererande eller reproducerande av äldre verk grundlägger icke upphovsmannarätt. Det är i detta hänseende utan betydelse, om upphovsmannarätt alltjämt föreligger till det äldre verket.

Det sagda gäller även om det tidigare verket var okänt eller föga känt och därför till grund för dess återgivande ligger ett krävande arbete med att upptäcka, utforska eller insamla materialet. Det kan vara fråga om utgivning av gamla handskrifter, av folkloristiskt stoff eller liknande. Utgivningen av exempelvis en runskrift eller en handskrift kan visserligen kräva ett omfattande arbete för att få fram den riktiga texten, om skriften är otydlig eller felaktig eller kan läsas på olika sätt. Ett sådant arbete grundar emellertid ej upphovsmannarätt¹; innehållet i det material som utgives blir allmän egendom. Däremot kan en redogörelse för ett dylikt forskningsarbete, en kommentar till de gjorda fynden och liknande vara föremål för upphovsmannarätt. Vidare kan sådan rätt ifrågakomma för det sätt, på vilket materialet redigerats.

Då av ett »verk» kräves en viss självständighet och originalitet, bör understrykas att därmed icke åsyftas någon litterär eller konstnärlig värdesättning; även ett dåligt verk är ett »verk». En annan sak är, att rätten till ett dåligt verk kan vara utan ekonomiskt värde och utan praktisk betydelse överhuvudtaget, eftersom ingen vill utnyttja det, men principiellt grundar även skapandet av ett sådant verk upphovsmannarätt.

I 1914 års betänkande (s. 60) framhölls, att upphovsmannarätt kunde grundläggas redan genom en verksamhet som framträder allenast i ett instruktivt urval eller sammanställande, en systematisk anordning av ett verks olika delar. Exempel härpå äro lagsamlingar, lexika, kokböcker och liknande. Uteslutna från skydd äro, framhölls det, sådana verk vilka icke i någon mån bära prägeln av ett andligt skapande utan framträda som alster av en rent mekanisk verksamhet. Så saknas regelmässigt författarrätt i fråga om priskuranter, vanliga annonser och i allmänhet formlösa meddelanden av rent faktisk art. Detta utesluter emellertid icke att i särskilda fall priskuranter, annonser och dylika alster på grund av systematisk anordning eller egenartad uppställning äro att hänföra till skyddade verk.

Ur svensk rättspraxis må nämnas några fall som belysa detta spörsmål. I NJA 1882 s. 490 var fråga om sådana poängvärden, som av två botanistföreningar antagits till ledning vid byte av växter samlare emellan; det ansågs icke utgöra otillåtet eftertryck, att utgivaren av en växtförteckning i en ny upplaga korrigerade däri upptagna poängvärden med ledning av en förteckning som föreningarna utgivit. Rättsfallet NJA 1913 s. 520 gällde notiser om domar, lösöre köp o. s. v., hämtade ur tidningen *Justitia*, vilka

¹ Anmärkas må att man på sina håll i utländsk lagstiftning skyddat förevarande intressen genom en särskild rätt till *editio princeps*. Enligt kommitténs uppfattning utgör detta dock en sida av problemet om skydd för det vetenskapliga arbetets resultat.

icke ansågos skyddade. I NJA 1927 s. 357 ansågs en i en adresskalender ingående förteckning över personer och firmor, angivande yrken och adresser, icke vara ett litterärt verk; förteckningen utgjorde en alfabetisk sammanställning av uppgifter som erhållits från folkbokföringen. I NJA 1946 s. 371 ansågos matrecept icke vara skyddade såsom litterära verk. Fallet NJA 1948 s. 414 gällde ett arbete, kallat Järnhandelns katalogsystem, med vars hjälp man kan ordna i branschen förekommande kataloger från leverantörer och lätt finna i vilka viss artikel är upptagen; för detta ändamål innehåller arbetet dels ett system för förvaring av katalogerna, dels ett codesystem för att beteckna leverantörerna, dels en förteckning över alla i branschen förekommande artiklar med hänvisning till vilka leverantörer som föra dem. Arbetet ansågs i alla instanser vara ett litterärt verk.

Av det sagda framgår, att vissa produkter, som vid denna gränsdragning falla utanför begreppet »verk», ofta förutsätta ett omfattande arbete och betydande insatser av kapital. De representera därför ej sällan ett stort värde och riskera att utsättas för efterbildning och annat obehörigt utnyttjande. På grund härav har kommittén i 49 § föreslagit en särskild skyddsregel för dem. Genomföres detta förslag, minskas betydelsen av den vanskliga gränsdragning varom här är fråga.

Om sålunda upphovsmannarättens föremål sägs vara ett »verk», är därmed emellertid icke klargjort, *vilka i verket ingående element som omfattas av denna rätt*. Till denna fråga blir det anledning att återkomma under 2 §, som behandlar upphovsmannarättens innehåll, d. v. s. en närmare bestämning av vilka befogenheter över verket som tillkomma upphovsmannen. Som en grundval för den följande framställningen skall detta ämne här blott i korthet beröras. En dylik precisering av upphovsmannarättens objekt har varit ett centralt ämne i den vetenskapliga diskussionen; att redogöra för denna diskussion skulle dock föra för långt i detta sammanhang. Icke heller är det nödvändigt att taga ställning till de meningsskiljaktigheter som därvid yppats, men några huvudpunkter må anföras.

Till en början kunna angivas de ytterligheter, mellan vilka svaret bör vara att finna. Å ena sidan torde råda enighet om att upphovsmannens rätt icke inskränker sig till verket i den *form* vari det utgått från hans hand. En författare till ett litterärt verk bör ha rätt till detta även översatt till annat språk — låt vara att jämväl översättaren kan få en rätt vid sidan av hans egen — men därjämte är det viktigt att hålla fast vid, att beträffande alla verk upphovsmannarätten principiellt omfattar även verkets överföring till andra former. Sålunda kan en roman eller en novell göras om till skådespel eller film, ett musikstycke för piano sättas för orkester, en oljemålning få en replik i grafisk teknik o. s. v. Å andra sidan är det klart att upphovsmannarätten icke omfattar vad som skulle kunna kallas verkets innersta kärna, dess *ämne, motiv* eller *idé*, och icke heller de *tankar, erfarenhetsrön* eller *uppgifter om fakta*, som däri framläggas; vad verket i dessa

hänseenden innehåller blir allmän egendom. Mellan de nu nämnda båda polerna är svaret att söka.

I svensk rättsvetenskap har upphovsmannarättens objekt en gång beskrivits som upphovsmannens »individuella syn på ämnet — denna må vara av estetisk eller vetenskaplig art — sådan densamma framträtt i det föreliggande uttryckssättet för denna syn».¹ I norsk litteratur har förekommit en mycket snarlik formulering, nämligen att rättsskyddet gäller verket »i den individuella form og skikkelse som ophavsmannen har gitt det».² Den sist citerade författaren utför sin tanke så, att därmed skyddas icke endast verkets form utan också själva tankeinnehållet, men väl att märka icke som abstrakt idé utan endast i den individuella utformning som just upphovsmannen givit detsamma. Vad nu sagts har stundom uttryckts så, att upphovsmannarätten har till föremål icke bara verket i dess föreliggande yttre form utan också verkets *inre form*.

Ytterligare må framhållas, att det endast är verket såsom resultat av en individuell formgivning som är skyddat, ej de uttrycksmedel som däri kommit till användning, även om de äro högst karakteristiska för upphovsmannen. *Teknik, stildrag, manér* o. dyl. äro alltså ej objekt för upphovsmannarätt.

Den bestämning av upphovsmannarättens föremål, som här återgivits och som är härskande i nordisk rättsvetenskap, har även legat till grund för kommitténs arbete. Efter orden innebär detta en ändring i förhållande till 1914 års betänkande, vari som upphovsmannarättens föremål angavs endast verkets »form»; motsägelsen är dock i huvudsak skenbar. Verkets »form» framhävdes där som motsats till vad som otvivelaktigt icke skyddas, nämligen »den tanke som i formen fått sitt uttryck», alltså ämnet eller motivet för ett konstnärligt verk, tankebyggnaden i ett filosofiskt verk o. s. v. Den precisering av objektet mellan polerna »yttre form» och »idé», som nyss refererats, har nämnda betänkande icke gått in på.

I övrigt må angående de mera principiella spörsmål, som kunna uppkomma i fråga om upphovsmannarättens föremål, endast i korthet nämnas, att enligt förslaget liksom enligt nu gällande rätt det för rättsskydd icke ställes något minimikrav på verkets *yttre omfång*. Likaså är det likgiltigt för denna bestämning i vilket *syfte* verket tillkommit, sålunda om syftet är konstnärligt, ideellt i annat hänseende, t. ex. religiöst, eller rent praktiskt. Ett exempel härför av betydelse är, att privata brev kunna vara litterära verk.

Vid angivandet av upphovsmannarättens föremål är det dock icke rådligt att stanna vid en så kort formulering som den förut antydda; den bör utfyllas med en *exemplifiering*. Även en exemplifiering kan naturligtvis bli otidsenlig under utvecklingens gång, men detta är en mindre olägenhet än

¹ Eberstein i TfR 1916 s. 381.

² Knoph, Åndsretten (Oslo 1936) s. 101.

om uppräknningen avsåge att vara uttömmande. Exemplifieringen har i kommitténs förslag fått den utformningen, att upphovsmannarätt föreligger till verket, *evad det framträder i skrift eller tal, som musikaliskt eller sceniskt verk eller filmverk, som alster av bildkonst, byggnadskonst, konstindustri eller konsthantverk eller i annan form*. De olika leden i denna exempelsamling skola något beröras vart för sig.

Med ålderns rätt nämnas i exemplen på skyddade verk först verk *i skrift eller tal*. Därmed utsäges intet egentligt nytt utöver vad som redan ligger i ordet »litterär», men det gives tillika en antydning om något som närmare framgår av 2 §, nämligen att verket icke behöver ha fixerats på ett föremål, exempelvis i skrift eller tryck, för att vara skyddat. Även den endast memorerade dikten eller det improviserade talet äro föremål för upphovsmannarätt.

I detta sammanhang kan det vara på sin plats att framhålla, hur utomordentligt mycket större betydelse än förr det numera har att ett verk är skyddat redan »i tal», nämligen med hänsyn till radion och de moderna metoderna för ljudupptagning. Genom radion har man fått ett medel att giva även otruckyta, ja överhuvud ej i skrift fixerade verk en spridning, som vida överträffar vad tryckpressen i allmänhet förmår, och genom ljudupptagning kan ett verk, som icke publicerats på annat sätt än att det en enda gång blivit radierat, vid detta tillfälle ha fixerats, varefter det kan vidare utnyttjas.

Från radiomannahåll har upptagits till diskussion, i vad mån upphovsmannarätten skyddar sådana *inlag i radioprogrammen*, som icke bestå av litterära eller musikaliska verk, tillkomna för annat ändamål och skyddade som sådana. Särskilt har därvid nämnts s. k. feature-program, d. v. s. sådana mera genomarbetade program, som delvis äro författade just för utsändning men delvis bestå av litterära och musikaliska inlag, hämtade från olika håll. Så t. ex. kunna i en skildring av en bygd, en tidsepok eller liknande ingå föredrag samt intervjuer och annat reportage, blandade med lyrik och musik. Uppenbarligen äro talade inlag i radioprogrammen litterära verk och skyddade i denna egenskap, allt under den allmänt gällande förutsättningen att de som självständiga andliga insatser hålla måttet, d. v. s. kunna anses som »verk». Radioprogrammet kan i det hänseendet jämföras med en tidning eller en tidskrift, vilken ju i regel innehåller bidrag både över och under denna gräns. Vad särskilt angår »feature-program», kunna de i sådana delar, som författats för ändamålet, tänkas vara litterära verk, medan sammanställningen av hela programmet kan anses som ett sådant samlingsverk, som åsyftas i 5 § av förslaget, och åtnjuta skydd enligt denna bestämmelse.

Blott en olikhet må framhållas beträffande förutsättningarna för skydd i fråga om radioinlag och bidrag till en tidning, nämligen såvitt angår

intervjuer. En längre, mera utarbetad sådan torde, då den inflyter i en tidning, i allmänhet vara att hänföra till de skyddade verken, även om författarens insats är obetydlig och huvudsakligen bestått i att troget återgiva den intervjuades uttalanden. Författaren har dock planerat och avfattat intervjun och har på grund härav upphovsmannarätt till densamma. Med en intervju i radio förhåller det sig annorlunda. Intervjuarens frågor kunna knappast utgöra ett litterärt verk; möjligen kan detta vara fallet med svaren — vissa intervjuer äro egentligen ett slags föredrag — men rätten tillkommer i så fall den talande.

Termen *musikaliskt verk* behöver knappast någon utläggning. Stundom har framförts den åsikten, att dessa verk vore att hänföra till de litterära, enär de kunde upptecknas i ett slags skrift. Detta är enligt kommitténs mening icke riktigt; musikaliska verk utgöra en självständig art av konstnärligt skapande. I fortsättningen av förslaget avses därför med litterära verk ej musikaliska verk. Det bör uppmärksammas, att musikaliska verk ofta förenas med litterära, exempelvis i tonsättning av dikt, melodram, opera, operett, scenmusik, eller med konstnärliga verk av annat slag, såsom balett. I dessa fall skola i regel de sålunda kombinerade verken rättsligt uppfattas som självständiga; de äro skyddade vart för sig och enligt sina egna förutsättningar. I Bernkonventionen skiljes mellan »musikalisk komposition» och »musikaliskt-dramatiskt verk», men med svenskt språkbruk är detta onödigt.

Därnäst nämnes i exemplifieringen *sceniskt verk*. Förut har framhållits, att upphovsmannarättens föremål innefattar det konstnärliga skapandet i alla dess former, vare sig det tager gestalt i ord, toner, bild eller rörelse. De verk, som avses att framföras på en scen, arbeta i vissa fall huvudsakligen med uttrycksmedlen talade ord (och andra ljud) jämte rörelse, under vilket senare begrepp här innefattas allt sådant som aktion på scenen, grupperingar, plastik och mimik. Till denna grupp höra alla slags skådespel i vidsträckt bemärkelse: drama, komedi, fars, opera, operett, revy, vådevill o. s. v. En annan grupp verk för scenen använder endast uttrycksmedlet rörelse, nämligen baletter och pantomimer, liksom även marionetteater. Båda dessa grupper innefattas under förslagets uttryck »sceniskt verk».

Den senare av de båda grupperna sceniska verk faller tydligen under begreppet »konstnärligt verk» i den betydelse ordet har i förslaget. Där emot kan den förra gruppen, skådespel och liknande, framträda både som litterära och konstnärliga verk. De föreligga i regel i en litterär form, men deras egentliga uttrycksform är den i vilken de te sig spelade på scenen, och däri ingå många andra uttrycksmedel än ordet. Distinktionen har med förslagets utformning ingen praktisk betydelse, blott man

uppmärksammar att skådespel stundom föreligga i litterär form och då skola följa reglerna för dylika verk, exempelvis reglerna om förlagsavtal.

Enligt 1914 års betänkande skulle *baletter* och *pantomimer* vara att anse som en art av drama. I anslutning härtill uttalas i betänkandet (s. 71), att den inom auktorrättens alla områden gällande grundsatsen, att skydd endast tillkommer skapelser av en individuell andlig verksamhet, i sin tillämpning på de mimiska verken innebure att desamma fölle under författarrätten allenast där de återgäve en dramatisk handling. Denna förutsättning, som regelmässigt vore för handen i fråga om pantomimer, förelåge visst icke alltid vad baletter anginge. Sådana baletter, vilkas huvudsyfte vore att uppvisa praktfulla tablåer, plastiska poser, en uppdriven färdighet i danskonst, ägde väl allenast i undantagsfall den dramatiska karaktär som grundade auktorrätt; detsamma syntes också gälla i fråga om exempelvis en sammanställning inom balettens ram av ett eller flera lands nationaldanser eller liknande. Skyddsberättigad bleve baletten endast i den mån densamma närmade sig pantomimen och dramat genom att återgiva — om också i enlighet med sina härutinnan begränsade medel helt summariskt — utvecklingen av en karaktär eller en handling; baletten bleve då en självständig mimiskt-dramatisk konstart, »ballet d'action».

Denna beskrivning av problemet är enligt kommitténs mening icke helt riktig. Baletten är, oavsett om den har dramatiskt syfte, en konstnärlig uttrycksform som, där den höjer sig till originellt konstnärligt skapande, har samma krav på rättsskydd som drama eller musik. Sant är däremot, att en kombination — om ock i nya variationer — av baletteknikens gängse steg och rörelser knappast kan innebära ett sådant skapande och av detta skäl faller utanför skyddsområdet, men att rent principiellt utesluta skydd för den händelse en balett saknar dramatiskt innehåll kan icke vara riktigt. Om en balett — såsom ofta är fallet med andra sceniska verk — jämte en handlingslinje innehåller även odramatiska, övervägande lyriska partier, kan icke rimligen rättsskyddet gestalta sig väsentligt annorlunda för dessa delar av verket än för de övriga.

Vad beträffar teaterns nutida parallellformer, nämligen *filmen*, *hörspelet* (radioteatern) och den *televiserade teatern*, har filmen fått sin egen plats i exemplifieringen i 1 §; därav framgår att kommittén icke räknar den till de sceniska verken. Hörspelet åter är ett rent litterärt verk och bör icke heller föras till de sceniska. Televisionsteatern slutligen synes vara att likställa med annan teater; den är helt enkelt vanlig teater, som genom direkt bild- och ljudöverföring kan följas i en annan lokal än den där föreställningen äger rum.

Även beträffande de sceniska verken bör erinras om att de ofta förenas med verk av annat slag, såsom musik eller verk av bildkonst och konsthantverk (*scenbilder*, *dekorationer*, *dräkter*). Rättsligt böra dessa olika verk ses som självständiga sådana.

Det har redan antytts vilken stor betydelse, kulturellt och ekonomiskt, i våra dagar tillkommer vad som kallats »den tionde musan», *filmen*. För att klargöra hur upphovsmannarättens föremål bör bestämmas på detta område måste till att börja med nämnas något om hur en film kommer till.

Vad först angår *konstnärlig film* — i motsats till enbart beskrivande sådan — bör understrykas, att en film är resultatet av ett arbete i olika etapper eller stadier, i regel under medverkan av flera personer, vilka göra sådana skapande insatser att de ha del i det slutliga verket och principiellt anspråk på upphovsmannarätt. Filmen utgör i färdigt skick en följd av fotografiska bilder, ledsagade av tal och annat ljud. Bilderna kunna vara av det mest skiftande slag: spelscener av de uppträdande personerna, naturbilder, detaljstudier av föremål o. dyl., tecknade eller på annat sätt framställda fantasibilder o. s. v. Till grund för inspelningen (fotografering och ljudupptagning) ligger nästan alltid ett mer eller mindre utarbetat manuskript, även det oftast tillkommet i etapper med flera medverkande. Det må emellertid framhävas, att inspelningen sällan slaviskt följer manuskriptet; detta bör ses endast som en grundval. Det är viktigt att hålla fast vid att filmen i egentlig mening blir till först genom inspelningen och de därpå följande förfarandena, kallade »klippning» och »mixning», då de olika inspelningsavsnitten sammanfogas till en helhet.

Detta är resultatet av en lång teknisk utveckling. Till en början var filmen helt enkelt fotograferad teater, och i den vetenskapliga diskussionen om filmens rättsliga problem har detta förhållande givit anledning till vissa teorier och paralleller med vad som gäller om litterära verk och skådespel — teorier som emellertid nu måste övergivas som föråldrade. Det är viktigt att ur rättslig synpunkt icke betrakta filminspelningen enbart som ett fixerande på ett föremål av ett redan existerande verk, på samma sätt som renskrift av en dikt eller upptagning på grammofonskiva av ett musikstycke. I motsats till de flesta andra föremål för upphovsmannarätt uppkommer filmen egentligen först genom en dylik fixering, nämligen inspelningen, och tillblivelseprocessen är ej avslutad förrän filmen ligger färdig efter »klippning» och »mixning». Den som skapar en film måste hela tiden tänka sig, hur resultatet uppfattas av den som sitter i biografsalongen. Dennes intryck är sammansatt av en mängd olika faktorer: icke endast av det dramatiska händelseförloppet och de uppträdandes spel och repliker utan även av sådant som kamerainställning (synvinklar), belysning, ljudeffekter, bildväxlingens rytm o. s. v. Det är väl tänkbart, att en författare med utpräglat sinne för alla dessa verkningsmedel och med praktisk erfarenhet kan utforma ett manuskript så att det oförändrat kan inspelas. Men i regel går det icke till så, utan filmen ändras — ofta ganska väsentligt — och finner sin form under själva inspelningen, när de som leda denna se hur författarens idéer om utformningen te sig i verkligheten för åskådaren-åhöraren. I viss mån sker väl något liknande vid iscensätt-

ning av skådespel på teatern, men förhållandet framträder i betydligt högre grad i fråga om filmen och är karakteristiskt för arbetssättet inom denna skapandeform.

Föremål för upphovsmannarätt bör på detta område alltså i första hand vara den färdiga filmen. Med hänsyn till mångtydigheten av ordet »film» — därmed åsyftas än konststarten i allmänhet, än den färdiga inspelningen, än det band på vilket upptagningen sker — har kommittén här som rättslig term infört ordet *filmverk*. Termen avser således i första hand ett resultat av dylik inspelningsverksamhet, så beskaffat att ett verk kan sägas föreligga; även brottstycken kunna tänkas uppfylla denna fordran. Filmverket är — såsom framgår av det föregående — i regel ett verk av flera upphovsmän i förening, på samma sätt som när två eller flera gemensamt författa ett litterärt verk. De särskilda rättsliga problem, vilka uppkomma genom denna samverkan och genom att gränsen mellan skapande medverkan och annan dylik är svävande, behandlas i ett till framställningen vid 6 § fogat avsnitt.

Frågan om upphovsmannarättens föremål inom filmfacket är dock icke uttömd med detta. Även om det färdiga filmverket är huvudobjektet för upphovsmannarätt, måste jämväl uppmärksammas de *manuskript*, som äro förstadierna till det egentliga filmverket. Manuskriptet är antingen författat direkt för denna konststart eller också bygger filmen på ett litterärt verk, en roman, en novell eller ett skådespel; även kombinationer av dessa former förekomma.

I båda fallen är det första stadiet i tillkomsten av en film vanligen utarbetandet av en kort skiss till densamma, en s. k. synopsis eller story. Ofta låter filmföretaget utarbeta flera sådana skisser på samma idé för att kunna välja mellan dem. En synopsis kan ha växlande utförlighet och omfång. Där den icke kan sägas vara mera än en idé till en film eller en kort innehållsredogörelse, är den icke alls skyddad i rättsligt hänseende. I allmänhet torde den emellertid vara mera utförd, i uppläggning och innehåll påminnande om en novell, och utgör då ett litterärt verk i egentlig mening (»skrift»). En film, som inspelas på denna grundval, bör anses som överföring därav till en annan konstform, i den mening som åsyftas i 4 §.

Nästa stadium är utarbetandet av ett mera utförligt manuskript, scen för scen, med repliker, scenanvisningar, bildväxling, ljus- och ljudeffekter. Ofta finnas även mellanstadier i detta arbete, och vanligt är att i utformningen flera medverka, bland dem i allmänhet också den som skall fungera som regissör under själva inspelningen. Som redan nämnts blir manuskriptet oftast ändrat under inspelningens gång av regissören ensam eller av honom i samråd med någon som tidigare arbetat på manuskriptet.

Vad hittills sagts om filmverk har närmast avsett den konstnärliga filmen. Av nästan lika stor betydelse är emellertid den enbart *beskrivande*

filmen. Sådan finns av många slag: vetenskaplig film, pedagogisk film för olika ändamål, film som beskriver en verksamhet av någon art, exempelvis en gren av försvaret, en näring, ett enskilt företag o. s. v. Åtskillig film framställs för reklamändamål, och ännu en grupp är det rena reportaget, journalbilder o. dyl. Det finns även övergångsformer mellan de nämnda kategorierna; inom den svenska filmproduktionen har utbildats en typ av filmer som illustrera detta, nämligen de s. k. *kortfilmerna*. Denna benämning säger ju ingenting om filmens art — endast om dess längd, som gör den lämpad att jämte en film av gängse dramatisk typ fylla ut en två-timmarsföreställning — men faktiskt har i denna term även kommit att inläggas en viss artbestämning. Historiskt har denna form utvecklats ur journalfilmen med dess i allmänhet ganska löst sammanfogade bildserier, och det karakteristiska har varit att den nya formen fått en personlig prägel och en kvalitet, som ofta kan hänföras till det konstnärliga området. Ämnet kan vara ytterst skiftande: filmen kan skildra hur en industri arbetar eller hur ett sjukhus fungerar, den kan återgiva ett besök vid en fågelsjö eller en resa längs en flod, den kan förmedla en stämningsbild från en julotta eller ett stycke naturlyrik med skiftande inslag. Tidigare ansågs, att naturscenerier på film i princip icke kunde anses som auktorverk, men den här antydda utvecklingen av filmens uttrycksformer har gjort saken mera komplicerad än så. Vissa av de icke-dramatiska filmer, som här nämnts, måste otvivelaktigt hänföras till auktorverk.

I fråga om de beskrivande, icke-konstnärliga filmerna ligger i ordet »verk» ett krav på en självständig skapande insats, som från det skyddade området avskiljer enklare produkter, exempelvis ett blott registrerande i bild och ljud av ett händelseförlopp. En del upptagningar för pedagogiskt bruk och de flesta journalfilmer torde ej nå upp till denna gräns. Inom området för den icke-konstnärliga filmen måste man alltså avskilja ett slags lägre kategori, som ej skyddas enligt denna lag, på samma sätt som man skiljer i en tidning mellan artiklar och notiser eller i brukskonst mellan konsthantverk och vanligt hantverk. Däremot skyddas dessa enklare filmprodukter såsom *fotografiska bilder* enligt den särskilda lagen därom.

Det må tillfogas, att förslaget här av lagtekniska skäl gjort en skillnad mellan å ena sidan filmer, å andra sidan fotografiska bilder av annat slag. De förra skyddas enligt denna lag, om de nå över gränsen för ett verk, eljest enligt fotografilagen, de senare däremot alltid och uteslutande enligt fotografilagen.

Därnäst i exemplifieringen nämnes *alster av bildkonst*. Därmed har man kommit in på det område av konstnärligt skapande, som i den ena av de båda nu gällande svenska lagarna kallas »bildande konst». Denna har definierats som en fixerad framställning i (helst) varaktigt material av synliga föremål och former (»bild»), antingen i två dimensioner, d. v. s. fram-

för allt måleri, teckning och grafik, eller i tre dimensioner, d. v. s. skulptur, inräknat relief och medaljgravyr. I allmänhet hänföres till »bildande konst» även byggnadskonsten (arkitekturen) samt andra former, där det konstnärliga skapandet tages i anspråk vid framställningen av nyttoföremål, d. v. s. konstindustri och konsthantverk. Att dessa båda former höra dit är särskilt markerat i den svenska konstverkslagen; möjligen skulle det eljest rent språkligt icke vara fullt klart.

Kommittén har emellertid icke ansett denna terminologi vara så klar och lätt att förstå, som man skulle önska. Av detta skäl och för att i denna detalj vinna överensstämmelse med grannländernas texter — där man icke velat använda uttrycket »bildande konst» — har kommittén istället i exemplifieringen särskilt nämnt byggnadskonsten, konstindustrien och konsthantverket samt för återstoden av det här avsedda området använt beteckningen *bildkonst*. Detta uttryck är måhända mindre vanligt än »bildande konst» men synes vara väl värt att få en allmännare användning. I de ordböcker, där det upptagits, är man ense om att det innefattar måleri och skulptur men icke arkitektur, uppenbarligen då heller icke konstindustri och konsthantverk. Uttrycket avser med andra ord sådan framställning, där »bilden» — det för åskådaren synliga i två eller tre dimensioner — utgör framställningens egentliga syfte och däri icke, såsom i arkitektur och annan nyttokonst, ingår även ett nyttosyfte.

Till bildkonsten måste räknas många andra slags teknik än de redan som exempel anförda (måleri, teckning, grafik, skulptur). Framför allt böra tillfogas vissa konstnärliga metoder, som i de flesta fall användas inom arkitektur eller konsthantverk eller andra nyttosammanhang, men som stundom också brukas för rena konstverk med uteslutande estetiskt syfte. Detta gäller bland annat keramik, glasarbeten, mosaik, intarsia, konstvävnad och tygtryck.

Här liksom i hela 1 § kräves för skydd ett minimum av originalitet och konstnärlig insats; det skall vara ett »verk». Att man i exemplifieringen använt det vidare begreppet »alster» ändrar icke detta förhållande.

En omstridd fråga är den, om *fotografi* bör räknas till »bildkonst». Enligt kommitténs mening kan detta vara fallet, men lagtekniskt ställer förslaget fotografierna utanför denna lag och hänför dem under den särskilda lagen om rätt till fotografisk bild. Härom hänvisas till 10 §.

I enlighet med den uppdelning av det hittills använda begreppet »bildande konst», som nyss angivits, talas i exemplifieringen om *alster av bildkonst, byggnadskonst, konstindustri eller konsthantverk*. De tre senare leden utgöra alltså vad man stundom kallar *nyttokonst* eller *brukskonst*, d. v. s. framställningar med nyttosyfte vid sidan av det konstnärliga. Av ålder torde arkitekturen ha räknats till »de sköna konsterna», och med

brukskonst har man i allmänhet avsett endast konstindustri och konsthantverk. Men numera böra dessa tre likställas i det hänseendet; i dem alla finnas samma problem i fråga om att kombinera nämnda båda syften.

Det skall icke förnekas, att betydande svårigheter kunna föreligga att på dessa områden draga gränsen mellan skyddade konstverk och andra produkter, alltså mellan arkitektur och andra byggnadsarbeten, mellan konstindustri och andra industriprodukter, mellan konsthantverk och vanligt hantverk. Utvecklingen har i själva verket ökat dessa svårigheter. Tidigare ha väl både arkitekturverk och konsthantverksföremål ofta i så övervägande grad betraktats ur estetiska synpunkter, som prydnadsföremål, att det i de fallen icke varit svårt att urskilja de objekt som åtminstone syftade till att vara konstverk. I vissa andra fall har produkten haft ett särskilt estetiskt inslag, en prydnad eller dekor, som varit lätt att skilja ut vid bedömningen. Sålunda kan en möbel, som i sig själv tillverkats utan estetiskt syfte, förses med någon detalj som har sådant syfte: en fris, ett överstycke, en infällning o. s. v., eller en vas av glas, i och för sig utan konstnärlig pretention, förses med en etsad prydnadsfigur. Även i vår tid finnas åtskilliga liknande exempel, men i allmänhet har detta sätt att betrakta nyttokonstens problem i grunden ändrats genom utvecklingen under det senaste kvartssekle. Nu anses det som självklart, att estetiska synpunkter och nyttohänsyn på detta område äro så intimt förknipade, att man icke kan arbeta där utan att samtidigt uppmärksamma dem båda. Då fråga är om ett nyttoföremål — och alltså icke om ett rent konstverk, om ock utfört i en teknik som oftast användes i brukskonst — anses det nu knappast som god konst att underordna nyttsynpunkten på bekostnad av det estetiska; det resultat som icke tillgodoser båda är ett dåligt resultat. I många fall har man t. o. m. gått ännu längre och sagt att de båda synpunkterna ha smält samman: vad som är dåligt ur funktionssynpunkt är också oskönt. Men även om man icke vill gå så långt, är det ovedersägligt att det estetiska hos ett nyttoföremål icke nu som stundom förr kan lätt urskiljas från framställningen i övrigt, att det icke är — bildligt talat — så löst påklistrat i efterhand som en speciell dekor eller liknande.

Inom konstindustrien och konsthantverket talar man om dels »formgivningen», dels »materialbehandlingen», i vilka båda hänseenden såväl konstnärliga synpunkter som nyttokrav böra beaktas. De båda termerna klarlägga ganska väl vad som därmed menas. Inom arkitekturen har man icke samma terminologi, men problemet är detsamma.

Beträffande denna del av exemplifieringen må till slut något beröras vilka arbetsområden, som böra innefattas i uttrycken »byggnadskonst, konstindustri eller konsthantverk».

Under *byggnadskonst* höra icke endast större hela byggnadsverk utan även detaljarbeten i en byggnad. Till byggnadskonsten böra vidare räknas

icke endast husbyggnad utan även, åtminstone med någon reservation, sådana arbetsområden som fartygsbyggnad och trädgårdsarkitektur.

Att *fartygsbyggande* i vissa fall har stora likheter med husbyggnad och ur upphovsmannarättslig synpunkt bör bedömas på samma sätt är uppenbart. Att detta gäller exempelvis inredningsarbeten i större passagerarfartyg kan knappast vara föremål för någon tvekan. Ser man däremot till fartygsbyggnad i stort, den yttre formen o. s. v., är detta icke lika tydligt som i fråga om husbyggnad, men skillnaden torde vara skenbar. Den sammanhänger med att vid fartygsbyggnad så mycket är givet av tekniska skäl och icke möjligt att variera på ett originellt sätt. I den mån emellertid utrymme här finns för ett självständigt konstnärligt skapande, är det skäl att inbegripa detta under termen »byggnadskonst» och under det skyddade området.

Rent principiellt bör detta gälla även andra liknande former av byggande, såsom i fråga om järnvägsvagnar och flygplan, men utrymmet för ett självständigt konstnärligt skapande torde där vara mycket begränsat.

Att *trädgårdsarkitekturen* hänföres till byggnadskonsten ter sig naturligt, om man ser saken historiskt. I äldre tid hade trädgårdsarkitekturen huvudsakligen monumentala syften och arbetade gärna med inslag av byggnadsverk — såsom terrasser, paviljonger, arkader, dammar, broar o. s. v. — ofta så att trädgårdsanläggningen bildade en arkitektonisk enhet med ett större byggnadsverk i vanlig mening. Konsten att skapa dylika anläggningar räknades helt självfallet till arkitekturen. Då senare naturparken och den mera otvunget anlagda trädgården kom på modet, försvann detta samband. Men i vår tid har samspelet mellan hus och trädgård åter uppmärksamrats som ett arkitektoniskt moment av betydelse, ehuru väsentligt annorlunda uppfattat än förr. Principiellt bör därför trädgårdsanläggningen betraktas som ett arkitektoniskt uttrycksmedel och trädgårdsarkitekturen som en art av byggnadskonst. Vissa viktiga reservationer måste dock göras. Sålunda är i denna arkitektur liksom vid båtbyggandet mycket i utformningen betingat av naturliga och tekniska förutsättningar och utrymmet för originella skapande insatser av egentlig konstnärlig art så mycket mindre. Vidare ingå i trädgårdsarkitektens yrkesarbete — liksom för övrigt även i husbyggnadsarkitektens men här i ännu större omfattning — rent tekniska insatser utan egentlig konstnärlig karaktär, exempelvis rådgivning om vilka växtslag, som med hänsyn till jordmån och klimat lämpa sig i visst fall. Överhuvudtaget torde inom trädgårdsarkitekturen endast sällan kraven på självständigt konstnärligt skapande av ett verk vara uppfyllda; men där så är fallet, är det icke skäl att utesluta ett sådant verk från skydd enligt denna lag.

Det synes icke vara påkallat att i lagtexten särskilt anföra de nu berörda, vid lagens tillämpning säkerligen mycket sällan aktuella typerna av »byggnadsverk». De äro icke uttryckligen omnämnda i Bern-

konventionen, i allmänhet ej heller i främmande lagar. Men då i förslaget särskilda bestämmelser givas för »byggnadsverk», avses därmed även sådana verk av fartygsbyggande eller trädgårdsarkitektur, som falla inom begreppet »konstnärligt verk».

Sådan produktion med både konstnärligt och praktiskt syfte, som icke avser byggnader och därmed jämförliga ting utan lösa, vanligen mindre föremål, betecknas ofta som brukskonst eller nyttokonst. Kommittén har emellertid icke ansett påkallat att här införa någon ny term utan har behållit de i 1919 års KL använda uttrycken *konstindustri* och *konsthantverk*, vilkas innebörd torde vara allmänt känd och vilka tillsammans täcka begreppet ifråga. Gränsen mellan konstindustri och konsthantverk är flytande, men det utgör ingen praktisk olägenhet i detta sammanhang.

Bland förekommande olika former av konstindustri och konsthantverk må nämnas framställning av glas, porslin, keramik, möbler, tapeter, textilier och modevaror, juvelerararbeten, smide i olika metaller o. s. v. Hit hör även »bokkonsten», alltså konstnärlig typografi och framställning av bokband. Från branschorganisationer har begärts skydd för produktion av gravvårdar i sten. Om alla dessa föremål gäller detsamma som förut framhållits, att de väl kunna tänkas utgöra verk av konstindustri, ehuru gränsen kan vara svår att draga mellan dessa verk och rena industriprodukter.

Kommittén har icke bibehållit den inskränkning i skyddet av konstindustriens och konsthantverkets produkter, som den gällande svenska konstverkslagen gör genom att undantaga *beklädnadsartiklar och vävnader, avsedda för dylika artiklar*.

Då konsthantverk och konstindustri med nyssnämnda undantag hänfördes under konstverkslagen, hade den föregående diskussionen bland annat gällt frågan, huruvida den svenska »konstslöjden» — varunder man sammanfattade konstindustri och konsthantverk — vore så beroende av utländska förebilder, att den skulle hindras i sin utveckling, om den icke fritt finge begagna dylika. Då man slutligen bestämde sig för att även produkter av konstslöjd borde skyddas enligt svensk lag, var huvudskälet därför, att den svenska konstslöjden icke längre ansågs ha behov av utländska förebilder — med ett undantag, nämligen vissa delar av textil- och beklädnadsindustrierna. Dessa vore, framhölls det,¹ hänvisade att följa modets växlingar i de på detta område ledande länderna.

I de övriga nordiska länderna saknas denna inskränkning i rättsskyddet för konstindustriens produkter, och den svenska kommittén har icke ansett tillräckliga skäl föreligga att bibehålla en svensk särställning i detta hänseende. Den motivering, som på sin tid anfördes för undantaget ifråga, torde ur såväl principiella som praktiska synpunkter vara svår att vidhålla.

¹ Prop. 2/1926 s. 31.

Principiellt måste det sägas vara föga tilltalande att anlägga en så snävt nationalistisk syn som där skedde. På vissa områden av konsthantverk och konstindustri, såsom glastillverkning och konstvävnad, ha vi en internationell marknad och därmed egna intressen att försvara, men i ett annat avseende, nämligen modebranschen, äro vi endast tagande part och därför vilja vi icke giva skydd för denna. En dylik inskränkning är visserligen formellt förenlig med Bernkonventionen i dess före Brysselkonferensen gällande lydelse men måste sägas strida mot grundtanken i denna lagstiftning på internationell grundval, nämligen att på samma sätt som de produkter av andligt skapande, varom i denna lag är fråga, ofta gå ut över nationsgränserna, rättsskyddet för desamma icke bör i högre grad vara beroende av samma gränser. Härtill kommer att, sedan vid Brysselkonferensen verk av nyttokonst förts in i konventionens katalog över skyddade verk, det är tvivelaktigt huruvida ens formell överensstämmelse med konventionen kan åberopas.

Emellertid torde argumentet för beklädnadsartiklarnas undantagande även rent praktiskt sett vara överdrivet. Sant är, att konfektionsindustrien liksom även fabrikationen av tyger, skodon, hattar o. s. v. noga följa modets växlingar i de världscentra, som reglera detta säregna händelseförlopp, dammodet framför allt, men i icke ringa mån även herrmodet. Emellertid är det i allmänhet här icke fråga om en närgången kopiering av enstaka individuella »verk» på området utan om de stora linjerna i utvecklingen: damkjolarnas längd, modefärgerna för säsongen, anknytningar till stildrag i äldre tiders smakriktningar o. s. v. Dylikt är icke föremål för konstverksskydd. Den svenska konfektionsindustrien har på senare år med framgång lyckats följa sagda utveckling, och detta skulle icke på minsta sätt äventyras om undantaget ifråga utginge ur lagen. Där emot kan det icke sägas vara något lojalt behov för en svensk fabrikant av konfektionsartiklar eller modevaror att fritt kopiera en artikel, som frambringats exempelvis i Paris och som utgör en produkt av individuellt och originellt konsthantverk. Den företagare i Sverige, som vill tillhandahålla sina kunder dylika kopior, kan i vanlig ordning förvärva rätt därtill av originalets upphovsman; sådant förekommer stundom i praxis. Beträffande enstaka originalverk gäller, att de slå an i sådan grad att de i mer eller mindre förändrad form återkomma i andra företagares produkter i hemlandet och utomlands. Detta är samma företeelse som inom alla konstområden, det är stilutvecklingens gång, och den hindras icke av lagstiftningen om skydd för konstverk. Det kan knappast sägas, att beträffande modebranschen detta utvecklingsförlopp skulle vara väsentligt annorlunda än inom andra grenar, fränsett den karakteristiska snabbheten i förloppet.

För att framhålla att de nu genomgångna, i den föreslagna lagtexten uttryckligen upptagna verkskategorierna endast utgöra en exemplifiering har denna avslutats med orden *eller i annan form*. Exemplifieringen täcker väl i allt väsentligt nu brukliga former för litterärt och konstnärligt skapande, men den är icke avsedd att vara uttömmande. Om därför någon prestation av annat slag skulle gå in under det generella begreppet »skapande av ett litterärt eller konstnärligt verk», är även den föremål för upphovsmannarätt. Det kan väl tänkas att utvecklingen kan föra fram nya former av konstnärliga uttrycksmedel.

Andra stycket

Under första stycket i denna paragraf har framhållits, att i fråga om berättande och beskrivande framställningar av olika slag *bilden* har fått en betydelse som är jämförlig med *ordets*. Med hjälp av den moderna reproduktionstekniken ha metoderna att beskriva i bild fulländats och framför allt blivit så billiga, att de kunna med fördel användas i publikationer med pedagogiskt ändamål eller propagandasyfte. Beträffande barnböcker, skolböcker, verk för självstudier, statistiska och ekonomiska arbeten, reklamtryck, politiska broschyrer och många andra publikationer har denna utveckling varit mycket framträdande. Numera är i dem bildmaterialet ofta minst lika viktigt som texten. Detta material är av skiftande slag, ej endast avbildningar i vanlig mening utan även i stor utsträckning grafiska framställningar för att åskådliggöra statistiska uppgifter eller ett utvecklingsförlopp.

Den svenska lagstiftningen om skydd för »skrift» har alltifrån sin tillkomst skyddat även vissa framställningar i bild, ett förhållande som alltså genom den senare tekniska utvecklingen fått väsentligt ökad vikt. Kommitténs förslag åsyftar på denna punkt icke någon saklig ändring av betydelse. Förslaget har fått den utformningen att *lika med litterärt verk anses karta, så ock teckning och grafiskt eller plastiskt verk av beskrivande art*.

Förslaget giver alltså icke någon särregel om dessa verk utan anknyter till huvudregeln i första stycket och uttalar, att vad som gäller om litterärt verk även skall gälla sådant verk som här avses. Detta innebär sålunda, att det krav på en viss självständighet och originalitet, som enligt vad förut sagts ligger i ordet »verk», i princip upprätthålles även beträffande dessa arbetsprodukter.

Om innebörden av de gällande nordiska lagarnas regler härom ha uttalats skilda meningar. För svensk rätts vidkommande har det framhållits, att medan skyddet för en konstnärlig bild gällde även det bakomliggande verket — exempelvis i fråga om ett arkitekturverk icke endast själva ritningen utan byggnadsverket som sådant — en vetenskaplig eller

teknisk utbildning skyddades endast som utbildning, som resultat av själva ritningsarbetet eller med andra ord endast mot mångfaldigande men icke mot återgivande i annan form.¹ Därav har ansetts följa, att dessa arbeten hade lägre valör än de egentliga auktorverken och att det av dem icke krävdes personlig och originell karaktär. I grannländerna har hävdats en motsatt mening.

Det kan emellertid ifrågasättas, om här förelegat någon verklig skillnad i sak. Otvivelaktigt skyddas beträffande dessa utbildningar icke »det bakomliggande verket» utan endast utbildningen i den särskilda form den erhållit. Detta är emellertid ej något för utbildningarna enastående, utan detsamma gäller exempelvis om det förhållande, som en utbildning avser att återgiva, istället uttryckes i ord. I fråga om båda dessa grupper av föremål för upphovsmannarätt är det därför ofta mera ett rent arbetsresultat som skyddas; utrymmet för individuell särpräglad formgivning är begränsat. Detta hindrar dock icke, att man även för dessa verk kan draga en undre gräns där skyddet upphör; ett rent reproducerande, exempelvis ritning nära efter en förebild, grundar sålunda icke upphovsmannarätt. Kommittén har därför ansett, att även i denna del av paragrafen borde i princip krävas, att fråga är om ett »verk» — ehuru detta krav således beträffande vissa beskrivande framställningar icke har alldeles samma innebörd som för de egentliga auktorverkens vidkommande men dock fordrar en viss distans från äldre verk av samma slag eller med andra ord en viss självständighet gentemot dessa. Enligt kommitténs mening innebär detta gentemot gällande svensk rätt ingen förändring av större vikt, och i varje fall har det på denna punkt av begränsad betydelse icke ansetts motiverat att man skulle gå skilda vägar i de nordiska länderna.

I den föreslagna lydelsen karakteriseras de här avsedda verken såsom varande *av beskrivande art*, vilket står i motsättning till verk med konstnärligt syfte; det behöver icke särskilt framhållas, att ett verk samtidigt kan gå in under båda begreppen. I förhållande till den nu gällande formuleringen »av vetenskaplig eller teknisk art» innebär förslaget icke någon saklig ändring. Det framhölls nämligen i 1914 års betänkande (s. 70), att denna formulering icke innebar en fordran på något vetenskapligt eller tekniskt värde hos teckningen eller utbildningen. Det vore nog att detsamma, om ock på ett ofullkomligt sätt, åskådliggjorde en tanke på vetenskapens eller teknikens område, orden »vetenskap» och »teknik» därvid tagna i sin allra vidsträcktaste bemärkelse. Hit hörde således varje utbildning, som förmedlade upplysning eller undervisning på det teoretiska eller praktiska området.

Formuleringen vill vidare erinra om att framställningen kan vara två- eller tredimensionell. Av de förra nämnas två slag, teckningar och grafiska

¹ Eberstein i NIR 1946 s. 5 f.

verk. *Grafisk* har en dubbel betydelse: dels av grafisk framställning, såsom staplar, kurvor och liknande, för att åskådliggöra kvantiteter eller utvecklingsförlopp, dels en sammanfattning av vissa reproduceringsmetoder, träsnitt, kopparstick o. s. v. Därmed torde alla metoder att framställa en bild vara täckta av formuleringen, utom fotografi, vilken enligt förslagets 10 § faller utanför.

Utöver denna allmänna beskrivning nämnes särskilt endast *karta*. Detta objekt för upphovsmannarätt skulle väl även utan uttryckligt omnämnande innefattas under stadgandet, men kartor ha ansetts vara en så särpräglad arbetsprodukt — vanligen en kombination av ord och bild — att de förtjänade nämnas särskilt, liksom nu sker i gällande norsk och finsk lag. I därav berörda fackkretsar har förekommit diskussion om hur begreppet »karta» borde bestämmas,¹ och ytterst bör detta naturligtvis ske enligt fackmässiga principer. En sida av denna begreppsbestämning består emellertid i att avgränsa »karta» mot vissa närbesläktade kategorier, såsom »kartskisser» (kartliknande teckningar, som icke fylla kartans krav på mätbarhet) och »kartogram» (t. ex. statistiska framställningar på ett förenklat kartografiskt underlag). Men detta har mindre intresse ur lagstiftningssynpunkt, eftersom dessa företeelser i allmänhet torde gå in under begreppen »teckning» eller »grafiskt verk av beskrivande art». Å andra sidan bör uppmärksammas, att inom alla de nämnda kategorierna lagen upprätthåller kravet på ett »verk», en viss självständighet, och att således även vad som tekniskt må hänföras under begreppet »karta» stundom faller utanför skyddet, enär det rör sig endast om sådana kartografiska element (gränser, orters belägenhet o. s. v.) vilka äro faktiskt givna och därför naturligt böra ingå i en karta av den typ och med den precisering, varom fråga är i det särskilda fallet.

Såsom förut berörts framgår av den föreslagna lagtexten, att upphovsmannarätten tillkommer *den som skapat verket*. Detta innebär att såsom ursprunglig bärare av rätten städse är att betrakta den författare, tonsättare eller konstnär, som åstadkommit verket. Detta gäller även om vederbörande utfört verket på beställning eller i anställning hos annan. På grund av föreliggande avtal eller anställningsförhållande övergår rätten emellertid ofta omedelbart på beställaren eller arbetsgivaren. Härmed sammanhängande frågor behandlas vid 27 §.

I den upphovsmannarättsliga lagstiftningen föreskrives stundom, att rätten direkt på grund av lag skall tillkomma annan än den verkliga upphovsmannen, och rätten kan med stöd av sådana regler även tillkomma en juridisk person. Ett par hithörande frågor behandlas vid 5 § och i det vid 6 § fogade avsnittet om upphovsmannarätt till filmverk.

¹ Se t. ex. Globen 1949 s. 57.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis innebär kommitténs förslag en principiell nyhet i det hänseendet, att förslaget — liksom i allmänhet nyare lagar på området ävensom Bernkonventionen — anger upphovsmannarättens föremål icke genom en uttömmande uppräkningslista utan genom en allmän definition. Det kan dock knappast antagas, att detta i praktiken för närvarande skulle medföra att något större antal verk, som nu ligga utanför lagens tillämpningsområde, efter detta skulle innefattas däri. Möjligen kan detta bli händelsen i sådana gränsfall som exempelvis verk av trädgårdsarkitektur, där det torde vara tvivelaktigt om den gällande lagen är tillämplig. För en framtida, nu icke förutsebar utveckling av de litterära och konstnärliga uttrycksformerna kan den nya formuleringen få betydelse.

I övrigt innebär kommitténs förslag en nyhet endast såtillvida som under lagens tillämpningsområde hänförs även sådana produkter av konstindustri och konsthantverk, som innefattas under rubriken »b eklädnadsartiklar och vävnader, avsedda för dylika artiklar».

2—3 §§

Upphovsmannarättens innehåll

Såsom framgår av den inledningsvis givna översikten av upphovsmannarättens utveckling, ha i Sverige liksom i andra länder upphovsmännen till litterära och konstnärliga verk först så småningom erhållit de olika befogenheter, som nu tillsammans utgöra upphovsmannarättens innehåll. Den närmare utformningen av detta innehåll är således historiskt betingad; den är icke resultatet av ett teoretiskt övervägande av vad som är upphovsmannarättens grund och en därpå byggd, systematisk precisering av vilka befogenheter som böra tillkomma upphovsmännen.

Detta hindrar naturligtvis icke, att i nutida rättsvetenskap gjorts talrika försök att ersätta denna historiskt givna bestämning av upphovsmannarättens innehåll med en precisering därav, som är teoretiskt motiverad och konsekvent uppbyggd i sina principer. Ett mycket uppmärksammat och omstritt sådant försök har gått ut på, att upphovsmannarätten i själva verket vore en äganderätt eller i varje fall en med äganderätten nära besläktad rättighetstyp, ehuru med ett immateriellt objekt.

Kommittén finner det icke erforderligt för den föreliggande uppgiften att lägga en dylik teoretisk grund för sitt förslag till bestämning av upphovsmannarättens innehåll. I varje fall är kommittén icke benägen att för detta ändamål acceptera teorien om upphovsmannarätten som ett slags äganderätt; en utläggning av skälen härför skulle dock gå utöver be-

tänkanedets ram. Kommittén ser som sin uppgift i detta hänseende att fixera, vilka befogenheter som enligt nutida uppfattning böra tillkomma upphovsmannen, om hänsyn tages till både hans och samhällets berättigade intressen. I stora drag torde denna uppfattning överensstämma i olika länder med jämförliga kulturella och ekonomiska förhållanden, och denna genomsnittsuppfattning avspeglas ganska tydligt i Bernkonventionen.

Vad här först angår upphovsmannens individuella intressen, torde man numera vara ense om att rättsordningen bör tillgodose dessa i två skilda hänseenden. Det ena gäller frågans praktiska och ekonomiska sida, och där synes problemet kortast kunna angivas så, att rättsordningen bör sträva efter att så långt möjligt skänka upphovsmannen gynnsamma arbetsförhållanden, göra det möjligt för honom att fortsätta sin verksamhet, att nå ut till allmänheten, att göra den insats i den kulturella utvecklingen som hans begåvning motiverar. Fråga är alltså delvis om en variant av satsen att »arbetaren är sin lön värd». Dock gäller saken icke enbart ekonomiska intressen; ur den princip som här angivits äro att härleda även andra stadganden, såsom om formerna för överlåtelse av rättigheterna och andra praktiska frågor som kunna ha både ekonomisk och icke-ekonomisk innebörd. Den nu åsyftade sidan av upphovsmannens rätt har kommittén i förslaget i några sammanhang betecknat som rätten att förfoga över verket.

Historiskt sett är den nu nämnda praktisk-ekonomiska synpunkten den äldsta. Till denna har i vår tid fogats en annan, som mera framhäver upphovsmannens personliga och ideella intressen för sitt verk. Denna senare synpunkt hänger samman med den särskilda karaktären hos den verksamhet varom nu är fråga. Det gäller här en form för mänsklig aktivitet, där den agerande mer än eljest lägger in i arbetsresultatet sin personlighet, sina andliga upplevelser och erfarenheter, och där som en följd härav ofta uppkommer ett känslomässigt samband mellan upphovsmannen och resultatet av hans arbete, vilket sällan i lika hög grad uppkommer på något annat område av arbetslivet. Dessa upphovsmän äro därför på ett helt annat sätt än andra producenter känsliga för vad som händer med »deras andes barn». Vårt ekonomiska samhällssystem gör det i regel nödvändigt, att upphovsmännen helt eller delvis avhända sig förfoganderätten över sina verk till andra, men i motsats till vad fallet är vid överlåtelser av vanliga förmögenhetsobjekt har överlåtaren intresse av att i vissa hänseenden begränsa förvärvarens rätt att förfoga över objektet. Det kan gälla sådana ting som rätten för upphovsmannen att bli namngiven som verkets skapare eller inskränkningar i rätten för förvärvaren att ändra verket för olika användningsformer. I den vetenskapliga diskussionen har denna sida av upphovsmannarätten brukat kallas upphovsmannens »moraliska rätt» (*droit moral*); i förslaget användes uttrycket hans *ideella rätt*.

Såsom nämnts i inledningen till 1 kap. är förslaget så disponerat, att angående rätten att förfoga över verket den centrala bestämmelsen gives

i 2 §, medan den ideella rätten i huvudsak behandlas i 3 §. Emellertid vill kommittén i anslutning till denna uppdelning av ämnet på nämnda två paragrafer understryka, att indelningen i förfoganderätt och ideell rätt icke är klart åtskiljande. I båda förenas hänsyn till ekonomiska och ideella intressen. Om exempelvis en författare vägrar att utgeva en ny upplaga av ett litterärt verk, enär han numera anser det vara dåligt, eller en konstnär vägrar att låta reproducera en målning i stor upplaga, enär det skulle vara förödande för både hans och andras värdesättning av verket om det skulle hängas upp på varje vägg, är detta i båda fallen frågor som regleras i 2 §, men det är upphovsmannens ideella intresse det gäller. Omvänt regleras 3 § sådant som rätt att bli namngiven som verkets upphovsman eller skydd mot att verket förekommer i vanhedrande sammanhang, men båda dessa ting kunna ha stor betydelse för upphovsmannens utkomst.

Vid bestämmandet av upphovsmannarättens innehåll böra mot upphovsmannens nu beskrivna individuella intressen av olika slag vägas de samhällsintressen som därvid kunna äga betydelse. I det hänseendet kan fråga vara såväl om egentliga samhällsintressen, kollektiva intressen, som om de anspråk vilka kunna ställas av enskilda personer i egenskap av delar av »allmänheten», den allmänhet för vilkens bästa litteraturens och konstens alster likväl till slut bli till. Icke heller denna indelning får dock pressas för hårt. Då den huvudsakliga grunden för att ge upphovsmannen vissa rättigheter till verket av ekonomisk och praktisk betydelse är tanken att bereda honom gynnsamma arbetsförhållanden, är detta — såsom en nordisk rättsvetenskapsman har uttryckt det — icke endast ett individuellt rättfärdighetskrav från upphovsmannens sida utan god politik när saken ses från allmänhetens sida.¹ Omvänt kunna vissa inskränkningar i upphovsmannens rätt till förmån för exempelvis det fria folkbildningsarbetet i längden främja upphovsmannens enskilda intresse likaväl som samhällets intressen.

I motiven till den gällande norska lagen har som utgångspunkt för lagens utformning angivits en sådan avvägning av de nu nämnda intressena, att upphovsmannen bör ha »all den rådighet over sitt verk som ikke av tvingende samfundsmessige grunner må unddras ham». Till denna ståndpunkt kan kommittén i huvudsak ansluta sig; det är här fråga om en skälighets- och lämplighetsavvägning i olika fall mellan de stridiga intressena, därvid det dock endast är i vissa hänseenden som de samfundsmässiga skälen kunna sägas vara så »tvingande», att de »måste» föranleda inskränkningar i upphovsmannens rätt.

I förslaget ha dessa avvägningar blott i stora drag kommit till uttryck i de grundläggande bestämmelserna i 2 och 3 §§, medan de särskilda fallen av konflikt mellan upphovsmannens individuella intresse och andra intressen vunnit beaktande i 2 kap.

¹ Knoph, *Åndsretten* (Oslo 1936) s. 4.

2 §

Upphovsmannarättens innehåll: Förfoganderätten*Gällande svensk rätt*

Upphovsmannens rätt att förfoga över verket är i gällande svensk rätt bestämd genom en uppräknning av vissa befogenheter att utnyttja verket, som i skilda avseenden tillagts honom. Denna ordning är resultatet av en utveckling, under vilken upphovsmannarätten efterhand utbyggts genom att den ena efter den andra av dessa befogenheter vunnit erkännande; härför har redogjorts i den inledande översikten. De stadganden, vilka nu bestämma upphovsmannarättens innehåll i förevarande hänseende, äro av följande innehåll.

Vad först angår *litterära och musikaliska verk*, bestämmes i 2 § första stycket i 1919 års LL, att författare — med de inskränkningar, varom stadgas i vissa angivna paragrafer i lagen — äger uteslutande rätt

att genom tryck, fotografi eller på annat sätt mångfaldiga sitt verk;

att offentligen föredraga skrift eller muntligt föredrag, utföra musikaliskt verk eller uppföra dramatiskt eller mimiskt verk;

att medelst kinematografi offentligen framföra eller genom radio utsända sitt verk.

Enligt andra stycket av samma paragraf hänföres till mångfaldigande jämväl att överföra ett verk på mekaniskt tal- eller musikinstrument eller på vals, platta, band eller annan till dylikt instrument hörande inrättning. Härjämte stadgas, att där ett sålunda överfört verk genom instrumentet återgives, detta anses såsom föredragande eller utförande av verket.

Vad angår rätten att offentligt utföra musikaliskt verk må nämnas, att praxis (se NJA 1933 s. 639) härunder hänfört även det fallet, att ett i radio utsänt verk återgives för allmänheten i högtalare.

Vissa i 24 § upptagna ansvarsregler, för vilkas innehåll redogörelse lämnas vid 53 § i förslaget, giva vidare författaren skydd mot att olovligen eller allenast för enskilt bruk framställda exemplar av verket hållas till salu eller spridas. På samma sätt åtnjuter han skydd mot att i riket till spridande införes sådant exemplar av verket, som framställts utan hans tillstånd i fall, då sådant tillstånd skulle ha erfordrats för dess mångfaldigande här i riket, eller att infört exemplar av detta slag hålles till salu eller sprides.

Den uppräknning av författarens rättigheter, som upptagits i 2 §, är uttömmande. Andra former för verkets utnyttjande falla således utanför ensamrätten, exempelvis offentlig uthyrning eller utlåning samt offentlig utställning eller annan visning av exemplar av verket.

Författarens befogenheter enligt 2 § ha icke allenast avseende å ver-

ket i dess ursprungliga form. Enligt 3 § första stycket innebära dessa befogenheter även uteslutande rätt för honom att mångfaldiga ävensom offentligen föredraga, utföra eller uppföra eller ock medelst kinematografi framföra eller genom radio utsända verket i översättning till annat språk eller från en till annan munart av samma språk, så ock i bearbetning.

Enligt 3 § andra stycket anses såsom bearbetning i synnerhet:

1) dramatisering eller eljest överförande av en skrift från en litterär form till en annan ävensom skrifts överförande till en form, avsedd att återgivas genom kinematografi;

2) ett musikaliskt verks omsättning för ett eller flera instrument eller för en eller flera sångstämmor.

I 3 § tredje stycket stadgas slutligen, att såsom bearbetning icke anses, att i fri anslutning till ett verk framställs ett nytt, i det väsentliga självständigt sådant.

Vad härefter angår *konstverk*, gäller enligt 2 § i 1919 års KL, att konstnär — med de inskränkningar, varom stadgas i vissa angivna paragrafer i lagen — äger uteslutande rätt att efterbilda sitt konstverk, vare sig genom konstnärligt förfarande eller genom mångfaldigande medelst tryck, fotografi, avgjutning eller på annat sätt. Till efterbildande hänföres jämväl att bygga efter byggnadsverk eller efter ritning eller modell till sådant. Såsom efterbildande anses icke, att i fri anslutning till ett konstverk framställs ett nytt, i det väsentliga självständigt sådant.

Vissa i 15 § upptagna ansvarsregler — jämför här vid 53 § i förslaget — giva konstnären skydd mot att olovligen eller allenast för studieändamål eller enskilt bruk framställda efterbildningar av konstverket hållas till salu, spridas eller offentligen utställas; han åtnjuter jämväl skydd mot att i riket till spridande eller offentligt utställande införes sådan efterbildning av verket, som framställts utan hans tillstånd i fall, då sådant tillstånd skulle ha erfordrats för dess efterbildande här i riket, eller att införd efterbildning av detta slag hålles till salu, sprides eller offentligen utställes.

Nordisk rätt i övrigt

I dansk, finsk och norsk rätt beskrives upphovsmannarättens innehåll i den del, varom nu är fråga, på ett mer generellt sätt än i svensk lagstiftning.

Den mest vidsträckta formuleringen i detta avseende återfinnes i den *norska* lagen. Upphovsmannen har enligt dess inledande stadgande ensamrätt att råda över sitt verk genom att mångfaldiga det i vilket skick som helst och »gjøre det tilgjengelig for offentligheten» på vilket sätt som helst (§ 1). Till förtydligande härav förklaras upphovsmannen jämväl äga ensamrätt att återgiva verket i omarbetat skick, i översättning, i annan storlek eller annat material, överfört från en litterär eller konstnärlig form

till en annan etc. Ensamrätten omfattar principiellt även befogenhet att offentligt uthyra och utlåna exemplar av verk; i denna del gör lagen dock ett undantag, som upphäver huvudregeln (§ 10).

Enligt den *danska* lagen är upphovsmannens rätt utformad som en ensamrätt att »offentliggøre» verket (§§ 1, 2 och 24). I anslutning till generella stadganden härom exemplifieras olika sätt, på vilka ett offentliggörande kan äga rum (olika former av mångfaldigande och offentligt framförande). På grund av särskilda stadganden äger upphovsmannen åberopa rätten att offentliggöra verket även då verket genom översättning eller bearbetning erhållit annan form (§§ 4 och 13). Ensamrätten anses icke innefatta befogenhet att uthyra eller utlåna exemplar av verket.

Den *finska* lagen inledes med en allmän bestämmelse, att upphovsmannen inom de gränser som lagen stadgar har uteslutande rätt att göra sitt verk tillgängligt för allmänheten (1 §). I en följande paragraf förklaras upphovsmannen på grund av sin upphovsmannarätt äga uteslutande rätt att översätta och bearbeta sitt verk, att efterbilda och mångfaldiga verket samt att sprida exemplar av detta ävensom att framföra verket till åskådande eller åhörande (4 §). I särskilda stadganden i lagen beskrivas upphovsmannens befogenheter härefter närmare (5—9 §§). Av innehållet i dessa paragrafer må nämnas, att rätten att sprida verket innebär uteslutande rätt att tillsaluhålla eller utdela exemplar eller efterbildning av verket. Upphovsmannen synes principiellt även äga rätt att uthyra eller utlåna exemplar av verk; i denna del gör lagen dock ett undantag, som upphäver huvudregeln (17 §).

Utländsk rätt

Enligt *tysk* rätt (§§ 11, 12 LUG) har upphovsman till litterärt eller musikaliskt verk uteslutande rätt att mångfaldiga verket och att i förvärvsverksamhet sprida det; rätten omfattar icke uthyrning eller utlåning. Upphovsman till sceniskt eller musikaliskt verk har dessutom uteslutande rätt att offentligt framföra verket. Upphovsman till skrift eller föredrag har, så länge verket icke utgivits, jämväl uteslutande rätt att offentligt föredraga det. Upphovsmans nu nämnda befogenheter sträcka sig även till översättningar och bearbetningar av verket.

För konstnärsrättens del gäller (§ 15 KUG) att konstnär har uteslutande rätt att mångfaldiga och i förvärvsverksamhet sprida konstverket samt att i sådan verksamhet framföra det medelst mekanisk eller optisk anordning; rätten inbegriper icke uthyrning eller utlåning. Rätten till filmverk regleras i en särskild år 1910 antagen bestämmelse (§ 15 a KUG). Enligt denna behandlas filmverk såsom konstverk; utöver de befogenheter, som på grund av konstnärsrätten tillkomma filmverkets upphovsman, har denne en rätt att offentligt framföra detta, även då det sker utan förbindelse med förvärvsverksamhet, samt att återgiva verket i bearbetning.

I 1954 års förslag givas bestämmelser om de i upphovsmannarätten in-
gående ekonomiska befogenheterna i ett särskilt avsnitt (§§ 10—16). Detta
inledes med ett allmänt stadgande, att upphovsmannen äger uteslutande
rätt att — tydligen helt generellt — utnyttja verket (»Verwertungsrecht«).
Rätten förklaras i synnerhet omfatta befogenheter i fyra olika riktningar:
att mångfaldiga verket, att sprida verket, att i radio utsända verket samt
att offentligt föredraga, utföra eller framföra verket. Spridningsrätten har
principiellt begränsats så att den icke har avseende å exemplar, som med
den berättigades samtycke utsläppts i rörelsen (»in den Verkehr gebracht
worden sind«). På grund härav gäller bland annat, att upphovsmannen
icke äger bestämma om uthyrning eller utlåning av sådana exemplar. For-
mellt avse nu berörda rättigheter icke bearbetningar eller omgestaltningar
av verket; i särskilda stadganden förklaras emellertid, att sådana ej få
offentliggöras eller utnyttjas utan tillstånd av originalverkets upphovsman.

Den *österrikiska* lagen (§§ 14—18) reglerar ämnet på liknande sätt som
sistnämnda förslag.

Även i den *italienska* lagen upptagas de regler, som skydda upphovs-
mannen i ekonomiskt avseende, i ett särskilt avsnitt. Ett inledande, all-
mänt hållet stadgande (art. 12) fastslår, att han äger ensamrätt att offent-
liggöra verket samt att ekonomiskt utnyttja det i vilken form och på vilket
sätt som helst, såväl i original som i bearbetning. Vissa praktiskt viktiga
moment i denna rätt beskrivas därefter i en rad särskilda stadganden (art.
13—19). Ensamrätten omfattar principiellt befogenhet att offentligt uthyra
eller utlåna exemplar av verket; i denna del är rätten dock i huvudsak
upphävd genom en undantagsbestämmelse (art. 69), som frigiver den van-
liga biblioteksutlåningen.

Av det anförda framgår, att de nu ifrågakvarande rättssystemen förete
betydande skilljaktigheter i utformningen av det upphovsmannarättsliga
skyddet. Dessa äro dock väsentligen av juridisk-teknisk natur. Såvitt rör
de praktiskt och ekonomiskt viktigaste formerna för verkets utnyttjande,
giva de olika systemen samma faktiska befogenheter åt upphovsmannen.

Bernkonventionen

Såsom förut berörts, är konventionens huvudsyfte att bereda verk med
hemland inom unionen skydd i andra unionsländer än hemlandet. Kon-
ventionsskyddet är utformat som en rätt för upphovsmannen till sådant
verk — här kallad unionsförfattare — att i dessa länder dels åtnjuta »na-
tionell behandling», dels göra gällande vissa i konventionen särskilt be-
stämda rättigheter. Principen om nationell behandling innebär, att unions-
författare i varje unionsland skall äga åtnjuta samma upphovsmannarätts-
liga skydd, som detta land bereder åt sina egna medborgare. Konventio-
nen lämnar i princip åt unionsländernas eget avgörande att närmare be-
stämma innehållet i detta skydd. De särskilda rättigheterna äro utformade

såsom *ensamrätter* för unionsförfattaren att i vissa avseenden utnyttja verket.

Enligt konventionens lydelse efter revisionen i Rom 1928 inneburo dessa ensamrätter i huvudsak följande:

- 1) Rätt att utgiva samling av föredrag m. m. (art. 2 bis).
- 2) Rätt att översätta verk (art. 8).
- 3) Rätt att återgiva roman-följetonger, noveller och andra verk som publicerats i pressen (art. 9; angående visst undantag till förmån för pressen själv hänvisas till 15 § i förslaget).
- 4) Rätt att offentligt uppföra översättningar av dramatiskt eller musikaliskt-dramatiskt verk (art. 11 andra stycket).
- 5) Rätt att utsända verk i radio (art. 11 bis).
- 6) Rätt att inspela musikaliskt verk på anordning, genom vilken det kan återgivas mekaniskt, och att offentligt utföra verket medelst sådan anordning (art. 13 första stycket).
- 7) Rätt att återgiva och offentligt framföra verk genom film (art. 14).

Vid Brysselkonferensen preciserades och utvidgades dessa rättigheter i vissa avseenden. Bland annat förklarades rätten att offentligt uppföra översättningar av dramatiskt eller musikaliskt-dramatiskt verk (nr 4) avse även det fallet, att en sådan föreställning överföres till offentlig lokal eller plats (»*transmission publique*»). Rätten att utsända verk i radio (nr 5) utvidgades så att den nu omfattar även televisionsutsändningar, återutsändningar av radio- och televisionsutsändningar samt offentlig återgivning genom högtalare, televisionsapparater och liknande. Till rätten att återgiva verk genom film (nr 7) hänfördes jämväl spridning av det filmade verket. Dessutom omformades ett par stadganden, vilka dittills endast inneburit att upphovsmannen i fråga om däri omförmälda utnyttjanden var berättigad åberopa grundsatsen om nationell behandling, så att de kommo att innefatta ensamrätt för honom. Dessa ensamrätter äro:

- 8) Rätt att offentligt uppföra eller utföra dramatiskt, musikaliskt-dramatiskt och musikaliskt verk; rätten omfattar även offentlig överföring till annan lokal eller plats (art. 11 första stycket).
- 9) Rätt att utnyttja bearbetningar av verk (art. 12).

Slutligen infördes ensamrätt i ett helt nytt avseende, nämligen:

- 10) Rätt att offentligt uppläsa litterärt verk (art. 11 ter).

Beträffande de under 5) och 6) angivna rättigheterna gäller, att de nationella lagstiftningarna kunna uppställa villkor för rättens utövande. I praktiken innebär detta att ensamrätten här kan ersättas med ett system, där unionsförfattarens rätt inskränkes till ett anspråk på ersättning då verket utnyttjas, s. k. *tvångslicens*.

Av uppräknningen framgår att konventionen icke såsom särskild konventionsrättighet tillägger unionsförfattarna generellt skydd med avseende å *mångfaldigande* av verk. Tidigare har det gjorts gällande, att sådant

skydd skulle tillkomma unionsförfattarna redan på grundval av konventionens allmänna principer.¹ Enligt en annan uppfattning, som bland annat företrädes av Bernbyrån, äro unionsförfattarna i förevarande avseende hänvisade till det skydd, som tillkommer dem på grund av principen om nationell behandling.² I allmänhet åtnjuta unionsländernas egna upphovsmän ensamrätt att mångfaldiga sina verk. Där så är fallet, erhålla unionsförfattarna motsvarande rätt.

Kommittén

Första stycket

Då kommittén haft att utforma den i första stycket av förevarande paragraf intagna huvudbestämmelsen om upphovsmannens rätt att förfoga över verket, har uppkommit ett problem liknande det som omnämns under 1 §, nämligen valet mellan en allmän formel och en uppräknig av olika befogenheter. Med den historiska utvecklingen sammanhänger, att den senare metoden hittills varit den vanliga. Om emellertid metoden med en mera allmän formulering var önskvärd redan i 1 §, är detta så mycket mera händelsen beträffande 2 §. Önskemålet att finna en beskrivning av upphovsmannens rätt, som icke snabbt blir omodern genom teknikens utveckling, är uppenbarligen särskilt betydelsefullt, när det gäller att angiva olika sätt att förfoga över verket. En riktpunkt för kommitténs arbete härvidlag har därför varit att finna en beskrivning som — i den mån utvecklingen på teknikens områden nu kan överblickas och förutses — skulle kunna bli bestående en längre tid.

Om man för detta ändamål undersöker, vari ett förfogande över verket kan bestå, må först konstateras, att det ytterst alltid är fråga om att andra än upphovsmannen skall få taga del av verket, uppfatta det med sina sinnen: att läsa det (skrift) eller eljest åse det (verk som uttryckas i rörelse, bild eller annan form), att åhöra det (tal, musik), att både se och höra det (teater, film) eller att uppfatta det med känseln (blindskrift).

Det är i huvudsak två olika slags åtgärder, som kunna vidtagas för att bereda andra än upphovsmannen dylikt tillfälle och som ha ekonomisk betydelse, nämligen dels att låta verket direkt framträda för en krets av människor (föreläsa det litterära verket, spela musikverket, uppföra teaterpjäsen, förevisa filmen o. s. v.), dels att på ett eller annat sätt fixera verket på ett eller flera föremål (genom skrift, teckning eller teknik för bildkonst, tryck, fotografi, ljudupptagning o. s. v.), så att andra med hjälp av dessa föremål kunna taga del av verket. Dessa olika slag av åtgärder skola här skärskådas var för sig.

¹ Renault i generalrapporten över Berlinkonferensen, se konferensens handlingar s. 263. — Ræstad, Bernkonvensjonen (Oslo 1929) s. 77.

² Brysselkonferensens handlingar s. 244. — Jfr Hoffmann, Die Berner Uebereinkunft zum Schutze von Werken der Literatur und Kunst (Berlin 1935) s. 6, 42 och Baum i Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht 1949 s. 9, 32.

Åtgärderna för att direkt giva andra tillfälle att taga del av verket sammanfattas stundom i termer sådana som att »framföra» eller »utföra» verket. Vad angår verk av bildkonst bestå motsvarande åtgärder i att verket utställes eller på annat sätt visas för allmänheten. Kommittén har som en sammanfattning av dessa åtgärder — jämväl innefattande vissa andra publiceringsformer som beröras i det följande — valt uttrycket *göra verket tillgängligt för allmänheten*. Utan betydelse är härvid, om verket förmedlas omedelbart till en vid framförandet eller visningen närvarande publik eller om förmedlingen sker med hjälp av särskilda tekniska anordningar, såsom filmförevisning, radiering, television eller återgivande genom ljusbilder, grammofon eller högtalare. Det må framhållas, att verket göres tillgängligt för allmänheten icke blott då det första gången framföres offentligt utan även då det senare framföres på nytt.

Det ligger i sakens natur, att man icke lämpligen kan och ej heller av ekonomiska hänsyn har skäl att låta upphovsmannens förfoganderätt i allmänhet sträcka sig till företeelser inom privatlivet, utan fråga skall vara om åtgärder som rikta sig till personkretsar utanför detta. I första hand bör upphovsmannens förfoganderätt därför omfatta sådant framförande, som vänder sig till allmänheten, i den betydelse som detta ord har inom olika rättsområden. Av skäl, som utvecklas i anslutning till tredje stycket av förevarande paragraf, har kommittén ansett sig böra föreslå, att upphovsmannens rätt i fråga om utförande skall omfatta även vissa åtgärder, som icke rikta sig till allmänheten i nu angiven betydelse. Huvudregeln om framföranderätt har emellertid anknutits till det gängse begreppet allmänheten, och i en särskild regel i tredje stycket har givits ett stadgande av innebörd, att lika med offentligt framförande skall anses att verk framföres i vissa andra liknande situationer.

Den andra huvuddelen av upphovsmannens förfoganderätt hänför sig som nämnt till verkets fixering på eller i ett eller flera föremål genom en eller annan teknik. Vissa slags verk äro alltid fixerade på sådant sätt och kunna icke sägas existera innan så skett (fullbordade filmverk samt i allmänhet verk av bildkonst och nyttokonst), medan andra kunna existera utan att vara sålunda nedlagda i ett föremål (ett blott memorerat dikt- eller musikverk). Regeln är dock, att alla verk äro på något sätt fixerade i åtminstone ett föremål.

I gällande svensk rätt har denna sida av upphovsmannens befogenhet beskrivits som rätt att »mångfaldiga» verket. Det är dock att märka, att regeln bör täcka även det fallet att ett enda eller några få exemplar framställas, och språkligt är det svårt att innefatta detta i ordet mångfaldiga. Istället har kommittén valt uttrycket *framställa exemplar* av verket, underförstått ett eller flera exemplar. Med exemplar förstås alltså varje föremål, i vilket verket är nedlagt eller fixerat, likgiltigt med vilken teknik detta

skett; ett litterärt eller musikaliskt verk kan ligga i manuskript, tryck, grammofonskiva eller upptagning av annat slag, en målning eller skulptur i original eller reproduktion, en byggnad eller ett konstindustriföremål i skiss, arbetsritning, modell eller färdig produkt och så vidare i växlande mångfald. Såsom exemplar äro även att anse trycksatser, klichéer, formar och andra föremål och anordningar, med vilkas hjälp verket kan komma till utförande i normal form eller nya exemplar kunna framställas. Slutligen äro som exemplar att betrakta kopior och avbildningar av verket, även om de väsentligt avvika från originalet i utförande och format eller om efterbildningen sker i helt annan teknik än den för originalet använda. Ett fotografi av ett byggnadsverk är i enlighet härmed att anse som ett exemplar av detta.

Viktigt är, att ett exemplar i förslagets mening föreligger även om det endast är en *del av verket* som reproducerats. Även ett kort citat i skrift eller tryck ur ett litterärt verk är att anse som ett exemplar av verket. Rent språkligt är detta måhända icke fullt tillfredsställande, men för praktiskt bruk har uttrycket exemplar likväl ansetts vara godtagbart. Citaten skola för övrigt endast i princip falla in under huvudregeln men genom ett specialstadgande i 2 kap. (14 §) göras i huvudsak fria. Att finna en kort formulering som tydligare utsäger, att såväl totalt som partiellt reproducera-
ande av ett verk skall inbegripas därunder, synes vara vanskligt.

Det har förut framhållits, att upphovsmannens förfoganderätt i allmänhet rimligen icke kan sträcka sig till företeelser inom privatlivet. Likväl bör förevarande sida av rätten beskrivas så generellt, att allt framställande av exemplar, om också bara ett enda och likgiltigt för vilket ändamål, inbegripes i förfoganderätten. Ett skäl härtill är att den frihet, som bör finnas att framställa exemplar för helt *privat bruk*, måste regleras på olika sätt för olika skyddsobjekt; detta spörsmål har därför behandlats i ett särskilt stadgande, se 11 §. Även då fråga ej är om framställning för privat bruk gäller, att det icke finns garantier för vilken användning exemplaren få i framtiden och att därför upphovsmannens förfoganderätt över användning i andra sammanhang än privata kräver som komplement en ganska vidsträckt förfoganderätt över framställning av exemplar överhuvudtaget.

Med den sist anförda synpunkten sammanhänger en annan, som här har betydelse. I fråga om vissa föremål för upphovsmannarätt, bland dem flertalet litterära verk, är det normala sättet att förfoga över dem i ekonomiskt syfte, att exemplar därav framställas i tämligen stort antal och utbjudas i handeln eller på annat sätt *spridas* bland allmänheten. Av dessa moment i förfarandet bör icke blott framställningen av exemplaren utan även deras spridande täckas av upphovsmannens förfoganderätt. I främmande rättssystem nämnes denna sida av rätten ofta som en särskild befogenhet att »sprida verket» eller »sprida exemplar av verket». Enligt för-

slaget går den emellertid in under uttrycket »göra verket tillgängligt för allmänheten». I fråga om förut icke offentliggjorda verk innebära sådana spridningsåtgärder, som nu avses, att verket göres på berörda sätt tillgängligt; utgivna nya upplagor, göres verket därigenom tillgängligt för andra delar av allmänheten än förut.

Rätten att sprida exemplar av verket¹ framstår, såsom antytts, i första hand som ett komplement till rätten att mångfaldiga verket. I denna del har spridningsrätten emellertid sällan självständig betydelse. Då upphovsmannen utnyttjar sin förfoganderätt genom att åt annan överlåta rätt att mångfaldiga verket, får sålunda i regel anses att förvärvaren tillika erhåller rätt att sprida verket. En författare kan emellertid giva tillstånd till att en upplaga framställs för en privat krets med villkor att exemplaren ej få spridas till allmänheten. Spridningsrätten framträder vidare som en särskild befogenhet, då verket mångfaldigats inom riket utan tillstånd liksom i det fallet, att till riket obehörigen införts utomlands framställda exemplar; i kraft av spridningsrätten kan upphovsmannen förhindra, att de olovligen framställda eller obehörigen importerade exemplaren spridas i riket. Den obehöriga spridningsåtgärden kan bestå i att exemplaren bjudas ut i handeln, men den kan också äga rum på annat sätt, exempelvis genom att exemplaren göras tillgängliga för allmänheten genom gratisutdelning, uthyrning eller utlåning. I regel sker spridningen genom att ett flertal exemplar sättes i omlopp; rätten kan emellertid åberopas även om åtgärden blott avser ett enda exemplar.

I förevarande sammanhang må i korthet beröras den inom doktrinen diskuterade frågan hur vidareöverlåtelse av exemplar, som lagligen förts i handeln eller eljest lagligen kommit i omlopp bland allmänheten, bör behandlas i upphovsmannarättsligt hänseende. Det göres stundom gällande, att om ägaren av ett sådant exemplar avytttrar detta, det föreligger ett förfogande icke blott över det materiella ting, som exemplaret utgör, utan även över det i exemplaret förkroppsligade verket; på denna grund hävdas att överlåtelsen bör ligga under upphovsmannens ensamrätt. Även enligt förslaget skulle man i vissa fall kunna göra gällande, att vidareöverlåtelse av ett exemplar innebär, att verket på nytt göres tillgängligt för allmänheten och att överlåtelsen därför principiellt vore beroende av upphovsmannens tillstånd. Detta är händelsen, om överlåtelsen sker till någon som i förhållande till överlåtaren är »allmänhet». Som exempel kan nämnas det fallet, att någon säljer en bok på bokauktion eller till ett antikvariat. Det är dock uppenbart att upphovsmannen ej bör äga bestämma om sådana förfoganden. För det typiska fallet, att boken är utgiven med upphovsmannens tillstånd, måste detta tillstånd regelmässigt anses innefatta, att de utgivna exemplaren fritt få försäljas offentligt, icke blott en första

¹ Se härom *Bergström*, Uteslutande rätt att förfoga över verket (1954) s. 81 ff. och *Lund* i NIR 1954 s. 131 ff.

gång till den förste köparen utan även av denne vidare. Ehuru detta torde ligga i sakens natur, bör av formella skäl upphovsmannens spridningsrätt i förevarande avseende uttryckligen begränsas, så att den, sedan verket utgivits, icke kan göras gällande i fråga om de exemplar, som omfattas av utgivningen. Systematiskt borde en sådan begränsning av upphovsmannarätten upptagas i förevarande paragraf. Av lagtekniska skäl har emellertid detta spörsmål behandlats i 2 kap. (23 och 25 §§).

Särskild uppmärksamhet påkallar det utnyttjande av verk, som sker genom att *exemplar uthyras eller utlånas till allmänheten*; praktiskt viktigast är här utlåningen inom den offentliga biblioteksverksamheten. Med kommitténs ståndpunkt, att upphovsmannarätten innefattar befogenhet att göra verket tillgängligt för allmänheten, äro jämväl sådana utnyttjanden att hänföra under rätten. Till utveckling härav må framhållas följande. Då exemplar utbjudas till försäljning, är det normala att exemplaren köpas för privat bruk. Användas exemplaren för offentligt bruk, inträder återigen upphovsmannens rätt; sådan användning innebär, att verket göres tillgängligt för allmänheten — nämligen att det göres ytterligare tillgängligt, att »tillgängligheten» intensifieras utöver vad som redan skett — och däröver förfogar upphovsmannen. Samma betraktelsesätt bör anläggas beträffande sådant fortsatt tillgängliggörande som består, icke i att verket direkt framföres för allmänheten med exemplarets hjälp, utan i att själva exemplaret sättes i cirkulation inom ytterligare en del av allmänheten genom att det uthyres eller utlånas. Såsom framgår av 23 § föreslår kommittén visserligen vittgående modifikationer i denna del av upphovsmannens rätt till förmån för biblioteksväsendet. Men detta tillhör undantagsbestämmelserna i 2 kap., och för förstående av förslaget lagtekniska uppbyggnad är det av vikt att uppmärksamma, att även nu ifrågavarande befogenheter falla inom de gränser för upphovsmannarätten som huvudregeln i 2 § uppdrager, om ock endast i dess grundlinjer.

I lagtekniskt avseende jämsställas i förslaget uthyrning och utlåning av exemplar med sådan spridning av exemplar, som sker genom utbjudande till försäljning eller liknande åtgärder, t. ex. gratisutdelning.

I anslutning till vad som i det föregående anförts om upphovsmannens ensamrätt att framställa och sprida exemplar må framhållas att upphovsmannen, till följd av rättens begränsning i territoriellt hänseende, i vissa fall icke kan förhindra att exemplar framställas i utlandet. Införas obehörigen mångfaldigade exemplar till riket, kan han visserligen på grund av sin ensamrätt att göra verket tillgängligt för allmänheten motsätta sig, att exemplaren sedermera spridas inom landet. Av samma skäl, som motivera att upphovsmannen bör äga kontrollera framställning av exemplar inom riket, bör han emellertid i sådant fall ha möjlighet att ingripa på ett tidigare stadium och förhindra själva importen. En rätt härtill skulle kunna utformas som ett särskilt moment i förfoganderätten. I rättslivet framstår

dock befogenheten att förhindra import icke som en rättighet, vilken på ett naturligt sätt kan ställas vid sidan av rätten att framställa exemplar av verket. Detta är icke heller erforderligt; för att tillgodose upphovsmannens nu förevarande intressen är det tillräckligt, att obehörig import belägges med straff och andra påföljder. I enlighet härmed har i 53 § andra stycket stadgats straff för den som till riket för spridning till allmänheten inför exemplar av verk, som framställts utom riket under sådana omständigheter, att en dylik framställning här i riket skulle varit straffbar enligt stadgandets första stycke.

I enlighet med nu anförda överväganden har upphovsmannarättens innehåll i förslaget bestämts på följande sätt.

Upphovsmannarätten förklaras innefatta uteslutande rätt »att förfoga över verket» i två huvudformer, nämligen 1) genom att *framställa exemplar av verket* och 2) genom att *göra verket tillgängligt för allmänheten*. Av historiska skäl upptagas befogenheterna i denna ordning.

Rätten att göra verket tillgängligt för allmänheten uppdelas i sin tur i följande befogenheter: a) att *framföra* verket offentligt (beträffande sådana verk, där man kan tala om ett »framförande»), b) att *sprida* exemplar av verket till allmänheten samt c) att *visa* exemplar av verket offentligt (av praktisk betydelse främst i fråga om bildkonst).

Vidare utvecklas närmare innebörden av uttrycket sprida genom en exemplifiering så, att dit hänföras försäljning, uthyrning och utlåning ävensom spridning på annat sätt (t. ex. gratisutdelning). Det markeras slutligen, att för spridning icke kräves att försäljningen, uthyrningen eller utlåningen blivit fullbordad, utan att det räcker med att exemplar utbjudes i sådant syfte.

Såsom anförts vid inledningen till 2—3 §§ ha av allmänna hänsyn i 2 kap. uppställts vissa *inskränkningar* i upphovsmannarätten. En erinran om att upphovsmannens rätt att förfoga över verket sålunda är underkastad begränsningar har även medtagits i bestämmningen av rättens innehåll.

Av redaktionella skäl har en del av bestämmningen förts till paragrafens första stycke och återstoden, nämligen utläggningen av begreppet »göra verket tillgängligt för allmänheten», till tredje stycket.

I förslagets beskrivning på upphovsmannens förfoganderätt betecknas denna som en *uteslutande rätt*, d. v. s. ensamrätt. I utländsk lagstiftning förekommer att upphovsmannens rätt i vissa fall är utformad så, att det väl är tillåtet för andra att utnyttja verket men att därför skall utgå ersättning till upphovsmannen. Härvid talar man om *tvångslicens* eller *legallicens*, d. v. s. en direkt i lagen grundad rätt för annan än upphovsmannen att utan hans hörande utnyttja verket mot ersättning. Då vid ett sådant system naturligtvis lätt uppstår oenighet om ersättningens belopp, är det i allmän-

het påkallat att därvid även giva särskilda regler om ersättningens bestämmande, antingen enligt vissa generella normer eller genom något enkelt skiljeförfarande el. dyl. Att avgöra sådana tvister genom rättegång lär i regel bli alltför vidlyftigt och kostsam.

Skillnaden mellan dessa olika system i deras typiska tillämpning är väsentlig. Båda giva visserligen upphovsmannen ekonomiskt utbyte av verkets utnyttjande, men det kan uppenbarligen i vissa situationer betyda mycket för dettas storlek, om upphovsmannen själv får bestämma sina anspråk eller om saken skall avgöras summariskt av utomstående. Framför allt hänför sig skillnaden emellertid till den icke-ekonomiska, mera personliga sidan av upphovsmannens rätt. Den ideella rätten faller utanför en bestämmelse om tvångslicens. Detta gäller i första hand de befogenheter som följa av 3 §, men även den del av rätten som regleras i 2 § tillgodoser utom det ekonomiska intresset också rent personliga moment, exempelvis att upphovsmannen av skäl som icke alls ha ekonomisk innebörd vägrar att samtycka till visst utnyttjande av verket. Vad nu sagts har som nämnt avsett en strikt användning av de båda systemen. En viss kombination därav är dock möjlig. Man kan sålunda även vid licenssystemet förbehålla upphovsmannen hans ideella rätt, exempelvis rätten att bli namngiven samt skyddet mot att verket förvanskas.

För närvarande är på detta område i olika länder ensamrätten övervägande; tvångslicens användes i begränsad utsträckning och under speciella förhållanden. Vilka förpliktelser, som Bernkonventionen i detta hänseende ålägger medlemsstaterna, är — fränsett vissa särskilt reglerade fall — efter konventionens ordalydelse ej klart och frågan är i litteraturen omtvistad. Det torde emellertid strida mot konventionens anda och mening att i större omfattning urholka upphovsmannens ensamrätt genom medgivande av tvångslicens, men väl vara förenligt med konventionen att tillämpa systemet med tvångslicens i begränsade hänseenden, där offentliga intressen eller praktiska skäl det påkalla.

På sistnämnda ståndpunkt bygger kommitténs förslag. Huvudregeln i 2 § upptager ensamrätt som enda form, medan de inskränkningar i rätten, som 2 kap. stadgar, i några fall ha fått den innebörden, att upphovsmannens ensamrätt begränsats till rätt att kräva ersättning för verkets utnyttjande. Detta gäller enligt 11 § om utnyttjande av byggnadsverk vid tillbyggnad, enligt 14 § om återgivning av konstverk i populärvetenskapliga framställningar, enligt 16 § om återgivning i skolböcker m. m. samt enligt 19 § om användning av dikt som text till musik. För prövning av tvister om ersättningens belopp är föreslagen en särskild ordning (52 §). Den ideella rätten bibehåller upphovsmannen emellertid även i nu nämnda fall.

Under 1 § har framhållits, att upphovsmannarätten gäller verket icke endast i den yttre form, vari det i första hand tagit gestalt, utan även efter

omarbetning till andra yttre former. Tages som typiskt fall en novell eller roman, kan denna sålunda omarbetas för olika ändamål, t. ex. för skolbruk eller ungdomsläsning. Den kan översättas till annat språk, den kan dramatiseras för scenen, för radioteater eller television, den kan överföras till film eller balett. Så länge det här är fråga om bibehållande av vad som i motiveringen till 1 § har kallats verkets »inre form» eller, klarare uttryckt, verkets tankeinhåll i den individuella utformning som upphovsmannen givit detsamma, faller även verket i dess sålunda bearbetade skick inom upphovsmannarätten till det ursprungliga verket. Såsom närmare kommer att utvecklas under 4 §, kan under vissa förutsättningar även den som utfört bearbetningen erhålla en upphovsmannarätt av särskilt slag, men i så fall är denna rätt ställd vid sidan av den ursprungliga rätten och beroende av denna.

De anförda exemplen på bearbetning voro hämtade från skönlitteraturen. För beskrivande litterära verk ha bearbetning för skolbruk och liknande samt översättning stor betydelse. För musikaliska verk innebär en bearbetning i allmänhet omsättning till ett eller flera andra instrument eller stämmor än dem originalutformningen avsåg.

För bildkonstens del märkes bland annat, att en teckning eller en oljemålning kan bli förlaga till ett verk i akvarell, al fresco, litografi, etsning, träsnitt, mosaik, intarsia, konstvävnad, tygtryck o. s. v. Visserligen äro inom dessa olika konstformer uttrycksmedlen ibland så väsentligt olika, att man kan ifrågasätta, om »den inre formen» är identisk med förlagans och om ej i verkligheten ett nytt och självständigt verk föreligger i den andra tekniken. Principiellt måste man emellertid räkna med möjligheten av sådan identitet. Ej sällan tillkommer ett verk av bildkonst huvudsakligen med uppgift att utgöra förlaga till ett arbete i helt annan teknik men äger likväl ett självständigt konstvärde i den form det fått. Exempel härpå äro skisser i akvarell till teaterdekorationer och kostymer eller en kartong i olja till en konstvävnad.

Att identitet skall föreligga mellan »den inre formen» hos originalverket och bearbetningen utesluter icke, att regeln om originalupphovsmannens rätt gäller även om endast en del av det nya verket är i sagda bemärkelse identisk med originalverket eller en del av detta. En teaterpjäs eller en film exempelvis kan utgöra en sammanarbetning av två eller flera litterära verk, men stora delar av pjäsen eller filmen kunna också vara tilldiktade av bearbetaren.

Av vad som här sagts om bearbetningens förhållande till originalverket framgår, att olika förekommande fall av mer eller mindre fri bearbetning av ett verk utan någon klar gräns så småningom gå över i vad som måste sägas utgöra ett fristående självständigt verk, låt vara i större eller mindre grad byggt på originalverkets idéinhåll. Såsom anförts under 1 §, är själva idén till ett litterärt eller konstnärligt verk icke förbehållen upphovs-

mannen. Variationer på denna idé i samma eller annan konstart kunna således vara självständiga verk i lagens mening, till vilka originalupphovsmannen ej har någon rätt. Det behöver icke särskilt framhållas, att gränsdragningen i praktiken kan vara mycket vanskelig. En erinran om det nu berörda förhållandet har intagits i andra stycket av 4 §.

Att upphovsmannens rätt omfattar verk även i sådan bearbetad form, som här nämnts, har i förslaget uttryckts så att den innefattar rätten att förfoga över verket *i ursprunglig eller ändrad form, i översättning eller bearbetning, i annan litteratur- eller konstart eller i annan teknik.*

Någon närmare utläggning av denna formulering torde ej erfordras. Därmed har avsetts att erinra om de olika former för bearbetning varom här förut talats. Delvis äro uttrycken synonyma. Som gemensam term för de olika formerna torde med någon generalisering kunna användas uttrycket bearbetning; det har redan använts i denna betydelse i det föregående och nyttjas även i det följande som beteckning för sådana sekundära former av ett verk, där identitet föreligger mellan originalets och bearbetningens »inre form».

A n d r a s t y c k e t

Det har förut framhållits att med exemplar av ett verk avses varje föremål, i vilket verket genom ett eller annat förfarande blivit fixerat. Ur synpunkten av hur verket kan uppfattas med exemplarets hjälp kunna urskiljas olika typer av exemplar. I vissa fall presenterar exemplaret verket direkt för den som tager del därav: man läser ett tryckt litteraturverk eller betraktar ett verk av bildkonst. I andra fall åter är åtminstone det normala, att verket skall förmedlas till den som vill taga del därav genom ett mellanled, ett utförande av verket som kräver konstnärlig förmåga. Ett musikverk skall sålunda spelas eller sjungas, ett sceniskt verk utföras av skådespelare eller dansörer. Även kombinationer och mellanformer förekomma.

I äldre tid funnos endast sådana exemplar, som förmedlade verket till åskådaren-åhöraren på något av de nu nämnda sätten direkt eller genom ett konstnärligt mellanled. Alltjämt äro exemplar av detta slag till antalet dominerande: böcker, musiknoter, verk av bildkonst. Men i nyare tid har därjämte tillkommit en grupp exemplar, som kännetecknas därav att i dem fixerats även det mellanled, det utförande av verket, som enligt vad nyss sagts i vissa fall är avsett att tillkomma för att förmedla verket till åskådaren-åhöraren. Exempel härpå äro olika metoder för upptagning av bild eller ljud såsom film, grammofoon, band- och trådspelning o. s. v. Såsom kommittén vid 45—48 §§ kommer att närmare utveckla, har detta medfört vissa rättsliga komplikationer med avseende å mellanledet och dem som utföra detta, men i nu förevarande sammanhang är närmast av intresse att även dylika exemplar innebära, jämte annat, en fixering av själva verket och således äro exemplar av detta.

Med hänsyn till den praktiska betydelsen av denna nya grupp exemplar har det ansetts påkallat att i lagtexten särskilt erinra därom, vilket sker i förevarande paragrafs andra stycke: *Såsom framställning av exemplar anses även att verket överföres på anordning, genom vilken det kan återgivas.* Vid formuleringen härav har i särskilt hög grad kommit till synes svårigheten att finna uttryck, som täcka alla praktiskt möjliga metoder för sådant förfarande varom här är fråga. Då man för detta ändamål söker finna ord som äro tillräckligt allmängiltiga, riskerar man lätt att det valda uttrycket blir alltför vidsträckt. Termen överföres anknyter till de gängse uttrycken bildöverföring och ljudöverföring, och med formuleringen överföres »på» anordning har man velat markera att verket skall fixeras i ett föremål. En överföring, som direkt förmedlar bild eller ljud till dem som i samma ögonblick skola uppfatta det, avses däremot ej, exempelvis ej transmittering genom högtalare eller utsändning i radio eller television. Men om verket vid radiering upptages på band eller liknande eller om en scen upptages på film för att senare sändas i television, sker därmed överföring på en anordning. Uttrycket återgiva avser här närmast en återgivning på sådant sätt som sker vid verkets framförande. Ordet återgiva (reproducera) täcker dock även frambringande av nya exemplar. Även trycksatser, klichéer, gjutformar, matriser av olika slag äro anordningar genom vilka verket kan återgivas.

Tredje stycket

Såsom förut nämnts upptagas här två stadganden, dels den närmare bestämningen av att verket »göres tillgängligt för allmänheten», dels utvidgningen av upphovsmannens rätt till att avse även vissa fall då verket framföres för personkretsar som icke äro att betrakta såsom »allmänhet».

Inuan en redogörelse lämnas för den senare bestämmelsen, må närmare behandlas innebörden av det i huvudregeln använda uttrycket *allmänheten*.

Lagtexten hänför sig på denna punkt till begrepp, allmänheten respektive offentligt, som ha betydelse inom olika delar av rättslivet. Inom förvaltnings- och finansrätten finnas sålunda åtskilliga författningsbestämmelser angående kontroll på offentliga föreställningar av olika slag eller om beskattning därav, såsom om anmälan till polismyndighet eller inhämtande av dess tillstånd beträffande vissa föreställningar, förbud mot barns användande vid offentlig förevisning, särskilda bestämmelser för utlännings offentliga tillställningar, författningar om biograf föreställningar, om offentliga föreställningar i hypnotism, om förbud mot offentliga nöjeställningar på vissa kyrkliga högtidsdagar samt om nöjesskatt. Alla dessa regler ha ursprungligen byggt endast på det gängse språkliga och rättsliga begreppet offentlig föreställning till vilken allmänheten äger tillträde. Emellertid ha nya former för sammankomster framträtt, vilka ansetts i nyssnämnda hänseenden ha samma karaktär som offentliga tillställningar. Särskilt gäller

detta fall där arrangörerna genom vissa yttre former, såsom anmälan om medlemskap eller »inval» i någon förening, formella inbjudningar och liknande, sökt giva kretsen av deltagare sken av att tillhöra en sluten grupp, varigenom bestämmelserna om offentliga föreställningar skulle kringgås. Till en början sökte man komma till rätta därmed genom en härefter anpassad tolkning i rättspraxis av begreppet offentlig föreställning. Genom en rad författningsändringar av år 1932¹ har emellertid i så gott som alla de nyss nämnda hänseendena uttryckligen föreskrivits, att vad som är stadgat om offentlig föreställning skall äga tillämpning även på vissa dylika föreningsarrangemang. Tillägget avser sådan tillställning, till vilken tillträde är beroende av medlemskap i viss förening eller av inbjudning, under endera av följande två förutsättningar: antingen att tillställningen uppenbarligen utgör del av rörelse, som föreningen eller inbjudaren driver uteslutande eller väsentligen för anordnande av dylika tillställningar, eller att den eljest är att jämställa med föreställning, till vilken allmänheten har tillträde. Såsom exempel på omständigheter, vilka kunna indicera sådan jämställdhet, nämnas tillställningens omfattning samt villkoren för tillträde.

Sistnämnda författningsändringar tillkommo som en utvidgning av de ifrågavarande författningarnas räckvidd utöver begreppet offentlig föreställning i egentlig mening, enär det ansågs erforderligt att i dessa offentligrättsliga hänseenden, rörande beskattning och liknande, klargöra frågan snabbare och säkrare än vad en långsam utveckling i rättspraxis förmår. Det kan emellertid icke vara något tvivel om att författningsändringarna motsvarade vad som i nutida rättspraxis även utan dem skulle ha kommit att anses som likställt med offentlig föreställning i äldre mening. Om sålunda i ett privaträttsligt eller straffrättsligt fall det har betydelse, om en föreställning eller liknande är offentlig, given för allmänheten, skulle rättspraxis säkerligen icke anse föreställningen vara icke-offentlig blott av den anledningen, att man vidtagit något dylikt helt formellt arrangemang med medlemskap eller inbjudningar. Det är exempelvis alldeles uppenbart, att såsom offentligt framförande i upphovsmannarättslig mening anses utförande av skådespel eller musik i sådana föreningar för dylikt ändamål, som nu äro vanliga i vårt land: teaterklubbar, konsertföreningar, föreläsningsföreningar, och detta även om av utrymmesskäl endast medlemmar äga tillträde och även om av samma skäl tillträdet för nya medlemmar är begränsat. I förslaget har man därför utgått ifrån att uttrycket »göra tillgängligt för allmänheten» omfattar även ett verks utförande vid föreställning, vilken är att anse som offentlig i denna mera vidsträckta betydelse.

Därest fråga varit enbart om en svensk författning, helst en sådan av offentligrättslig karaktär, hade skäl kunnat anföras för att man i förtydligande syfte bort nära följa ordalagen i 1932 års författningstexter. Emellertid ha de övriga nordiska ländernas kommittéer ansett den nyss anförda

¹ SFS 1932: 198—205.

tolkningen vara den riktiga även utan en sådan utförlig formulering; och då även den svenska kommittén funnit, att detta numera måste anses bäst överensstämma med svensk rättsuppfattning, har kommittén stannat vid att endast i motiveringen närmare utveckla detta ämne.

Såsom förut berörts, är syftet med att begränsa upphovsmannens rätt till framföranden, som äro offentliga, att från ensamrätten undantaga framföranden som ske inom privatlivet. Samhällsförhållandena och den tekniska utvecklingen ha emellertid medfört, att upphovsmannarättsligt skyddade alster — särskilt musik — i vissa fall framföras under sådana omständigheter, att framförandet å ena sidan icke kan anses offentligt ens i den vidsträckta mening som nyss angivits, men å andra sidan icke heller kan hänföras till privatlivet. Det är därför påkallat att närmare undersöka, hur framföranden av detta slag böra behandlas i upphovsmannarättsligt hänseende.

Största praktiska betydelsen har i detta sammanhang den s. k. *industrimusiken*.¹ I åtskilliga industrier och liknande företag förekommer, att radioutsändningar eller grammofonmusik återgivas i arbetslokaler, lunchrum o. s. v. genom särskilt installerade högtalaranläggningar. Under arbetstid sker utsändning vanligen en eller ett par timmar, i regel under de tider av dagen då enligt erfarenheten trötthet brukar inställa sig och arbetsresultatet försämras. Det är särskilt vid enformigt s. k. tempoarbete som denna anordning är uppskattad. Mest är det musik av underhållningskaraktär som presteras. I den svenska rundradios utsändningar ingår numera regelbundet en programpunkt som kallas »Musik under arbetet». Denna företeelse med musikunderhållning under arbetstid och raster är att hänföra till sådana anordningar för personalens trevnad och bekvämlighet som numera blivit allt vanligare, såsom lokalernas prydnad, olika anordningar för fritid o. s. v. Såväl den skärpta konkurrensen om arbetskraften som de stigande penninglönerna ha hos båda parterna på arbetsmarknaden ökat intresset för dylika förmåner av övervägande icke-ekonomisk art. Stundom har man också trott sig finna, att arbetsresultatet märkbart förbättrats under den del av arbetstiden då musik utförts. Om detta är en genomgående och bestående effekt eller en tillfällig företeelse är dock omstritt. Arrangemanget med industrimusik torde emellertid böra ses som en anordning bland andra, ägnade att i längden befordra arbetets effektivitet.

Såsom förut anförts kan industrimusik icke betraktas som ett i egentlig mening *offentligt* framförande av musiken; synnerligen påtagligt är detta, om med hänsyn till fabriks-hemligheter eller av säkerhetsskäl kontrollen

¹ Se *Eberstein* i NIR 1949 s. 4 ff; *v. Konow* i NIR 1949 s. 80 ff; *Lund* i NIR 1950 s. 81 ff. och 1952 s. 122 ff; *Ljungman* i NIR 1954 s. 39 ff; *Lögdberg* i NIR 1955 s. 12 ff; *Lund* i NIR 1955 s. 68 ff.

över tillträdet till arbetsplatsen är mycket sträng. Det har dock gjorts gällande att industrimusiken, med hänsyn till de särskilda förhållanden under vilka den utföres, borde analogivis jämföras med sedvanliga offentliga musikutföranden. Frågan om så i visst fall kan ske enligt gällande rätt är för närvarande under prövning i en av STIM anhängiggjord rättegång. Det måste betecknas som osäkert, vilken utgång detta mål slutligen kommer att få. Uppenbart är att industrimusiken är ett fall, som lagstiftaren icke förutsett och om vilket gällande lags regler ej giva ett övertygande utslag. Huruvida i detta läge domstolarna skulle anse spörsmålet vara av den art, att det kan besvaras endast genom lagstiftning, eller kunna lösas genom att rättspraxis med ledning av lagstiftningens allmänna principer fyller ut luckan, är osäkert. Hur därmed än må förhålla sig, anser kommittén frågan ha så stor praktisk betydelse, att den i samband med en revision av hela lagstiftningen, sådan som den nu föreslagna, bör besvaras i själva lagen och icke behandlas endast i motiven eller helt överlämnas åt rättspraxis.

Kommitténs förslag i detta hänseende innebär, att typisk användning av industrimusik och liknande former för utnyttjande av ett verk skola hänföras under upphovsmannens ensamrätt. Enligt kommitténs mening bör, då man utstakar gränserna för denna ensamrätt, den grundläggande synpunkten vara, att inom gränserna i princip bör falla allt sådant utnyttjande av verket i ekonomiskt syfte, vilket icke är att hänföra till privatlivets område. Därmed är visserligen endast en princip angiven och svåra gränsdragningsproblem återstå, men riktlinjen synes böra vara den här antydda. Industrimusiken är otvivelaktigt en form för utnyttjande i ekonomiskt syfte. Oavsett om musiken har den direkt stimulerande verkan på arbetsintensiteten, som ibland gjorts gällande, är den ett led i de anordningar som vidtagits för rörelsens bedrivande.

Huruvida företeelsen kan vara att hänföra till privatlivet är mera diskutabelt. Till privatlivet hör vad som förekommer i hemmet, i den privata vänskretsen och i det privata umgänget. Även inom arbetslivet måste emellertid vissa miljöer räknas till privatlivet, exempelvis mindre företag inom småindustrien och hantverket, där gränsen mellan företagets lokaliteter och den rent privata miljön är flytande. Om arbetarna i en liten verkstad under en paus i arbetet lyssna på radion, kan det ej rimligen ha avgörande betydelse om detta sker i verkstadslokalen, på innehavarens privata kontor, i hans privata trädgård eller annorstädes.

För denna avgränsning av mindre arbetsmiljöer, som stå privatlivets område nära, har kommittén icke kunnat finna någon annan bestämning än den rent kvantitativa, att endast utförande för »större» åhörarkretsar skall innefattas i upphovsmannens ensamrätt. Detta är naturligtvis en otillfredsställande gränsdragningsmetod, men en närmare precisering synes icke vara möjlig. Att fixera ett visst antal personer, vid vilket gränsen bör gå, synes vara en alltför stel metod. Det är även andra omständigheter än

antalet åhörare, som böra inverka på bedömningen i det enskilda fallet. En sådan omständighet har nyss antytts, nämligen att fråga kan vara om en privat radiomottagare eller dylikt, som endast delvis användes för de i rörelsen anställda. En annan omständighet hänför sig till hur pass regelbundet arrangemanget är. Det kan även vara vanskligt att avgöra, vilka som böra räknas till åhörarskaran, om utsändning äger rum i flera lokaler inom ett företag och en del anställda kanske gå in och ut i dessa under arbetet. Som en allmän riktpunkt för bedömningen i praxis skulle kunna sägas, att om icke särskilda omständigheter föranleda till annat, framförande av industrimusik skall anses ha en i förslagets mening större krets av åhörare, om det inom ett och samma företag lätt kan avlyssnas av mer än 50 personer. Omvänt bör under samma förutsättningar stadgandet knappast anses tillämpligt, om antalet möjliga lyssnare stannar under 20. Mellan dessa yttergränser måste avgörandet bli beroende på omständigheterna, varvid dock i tveksamt fall kretsen hellre torde böra hänföras till mindre än till »större».

Det är självfallet, att i gränsfällen en dylik bestämmelse måste tillämpas med all varsamhet. I sakens natur ligger, att om det gjorts ett ursäktligt antagande, att en viss åhörarkrets enligt praxis icke vore att hänföra till de större, intrång i ensamrätten ej skall anses föreligga.

Vad hittills anförts har gällt den s. k. industrimusiken. De principiella överväganden, som motivera att sådan användning av ett verk lägges under upphovsmannens ensamrätt, leda emellertid till samma resultat även i fråga om vissa andra former för utnyttjande. I diskussionen härom har hänvisats till musik och annan underhållning på passagerarfartyg, exempelvis under långkryssningar. Principiellt ligger detta fall nära dem som klart äro att räkna till offentligt utförande, såsom musik i en offentlig restauranglokal o. dyl. I senare fallet är formellt tillträdet fritt för envar — d. v. s. kriteriet på offentlighet föreligger — men reellt begränsat liksom på fartyget till dem som vilja betala vad det kostar. Om man tillbringar ett par dagar på ett hotell eller på en turistångare och i båda fallen intager sina måltider i matsalen till musik, äro de förhållanden under vilka musikverk utföras ur rättslig synpunkt att bedöma på samma sätt.

Nära restaurangfallet står även att utförandet anordnats i en hotell- eller restaurangrörelse men åhörarkretsen är sluten, t. ex. vid en privat middagsbjudning eller ett föreningsmöte i en festvåning. Om ett enskilt middags-sällskap befinner sig på en restaurang, kan det lyssna till dess musikkapell på olika sätt: det kan sitta i matsalen bland andra gäster, det kan sitta i festvåningen och höra genom högtalare eller genom fönstren ett kapell i parken eller kapellet kan alternera mellan matsalen och festvåningen. Ur nu förevarande synpunkt är det icke motiverat att göra någon skillnad mellan dessa fall. Rent praktiskt har spörsmålet ringa intresse, eftersom en

restauratör betalar viss årlig ersättning till utföranderättsorganisationerna utan avseende på hur musiken kan avlyssnas i olika delar av hans etablissemang, men fallet har nämnts här som illustration till det principiella resonemanget.

Även i det sammanhang, varom här sist varit tal, äro den kvantitativa synpunkten och gränsdragningen mot privatlivet av betydelse. Särskilt i fråga om pensionat och liknande finns en serie övergångsfall från helt privata miljöer till stora etablissemang som stå offentligheten nära. Uppenbart är, att om några tiotal fasta gäster — och inga »utomstående» — på ett pensionat eller ett turisthotell samlas kring radion i dagligrummet eller dansa till grammofonmusik, detta icke bör hänföras under upphovsmannens ensamrätt.

En sådan bestämning av tillämpningsområdet för upphovsmannens ensamrätt, som här motiverats, skulle kunna företagas genom att man för denna lagstiftning utformade en särskild definition av begreppet allmänheten. Kommittén har emellertid funnit det riktigare att bygga på detta begrepp, sådant det är utformat i gällande rätt och möjligen i anslutning till uppkommande faktiska förhållanden kan bli utformat i framtida rättspraxis, men tillägga att tillämpningsområdet därjämte skall omfatta vissa andra närmare beskrivna situationer. Därför heter det i tredje stycket av förevarande paragraf, att *lika med offentligt framförande anses dessa andra fall*. De senare ha definierats så, att fråga skall vara om *att verket framföres i förvärvsverksamhet inför en större sluten krets*. Härom må ytterligare framhållas följande.

Av vikt är att framförandet skall ske i förvärvsverksamhet. Det skall således ingå som ett led i företagets verksamhet. Om de anställda i ett företag själva eller en förening av dem anordna framförandet, faller det icke under detta stadgande, ej heller om ett sällskap på en restaurang engagerar musiker eller på annat sätt ordnar underhållning åt sig. Det må även erinras om att med förvärvsverksamhet ej avses sådana icke-yrkesmässiga arrangemang, som ha till syfte att få in medel till allmännyttiga eller välgörande ändamål. En välgörenhetstillställning i en sluten krets faller således ej under denna regel, medan en dylik tillställning med tillträde för allmänheten enligt huvudregeln i princip faller inom området för upphovsmannens ensamrätt, låt vara att i dylika fall hans rätt modifieras enligt särskilda regler i 2 kap. Innebörden av att åhörarkretsen skall kunna betecknas som större har diskuterats i det föregående. Att kretsen skall vara sluten innebär endast, att utförandet icke kan anses vara offentligt i den vidsträckt mening, varom förut talats och som kommit till uttryck i 1932 års författningsändringar. Vid lagens tillämpning blir därför först att avgöra, om framförandet är offentligt i denna mening. I så fall är det, som nyss anförts, utan betydelse om det anordnats i förvärvsverksamhet. Anses framförandet ej offentligt,

prövas i andra hand, om de i förevarande regel angivna båda kriterierna föreligga, nämligen att framförandet sker i förvärvsverksamhet samt att fråga är om en större krets.

Sammanfattning

I förevarande paragraf angives upphovsmannarättens innehåll, såvitt rör dess praktisk-ekonomiska sida. Upphovsmannarätten förklaras i denna del innefatta uteslutande rätt att i två huvudhänseenden förfoga över verket, nämligen genom att framställa exemplar av verket och genom att göra det tillgängligt för allmänheten.

Den förra befogenheten motsvarar vad som för närvarande beskrives som en rätt att mångfaldiga verket eller, i fråga om konstverk, att efterbilda verket. För tydlighetens skull har i paragrafens andra stycke uttalats, att såsom framställning av exemplar även anses att verket överföres på anordning, genom vilken det kan återgivas; som exempel må nämnas inspelning på grammofonskiva eller film.

Vad som avses med att verket göres tillgängligt för allmänheten utlägges i tredje stycket. Främst räknas hit fall, då verket framföres offentligt; stadgandet motsvarar i denna del nuvarande bestämmelser om rätt att offentligen föredraga, utföra och uppföra, att medelst kinematografi offentligen framföra samt genom radio utsända verk. Under uttrycket äro vidare att hänföra fall, då exemplar av verket utbjudes till försäljning, uthyrning eller utlåning eller eljest sprides till allmänheten eller visas offentligt. Att uthyrning och utlåning av exemplar innefattats i upphovsmannarätten utgör en principiellt betydelsefull utvidgning av denna; såsom framgår av 23 § föreslås dock vittgående modifikationer i denna del till förmån för biblioteksväsendet. Även från rätten att visa exemplar göras väsentliga undantag, se 25 §.

I tredje stycket upptages vidare ett ur praktiska synpunkter viktigt stadgande, enligt vilket med offentligt framförande jämföras att verket framföres i förvärvsverksamhet inför en större sluten krets. Främst syftas här på den s. k. industrimusiken, d. v. s. framförande av musik inom fabriker och andra företag. För närvarande är det omtvistat, huruvida sådana framföranden omfattas av upphovsmannarätten; enligt förslaget skall så vara fallet, där åhörarna kunna anses som en »större» krets. Stadgandet skall även vara tillämpligt exempelvis vid utföranden i en restaurangs festvåning eller ombord på ett passagerarfartyg.

Enligt bestämmelserna innefattar upphovsmannarätten uteslutande rätt att i angivna hänseenden förfoga över »verket». För tydlighetens skull har uttalats, att rätten avser verket i ursprunglig eller ändrad form, i översättning eller bearbetning, i annan litteratur- eller konststart eller i annan teknik. Stadgandet motsvarar här gällande rätt.

Fråga om skydd mot referat av opublicerade verk

Tidigare har framhållits, att upphovsmannens förfoganderätt avser verket icke endast i den yttre form, vari det ursprungligen tagit gestalt, utan även efter omarbetning till andra former. Däremot sträcker sig rätten icke till *verkets innehåll*; detta får fritt refereras. Principiellt gäller det sagda även verk, som upphovsmannen ännu icke utgivit eller eljest offentliggjort. I utländsk lagstiftning förekomma emellertid ej sällan regler, som förbjuda att icke publicerade verk göras till föremål för referat. Vanligen motiveras bestämmelserna med att en upphovsman, som själv ännu ej tagit ansvar för en publicering av verket, bör skyddas mot att innehållet i detta blir känt genom indiskretioner. Ett förbud av denna art innebär en förstärkning av den rätt att bestämma huruvida och under vilka former verket skall publiceras, som i kraft av förfoganderätten tillkommer upphovsmannen.

Under ett tidigare skede av utredningsarbetet hade de nordiska delegerade funnit vissa skäl tala för att man även i nordisk rätt införde skydds-föreskrifter i denna riktning; i Köpenhamnsutkastet hade därför, i anslutning till bestämmelserna i 2 § om förfoganderätten över verket, upptagits en regel, att innan ett verk offentliggjorts, dess innehåll endast med upphovsmannens samtycke finge meddelas allmänheten. Vid förnyat övervägande av frågan har kommittén emellertid funnit anledning frångå denna ståndpunkt.

Ur olika synpunkter kan det visserligen vara motiverat att upphovsmannen själv äger motsätta sig obehöriga referat, men vägande invändningar kunna riktas mot att upprätthålla regeln även efter hans död. Detta skulle innebära att särskilt tillstånd krävdes, då någon ville i en biografi eller ett litteraturhistoriskt arbete redogöra för innehållet i en författares efterlämnade opublicerade manuskript. Att utverka sådant tillstånd kunde emellertid många gånger vara förenat med svårigheter, och den diskuterade regeln skulle därför utgöra ett visst hinder för den biografiska och litteraturhistoriska forskningen. Särskilt då lång tid förflutit efter upphovsmannens död, har å ena sidan intresset av att överhuvudtaget hemlighålla de opublicerade verken i allmänhet fallit bort, medan å andra sidan svårigheterna att fastställa vilka rättsinnehavarna äro och att nå kontakt med dessa i praktiken kunna vara oöverstigliga. Det vore visserligen möjligt att undgå nu antydda olägenheter genom att begränsa regelns giltighet till upphovsmannens livstid. Av praktiska skäl är det dock icke lämpligt att i fråga om upphovsmannarättens innehåll stadga olika regler för olika delar av skyddstiden. På grund av det anförda och då spörsmålet icke torde vara av större praktisk betydelse, har kommittén stannat för att låta stadgandet utgå ur det slutliga förslaget.

Fråga om införande av »droit de suite»

Med »droit de suite» åsyftar man inom den upphovsmannarättsliga lagstiftningen en rätt för upphovsmannen till ett konstverk, som befinner sig i främmande ägo, att vid försäljningar av detta få uppbära viss del av försäljningssumman. Själva termen vill antyda, att konstnärens rätt »på ett särskilt sätt häftar vid, 'följer' konstverket, även då detta övergått i tredje mans ägo».¹

Institutet saknas hos oss men förekommer på sina håll i utlandet. Det infördes tidigast i *Frankrike*, genom en särskild lag av år 1920, och ungefär ett år senare utfärdades en *belgisk* lag, byggd på samma principer som den franska. Båda dessa lagar giva konstnären en rätt att, varje gång hans i främmande ägo befintliga originala konstverk genom försäljning på offentlig auktion övergår till ny ägare, få uppbära en viss procent av försäljningssumman. Avgiften faller på säljaren och är progressiv; dess maximum är i Frankrike 3 och i Belgien 6 procent. Institutet har vidare upptagits i den *italienska* lagen om upphovsmannarätt (art. 144—155), ehuru här utformat efter andra principer. Avgift utgår vid försäljning av original, repliker och signerade tryck. Såsom förutsättning gäller att objektet undergått värdestegring vid försäljningen, och avgiften beräknas endast på det belopp som motsvarar denna värdestegring. I första hand kan rätten göras gällande vid försäljningar på offentlig auktion, från utställningar och liknande, men under vissa omständigheter också vid privata föryttringar. Enligt huvudregeln beräknas avgiften på skillnaden mellan den aktuella köpeskillingen och den som uppnåtts vid närmast föregående försäljning; den är progressiv och sträcker sig från 2 till 10 procent. Avgiften erlägges av säljaren. En liknande rätt till andel i värdestegring på konstverk har tidigare tillerkänts konstnärerna i *Tjeckoslovakien* (1926), *Polen* (1935) och *Uruguay* (1937). Enligt uppgift har institutet emellertid icke vunnit praktisk tillämpning vare sig i Italien eller i de tre sistnämnda länderna.

Även i Norden har man diskuterat att införa en rätt av detta slag för konstnärerna. Bestämmelser i sådan riktning förekommo såväl i 1925 års norska betänkande med förslag till lov om vern for åndsverker som i 1926 års finska proposition med förslag till ny lag om upphovsmannarätt; i denna del ledde förslagen emellertid icke till lagstiftning.

Anmärkas må att i Norge sedermera den 4 november 1948 utfärdats en *Lov om avgift på offentlig omsetning av bildende kunst*.² Enligt lagen skall vid all sådan omsättning köparen betala en avgift intill 3 procent av köpesumman. Avgiften går till en särskild hjälpfond, vilken företrädesvis skall användas till stöd åt äldre norska konstnärer, som inlagt förtjänst om

¹ Se *Eberstein*, *Immateriellt rättsskydd* (1927) s. 19 ff.

² Se *Moe* i *NIR* 1949 s. 165 ff.

norsk konst, eller deras efterlevande. Anslag skall också i viss utsträckning kunna utgå till begåvade unga konstnärer. Denna avgift utgör emellertid icke någon »droit de suite» och saknar egentlig anknytning till upphovsmannarätten. Avgift skall utgå vid försäljning av alla slags konstverk — även oskyddade — och kommer icke konstnären tillgodo, i varje fall icke direkt. Den är, som namnet antyder, en ren omsättningsskatt. Lagen har emellertid haft stöd hos de norska konstnärsorganisationerna.

Vad härefter angår *Bernkonventionen*, innehöll denna icke före 1948 några föreskrifter om »droit de suite». I anledning av upprepade framställningar från internationella upphovsmannaorganisationer hade Romkonferensen emellertid uttalat ett önskemål (Vœu III) att frågan borde studeras närmare i de olika länderna. Vid Brysselkonferensen gick man formellt ett steg längre, i det att i en ny artikel i konventionen, art. 14 bis, upptogs en bestämmelse i ämnet. Enligt första stycket gäller i fråga om originalkonstverk samt — och här föreligger en utvidgning av den traditionella ramen för institutet — författares och kompositörers originalmanuskript, att uphovsmannen åtnjuter en icke överlåtbar rätt till del i de försäljningar av verket, som företagas sedan uphovsmannen själv avhänt sig detta; efter hans död utövas rätten av de personer eller institutioner, som den nationella lagstiftningen bestämmer. Föreskriften är emellertid blott avsedd att utgöra en definition av institutet¹; av artikelns andra stycke framgår, att unionsländerna icke äro förpliktade att upptaga detta i sin lagstiftning och icke ens äro förpliktade att, om de gjort detta, låta utländska unionsförfattare njuta förmån däray. Stadgandet saknar därför praktisk betydelse men kan ses som en rekommendation åt medlemsstaterna att genomföra den beskrivna rätten.

I anledning av det vid Romkonferensen uttalade önskemålet berördes frågan om införande av institutet i svensk rätt av 1929 års sakkunniga.² Enligt deras mening förelåg emellertid icke, åtminstone för det dåvarande, tillräckligt skäl härför. De fall, då en dylik anordning skulle få någon större praktisk betydelse, bleve säkerligen ej synnerligen talrika, och för systemets effektivitet torde krävas invecklade och kostsamma kontrollbestämmelser. För övrigt kunde ur principiell synpunkt anmärkas, att den omständighet som plägade åberopas till stöd för institutet — nämligen den under tidens lopp inträffade stegringen av ett konstverks saluvärde — ingalunda kunde betraktas såsom en undantagslös eller ens normal företeelse. I de fall, då ett konstverk avyttrades till pris som icke överstege inköpspriset, syntes ej någon som helst anledning föreligga att tillerkänna konstnären andel i den vid en senare försäljning influtna köpesumman.

¹ Brysselkonferensens handlingar s. 368.

² 1929 års betänkande s. 69.

Såsom framgår av den lämnade översikten, har institutet »droit de suite» på sina håll förverkligats utomlands, varvid man gått efter två skilda linjer. I Frankrike och Belgien ha konstnärerna erhållit rätt att kräva en ren *omsättningsavgift* vid senare försäljningar av deras konstverk; avgiften utgår principiellt oberoende av det pris, som uppnås vid försäljningen. I Italien och ett par andra länder kan rätten endast göras gällande, där försäljningen sker med vinst, och är då utformad som en rätt till avgift på *värdestegringen*. Dessa skiljaktigheter i konstruktion gå tillbaka på olika uppfattningar om den teoretiska grunden för konstnärens rätt. Två skilda betraktelsesätt bruka här anläggas. Enligt det ena utgör varje försäljning av ett konstverk — i allt fall om denna är offentlig — ett utnyttjande av verket, som berör konstnärens upphovsmannarätt; denna rätt har konstnären nämligen i behåll även sedan han avhänt sig konstverket. Med denna utgångspunkt är det naturligt att belägga varje försäljning — oavsett om den sker med vinst eller förlust — med en avgift, som kan ses som en ersättning åt konstnären för det utnyttjande av verket, som försäljningen innebär. Enligt den andra uppfattningen är en ersättningsrätt motiverad, om konstverket försäljes med vinst, och man bygger härvid på mera allmänna skälighetssynpunkter; det anses för rättsmedvetandet stötande, att ägaren av ett konstverk skall kunna inkassera vinsten utan att detta i någon mån kommer konstnären tillgodo. I detta hänseende har man pekat på flera uppmärksammade fall, där konstnären själv avyttrat sitt verk för en helt låg summa men fått bevittna att verket vid senare försäljningar undergått sensationella prisstegringar. I viss mån sammanknytas dessa båda betraktelsesätt, då det framhålles att en värdestegring oftast är att hänföra till den berömmelse, som konstnärens fortsatta produktion förskaffar honom; den kommer även hans tidigare avyttrade verk till del och föranleder att dessa stiga i pris. Det fransk-belgiska systemet bygger närmast på den förstnämnda, upphovsmannarättsliga synpunkten och giver alltså en ersättningsrätt även där konstverket försäljes till lägre pris än förut; man har dock utgått från att en värdestegring är det normala, och denna synpunkt har otvivelaktigt utgjort ett vägande skäl för att systemet överhuvudtaget införts. I övriga här berörda länder synes ersättningsrätten helt grundas på uppfattningen, att konstnären skäligen bör tillerkännas andel i en eventuell värdestegring.

I Sverige torde icke ens på konstnärshåll ha framkommit något större intresse för genomförande av en ordning av det slag som nu diskuteras. Mot en sådan kunna också anföras invändningar av såväl teoretisk som praktisk art. Att såsom skett i det fransk-belgiska systemet grunda en ersättningsrätt på upphovsmannarättsliga överväganden och sålunda låta denna inträda vid varje försäljning, likgiltigt om konstverket stigit eller fallit i värde, är med förslagets utformning av upphovsmannarättens principiella innehåll knappast möjligt; såsom framgår av 25 § kan den som

rättmätigt förvärvat ett konstverk försälja detta utan att åtgärden berör konstnärrens föfoganderätt. Rent principiellt är det då lättare att motivera en ersättningsrätt, om denna begränsas till fall då konstverket försäljes med vinst; såsom förut anförts ligger det nära till hands att hänföra värdestegringen till konstnärrens egen fortsatta produktion, och här kan därför föreligga en viss rättsgrund för anspråk från hans sida. Det är dock att märka, att priset på konstverket påverkas även av en rad andra faktorer: stiger värdet, kan detta bero på förbättrade konjunkturen, fallande penningvärde, reklam, ökat konstintresse hos allmänheten o. s. v.; i det särskilda fallet kunna sådana omständigheter spela in som efterfrågan från samlare, intresse för placering i realvärden o. s. v. Att avgöra i vilken utsträckning en inträffad värdestegring är att hänföra till den ena eller andra av de inverkan omständigheterna är en ytterst vanskelig sak.

Framför allt möta emellertid praktiska svårigheter att förverkliga en ersättningsrätt på detta område. Såsom förhållandena gestalta sig på konstmarknaden, skulle det i många fall vara omöjligt att uppnå kontroll över försäljningarna och göra ersättningsrätten gällande. Effektiv kontroll skulle kunna genomföras endast beträffande de offentliga försäljningarna, men dessa representera hos oss blott en del av den totala omsättningen. Även inom denna sektor skulle ersättningsbestämmelserna lätt kunna kringgås. Systemet skulle vidare kräva en icke obetydlig administrativ apparat, och den nettobehållning, som komme konstnärerna tillgodo, skulle troligen bli ringa. Slutligen kan man ej bortse från att en avgiftsbeläggning av försäljningarna skulle kunna verka hämmande på omsättningen, vilket i sista hand skulle gå ut över konstnärerna själva. Denna effekt skulle visserligen bli mindre framträdande, om avgifterna sattes till relativt låga belopp, men då skulle också utbytet för konstnärerna bli i motsvarande mån lägre.

Nu berörda praktiska betänkligheter kunna anföras mot varje form för ersättningsrättens reglerande och således även mot ett system, där ersättningarna schablonmässigt beräknades till viss andel i försäljningssumman, oberoende av det pris till vilket försäljningen sker. Skulle man — såsom enligt det förut sagda vore teoretiskt riktigare — begränsa ersättningsrätten till fall där försäljningen sker med vinst, uppstå särskilda svårigheter att i varje särskilt fall bestämma värdestegringens belopp. Härför skulle krävas en rad invecklade regler; bland annat uppkomme fråga om att fastställa, i vilken utsträckning avdrag finge göras för kostnader för försäljningen i form av räntor, reklamutgifter etc.

Erfarenheterna från de främmande länder, som hittills i sin lagstiftning upptagit bestämmelser av hithörande slag, mana icke heller till efterföljd; systemet synes på dessa håll icke ha länt konstnärerna till nämnvärd fördel.

Vid övervägande av nu anförda synpunkter har kommittén funnit sig icke böra föreslå någon ersättningsrätt i diskuterad riktning.

Samma ståndpunkt har intagits av de *finska* och *norska* delegerade; en av de norska delegaterna har dock i princip uttalat sig för att upphovsmannen till ett konstverk borde ha rätt till andel i vinst av mer betydande storlek, som köpare av verket uppnår vid senare försäljningar, men har icke framlagt något närmare utfört förslag härom. Däremot har i det *danska* betänkandet upptagits utkast till en särskild lag i ämnet. Enligt detta utkast skall vid varje försäljning eller överlåtelse mot vederlag från andra än konstnären själv av målningar, skulpturverk, teckningar och andra grafiska arbeten till ett pris av 100 kr. eller däröver erläggas en avgift av 5 procent på överlåtelssumman till en särskild fond. Fonden skall utbetala avgiften till konstnären eller, om det icke gått mer än 50 år efter hans död, till hans arvingar. Såsom framgår av det anförda skall avgiften utgå även i fråga om oskyddade verk, och i denna del framstår den föreslagna avgiften som en ren omsättningsskatt; jämför här den förut refererade norska lagen.

3 §

Upphovsmannarättens innehåll: Den ideella rätten

Genom upphovsmannarätten skall åt upphovsmannen beredas skydd icke blott för hans ekonomiska utan även för hans ideella intressen. Sammanfattningen av hans skyddade intressen av denna art brukar betecknas såsom upphovsmannens ideella rätt (*droit moral*) i detta begrepps vidaste bemärkelse. Nämda uttryck användes emellertid oftast i en trängre mening och betecknar då två upphovsmannen tillkommande, särskilt viktiga ideella befogenheter, nämligen dels hans rätt att få gälla såsom upphovsman till verket (*droit à la paternité*) och dels hans rätt att motsätta sig att verket återgives i förvanskad eller stympad skick eller eljest utsättes för förfaranden, som äro kränkande för honom (*droit au respect*).

Av skäl, som anföras i det följande, har kommittén ansett lämpligt att uppställa generella bestämmelser om upphovsmannens befogenheter i nu nämnda avseenden. Dessa ha upptagits i förevarande paragraf, vilken med hänsyn till att de ideella befogenheterna utgöra ett betydelsefullt moment i själva upphovsmannarätten, fått sin placering i omedelbar anslutning till de i 2 § givna föreskrifterna om upphovsmannens förfoganderätt.

Bestämmelser om upphovsmannens »droit à la paternité» ha upptagits i paragrafens första stycke och bestämmelser om hans »droit au respect» i dess andra stycke. I tredje stycket behandlas frågan i vilken omfattning upphovsmannen kan avstå från dessa sina rättigheter.

Första stycket: Droit à la paternité

Gällande svensk rätt

I 1919 års lagar finnas icke några generella bestämmelser om rätt för den som skapat ett verk att få gälla såsom upphovsman till detta. För särskilda fall förekomma emellertid föreskrifter i denna riktning. Redan i sin ursprungliga lydelse innehöllo lagarna bestämmelser, enligt vilka upphovsmannens namn eller signatur skall angivas i vissa fall då verket med stöd av lag begagnas fritt (13 § i 1919 års LL, 6 § andra stycket i 1919 års KL). Vid 1931 års revision infördes härutöver vissa bestämmelser till skydd för upphovsmannens förevarande intresse i sådana fall, då verket mångfaldigas efter avtal med upphovsmannen. Enligt 16 § andra stycket i 1919 års LL äger sålunda författare, som å annan överlåtit rätt till ett verks mångfaldigande, påfordra att hans namn eller ock diktat namn, varunder han plägar framträda, angives vid mångfaldigandet. På motsvarande sätt äger enligt 11 § andra stycket i 1919 års KL konstnär, som å annan överlåtit rätt att efterbilda konstverk, påfordra att hans namn angives å efterbildningen.

Anmärkas må att i det sakkunnigutlåtande, som lag till grund för 1931 års lagändring, föreslagits att författare skulle äga påfordra att hans namn angäves icke blott vid verkets mångfaldigande utan även vid dess offentliga uppförande, utförande eller föredragande eller framförande medelst kinematografi eller utsändande genom radio. Stadgandets begränsning tillkom på hemställan av lagrådet, som ansåg att stadgandets tillämpning i andra fall än vid mångfaldigande skulle kunna vålla besvär och giva möjlighet till trakasserier utan att lända upphovsmannen till avsevärd nytta.¹

Lagen lämnar öppet huruvida upphovsmannen kan avstå från den rätt som enligt de återgivna bestämmelserna tillkommer honom.

Nordisk rätt i övrigt

Enligt dansk och norsk lag äger upphovsmannen en allmän rätt att få sitt namn angivet i förbindelse med verket. Den *danska* rätten stadgar (§§ 9 och 27), i nära anslutning till Bernkonventionens i det följande återgivna bestämmelser i ämnet, att upphovsmannen, oberoende av sina ekonomiska rättigheter och även sedan han avhänt sig dessa, bevarar rätten att hävda sitt författarnamn eller konstnärsnamn i förbindelse med verket. Bestämelsen innebär enligt härskande mening att upphovsmannen icke kan eftergiva denna sin befogenhet; om upphovsmannen för ett bestämt fall avstått från sin rätt att angivas, anses han dock icke sedermera kunna för detta fall åberopa bestämmelsen.² Enligt motsvarande *norska* föreskrift

¹ Prop. 2/1931 s. 43.

² Lund, Loven om Forfatterret og Kunstnerret (Köpenhamn 1933) s. 103.

(§ 13) kan upphovsmannen icke giva avkall på sin rätt att kräva, att hans namn blir angivet på vanligt sätt, när de verk han skapat föreläggas offentligheten. *Finsk* lag saknar däremot generella bestämmelser i ämnet; under förarbetena till lagen hade sådana föreslagits, men de uteslötos sedermera såsom obehövlige.

Utländsk rätt — Bernkonventionen

Tysk rätt innehåller icke någon generell bestämmelse om rätt för upphovsmannen att angivas i förbindelse med verket. Lagen utgår dock från att upphovsmannen i samband med överlåtelse av upphovsmannarätt äger att bestämma om verket skall utgivas under hans namn, under pseudonym eller anonymt; där han i enlighet härmed bestämt viss upphovsmannabeteckning för verket, gäller enligt lagen (§ 9 LUG, § 12 KUG, § 13 Verl.G) att förvärvaren icke äger göra ändring däri. Lagen reglerar icke frågan i vad mån upphovsmannen är bunden av avtal, varigenom han avstått från sin rätt att få verket publicerat under sitt namn. I doktrinen har dock uttalats uppfattningen att upphovsmannen äger återkalla medgivande i denna riktning, om övervägande ideella intressen påkalla att så sker. I 1954 års förslag (§ 18) upptagas föreskrifter i ämnet, som i stort sett överensstämmer med gällande tysk rätt och därutöver innehåller ett allmänt stadgande, att upphovsmannen äger påfordra att hans egenskap av upphovsman till verket erkännes.

I *österrikisk* rätt (§§ 19 och 20) göres skillnad mellan skydd för upphovsmannaskap (»Urheberschaft») och skydd för upphovsmannabeteckning (»Urheberbezeichnung»). Bestrides upphovsmannskapet till ett verk eller tillskrives detta annan än dess skapare, äger denne hävda upphovsmannskapet; från denna rätt kan han icke avstå. Upphovsmannen bestämmer vidare med vilken upphovsmannabeteckning verket skall förse; i denna beteckning får icke ske ändring, när verket göres tillgängligt för allmänheten eller mångfaldigas för att spridas.

Italiensk rätt (art. 20) stadgar, i nära anslutning till Bernkonventionen, att upphovsmannen oberoende av sin ensamrätt att ekonomiskt utnyttja verket och även efter överlåtelse av denna, behåller rätten att gälla som verkets upphovsman. Rätten kan icke överlåtas.

I samtliga nu nämnda utländska lagar och lagförslag återfinnas vidare bestämmelser, som innebära att upphovsmannen skall angivas, då verk med stöd av lag begagnas fritt.

Vid 1928 års revision av *Bernkonventionen* infogades art. 6 bis, som innehåller allmänna bestämmelser om upphovsmannens ideella rätt. I fråga om upphovsmannens »droit à la paternité» föreskrev stadgandet att upphovsmannen, oberoende av sina ekonomiska rättigheter och även sedan dessa överlåtits, skulle äga rätt att få gälla såsom upphovsman till

verket. Vid Brysselkonferensen gjordes, såvitt angår regelns materiella innehåll, endast den ändringen, att upphovsmannens rätt uttryckligen förklarades gälla under hela hans livstid. Angående förhållandena efter upphovsmannens död hänvisas till framställningen vid 30 §.

Kommittén

Det intresse, som en författare, kompositör eller konstnär har att få gälla såsom upphovsman till sitt verk, tager sig främst uttryck i krav på att hans namn skall angivas i förbindelse med detta. I gällande lagstiftning tillgodoses detta anspråk — förutom genom vissa stadganden om skyldighet att angiva upphovsmannen då verket med stöd av lag utnyttjas fritt — endast genom de förut berörda reglerna att den, som mångfaldigar ett verk efter avtal, är skyldig att därvid angiva upphovsmannen. Principiellt har upphovsmannen emellertid ett intresse av att det blir känt, att det är han som skapat verket, icke blott då mångfaldigade exemplar av verket spridas utan vid varje tillfälle då detta göres tillgängligt för allmänheten. Hans intresse att nämnas såsom upphovsman består vidare oberoende av den rättstitel under vilken verket utnyttjas och även för det fall att det begagnas utan lov. Systematiskt riktigast är därför att skydda upphovsmannens förevarande anspråk genom ett stadgande med generell räckvidd, som kan göras gällande mot envar som utnyttjar verket.

Enligt det anförda borde huvudregeln vara, att upphovsmannen städse skall angivas då exemplar av verket framställes eller verket göres tillgängligt för allmänheten. Ofta framföras emellertid verk offentligt under sådana förhållanden, att det knappast är av betydelse för upphovsmannen att regeln iakttages och detta icke heller eljest är påkallat. Som exempel må nämnas att regeln icke bör gälla, då musik utföres på kaféer och restauranger. I andra fall skulle det verka störande om upphovsmannen angäves, t. ex. då musik utföres vid gudstjänst. Vidare må anföras, att det stundom av tekniska skäl kan vara förenat med svårigheter att tillgodose upphovsmannens anspråk att angivas på exemplar av verk; så kan vara fallet i fråga om konstindustriella glasprodukter. Att i lagtext närmare angiva vilka undantag som böra gälla från huvudregeln är icke möjligt. På området ha utbildat sig vissa allmänt erkända sedvänjor, och lagens huvudsakliga funktion bör vara att stadfästa dessa i den mån de kunna godtagas. I enlighet härmed har regeln fått den utformningen, att då exemplar av verket framställes eller verket göres tillgängligt för allmänheten, upphovsmannen skall angivas *i överensstämmelse med vad god sed kräver*.

Denna regel kan sägas ha en dubbel innebörd: dels att sanktionera en rådande sedvänja, om den kan tagas för god, dels att främja en sedvanebildning på området, där en »god sed» i detta hänseende icke stadgat sig. Att en sedvänja icke under alla förhållanden godtages som norm är natur-

ligtvis ägnat att göra regeln mera svårtillämpad, men det är å andra sidan ofrånkomligt, att om lagstiftaren icke själv uppdrager riktlinjerna för de enskildas handlande i detta hänseende utan inskränker sig till att i huvudsak sanktionera praxis, han dock måste giva en möjlighet för de rättstillämpande myndigheterna att — i förekommande fall med stöd av uttalanden från sakkunniga institutioner — vägleda praxis och hindra uppkomsten av icke önskvärda sedvänjor. Den osäkerhet, som stundom kan inställa sig för den enskilde att avgöra, om en sedvänja är utbildad på ett visst område och om den kan anses för »god sed», behöver icke ha svårare konsekvenser än att i tveksamma fall upphovsmannen angives.

Såsom ytterligare exempel på fall, där god sed icke kan anses kräva att upphovsmannen angives, må nämnas att upphovsmän till texter eller bilder i prospekt och reklamalster i allmänhet icke kunna göra anspråk på sådan rätt. Av praktisk betydelse är vidare att då ett verk har ett större antal upphovsmän, det ofta anses tillräckligt att angiva dem som stå för mera betydande insatser; detta förhållande är av särskild vikt inom filmbranschen.

I de fall, då upphovsmannen skall angivas, få även frågorna *på vad sätt och i vilken omfattning* detta bör ske besvaras med utgångspunkt från vad god sed kräver. Härom må anföras följande.

Då verket första gången utgives eller framföres offentligt, har upphovsmannen ofta själv bestämt under vilket namn verket skall offentliggöras. Att den av honom bestämda beteckningen skall användas är uppenbart; att — såsom på sina håll skett i främmande rätt — upptaga en uttrycklig föreskrift härom har icke ansetts erforderligt. Vid senare utgivningar och framföranden få ofta de i 7 § upptagna presumtionsreglerna betydelse; i dessa fall skall angivas den som enligt detta stadgande är att anse såsom upphovsman.

När upphovsmannen skall angivas på exemplar av verket, t. ex. böcker, nothäften, grammofonskivor, bör namnet eller den beteckning, varom eljest är fråga, anbringas på den plats och i den utstyrelse, som är brukligt. Vid teaterföreställningar och konserter bör upphovsmannen angivas i affischer, annonser och program. Utsändes verk i radio, bör upphovsmannen angivas i tryckta program och vid verkets muntliga annonsering. Då konstverk utställes, torde det vara tillräckligt att konstnärens namn angivits i katalog, som finnes tillgänglig på platsen. Utställes konsthantverk i en butik, är det vanligt att angiva upphovsmannen på en skylt, i en monter eller dylikt. Vid filmförevisningar bruka filmens främsta upphovsmän nämnas i början eller slutet av filmen; såsom förut anförts får god sed på området avgöra vilka av uphovsmännen, som sålunda böra angivas.

Angives uphovsmannens namn i tryck, bör detta ske med den stavning och i övrigt i den form, som uphovsmannen själv brukar använda, så att förväxling såvitt möjligt undviks. Där uphovsmannen framträder under

pseudonym, skall han angivas med denna; anföres i sådant fall hans borgerliga namn, kommer verket icke att hos allmänheten tillskrivas den upphovsman, som i litteraturens eller konstens värld lever under den antagna pseudonymen.

Skyldigheten att angiva upphovsmannen, då verket göres tillgängligt för allmänheten, framstår oftast som en positiv förpliktelse men har också den innebörden, att det är *förbjudet att avlägsna* förefintliga upphovsmannabeteckningar på exemplar av verk, som spridas bland allmänheten eller visas t. ex. på en offentlig utställning. I denna del har stadgandet betydelse som ett visst skydd för signaturer på konstverk och kompletterar här den i 12 kap. 5 § strafflagen, väsentligen i allmänhetens intresse, givna straffbestämmelsen mot signaturförfalskning. Detta straffbud är icke tillämpligt mot den som utan lov utplånar en signatur, men enligt det nu föreslagna stadgandet jämfört med 53 § i förslaget är det straffbart att föra i handeln eller offentligt visa ett konstverk, på vilket upphovsmannens signatur avlägsnats.¹

Upphovsmannens rätt att angivas i förbindelse med verket gäller oberoende av i vilken form detta framträder och kan således åberopas även då verket utgives *i bearbetat skick*. Vid publicering av bearbetningar skall därför angivas vem som är upphovsman till originalverket. Även bearbetaren skall nämnas, eftersom denne äger upphovsmannarätt till bearbetningen.

Stadgandet är självfallet icke tillämpligt, då verket enligt upphovsmannens önskan skall utgivas eller utgivits *anonymt*; här föreligger tvärtom en skyldighet för den som utger eller senare utnyttjar verket att respektera upphovsmannens anonymitet. Förevarande bestämmelse kan emellertid icke anses giva sanktion åt denna skyldighet. Det kunde övervägas att uppställa uttryckligt förbud mot att i dylika fall röja upphovsmannen. De intressen, som här stå på spel för denne, äro emellertid i huvudsak av personrättslig art och bestämmelser i ämnet synas icke böra meddelas i detta sammanhang. Framhållas må att om i ett förlagsavtal författaren förbehållit sig att verket skall utgivas anonymt, det innebär ett avtalsbrott att utsätta författarens namn på de utgivna exemplaren, vilket kan föranleda skadeståndsskyldighet. Där verket, såsom i detta fall, framlägges i form av tryckt skrift, erbjuder även tryckfrihetsförordningen ett visst skydd för anonymiteten.

Som förut berörts föreligger skyldighet att angiva upphovsmannen såväl då verket utnyttjas efter avtal med denne som då verket begagnas fritt med stöd av bestämmelse i 2 kap. I sistnämnda fall skola tillika lämnas vissa uppgifter om det utnyttjade verket; härom stadgas i 26 §. Även om ett verk olovligen utnyttjats, är den principiella skyldigheten att angiva upphovsmannen för handen. Vid plagiat föreligger därför, utom intrång i upphovs-

¹ Jfr NJA 1954 s. 364.

mannens förfoganderätt, också en kränkning av hans ideella intresse att få det riktiga upphovsmannaförhållandet angivet.

Slutligen må anmärkas att angivandet av upphovsmannen i förbindelse med verket i vissa hänseenden direkt påverkar dennes rättsställning. Enligt 7 § första stycket grundlägger sådant angivande presumtion om upphovsmannaskap. Utgives verket anonymt, gälla enligt andra stycket i samma paragraf vissa behörighetsregler till förmån för utgivare och förläggare. För anonymt verk äro vidare föreskrivna andra bestämmelser om skyddstid än eljest, se 44 §.

Andra stycket: Droit au respect

Gällande svensk rätt

I 1919 års lagar finnas icke några generella bestämmelser, som direkt äsyfta att skydda upphovsmannen mot att hans verk utsättes för förvanskning, stympning eller liknande förfaranden. Vissa speciella föreskrifter äro dock av betydelse i detta sammanhang. Då ett verk utnyttjas efter avtal med upphovsmannen, är denne på grund av ett par vid 28 § i förslaget berörda regler skyddad mot att verket överhuvudtaget ändras utan hans tillstånd. Det bör emellertid beaktas att stadgandena härom äro dispositiva; har upphovsmannen samtyckt till att ändringar må vidtagas, är han bunden av sitt medgivande och detta torde gälla även där fråga är om mycket långtgående ändringar. Gällande rätt innehåller vidare för vissa fall, då verket med stöd av lag utnyttjas fritt, särskilda regler som principiellt förbjuda att verket ändras; härom hänvisas till framställningen vid 26 §.

Nordisk rätt i övrigt

Även dansk, norsk och finsk rätt upptaga regler, vilka förbjuda den som förvärvat upphovsmannarätt till ett verk att utan samtycke av upphovsmannen ändra verket. Till skydd för upphovsmannens ideella intressen ha emellertid här uppställts kompletterande regler. Enligt dansk rätt (§ 9) gäller att upphovsmannen, oberoende av de ekonomiska rättigheterna och även sedan han avhänt sig dessa, behåller rätten att motsätta sig varje förvanskning, förkortning eller annan ändring, som må anses vara ett väsentligt förringande av verket. Bestämmelsen, som är tillämplig även utanför avtalsförhållanden, anses innebära att upphovsmannen principiellt icke kan eftergiva denna rätt; har upphovsmannen i förväg godtagit bestämda, konkreta ändringar i verket, anses han dock icke senare kunna förbjuda dessa.¹ Enligt norsk rätt (§ 13) är upphovsmannen, liksom enligt svensk rätt, alltid bunden av avtal, varigenom han samtyckt till att änd-

¹ Lund, Loven om Forfatterret og Kunstnerret (Köpenhamn 1933) s. 103.

ringar få företagas i verket. Men om genom ändringarna upphovsmannens personliga eller konstnärliga intressen väsentligt kränkas, äger han begära antingen att verket icke offentliggöres under hans namn eller att det på ett tillfyllestgörande sätt angives, att ändringarna icke härröra från honom. Denna befogenhet kan han icke eftergiva. Enligt *finsk* rätt (22 §) gäller en liknande ordning. Upphovsmannens rätt att begära, antingen att det ändrade verket icke offentliggöres under hans namn eller att det angives att ändringarna icke härröra från honom, är dock här oberoende av ändringarnas art. Lagen lämnar öppet, huruvida upphovsmannen kan eftergiva denna rätt.

Utländsk rätt — Bernkonventionen

I *tysk* rätt regleras förevarande område, liksom hos oss, endast genom stadganden (§ 9 LUG, § 12 KUG, § 13 VerlG) vilka principiellt förbjuda den som förvärvat upphovsmannarätt till ett verk att utan upphovsmannens samtycke ändra verket. I litteraturen har dock uttalats den uppfattningen att upphovsmannen, även om han medgivit att verket må ändras, städse äger inskrida såvida verket återgives i stympat eller vanställt skick. Lagen stadgar vidare principiellt förbud att ändra verket, då det med stöd av lag i vissa fall utnyttjas fritt (§ 24 LUG, § 21 KUG). Enligt 1954 års förslag (§ 19) äger upphovsmannen städse förbjuda att verket vanställs eller eljest utsättes för åtgärder, som äro ägnade att skada hans anseende eller ära (»sein Ansehen oder sein Ruf»).

Österrikisk lag (§ 21) upptager en generell regel att verket icke får ändras, då det göres tillgängligt för allmänheten eller då det mångfaldigas för att spridas, såvida icke upphovsmannen lämnar samtycke därtill eller lagen tillåter ändringen. För original exemplar av konstverk gäller denna regel även då exemplaret icke begagnas på ett sätt som gör verket tillgängligt för allmänheten. Lämnar upphovsmannen generellt samtycke att ändringar få företagas, utgör detta icke hinder för honom att motsätta sig sådana förvanskningar, stympningar och andra ändringar, som göra allvarligt intrång i hans andliga intressen i verket (»seine geistigen Interessen am Werke»). Bestämmelserna äga tillämpning även vid fritt utnyttjande av verk (§ 57); här stadgar lagen ytterligare att det begagnade verkets mening och karaktär (»Sinn und Wesen») icke i något fall får förvanskas.

I *italiensk* lag (art. 20 och 22) stadgas — i nära anslutning till art. 6 bis i Bernkonventionen — att upphovsmannen, oberoende av den uteslutande befogenheten att ekonomiskt utnyttja verket och även efter överlåtelse av denna befogenhet, behåller rätten att motsätta sig att verket förvanskas, stympas eller annorledes ändras till men för hans ära eller anseende. Rätten kan ej överlätas. Har upphovsmannen godkänt företagna ändringar, äger han dock icke föra talan om dessa.

Den vid 1928 års revision i *Bernkonventionen* införda art. 6 bis föreskrev i fråga om upphovsmannens »droit au respect» att denne, oberoende av sina ekonomiska rättigheter och även sedan dessa överlåtits, skulle äga motsätta sig att verket förvanskades, stympades eller annorledes ändrades till men för hans ära eller anseende. Vid Brysselkonferensen fullständigades texten så att upphovsmannen erhöll skydd även mot andra förfaranden med verket än de nu nämnda (»toute autre atteinte») som äro till men för hans ära eller anseende. Därjämte förklarades uttryckligen, att skyddet skulle tillkomma upphovsmannen under hela hans livstid.

Kommittén

En väsentlig sida av den ideella rätten utgöres av upphovsmannens anspråk att kunna motsätta sig, att verket återgives i vanställt eller stympat skick eller eljest utsättes för förfaranden som äro kränkande för honom. Ingrepp av detta slag äro ägnade att menligt påverka hans litterära eller konstnärliga anseende; men även oavsett detta är det ett rent personligt intresse för upphovsmannen att sådana åtgärder hindras. För den som i ett konstnärligt verk nedlagt sin skapande förmåga och därmed något av sin personlighet är det icke sällan ett verkligt lidande att bevittna ingrepp i verkets form, som företagas utan förståelse för upphovsmannens intentioner. Det rör sig här om ett fall av s. k. »ideell skada», vilket har vissa beröringspunkter med sådan skada som vållas genom ärekränkingsbrott.

I vissa fall har upphovsmannen redan på grund av sin förfoganderätt möjlighet att i olika riktningar hävda sina förevarande intressen. Då han överlåter rätt till verket, kan han sålunda bestämma i vilket skick verket skall framläggas för allmänheten och under vilka former detta eljest skall ske. Såvitt angår avtalsförhållanden skulle spörsmålet därför kunna behandlas i 3 kap., som upptager regler om övergång av upphovsmannarätt. Det har emellertid ansetts att — såsom nedan närmare utvecklas i anslutning till tredje stycket — skyddet mot ändringar och andra ingrepp, som äro så djupgående att de innebära ett intrång i verkets integritet, i princip bör vara oförytterligt. Redan på grund härav är motiverat att föra bestämmelser härom till ett särskilt stadgande, vilket med hänsyn till ämnets vikt placeras bland lagens inledande, grundläggande bestämmelser. Härtill kommer att upphovsmannen icke kan skydda den ideella rätten genom avtalsbestämmelser, om verket med stöd av lag utnyttjas fritt eller om det begagnas utan lov och ej heller då ingrepp företages i exemplar av verket, som är i annans ägo. Med hänsyn till nu angivna förhållanden bör — på samma sätt som skett i fråga om rätten att bli namngiven — skyddet för verkets integritet regleras genom ett stadgande med generell räckvidd, vilket kan åberopas mot envar som utnyttjar verket eller innehar exemplar av detta.

Då det gäller att närmare angiva vilka åtgärder, som skola förbjudas genom stadgandet, må till en början uppmärksammas frågan vilka intressen på upphovsmannens sida, som böra skyddas. Enligt Bernkonventionen äger upphovsmannen motsätta sig förfaranden, som äro till men för hans »ära eller anseende». Lagtexten bör emellertid utformas så att därav framgår, att man i förevarande sammanhang åsyftar upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende, icke den uppfattning hans omgivning har om honom såsom samhällsmedlem; kränkningar mot det medborgerliga anseendet skyddas av strafflagens bestämmelser om ärekränkning. Vidare är att beakta att upphovsmannen äger anspråk på skydd jämväl mot förfaranden som, även om de icke äro menliga för hans anseende i andras ögon, innebära ett angrepp mot verkets integritet och kränka den känsla han som konstnär hyser för det verk han skapat.¹ Som exempel må nämnas att ett allvarligt syftande skådespel genom — kanske icke så omfattande — ändringar får en komedibetonad prägel, som är författaren alldeles främmande; även om verket i den nya versionen vinner allmänhetens och kritikens uppskattning, kunna de företagna ingreppen av författaren erfaras som kränkande. För att täcka även sådana fall har genom stadgandet uppställts förbud mot vissa förfaranden, som äro kränkande för upphovsmannens *litterära eller konstnärliga anseende eller egenart*.

På sätt redan delvis berörts och i det följande kommer att närmare utvecklas, kunna upphovsmannens ideella intressen stå på spel i skilda sammanhang. Så kan vara fallet om verket ändras i samband med att exemplar därav framställles eller det framföres offentligt. Upphovsmannens intressen kunna också beröras om ändringar företagas i exemplar av verket. Slutligen kunna hans intressen komma i fara, om verket återgives i ett för verket främmande sammanhang. För att täcka samtliga dessa fall har i lagtexten förklarats att verket *icke må ändras eller göras tillgängligt för allmänheten* på ett sätt som är kränkande för upphovsmannen i förut angiven mening.

Angående stadgandets innebörd i de olika fall, som nu nämnts, må anföras följande.

1) Ändringar i verket, då exemplar därav framställles eller det framföres offentligt

Då ett verk mångfaldigas eller framföres offentligt, förekommer ofta att verket återgives i mer eller mindre ändrat skick. Skall ett litterärt verk utgivas i bokform, kunna strykningar eller ändringar göras i manuskriptet. Motsvarande gäller då ett drama skall uppföras på scenen; ett musikstycke kan utgivas med förenklad sättning; ett konstverk kan reproduceras i beskuret skick. Då ett verk skall överföras till annan konstart, måste

¹ Jfr diskussionen härom i Brysselkonferensens handlingar s. 184.

ofta vittgående ändringar företagas däri. På grund av förevarande stadgande gäller, att ändringar i sådana och andra fall icke få gå så långt att upphovsmannens ideella intressen kränkas.

Vid bedömande huruvida företagna ändringar kunna anses kränkande för upphovsmannen skall saken ses från dennes synpunkt, men i övrigt skall anläggas en *objektiv måttstock*. Obetydliga tryckfel och översättningsfel kunna alltså icke hänföras hit. Bedömningen skall ske med utgångspunkt från förhållandena inom den konstart det är fråga om och med beaktande av omständigheterna i det särskilda fallet. Största hänsyn bör tagas till verkets art och dess betydelse i litterärt eller konstnärligt avseende. Vidare bör beaktas om återgivningen gör anspråk på att presentera verket i ursprunglig form eller om det klart framgår, att fråga är om en bearbetning eller att verket eljest icke återgives i ursprungligt skick.

Återgives verket såsom *original*, har upphovsmannen — särskilt då det gäller mer betydande verk — ett berättigat intresse, att detta sker i så trogen anslutning till originalverket som möjligt. Egenmäktigt företagna tillägg, uteslutningar och förändringar kunna här lätt medföra, att verket framstår såsom förvanskat eller vanställt, och äro i sådant fall kränkande för upphovsmannen. Stundom kunna även till det yttre obetydliga ändringar förvanska verket; vid återgivning av lyrik kunna sålunda ändringar av enstaka ord verka starkt neddragande på originalets konstnärliga värde. Vid återgivning av litterära eller musikaliska verk av lägre valör äro kraven icke lika stränga, men även här bör upphovsmannen vara skyddad mot allvarigare ingrepp. Stadgandet är tillämpligt även vid reproduktion av konstverk. Framlägges en sådan reproduktion med anspråk på att troget efterbilda originalet, kan det vara kränkande för upphovsmannen om efterbildningen utförts på ett underhaltigt sätt.

Göres verket till föremål för *bearbetning* eller överföres det till *annan konstart*, ligger det i sakens natur att icke blott verkets yttre form ändras, utan att även sådana ändringar vidtagas som i övrigt nödvändiggöras av ändamålet. I vissa fall, såsom då ett litterärt eller musikaliskt verk utgives i förkortad form, t. ex. för populärbruk eller för undervisningsändamål, äro sådana ändringar direkt åsyftade. Skall en roman omarbetas till ett för scenen avsett drama eller för att sändas som hörspel i radio eller skall romanen överflyttas till film, äro ofta vittgående ändringar nödvändiga med hänsyn till den dramatiska konstens eller filmkonstens särskilda krav. Upphovsmannen bör emellertid vara skyddad mot att ändringar i hithörande fall företagas på ett sätt, som förringar originalets konstnärliga nivå och stil eller innebär ingrepp i dess bärande innehåll och tendens. Som exempel på sådana ändringar må anföras att en betydande roman sammandrages till en underhaltig novell eller eljest utgives i förkortat skick, på ett sätt som framstår som en förvrängning av originalet, eller att romanen presenteras i en översättning som är under all kritik. Ett annat exempel är att

ett seriöst musikaliskt verk göres om till en revyvisa eller en schlager eller framföres i jazztakt. Ytterligare må nämnas det fallet att ett drama förses med »happy end». Även om bearbetningen göres med formell skicklighet och i och för sig kan äga ett visst värde, kan den röja sådan brist på uppfattning och känsla för originalets egenart, att resultatet är förringande för detta. Som exempel må anföras att åt en pacifistisk roman, som överflyttas till film, därvid gives en nationalistisk innebörd; även om filmen i och för sig är skickligt gjord, föreligger här en principiellt otillåten ändring av originalverket.

Från de fall, som nu åsyftas, bör skiljas det, att ett verk göres till föremål för *travesti* eller *parodi*. Sådana förfaranden ha av gammal hävd ansetts tillåtna. Förslaget avser icke att göra ändring härutinnan.

Då verket återgives i bearbetat skick, har upphovsmannen ett berättigat intresse att detta förhållande tydligt anges. Underlåtes detta, kan allmänheten få den föreställningen att upphovsmannen själv står för de av bearbetningen betingade ändringarna. Under vissa förhållanden kan detta vara kränkande för honom. Förevarande stadgande får anses innebära, att skyldighet föreligger att i sådant fall angiva att verket icke återgives i ursprunglig form.

2) Ändringar i exemplar av verket

Upphovsmannens ideella intressen stå på spel icke blott då verket utsettes för ändringar i samband med att det återgives, utan också i vissa fall då ingrepp företages i *exemplar* av verket, framför allt då fråga är om original*exemplar* av konstverk. I utländsk praxis saknas icke exempel på att målningar och skulpturer obehörigen ändrats för att tillgodose förmenta anständighetssynpunkter eller ägarens personliga smak eller av andra skäl. I ett danskt rättsfall hade målaren Danneeskjold-Samsøes duk »Ægir og hans Døtre» ändrats till en bild föreställande »Venus' Fødsel». Från tysk rätt kan hämtas ett annat känt exempel; här hade ett konstverk föreställande »Skär med sirener» övermålat på sådant sätt att »de förut nakna sirenerna numera framstode såsom klädda». Även i Sverige ha förekommit ett par uppmärksammade fall av liknande vandaliseringar. Hur förfaranden av detta slag skola bedömas enligt gällande svensk rätt är tveksamt; i doktrinen har hävdats att upphovsmannen i allt fall skulle kunna motsätta sig att ett obehörigen ändrat verk visas offentligt.¹ Genom den utformning, som förevarande stadgande fått, framgår att detsamma utan inskränkning förbjuder sådana ingrepp i konstverk och andra exemplar av verk, som äro kränkande för upphovsmannens ideella intressen.

Huruvida ett ingrepp är att anse som kränkande för upphovsmannen, får bedömas med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet, varvid

¹ Eberstein s. 181.

här som eljest inom detta område stor vikt får läggas vid det värde verket äger ur konstnärlig synpunkt. Även syftet med åtgärden är av betydelse. På grund härav kunna exempelvis åtgärder, som företagas för att restaurera ett konstverk, aldrig anses som otillåtna, även om det genom åtgärderna icke skulle lyckas att bevara originalets särprägel.

Av praktiska skäl kan stadgandet i allmänhet icke tillämpas, när fråga är om ändringar i *byggnader* eller *bruksföremål*. Ett undantag från ändringsförbudet har för dessa fall gjorts i 13 §.

Av det förut anförda framgår, att förbudet att göra förvanskande ingrepp i exemplar av verk endast är tillämpligt i sådana fall, då det är fråga om »ändringar» i verket, d. v. s. då objektet även efter ingreppet framstår som ett verk av upphovsmannens hand. Stadgandet är därför icke tillämpligt på åtgärder, genom vilka ett konstverk helt förstöres eller ödelägges. Ej heller motsvarande utländska stadganden anses i allmänhet tillämpliga i sådant fall. I den upphovsmannarättsliga debatten har emellertid livligt diskuterats, huruvida icke särskilt skydd borde beredas konstnären mot åtgärder av detta slag. Frågan behandlades vid Brysselkonferensen och föranledde ett uttalande av denna om önskvärdheten av att unionsländerna införde bestämmelser i ämnet.¹

Även i Norden ha framförts önskemål om lagstiftning, som förbjuder ägaren av ett originalkonstverk att förstöra detta.

Det torde icke kunna bestridas att det för konstnärsvärlden vore av visst intresse att få ett förbud av denna art infört. Där fråga är om mera framstående konstverk, har även det allmänna ett intresse att förstörelse av dessa förhindras. Vissa skäl tala därför till förmån för en lagstiftning på området. Betydande svårigheter möta dock att i praktiken genomföra en sådan. Bland annat må uppmärksammas att ett förbud endast skulle kunna avse uppsåtlig förstörelse. Det skulle knappast kunna komma ifråga att giva konstnären eller det allmänna rätt att inskrida i sådana fall, då förstörelsen skett av oaktsamhet; detta skulle innebära att ägaren ålades en vårdnadsplikt beträffande konstverket. Ett förbud, som begränsades till uppsåtliga handlingar, skulle emellertid troligen bli föga verksamt, då det i det enskilda fallet ofta skulle vara vanskligt att bevisa, att förstörelsen icke skett av oaktsamhet. Vidare må anmärkas, att undantag i förbudet finge göras för det fall, att ägaren kan åberopa beaktansvärda skäl för sin åtgärd; som exempel kan nämnas att det vid ombyggnad av en fastighet visar sig nödvändigt att offra en freskomålning. Ett dylikt undantag skulle emellertid många gånger föranleda mycket vanskliga intresseavvägningar. Efter prövning av dessa synpunkter har kommittén stannat för att ett förbud av nu diskuterat slag icke bör införas.

¹ Brysselkonferensens handlingar s. 197, 427 (Vœu III).

3) Återgivande av verket i främmande sammanhang

I de fall, som hittills berörts, har varit fråga om att skydda upphovsmannen mot åtgärder, som innebära att för honom kränkande ändringar företagas i verket. I sin före Brysselkonferensen gällande lydelse inskränkte sig art. 6 bis i Bernkonventionen också till att meddela skydd mot dylika åtgärder. Även motsvarande stadganden i de utländska lagar, för vilka redogörelse lämnats, torde i allmänhet vara tillämpliga endast där ändringar vidtagas i verket. Såsom förut sagts infördes emellertid vid Brysselkonferensen ett tillägg till art. 6 bis, varigenom upphovsmannen erhållit rätt att motsätta sig även andra förfaranden med verket, som äro till men för hans ideella intressen. I förarbetena till konferensen framhölls att verket, utan att det ändras eller stympas, kan sättas i en miljö, som upphovsmannen icke finner önskvärd. Såsom exempel anfördes att ett litterärt verk utgives i förbindelse med allehanda reklamster, att ett konstverk återgives på förpackningar till tvivelaktiga varor eller att en komposition av djupt allvarlig eller religiös karaktär inflyter i en filmoperett.¹

Det är också uppenbart att upphovsmannen bör skyddas mot att verket, även om det icke ändras, återgives för allmänheten i sådant sammanhang, att det framkallar löje eller anstöt eller eljest är kränkande för upphovsmannens ideella intressen. Såsom förut berörts förbjuder det nu föreslagna stadgandet även förfaranden av denna art.

Ytterligare exempel på här avsedda åtgärder äro, att ett seriöst musikstycke begagnas såsom melodi till en revyvisa eller att ett allvarligt litterärt verk illustreras med anstötliga teckningar. Hit hör vidare det fallet, att verk utnyttjas såsom varumärke eller eljest i reklam på ett sätt, som är ovärdigt verket. Ett annat exempel är att ett konstverk upphänges eller uppställes i en förnedrande miljö. Däremot kan icke hit räknas det fallet, att ett konstverk flyttas till en plats som upphovsmannen finner mindre fördelaktig än den ursprungliga, t. ex. att ett konstverk i ett museum flyttas till en mera avsides belägen sal. Ej heller hör hit det fallet, att ett konstverk undandrages offentligheten, t. ex. genom att avlägsnas från en allmän plats. Omdiskuterat är huruvida det kan anses tillåtet att använda symfoniska och liknande verk såsom balettmusik. Avgörande är här om det koreografiska verket tillsammans med det musikaliska bildar en konstnärlig helhet eller om intrycket blir så disharmoniskt, att musikverket kan sägas bli lidande på att utnyttjas i sammanhanget.

Förbudet i andra stycket riktar sig mot envar och är således tillämpligt såväl då verket utnyttjas efter avtal med upphovsmannen som då det begagnas med stöd av bestämmelse i 2 kap. Det är även tillämpligt då någon utnyttjar verket utan tillstånd; om ett sådant utnyttjande sker på ett sätt,

¹ Brysselkonferensens handlingar s. 185.

som kränker upphovsmannens ideella intressen, är förfarandet straffbart icke blott såsom intrång i förfoganderätten utan även som överträdelse av förevarande paragraf. I vad stadgandet förbjuder att exemplar av verk utsättes för ingrepp eller visas i ovärdigt sammanhang, riktar det sig även mot ägaren av exemplaret och framstår här som en begränsning i den rätt att råda över detta, som tillkommer honom på grund av hans äganderätt.

Tredje stycket: Eftergift av den ideella rätten

Inom upphovsmannarätten är det ett omtvistat spörsmål, i vilken utsträckning upphovsmannen bör ha möjlighet att överlåta sina ideella befogenheter. Om upphovsmannen mer eller mindre generellt överlåter rätt till verket, kan överlåtelsen ofta anses formellt innefatta även den ideella rätten, så att förvärvaren teoretiskt skulle vara berättigad att utgiva det under annan upphovsmannabeteckning än den av upphovsmannen angivna eller godtyckligt ändra verket eller framföra det i vilket sammanhang som helst. I andra fall tager en överlåtelse av den ideella rätten den formen, att den som förvärvar rätt till verket gör uttryckligt förbehåll att upphovsmannen icke skall äga utöva sina ideella befogenheter. I den upphovsmannarättsliga lagstiftningen anses emellertid ofta att rättsverkan såsom regel icke bör tilläggas avtal och överenskommelser, genom vilka upphovsmannen generellt betages möjlighet att göra gällande den ideella rätten; denna anses vara av den djupt personliga natur att något förfogande däröver principiellt icke bör tillåtas. I vilken omfattning denna princip kan antagas vara erkänd i gällande svensk rätt är osäkert.¹ Enligt kommitténs mening bör emellertid en uttrycklig föreskrift i ämnet intagas i lagen. Ett stadgande härom har fått sin plats i förevarande stycke.

Enligt stadgandet gäller såsom huvudregel, att upphovsmannen icke skall kunna generellt avstå från sina ideella befogenheter. Ett eftergivande av dessa kunde, där det vore av mera generell räckvidd, få verkan långt in i framtiden och komma att gälla för de mest skiftande former för verkets utnyttjande. För upphovsmannen är det emellertid i sådana fall vid avtalslutandet omöjligt att överblicka, vad eftergiften i själva verket betyder för hans personliga intressen. Huvudregeln innebär, att om upphovsmannen överlåtit rätt till sitt verk, han principiellt — oavsett vad avtalet må innehålla därom — kan fordra att bli angiven som verkets upphovsman, liksom att han kan motsätta sig att verket utsättes för förvanskande ingrepp eller utnyttjas i ovärdiga sammanhang. Detta gäller även om han förklarat sig överlåta »alla sina rättigheter», »hela författarrätten» el. dyl. och även om han uttryckligen förklarat sig avstå från sin ideella rätt.

Huvudregeln bör emellertid begränsas till fall, där en eftergift på sätt nu anförts är av mera generell räckvidd. Att upprätthålla regeln i andra fall

¹ Eberstein s. 151, 162.

skulle föra för långt och stundom kunna utgöra hinder för upphovsman-
nen att ekonomiskt utnyttja verket. Detta gäller främst då verket över-
låtes för att efter bearbetning eller omgestaltning användas för ett visst
på förhand bestämt ändamål. Som exempel kan nämnas, att upphovsman-
nen överlåter rätt att använda verket för filminspelning. I praktiken
kan här ofta vara svårt att avgöra, om företagna ändringar falla inom
ramen för förvärvarens i avtalet grundade rätt att omgestalta verket med
hänsyn till filmens krav eller om de gå utöver denna gräns och måste anses
kränkande för upphovsmannen. För att inte riskera att upphovsmannen
i efterhand framställer mer eller mindre grundade påståenden om att ver-
ket i den nya versionen kränker hans ideella rätt, kan det därför vara av
vikt för filmföretaget att i förväg erhålla ett bindande besked att denne av-
står från att göra rätten gällande. Även för upphovsmannen är det av be-
tydelse att ett sådant avstående tillerkännes rättslig giltighet; skulle han
icke vara bunden därav, kunde detta försvåra möjligheten för honom att
nä en uppgörelse med filmföretaget. Att en eftergift av rätten i ett dylikt
fall tillägges verkan kan icke heller antagas leda till mera allvarligt för-
fång för upphovsmannens personliga intressen, eftersom användningsom-
rådet för verket är på förhand begränsat. På grund av det anförda har
stadgandet utformats så att upphovsmannen har möjlighet att eftergiva
sin rätt enligt förevarande paragraf, såvitt angår *en till art och omfattning
begränsad användning av verket*.

Såsom exempel på de användningsformer, som här avses, har redan
nämnts att ett verk överlåtes för att utnyttjas för filminspelning; vidare
kan anföras det fallet att verket skall begagnas för en viss utgåva, t. ex.
för skolbruk, eller för ett visst framförande på teater, i radio eller i tele-
vision eller för en serie sådana framföranden.

Av det sagda framgår att stadgandet främst är av betydelse i fråga om
ändringar i verk. Principiellt kan upphovsmannen emellertid, under an-
förda förutsättningar, avstå även från sin rätt att få sitt namn angivet i för-
bindelse med verket, liksom han kan lämna sitt samtycke till att verket
återgives i ett sammanhang som eljest skulle varit otillåtet. Som exempel
må nämnas, att en konstnär medgiver att ett av honom utfört konstverk
får utnyttjas för visst reklamändamål.

Eftergift av den ideella rätten kan ske genom att upphovsmannen ut-
tryckligen förklarar sig avstå från denna. Även om så icke skett, kunna
omständigheterna vid en överlåtelse av förfoganderätt över verket vara
sådana, att upphovsmannen måste anses ha därvid eftergivit den ideella
rätten.

Slutligen må anmärkas, att ändringar i verk städse få anses tillåtna i
den mån de blivit granskade och godkända av upphovsmannen. Härvid är
knappast fråga om en eftergift av den ideella rätten; snarare bör förhållan-
det betraktas så, att upphovsmannen godkänner och står för en ny version

av verket. Ännu tydligare framträder detta förhållande då upphovsmannen, såsom ofta sker t. ex. inom filmbranschen, själv medverkar i omarbetningen eller omgestaltningen av verket.

Det föreslagna stadgandet hänför sig till upphovsmannens ideella befogenheter, sådana de bestämts i paragrafens båda första stycken. Även om upphovsmannen med bindande verkan avstått från rätten att bli angiven i förbindelse med verket, äger han när som helst framträda och förklara att det är han som skapat verket. Av allmänna grundsatser inom personrätten torde följä att han icke med laga verkan kan avsäga sig denna rätt.¹ På liknande sätt torde gälla att upphovsmannen, även om han är bunden av samtycke att låta en medkontrahent efter gottfinnande ändra verket, äger när som helst offentligt avsäga sig ansvar för verket i dess ändrade skick, liksom att han icke kan frånskriva sig denna rätt.

Frågor om andra ideella befogenheter för upphovsmannen

I främmande rätt förekommer ofta att upphovsmannen — vid sidan av rätten att bli angiven i förbindelse med verket och att motsätta sig att detta förvanskas eller eljest utsättes för åtgärder, som äro kränkande för honom — tillerkännes en rätt att bestämma om verkets offentliggörande, d. v. s. en rätt att avgöra huruvida ett icke offentliggjort verk överhuvudtaget skall framläggas för allmänheten (*droit de publier*). Då rätten att förhindra ett offentliggörande av verket sålunda utformas som en självständig ideell befogenhet, motiveras detta med att en publicering ofta kan djupt beröra upphovsmannens personliga intressen. Detta är framför allt fallet, när det gäller utgivning av dagböcker, memoarer och liknande arbeten av intim och personlig karaktär; men även i fråga om andra verk bör upphovsmannen själv äga avgöra, om han kan taga ansvaret för ett offentliggörande. Rätten saknar självständig betydelse i de fall, då upphovsmannen redan på grund av sin ekonomiska ensamrätt äger förhindra obehörig publicering. Om vissa former för verkets utnyttjande icke ligga under ensamrätten, blir emellertid den ideella befogenheten i sådant hänseende av vikt.

Enligt förslaget har förfoganderätten givits ett så vidsträckt innehåll, att det icke är erforderligt att uppställa en särskild rätt för upphovsmannen att offentliggöra verket i förut angiven mening; såsom huvudregel skall gälla, att verket icke i någon form kan göras tillgängligt för allmänheten utan att upphovsmannen med stöd av sin förfoganderätt givit tillstånd därtill. Att märka är emellertid att verket i vissa fall på grund av reglerna i 2 kap. får utnyttjas utan hinder av förfoganderätten. För att tillgodose upphovsmannens nu berörda ideella intressen i dessa fall har såsom förutsättning för tillämpning av hithörande regler i allmänhet uppställts, att ver-

¹ Jfr Eberstein s. 162.

ket redan förut är offentliggjort eller utgivet, varvid dessa termer, på sätt närmare utvecklas vid 8 §, innefatta krav på att åtgärden skett med upphovsmannens samtycke eller eljest på ett lagligt sätt. Förslaget innebär sålunda att ett verk, som icke offentliggjorts av upphovsmannen, i regel ej får återgivas med stöd av bestämmelserna i 2 kap.

Även i andra hänseenden kan ifrågakomma att genom särskilda stadganden tillgodose de ideella intressen, som upphovsmannen förbinder med verket. I litteraturen hävdas sålunda ofta att en upphovsman, som efter verkets offentliggörande av personliga skäl icke längre vill stå för verket i dess ursprungliga form, borde äga rätt att förhindra, att verket i fortsättningen göres tillgängligt för allmänheten (*droit de repentir*). Bestämmelser, som åsyfta att tillgodose detta upphovsmannens intresse, återfinnas icke så sällan i den upphovsmannarättsliga lagstiftningen. Dessa äro av skiftande innehåll. I allmänhet äro de blott tillämpliga i avtalsförhållanden och innebära här att upphovsmannen, om han åberopar sådana skäl som ändrad övertygelse eller liknande, äger att häva avtalet och återlösa exemplar, som må befinna sig i medkontrahentens besittning (*droit de retrait*). I andra fall utformas rätten som en befogenhet att påfordra, att medkontrahenten vid senare utgivningar och framföranden av verket företager de ändringar däri, som upphovsmannen anser erforderliga (*droit de modifier*). Om någon regel i detta hänseende skulle upptagas i förslaget, borde den inflyta i 3 kap. bland de bestämmelser, som reglera överlåtelse av upphovsmannarätt, eller eventuellt bland stadgandena om viss typ av sådan överlåtelse, t. ex. förlagsavtal. Såsom framgår av förslaget i denna del, har kommittén emellertid icke upptagit någon bestämmelse i ämnet. Frågan huruvida ett avtal bör kunna ryggas, om väsentliga ändringar inträffa i de förutsättningar på vilka avtalet bygger, är icke något för detta rättsområde unikt, och dylika fall bli att bedöma enligt allmänna rättsgrundsatser. Enligt kommitténs mening kan det knappast antagas, att en reglering i lag härav skulle vara mera behöflig på detta område än beträffande avtal i allmänhet. Endast i en specialfråga av visst praktiskt intresse för förlagsavtalens vidkommande, nämligen om rätten att företaga ändringar i ny upplaga, givas bestämmelser i 38 §.

I diskussionen hävdas vidare att en upphovsman städe bör kunna begära, att den som innehar exemplar av verket vid behov låter upphovsmannen taga del av exemplaret (*droit d'accès*). Det anföres att en konstnär, som avhänt sig ett av honom utfört konstverk, bör äga rätt att — oavsett i vems hand verket befinnes sig — få tillträde till detta, exempelvis för att göra en replik eller för att taga fotografier av verket; det ifrågasattes även om icke konstnären borde äga rätt att låna konstverket för retrospektiva utställningar och därmed jämförliga ändamål. Det framhålles också att en liknande befogenhet kan vara av största vikt för upphovsmannen i sådana fall, då samtliga exemplar av ett litterärt eller musikaliskt verk

så när som på något eller några av dem förstörts, exempelvis genom krigshändelser; upphovsmannen har här ett både ideellt och ekonomiskt intresse att få låna något av de räddade exemplaren för att kunna föranstalta om utgivning av en ny upplaga. Det är också klart att upphovsmannen i sådana lägen som sist anförts ofta bör kunna begära tillmötesgående från ägarens sida. I andra fall, som då en konstnär vill låta mångfaldiga ett unikt konstverk, kan ägaren emellertid ha ett välgrundat intresse att motsätta sig framställningen. Att härvidlag skilja mellan de stridiga intressena genom en generell lagregel är dock knappast möjligt; i stort sett synes det böra förbehållas konstverkets ägare att avgöra, vilket tillmötesgående han med hänsyn till omständigheterna bör visa. Kommittén har därför icke ansett sig böra föreslå några regler i ämnet.

Då upphovsmannen överlåter förfoganderätt över verket, har han även i andra hänseenden än som berörts i det föregående ett anspråk på att medkontrahenten vid utövandet av rätten iakttaga de ideella och personliga intressen, som upphovsmannen knyter till verket. De regler, som enligt förslagets 3 kap. skola gälla för sådana överlåtelser, ha också utformats med hänsyn härtill. Härom hänvisas till framställningen vid nämnda kapitel.

Sammanfattning

I förevarande paragraf föreslås regler till skydd för upphovsmannens s. k. ideella rätt.

Enligt *första stycket* skall upphovsmannen angivas i överensstämmelse med vad god sed kräver, då exemplar av verket (böcker, noter, grammons-kivor, filmkopior etc.) framställas och då verket göres tillgängligt för allmänheten (teaterföreställningar, konserter, radioutsändningar etc.). I *andra stycket* stadgas att verket icke må ändras eller göras tillgängligt för allmänheten på ett sätt, som är kränkande för upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart. Denna bestämmelse innebär till en början att i verket icke få företagas för upphovsmannen kränkande ändringar. Förbudet gäller såväl då exemplar av verket framställs som då verket göres tillgängligt för allmänheten. Det är också tillämpligt i fråga om ändringar, som företagas i exemplar av verk; praktisk betydelse har detta beträffande ingrepp i originalkonstverk. Bestämmelsen förbjuder vidare att verket, även om det återgives i oförändrat skick eller med tillåtna ändringar, presenteras i ett sammanhang som är kränkande för upphovsmannen. Som exempel kan nämnas att verk utnyttjas i reklam på ett sätt som är verket ovärdigt. I *tredje stycket* stadgas att upphovsmannen principiellt icke kan eftergiva den rätt, som enligt paragrafen tillkommer honom. En eftergift av rätten är dock giltig, där det rör sig om en till art och om-

fattning begränsad användning av verket, t. ex. då verket skall användas för en utgåva för skolbruk, för en filminspelning eller för visst reklamändamål.

Även i gällande rätt finnas bestämmelser, som för vissa fall skydda upphovsmannens nu förevarande intressen. Förslaget innebär den nyheten, att reglerna härom erhållit generell räckvidd och att skyddet gjorts i princip oförtytligt.

4 §

Bearbetningar

I förevarande paragraf behandlas det skydd, som tillkommer översättningar, bearbetningar och liknande andrahandsverk.

Gällande svensk rätt

Enligt 4 § i 1919 års LL har den, som översatt eller bearbetat ett verk, författarrätt för sin översättning eller bearbetning; oförkränkt dock den rätt, som må tillkomma originalverkets författare. På liknande sätt stadgas i 3 § i 1919 års KL att den, som efterbildat ett konstverk medelst annat konstnärligt förfarande än det för originalverket använda, för sin efterbildning äger samma rätt som enligt lagen tillkommer konstnär; oförkränkt dock den rätt, som må tillkomma originalverkets upphovsman.

Vid 2 § i förslaget har anförts den i 3 § i 1919 års LL intagna bestämmelsen, att såsom bearbetning icke anses att i fri anslutning till ett verk framställas ett nytt, i det väsentliga självständigt sådant, ävensom den bestämmelse i 2 § i 1919 års KL, vilken i fråga om konstverk giver en regel av motsvarande innehåll.

Utländsk rätt — Bernkonventionen

Även i de utländska rättssystem, till vilka hänsyn tagits i betänkandet, förekomma stadganden, som i sak överensstämmer med de nu anförda reglerna i den svenska lagstiftningen. Den *österrikiska* lagen uppställer emellertid såsom villkor för att skydd skall tillkomma »översättningar och andra bearbetningar», att dessa utgöra »en egenartad andlig skapelse» av bearbetaren (§ 5). Bestämmelserna i den *italienska* lagen (art. 4) och i 1954 års *tyska* lagförslag (§ 2) upptaga jämväl villkor av liknande innehåll.

Enligt *Bernkonventionen* art. 2 andra stycket — Brysselkonferensen gjorde här endast redaktionella ändringar i Romtexten — skola »översättningar, bearbetningar, musikarrangemang och annat slags omformning av litterära eller konstnärliga verk» åtnjuta samma skydd som originalverk.

Kommittén

Första stycket

Enligt 1 § förklaras upphovsmannarätt tillkomma den som skapat ett litterärt eller konstnärligt verk; här skyddas sålunda det originella och självständiga nyskapandet på det litterära och konstnärliga området. Även då ett verk göres till föremål för *översättning* eller *bearbetning*, kan föreliggande en individuell andlig verksamhet av den art att upphovsmannarättsligt skydd bör beredas härför. I anslutning till gällande rätt har i förevarande paragraf upptagits en bestämmelse, varigenom sådant skydd förklaras tillkomma även den som översatt eller bearbetat ett verk. Bestämmelsen innebär, att översättningar och bearbetningar äro jämställda med verk i lagens mening; de av lagens stadganden, som anknyta till begreppet verk, skola därför tillämpas jämväl i fråga om översättningar och bearbetningar av verk.

Vid 2 § ha nämnts åtskilliga exempel på bearbetning. Bearbetning kan äga rum inom samma konststart som den till vilken originalverket är att räkna. På det litterära området må såsom exempel nämnas att en roman återgives i förkortat skick till bruk för skolungdom. Inom musiken förekommer bearbetning i en mängd växlande former; hit höra sådana fall som att ett orkesterverk eller en stråkkvartett omsättes för piano eller att en sång för solo arrangeras för kör. Då ett verk *överföres till annan litterär eller konstnärlig form*, såsom då en roman göres om till drama eller filmverk, talar man också ofta om bearbetning. För tydlighetens skull har i lagtexten detta fall uttryckligen nämnts vid sidan om bearbetning i mera inskränkt bemärkelse. Bestämmelsen är jämväl tillämplig på det fallet, att ett verk av bildande konst återgives medelst annat konstnärligt förfarande än det för originalverket använda, såsom då en målning toges till förlaga för en etsning.

Av det förut anförda framgår, att upphovsmannarättsligt skydd endast åtnjutes för sådana omarbetningar av verk, vilka utgöra *resultat av en individuell andlig verksamhet*. I princip ställes härvid samma krav på den andliga verksamhetens art som i fråga om verk i allmänhet, blott med den skillnaden att för bearbetning icke fordras att verksamheten är av nyskapande slag. Då ett verk överförts till annan litterär eller konstnärlig form, torde nu angivna krav i regel vara uppfyllt. Detsamma gäller då ett verk blivit översatt. I fråga om bearbetningar av annat slag ligger förevarande fordran i själva uttrycket bearbetning. Såsom bearbetning kan sålunda icke anses sådana ändringar i ett verk, som äro resultatet av ett allenast mekaniskt eller rutinmässigt arbete, t. ex. rättelser av skriv- och språkfel eller transponering av en musikalisk komposition.

Stundom är skillnaden mellan en bearbetning i lagens mening och en icke skyddad omvandling av ett verk väsentligen en *gradskillnad*. Ett par

vanliga praktiska fall må belysa detta. Då ett teaterstycke uppföres i radio, fordras ofta en del ändringar i texten för att lyssnarna skola kunna följa med handlingen, veta vem som »inträder på scenen», vem som talar o. s. v. Ibland kan härför krävas en omvandling av stycket, gjord med konstnärligt omdöme och stilkänsla och värd att betecknas som en bearbetning; men om endast mindre ändringar i sådant syfte göras, kunna dessa icke anses som bearbetning. Något liknande gäller, då ett orkesterverk omarbetas för en amatöresemble där vissa stämmor saknas eller måste förenklas, då man lägger in en supplerande stämma för piano eller kammarorgel o. s. v.

För att en översättning eller bearbetning skall vara skyddad fordras enligt lagtexten att den *till sitt föremål har ett verk*. En översättning eller omarbetning av exempelvis en rutinmässigt hopställd katalog grundar därför icke någon upphovsmannarätt. Däremot kräves icke att det verk, som är föremål för översättning eller bearbetning, självt är skyddat. Även översättningar eller bearbetningar av klassiska verk åtnjuta därför skydd.

En omdiskuterad fråga är huruvida prestationer av musiker, sångare, skådespelare och andra *utövande konstnärer* böra vara skyddade som bearbetningar av det framförda verket. I allmänhet anses dock numera, att dessa konstnärers rätt icke bör tillgodoses inom den egentliga upphovsmannarättens ram utan regleras i särskild ordning, ehuru med tillämpning i viss utsträckning av upphovsmannarättsliga principer. I någon mån liknande synpunkter ha gjorts gällande i fråga om den rätt, som bör tillkomma *grammofonskivefabrikanter* och *radioföretag* med avseende å deras insatser, då konstnärliga prestationer göras till föremål för inspelning eller utsändning. Kommittén, som funnit en lösning i antydd riktning lämplig ur flera synpunkter, har i 5 kap. upptagit särskilda regler om rättskydd för nu avsedda grupper.

Under begreppet *utövande konstnär* i vidaste mening är även att hänföra *regissör*, och det förut sagda äger därför tillämpning även på *regiinsatser* av olika slag. Med hänsyn till regiarbetets speciella karaktär kan dock stundom ifrågakomma att bereda detta upphovsmannarättsligt skydd. Detta gäller särskilt i fråga om regiinsatser vid filminspelning; härom hänvisas till den i anslutning till 6 § lämnade framställningen om upphovsmannarätt till filmverk. Vad angår iscensättning av skådespel må till en början framhållas, att där regissören för iscensättningen företager ändringar i verkets text, scenföljd, rollista o. s. v., sådana ändringar — liksom andra omarbetningar av verket — kunna åtnjuta särskilt bearbetningsskydd. Det göres emellertid ofta gällande, att regissör även bör åtnjuta dylikt skydd för själva iscensättningen som sådan; praktiskt behov härav föreligger, eftersom en iscensättning kan tillgodogöras även av andra regissörer. Frågan har varit uppe i svensk rättspraxis i ett fall (NJA 1943 s. 411) angående iscensättning av en operett, varvid domstolarna enhälligt funno, att

den ifrågavarande iscensättningen icke utgjorde sådan bearbetning av verket, som medförde författarrätt. Enligt kommitténs mening bör det emellertid icke vara uteslutet, att en iscensättning utgör en sådan originell prestation, att den bör anses som en skyddad bearbetning av skådespelet. Som exempel ur teaterhistorien, vilka förtjäna beaktande i sådant hänseende, må från 1920-talet nämnas några internationellt uppmärksammade iscensättningar av Max Reinhardt och från senare tid Olof Molanders märkliga iscensättningar av August Strindbergs skådespel. En regi, som utan egentliga originella insatser endast utför författarens intentioner, kan däremot ej — även om den i sitt slag är av hög klass och utgör resultatet av lång erfarenhet och mycket arbete — anses som en bearbetning av verket. Framhållas må även att isolerade detaljer i en iscensättning, såsom grupperingar, placering av rekvisita o. dyl., lika litet skyddas som isolerade idéer på andra områden av litterär och konstnärlig verksamhet.

Att bearbetare — varmed i det följande avses även översättare — åtnjuter upphovsmannarättsligt skydd för sin prestation innebär bland annat att hans samtycke fordras, då bearbetningen skall utnyttjas. Bearbetaren har emellertid icke någon självständig rätt till verket i dess bearbetade skick. Såsom framgår av 2 § har originalverkets upphovsman rätt till verket även då det återgives i bearbetad form. För utnyttjande av verket i dess bearbetade skick fordras därför tillstånd även av originalverkets upphovsman. En erinran om att bearbetarens rätt att förfoga över verket sålunda är beroende av upphovsmannarätten till originalverket har intagits i lagtexten. Det kan emellertid förtjäna påpekas, att bearbetarens rätt såtillvida är fristående från originalupphovsmannens, att för verket i dess bearbetade skick icke finns någon enhetlig skyddstid. Då skyddstiden för endera av originalupphovsmannens eller bearbetarens produktion utgår, blir den andre ensam berättigad att för återstående del av sin skyddstid förfoga över verket i dess bearbetade skick.

Stundom ifrågasättes, om icke bearbetarens skydd bör vara beroende av att han erhållit tillstånd av originalupphovsmannen att *utföra bearbetningen*. Ett sådant krav kan dock icke uppställas. Det står envar fritt att verkställa en bearbetning av ett verk; det är endast då verket i sitt bearbetade skick mångfaldigas eller förelägges offentligheten som originalupphovsmannens rätt beröres. Om bearbetaren underlåter att vid ett dylikt förfogande taga tillstånd av originalupphovsmannen, är detta visserligen rättsstridigt men förhållandet kan icke medföra, att hans bearbetning ställes utan skydd och får fritt utnyttjas av originalupphovsmannen eller annan.

På grund av sin upphovsmannarätt kan bearbetaren förhindra icke blott att hans bearbetning utan tillstånd utnyttjas i föreliggande skick utan också att andra utgiva bearbetningar, som lånat väsentliga drag från hans egen bearbetning. Däremot är det naturligtvis ur nu förevarande synpunkt fritt för envar att av samma originalverk utgiva en ny och självständig

bearbetning. Den som översatt ett verk kan därför ej hindra att en ny översättning av samma verk utgives, och det ligger i sakens natur att en sådan kan komma att förete stora likheter med den förra översättningen utan att därför vara plagiat.

Liksom upphovsmän i allmänhet äger även en bearbetare göra gällande *ideella befogenheter* med avseende å sin bearbetning. Han äger sålunda påfordra att han angives på exemplar av bearbetningen eller då denna göres tillgänglig för allmänheten. Han är också berättigad att motsätta sig att bearbetningen förvanskas. Härom hänvisas till framställningen vid 3 §.

A n d r a s t y c k e t

För en bearbetning är karakteristiskt, att den lämnar originalverkets individualitet — dess »inre form» — oförändrad och endast låter denna framstå i ny gestalt; i bearbetningen behållas sålunda de väsentliga dragen i originalverket. Från bearbetning får skiljas det fallet, att *i fri anslutning till ett verk skapas ett nytt och självständigt sådant*, i förhållande till vilket det äldre verket helt träder i bakgrunden. Litteraturens och konstens historia uppvisar talrika exempel på nyskapande, som ägt rum under inspiration av äldre verk eller som från äldre verk hämtat idéer och uppslag; tidigare italienska noveller lågo till grund för Shakespeares dramer, Dante sökte förebilder hos Vergilius, Tegnér skapade sina Fritiofdikter i anslutning till den isländska sagan. Inom tonkonstens område kan såsom exempel på sådana nyskapelser, varom nu är fråga, nämnas fria variationer, »vilka med utgångspunkt i ett föreliggande musikaliskt tema ombilda detta i melodiskt, rytmiskt eller harmoniskt hänseende».¹ Att den som sålunda i fri anslutning till ett verk skapat ett nytt och självständigt verk ensam äger upphovsmannarätt till detta framgår redan av den allmänna bestämning av begreppet verk, som ligger till grund för den upphovsmannarättsliga lagstiftningen; för tydlighetens skull har emellertid, liksom i gällande rätt, en uttrycklig regel härom upptagits i förslaget.

I detta sammanhang må beaktas vad som under 1 § anförts därom att det upphovsmannarättsliga skyddet icke omfattar tankar, erfarenhetsrön och uppgifter om fakta som framläggas i verket. Den omständigheten, att i ett populärvetenskapligt arbete intagas sakuppgifter hämtade från andra framställningar, hindrar alltså icke att arbetet betraktas som ett originalverk. Det sagda äger motsvarande tillämpning i fråga om sådana alster som avses i 1 § andra stycket. Om vid utarbetandet av en karta sådana kartografiska element som äro faktiskt givna — jämför här motiveringen till nämnda stycke — övertagas från andra kartor, kan den nya kartan det oaktat bli att anse som självständigt verk.

Speciella former av efterbildningar av verk utgöra *parodier* och *travestier*.

¹ 1914 års betänkande s. 93.

Stundom äro dessa framställda i sådan »fri anslutning» till förebilden, som i detta stycke avses, men även där sambandet är närmare, ja, även om travestien är mycket närgången, kanske följer förebilden i långa stycken ord för ord, har det överallt städse ansetts, att travestier och liknande äro självständiga verk, icke bearbetningar. Avgörande härför är uppenbarligen den omständigheten, att travestien har ett helt annat syfte än bearbetningen, icke vill som denna begagna förebilden för att nå en effekt av liknande slag utan fullföljer ett för förebilden helt främmande syfte. Det har i allmänhet icke ansetts erforderligt att särskilt nämna dessa specialfall i lag, och kommittén har följt denna praxis.

Sammanfattning

Enligt första stycket i förevarande paragraf skall den som översatt eller bearbetat ett verk eller överfört det till annan litterär eller konstnärlig form ha upphovsmannarätt till verket i denna gestalt; i lagtexten har erinrats att hans rätt att förfoga över verket är beroende av upphovsmannarätten till originalverket. Enligt andra stycket gäller att om någon i fri anslutning till ett verk framställt ett nytt och självständigt verk, hans upphovsmannarätt ej är på detta sätt beroende. Stadgandena överensstäm- ma i sak med gällande rätt.

5 §

Samlingsverk

I förevarande paragraf behandlas den rätt som tillkommer upphovsman till samlingsverk.

Gällande svensk rätt

Enligt 5 § i 1919 års LL gäller att utgivare av tidning, tidskrift eller annat verk, som består av självständiga bidrag från särskilda medarbetare, anses såsom författare till verket såsom en helhet betraktat. Är utgivare till sådant samlingsverk ej känd, betraktas verkets förläggare såsom utgivare. Författare till särskilt bidrag behåller författarrätten till detta. Några häremot svarande bestämmelser återfinnas icke i 1919 års KL.

Utländsk rätt — Bernkonventionen

Även enligt dansk (§ 3), finsk (14 §) och norsk (§ 7) rätt gäller att utgivare av samlingsverk äger upphovsmannarätt till detta; däremot saknas

här motsvarighet till den svenska bestämmelsen att förläggare i visst fall anses som utgivare. Den tyska rättens regler i ämnet (§ 4 LUG, § 6 KUG) överensstämmer i stort sett med de i svensk lagstiftning gällande. I den österrikiska lagen (§ 6) förklaras upphovsmannarätt tillkomma samlingar av hithörande slag, där dessa utgöra »en egenartad andlig skapelse». Liknande bestämmelser återfinnas i den italienska lagen (art. 3) och i 1954 års tyska lagförslag (§ 3).

I Bernkonventionen infördes vid Brysselkonferensen ett nytt stadgande, upptaget såsom tredje stycke i art. 2, enligt vilket skydd åtnjutes för samlingar av litterära eller konstnärliga verk, såsom uppslagsböcker och antologier, vilka med hänsyn till urvalet och dispositionen av innehållet utgöra intellektuella skapelser, utan att detta inskränker den rätt som tillkommer upphovsmännen till de i samlingarna ingående verken.

Kommittén

Vid 1 § har framhållits att upphovsmannarätt kan grundläggas redan genom en verksamhet, som framträder allenast i ett instruktivt urval eller sammanställande, en systematisk anordning av ett verks olika delar. Då genom ett sådant arbete sammanställas verk eller delar av verk, brukar samlingen betecknas som ett *samlingsverk*. Som exempel på dylika samlingsverk må anföras kalendrarna, läseböcker, diktsamlingar, samlingar av musikstycken, planschverk och andra samlingar, vilka sammanställas av redan föreliggande verk eller utdrag ur sådana. En annan viktig grupp utgöres av tidningar, tidskrifter, uppslagsverk, vetenskapliga publikationer med bidrag från flera författare, handböcker och liknande, vilka upptaga verk som särskilt författats för ändamålet. I förevarande paragraf fastslås, att den som åstadkommit ett litterärt eller konstnärligt samlingsverk har upphovsmannarätt till detta. Bestämmelsen innebär att samlingsverk utgöra verk i lagens mening. Såvitt lagens regler anknyta till begreppet verk, skola de därför tillämpas även i fråga om samlingsverk.

Av det anförda framgår, att det icke är varje sammanställning av verk eller delar av verk som kan betecknas såsom samlingsverk. Härför fordras att sammanställningen är resultatet av en intellektuell prestation av viss kvalitet eller — såsom det uttryckts i 1914 års betänkande — av »en planläggande, samlande, sovrande och redigerande verksamhet»; detta krav får anses ligga i uttrycket *samlingsverk*. I princip ställas härvid samma fordringar på verksamhetens art som gälla i fråga om verk i allmänhet; i sakens natur ligger dock att det icke kan krävas att verksamheten är av nyskapande karaktär. Sammanställas några vanliga visor till en sångbok eller utgivnas några populära romaner i en serie, kan icke åberopas upphovsmannarätt för de sålunda åstadkomna samlingarna. Å andra sidan kan icke, vilket stundom ifrågasättes, som krav uppställas att samlingen

framstår såsom ett avslutat helt. Även ett separat häfte ur en tidskrifts-serie kan utgöra resultatet av en redigerande och sovrande verksamhet av den art att upphovsmannarätt kan åberopas därför.

Stadgandet motsvarar den förut återgivna bestämmelsen i gällande rätt, enligt vilken utgivare av tidning, tidskrift eller annat verk, som består av självständiga bidrag från särskilda medarbetare, anses såsom författare till verket i dess helhet. I motsats till denna bestämmelse, vilken medger upphovsmannarätt för samlingsverk allenast när detta består av bidrag från flera upphovsmän, är det nu föreslagna stadgandet tillämpligt även på samlingsverk, som sammanställas av verk eller delar av verk ur en enda upphovsmans produktion. Även en sådan sammanställning kan nämligen utgöra resultatet av ett så kvalificerat andligt arbete, att upphovsmannarätt bör beredas härför. Huruvida enligt gällande rätt skydd tillkommer även konstnärliga samlingsverk, t. ex. planschverk, är tveksamt; det nu föreslagna stadgandet har utformats så att det uttryckligen täcker även detta fall.

Den rätt varom här är fråga kan, i enlighet med vad som eljest gäller, på grund av *avtal* eller *anställningsförhållande* tillkomma annan än upphovsmannen. Utgives samlingsverk av annan än den som står för själva redaktionsarbetet, torde förfoganderätten i allmänhet ha förvärvats av utgivaren. I andra fall har förfoganderätten över samlingsverk förvärvats av förläggare eller uppdragsgivare; är upphovsmannen till samlingsverket anställd i offentlig myndighets tjänst, tillkommer förfoganderätten ofta denna myndighet. I förhållande till tredje man gälla här, liksom eljest, de i 7 § upptagna presumptions- och legitimationsreglerna. Som upphovsman till ett samlingsverk anses sålunda, där ej annat visas, den vars namn eller ock allmänt kända pseudonym eller signatur på sedvanligt sätt angives på exemplar av verket. Är samlingsverk utgivet utan att upphovsmannen är angiven på detta sätt, äger utgivaren, om sådan är nämnd, och eljest förläggaren företräda upphovsmannen så länge denne ej angivits på sätt stadgas i nämnda paragraf.

De nu gällande bestämmelserna om upphovsmannarätt till samlingsverk äro i förevarande hänseende av något annan innebörd. Genom dem ut-säges icke vem som är upphovsman till samlingsverk; istället stadgas att utgivaren av ett sådant skall anses som upphovsman. Där den som åstadkommit samlingsverket själv utgiver detta, medför denna regel visserligen att han kommer i åtnjutande av upphovsmannarätt till verket. Men om verket utgives av annan, är denne eller — om han icke är känd — förläggaren att anse som upphovsman. Detta gäller även om den verkliga upphovsmannen är bekant och t. o. m. om han angivits på exemplar av verket. Bestämmelserna innebära alltså att upphovsmannarätten i dessa fall på grund av lag flyttas över på annan än den verkliga upphovsmannen. En sådan ordning är emellertid icke förenlig med moderna upphovsmanna-

rättsliga principer. Upphovsmannarätt till ett samlingsverk bör alltid tillkomma den som åstadkommit detta; frågan huruvida förfoganderätten över verket på grund av avtal eller anställningsförhållande förvärvats av annan får, såsom förut berörts, bedömas efter de i varje särskilt fall föreliggande omständigheterna. Någon motsvarighet till de nu behandlade bestämmelserna i gällande rätt har därför icke upptagits i förslaget.

Den rätt, som tillkommer upphovsmannen till ett samlingsverk, är helt fristående från rätten till de i detta ingående verken och föranleder således icke någon inskränkning i denna rätt. En erinran härom har upptagits i slutet av förevarande paragraf. För utgivning av ett samlingsverk fordras alltså tillstånd icke blott av upphovsmannen till samlingsverket utan även av de särskilda bidragsgivarna. Att dessa behålla rätten till sina bidrag kommer också till uttryck däri att de, om icke annat är avtalat eller måste anses förutsatt, äga utgiva sina bidrag separat. Hithörande avtalsfrågor beröras i framställningen vid 40 §. Av det anförda framgår vidare, att skyddstiden för samlingsverket och de däri ingående verken skall beräknas för varje verk för sig. Där skyddstiden för de särskilda bidragen utgått — eller om dessa icke varit föremål för skydd, som exempelvis i fråga om klassikerantologier — har upphovsmannen till samlingsverket ensam rätt att bestämma om verkets utgivning.

Ett viktigt undantag från regeln att de särskilda bidragsgivarna behålla rätten till sina bidrag stadgas i 16 §. Enligt denna få skolböcker, koralböcker o. dyl., låt vara mot ersättning, utgivnas utan tillstånd av uphovsmännen till de verk, som medtagits.

Liksom uphovsmän i allmänhet äger även uphovsman till samlingsverk göra gällande *ideella befogenheter* med avseende å detta. Han äger sålunda påfordra att han angives å exemplar av verket; han äger vidare motsätta sig att detta förvanskas. Härom hänvisas till framställningen vid 3 §.

Sammanfattning

Enligt förevarande paragraf har den som genom att sammanställa verk eller delar av verk åstadkommit ett litterärt eller konstnärligt samlingsverk uphovsmannarätt till detta, utan inskränkning i rätten till de särskilda verken. Till den del stadgandet innebär, att uphovsmannarättsligt skydd skall tillkomma samlingsverk, överensstämmer det i sak med gällande rätt; det har dock uttryckligen stadgats, att skydd skall tillkomma även konstnärligt samlingsverk, t. ex. planschverk. I fråga om subjektet för skyddet skiljer sig förslaget principiellt från gällande rätt. Enligt denna skall såsom uphovsman anses samlingsverkets utgivare eller, i visst fall, dess förläggare; enligt förslaget skall skyddet tillkomma den som åstadkommit samlingsverket, oavsett om han utgivit det.

6 §

Flera upphovsmän

I förevarande paragraf givas föreskrifter om upphovsmannarätt till verk med flera upphovsmän.

Gällande svensk rätt

I 7 § i 1919 års LL stadgas att om flera äro gemensamt författare till ett verk, som ej består av självständiga bidrag från de särskilda medarbetarna, erfordras för förfogande över författarrätten till verket samtliga författares samtycke. Något häremot svarande stadgande återfinnes icke i 1919 års KL. I detta sammanhang må nämnas att i 6 § i 1919 års LL föreskrives, att om skrift förbindes med musikaliskt verk, vartdera verkets författare behåller den honom tillkommande författarrätten; detsamma skall gälla, där skrift förbindes med teckning eller avbildning.

Utländsk rätt — Bernkonventionen

Även i de utländska rättssystem, till vilka hänsyn tagits i betänkandet, gäller principiellt att där ett verk har flera upphovsmän, det kräves tillstånd av samtliga för förfoganden över verket. I övriga nordiska länder samt i österrikisk och italiensk rätt göras dock vissa undantag från denna princip.

Enligt *dansk* (§§ 6 och 26), *finsk* (16 §) och *norsk* (§ 8) rätt är kravet på enhälligt samtycke inskränkt till vissa viktigare förfoganden över verket, såsom då verket skall offentliggöras eller då det skall göras tillgängligt för allmänheten på annat sätt eller i annan form än som skett tidigare. Däremot har envar av upphovsmännen rätt att begära att verket skall utnyttjas på samma sätt som förut.

Enligt *österrikisk* rätt (§ 11) gäller, att om upphovsman utan skäl vägrar att lämna samtycke till visst förfogande, envar av de övriga äger hos domstol begära beslut, som ersätter sådant samtycke. En liknande regel upptages i 1954 års *tyska* förslag (§ 6). I *italiensk* rätt (art. 10) möter en ordning, som utgör en kombination av de nu berörda systemen. Kravet på att samtliga upphovsmän skola lämna tillstånd till förfoganden över verket synes sålunda vara begränsat till fall, då verket skall offentliggöras, ändras eller utnyttjas på annat sätt än förut, men liksom i österrikisk rätt kan bristande samtycke ersättas av domstols beslut.

Bernkonventionen innehåller icke några bestämmelser i förevarande ämne.

Kommittén

I vissa fall framträder ett verk såsom resultat av samarbete mellan två eller flera personer. Litteraturens och konstens historia uppvisar åtskilliga exempel på att verk sålunda äga flera upphovsmän; Hubert och Jan van Eyck skapade tillsammans Gentaltalet, bröderna Goncourt utövade sitt författarskap i förening och från vårt eget land kan nämnas Victoria Benedictssons och Axel Lundegårds gemensamma litterära insatser. Under senare tid ha sådana former av samarbete fått viss betydelse på den lättare underhållningens område; operettlibretter, lustspel och revysketcher utarbetas ej sällan av två eller flera personer i förening. Vidare kan nämnas att vetenskapligt arbete i våra dagar ofta bedrivs i forskningsgrupper, där deltagarna gemensamt framtråda såsom författare till publicerade redogörelser om gruppens verksamhet. Karakteristiskt för det slag av samarbete, som nu åsyftas, är att de enskilda upphovsmännens bidrag icke utgöra självständiga verk utan endast tillskott till det gemensamt skapade verket. I förevarande paragraf stadgas, i anslutning till gällande rätt, att upphovsmannarätten i sådana fall tillkommer upphovsmännen gemensamt.

Paragrafen är endast tillämplig, där de skilda upphovsmännens bidrag till det gemensamma verket *icke utgöra självständiga verk*. Äro bidragen självständiga, har varje upphovsman rätt till sitt verk, även om bidragen tillkommit efter samarbete eller eljest stå i visst beroende av varandra. Stadgandet är således icke tillämpligt beträffande operor, operetter eller i andra fall, där litterära och musikaliska bidrag visserligen förbundits med varandra på ett sätt, som utåt är avsett att framstå som en enhet, men det oaktat vart för sig utgöra självständiga verk; i dessa fall är upphovsmannarätten till texten helt fristående från upphovsmannarätten till musiken. Ett annat exempel på att självständiga verk förbindas med varandra är att en monografi över en konstnär förses med illustrationer ur konstnärens produktion; författaren och konstnären behålla här var för sig sin upphovsmannarätt. Av det anförda framgår, att stadgandet ännu mindre är tillämpligt på samlingar av verk eller delar av verk, som tillkommit mer eller mindre oberoende av varandra, t. ex. en vetenskaplig publikation i vilken sammanförts ett antal uppsatser av olika forskare.

I gällande rätt har uttryckligen stadgats, att om skrift förbindes med musikaliskt verk, vardera verkets upphovsman behåller den honom tillkommande rätten, ävensom att detsamma skall gälla, där skrift förbindes med teckning eller avbildning. Då detta motsättningsvis framgår av bestämmelserna om gemensam upphovsmannarätt, har det icke ansetts erforderligt att i förslaget upptaga några häremot svarande regler.

I norsk och dansk rätt har såsom förutsättning för gemensam upphovsmannarätt uppställts, att de enskilda bidragen icke kunna skiljas från varandra. Vid samarbete av det slag, som nu avses, är det också i allmänhet ogörligt att angiva vad den ene och vad den andre upphovs-

mannen lagt till det gemensamma verket. Men även där de olika bidragen i yttre avseende kunna särskiljas, blir upphovsmannarätten enligt förslaget gemensam, om bidragen ej framstå som självständiga verk. Har ett lustspel tillkommit efter samarbete mellan två författare, ha de sålunda gemensam upphovsmannarätt till detta, även om det kan angivas vilka partier som den ene eller den andre författat.

Att upphovsmannarätten tillkommer upphovsmännen gemensamt innebär bland annat, att de *endast i förening äga förfoga över verket*. För offentliggörande av verket liksom för senare utgivningar och offentliga framföranden av detta fordras således tillstånd av samtliga upphovsmän. Det sagda gäller förfoganden såväl över verket i dess helhet som över del av verket. Även då del av verket i yttre mening kan tillskrivas viss upphovsman, äger denne icke ensam förfoga över denna del. Den gemensamma upphovsmannarätten har vidare den viktiga konsekvensen, att skyddstiden för verket räknas från den sist avlidne upphovsmannens dödsår, se 43 §.

Genom stadgandet regleras icke hur stor *andel* i den gemensamma upphovsmannarätten, som skall tillkomma varje upphovsman och vara normerande för hans del i det ekonomiska utbytet av rätten. Denna fråga får bedömas med ledning av föreliggande avtal mellan upphovsmännen, arten och graden av varje upphovsmans insats samt andra inverkan omständigheter.

I detta sammanhang må framhållas att varje upphovsman, ehuru han blott i förening med de övriga äger att förfoga över verket, är berättigad att *ensam förfoga över sin andel* i den gemensamma rätten. Han kan således utan de andra upphovsmännens hörande överlåta denna till tredje man.

Från regeln, att upphovsmannarätt tillkommer upphovsmännen gemensamt, göres i paragrafens andra punkt det undantaget, att envar av upphovsmännen äger *beivra intrång i rätten*. Den enskilde upphovsmannens intresse att föra talan om sådant intrång är ofta av den personliga natur — detta gäller särskilt där fråga är om kränkning av den ideella rätten — att han bör äga rätt därtill oberoende av övriga upphovsmäns inställning. Krav på enhällighet för sådan talan skulle också leda till att den skyldige undginge påföljd, om faktiskt hinder möter att inhämta samtycke därtill hos någon av upphovsmännen, t. ex. därför att denne vistas på okänd eller avlägsen ort.

Det kunde övervägas att göra ytterligare undantag från regeln, att upphovsmannarätten tillkommer upphovsmännen gemensamt, närmast i den riktningen att varje upphovsman skall ha rätt att med bindande verkan för de övriga giva tillstånd till att verket utnyttjas ånyo på samma sätt som förut skett med allas tillstånd. Fråga kan vara exempelvis om att utgiva ny upplaga av en bok eller att på nytt uppföra en pjäs på teatern. En dylik regel skulle dock utgöra ett väsentligt ingrepp i de övriga upp-

hovsmännens rätt, särskilt den ideella sidan därav, ett ingrepp som man icke bör företaga utan mycket vägande skäl. Veterligen har det ej heller yppat sig något praktiskt behov av en sådan regel.

Sammanfattning

I förevarande paragraf stadgas, att om ett verk har flera upphovsmän, vilkas bidrag icke utgöra självständiga verk, upphovsmannarätten tillkommer dem gemensamt; envar av dem skall dock äga beivra intrång i rätten. Paragrafens huvudregel överensstämmer i sak med ett motsvarande stadgande i 1919 års LL.

Upphovsmannarätt till filmverk

I allmänhet vållar det icke svårigheter att med ledning av allmänna regler om upphovsmannarättens subjekt — i förslaget upptagna i 1 och 4—6 §§ — samt föreliggande avtal avgöra vem eller vilka, som äro berättigade att göra gällande upphovsmannarätt till ett visst verk. På ett område, nämligen i fråga om filmverk, råda emellertid i detta avseende speciella förhållanden, och hithörande frågor äro här av ofta vansklig natur; detta gäller särskilt de i kommersiellt syfte framställda spelfilmerna. Med hänsyn till den utbredning, som filmen erhållit i det moderna samhället, och till de betydande ekonomiska intressen, som här beröras, har kommittén ansett lämpligt att taga upp detta frågekomplex till särskild behandling.

En undersökning på området förutsätter kännedom om hur den kommersiella filmmarknaden är organiserad och hur en filminspelning gestaltar sig i praktiken. Härom må i korthet anföras följande uppgifter.

Filmindustrien uppbäres i allmänhet av affärsmässigt arbetande företag, ägda av enskilda eller av aktiebolag eller andra sammanslutningar, vilka tillfälligt eller fast engagera de personer, som medverka vid inspelningen av de särskilda filmerna. Dylika företag kallas i det följande *filmföretag*. För den högsta ledningen av inspelningsverksamheten engageras ofta en s. k. *produktionsledare*. Denne är i regel fast anställd hos företaget, men har oftast en mera självständig ställning än övriga i produktionen medverkande. Produktionsledaren utväljer för inspelning lämpliga idéer och manuskript, bestämmer riktlinjer för erforderliga omarbetningar av manuskripten, avgör i stora drag hur inspelningen skall läggas (kostnadsram, standard, syftning) samt engagerar regissörer, skådespelare och vissa andra medverkande. Den tekniska personalen är vanligen fast anställd hos företaget.

De färdiga filmkopiorna säljas i regel icke utan uthyras till dem som

skola visa filmen, i allmänhet *biografägarna*. Filmföretagen överlåta ofta uthyrningsrätten till särskilda *uthyrningsbyråer*. Icke sällan äga filmföretagen *själva* biografier och uthyrningsbyråer.

En *film* tillkommer i flera olika etapper. Sedan företaget bestämt sig för att inspela en film efter en viss idé — ofta närmare utförd i en s. k. synopsis — eller behandlande ett visst ämne, är den första åtgärden att låta utarbeta det manuskript, som skall ligga till grund för inspelningen, filmmanuskriptet (scenariot). Detta är uppdelat på olika scener och även i övrigt, såsom vid 1 § närmare beskrives, avpassat efter filmens särskilda teknik. Innan manuskriptet slutgiltigt kan läggas till grund för inspelningen, genomgår det — såväl före inspelningsarbetets början som under dess gång — ytterligare bearbetning. Produktionsledaren uppgör en kalkyl över inspelningens kostnadsram och utväljer dem som i skilda egenskaper skola medverka, såsom regissör, skådespelare, fotografer och teknisk personal. Efter vissa förberedande arbeten, under vilka uppdrag lämnas åt arkitekter, dekoratörer, dräktkonstnärer, koreografer och andra att utarbeta interiörer, dekorationer, dräkter, dansscener o. s. v., uppgöres en inspelningsplan. Sedan denna godkänts av produktionsledaren, kan det egentliga inspelningsarbetet taga sin början. Härvid följes manuskriptet, ehuru scenerna inspelas i den ordning, som betingas av praktiska förhållanden. Varje scen måste före inspelningen repeteras, varvid de medverkande ofta få uppslag till ytterligare förändringar av scenen; när denna är färdigreperad, kan den därför avvika från beskrivningen i manuskriptet. Först nu upptages scenen på filmband, varvid ljudet inspelas på ett särskilt band (talbandet). Banden granskas av regissören samt av den fotograf och den ljudingenjör, som äro ansvariga för upptagningen. Granskningen föranleder ej sällan, att scenen anses böra omarbetas och inspelas på nytt. Det slutliga godkännandet av upptagningarna gives av produktionsledaren. Sedan samtliga scener inspelats, återstår ett viktigt arbete, nämligen klippningen. För en ordinar spelfilm upptages 20—30 000 meter bildnegativ. Ur detta material sammanklippes den slutliga filmen, som i regel är mellan 2 000 och 3 000 meter lång. Även på detta stadium kan filmens karaktär i viss mån ändras genom att scenväxlingarna göras livligare, tempot ökas eller scener och bildföljder kastas om. Under inspelningens gång upptages på ett separat band den musik, som skall beledsaga filmen och som skrives eller bearbetas av en eller flera särskilt engagerade kompositörer. På ett tredje band inspelas ljudeffekter av olika slag. Talbandet och de båda banden med musik och ljudeffekter klippas på motsvarande sätt som bildbandet. Genom ytterligare tekniska procedurer överföras bild- och ljudbanden på ett enda band, som representerar den slutgiltigt färdiga filmen; detta kan sägas utgöra *original-exemplaret av filmverket*.

Som bekant kräver filminspelningsverksamheten stora insatser av kapital. Det har uppgivits, att framställningskostnaderna för en ordinar spel-

film i Sverige uppgå till inemot en halv miljon kronor; ibland kunna kostnaderna gå upp till dubbla beloppet eller mera.

Enligt allmänna regler på upphovsmannarättens område gäller, att *upphovsmannarätt* till den slutliga filmen eller del därav principiellt tillkommer var och en, som under inspelningsarbetet eller förberedelserna därtill *medverkat* genom insatser av litterärt eller konstnärligt skapande slag. I enlighet härmed bör upphovsmannarätt i första hand anses tillkomma dem som utarbetat den synopsis och det filmmanuskript, vilka ligga till grund för inspelningen. Under de upprepade bearbetningarna av manuskriptet kunna insatser göras — förutom av den eller de ursprungliga författarna — även av produktionsledaren, regissören samt medhjälpare till dessa. Med filmens teknik följer, att insatser av berört slag ofta icke nedskrivs utan omedelbart tillgodogöras för inspelningsarbetet; även i sådana fall kunna de principiellt vara av den art, att de medföra upphovsmannarätt. Stundom utformas dialogen av särskild eller särskilda författare, vilka jämväl äga upphovsmannarätt till filmen. Sådan rätt kan vidare beträffande olika avsnitt eller detaljer göras gällande av medverkande arkitekter, dekoratörer, koreografer och andra konstnärer. Upphovsmannarätt tillkommer slutligen den eller dem, som komponerat den för filmen skrivna musiken.

För en film utnyttjas emellertid icke blott insatser av sådana upphovsmän, som medverkat i själva inspelningsarbetet eller förberedelserna till detta. I många fall tillgodogöras *redan föreliggande verk*, oftast efter bearbetning. Först och främst gäller detta i fråga om filmens litterära underlag. Ett filmmanuskript är visserligen ofta en originalprodukt men kan också vara en bearbetning av ett *redan föreliggande litterärt verk*, t. ex. en roman. Filmen är i sådant fall att anse som en bearbetning av romanen, och romanförfattaren åtnjuter därför enligt allmänna regler upphovsmannarätt jämväl till filmen. Göres filmen efter en översättning av romanen, kan även översättaren äga sådan rätt. I andra fall — t. ex. vid inspelning av operettfilmer — utnyttjas *redan föreliggande kompositioner* eller *redan uppsatta baletter*; stundom kunna sådana verk utan bearbetning upptagas i filmen. Oavsett om verket utnyttjas i ursprunglig form eller efter bearbetning, äga kompositören och koreografen upphovsmannarätt till sina verk, då dessa framföras genom filmen.

Utom de upphovsmän, som nu nämnts, medverka vid en filminspelning åtskilliga andra personer, vilkas insatser icke äro att hänföra till litterärt eller konstnärligt skapande verksamhet. Till en början må framhållas att de ekonomiska eller organisatoriska insatser, som göras av personer i den administrativa ledningen för filmföretaget, icke äro av den natur att de medföra upphovsmannarätt till filmen. Ej heller produktionsledarens insatser grundlägga upphovsmannarätt, där de äro av blott organisatorisk eller granskande art. Såsom förut anförts händer emellertid ofta, att pro-

duktionsledaren tager sådan del i utformandet av filmmanuskriptet och inspelningsarbetet, att han bör anses äga upphovsmannarätt till filmen. Vad angår de medverkande fotograferna är att märka, att fotografisk bild icke är föremål för upphovsmannarätt; fotograferna erhålla emellertid för sina upptagningar skydd enligt bestämmelserna om rätt till fotografisk bild. Även skådespelarnas rätt skyddas enligt förslaget i särskild ordning, se 5 kap. Att den tekniska personal, som medverkar, ej kan göra anspråk på upphovsmannarättsligt skydd för sina insatser är uppenbart. Detta gäller även om deras verksamhet i vissa fall — såsom i fråga om dem, som efter regissörens anvisningar ombesörja ljudsättning, ljudupptagning, klippning o. s. v. — kan kräva omdöme och uppdriven teknik.

Av det förut sagda framgår, att en film regelmässigt är produkten av ett stort antal upphovsmäns insatser. Principiellt och där ej annat stadgas äger var och en av dessa upphovsmannarätt till filmen eller till delar av denna. Till förfoganden över filmen i dess helhet fordras därför principiellt *samttycke av samtliga upphovsmän*. Det praktiskt viktigaste fallet av sådant förfogande är filmens visning i biografier; då i det följande är tal om upphovsmännens rätt, nämnes i allmänhet endast detta huvudfall såsom exempel. Ett annat praktiskt fall är filmens visning i television. Upphovsmännens rätt sträcker sig emellertid principiellt även till andra förfoganden över filmen, såsom mångfaldigande av filmen samt bearbetning och översättning (s. k. dubbing) av denna.

Även om det saknar större praktisk betydelse, bör i detta sammanhang för fullständighetens skull anmärkas att, såvitt angår förhållandet till tredje man, t. ex. en biografägare som hyr filmen för visning, de inom upphovsmannarätten i allmänhet gällande *presumptions- och behörighetsreglerna* äga tillämpning även på förevarande område. Hithörande stadganden i förslaget, vilka i stort sett överensstämmer med gällande rätt, äro upptagna i 7 §. Bestämmelserna innebära i huvudsak att, där ej annat visas, såsom upphovsman skall anses den, som angives på exemplar av verket, samt att utgivare av verket äger att företräda upphovsman, som icke sålunda angivits. Vid tillämpning av dessa bestämmelser på filmverk avses med exemplar av verket de särskilda filmkopiorna. Den som förvärvar en filmkopia och icke har kännedom om de bakomliggande upphovsmannaförhållandena är därför icke skyldig att, då det t. ex. gäller att inhämta samtycke till att filmen visas, räkna med andra upphovsmän än dem som angivits på filmkopian, vanligen i början av denna. Övriga upphovsmän företrädas av utgivaren, varmed i detta sammanhang får förstås filmföretaget.

De invecklade upphovsmannarättsliga förhållandena i fråga om filmverk ha på sina håll i utlandet föranlett särskild lagstiftning. Även i Sverige har det vid olika tillfällen diskuterats att införa en särreglering på området. Innan kommittén övergår till att behandla dessa spörsmål, må i korthet redogöras för vissa uttalanden i ämnet, som gjordes vid 1931 års revision av 1919

års lagar, samt för hithörande stadganden i vissa utländska rättssystem och i Bernkonventionen.

1931 års lagstiftning

Redan i sin ursprungliga lydelse upptog 1919 års LL bland de i dess 1 § uppräknade föremålen för författarrätt »kinematografiskt verk». I det förslag till ändring av vissa delar av lagen, som i 1931 års lagstiftningsärende överlämnades till lagrådet, föreslogs på anförda skäl att denna verkskategori skulle uteslutas. I sitt yttrande över förslaget anförde lagrådet, att det riktiga torde vara att erkänna en författarrätt till filmen såsom sådan och hemställde fördenskull, att 1 § måtte lämnas oförändrad. I anslutning härtill anförde lagrådet vidare:

Om man erkänner en författarrätt till filmverket såsom sådant, medför detta dock ej, att icke vid sidan härav viss rätt med avseende å filmverket kan tillkomma författaren av ett litterärt verk, varav filmen utgör en bearbetning, eller kompositören beträffande i ljudfilm ingående musik. Av särskilt praktisk betydelse blir då, såsom ock av representanter för filmindustrien framhållits, frågan, huruvida ett av författare eller kompositör lämnat medgivande att filmatisera hans verk bör anses innefatta en överlåtelse av hans rätt med avseende å den blivande filmens framförande. Härom ger lagen icke något uttryckligt stadgande. Bestämmelserna i 2 och 3 §§ kunna emellertid knappast tolkas annorlunda än att författare eller kompositör, som lämnat dylikt medgivande, måste anses äga sådan rätt med avseende å filmverket att, om ej genom avtal mellan honom och det företag, som låtit utarbeta filmen, annorlunda bestämts, hans tillstånd erfordras för verkets offentliga framförande. Det oaktat läser en rimlig kontraktstolkning ofta leda till antagandet, att vid överlåtelse av filmatiseringsrätten kontrahenterna avsett jämväl rätten till filmens framförande. Ett dylikt sakernas tillstånd är uppenbarligen otillfredsställande, i synnerhet för den enskilde biografägaren, som före framförandet av en film svårligen har tillfälle att göra sig underrättad angående alla de omständigheter, som kunna inverka på frågan om framförandets laglighet. Bland annat av denna anledning synes ett mera fullständigt legislativt ordnande av hithörande förhållanden vara av behovet påkallat. Därvid torde även andra svårlösta spörsmål uppstå, exempelvis huruvida icke ursprunglig auktorsrätt bör kunna tillkomma det företag, för vars räkning filmen framställs och hos vilket författaren till filmmanuskriptet ofta läser vara fast anställd, samt huruvida icke någon dylik rätt bör tillerkännas regissören och måhända även skådespelaren, vilkas skapande verksamhet i fråga om filmen har en helt annan betydelse än i fråga om teaterdramat. Då någon utredning av de spörsmål, som utvecklingen på filmens område gjort aktuella, icke föreligger, kan det ej ifrågakomma att i ärendets nuvarande läge föreslå något frångående av gällande lagsgrundsatser. För övrigt torde det visa sig, att på grund av filmverksamhetens internationella natur en tillfredsställande ordning icke kan genomföras av ett land ensamt.¹

Departementschefen tillstyrkte lagrådets hemställan, att 1 § måtte lämnas oförändrad. Härjämte anförde departementschefen:

¹ Prop. 2/1931 s. 40 f.

Upphovsmannarätt till filmverk

I detta sammanhang torde jag få nämna, att Aktiebolaget Svensk filmindustri i en den 17 november 1930 till justitiedepartementet ingiven skrift bland annat berört den av lagrådet under 1 § behandlade frågan, huruvida ett av författare eller kompositör lämnat medgivande att filmatisera hans verk bör anses innefatta en överlåtelse av hans rätt med avseende å den blivande filmens framförande. Bolaget har, i likhet med vad som skett i dess yttrande över de sakkunnigas förslag, gjort gällande, att då filmatiseringsrätten förvärvats uteslutande i syfte att offentligen framföra musiken i filmen, det icke kunde vara riktigt att särskild avgift skulle betalas för framförandet. Ansåges emellertid ersättning böra utgå, borde ett så kallat tvångslicenssystem införas. Enligt vad jag inhämtat och funnit jämväl bekräftat av bolagets egen framställning torde det vara allmän praxis på detta område, att medan de utländska filmföretagen i regel förvärva rätt allenast till filmatisering av musiken och icke till dess utförande, tonsättarna genom sina sammanlutningar erhålla ersättning för musikens utförande å de skilda biograferna av dessas innehavare. Att vårt lands lagstiftning skulle uppställa regler stridande mot en dylik internationell praxis lär knappast kunna ifrågakomma. Ej heller synes ett tvångslicenssystem böra förordas. Vid sådant förhållande finner jag bolagets framställning icke böra föranleda någon åtgärd.¹

I övrigt berörde departementschefen icke lagrådets yttrande i förevarande del. Den i enlighet med departementschefens yttrande avfattade propositionen godkändes av riksdagen.

Utländsk rätt

Särskilda regler om upphovsmannarätt till filmverk ha införts bland annat i österrikisk och italiensk rätt samt upptagits i 1952 års engelska och 1954 års tyska lagförslag.

Bestämmelserna i den *österrikiska* rätten (§§ 38—40) hänföra sig endast till industriellt framställda filmer. Rätten att ekonomiskt utnyttja en sådan film skall enligt lagen tillkomma filmföretaget. Vad sålunda föreskrives är emellertid ej tillämpligt i fråga om redan föreliggande verk, som utnyttjas för filmen; rätten till sådana måste filmföretaget därför i vanlig ordning förvärva genom avtal, varvid upphovsmannen kan göra förbehåll exempelvis om royalty eller om rätt att uppbära ersättning av dem som visa filmen. Till denna kategori synes i praxis hänföras all filmmusik samt särskilt utarbetade filmmanuskript o. dyl.

De upphovsmän, som medverkat vid tillkomsten av filmen, åtnjuta principiellt skydd för sina ideella intressen. Lagen utgår emellertid från att skydd i detta hänseende ej bör tillkomma samtliga medverkande utan endast den eller dem, som tryckt sin personliga stämpel på filmverket. Enligt lagens förarbeten är det i allmänhet regissören, som utvecklar en verk-samhet av den art, att den tager över de andra medverkandes särprestatio-

¹ Prop. 2/1931 s. 57.

ner och sammanfattar filmverket till en konstnärlig enhet; av senare uttalanden att döma synas emellertid även andra kategorier här komma ifråga. I anslutning till den anförda tankegången stadgar lagen, att den som vid filmens skapande medverkat på sådant sätt, att filmen som helhet erhållit en »egenartad andlig» form, har rätt att hos filmföretaget begära att på filmen och i offentliga meddelanden om denna nämnas såsom dess upphovsman. Den som sålunda betecknats som upphovsman skall alltid angivas, då filmen visas offentligt. Vidare kräves hans samtycke, om filmen skall ändras eller utnyttjas i bearbetat eller översatt skick.

Den italienska rättens hithörande bestämmelser (art. 44—50) inledas med ett stadgande, att såsom medupphovsmän till ett filmverk skola anses författaren av det litterära ämne filmen behandlar, författaren av filmmanuskriptet, kompositören av filmmusiken samt den konstnärliga ledaren. I praxis uppfattas denna bestämmelse såsom avseende fyra skilda kategorier, där inom varje kategori flera upphovsmän kunna komma ifråga. Principiellt äga upphovsmännen emellertid icke några ekonomiska rättigheter till filmen; dessa skola enligt lagen tillkomma filmföretaget. Härvid göres likväl den inskränkningen, att upphovsman till filmmusik eller musiken beledsagande text äger att uppbära särskild ersättning direkt av dem som visa filmen. Vidare äro övriga upphovsmän under vissa villkor berättigade till andel i filmföretagets intäkter av filmen. Upphovsmännens rätt till filmen yppar sig huvudsakligen som en befogenhet att kräva skydd för vissa ideella intressen. De skola sålunda angivas på filmen, och denna får icke utan deras samtycke visas i bearbetat, ändrat eller översatt skick. Nu berörda regler avse icke redan föreliggande verk, som utnyttjas för filmen; rätten till sådana måste filmföretaget i varje särskilt fall förvärva genom avtal, varvid upphovsmannen kan göra förbehåll av det slag som förut angivits.

Såsom framgår av det anförda är det gemensamt för de österrikiska och de italienska reglerna, att rättigheterna till filmverket i stor utsträckning koncentrerats på filmföretaget. De upphovsmän, som medverka vid filmens tillkomst, äga dock hävda vissa befogenheter, huvudsakligen av ideell natur, och filmföretagets rätt avser icke redan föreliggande verk, som utnyttjas för filmen. Ett steg längre går här 1954 års *tyska* förslag, enligt vilket filmföretaget är att anse som upphovsman till filmverket; de medverkande ha icke några rättigheter utom såtillvida, att regissören enligt en speciell bestämmelse äger motsätta sig att hans insatser förvanskas. Även i detta förslag undantagas dock från reglerna om filmföretagets rätt redan föreliggande verk, som utnyttjas för filmen; som exempel nämnas romaner, scenarios och filmmusik. Jämväl enligt 1952 års *engelska* förslag äro rättigheterna samlade hos filmföretaget, vilket skall äga »copyright» till filmverket i dess helhet; den närmare innebörden av förslaget i denna del är dock oklar.

Bernkonventionen

I Bernkonventionen behandlas vissa hithörande frågor i art. 14. Enligt en bestämmelse i andra stycket, vilken erhöll sin nuvarande lydelse vid Romkonferensen 1928, skyddas filmverk lika med originalverk, utan att detta inskränker den rätt som tillkommer upphovsman till verk, vilket arbetats för eller återgives genom filmen. Konventionen utsäger icke vem som är subjekt för detta skydd. Till Brysselkonferensen hade föreslagits en sådan ändring av bestämmelsen, att därav framginge att skyddet tillkom filmens upphovsmän.¹ Från engelsk sida föreslogs emellertid, att rätten skulle tillkomma filmföretaget. Bland övriga förslag må nämnas ett från Italien framfört, enligt vilket det filmföretag, vars namn angivits på filmbandet, skulle presumeras vara rättsägare med avseende å filmen i förhållande till tredje man; härigenom skulle filmföretaget få möjlighet att hävda samtliga rättigheter till filmen gentemot allmänheten. Då enighet i frågan ej kunde nås, lämnades Romtexten oförändrad.

Att märka är att den återgivna diskussionen endast syftat på de upphovsmän, som medverka vid filmens tillkomst, icke på upphovsmän till redan föreliggande verk, vilka utnyttjas för filmen; såsom nämnts gör bestämmelsen i andra stycket nämligen förbehåll för de rättigheter, som tillkomma upphovsmän till sådana verk. I denna del anknyter bestämmelsen till en föreskrift i artikelns första stycke, enligt vilken upphovsmän till litterära, vetenskapliga eller konstnärliga verk äga uteslutande rätt att bearbeta och återgiva sina verk genom film samt att offentligt visa och framföra sina sålunda bearbetade eller återgivna verk. Enligt artikelns fjärde stycke får denna rätt icke göras till föremål för tvångslicens.

I detta sammanhang må nämnas, att Bernunionens permanenta kommitté på sitt program upptagit spørsmålet om en internationell reglering av samtliga de upphovsmannarättsliga frågor, som beröra filmbranschens förhållanden.² Permanenta kommitténs arbete härmed befinner sig emellertid på ett mycket förberedande stadium, och det kan ännu ej bedömas huruvida och i så fall när och i vilken form en sådan reglering kan komma till stånd.

Kommittén

Den nu rådande ordningen, enligt vilken den ursprungliga upphovsmannarätten till en film vanligen är splittrad på flera händer, har såsom förut anförts redan tidigare föranlett önskemål från filmbranschens sida om särskild lagstiftning. Under kommitténs arbete ha dessa önskemål ånyo framlagts. Även upphovsmännens organisationer ha hos kommittén utvecklat sin uppfattning i frågan.

¹ Brysselkonferensens handlingar s. 346 ff.

² Se DA 1952 s. 103, nr 3. — Jämför även bland annat DA 1953 s. 97 ff. och 1954 s. 108 ff.

Från *filmbranschens* sida har i huvudsak framhållits följande. För ett filmverks tillblivelse kräves dels medverkan av ett stort antal personer, dels en central ledning vilken skapar filmen såsom helhet. Ledningen utgöres av filmföretaget och produktionsledaren, närmast biträdda av manuskriptförfattaren och regissören. De rättigheter, som tillkomma de hos filmföretaget anställda personerna, överföras genom anställningsavtalet på filmföretaget. Företagets insats är både indirekt — genom dessa anställda — och direkt utomordentligt omfattande och betydelsefull, såväl på det konstnärliga som på det tekniska och ekonomiska området. Redan på grund härav är det ett naturligt krav, att filmföretaget skall vara ensam rättsägare med avseende å den färdiga filmen, främst såvitt rör all offentlig visning av denna. Hittills har det också — utom i fråga om filmmusiken — varit en självklar sedvana, att upphovsmännens överlåtelse av filminspelningsrättigheter även omfatta rätt att visa den färdiga filmen. Upphovsmännen veta att filmen inspelas för detta ändamål och bestämma sina anspråk på honorar med hänsyn därtill. Det är emellertid angeläget, att denna praxis befästes i lag. Det finns sålunda risk för att upphovsmännen i ökad utsträckning komma att beakta möjligheterna att förbehålla sig rätt till filmens visning. En sådan utveckling skulle leda till fullständig rättsosäkerhet på hela området och innebära en försvagning av filmproduktionens ställning, som kan medföra att det privata initiativet på området måste upphöra. Framhållas må sålunda, att om en enda upphovsman gjort sådant förbehåll som nyss sagts, han äger förbjuda att filmen visas. En regel om att filmföretaget är ensam innehavare av rättigheterna till filmen bör avse även filmmusiken. För närvarande gäller här den praxis, att samtycke till inspelning icke inbegriper rätt att utföra musiken i samband med filmens visning; härför utgår särskild ersättning, som beräknas på grundval av den omfattning i vilken visningen sker. Denna ordning leder till att kompositörernas vederlag icke komma att stå i något som helst förhållande till deras insatser. Vid bedömning av filmbranschens yrkande bör slutligen beaktas, att det nuvarande systemet innebär rättsosäkerhet även för biografägarna; dessa sakna möjlighet att före visningen av en film bedöma de omständigheter, som kunna inverka på visningens lovlighet. Helt allmänt gäller, att det för en films utnyttjande fordras klarhet och säkerhet beträffande de upphovsmannarättsliga frågor som därvid aktualiseras.

Under åberopande av nu i korthet antydda skäl har filmbranschen framfört det önskemålet, att samtliga upphovsmannarättigheter till en film genom lag förklaras tillkomma det företag som framställt filmen.

Upphovsmännens organisationer ha motsatt sig, att på området införas en särreglering. Såsom huvudsakligt skäl har härvid åberopats, att en sådan skulle till upphovsmännens förfång åsidosätta avtalsfriheten på området.

Det framförda önskemålet, att samtliga upphovsmannarättigheter till en film genom lag förklaras tillkomma filmföretaget, synes huvudsakligen uppbäras av filmbranschens rent ekonomiska intresse av att filmföretagen erhålla rätt att ensamma förfoga över de av dem framställda filmerna. Man torde föreställa sig, att en sådan ordning skulle medföra större möjligheter för filmföretagen och biografägarna att motsätta sig uppdrivna anspråk från upphovsmännens och deras organisationers sida. Att av hänsyn till filmbranschens ekonomiska intressen ingripa med tvingande regler på området lär emellertid icke böra komma ifråga. Här liksom eljest bör gälla, att upphovsmännen för sin medverkan äga uppställa de villkor de själva finna mest fördelaktiga; huruvida deras anspråk kunna genomdrivas blir vid varje tillfälle ytterst beroende av parternas eller deras organisationers styrka vid förhandlingarna. Vid bedömande härav bör beaktas att, såvitt är känt, icke i något lands lagstiftning kompositörer av filmmusik betagits rätten att göra gällande anspråk direkt mot biografägarna. De skäl, som sålunda ansetts motivera avtalsfrihet för kompositörernas del, tala enligt kommitténs mening för att även upphovsmän till litterära eller konstnärliga verk, som utnyttjas vid inspelning av en film, bibehållas vid sådan frihet.

Filmbranschens önskemål, att samtliga upphovsmannarättigheter till en film genom lag förklaras tillkomma filmföretaget, har emellertid även motiverats med att därigenom skulle tillgodoses det mera allmänna intresset, att rättigheterna till filmen icke splittras på alltför många händer. Bland annat framhålles, att det nuvarande systemet medför rättsosäkerhet, då det icke giver den enskilde biografägaren möjlighet att före visningen av en film bedöma de omständigheter, som kunna inverka på visningens lovlighet.

Till en början må understrykas, att så som förhållandena gestalta sig i praktiken några nämnvärda olägenheter i antydd riktning för närvarande icke torde förekomma. Beträffande de kommersiella filmerna torde filmföretagen så gott som undantagslöst på grund av föreliggande överlåtelse- och anställningsavtal förfoga över samtliga rättigheter utom dem, som avse filmmusiken och denna beledsagande sångtexter; dessa senare rättigheter tillvaratagas i vårt land av STIM. För visning av film är det därför tillräckligt att göra upp med filmföretaget och med STIM. Visserligen är det tänkbart, att i framtiden även andra upphovsmän än kompositörer och textförfattare komma att hävda anspråk direkt mot biografägarna. Skulle så bli fallet, torde emellertid även dessa nya anspråk komma att tillvaratagas genom organisationer. Det är vidare antagligt, att organisationerna komma att bedriva en viss samverkan, varför några särskilda svårigheter knappast torde uppstå i praktiken. För upphovsmännen själva föreligger ett intresse att för anspråkens tillvaratagande finna så enkla och kostnadsbesparande former som möjligt.

Man kan dock ej bortse från att den nuvarande ordningen principiellt är otillfredsställande och ägnad att i enskilda fall leda till rättsosäkerhet. Ur allmän synpunkt och oberoende av filmföretagens speciella önskemål skulle det därför vara av värde, om på förevarande område kunde genomföras ett system, som skapade större reda. Då något mer trängande behov av en sådan särreglering emellertid knappast torde föreligga, bör en sådan genomföras endast om det kan ske utan väsentligt åsidosättande av upphovsmännens intresse. Juridiskt-tekniskt synes härvid en lösning tänkbar huvudsakligen i två olika riktningar: rättigheterna kunna i lag förklaras tillkomma ett bestämt rättssubjekt, eller också kan detta rättssubjekt förklaras äga behörighet att företräda upphovsmännen. Ingendera lösningen är dock enligt kommitténs mening godtagbar. Härom må anföras följande.

De allmänna intressen, som här föreligga, skulle kunna tillgodoses genom att samtliga upphovsmannarättigheter till en film i lag förklaras tillkomma filmföretaget eller annat subjekt, t. ex. produktionsledaren. En sådan lösning skulle emellertid, såsom redan förut framhållits, innebära ett allvarligt ingrepp i den avtalsfrihet, som principiellt bör upprätthållas på området. Beträffande en särskild grupp upphovsmän — nämligen upphovsmän till redan föreliggande verk, som utnyttjas för filminspelning — är det dessutom tvivelaktigt, om en reglering i föreslagen riktning skulle stå i överensstämmelse med Bernkonventionen. Enligt denna äga sådana upphovsmän uteslutande rätt att bestämma bland annat om filmens visning. Med hänsyn till det stora antal utländska filmer, som visas i Sverige, är på detta område särskild anledning att icke avvika från konventionen. Kommittén finner av anförda skäl nu diskuterade lösning icke kunna förordas.

Det kunde vidare ifrågakomma att, åtminstone delvis, tillgodose de allmänna intressen det här gäller genom att man utbyggde de förut nämnda upphovsmannarättsliga presumptions- och behörighetsreglerna med vissa specialstadganden för filmens del. I lag kunde sålunda föreskrivas, att visst rättssubjekt skall äga att på samtliga upphovsmäns vägnar utöva deras rätt till verket. Naturligast vore att giva sådan behörighet åt filmföretaget. Enligt denna tankegång skulle upphovsmännen principiellt behålla sin rätt till filmen, men filmföretaget skulle äga att företräda dem gentemot tredje man. Det kan emellertid knappast vara skäligt att betaga de upphovsmän, som så önska, befogenhet att själva utöva sina rättigheter eller att låta dessa tillvaratagas genom deras organisationer. Behörighetsregeln borde således icke gälla beträffande upphovsmän, som förbehållit sig att själva utöva sin rätt. För att skapa erforderlig publicitet åt förbehåll i denna riktning kunde föreskrivas, att förbehållet för att vara verksamt skall återgivas på filmkopiorna. En på nu antydda tankegång utformad regel skulle alltså vara av innehåll, att den för vilkens räkning en film framställs äger att företräda samtliga upphovsmän, där ej annat angives på exemplar av filmverket.

Den diskuterade ordningen innebär att den upphovsman, som själv vill utöva sin rätt till filmen, hos filmföretaget får utverka utfästelse, att företaget på filmkopiorna angiver detta. Försummas sådant åtagande, ådrager sig företaget skadeståndsskyldighet. Den som förvärvar en filmkopia får genom det utsatta förbehållet underrättelse om att icke blott filmföretaget utan även de med förbehållet avsedda upphovsmännen ha rätt till filmen.

En reglering i nu antydd riktning synes i och för sig erbjuda vissa fördelar och har icke sällan förordats i den internationella diskussionen. Hittills torde den dock icke ha genomförts på något håll. Om en sådan regel upptoges i svensk lagstiftning, skulle den otvivelaktigt i många fall vara till betydande nackdel för utländska upphovsmän, som själva vilja utöva sina rättigheter eller önska att dessa skola tillvaratagas av organisationer, men som på grund av bristande kännedom om regeln skulle försumma att göra förbehåll därom. Med hänsyn till filmmarknadens internationella karaktär synas överhuvudtaget icke böra uppställas regler på förevarande område, vilka alltför mycket avvika från vad som gäller i andra länder. Kommittén anser därför icke heller den nu diskuterade lösningen kunna förordas.

Av det anförda framgår att, oaktat principiella skäl tala för att en särreglering genomföres på området, det enligt kommitténs mening icke är möjligt att finna en godtagbar praktisk lösning av de invecklade problem som här möta. I ett slutskede av utredningsarbetet har ämnet upptagits till förnyade överläggningar mellan kommittén och representanter för filmbranschen. Kommittén har härvid redogjort för sin uppfattning i frågan. Som ett resultat av överläggningarna ha filmbranschens representanter förklarat sig vilja i andra hand begränsa sina önskemål till en begäran om viss, till innehållet närmare angiven reglering i lag av de avtal, som inom branschen slutas mellan filmföretagen och upphovsmännen. Härom hänvisas till framställningen vid 42 §.

Den av kommittén intagna ståndpunkten innebär att frågan, vem eller vilka som i upphovsmannarättsligt hänseende äga förfoga över en film, får lösas enligt allmänna regler. Utöver det förut sagda må härom anföras ytterligare följande.

Såväl i fråga om *mångfaldigande* av en film som beträffande dess offentliga *visning* fordras principiellt samtycke av samtliga upphovsmän. I praktiken gäller dock för närvarande, att filmföretaget tillförsäkrat sig ensamrätt i detta avseende, utom såvitt angår filmmusiken.

För *ändring* eller *bearbetning* av ett färdigt filmverk fordras principiellt samtycke av alla de upphovsmän, som beröras av åtgärden. Även här torde filmföretaget i regel ha tillförsäkrat sig rätt att företaga ändring eller bearbetning utan sådant samtycke. Hänsyn till upphovsmännens intresse, att

Upphovsmannarätt till filmverk

deras verk ej återgivas på ett för dem kränkande sätt, ställer dock vissa gränser för företagens frihet på området, se 3 §.

Enligt allmänna regler får också avgöras frågan, i vad mån någon av upphovsmännen till en film äger använda sitt bidrag *i annat sammanhang*. Som huvudregel kan här sägas gälla, att om bidraget är självständigt och annat icke stadgas i avtalet med filmföretaget, upphovsmannen är berättigad härtill.

7 §

Presumtionsregler

I första stycket av förevarande paragraf uppställs en presumtionsregel angående upphovsmannaskap till verk. I andra stycket stadgas behörighet för utgivare eller förläggare att företräda anonym eller pseudonym upphovsman.

Första stycket: Presumtion om upphovsmannaskap till verk

Gällande svensk rätt

Enligt 8 § första stycket i 1919 års LL skall, där ej annat visas, den anses såsom författare till ett litterärt eller musikaliskt verk, vilken på sedvanligt sätt å verket angivits såsom sådan. För konstverk innehålles motsvarande regel i 4 § första stycket i 1919 års KL; enligt denna gäller presumtionen om upphovsmannaskap till förmån för den, vilkens signatur är anbragt å verket.

Utländsk rätt — Bernkonventionen

Presumtionsregler av samma innehåll som de i svensk rätt gällande återfinnas i samtliga de rättssystem, till vilka hänsyn tagits i betänkandet. Enligt *tysk, österrikisk* och *italiensk* rätt inträder presumtionsverkan icke blott då upphovsmannen angivits på verket utan också då han anges i samband med att verket framföres offentligt. *Finsk lag* (13 §) innehåller en liknande regel, vilken dock endast är tillämplig så länge verket icke utgivits.

Förebild för nu berörda presumtionsregler har varit en i art. 15 första stycket i *Bernkonventionen* upptagen regel i ämnet. Enligt Romtexten fordrades för presumtionsverkan att upphovsmannens namn på sedvanligt sätt angivits på verket. Vid Brysselkonferensen antogs ett tillägg, enligt vilket sådan verkan inträder även då namnet utgör en pseudonym, när denna icke lämnar rum för tvivel angående upphovsmannens identitet.

Kommittén

Upphovsmannarätt till ett verk tillkommer den som skapat eller eljest åstadkommit verket. Där i rättsliga förhållanden är av betydelse att avgöra vem som är upphovsman till ett verk, skall därför principiellt utredning förebringas om vem som åstadkommit det. I omsättningen och rättslivet utgår man emellertid utan närmare undersökning från att den som i förbindelse med verket angivits som dess upphovsman också är den verkliga upphovsmannen. Den som på en bok angivits som dess författare anses som upphovsman till boken. På samma sätt betraktas den, vars signatur återfinnes på en målning, och den, som i radio angives såsom författare till en där uppläst dikt, såsom upphovsman till målningen eller dikten. Med hänsyn härtill bruka i den upphovsmannarättsliga lagstiftningen uppställas presumtionsregler av innebörd att, där ej annat visas, såsom upphovsman skall anses den som i viss ordning angivits i förbindelse med verket. I anslutning till gällande rätt har en sådan bestämmelse upptagits i första stycket av förevarande paragraf. Stadgandets huvudsyfte är att underlätta för uphovsmannen att göra sin rätt gällande. Har uphovsmannen angivits i förbindelse med verket, är han på grund av bestämmelsen befriad från skyldighet att i förekommande fall styrka sitt uphovsmannaskap.

I sakens natur ligger, att presumtionsverkan endast kan knytas till sådan uphovsmannabeteckning som med säkerhet kan sättas i förbindelse med viss upphovsman och med visst verk. Enligt lagtexten skall i enlighet härmed presumtion om uphovsmannaskap gälla till förmån för den vars namn eller ock allmänt kända pseudonym eller signatur på sedvanligt sätt angives på exemplar av verket eller då detta göres tillgängligt för allmänheten. Med *pseudonym* avses en identitetsbeteckning, som giver sken av att vara ett verkligt namn, med *signatur* andra beteckningar, såsom initialer, förkortningar av annat slag och s. k. märken. Uttrycket signatur användes således i annan mening än i 1919 års KL, där termen — enligt vad som framgår av förarbetena — har betydelsen av konstnärs karakteristiska namnteckning eller det konstnärsmärke han plägar anbringa å sina skapelser. Med att en pseudonym eller signatur är *allmänt känd* menas, att det för allmänheten är bekant vilken upphovsman som därmed avses (t. ex. Ernst Ahlgren, Frank Heller, Arvid Brenner).

Enligt lagtexten skall presumtionsverkan tillkomma uphovsmannabeteckning av nu nämnt slag, då den på sedvanligt sätt angives på *exemplar* av verket. I fråga om exemplar av litterära och musikaliska verk är bestämmelsen således tillämplig, då beteckningen angivits på titelblad, i samband med rubriken, såsom underskrift eller på annat vanligt sätt. Vad angår originalverk av bildkonst torde presumtionsverkan i allmänhet endast kunna knytas till beteckningar som anbragts på själva konstverket, sålunda inom bildytan av en målning på duk eller invid bilden på ett grafiskt blad. I regel är det därför uteslutet att grunda presumtion exempelvis på upp-

gifter anbragta på en tavelram eller i anteckningar som gjorts på baksidan av en målning. Då konstverk reproduceras i böcker eller tidningar, är det för presumtionsverkan tillräckligt att upphovsmannabeteckningen angives i anslutning till reproduktionen eller t. ex. på titelbladet.

Presumtionsverkan tillkommer vidare upphovsmannabeteckning, som på sedvanligt sätt angives då verket göres tillgängligt för allmänheten. Hit höra sådana fall som att vid ett offentligt framförande av ett verk viss författare eller kompositör i program eller på affischer angives såsom upphovsman till det framförda verket eller att viss konstnär i katalog över utställning angives såsom upphovsman till där utställt konstverk. Vidare må nämnas det fallet att viss författare eller kompositör angives såsom upphovsman till ett i radio utsänt verk, vilket kan ske muntligen i samband med programpunktens annonsering i radio eller i det i pressen publicerade radio-programmet.

Paragrafen är icke tillämplig, då upphovsmannaskap till ett visst verk tillskrives någon på annat sätt än genom att en upphovsmannabeteckning av förut nämnt slag angives antingen på exemplar av verket eller då detta göres tillgängligt för allmänheten. Som exempel må nämnas, att presumption om upphovsmannaskap icke kan knytas till det faktum att någon i ett uttalande för pressen förklarar sig vara upphovsman till ett utgivet anonymt verk eller att i en konstkritisk artikel viss konstnär angives vara upphovsman till ett i artikeln behandlat konstverk.

Har på sätt förut anförts en upphovsmannabeteckning angivits i förbindelse med ett verk, skall den med beteckningen åsyftade anses vara den verkliga upphovsmannen. Han eller hans rättsinnehavare äro således i process saklegitimerade med avseende å upphovsmannarätten till verket. Presumtionen är emellertid motbevisbar. Förebringas bevisning att verket åstadkommits av annan än den som avses med upphovsmannabeteckningen, häves presumptionen. Även utan bevisning får presumptionen anses hävd, där det av omständigheterna framgår att den uppgivne upphovsmannen icke skapat verket.

Med hänsyn till det värde presumtionsregeln kan äga för upphovsmannen är det av betydelse för honom att han angives vid varje tillfälle, då exemplar av verket framställs eller då detta göres tillgängligt för allmänheten. Detta intresse tillgodoses genom den i 3 § — ehuru väsentligen av andra hänsyn — uppställda regeln, enligt vilken upphovsmannen äger påfordra att så sker.

Det må framhållas, att presumtionsregeln medför vissa fördelar även för den som önskar förvärva upphovsmannarätt till visst verk. Där icke sådana omständigheter föreligga, som upphäva eller väsentligt försvaga presumptionen, äger denne förlita sig på att den som i föreskriven ordning angivits i förbindelse med verket är dess upphovsman. Skulle denna förmodan visa sig

oriktig, kan hans underlåtenhet att efterforska vem som är den verklige upphovsmannen icke läggas honom till last såsom ovarsamhet.

Vidare må anföras, att den som framställer exemplar av verk eller gör verk tillgängligt för allmänheten får anses ha uppfyllt den honom enligt 3 § åliggande skyldigheten att angiva upphovsmannen, där han anger den som enligt presumtionsregeln skall anses såsom upphovsman; han är sålunda icke skyldig att undersöka, huruvida denne är den verklige upphovsmannen.

Andra stycket: Utgivares och förläggares rätt att företräda anonym eller pseudonym författare

Gällande svensk rätt

Enligt 1919 års lagar gäller att upphovsmannen, där fråga är om verk av författare eller konstnär utan uppgivet namn eller under diktat namn, i sin rätts utövning företrädes av den, vilken finnes å verket nämnd såsom utgivare eller, där sådan ej angivits, såsom förläggare (8 § andra stycket i 1919 års LL, 4 § andra stycket i 1919 års KL). Beträffande litterärt eller musikaliskt verk varar behörigheten intill dess författaren giver sig tillkänna på sätt i 22 § i 1919 års LL sägs, d. v. s. genom att låta sitt namn ut sättas på en ny upplaga av verket eller ock genom anmälan i justitiedepartementet samt tre gånger i allmänna tidningarna införd kungörelse.

Utländsk rätt — Bernkonventionen

Regler av liknande innehåll som de nu återgivna förekomma även i de utländska rättssystem, till vilka hänsyn tagits i betänkandet.

Legitimationsregler av detta slag återgå på art. 15 andra stycket i *Bernkonventionen*. Enligt denna skall utgivare av verk äga att företräda författaren i de fall som nu åsyftas. Enligt Romtexten ägde utgivaren sådan rätt i fråga om alla anonyma och pseudonyma verk. Vid Brysselkonferensen undantogs från stadgandets tillämpning verk under sådan pseudonym, som icke lämnar rum för tvivel angående upphovsmannens identitet.

Kommittén

Upphovsmannen äger rätt till sitt verk oberoende av om han anges som dess upphovsman eller icke. Han åtnjuter därför skydd även då verket utgives anonymt eller under icke känd pseudonym. Då hans rätt i sådana fall skall tillvaratagas mot tredje man, bör emellertid en ordning genomföras som tillåter detta utan att upphovsmannens anonymitet röjes. I detta syfte uppställas i den upphovsmannarättsliga lagstiftningen i allmänhet regler,

enligt vilka i sådana fall utgivaren eller förläggaren äger företräda upphovsmannen. I anslutning till gällande rätt har en regel av denna innebörd upptagits i andra stycket av förevarande paragraf.

Enligt den föreslagna bestämmelsen äger utgivaren, om sådan är nämnd, och eljest förläggaren företräda upphovsmannen, där verket utgivits utan att upphovsmannen är angiven såsom i första stycket sägs.

Till en början märkes sålunda, att regeln endast gäller för utgivna verk; om innebörden av detta uttryck hänvisas till 8 §. Vidare förutsättes att upphovsmannen är anonym eller angiven genom en pseudonym eller signatur, som icke är allmänt känd, d. v. s. när det för allmänheten icke är bekant vem beteckningen avser. Bestämmelsen är icke tillämplig, då verket utgivits under allmänt känd pseudonym eller signatur; detta innefattar en ändring i förhållande till gällande rätt.

Behörighet att representera upphovsmannen tillkommer antingen »utgivaren» eller »förläggaren». *Utgivare* kan vara exempelvis redaktör för ett samlingsverk, där det anonyma verket ingår; men även för ett enstaka verk kan finnas särskild utgivare, exempelvis om verket har särskilt intresse litteraturhistoriskt eller konstnärligt. Behörigheten tillkommer i första hand utgivaren, »om sådan nämnd», d. v. s. angiven på liknande sätt som upphovsman brukar nämnas vid utgivning. Har det ej skett, tillkommer den *förläggaren*, d. v. s. den som besörjer utgivningen som ekonomiskt företag. Stundom finns varken utgivare eller förläggare i nu angiven mening, exempelvis då en anonym skrift utsändes som propaganda, reklam eller liknande. Behörig i sådant fall är den som besörjer utsändningen, vare sig han anses som »utgivare» eller »förläggare» i lagens mening.

Rätten att företräda upphovsmannen innebär, att utgivare — vad som anföres i det följande äger motsvarande tillämpning beträffande förläggare — i förhållande till tredje man är *behörig* att i eget namn göra gällande upphovsmannens rätt. Utgivaren äger på grund härav bland annat överlåta upphovsmannarätt till verket samt beivra olovliga utnyttjanden av detta. Bestämmelsen begränsar sig emellertid till att sålunda tillägga utgivaren behörighet att utåt företräda upphovsmannen. För bedömande av rättsförhållandet mellan utgivaren och upphovsmannen saknar den betydelse. Bestämmelsen innebär således icke, att utgivaren själv får en vidare rätt med avseende å verket än den som tillkommer honom på grund av hans avtal med upphovsmannen. Ej heller fritager bestämmelsen utgivaren från skyldighet att vid utövande av sin på bestämmelsen grundade behörighet följa de instruktioner, som upphovsmannen kan meddela. Förfogar utgivaren över verket i strid med avtalet med upphovsmannen eller av denne utfärdade instruktioner, gör utgivaren sig skyldig till avtalsbrott och förfarandet kan även innebära kränkning av upphovsmannarätten.

Utgivarens behörighet bör endast fortbestå så länge upphovsmannen bibehåller sin anonymitet. Principiellt borde den upphöra så snart upphovsman-

nen *giver sig tillkänna* eller det eljest med säkerhet kan fastställas vem som är upphovsman. Av praktiska skäl fordras dock att behörighetens upphörande knytes till vissa bestämda åtgärder från upphovsmannens eller hans rättsinnehavares sida. Enligt förslaget skall behörigheten vara intill dess upphovsmannen blivit angiven på ny upplaga eller genom anmälan i justitiedepartementet; i sak överensstämmer detta med vad som för närvarande gäller i fråga om litterära och musikaliska verk. Enligt gällande rätt skall anmälan i justitiedepartementet förenas med kungörelseförfarande. Det praktiska värdet av ett sådant förfarande kan dock ifrågasättas, och bestämmelsen härom har ansetts icke böra bibehållas.

Sammanfattning

I första stycket av förevarande paragraf uppställs en presumtionsregel angående upphovsmannaskap till verk. Enligt regeln skall, där ej annat visas, såsom upphovsman anses den vars namn eller ock allmänt kända pseudonym eller signatur på sedvanligt sätt angives på exemplar av verket eller då detta göres tillgängligt för allmänheten. Bestämmelsen innebär att varje upphovsmannabeteckning, som med säkerhet kan återföras på viss upphovsman, grundar presumption om upphovsmannaskap, där beteckningen angives på sätt i paragrafen stadgas. På grund härav äger bestämmelsen ett klarare angivet och något mera vidsträckt tillämpningsområde än motsvarande stadganden i 1919 års lagar. Stadgandet innebär vidare den nyheten, att presumption om upphovsmannaskap skall gälla icke blott, såsom för närvarande, då upphovsmannabeteckning av förut nämnt slag utsättes på exemplar av verk, utan även då sådan beteckning angives i samband med att verket göres tillgängligt för allmänheten.

I andra stycket har upptagits en bestämmelse att om ett verk är utgivet utan att upphovsmannen är angiven såsom i första stycket sägs, utgivaren, om sådan är nämnd, och eljest förläggaren äger företräda upphovsmannen. Regeln överensstämmer i stort sett med motsvarande föreskrifter i gällande rätt. En viss begränsning i förhållande till dessa ligger emellertid däri, att stadgandet icke är tillämpligt i varje fall där verket utgivits under diktat namn, utan endast då verket utgivits under pseudonym, som icke är allmänt känd. Behörigheten skall enligt förslaget fortbestå intill dess upphovsmannen blivit angiven på ny upplaga eller genom anmälan i justitiedepartementet. I denna del överensstämmer stadgandet med vad som för närvarande gäller i fråga om litterära och musikaliska verk. En bestämmelse i gällande rätt, enligt vilken anmälan i justitiedepartementet skall förenas med kungörelseförfarande, har ansetts icke böra bibehållas.

8 §

Definitioner

Förevarande paragraf innehåller definitioner på två begrepp, som användas i förslaget, nämligen »offentliggjort verk» och »utgivet verk».

Första stycket

Enligt första stycket anses ett verk *offentliggjort*, då det lagligen gjorts tillgängligt för allmänheten. Har verket sålunda offentliggjorts, bibehåller det sin karaktär av offentliggjort verk, oberoende av de åtgärder som där-efter vidtagas med detsamma. Offentliggörandet knyter sig alltså till en bestämd händelse, nämligen den då verket för första gången lagligen göres tillgängligt för allmänheten.

För att ett verk skall anses offentliggjort kräves enligt bestämmelsen att verket *gjorts tillgängligt för allmänheten*. Vad som förstås med detta uttryck framgår av 2 §. Såsom exempel må nämnas, att dramatiska och musikaliska verk kunna offentliggöras genom att de framföras för allmänheten; erinras må att även radioutsändning räknas som offentligt framförande. Ett verk av bildkonst kan offentliggöras genom att det uppställs på allmän plats eller utställs. Beträffande samtliga verk gäller att de kunna offentliggöras genom spridningsåtgärder av olika slag. En viktig form härför är *utgivning*, som behandlas i det följande. Såsom ett annat exempel må nämnas att ett konstverk salubjudes i en konsthandel.

Endast åtgärder, genom vilka verket *lagligen* göres tillgängligt för allmänheten, medföra att verket anses som offentliggjort. I regel innebär detta, att verket offentliggöres allenast genom sådana offentliga framföranden, spridningsåtgärder o. s. v. som anordnas av upphovsmannen eller med hans samtycke. Om ett förut icke på detta sätt offentliggjort drama olovligen uppföres för allmänheten, blir verket således icke att anse som därigenom offentliggjort. Ett utnyttjande av verket är emellertid lagligt icke blott då det sker med upphovsmannens tillstånd utan även då det företages med stöd av något stadgande i 2 kap. I flertalet fall har detta dock ingen betydelse i förevarande sammanhang, när dessa stadganden i allmänhet för sin tillämpning förutsätta, att verket redan är offentliggjort. Ett principiellt viktigt undantag gäller enligt 25 § för konstverk. Bestämmelsen innebär bland annat, att sedan upphovsmannen till sådant verk överlåtit exemplar därav, han icke kan förhindra att verket visas offentligt. Om den som förvärvat ett icke offentliggjort konstverk exempelvis utställer detta, blir konstverket därför att anse som offentliggjort, även om åtgärden vidtogs utan upphovsmannens samtycke.

Till offentliggörandet knyts vissa viktiga *rättsverkningar*. Före offentliggörandet tillhör verket upphovsmannens privata sfär; han kan sägas äga oinskränkt rätt över detta. Sedan verket offentliggjorts och lämnat denna sfär, får upphovsmannen vidkännas vissa begränsningar i sin rätt över verket, vilka förestavas av hänsyn till samhällets och kulturlivets intressen. Av offentliggjort verk få sålunda under vissa villkor fritt framställas exemplar för enskilt bruk eller för undervisningsändamål (11 och 17 §§). Det är tillåtet att citera offentliggjort litterärt eller musikaliskt verk ävensom att återgiva offentliggjort konstverk i anslutning till kritisk eller vetenskaplig framställning, i pressen samt i skolböcker o. dyl. (14, 15 och 16 §§). Vidare gäller, att tidpunkten för offentliggörandet är av betydelse vid beräkning av skyddstid för anonyma verk (44 §). Slutligen må nämnas att upphovsmannen i och med offentliggörandet erhåller visst skydd för verkets titel (50 §).

Andra stycket

Enligt andra stycket är ett verk att anse som *utgivet*, då exemplar därav i större antal lagligen förts i handeln eller eljest blivit spridda bland allmänheten. Har verket en gång utgivits, bibehåller det sin karaktär av utgivet verk, oberoende av de åtgärder, som därefter vidtagas med detsamma eller med de utgivna exemplaren av verket.

Utgivning av ett verk förutsätter för det första, att det *framställts i ett större antal exemplar*. I praktiken viktigast är utgivning av verk i tryck, såsom då litterära verk utgivas i bokform, musikaliska verk utgivas såsom tryckta noter och konstverk utgivas såsom bokillustrationer eller eljest i tryck. Litterära och musikaliska verk kunna även utgivas såsom inspelningar på grammofonskivor eller band, *filmverk* i form av filmkopior o. s. v. Ett exempel från ett annat område är att alster av konsthantverk kunna framställas i serie och i denna form bli föremål för utgivning.

För att verket skall anses såsom utgivet kräves vidare att exemplaren lagligen *föras i handeln eller eljest spridas bland allmänheten*. Vad som åsyftas med sistnämnda uttryck framgår av redogörelsen vid 2 §. Som exempel må nämnas att pamfletter eller broschyrer gratis delas ut till allmänheten. Ett annat exempel är att vid en offentlig festlighet till publiken utdelas program, i vilka intagits en vid festligheten framförd kantat, där hållna anföranden el. dyl. Spridas exemplar av ett outgivet verk inom en privat krets, blir verket däremot icke att anse som utgivet.

Ett exemplar av ett verk föreligger även om verket återgives som en del av ett större sammanhang; såsom exempel kunna nämnas artiklar i tidningar eller uppslagsverk. En sådan artikel är utgiven i och med att exemplar av tidningen eller uppslagsverket spridas på förut angivet sätt.

För att ett verk på grund av sådana åtgärder, varom nu är tal, skall

anses såsom utgivet, fordras att dessa företagits *lagligen*, d. v. s. i regel med upphovsmannens tillstånd. Uppmärksammas må att bestämmelserna i 2 kap. om fria utnyttjanden i allmänhet förutsätta, att verket redan är utgivet, och alltså ej få åberopas för publicering av ett utgivet verk. Ett undantag gäller dock för konstverk. Sådana skola få intagas exempelvis i kritisk eller vetenskaplig framställning (14 §) eller i skolböcker o. dyl. (16 §) även om de icke tidigare varit föremål för utgivning; tillfyllest är att konstverket visats offentligt.

Utgivningen medför viktiga *rättsverkningar*. Är verket icke förut offentliggjort, innebär utgivningen att det offentliggöres; de rättsverkningar, som anknyta till offentliggörandet, inträda i detta fall genom utgivningen. Utgivningen medför dessutom i och för sig vissa andra rättsverkningar. Upphovsmannen får sålunda i vissa avseenden vidkännas ytterligare inskränkningar i sin rätt över verket, vilka — liksom de begränsningar härutinnan som föranledas av offentliggörandet — äro motiverade av hänsyn till samhällliga och kulturella intressen. Sedan ett verk utgivits, står det envar fritt att, under iakttagande av de för varje fall meddelade föreskrifterna, utnyttja verket för skolböcker o. dyl. (16 §), för framställning av exemplar i blindskrift (18 §) och för vissa allmännyttiga offentliga framföranden (20 §). Utgivna dikter få under vissa villkor användas såsom sångtext (19 §). Utgivna böcker få utlånas och uthyras (23 §). Beträffande anonyma verk har utgivningen den betydelsen, att den grundar behörighet för utgivaren, om sådan är nämnd, och eljest för förläggaren att företräda upphovsmannen (7 §).

Inom vilket *land* den första utgivningen skett är av betydelse för bedömning av frågan, huruvida upphovsmannarättsligt skydd skall tillkomma verket, se 60 §.

Begreppet utgivning har betydelse även i fråga om sådana *kataloger, tabeller eller andra dylika arbeten samt program*, som icke äro föremål för upphovsmannarätt men som enligt 49 § skola åtnjuta skydd mot eftergörande. Tidpunkten för första utgivningen är sålunda utgångspunkt för beräkning av den särskilda skyddstid om tio år, som enligt förslaget skall gälla för dessa arbeten. Vidare är det land där den första utgivningen skett av betydelse för bedömning, huruvida skydd skall tillkomma arbetet, se 61 §.

Sammanfattning

I förevarande paragraf definieras två begrepp, som användas i förslaget, nämligen »offentliggjort verk» och »utgivet verk». Ett verk anses offentliggjort, då det lagligen gjorts tillgängligt för allmänheten. Såsom utgivet anses ett verk, då exemplar därav i större antal lagligen förts i handeln eller eljest blivit spridda bland allmänheten.

9 §

Författningar m. m.

I svensk tryckfrihetsrätt är det en viktig och sedan lång tid tillbaka erkänd grundsats att *allmänna handlingar* fritt må offentliggöras. I den nya tryckfrihetsförordningen av år 1949 kommer denna princip till uttryck redan i det inledande stadgandet (1 kap. 1 §) som angiver tryckfrihetens allmänna innehåll. Enligt detta skall det stå varje svensk medborgare fritt att, med iakttagande av de bestämmelser som äro i förordningen meddelade till skydd för enskild rätt och allmän säkerhet, i tryckt skrift yttra sina tankar och åsikter, offentliggöra allmänna handlingar samt meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst. I 2 kap. 2 § upptages en definition av vad som avses med allmänna handlingar; hit hänföras alla hos stats- eller kommunalmyndighet förvarade handlingar, vare sig de till myndigheten inkommit eller blivit där upprättade. Vad som härvid förstås med stats- och kommunalmyndighet utlägges närmare i 3 § av samma kapitel.

Vid bedömande av hur långt den rätt att offentliggöra allmänna handlingar sträcker sig, som sålunda stadgas i tryckfrihetsförordningen, måste emellertid beaktas att i vissa fall handlingar av detta slag äro av sådan beskaffenhet, att de i och för sig kunna utgöra föremål för upphovsmannarätt. Föreligger upphovsmannarätt till en dylik handling, medför detta i princip, att handlingen icke får utgivas i tryck utan tillstånd av vederbörande rättsinnehavare. Rätten kan härvid tillkomma enskild eller, på grund av avtal eller anställningsförhållande, hans arbetsgivare, som i hit hörande fall ofta är staten.

Det sist sagda innebär en tillämpning av en allmän princip i tryckfrihetsförordningen, att dess bestämmelser icke ingripa i gällande privaträttsliga regler och rättsgrundsatser; tryckfriheten begränsar icke annans rätt. Av intresse i förevarande sammanhang är, att en erinran om detta förhållande ansetts böra komma till direkt uttryck i förordningen, såvitt avser just de i upphovsmannarätten grundade rättigheterna. I 1 kap. 8 § hänvisas sålunda till att vad i lag är stadgat skall gälla om den uteslutande rätt att genom tryck mångfaldiga litterära och musikaliska verk eller verk av bildande konst, som tillkommer upphovsmannen till sådant verk.

Av det anförda följer att det publicitetsintresse, som ligger till grund för tryckfrihetsförordningens bestämmelser om rätt att offentliggöra allmänna handlingar, måste tillgodoses jämväl genom särskilda regler inom den upphovsmannarättsliga lagstiftningen.

I gällande rätt har detta skett genom ett stadgande i 9 § 1) i 1919 års LL, enligt vilket från skydd uteslutas lagar, förordningar, kungörelser, offentliga myndigheters, riksdagens, beredningars och kommittéers samt kyrk-

liga, kommunala och andra offentliga representationers handlingar, protokoll, beslut och skrivelser, så ock andra allmänna handlingar. Vilken innebörd detta undantagsstadgande har torde i viss mån vara oklart. Visserligen avslutas uppräknigen av olika handlingar med det generella uttrycket »så ock andra allmänna handlingar», men att härav draga slutsatsen att därmed skulle avses alla sådana handlingar, som numera i tryckfrihetsförordningen betecknas såsom allmänna, torde vara förhastat; uttrycket förekom nämligen icke i den vid tiden för stadgandets tillkomst gällande 1812 års tryckfrihetsförordning.

Då det gäller att avgöra, i vilken mån allmänna handlingar böra undantagas från det upphovsmannarättsliga skyddet, är det enligt kommitténs mening klart, att man icke med den omfattning statsverksamheten tagit i nutida samhällsliv utan vidare bör förklara sådant undantag avse samtliga allmänna handlingar och sålunda generellt giva dessa fria för eftertryck. Statliga organ ombesörja numera i en omfattning, som tidigare var okänd, affärsmässiga och kulturella uppgifter, där statens verksamhet organisatoriskt och praktiskt bedrives i former motsvarande den enskilda företagsamhetens. I denna verksamhet publiceras exempelvis kartor, handböcker, kataloger, författningskommentarer och liknande arbeten, för vilka staten ur affärsmässig synpunkt är i behov av skydd mot eftertryck i samma utsträckning som privata företag utan att något samhällsintresse påkallar begränsning i sådant skydd. Även då det gäller handlingar, som härröra från enskilda men bli allmänna genom att de inkomma till myndighet, föreligger i vissa fall behov av ett skydd mot eftertryck. Enligt kommitténs mening böra därför hithörande undantagsstadganden i förslaget utformas så, att skydd beredes åt nu avsedda statliga och enskilda intressen.

Olika synpunkter göra sig härvid gällande i fråga om å ena sidan handlingar, som äro allmänna därför att de upprättats av myndighet, och å andra sidan handlingar, som äro allmänna därför att de inkommit till myndighet. Den förra gruppen behandlas i förevarande paragraf. Beträffande den senare gruppen är stadgandet i 24 § i förslaget av betydelse.

I fråga om handlingar, som upprättats av myndighet, synes tryckfrihetsförordningens publicitetsintresse tillgodoses, om från det upphovsmannarättsliga skyddet undantagas *författningar samt beslut och yttranden av myndighet eller annat offentligt organ*. Ett dylikt undantag kan för övrigt motiveras även från rent upphovsmannarättsliga synpunkter och förekommer ofta i utländsk lagstiftning. En lag, en dom, ett beslut av myndighet eller annat yttrande av offentligt organ utgör visserligen resultatet av en författande verksamhet, vilken i och för sig kan grunda upphovsmannarätt. Men i och med den stats- eller förvaltningsrättsliga akt, varigenom den av en eller flera medverkande författade texten blivit en lag, en dom o. s. v., måste anses att ett aktstycke av annan rättslig valör tillkommit

än de litterära arbetsprodukter som äro föremål för upphovsmannarätt. Riktigast synes därför vara att förklara handlingar och yttranden av detta slag överhuvudtaget *icke utgöra föremål för upphovsmannarätt.*

Vad angår det föreslagna stadgandets närmare innebörd må anföras följande.

För att stadgandet skall vara tillämpligt på ett beslut eller yttrande fordras, att detta härrör från myndighet eller annat offentligt organ. I allmänhet torde vara klart vad som avses härmed. Gränsfall kunna emellertid uppstå. I stats- och kommunalförvaltningens förgreningar utövas sålunda verksamheten i vissa fall under former, där det är svårt att avgöra huruvida det organ, som beslutar eller avgiver yttrande, är att anse som offentligt eller icke. Att i lag närmare bestämma, hur gränsen här skall dragas, torde emellertid icke vara möjligt. Åt rättstillämpningen får överlämnas att lösa denna uppgift, huvudsakligen med ledning av förvaltningsrättsliga grundsatser.

Såsom exempel på yttranden av offentligt organ må anföras av sådant organ avgivna berättelser, förslag, utlåtanden och betänkanden. Även yttranden av särskilda myndighetspersoner, t. ex. avvikande votum av domstolsledamot, falla under stadgandet. Stundom kan i beslut eller yttrande ske hänvisning till i ärendet uppgjorda kartor eller teckningar; även dessa äro då undantagna från upphovsmannarättsligt skydd. Som exempel kunna nämnas i stadsplaneärenden upprättade kartor och planer. Med yttranden avses även redogörelser i tabell- och diagramform, t. ex. statistiska uppgifter.

Stadgandet är endast tillämpligt på uttalanden, som härröra från det offentliga organet självt. Vissa offentliga aktstycken, t. ex. rättegångsprotokoll, innehålla förutom beslut eller yttranden av myndigheten jämväl utlåtanden av enskilda personer, vilka kunna utgöra föremål för upphovsmannarätt. Förevarande paragraf är icke tillämplig på sådana från enskilda härrörande yttranden; principiellt kan därför upphovsmannarätt göras gällande till dessa. På grund av stadgandet i 24 § få emellertid yttranden av detta slag i allmänhet återgivas utan upphovsmans samtycke. Ett gränsfall är att till ett kommittébetänkande fogas ett av kommittén anskaffat sakkunnigutlåtande. Detta kan i viss mån anses utgöra en del av den utredning, som kommittén framlägger. Å andra sidan kan utlåtandet icke sägas utgöra ett yttrande av kommittén. Det torde därför i regel icke böra omfattas av förevarande bestämmelse, möjligen med undantag för sådana fall, där ett nära samband finns mellan kommitténs eget uttalande och sakkunnigutlåtandet, så att ett återgivande av det förra framstår såsom ofullständigt, om icke sakkunnigutlåtandet samtidigt återgives. I den mån en myndighet i sitt beslut eller yttrande återgiver enskildas eller sakkunnigas utlåtanden, bli återgivna avsnitt att anse som en del av yttrandet och falla under stadgandet.

Stadgandet är begränsat till sådana uttalanden, som kunna betecknas som beslut eller yttranden. Det är icke tillämpligt t. ex. på författningskommentarer och handböcker, som utgivas genom myndighets försorg. Som andra exempel på handlingar, vilka falla utanför stadgandets tillämpningsområde, må nämnas av myndighet utgivna kartor, sjökort, tidtabeller, museikataloger, studiehandböcker, program o. dyl. I nu avsedda fall tillkommer upphovsmannarätten principiellt de tjänstemän, som författat handlingarna; rätten har dock i regel förvärvat av myndigheten genom avtal eller på grund av författarens tjänsteställning. En annan sak är att det i vissa fall torde inträffa, att handlingar av denna karaktär faktiskt kunna fritt återgivas, därför att myndigheten icke önskar göra sin upphovsmannarätt gällande.

Att sådana handlingar som avses i stadgandet icke äro föremål för upphovsmannarätt innebär framför allt, att de få fritt utgivas. Det är även tillåtet att publicera dylika handlingar i bearbetat skick; ett praktiskt fall är att någon utgiver författningar eller liknande i översättning.

Av naturliga skäl äro undantagsbestämmelser av förevarande slag främst av betydelse vid återgivning av svenska författningar samt av beslut och yttranden av svenska myndigheter. Såsom förut antytts är det emellertid en inom upphovsmannarätten allmänt erkänd princip, att författningar och andra offentliga aktstycken böra vara fria för återgivning. Motsvarande undantag bör därför gälla i förhållande till *främmande länder*, med vilka Sverige ingår sådan överenskommelse om ömsesidigt upphovsmannarättsligt skydd som sägs i 62 §. Stadgandet har i enlighet härmed erhållit generell avfattning och tillåter sålunda, att författningar och andra officiella handlingar i sådana länder fritt utgivas i Sverige. I sakens natur ligger emellertid att stadgandet i detta fall får tillämpas med en viss försiktighet; utredningar och rapporter av institutioner i främmande länder torde icke alltid vara av den officiella karaktär, att de kunna betraktas som sådana yttranden, vilka enligt stadgandet skola vara fria för återgivning. Den som vill utgiva sådant material bör därför i regel förvissa sig om att hinder däremot icke anses möta från vederbörande institutions sida.

Enligt förslaget åtnjuter den som översatt ett verk upphovsmannarätt till sin översättning, oberoende av om originalverket är skyddat. I det förut anförda fallet, att någon utgiver författningar eller liknande i *översättning*, är översättningen därför principiellt föremål för upphovsmannarätt, trots att originalet är uteslutet från skydd. Om en översättning av detta slag publiceras av offentlig myndighet, kan den emellertid i vissa fall vara att hänföra under paragrafen; som exempel må nämnas att en översättning av en konventionstext intages i sådana publikationsserier som Svensk författningssamling eller Sveriges överenskommelser med främmande makter eller fogas som bilaga till ett yttrande av myndighet.

Sammanfattning

I tryckfrihetsförordningen är det en viktig princip, att allmänna handlingar fritt må offentliggöras. Vid bedömande av den principiella räckvidden av hithörande bestämmelser måste emellertid beaktas, att handlingar av detta slag i vissa fall äro av sådan beskaffenhet, att de i och för sig kunna utgöra föremål för upphovsmannarätt. För att det publicitetsintresse som ligger till grund för tryckfrihetsförordningens bestämmelser i denna del skall tillgodoses, är det nödvändigt att upptaga vissa undantagsregler i den upphovsmannarättsliga lagstiftningen.

I förevarande paragraf ha givits regler i denna riktning, såvitt angår handlingar som härröra från offentlig myndighet. Genom stadgandet har i enlighet med det anförda förklarats, att författningar samt beslut och yttranden av myndighet eller annat offentligt organ icke äro föremål för upphovsmannarätt. Undantaget är av något mer begränsad räckvidd än motsvarande regel i gällande rätt och innebär, att vissa officiella handlingar, såsom kartor, handböcker, kataloger, författningskommentarer o. dyl., erhålla skydd mot eftertryck.

10 §

*Fotografi och mönster**Första stycket*

En inom upphovsmannarätten omstridd fråga är, på vad sätt skyddet för fotografiska bilder bör anordnas. Därvid har särskilt diskuterats, huruvida ett fotografi kan betraktas som konstverk i upphovsmannarättslig mening och i sådan egenskap komma i åtnjutande av det för konstverk i allmänhet gällande skyddet.¹

Enligt en äldre uppfattning är det fotografiska förfarandet till sin natur väsentligen skilt från den konstnärliga verksamheten och kan därför icke i något fall grundläggas upphovsmannarätt. Däremot anses att fotografien bör erhålla ett rättsskydd av särskilt slag, som bör tillkomma alla fotografier oavsett deras värde ur fotografisk eller annan synpunkt. På denna uppfattning bygger den gällande *svenska* rätten, som upptager hithörande bestämmelser i en särskild författning, *lagen den 30 maj 1919 om rätt till fotografiska bilder*. Dess bestämmelser äro utformade i viss anslutning till 1919 års KL men giva ett till innehållet mer begränsat skydd än denna; en annan viktig olikhet är, att skyddstiden är väsentligt kortare än den som stadgas i konstverkslagen.

Även i utländsk rätt behandlas skyddet för fotografier ofta i särskild

¹ Se Eberstein, Fotografisk bild.

ordning. Så är fallet i *övriga nordiska länder* samt exempelvis i *Italien*. I grannländerna ha reglerna härom, liksom hos oss, förts till särskilda lagar¹, medan den italienska rätten reglerar ämnet i en avdelning av lagen om upphovsmannarätt (art. 87—92). Före 1953 gällde ett system motsvarande det italienska även i Österrike; jämför härom nedan. Det har även förordats i 1954 års *tyska* förslag.

Enligt en annan, inom *fransk* och *engelsk* rätt företrädd åsikt tillhör fotografien de bildande konsterna, och fotografierna falla därför under det allmänna konstverksskyddet. De åtnjuta sålunda samma långvariga och vittgående skydd som tillkommer verk av den egentliga bildkonsten. Å andra sidan måste ett fotografi för att åtnjuta skydd uppfylla de krav, som i allmänhet ställas på ett alster av andligt arbete för att detta skall anses såsom ett verk. I praktiken synas dock kraven i fråga om fotografier sättas mycket lågt. För fransk rätts del ha som exempel på fotografier, vilka icke äro skyddade, nämnts sådana som tagits för dokumentation eller för bibliografiskt ändamål.² I engelsk rätt tillerkännes upphovsmannarättsligt skydd åt varje fotografi som är »original», men härmed synes åsyftas endast att fotografiet icke får vara en blott kopia av ett annat fotografi, varemot t. ex. fotografi av en målning anses vara »original».³ För fotografier, som icke uppfylla nu antydda krav, saknas i dessa länder skydd.

En speciell ordning gäller i *Tyskland*. I § 1 KUG jämställas fotografier uttryckligen med konstverk, vilket innebär att skydd såsom för sådant verk skall tillkomma alla slags fotografier, oberoende av deras art eller kvalitet. För fotografier gäller dock en kortare skyddstid än för konstverk i allmänhet.

I *Bernkonventionen* förekommo ursprungligen icke några bestämmelser om skydd för fotografisk bild. Vid Berlinkonferensen 1908 infördes emellertid ett stadgande, art. 3, enligt vilket unionsländerna förbundo sig att bereda skydd för fotografier; åt länderna överlämnades att bestämma, på vad sätt skyddet skulle utformas. Vid Brysselkonferensen 1948 upptogs frågan om skydd för fotografier till särskild behandling. På franskt initiativ infördes härvid »fotografiska verk» som särskild kategori i den i art. 2 upptagna katalogen över skyddade alster; samtidigt härmed upphävdes art. 3. Uttrycket fotografiska »verk» innebär enligt uttalanden vid konferensen, att skydd endast skall tillkomma fotografier som äga karaktär av en »personlig eller intellektuell skapelse».⁴ På grund av ändringen i konventionstexten skola dylika fotografier åtnjuta samma skydd som andra av konventionen skyddade verk. En betydelsefull skillnad är dock, att länderna enligt art. 7 äga att för fotografiska verk stadga annan skyddstid än den som gäller för verk i allmänhet.

¹ Se sid. 468.

² Brysselkonferensens handlingar s. 168.

³ *Eberstein*, Fotografisk bild s. 19.

⁴ Brysselkonferensens handlingar s. 156.

Bernkonventionens nya ståndpunkt har givit anledning till ändringar i den *österrikiska* lagen. I denna infördes 1953 bestämmelser av innebörd, att fotografiska verk (»Werke der Lichtbildkunst», »Lichtbildwerke») i rättslig mening skola räknas såsom verk av bildande konst och åtnjuta samma skydd och samma skyddstid som sådana (§ 3). För övriga fotografier (»Lichtbilder») bibehållas de hittills gällande särskilda bestämmelserna (§§ 73—74).

Med hänsyn till den betydande utveckling, som under senare årtionden ägt rum inom fotografien, torde det numera vara en övervägande mening, att det fotografiska förfarandet kan utgöra medel att åstadkomma konstnärliga resultat. I allmänhet torde sålunda fotografien anses utgöra en art av konst eller kanske snarare av konsthantverk, som kan giva konstnärligt betydande värden. Enligt kommitténs mening är det i varje fall klart, att alster av fotografi böra kunna gå in under det mera vidsträckta konstverksbegrepp, som numera är vedertaget inom upphovsmannarätten¹ och som innefattar icke endast »ren» konst utan även »nyttokonst», såsom arkitektur, konsthantverk och konstindustri.

Ur teoretisk synpunkt vore det utan tvivel riktigast att bereda skydd åt de fotografier, vilka framstå såsom i rättslig mening konstnärliga alster, på det sättet att de allmänna bestämmelserna om upphovsmannarätt erhöles tillämpning på dessa; de skulle behandlas som »fotografiska verk». En sådan lösning skulle likväl förutsätta, att lagen i vissa avseenden kompletterades med specialföreskrifter för de fotografiska verkens del. Som exempel må nämnas, att särbestämmelser finge övervägas angående visning av sådana verk och om beställningsarbeten. Vidare skulle starka skäl tala för att bestämma skyddstiden kortare än som gäller för konstverk. Ett fotografi kan många gånger äga eller med tiden få värde ur historiska, biografiska eller liknande synpunkter. Med den betydelse, som bilden fyller i pressen och eljest inom det nutida samhällslivet, är det ett allmänt intresse, att möjligheten att återgiva fotografier av alla slag icke är bunden under så lång tid, som i regel gäller för upphovsmannarättsligt skyddade verk. I Bernkonventionen är också, såsom förut nämnts, medgivet att skyddstiden för fotografiska verk göres kortare än för verk i allmänhet.

Vid bedömande av frågan bör vidare beaktas, att man vid sidan av de konstnärliga fotografierna har andra grupper av fotografier, som likaledes påkalla skydd, ehuru delvis under andra förutsättningar. Dit höra exempelvis pressfoto och annat reportagefoto, reklam- och annat kommersiellt foto, passfoto och annan enklare porträttfotografering. Det gäller här ett fotografiskt arbete som, även där det är skickligt och kunnigt, icke fyller och ej heller gör anspråk på att fylla konstnärliga krav. Självfallet måste, med hänsyn till möjligheten att reproducera fotografier, även denna grupp

¹ Eberstein, Fotografisk bild s. 21 ff.

såsom hittills erhålla ett legalt skydd. Att såsom skett i engelsk och fransk rätt hänföra även sådana fotografier under upphovsmannarätten kan emellertid enligt kommitténs mening icke komma ifråga; detta skulle spränga ramen för det upphovsmannarättsliga begreppet »verk». För fotografier i allmänhet måste därför anordnas skydd i särskild ordning, ett fotografi-rättsligt skydd.

Enligt det hittills sagda skulle det teoretiskt riktigaste vara att giva upphovsmannarättsligt skydd åt de konstnärliga fotografierna, dock med vissa modifikationer, och att skydda övriga fotografier genom särskilda bestämmelser. Att sålunda reglera rätten till fotografier enligt olika stadganden, allt efter fotografiets art i det särskilda fallet, skulle dock enligt kommitténs mening innebära vissa praktiska olägenheter; om man med en enhetlig fotografilagstiftning kunde även för de kvalificerade fotografiernas del uppnå i allt väsentligt det rättsskydd som erfordras, vore detta att föredraga. Det rent principiella skälet för att hänföra de konstnärliga fotografierna under upphovsmannarätten skulle i så fall kunna vika.

Olägenheterna med en uppdelning av rättsskyddet på olika komplex av regler bestå framför allt i de gränsdragningsproblem, som därvid skulle uppkomma; att i särskilda fall draga gränsen mellan konstnärliga fotografier och andra måste bli utomordentligt svårt. Liknande gränsdragningsproblem finnas även inom upphovsmannarättens område sådant det hittills varit utstakat, men praktiskt ligger den frågan till på annat sätt. Teoretiskt är det visserligen i otaliga fall lika vanskligt som beträffande fotografier att draga gränsen mellan vad som är litterärt eller konstnärligt »verk» och vad som är en arbetsprodukt utan denna kvalifikation, men i regel är denna gränsdragning utan praktisk betydelse; de objekt, som ligga nära gränsen, ha i allmänhet intet värde för andra och behöva därför ej skyddas mot obehörigt utnyttjande och efterbildning. Ett undantag utgöra produkter av industri och hantverk, vilka kunna ha värde som förebilder även om de icke anses hänförliga till konstindustri eller konsthantverk. Här föreligger, inom upphovsmannarättens hittillsvarande ram, ett gränsdragningsproblem som är allvarligt nog. Att så är fallet betingas emellertid av ett särskilt förhållande, nämligen att vi i Sverige sakna ett tillfredsställande skydd för mönster och modeller; den rättsliga behandlingen av konstnärliga produkter av industri och hantverk måste anses som en nödlösning, som icke alls manar till efterföljd. Framför allt bör understrykas, att antalet praktiska fall, där tvekan skulle uppkomma, måste befaras bli mycket större beträffande fotografier än de gränsfall av nyss antydd art, som nu kunna vålla tvist.

Å andra sidan bör det enligt kommitténs mening vara möjligt att i en enhetlig fotografilagstiftning genomföra regler av sådan beskaffenhet, att de tillgodose även det skyddsbehov som kan anses föreligga för den mera kvalificerade gruppen fotografier. En dylik lösning medför visserligen, att

reglerna för den stora massan mindre kvalificerade fotografier gå längre än vad som kan anses strängt behövt för denna kategori, men någon påtaglig olägenhet torde icke behöva följa därmed. Det är en allmän iakttagelse inom detta rättsområde, att skyddsreglerna utformas med tanke på de främsta verken men te sig alltför långt gående beträffande de enklare produkterna. Särskilt kommer detta till synes i den redan berörda frågan om skyddstidens längd.

Kommitténs förslag innebär en lösning efter nu angivna riktlinjer, d. v. s. för alla slag av fotografier enhetliga regler, vilka utformats med tanke främst på fotografier av kvalificerad art. Såvitt kommittén kunnat utröna, sammanfaller detta med önskemålen bland därav berörda yrkesgrupper.

I anslutning härtill har i första stycket av förevarande paragraf förklarats, att *fotografisk bild icke är föremål för upphovsmannarätt*.

Ett särskilt spörsmål är, huruvida rätten till fotografisk bild bör regleras i en lag för sig, såsom nu är fallet, eller i en avdelning av lagen om upphovsmannarätt, på liknande sätt som de i 5 kap. upptagna »med upphovsmannarätten besläktade» rättigheterna. Detta är uppenbarligen en teknisk och redaktionell lämplighetsfråga. Av historiska och praktiska skäl har kommittén ansett, att bestämmelser i ämnet böra givas i en särskild lag; härom hänvisas till ett av kommittén uppgjort *Förslag till lag om rätt till fotografisk bild*.

I diskussionen, huruvida fotografier kunna erhålla upphovsmannarättsligt skydd, har i allmänhet endast berörts, hur detta spörsmål ställer sig för de konstnärliga fotografiernas del, och endast detta problem har behandlats i det föregående. I svensk doktrin har emellertid påpekats, att motsvarande fråga kan uppkomma även beträffande vissa *vetenskapliga och tekniska fotografier*.¹ Fotografier av detta slag kunna i vissa fall jämföras med teckningar och andra avbildningar av beskrivande art, som inom upphovsmannarätten likställas med litterärt verk; i förslaget upptages en bestämmelse om sådana beskrivande arbeten i 1 § andra stycket. De skäl, som enligt kommitténs mening tala för att konstnärliga fotografier icke böra vara föremål för upphovsmannarätt, äga emellertid motsvarande tillämpning i fråga om vetenskapliga och tekniska fotografier.

Anmärkas må att kommitténs förslag att reglera rätten till konstnärliga, vetenskapliga och tekniska fotografier utanför upphovsmannarättens område måste anses förenligt med Bernkonventionen, oaktat denna i katalogen av skyddade verk uttryckligen upptager »fotografiska verk». Konventionen kräver nämligen icke viss form för skyddet, endast att skyddsbestämmelserna uppfylla de minimifordringar konventionen uppställer. I förevarande del innebär konventionen därför endast förpliktelse för medlemsstat att för fotografiska verk anordna ett skydd, som i det väsentliga står i nivå med det skydd som enligt konventionen tillkommer konstverk;

¹ Eberstein, Fotografisk bild s. 40 ff.

såsom förut nämnts gäller dock ett undantag i fråga om skyddstiden. Det av kommittén upprättade förslaget till den särskilda lagen avser att uppfylla detta krav.

Andra stycket

Utom de två huvudformerna för skydd av resultatet av andlig verksamhet, upphovsmannarätten och patenträtten, finns en mellanform med anknytningar till dem båda, mönsterrätten. Karakteristiskt för denna är att kraven på det skyddade alstret ställas lägre än för respektive »verk» inom upphovsmannarätten och för patenterbara uppfinningar, att det för skydd kräves att mönstret införts i ett offentligt register samt att skyddstiden är relativt kort. Allteftersom mönstret övervägande tillgodoser estetiska eller praktiska syften, brukar man skilja mellan prydnadsmönster och nyttighetsmönster. I mycket är dock denna skillnad föråldrad, och inom nutida industriell formgivning kan den icke konsekvent upprätthållas.

Till mönster eller, då det rör sig om plastisk utformning, det därmed likställda begreppet modell hänföres all formgivning av industriella och liknande produkter, ej endast »mönster» i ordets mera inskränkta betydelse.

Sedan länge ha i de olika ländernas lagstiftning genomförts regler, som skydda den som åstadkommit ett nytt mönster mot att detta begagnas av andra. I svensk rätt gäller på detta område *lagen den 10 juli 1899 om skydd för vissa mönster och modeller*. Lagens tillämpningsområde är emellertid i hög grad begränsat. Skydd åtnjutes endast mot mönstrets begagnande vid tillverkning av alster tillhörande metallindustrien. I rättspraxis har lagen vidare — i anslutning till vissa uttalanden vid dess tillkomst — ansetts gälla endast prydnadsmönster, ej nyttighetsmönster. Skydd vinnes genom registrering hos patent- och registreringsverket. Skyddstiden är endast fem år, räknat från den dag då ansökning om registrering inkom.

Den omständigheten, att mönsterskydd i visst fall vunnits för utformningen av en industriprodukt, utesluter icke att skydd kan tänkas tillkomma denna utformning jämväl i andra hänseenden. Från upphovsmannarättslig synpunkt är av betydelse, att prydnadsmönster i vissa fall kan vara utformat på ett så personligt och originellt sätt, att mönstret går in under upphovsmannarättens konstverksbegrepp och på grund härav principiellt åtnjuter skydd såsom konstverk. Stundom har emellertid ansetts, att det speciella mönsterskyddet bör i större eller mindre utsträckning utesluta, att upphovsmannarättens regler bli tillämpliga. Enligt kommitténs mening kan en sådan ordning icke komma ifråga. Det finns icke något skäl, varför ett konstverks skydd skulle bli mindre omfattande eller kortvarigare av den anledningen, att detsamma med tanke på dess lämp-

lighet för användning inom industriell formgivning blivit registrerat som mönster enligt den särskilda lagstiftningen härom. Ett sådant alster bör således åtnjuta dubbelt skydd under den tid mönsterlagen angiver samt dessförinnan och därefter vara skyddat såsom konstverk. Någon praktisk olägenhet härav lär icke kunna påvisas. Ehuru detta torde gälla även utan särskilt stadgande, har för tydlighetens skull en bestämmelse i ämnet upptagits i andra stycket av förevarande paragraf.

Sammanfattning

Rätten till fotografisk bild bör enligt kommitténs mening, liksom för närvarande är fallet, alltjämt behandlas i en särskild lag; härom hänvisas till ett av kommittén uppgjort förslag i ämnet. Beträffande vissa mera kvalificerade fotografier skulle kunna ifrågasättas, huruvida de icke borde skyddas inom upphovsmannarätten. Av skäl, som kommittén utvecklat i motiven till förevarande paragraf, har emellertid i dess första stycke förklarats, att fotografisk bild icke skall vara föremål för sådan rätt; på grund härav skall alltså gälla, att skyddet för fotografier av alla slag städse regleras av den särskilda lagen.

Enligt andra stycket skall den omständigheten, att ett verk registrerats såsom mönster eller modell, icke utgöra hinder mot att upphovsmannarätt till verket göres gällande.

Fråga om särskilda åtgärder till skydd för konsthantverk och konstindustri

Beträffande effektiviteten av det rättsskydd, som 1919 års lagstiftning avsett att bereda, har i den offentliga diskussionen stundom gjorts gällande, att särskilda brister skulle finnas i skyddet för konsthantverkets och konstindustriens alster. Frågan härom har berörts i olika sammanhang, även inom riksdagen. Sålunda beslöt riksdagen år 1939 i skrivelse (nr 263) till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, på vad sätt svensk konstslöjd kunde såväl inom som utom landet beredas effektivare skydd. Då de yttranden, som i detta ärende avgåvos av intresserade organisationer, torde vara representativa för synpunkter, som alltjämt kunna läggas på detta ämne, vill kommittén i korthet beröra några av dessa.

En av de svårigheter, som möta för ett verksamt skydd i fråga om nytto-konst, gäller bestämningen av skyddets gränser, d. v. s. avgörandet i det enskilda fallet, om den omtvistade produkten är ett konstverk i lagens mening. Däröfver kunna ej sällan sakkunniga ha olika åsikter, och även där så ej är fallet, kunna tvister i ämnet draga ut på tiden och äventyra effek-

ten av ett ingripande till rättens skydd. Denna svårighet ligger dock i sakens natur och torde knappast kunna bemästras genom lagstiftningsåtgärder.

I detta sammanhang har man pekat på möjligheten att anordna en officiell registrering av sådana produkter av nyttokonst, för vilka upphovsmännen göra anspråk på konstverksskydd. En dylik registrering kan göras obligatorisk eller frivillig. I förra fallet utgör den förutsättning för skydd, på liknande sätt som gäller om patent och mönster. I senare fallet har den ingen rättsverkan men kan vara klaggörande i vissa hänseenden. Genom registreringen skulle upphovsmannen sålunda offentligt tillkännagiva, att han ansåge produkten vara ett konstverk i lagens mening, och andra lojala företagare skulle i registret kunna se, i vad mån deras egna formgivning försök kunde befaras kollidera med äldre sådana anspråk. Även angående tiden för tillkomsten av konkurrerande verk kunde ett register lämna upplysning. En viss rättslig betydelse kan även en frivillig registrering få, om presumtionsverkan tillägges registreringen, exempelvis beträffande tiden för verkets tillkomst eller i annat hänseende.

Registrering som villkor för upphovsmannarättsligt skydd kan enligt kommitténs mening icke komma ifråga. Det är en grundläggande tanke i Bernkonventionen, att inga dylika formaliteter få krävas som förutsättning för rättsskydd. Vad angår frivillig registrering har kommittén sig icke bekant några erfarenheter från Sverige eller utlandet, som belysa värdet av en sådan, och utan dylika erfarenheter är det mycket svårt att bilda sig en uppfattning i frågan. Innan en officiell registrering av detta slag överväges, förefaller det vara en angelägenhet för intresserade organisationer att i egen regi försöksvis bedriva registrering i syfte att erfarenhetsmässigt belysa dess värde. Kommittén har icke funnit skäl föreslå särskilda åtgärder i detta hänseende.

Klagomålen över bristande effektivitet i rättsskyddet på nyttokonstens område ha emellertid icke endast gällt svårigheterna att bestämma det nuvarande skyddsområdets gränser utan även inneburit önskemål att skyddsområdet måtte vidgas. Det framhålles som en brist att produkter, som icke fylla lagens krav på att vara konstverk, kunna bli föremål för efterbildning, och det ifrågasättes om man icke kunde giva efter något i kraven på originalitet.

Därmed är man emellertid i verkligheten inne på ett särskilt spörsmål, som även tilldragit sig uppmärksamhet i dessa sammanhang, nämligen om en reform av den svenska lagstiftningen angående mönster och modeller. Vill man nå ett vidare rättsskydd för nyttokonsten närstående produkter inom hantverk och industri, bör detta enligt kommitténs mening ske genom en reformerad mönsterlagstiftning, icke genom att konstverksskyddets gränser tänjas ut i lag eller praxis. Det är ett önskemål att man vid tillämpning av den nu föreslagna lagen icke prutar av på de krav,

som principiellt böra ställas för konstverksskydd, och detta skulle vara lättare att genomföra i praktiken, om för de alster som falla i gränsområdet mellan nyttokonst och annan produktion funnes en enklare, för dem bättre lämpad skyddsform.

I anledning av den nyss berörda riksdagsskrivelsen må slutligen vidare framhållas, att frågan om ett mera effektivt rättsskydd utomlands för svenska produkter helt faller utanför kommitténs uppdrag.

2 KAP.

Inskränkningar i upphovsmannarätten

Vid 2—3 §§ har framhållits, att man vid bestämmande av upphovsmannarättens innehåll mot upphovsmannens individuella intressen av olika slag bör väga de samhällsintressen, som därvid kunna äga betydelse. Dessa avvägningar ha emellertid endast i stora drag kommit till uttryck i de grundläggande föreskrifterna om upphovsmannens förfoganderätt och om hans ideella rätt, vilka upptagits i nämnda paragrafer. De fall, där hänsyn till religiösa, kulturella eller eljest samhälleliga intressen påkalla en särskild reglering, behandlas i en rad specialstadganden som sammanförts i förevarande kapitel. Lagtekniskt framstå reglerna härom som inskränkningar i upphovsmannens rätt, sådan den utformats i de angivna paragraferna; kapitlets rubrik har avfattats i enlighet härmed.

Kapitlet inledes med en bestämmelse om framställning av exemplar för enskilt bruk (11 §). Till denna ansluter sig ett stadgande, vilket avser att möjliggöra en legalisering av den fotokopiering av skyddade verk, som förekommer inom arkiv- och biblioteksväsendet (12 §). I detta sammanhang har vidare upptagits en regel om rätt för ägare av byggnad eller bruksföremål att utan upphovsmannens lov i viss utsträckning företaga eljest förbudna ändringar däri (13 §). Härefter behandlas citaträtten (14 §), pressens lånerätt (15 §) och rätten att återgiva verk i skolböcker m. m. (16 §); i anslutning till sistnämnda bestämmelse upptages en regel, varigenom det förklaras tillåtet att i undervisningsverksamhet göra ljudupptagningar av verk (17 §). Efter ett stadgande om rätt att återgiva verk i blindskrift (18 §) följa bestämmelser som tillåta, att dikter i vissa fall återgivas såsom sångtexter (19 §) samt att verk framföras offentligt för vissa religiösa, pedagogiska och allmännyttiga syften (20 §). Vidare regleras under vilka förutsättningar verk må medtagas i radio-, televisions- och filmreportage (21 §) samt inspelas för radio- och televisionsutsändning (22 §). I ett följande stadgande, som närmare begränsar upphovsmannens rätt att sprida exem-

plar av litterära och musikaliska verk, behandlas spörsmålet om rätt för författarna att erhålla ersättning för biblioteksutlåningen (23 §). De sista undantagsbestämmelserna reglera rätten att återgiva offentliga förhandlingar (24 §) och rätten att utställa konstverk utan konstnärens samtycke m. m. (25 §).

I allmänhet innefatta bestämmelserna i kapitlet undantag endast från upphovsmannens förfoganderätt; stadgandet i 13 § om rätt för ägare av byggnad eller bruksföremål att företaga ändringar däri utgör emellertid en inskränkning i den ideella rätten. En erinran härom har upptagits i kapitlets sista paragraf, som även stadgar skyldighet att ange källa, då ett verk utnyttjas med stöd av kapitlets bestämmelser, samt principiellt förbud att därvid ändra verket (26 §).

I anslutning till 11 § undersökes, huruvida det bör införas en särskild reglering av rätten att för enskilt bruk inspela och fotokopiera verk, och i samband med 22 §, om det bör införas s. k. tvångslicens för radioföretag.

11 §

Enskilt bruk

I förevarande paragraf behandlas rätten att framställa exemplar av verk för enskilt bruk.

Gällande svensk rätt

Från den ensamrätt att mångfaldiga litterära och konstnärliga verk, som enligt 1919 års lagar tillkommer upphovsmannen, göres undantag för mångfaldigande som sker för vissa privata ändamål.

Vad först angår *litterära* och *musikaliska* verk är sålunda enligt 10 § 1) i 1919 års LL tillåtet att mångfaldiga sådant verk »för enskilt bruk». Någon häremot svarande bestämmelse fanns icke upptagen i 1877 års lag. Det torde dock icke ha varit åsyftat att göra mångfaldigande för enskilt bruk beroende av tillstånd, men praktiskt behov av ett undantagsstadgande förelåg knappast med hänsyn till att endast mångfaldigande genom tryck — varmed genom lagändring 1897 likställdes fotokemiskt förfarande — då var förbehållet författaren. När genom 1919 års revision författarens rätt utvidgades till att principiellt avse mångfaldigande överhuvudtaget, ansågs emellertid nödvändigt att i lagen uttryckligen uttala, att envar finge utan författarens tillstånd »till sitt enskilda bruk» mångfaldiga hans verk. Sin nuvarande lydelse, enligt vilken mångfaldigandet får ske »för enskilt bruk», erhöi stadgandet i samband med vissa omredigeringar i lagen vid 1931 års revision; någon ändring i sak torde icke ha varit avsedd.

Enligt 24 § 2) i 1919 års LL är saluhållande eller spridande av exemplar, som framställts eller kunnat framställas allenast för enskilt bruk, straffbelagt.

I förevarande sammanhang må vidare nämnas att författarens rätt enligt 10 § 1) i 1919 års LL lider jämväl den inskränkning, att det är tillåtet att skrift eller muntligt föredrag avskrivs för hand, även om det ej sker för enskilt bruk.

I fråga om *konstverk* gäller enligt 5 § i 1919 års KL att envar må, utan konstnärens tillstånd, efterbilda sådant för studieändamål eller till sitt enskilda bruk. Härifrån stadgas två undantag. Enligt det ena gäller att om någon vill låta ett konstverk till sitt enskilda bruk efterbildas genom annan, konstnärens tillstånd är erforderligt, där efterbildandet skall ske genom konstnärligt förfarande. Enligt det andra undantaget skall huvudregeln icke äga tillämpning i fråga om byggande efter byggnadsverk eller efter ritning eller modell till sådant. Även dessa bestämmelser sakna direkt motsvarighet i äldre lagstiftning. Av det sätt på vilket konstnärens ensamrätt var utformad i 1897 års lag framgick emellertid, att efterbildande av konstverk för enskilt bruk var helt fritt; ensamrätten avsåg endast efterbildning, som skedde för försäljning eller offentligt utställande.

Enligt 15 § 2) i 1919 års KL är belagt med straff att saluhålla, sprida eller offentligen utställa sådan efterbildning av konstverk, som utförts allenast för studieändamål eller enskilt bruk.

Nordisk rätt i övrigt

Gällande *dansk* lag innehåller icke några bestämmelser om rätt att för enskilt bruk framställa exemplar av verk; sådan rätt har dock ansetts följa därav att upphovsmannens ensamrätt enligt lagen allenast avser verkets offentliggörande. Enligt *finsk* lag (10 §) är envar berättigad att för sitt enskilda eller personliga bruk översätta och bearbeta, efterbilda och i inskränkt antal exemplar mångfaldiga verk, men icke att sprida det. Från huvudregeln göras beträffande byggnadsverk och konstverk samma undantag som enligt svensk rätt. Den *norska* lagen (§ 4) tillåter envar att till privat bruk återgiva eller eftergöra ett verk, när detta icke sker i förvärvssyfte. Beträffande byggnadsverk gäller samma undantag som i svensk rätt; dessutom undantages kopiering av tekniska ritningar, om avsikten är att använda dem för praktiskt utförande.

Utländsk rätt — Bernkonventionen

Gällande *tysk* rätt (§ 15 LUG) tillåter att litterära och musikaliska verk mångfaldigas till personligt bruk, om det icke sker i förvärvssyfte. Beträffande konstverk innebär motsvarande regel (§ 18 KUG) att verket må efterbildas för eget bruk och att detta även får göras genom annan,

om det sker vederlagsfritt; bestämmelsen är ej tillämplig vid efterbildning genom byggande. I 1954 års förslag (§ 47) upptages en allmän regel, att envar äger rätt att till personligt bruk framställa eller, om det sker utan vederlag, låta framställa enstaka exemplar av verk; undantag göres här icke blott för byggande utan även för utförande av skisser o. dyl. till verk av bildkonst. Den *österrikiska lagen* (§ 42) medgiver envar rätt att framställa enstaka exemplar av verk, där det sker för eget bruk, dock icke genom byggande. Principiellt är regeln tillämplig även om mångfaldigandet utföres av annan person, i fråga om konstverk likväl endast om vederlag ej utgår. Skall litterärt eller musikaliskt verk mångfaldigas genom annan medelst andra metoder än avskrivning för hand eller på skrivmaskin, är framställningen blott tillåten om den avser smärre delar av verket; utgivna eller utgångna verk få emellertid mångfaldigas i sin helhet och på vilket sätt som helst. Enligt *italiensk rätt* (art. 68) får ett verk mångfaldigas till personligt bruk, om det sker för hand eller genom annat för verkets spridande icke ägnat förfarande.

Förevarande ämne behandlas icke i *Bernkonventionen*, som överhuvudtaget saknar generella regler om upphovsmannens rätt att mångfaldiga verket.

Kommittén

Under 2 § har framhållits, att upphovsmannens uteslutande rätt att föfoga över verket i allmänhet icke rimligen kan sträcka sig till företeelser inom privatlivet. I enlighet härmed har den del av rätten, som främst avser verkets *framförande*, utformats som en befogenhet att göra verket tillgängligt för allmänheten. Av skäl som närmare utvecklats under 2 § har vidare föreslagits, att lika med offentligt framförande skall anses att verket i förvärvssyfte framföres inför en större sluten krets. Av bestämmelserna följer motsättningsvis, att framförande som äger rum inför en mindre, sluten krets eller, utan att det sker i förvärvsverksamhet, inför en större sådan krets faller utanför upphovsmannens rätt.

Även beträffande den del av förfoganderätten, som hänför sig till *framställning av exemplar* av verket, gäller att rätten i regel icke kan omfatta vad som förekommer inom privatlivet. Det kunde därför synas mest konsekvent att låta denna avse allenast framställning av exemplar, som skola spridas till allmänheten, eller, då förvärvsverksamhet föreligger, inom en större sluten krets. Motsättningsvis skulle av ett sådant stadgande följa att framställning för enskilt bruk städse finge äga rum utan upphovsmannens tillstånd. Av skäl som anförts under 2 § har kommittén emellertid funnit riktigare, att upphovsmannens rätt förklaras principiellt avse all framställning av exemplar, om också bara ett enda och likgiltigt för vilket ändamål, samt att den frihet, som bör finnas att framställa exemplar för enskilt bruk, regleras genom särskilda undantagsbestämmelser.

Det i förevarande paragraf uppställda stadgandet härom har utformats efter samma principer som nu gälla; det har dock i vissa hänseenden erhållit en något mer begränsad räckvidd. Angående dess närmare innebörd må anföras följande.

Enligt den i paragrafens första stycke upptagna huvudregeln skall framställningen av exemplar, för att vara tillåten, ske för *enskilt bruk*. I första hand är att hit hänföra det fall, att någon framställer exemplar för sitt rent personliga bruk, t. ex. för studieändamål eller för sitt nöjes skull skriver av en dikt eller ett nothäfte, ritar av en teckning, fotograferar en tavla eller en skulptur. Till enskilt bruk hör vidare nyttjande inom familje- och umgängeskretsen. Ett typiskt exempel är att en bordsvisa mångfaldigas för en privat bjudning. Det enskilda bruket sträcker sig emellertid längre; därunder faller också vad som förekommer inom mindre, slutna föreningar, ordenssällskap och liknande. Är det däremot fråga om föreningar, till vilka medlemskap står öppet för envar, kan man icke längre tala om enskilt bruk. Även om medlemskapet är beroende av villkor, saknas många gånger i större föreningar det personliga band mellan medlemmarna, som gör det berättigat att anse föreningen som en ur förevarande synpunkt enskild krets.

Framställas exemplar i syfte att sprida dem eller att göra verket tillgängligt för allmänheten, kunna sålunda framställda exemplar icke anses utförda för enskilt bruk. Att kopiera målningar i ändamål att sälja kopiorna är därför icke tillåtet. En yrkesmusiker får icke skriva av ett nothäfte med avsikt att använda avskriften vid offentligt utförande. Ej heller får en sångkör eller ett teatersällskap, som skall framträda offentligt, mångfaldiga det därför behövliga not- eller textmaterialet.

Det sagda innebär att enskilt bruk i allmänhet får anses uteslutet då *förvärvssyfte* föreligger. Att helt generellt säga, att enskilt bruk ej kan föreligga inom förvärvslivet, är emellertid att gå för långt. Det måste sålunda anses tillåtet för en yrkesmusiker att skriva av ett nothäfte för att använda avskriften för övning. Likaså har en läkare eller en advokat rätt att i yrkesintresse göra excerpter ur facklitteraturen. Sådan rätt bör också tillerkännas t. ex. en föreståndare för ett kemiskt företags laboratorium, även om hans studier kunna anses komma jämväl företaget tillgodo. Om däremot i sistnämnda fall avskrifter distribueras till de på laboratoriet anställda eller hållas tillgängliga för dem i företagets bibliotek, kan enskilt bruk icke längre anses föreligga.

Delade meningar ha framträtt, hur förhållandet i läroanstalter bör bedömas. I princip måste här gälla, att det icke är tillåtet att i skolornas verksamhet mångfaldiga läroböcker och annat material som användes för undervisningen. För visst fall, nämligen framställning av exemplar genom ljudupptagning, har dock gjorts ett särskilt undantag, se 17 §.

Av det förut anförda framgår, att även en ur förevarande synpunkt en-

skild personkrets kan vara ganska vid; skulle det vara tillåtet att framställa ett exemplar för var och en däri, kunde upplagan alltså bli tämligen stor. Redan detta förhållande kan — även om verket icke kan sägas därigenom bli spritt till allmänheten — av upphovsmannen kännas som ett intrång i hans rätt. Risker för att något av exemplaren i en framtid kan komma i cirkulation inom allmänheten blir också mera beaktansvärd ju större den privata upplagan är. Av nu anförda skäl har rätten att framställa exemplar för enskilt bruk ansetts böra begränsas så, att blott *enstaka* exemplar få framställas. Syftet med stadgandet medför att uttrycket *enstaka* får olika innebörd beträffande olika föremål för upphovsmannarätt. I fråga om alster av bildkonst må sålunda framhållas, att i många fall ett särprägladt originalverk icke tål att flera repliker därav förekomma; risken för banalisering och förflackning av den direkt genom originalverket förmedlade konstupplevelsen ligger här nära. Å andra sidan torde det i och för sig knappast spela någon roll för upphovsmannen, om t. ex. en visa, som redan tryckts i tusentals exemplar och är allmänt känd, mångfaldigas i ett eller annat tiotal exemplar för en privat fest. Med detta exempel har också antytts den övre gränsen för det antal exemplar, som kan framställas med stöd av förevarande paragraf. Att därunder hänföra framställning av mer än några tiotal exemplar av samma verk strider mot den rent språkliga innebörden av uttrycket *enstaka*.

Såsom villkor för rätten att för enskilt bruk framställa exemplar gäller vidare att verket är *offentliggjort*, d. v. s. — enligt definitionen på detta uttryck i 8 § — att verket lagligen gjorts tillgängligt för allmänheten. Innan så skett bör verket vara skyddat mot att spridas även inom enskilda kretsar. Den som fått låna ett manuskript till genomläsning får alltså icke skriva av det. Ej heller får en forskare, som i ett privat arkiv träffar på ett brev av litterärt värde, utan vidare göra en avskrift av detta. Däremot får en dikt som uppläses i radio nedtecknas, även om dikten ännu icke utkommit i tryck; uppläsningen innebär ett offentliggörande av dikten.

Enligt förslaget får vid mångfaldigande för enskilt bruk principiellt användas vilka metoder som helst; frågan huruvida den under senare år ökade användningen av fotografiska metoder för mångfaldigande och förekomsten av inspelningsapparater avsedda för allmänheten böra föranleda särskilda bestämmelser behandlas i ett senare avsnitt.

I enlighet med den innebörd, som begreppet exemplar äger i förslaget, är förevarande paragraf tillämplig även vid mångfaldigande av *del* av verk. Att verket får återgivas även i bearbetat skick och i annan teknik än förebilden ligger i sakens natur.

Huvudregeln avser i första hand det fall, att den som önskar ett exemplar av verket för sitt enskilda bruk själv framställer detta. Det är emellertid också tillåtet att låta göra detta *genom annan*. Härvid är det utan betydelse

om man anlitar någon i sin tjänst anställd eller en utomstående, och i sistnämnda fall huruvida denne utför sådant arbete yrkesmässigt eller under andra förhållanden. Den som önskar göra en avskrift av ett litterärt verk kan alltså vända sig till en skrivbyrå. Ur en annan synpunkt sett innebär detta, att det principiellt är tillåtet att efter beställning framställa exemplar av verk och att detta även får göras yrkesmässigt. Rättsligt sett är det emellertid beställaren, som betraktas som framställare, och det är han som bär ansvaret för att framställningen är tillåten. Frågan huruvida så är fallet skall alltså besvaras med hänsyn tagen till beställarens syften och övriga förhållanden hos honom. Beställning kan icke anses föreligga, om den som framställt exemplaret blott förmodat att en annan sedermera skulle vilja övertaga detta, ej ens om denna förmodan senare visar sig riktig. En skrivbyrå får exempelvis icke stencilera en upplaga av en föreläsningsserie och hålla de framställda avskrifterna i lager för studenter, som sedermera beställa sådana hos byrån.

Från den möjlighet som finns att vid framställning av exemplar för enskilt bruk anlita biträde av annan göres emellertid i andra stycket av förevarande paragraf ett viktigt undantag, då där stadgas att regeln i första stycket *ej medför rätt att för egen räkning låta annan framställa bruksföremål eller skulptur eller genom konstnärligt förfarande efterbilda annat konstverk*. Undantaget bygger på samma tankegång som motiverar regeln, att verk icke får för enskilt bruk framställas annat än i enstaka exemplar. I fråga om litterära eller musikaliska verk, som i allmänhet utgivis i tryck eller på liknande sätt i en jämförelsevis stor upplaga, kan man utan att skada upphovsmannens intressen tillåta att avskrifter framställas för enskilt bruk; i förhållande till den tryckta upplagan blir antalet sådana avskrifter jämförelsevis litet. Annorlunda ställer det sig med verk, som i regel framställas endast i ett eller några få exemplar, framför allt verk av bildkonst eller konsthantverk. Framställningen av ytterligare exemplar kan i dessa fall i hög grad förringa värdet av de först utförda. Emellertid har man icke velat hindra sådan kopiering av konstverk, som sker för den kopierandes egen räkning, t. ex. för övnings skull eller som hobby. Där- emot bör icke tillåtas, att man låter en annan person utföra kopieringen på beställning; sådan verksamhet kunde i så fall få en alltför stor omfattning. Beträffande bruksföremål gäller denna begränsning utan undantag, eftersom detta är det normala sättet att utnyttja ett verk, t. ex. inom möbelkonsthantverket, då man låter en snickare utföra möbelen efter ritning eller idé. Något liknande gäller avgjutning av skulpturer. I fråga om andra konstverk däremot är det icke nödvändigt att hindra annat än kopiering på beställning i konstnärligt utförande, t. ex. att en oljemålning kopieras i olja eller annan målningsteknik. En fotografering av verket för enskilt bruk i svart-vitt eller färg bör däremot kunna tillåtas utan att detta kan anses skada upphovsmannens berättigade intressen.

Under uttrycket konstnärligt förfarande falla alla förfaranden i konstnärlig teknik, oavsett huruvida resultatet kan betecknas som konstnärligt fullgott eller icke. Hit höra alltså, utom oljemålning och annan målnings-teknik, blyerts- och tuschteckning, gravyr, träsnitt o. s. v.

I anslutning till gällande rätt har från stadgandets tillämpningsområde undantagits *utförande av byggnadsverk*. Det är exempelvis icke tillåtet att bygga efter en villa eller att uppföra en sådan med ledning av ritningar som publicerats i en arkitektidskrift. Bestämmelsen talar om utförande av byggnadsverk; att avbilda byggnad är enligt 25 § tillåtet för envar.

I undantagsregeln göres emellertid en begränsning, nämligen för det fall att fråga är om *utvidgning* av byggnad. Det ursprungliga byggnadsverkets utformning får då — utan särskilt tillstånd av arkitekten — tillgodogöras vid utvidgningen, d. v. s. man får även bildligt talat bygga vidare på hans ritningar och idéer. Han eller hans rättsinnehavare ha dock rätt till ersättning härför. Sistnämnda rätt motiveras därmed att arkitekturavodena ofta utmätas efter byggnadsföretagets storlek och totalkostnad; det har då ansetts befogat att arkitekten erhåller något tillägg till sitt arvode, om byggnadens storlek sedermera ökas. Angående det sätt på vilket ersättningen skall bestämmas stadgas i 52 §.

Under begreppet utvidgning falla icke reparationer, även om de äro omfattande, och ej heller partiell eller total återuppbyggnad efter förstörelse. Om ett genom eldsvåda eller krigshändelser skadat byggnadsverk återuppföres i sitt ursprungliga skick, kan arkitekten alltså icke kräva nytt arvode.

Har ett exemplar av ett verk kopierats utan upphovsmannens tillstånd under åberopande att det skett för enskilt bruk, är för bedömande av rättsenligheten härav utan betydelse, under vilken *rättstitel* framställaren innehar förebilden. Även den som rättsstridigt innehar ett exemplar av ett verk, kan alltså utan tillstånd kopiera detta för enskilt bruk, och detta gäller t. o. m. om han åtkommit förebilden genom brottsligt förfarande. Den häremot stridande uppfattning, som kommit till uttryck i rättsfallet NJA 1950 s. 184, vill kommittén för sin del icke biträda.

I den rätt som enligt förevarande paragraf tillkommer envar kan, där förhållandena så medgiva, inskränkning göras genom *avtal*. En konstnär kan således vid överlåtelse av en av honom utförd målning stipulera, att förvärvaren icke skall ha rätt att göra kopior av verket. Ett museum kan såsom villkor för inträde uppställa, att dess samlingar icke få fotograferas. Överträdelse av sådant villkor är icke förenat med ansvar men kan medföra skadeståndsskyldighet.

Hittills har behandlats frågan, i vad mån det är tillåtet att framställa exemplar av ett verk för enskilt bruk. Det ligger i sakens natur, att vad sålunda framställts därefter *ej får utnyttjas för annat ändamål*. Ut-

trycklig föreskrift därom har upptagits i första stycket av förevarande paragraf. En student får alltså icke till ett antikvariat sälja avskrifter av föreläsningsanteckningar, som han framställt för eget bruk. Härigenom skulle föreläsarens berättigade intressen trädas för nära, bland annat hans intresse att icke auktoriserade och eventuellt förvanskade versioner av hans föreläsningar ej komma i cirkulation bland allmänheten. Däremot är det tillåtet att överlåta anteckningarna till en personlig vän; en sådan överlåtelse måste anses falla inom området för enskilt bruk. Hinder föreligger icke att överlåtaren tager betalt för avskrifterna, där omständigheterna icke äro sådana att de utvisa förvärvssyfte vid framställningen. Påträffas i kvarlåtenskapen efter en konstnär kopior, som denne i studiesyfte gjort av andra målares verk, få dessa icke överlåtas till utomstående; sådana kopior få icke heller utställas. En orkester får icke offentligt utföra ett verk med ledning av notavskrifter, som gjorts för studie- eller övningsändamål.

Förslaget bibehåller icke den inskränkning i författares upphovsmannarätt, som enligt gällande lag föreligger därutinnan att skrift eller muntligt föredrag får *skrivas av för hand*, även om detta icke sker för enskilt bruk. Detta undantag från allmänna upphovsmannarättsliga principer fanns icke upptaget i 1914 års betänkande utan infördes först i propositionen till 1919 års riksdag. Till grund för detsamma åberopades att det skulle innebära en viss hårdhet, därest även rätten till mångfaldigande genom avskrivning skulle förbehållas auktor; det vore obilligt om en studerande, som efter att till sitt enskilda bruk ha avskrivit en serie föreläsningar, vid sin avresa från universitetet föryttrade avskriften till en kamrat, därför skulle drabbas av straffpåföljd.¹ Såsom i det föregående anförts, bör emellertid i nu nämnda fall en överlåtelse till en personlig vän anses falla inom området för enskilt bruk. En överlåtelse till ett antikvariat måste däremot anses såsom otillåten; en sådan överlåtelse skadar föreläsarens berättigade intressen, även om det gäller en för hand gjord avskrift. Nu ifrågavarande undantag har därför ansetts böra utgå.

Sammanfattning

Förslagets 2 kap., som upptager bestämmelser om inskränkningar i upphovsmannarätten, inledes i förevarande paragraf med ett stadgande, att av offentliggjort verk enstaka exemplar må framställas för enskilt bruk; vad sålunda framställts må ej utnyttjas för annat ändamål. Regeln överensstämmer i princip med gällande rätt. Dess räckvidd har dock begränsats i två hänseenden: den är endast tillämplig då verket är offentliggjort och tillåter endast att enstaka exemplar framställas.

Såsom undantag från regeln stadgas, att den ej medför rätt att för egen räkning låta annan framställa bruksföremål eller skulptur eller genom konst-

¹ Prop. 3/1919 s. 32.

närligt förfarande efterbilda annat konstverk, ej heller rätt att utföra byggnadsverk. Även i denna del överensstämmer förslaget i princip med gällande rätt; nytt är dock det generella förbudet mot att låta annan framställa bruksföremål eller skulptur.

Förbudet att bygga efter byggnadsverk är i paragrafens sista punkt så-tillvida modifierat, att det är tillåtet att vid utvidgning av byggnad tillgodogöra upphovsmannens verk mot ersättning. Denna bestämmelse saknar motsvarighet i gällande rätt.

Fråga om särskild reglering av rätten att för enskilt bruk inspela och fotokopiera verk

Inom upphovsmannarätten har tidigare såsom allmänt erkänd grundsats gällt, att litterära och musikaliska verk kunnat fritt mångfaldigas för enskilt bruk med användning av vilka metoder som helst. Någon konkurrens med det av upphovsmannens ensamrätt täckta, kommersiella mångfaldigandet har icke ansetts kunna uppkomma härigenom. Vad angår sådana produkter som grammofonskivor o. dyl. ha de enskilda överhuvudtaget saknat möjlighet att framställa egna exemplar, och i fråga om böcker, nothäften och liknande har det i allmänhet ställt sig enklare och billigare för de enskilda att köpa sådana i handeln än att själva skaffa sig kopior genom de möjligheter, som i praktiken stodo till buds, i regel avskrivande för hand eller på skrivmaskin. Under senare år ha förhållandena i dessa hänseenden undergått en förändring. Numera förekomma för allmänheten avsedda *inspelningsapparater*, med vilkas hjälp vem som helst kan till låga kostnader göra inspelningar från grammofonskivor och radioutsändningar. Och då det gäller att taga kopior av tryckta arbeten, erbjuder i våra dagar den *fotografiska tekniken* enkla och billiga metoder; dessa ha av skäl som anföras i det följande kommit till vidsträckt användning, framför allt inom det vetenskapliga och tekniska forskningsarbetet.

Från upphovsmännens sida har gjorts gällande, att det enskilda mångfaldigandet medelst inspelning och fotokopiering fått sådan omfattning att det kommit att utgöra ett allvarligt hot mot deras intressen, och att man kunde befara att det i framtiden finge ytterligare spridning. I skilda sammanhang ha därför rests krav att upphovsmännens rätt utsträcker till att avse även framställning för enskilt bruk, i den mån denna sker genom sådana metoder. Kraven innebära en ur principiell synpunkt ny och betydelsefull utvidgning av upphovsmannarättens innehåll; en viss parallell finns dock i önskemålen att utsträcka rätten till framförande av ett verk, vilken hittills ansetts böra gälla blott i fråga om framföranden för allmänheten, till att avse även utföranden som äga rum inom företag, fabriker o. dyl.

(spörsmålet om upphovsmännens rätt med avseende å den s. k. industrimusiken; jämför härom vid 2 §).

I det följande behandlas var för sig dels frågan om rätten att för enskilt bruk inspela verk, dels frågan om rätten att för sådant bruk fotokopiera verk.

Inspelning för enskilt bruk

De för allmänheten avsedda inspelningsapparaterna («magnetofoner», »bandspelare») användas för upptagning av såväl litterära som musikaliska verk. I diskussionen har man emellertid framför allt anfört, att det är apparaternas bruk för inspelning av musikaliska verk, som kan vålla upphovsmännen avbräck; förhållandet säges vara ägnat att menligt påverka försäljningen av grammofonskivor, som för kompositörerna utgör en viktig inkomstkälla. Krav på reglering av bruket av inspelningsapparater framställas därför främst av kompositörernas organisationer. I dessa krav instämman av naturliga skäl grammofonfabrikanterna och även de utövande konstnärerna, för vilka inspelning av grammofonskivor är ett betydelsefullt verksamhetsområde.

I den internationella diskussionen har frågan livligt uppmärksamats. Såvitt är känt har man dock icke någonstades utomlands genomfört särskilda regler på området.

Då det gäller att taga ställning till förevarande spörsmål, må till en början anmärkas, att förhållningarna för att bruket av apparaterna skall medföra minskad avsättning av grammofonskivor hittills icke besannats. Försäljningen av grammofonskivor synes sålunda — såväl i Sverige som på flera håll i utlandet — snarast ha visat en stigande tendens under de senare åren. De skäl, som i första hand anförts till stöd för att en reglering på området bör genomföras, torde därför för närvarande sakna giltighet.

Oavsett vilken inverkan bruket av inspelningsapparater kan äga på avsättningen av grammofonskivor, kan emellertid anföras att denna form för mångfaldigande fått så stor utbredning, att upphovsmännen redan på principiella grunder böra äga rätt till en viss kontroll däröver. Det kan sålunda göras gällande, att här är fråga om ett nytillkommet sätt att utnyttja de litterära och musikaliska verken och att denna form för verkens tillgodogörande, liksom tidigare kända, principiellt bör förbehållas åt upphovsmännen.

Enligt kommitténs mening kan man icke frångå denna synpunkt berättigande. Att finna en lämplig form för en reglering på området är emellertid förenat med stora svårigheter.

Att hänföra de privata inspelningarna under upphovsmännens ensamrätt, så att det skulle vara förbjudet att vidtaga sådana utan särskilt tillstånd, är knappast möjligt; i praktiken skulle man icke kunna kontrollera att förbudet efterlevdes. Från upphovsmännens sida har det ej heller ifråga-

satts, att ett dylikt förbud införes; istället har ofta förordats, att deras intressen skulle tillgodoses genom att inspelningsapparaterna belades med licensavgifter, avsedda som ersättning för att de under licensperioden användas för inspelning av skyddade verk. En dylik ordning har föreslagits i det danska betänkandet.¹ Enligt detta skola apparaternas innehavare erlægga en årlig avgift, som uppbäres på liknande sätt som avgiften för radiolicenserna. Vidare skall avgift utgå på försäljningen av band, plattor o. dyl., avsedda för inspelning. Avgifterna skola tillfalla rättsägarnas organisationer, och det skall vara deras sak att fördela influtna medel.

En invändning mot ett dylikt system är dock att en stor del av apparaterna begagnas inom affärlivet, forskningsvärlden och rättegångsväsendet eller eljest inom områden, där det icke ifrågakommer att använda dem för inspelning av grammofonskivor och radioutsändningar. Även där apparaterna begagnas för sådana ändamål, kunna inspelningarna hänföra sig till fria verk. Att åter begränsa avgiftsplikten till sådana fall, då inspelningarna kunna förmodas avse skyddade verk, är av praktiska skäl uteslutet. En annan svårighet är att man saknar varje hållpunkt, då det gäller att bestämma hur influtna medel skola fördelas, eftersom man icke vet vilka verk som spelas in eller i vilken utsträckning detta sker.

Om bruket av inspelningsapparater kunde sägas medföra ett mera betydande intrång för upphovsmännen eller innebära ett mera väsentligt utnyttjande av de litterära och musikaliska verken, skulle ett system med licensavgifter — oaktat de anförda invändningarna — möjligen kunna förordas som en lämplig form för att tillgodose upphovsmännens intressen; att göra detta på annat sätt lär icke vara tänkbart. Enligt kommitténs mening är emellertid behovet av en reglering på området ej så framträdande, att man för närvarande behöver överväga att införa dylika avgifter.

Fotokopiering för enskilt bruk

Då man framställer fotografiska kopior av skriftligt material, komma i huvudsak två skilda metoder till användning. Enligt den ena tagas kopiorna direkt på papper, vanligen i samma format som originalet. Enligt den andra fotograferas materialet i stark förminskning på film; denna kan sedan i förstoring läsas i särskilda apparater eller användas för framställning av kopior i önskat format. Båda förfaringssätten ha länge varit kända och i bruk; tidigare ha de emellertid varit relativt kostsamma och tidsödande och ha i huvudsak använts för kopiering av ritningar, privata dokument och liknande. Det nya är, att de under senare år förenklats och förbilligats och att de på grund härav numera i stor omfattning användas även för enskild kopiering av tryckta arbeten. I första hand är här att uppmärksamma det omfattande

¹ Vid det nordiska auktorrättsmötet i Stockholm 1955 har den danska delegationen emeller tid upplyst, att betänkandet i denna del icke torde läggas till grund för lagstiftning.

bruk av fotokopiering, som i sådant hänseende förekommer inom de vetenskapliga och tekniska forskningsinstitutionerna. I någon utsträckning kommer förfarandet även till användning som ett medel att för privat bruk mångfaldiga dikter, noter och liknande.

1) *Fotokopiering inom forskningsinstitutionerna*

Inom de av staten eller industrien drivna vetenskapliga och tekniska forskningsinstitutionerna har fotokopieringen numera erhållit en mycket vidsträckt användning. Detta sammanhänger med de senare årens ofantliga utveckling inom vetenskap och teknik. Arbetsresultat och forskarrön publiceras i internationella tidskrifter, vilka blivit så talrika att det sedan länge är uteslutet för de särskilda institutionerna att hålla sina bibliotek fullständiga. Ännu mindre är det möjligt för den enskilde forskaren att själv prenumerera på alla de tidskrifter, som äga intresse för hans ämnesområde. Den för visst ändamål behövliga litteraturen anskaffas därför i regel på det sättet, att fotokopior av tidskriftsuppsatser beställas från större bibliotek, antingen direkt eller genom förmedling av särskilda för ändamålet inrättade organisationer (s. k. litteraturtjänster). Vanligt är härvid att institutionen anskaffar en filmkopia och därav framställer ytterligare exemplar åt medlemmarna av det vid institutionen arbetande forskarlaget. Då kopiorna i allmänhet äro avsedda för medlemmarnas personliga bruk, fordras icke något tillstånd för framställningen.

Vad som nu anförts utgör en internationell företeelse, som möter inom samtliga kulturländer.

Medan vetenskapens och teknikens målsmän sålunda i fotokopieringen se ett oundgängligt hjälpmedel för forskningen, ha förläggare och utgivare av de internationella tidskrifterna på onrådet betraktat det tilltagande bruket därav med oro. Det göres gällande att den omfattande användningen av fotokopiering medför, att antalet prenumeranter på tidskrifterna sjunker; man hävdar att förhållandet i längden kan leda till att — åtminstone beträffande vissa tidskrifter — det blir ekonomiskt omöjligt att fortsätta utgivningen och att fotokopieringen därför kommit att innebära ett hot mot den grundval för forskningen, som tidskrifterna utgöra. Under åberopande av sådana och liknande synpunkter ha framförts krav, att fotokopiering ur tidskrifter förbjödes eller att sådan kopiering i varje fall beläggdes med avgift till förmån för vederbörande rättsinnehavare.

I främmande lagstiftning synes förevarande spörsmål hittills i allmänhet icke ha varit föremål för uppmärksamhet. Nämnas må att frågan diskuterats i 1954 års tyska förslag; fotokopiering för nu avsedda ändamål har dock här ansetts böra lämnas helt fri.

Att i sak taga ställning till den föreliggande intressesättningen är ganska vanskligt. Två huvudsynpunkter framträda här. Å ena sidan är

möjligheten att genom fotokopiering erhålla excerpter ur facklitteraturen av utomordentligt värde för forskning och teknik; att genom lagstiftning motarbeta dessa metoder förefaller både utsiktslöst och orimligt. Å andra sidan är själva förutsättningen för den användning fotokopieringen vunnit på förevarande område, att tryckta eller eljest i större antal mångfaldigade tidskrifter utkomma; och om fog finns för de av förläggarna anförda farhågorna att den fria fotokopieringen kan leda till att tidskrifterna läggas ned, är det i forskningens eget intresse att ett sådant resultat förhindras. Rent allmänt sett kunde en lämplig väg i så fall vara, att fotokopieringen avgiftsbelades och att influtna medel användes såsom bidrag till tidskrifternas finansiering.

Kommittén har emellertid icke ansett sig behöva utreda, huruvida och på vad sätt en avgiftsbeläggning av fotokopieringen borde genomföras. Såsom nyss antytts, synes utomlands fotokopiering för nu avsedda ändamål i regel bedrivs helt fritt. Om man i vårt land avgiftsbelade fotokopieringen, skulle detta å ena sidan — eftersom tidskrifterna mestadels äro av utländskt ursprung — i huvudsak komma utländska tidskrifter tillgodo utan att svenska tidskrifter i utlandet erhöles ett motsvarande skydd, och å andra sidan medföra att svenska forskningsinstitutioner komme i sämre ställning än de utländska, såvitt rörde möjligheterna att använda fotokopiering. Enligt kommitténs mening bör därför den internationella utvecklingen på området avvaktas, innan frågan om en reglering av fotokopieringen för nu avsedda ändamål upptages till närmare övervägande för svensk rätts del.

I anslutning till den nu behandlade frågan må anföras, att fotokopieringen inom forskningsinstitutionen i vissa fall sker under sådana former, att det icke kan göras gällande att kopiorna äro avsedda för allenast enskilt bruk. Hit höra sådana fall som att en institution anskaffar fotokopior till sitt bibliotek — och alltså icke till någon enskild persons bruk — samt att av samma arbete framställes ett större antal fotokopior, exempelvis till tjänst för samtliga medlemmar av institutionens forskarlag. Där så sker, är framställningen principiellt beroende av upphovsmannens samtycke. I praxis inhämtas dock icke sådant. Från förläggarnas sida har man i allmänhet underlåtit att begagna sig av de rättsliga möjligheter att hindra förfarandet, som formellt föreligga; i praktiken är det uppenbarligen vanskligt att avgöra, om en viss framställning skett för enskilt bruk eller för annat ändamål. Härtill kommer att det för utomstående överhuvud är svårt att få en uppfattning om i vilken utsträckning fotokopiering förekommer inom de olika institutionerna.

Särskilt från den tekniska forskningens sida har man emellertid hyst en viss oro för att förläggarna i en framtid skulle komma att reagera mot att fotokopiering sker i nu avsedda fall. Det har därför framförts krav att

hittillsvarande praxis legaliseras, så att forskningsinstitutet erhålla rätt att fotokopiera vetenskapliga och tekniska arbeten, även om enskilt bruk icke kan åberopas.

Ej heller förevarande spörsmål synes hittills ha beaktats i främmande lagstiftning; de förut berörda reglerna i 1954 års tyska förslag innebära dock, att fotokopiering även i nu avsedda fall är helt fri.

Enligt kommitténs mening tala flera skäl för att forskningsinstitutets rätt att fotokopiera utvidgas i antydd riktning. Frågan härom är emellertid uppenbarligen beroende av hur man slutligen löser spörsmålet om en reglering av den för enskilt bruk bedrivna fotokopieringen. Liksom detta spörsmål synes därför även den nu diskuterade frågan böra uppskjutas i avvaktan på den internationella utvecklingen inom området.

Med förslagets ståndpunkt i denna del kommer den inom forskningsinstitutet bedrivna fotokopieringen i vissa fall att, liksom hittills, sakna formellt stöd i lag. Det må emellertid framhållas att institutionerna till stöd för sin praxis ofta kunna åberopa, att på området utbildats en sedvänja, mot vilken vederbörande rättsägare icke ingripit, och att de därför haft fog att räkna med tyst samtycke till åtgärderna.

2) Fotokopiering av skönlitterära och musikaliska verk

Såsom förut antytts förekommer, att privatpersoner använda fotokopiering som ett medel att för eget bruk erhålla kopior av i tryck utgivna arbeten, exempelvis dikter, noter o. s. v. Redan med hjälp av en vanlig kamera av god kvalitet kan sålunda varje fotografikunnig framställa brukbara kopior. Enklare är att göra kopieringen med särskilda fotografiska kopieringsapparater, som allmänt finnas på kontor o. dyl. Materialet kan också för kopiering inlämnas till särskilda reproduktionsanstalter. Slutligen finns möjlighet att i vissa offentliga bibliotek beställa fotokopior ur bibliotekens samlingar.

I allmänhet torde de enskildas möjligheter att genom fotokopiering skaffa egna exemplar av litterära och musikaliska verk vara utan nämnvärd betydelse; i allmänhet är det billigare och enklare att vid behov köpa exemplar än att skaffa kopior av dem. I vissa fall kan förhållandet dock vara ett annat. Detta gäller särskilt i fråga om noter. På grund av de höga framställningskostnaderna äro nämligen tryckta nothäften så dyra, att det ej sällan kan löna sig för den enskilde att skaffa sig en fotokopia av nothäftet i stället för att köpa ett sådant i handeln. Från kompositörernas och musikförläggarnas sida hävdas också, att allmänheten fått upp ögonen för denna möjlighet och att det tilltagande bruket att fotokopiera noter medfört en minskning i avsättningen av de tryckta upplagorna. Motsvarande synpunkter kunna anföras även då det gäller skönlitterära verk i mera dyrbara utgåvor. Under åberopande av dessa förhållanden ha upphovsmännens orga-

nisationer yrkat, att bestämmelserna om mångfaldigande för enskilt bruk utformas så att missbruk på förevarande område förhindras.

Det nu berörda spørsmålet skiljer sig såtillvida från den förut diskuterade frågan om fotokopiering inom forskningsinstitutet, att det knappast föreligger något allmänt intresse att generellt tillåta fotokopiering av skönlitterära och musikaliska verk. Om det därför med fog kan göras gällande att den hittillsvarande friheten på området länder upphovsmännen och förläggarna till skada, finns ur principiella skäl anledning att överväga en begränsning av denna frihet. Å andra sidan är det svårt att se hur en sådan skulle genomföras. Att uppställa ett generellt förbud mot privat fotokopiering kan knappast ifrågakomma. Ett sådant skulle innebära, att den enskilde icke ens egenhändigt finge framställa fotokopior av skönlitterära och musikaliska verk. Det skulle alltså rikta sig även mot den som i sitt hem med sin egen kamera fotograferade ett nothäfte för sitt personliga bruk; att ett sådant förbud icke kan upprätthållas i praktiken synes uppenbart. Man kunde visserligen överväga den mer begränsade lösningen, att det förklaras förbjudet att för egen räkning låta genom annan framställa fotokopior av verk av hithörande slag. Den praktiska effekten av en dylik bestämmelse skulle vara, att bibliotek och reproduktionsanstalter förhindrades att utlämna fotokopior av sådana verk. Det är emellertid knappast tilltalande att genom en bestämmelse av detta slag i viss mån privilegiera den som har möjlighet att med egna eller bekantas apparater själv framställa fotokopior; allteftersom sådana för kontoren avsedda fotografiska kopieringsapparater varom förut varit tal bli vanligare, skulle en bestämmelse i antydd riktning för övrigt komma att förlora i betydelse. På grund härav och då något mera trängande behov av en reglering på området icke synes ha framträtt, har kommittén icke ansett sig böra föreslå några regler i ämnet.

12 §

Fotokopiering inom arkiv och bibliotek

Såsom framgår av nästföregående avsnitt ha i nutiden fotografiska metoder kommit till vidsträckt användning då det gäller att framställa enstaka kopior av tryckta arbeten och andra handlingar. Förut har närmast varit tal om det bruk dylika metoder — såsom en sammanfattande term för dessa har använts ordet *fotokopiering* — fått för att tillgodose behovet av att för enskilt bruk framställa excerpter ur och kopior av litterära och musikaliska verk. Ett annat viktigt användningsområde har fotokopieringen fått inom *arkiv- och biblioteksväsendet*.¹

¹ Se »Arkiv- och biblioteksfilming», betänkande avgivet av 1949 års sakkunniga rörande arkiv- och biblioteksfilming (SOU 1951: 36).

Fotokopiering begagnas här för olika ändamål. Till en början utgör den ett viktigt hjälpmedel för att skydda ömtåligt och dyrbart material mot förslitning genom alltför flitigt begagnande; åt allmänheten tillhandahålles materialet i form av fotokopior, och originalen kunna med hänsyn härtill undantagas från den löpande användningen. Även originalens skyddande mot brand- och krigsskador är ett betydelsefullt intresse som tillgodoses på samma sätt. Original på trähaltigt papper — främst tidningar — falla så småningom sönder, och i fråga om sådana utgör fotokopieringen det enda sättet att rädda materialet åt framtiden. Beträffande tidningar motiveras fotokopieringen för övrigt även därav att kopiorna taga så mycket mindre plats än originalen; metoden innebär här en lösning av ett för det moderna biblioteksväsendet i detta hänseende brännande utrymmesproblem.

Genom fotokopieringen ha institutionerna vidare erhållit möjlighet att *komplettera* sina samlingar med sådana verk, som äro utgångna i den ordinarie bokhandeln eller eljest svåråtkomliga, exempelvis utländska arbeten, opublicerade akademiska avhandlingar o. dyl. Det förekommer sålunda att ett bibliotek från ett annat bibliotek eller från privat håll lånar ett sådant verk och framställer en fotokopia därav för sina egna samlingar.

Slutligen användes fotokopieringen såsom ett hjälpmedel i den s. k. *interurbana utlåningen*, d. v. s. utlåning till rekvirenter på annan ort. Denna är ofta förenad med olägenheter, särskilt när fråga är om tidskriftsband. I allmänhet vill den som önskar låna ett sådant endast taga del av en enskilda uppsats. För att slippa kostnaden för transporten av bandet och bestyret att ombesörja denna och för att kunna hålla bandet till tjänst för andra forskare förekommer sålunda, att man istället lämnar rekvirenten en fotokopia av den önskade uppsatsen.

Stundom avser fotokopieringen för nu nämnda syften — detta gäller särskilt skyddsfotograferingen — äldre verk, som icke äro föremål för upphovsmannarätt; då så är fallet, inträder icke någon kollision med denna. I fråga om skyddade verk är fotokopieringen däremot enligt lagens nuvarande lydelse beroende av upphovsmannens tillstånd. Sådant inhämtas dock i regel icke, och beträffande de skyddade verken saknar därför nuvarande praxis i allmänhet stöd i lag. För arkiv och bibliotek utgör emellertid fotokopieringen ett så betydelsefullt hjälpmedel, att praxis här synes böra legaliseras, i den mån detta kan ske utan att berättigade intressen å uphovsmännens sida trädas för nära. En bestämmelse som avser att möjliggöra detta har upptagits i förevarande paragraf.

Vad först angår den fotokopiering som bedrivs i ändamål att skydda samlingarna, torde det vara uppenbart att förfarandet icke kan innebära något intrång för uphovsmännen och att invändning icke kan resas mot att detta förklaras tillåtet. Motsvarande synes i allmänhet gälla i fråga om fotokopiering som sker för att komplettera samlingarna, i den mån metoden användes i den begränsade omfattning som förut angivits. Det har

visserligen framhållits, att om biblioteken fotokopiera arbeten som äro utgångna i bokhandeln, detta kan minska behovet av att utgiva dessa i ny upplaga. Bibliotekens efterfrågan i sådant hänseende torde dock härvid spela en underordnad roll. Däremot bör det icke vara tillåtet att fotokopiera en bok, som saknas i bibliotekets egna samlingar men finns att tillgå i handeln, t. ex. i syfte att spara kostnaden för inköp.

Något större tvekan gör sig gällande i frågan huruvida institutionerna även böra äga rätt att framställa fotokopior för utlåningsverksamheten; till skillnad från de förut berörda fallen kan framställningen här komma att röra ett större antal kopior av samma arbete. Erinras må emellertid om att fotokopieringen är tillåten i sådana fall då den sker på rekvisitens beställning och för hans enskilda bruk; enligt förslaget följer detta av 11 §. Den utvidgning av denna rätt, som den nu diskuterade befogenheten att framställa kopior för utlåningsverksamheten skulle innebära, torde icke äga större betydelse för upphovsmännen. På grund härav och då starka praktiska skäl tala därför, synes institutionernas praxis även i förevarande hänseende böra legaliseras.

Vad härefter angår frågan hur den särskilda kopieringsrätten för arkiv och bibliotek bör utformas, måste garantier skapas för att rätten utnyttjas endast i det allmännas intresse och inom behöriga gränser. Inskränkningar böra därför gälla såväl med hänsyn till vilka institutioner som skola komma i åtnjutande av rätten som i fråga om de ändamål för vilka den skall få utövas. Beträffande det första spørsmålet synes det icke möjligt att i lagtexten angiva vilka institutioner som skola erhålla rätt att fotokopiera; det bör därför tillkomma Kungl. Maj:t att bestämma i sådant hänseende, vilket bör ske i form av tillstånd som meddelas åt särskilda institutioner eller grupper av institutioner. Ej heller såvitt gäller de ändamål, för vilka fotokopiering skall vara tillåten, är det lämpligt att i lagtexten upptaga närmare bestämmelser; det synes tillräckligt med en allmänt hållen föreskrift, att kopieringen skall ske för institutionernas verksamhet samt att det får ankomma på Kungl. Maj:t att i samband med tillstånd angiva närmare villkor för rättens utövande. I enlighet härmed stadgas i den föreslagna bestämmelsen, att arkiv och bibliotek med Konungens tillstånd och på de villkor, som däri angivas, för sin verksamhet må framställa exemplar av verk genom fotografi.

I första hand är det avsett att tillstånd skall meddelas åt de större vetenskapliga biblioteken av skilda slag. Vad angår de villkor, som böra förenas med sådant tillstånd, synes för närvarande endast behöva föreskrivas att fotokopieringen må ske för skyddsändamål, för komplettering av institutionens samlingar med svåråtkomligt material eller för ett rationellt bedrivande av institutionens utlåningsverksamhet.

Den föreslagna bestämmelsen synes i allmänhet sakna motsvarighet i utländsk rätt. I den italienska lagen om upphovsmannarätt har dock upp-

tagits ett stadgande, enligt vilket bibliotek få framställa fotokopior ur sina samlingar för bibliotekstjänsten (art. 68).

Sammanfattning

Enligt förevarande paragraf skola arkiv och bibliotek med Kungl. Maj:ts tillstånd och på de villkor, som däri angivas, äga att för sin verksamhet framställa exemplar av verk genom fotografi. Stadgandet avser att möjliggöra en legalisering av den fotokopiering för skyddsändamål och utlåningsverksamhet, som i praxis redan bedrivs inom hithörande institutioner.

13 §

Ändring av byggnad eller bruksföremål

Stadgandet i 3 §, att verk icke må ändras på ett sätt som är kränkande för upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart, är, såsom vid nämnda paragraf utvecklats, principiellt tillämpligt även på *exemplar* av verk. Bestämmelsen har betydelse främst för originalverk av bildkonst men gäller principiellt alla slags »exemplar» och således även byggnader samt alster av konsthantverk och konstindustri. En arkitekt kan därför motsätta sig att en enligt hans ritningar uppförd byggnad utsättes för ändringar, som förvanska hans konstnärliga insatser. Motsvarande befogenhet tillkommer upphovsmannen till ett konstnärligt bruksföremål. Där ändringar och ingrepp av hithörande slag företagas helt godtyckligt eller endast i syfte att tillgodose ägarens privata uppfattning i estetiskt avseende eller av annat ovidkommande skäl, finns icke anledning att göra inskränkning i upphovsmannens rätt att inskrida till skydd för sina ideella intressen. Eftersom byggnader och bruksföremål även fylla en praktisk funktion, kan det emellertid inträffa att sådana långtgående åtgärder, om vilka nu är tal, äro betingade av tekniska skäl eller nödvändiga för att objektet skall komma till ändamålsenlig användning. I denna intressekollision kan icke undvikas, att det konstnärliga inslaget får sättas i efterhand och att åtgärderna böra anses som tillåtna. Ehuru hithörande fall icke torde vara vanliga — oftast kunna erforderliga ändringar i byggnader och bruksföremål vidtagas utan mera väsentligt men för den konstnärliga utformningen — bör förhållandet regleras genom en särskild lagbestämmelse. I enlighet med det anförda har i förevarande paragraf upptagits ett stadgande, att *byggnad eller bruksföremål må av ägaren ändras utan upphovsmannens lov, såvitt det kräves av tekniska skäl eller för ändamålsenlig användning.*

Bestämmelsen äger sin huvudsakliga betydelse i fråga om ändringar som företagas beträffande *byggnader*. Uttrycket tekniska skäl syftar i detta sammanhang bland annat på ändringsarbeten som krävas för underhåll, förstärkning o. dyl. Av större praktisk vikt är medgivandet att företaga ändringar då sådana krävas för ändamålsenlig användning. Läget kan härvid vara att ändringar äro nödvändiga redan för att byggnaden skall kunna fullgöra den funktion, för vilken den ursprungligen bestämts; den visar sig kanske vara opraktiskt utformad i vissa hänseenden eller den kan behöva moderniseras. Paragrafen är emellertid också tillämplig då ägaren har intresse av att använda byggnaden för något nytt ändamål och ändringar härvid visa sig erforderliga. Som exempel må nämnas att en ursprungligen för bostadsändamål avsedd byggnad av ekonomiska skäl göres om till affärsfastighet; härav betingade ändringsarbeten, t. ex. upptagande av skyltfönster o. dyl., böra då få företagas. En avvägning måste dock städse göras mellan de intressen som här stå mot varandra; det bör icke tillåtas, att betydelsefulla konstnärliga värden uppoffras utan att praktiska eller ekonomiska skäl kunna anföras.

Motsvarande synpunkter göra sig gällande i fråga om *bruksföremål*. Då ändringar företagas i ett bruksföremål, som tillverkats i en längre serie, kan emellertid endast sällan anses att åtgärden överhuvudtaget berör konstnärens ideella intressen. I sådana fall få därför ändringar vidtagas oavsett vilket syftet är.

Det må slutligen erinras, att huvudregeln i 3 § icke ansetts böra erhålla ett så vidsträckt innehåll, att upphovsmannen skyddas även mot åtgärder som medföra att verket förstöres. Har så skett, blir överhuvudtaget icke fråga om tillämpning av vare sig 3 § eller 13 §. Hit hör ett sådant fall som att en byggnad rives, varmed äro att likställa ombyggnader och andra förändringar, som äro så genomgripande att man icke längre kan anse byggnaden i dess nya skick som ett verk av upphovsmannens hand.

Utan särskilt stadgande torde vara klart, att ett med stöd av förevarande paragraf ändrat bruksföremål utan hinder av bestämmelserna i 3 § får hållas till salu eller eljest göras tillgängligt för allmänheten.

Sammanfattning

I förevarande stadgande uppställs ett av praktiska överväganden motiverat undantag från det enligt 3 § gällande förbudet att ändra exemplar av verk. Undantaget hänför sig till byggnader och bruksföremål; sådana få enligt stadgandet ändras av ägaren, såvitt det kräves av tekniska skäl eller för ändamålsenlig användning.

14 §

Citat

I första stycket av förevarande paragraf behandlas den allmänna citaträtten. Andra stycket upptager en regel om rätt att återgiva konstverk i kritisk eller vetenskaplig framställning.

Första stycket: Den allmänna citaträtten

Gällande svensk rätt

Enligt 11 § första stycket 1) i 1919 års LL är tillåtet att vid författande av nytt, i det väsentliga självständigt verk utgiven skrift eller offentligen hållet föredrag begagnas på det sätt, att ordagrant eller i sammandrag anföras delar därav, som åberopas till bevis eller upptagas till granskning, belysning eller ytterligare utveckling. Vetenskaplig teckning o. dyl. må enligt tredje stycket i samma paragraf såsom förklaring till texten intagas i vetenskaplig framställning. Som förutsättning gäller dock att teckningen utgivits eller varit offentligen utställd. Enligt 12 § första stycket 1) är vidare tillåtet att delar av ett utgivet musikaliskt verk, oförändrade eller i utdrag, anföras i ett i det väsentliga självständigt litterärt verk.

Nordisk rätt i övrigt

Enligt dansk lag (§ 14) är tillåtet att intaga enstaka tidigare utgivna mindre dikter eller musikverk eller enstaka stycken ur tidigare utgivna verk i ett större helt, som efter sitt huvudinnehåll är ett självständigt verk. Vidare få enstaka tidigare utgivna mindre dikter och prosastycken avtryckas såsom förklarande text till konstnärliga illustrationer, när dessa sistnämnda i övervägande grad äro bestämmande för verkets betydelse. Som förutsättning gäller dock att minst två år förflutit efter utgången av det år, under vilket skriften först utkom. Norsk lag (§ 9) stadgar att det är tillåtet att citera enstaka ställen eller mindre avsnitt av skrift, föredrag eller musikverk, som tidigare offentliggjorts. Finsk lag (17 §) upptager en bestämmelse av liknande innehåll.

Utländsk rätt — Bernkonventionen

I tysk rätt (§§ 19, 21, 23, 26 LUG) gäller att i ett självständigt litterärt arbete få återgivas enstaka ställen eller smärre delar av skrift, föredrag eller tal som offentliggjorts (»kleine Zitate») samt enstaka ställen ur redan utgivet musikaliskt verk. I självständigt vetenskapligt arbete få intagas enstaka utgivna uppsatser av ringa omfång eller enstaka utgivna

dikter (»grosse Zitate») ävensom smärre utgivna kompositioner. Enstaka vetenskapliga avbildningar o. dyl., som ingå i ett utgivet verk, få användas såsom förklaring till innehållet i skrift. I 1954 års förslag (§§ 50, 55) äro reglerna sammanförda och förenklade; även här göres dock skillnad mellan citering i vetenskapliga verk, vilken är tillåten i den omfattning som rättfärdigas av ändamålet, och citering i andra litterära verk, som blott får avse enstaka ställen i det anförda arbetet. Nämnas må vidare att förslaget innehåller bestämmelser om rätt att i musikaliskt verk citera annat musikaliskt verk och att i ett självständigt »Variationenwerk» anföra och utnyttja ett tema ur ett annat musikaliskt verk.

Enligt *österrikisk* rätt (§§ 46, 52) är det tillåtet att citera enstaka ställen ur offentliggjort litterärt verk. Vidare få enstaka utgivna verk av detta slag i den utsträckning, som rättfärdigas av ändamålet, intagas i vetenskapligt verk, om den vetenskapliga framställningen utgör huvudsaken. Specialregler finnas rörande återgivning av vetenskapliga avbildningar o. dyl. samt citat ur musikaliskt verk.

Den *italienska* rätten (art. 70) stadgar att stycken i eller avsnitt av verk få citeras och återgivas för kritik eller diskussion, i den utsträckning som rättfärdigas av ändamålet och under förutsättning, att därigenom icke uppstår konkurrens för verkets ekonomiska utnyttjande.

I *Bernkonventionen* är i detta sammanhang art. 10 av betydelse. Före revisionen i Bryssel 1948 behandlade denna artikel, såvitt nu är i fråga, blott rätten att göra lån ur litterära och konstnärliga verk för vetenskapliga publikationer; härom skulle gälla vad i unionsländernas lagstiftning vore stadgat och vad som genom särskilda överenskommelser mellan dessa länder vore bestämt eller framdeles kunde bestämmas. Detta stadgande kompletterades år 1948 med en bestämmelse, att lånerätten blott finge utövas i den omfattning som rättfärdigades av ändamålet. Vidare infördes en direkt i konventionen inskriven rätt att anföra korta citat ur tidnings- och tidskriftsartiklar; enligt bestämmelsen härom kan citat ske även i form av pressöversikter. Något stadgande om allmän citaträtt innehåller konventionen icke, men en sådan anses icke stå i strid med konventionen.

Kommittén

För den litterära, vetenskapliga och konstnärliga kritiken och debatten liksom för den allmänna diskussionen i övrigt är oundgängligt, att det finns en rätt att citera skyddade verk. En sådan citaträtt är också allmänt erkänd. En bestämmelse härom har upptagits i första stycket av förevarande paragraf.

I vidaste mening begagnas uttrycket citat, så snart fråga är om återgivning av ett ställe från annans verk. På detta sätt användes ordet, då man talar om en citatsamling. Att det icke helt generellt bör vara tillåtet att

återgiva avsnitt ur andras verk är emellertid klart. För att återgivningen skall vara berättigad fordras att den uppbäres av ett lojalt syfte. I gällande svensk rätt och på många håll i främmande lagstiftning har det ansetts erforderligt att särskilt angiva vilka syften som här avses. Det är emellertid vanskligt att utforma dylika bestämmingar så att de fullt täcka alla fall, där enligt sedvänja och allmän rättsuppfattning citaträtt bör föreligga; den i gällande svensk rätt gjorda bestämningen torde vara för snäv. Enligt kommitténs mening bör det vara tillräckligt att i lagen hänvisa till de allmänt godtagna regler, som faktiskt utbildat sig på området; det föreslagna stadgandet har därför erhållit utformningen, att citat må göras *i överensstämmelse med god sed*. Angående den allmänna betydelsen av en sådan hänvisning gäller vad därom anförts vid 3 § första stycket, som avfattats på ett liknande sätt.

Enligt härskande uppfattning föreligger en rätt att citera i första hand, då återgivna partier upptagas inom ramen för ett eget litterärt arbete såsom hjälpmedel för framställningen. Det citerade verket kan härvid göras till föremål för utläggning eller kritik. Det kan också vara en grundval för att ytterligare utföra tankegångar, som kommit till uttryck i det citerade verket, eller för att understryka det egna ställningstagandet. Däremot kan citaträtten icke åberopas, då återgivningen visserligen sker i ett självständigt arbete men utan att fylla någon funktion däri. Om i en recension av en revy föreställning återgives ett antal av de mest spirituella replikerna utan annat syfte än att till läsarna vidarebefordra en del av den underhållning revyn kan skänka, har citaträtten sålunda överskridits.

Gällande bestämmelser torde, åtminstone formellt, begränsa citaträtten till nu berörda fall. Även i andra sammanhang anses det emellertid tillåtet att anföra korta avsnitt ur andras verk. I essayer, högtidstal o. s. v. anföras ofta ställen ur skönlitteraturen i rent estetiskt syfte. Ett annat exempel är att litterära och musikaliska verk ofta förses med mottot hämtade från andra författare; ett sådant motto är mer eller mindre fristående i förhållande till det egna arbetet. Vidare må erinras om den praxis som utvecklats i pressen att under en stående rubrik eller på särskild plats i nummer efter nummer anföra ett uttalande ur den offentliga diskussionen eller ett helt kort citat ur den aktuella litteraturen. Ytterligare ett exempel är att i bok- och nöjesannonser ofta återgivas uttalanden av recensenter. Även nu anförda och liknande exempel skola enligt det föreslagna stadgandet falla inom citaträtten. Däremot kan det icke anses tillåtet att i en tidning helt fristående intaga en dikt eller en del av en dikt. Citaträtten kan ej heller anses medgiva, att man exempelvis i en annons om livsmedel för in ett skönlitterärt citat med uppgift att tjänstgöra såsom »blickfång». Helt utanför citaträttens område faller det förfarandet — som förekommit i praxis — att delar av en dikt återgivas i mönstret på ett tryckt omslagspapper för julklappar.

Särskild uppmärksamhet påkallar spörsmålet, i vilken utsträckning det citerade verket må återgivas. Även här bör, liksom beträffande frågan i vilka sammanhang citat må anföras, syftet med återgivningen vara avgörande; citat bör få göras *i den omfattning som betingas av ändamålet*. I förslaget torde detta i viss mån framgå redan av den allmänna regeln, att citat må göras i överensstämmelse med god sed. För att understryka den begränsning av rätten, varom nu är fråga, har emellertid uttrycklig föreskrift därom upptagits i lagtexten. Av bestämmelsen följer att citaträtten sträcker sig olika långt i olika fall. Stundom kan det i vetenskaplig framställning eller i litterär eller konstnärlig kritik och polemik vara nödvändigt att återgiva ganska stora partier av det främmande verket. I de förut berörda fall, då i pressen återgivas mer eller mindre fristående citat, är rätten däremot kraftigt begränsad; i sådana fall bör det endast vara tillåtet att anföras en eller ett par satser ur det citerade arbetet.

Den antydda relativiteten i fråga om citatens omfattning hänför sig även till spörsmålet, om ett verk må citeras i sin helhet. I regel torde detta icke vara tillåtet, icke ens om verket är av ringa omfång. Ett undantag får dock göras för verk, som behandlas i vetenskapliga och kritiska framställningar; här kan ett kortare verk, t. ex. en dikt, få återgivas in extenso.

I detta sammanhang må framhållas att det för bedömande, huruvida en återgivning är tillåten enligt citaträtten, i allmänhet är utan självständig betydelse, huru stort utrymme citerade partier upptaga i förhållande till den egna framställningen. Vanligen utgöra dessa naturligtvis en mindre del. Men även om framställningen övervägande skulle bestå av citat, behöver rätten icke ha överträtts. I kritisk eller polemisk framställning kunna sålunda återgivas avsnitt ur det främmande verket, vilka göras till föremål för helt korta men vägande kommentarer eller bemötanden.

Citaträtten kan åberopas oberoende av det sätt på vilket återgivningen sker. Den äger sålunda tillämpning såväl då det arbete, i vilket citatet intagits, mångfaldigas som då det göres tillgängligt för allmänheten, likgiltigt vilka metoder som härvid användas. Citat får sålunda göras även vid återgivning genom radio, film och grammofon.

Den föreslagna bestämmelsen är tillämplig beträffande alla slags verk. I fråga om *litterära* verk har citaträtten sin huvudsakliga betydelse, när det gäller verk som arbeta med ordet som medel, och den föregående framställningen har närmast hänfört sig till citat ur sådana verk. Beträffande verk, som avses i 1 § andra stycket — karta samt teckning och grafiskt eller plastiskt verk av beskrivande art — får stadgandet den innebörden, att efterbildningar av dessa kunna återgivas i skriftliga framställningar under förutsättning, att det sker på sådant sätt att en citering kan anses föreligga. Såsom exempel kan anföras, att om i ett botaniskt arbete framställningen belyses av kartor som visa olika arters utbredning eller om i ett tekniskt arbete vissa förhållanden tydliggöras genom teckningar, kar-

torna eller teckningarna få återgivas i samband med att det arbete, i vilket de ingå, upptages till granskning eller återopas såsom bevis. Är däremot fråga om kartor eller teckningar, som icke ha sådant samband med den framställning, varifrån de hämtas, eller äro helt fristående, t. ex. geografiska kartor i en atlas, finns icke utrymme för någon citaträtt, där ej fråga är exempelvis om att diskutera kartografisk teknik.

Vad angår *musikaliska* verk är stadgandet i första hand tillämpligt, då verket i notskrift citeras i en skriftlig framställning. Det bör emellertid kunna återopas även vid återgivning i musikaliskt verk; detta kan ske antingen såsom direkt citat eller så att det lånade avsnittet införes såsom tema, på vilket bygges ett variationsverk.

I fråga om andra verk än litterära och musikaliska finns knappast utrymme för citat i egentlig mening; frågan om rätt att för sådana ändamål, som motivera citaträtten, återgiva konstverk behandlas i andra stycket. Nämnas må dock att citaträtten bör kunna återopas, om exempelvis i en filmkrönika, som sändes ut i television, återgives en enstaka kort scen ur ett av de i krönikan behandlade filmverken.

Huvudsakligen av hänsyn till upphovsmannens ideella intressen har stadgandet begränsats så, att det endast avser *offentliggjort* verk; angående innebörden av detta uttryck hänvisas till 8 §.

Slutligen må anmärkas att det i nu gällande bestämmelser angående citat omnämnda fallet, att delar av verk återgivas »i sammandrag», vanligen icke anses höra till citaträtten utan till frågan, i vad mån det är tillåtet att lämna redogörelser för innehållet i ett verk; härom hänvisas till framställningen under 1 §.

Andra stycket: Återgivning av konstverk

Gällande svensk rätt

I 6 § första stycket i 1919 års KL stadgas, att det är tillåtet att i vetenskaplig framställning till förklaring av texten efterbilda konstverk, som utgivits eller varit offentligen utställt.

Nordisk rätt i övrigt

Enligt *dansk* rätt (§ 31) får avbildning av enstaka konstverk till förklaring av texten och i förbindelse med denna upptagas i kritiska, upplysande eller konsthistoriska arbeten. I *norsk* rätt (§ 9) är motsvarande bestämmelse så utformad, att tidigare offentliggjorda konstverk och byggnadsverk få återgivas i kritiska eller vetenskapliga framställningar, när det sker till förklaring av texten och i förbindelse med denna. *Finsk* lag (17 §) upptager ett stadgande av samma innehåll.

Utländsk rätt — Bernkonventionen

Gällande *tysk* rätt (§ 19 KUG) tillåter att enstaka konstverk intagas i ett självständigt vetenskapligt arbete, där det sker uteslutande till belysning av innehållet; såsom förutsättning gäller att verket utgivits eller stadigvarande utställts. En liknande regel förordas i 1954 års förslag (§§ 50, 55), där emellertid begränsningen till »enstaka» verk borttagits och ersatts med ett villkor, att återgivningen endast får ske i den omfattning som rättfärdigas av ändamålet. Enligt *österrikisk* rätt (§ 54) få enstaka utgivna konstverk intagas i vetenskapligt verk, om den vetenskapliga framställningen utgör huvudsaken och det sker uteslutande till förklaring av innehållet. *Italiensk* rätt synes icke upptaga någon bestämmelse i ämnet.

I *Bernkonventionen* är i detta sammanhang den förut nämnda art. 10 av betydelse. Enligt denna kunna unionsländerna införa en rätt att låna konstverk bland annat för publikationer, som ha en vetenskaplig karaktär.

Kommittén

Citaträtten motsvaras, när det gäller konstverk, av en rätt att återgiva sådana som illustrationer i vissa fall. En bestämmelse härom har upptagits i andra stycket av förevarande paragraf.

Låneregeln har begränsats till att gälla det fallet, att konstverket återgives i *kritisk eller vetenskaplig framställning*. Utan en dylik begränsning skulle rätten bli alltför vidsträckt; konstverk skulle i sådant fall kunna återgivas i snart sagt varje tänkbart sammanhang. I första hand avses kritiska eller vetenskapliga framställningar inom konstens område, men stadgandet är även tillämpligt på sådana framställningar i andra ämnen. Sålunda kunna i historiska arbeten återgivas porträtt, situationsbilder och propagandaverk, i geografiska arbeten landskap och miljöskildringar o. s. v. Huruvida framställningen verkligen äger värde ur kritisk eller vetenskaplig synpunkt saknar betydelse; av vikt är endast att den sker i syfte att lämna ett kritiskt eller vetenskapligt bidrag. Icke heller fordras att framställningen håller sig på någon högre nivå ur vetenskaplig synpunkt; även i populärvetenskapliga arbeten är det tillåtet att intaga konstverk. Något krav på viss omfattning av framställningen har icke heller uppställts. Det är således tillåtet att återgiva ett konstverk såsom illustration till en tidsningsartikel av konstkritisk karaktär. Anmärkas må att om artikeln behandlar en dagshändelse på konstens område, t. ex. en utställning, konstverket får återgivas på grund av stadgandet i 15 § andra stycket.

Liksom beträffande citaträtten bör såsom villkor för rätten att återgiva konstverk gälla, att återgivandet fyller en funktion i den framställning det är fråga om; i den föreslagna texten uttryckes detta så, att återgivandet skall ske i *anslutning till* framställningen. Detta innebär att framställ-

ningen skall vara det huvudsakliga och att konstverket återgives endast för att ytterligare belysa denna. Några korta biografiska uppgifter om en eller flera konstnärer kunna alltså icke anses utgöra tillräckligt underlag för att återgiva en rad reproduktioner av deras verk. Det sagda kan också uttryckas så, att rätten icke får begagnas på sådant sätt att tyngdpunkten i arbetet som helhet betraktat glider över på de återgivna konstverken.

Vid återgivning av konstverk efterbildas dessa i regel i sin helhet; någon direkt motsvarighet till den beträffande citaträtten föreslagna begränsningen, att citat må göras endast i den omfattning som betingas av ändamålet, kan därför icke uppställas. Den enskilde konstnären har emellertid ett intresse av att icke alltför många av hans konstverk återgivas i samma arbete, så att detta i realiteten kommer att utgöra ett bildverk över hans samlade produktion eller en huvuddel därav och konkurrera med sådana bild- eller planschverk, som konstnären själv publicerar. Frågan i vilken omfattning konstverk av *en och samma konstnär* må återgivas för de ändamål, varom nu är fråga, kräver därför särskilt beaktande. Redan villkoret att återgivningen för att vara tillåten skall ske i anslutning till texten innefattar visserligen, såsom nyss berörts, i detta hänseende en begränsning. Kommittén har likväl övertvägt, huruvida icke en ytterligare inskränkning i lånerätten borde göras; i Köpenhamnsutkastet fanns sålunda upptagen en bestämmelse, att låneregeln endast gällde enstaka verk av en och samma upphovsman.

Det har emellertid uttalats farhågor, att ett sådant stadgande i hög grad skulle försvåra utgivandet av kritiska eller vetenskapliga monografier över konstnärer. Denna invändning kan ej fränkännas betydelse; den ifrågasatta regeln skulle sålunda giva en konstnär möjlighet att förhindra, att exempelvis en mot honom kritiskt hållen monografi utgaves med erforderligt bildmaterial, i allt fall om detta vore av större omfattning. Å andra sidan kan man icke bortse från den anförda synpunkten, att även rikt illustrerade kritiska eller vetenskapliga monografier kunna konkurrera med bild- eller planschverk, som konstnären själv utgiver. Faran för konkurrens är härvid särskilt stor, då det gäller *populärvetenskapliga* monografier, vilka ofta erhålla en sådan utstyrsel och sådant utförande, att de hos allmänheten röna efterfrågan som bild- eller planschverk. En lämplig avvägning mellan å ena sidan den kritiska och vetenskapliga debattens behov av en i förevarande avseende principiellt obegränsad lånerätt och å den andra konstnärens ekonomiska intressen kan enligt kommitténs mening uppnås, om man ersätter den i Köpenhamnsutkastet upptagna regeln med ett stadgande av innebörd, att där återgivningen sker i populärvetenskaplig framställning och avser ett flertal konstverk av samma upphovsman, denne äger rätt till *ersättning*. En bestämmelse härom, som innebär att s. k. tvångslicens införes på området, har upptagits i förslaget. Angående det sätt på vilket ersättningen skall bestämmas stadgas i 52 §.

Då låneregeln utformats som en rätt att *återgiva* konstverk, avses härmed i första hand återgivning genom tryck eller liknande förfarande. Även andra former för mångfaldigande täckas av stadgandet; som exempel kan nämnas att konstverk upptagas på en film, som ledsagas av ett intalat anförande av kritisk eller vetenskaplig karaktär. Efter orden omfattar stadgandet även det fallet, att konstverk visas offentligt i samband med kritiska eller vetenskapliga föredrag; erinras må dock att offentlig visning av konstverk enligt förslaget principiellt är helt fritt, se 25 §.

Främst av hänsyn till konstnärens ideella intressen har stadgandet begränsats till att gälla *offentliggjort* konstverk; angående innebörden av detta uttryck hänvisas till 8 §.

Sammanfattning

I förevarande paragraf ha de spridda bestämmelserna i 1919 års lagar om rätt att citera litterära och musikaliska verk och om rätt att återgiva konstverk i vetenskapliga framställningar sammanförts och i redaktionellt avseende förenklats. Citaträtten har erhållit en mer generell utformning, så att den täcker även vissa fall av citeringar i pressen och annorstädes, som förut formellt fallit utanför det tillåtna området. Konstverk skola enligt förslaget få återgivas icke blott i vetenskaplig utan också i kritisk framställning. Helt ny är en bestämmelse som innebär, att om återgivningen sker i populärvetenskaplig framställning och avser ett flertal konstverk av samma konstnär, denne äger rätt till ersättning.

15 §

Pressens lånerätt

Första stycket: Lånerätten tidningar emellan

Gällande svensk och utländsk rätt — Bernkonventionen

Enligt 14 § första stycket i 1919 års LL är det tillåtet att i tidning eller tidskrift intaga ur annan tidning eller tidskrift hämtade artiklar i ekonomiska, politiska eller religiösa dagsfrågor, såframt ej förbehåll mot eftertryck blivit vid artikeln utsatt. Bestämmelsen återgår på ett stadgande av motsvarande innehåll i *Bernkonventionen* (art. 9 andra stycket).

Lånerätten erkännes allmänt inom unionsländerna. Nämnas må att enligt *österrikisk* och *italiensk* rätt pressartiklar av hithörande slag få återgivas även i radio. Den *tyska* rätten, som här står kvar på en äldre ståndpunkt, stadgar lånerätt endast tidningar emellan; 1954 års förslag har emellertid anslutit sig till konventionens bestämmelser och medger dess-

utom, liksom den österrikiska och italienska rätten, att pressartiklar läsas upp i radio.

Kommittén

Hänsyn till pressens behov ha sedan länge ansetts påkalla vissa inskränkningar i författarrätten. En av pressens viktigaste uppgifter är att lämna orientering i politiska och andra dagsfrågor. Allmänhetens intresse av offentlig debatt på detta område föranleder, att pressen bör äga fri tillgång att återgiva vad som i dylika frågor anföres i andra tidningar och tidskrifter. Ur författarnas synpunkt kan en fri lånerätt pressorgan emellan icke heller anses utgöra en otillbörlig inskränkning i författarrätten; i allmänhet torde den som i en tidning publicerat ett inlägg i det offentliga meningsutbytet gärna se, att hans synpunkter genom att återgivas även i andra tidningar erhålla så stor spridning som möjligt.

Om sålunda pressens lånerätt principiellt erkännes, ha däremot rätt skilda meningar om hur långt den skall sträcka sig. Vid de tidigare konferenserna inom Bernunionen har denna fråga varit föremål för vidlyftiga förhandlingar och vid skilda tider föranlett olika lösningar. I stort sett har utvecklingen gått mot en alltmer inskränkt lånerätt. Sin slutliga utformning ha bestämmelserna härom erhållit vid Romkonferensen 1928. Enligt denna få aktuella artiklar rörande ekonomiska, politiska eller religiösa frågor återgivas av pressen, därest icke om deras återgivande gjorts uttryckligt förbehåll; denna lösning innebär en viss begränsning av lånerätten jämfört med äldre bestämmelser. Genom revisionen 1931 upptogs en regel av motsvarande innehåll i den svenska författarrätten.

Under utredningsarbetet ha från skilda håll framkommit önskemål om en utvidgning av lånerätten. Det har sålunda gjorts gällande, att lånerätten borde omfatta även artiklar i vissa andra ämnen än religiösa, politiska och ekonomiska, t. ex. i idrottsliga frågor. Vidare har från radiehåll gjorts hemställan, att lånerätten borde gälla icke blott pressorgan emellan utan också mellan sådana och radion.

Med hänsyn till de intressen som uppbära låneregeln synes i och för sig finnas ett visst fog för de framförda önskemålen. En utsträckning av rätten skulle emellertid komma i strid med Bernkonventionen och kan därför enligt kommitténs mening knappast medgivas. Vad särskilt angår önskemålet att radion på området måtte jämföras med pressen må anföras, att frågan härom diskuterades vid Brysselkonferensen 1948¹ men att framlagda förslag i ämnet avvisades. I denna del har konferensen sålunda lämnat uttryckligt besked att en dylik utvidgning icke är förenlig med konventionen. Beträffande den praktiska sidan av spørsmålet bör framhållas, att radion och pressen i förhållande till varandra ha full frihet att citera eller referera

¹ Brysselkonferensens handlingar s. 235.

pressuttalanden och radioinslag; i allmänhet torde denna möjlighet vara tillfyllest, eftersom det är ganska ovanligt att man har behov av att in extenso återgiva sådana uttalanden och inslag.

På grund av vad sålunda anförts har kommittén stannat för att bibehålla reglerna om pressens lånerätt i sak oförändrade; ett stadgande i ämnet har upptagits i förevarande paragraf.

Såsom föremål för lånerätten angiver förslaget *artikel i religiös, politisk eller ekonomisk dagsfråga*. Uttrycket innebär begränsningar i två hänseenden. För det första skall artikeln behandla ett religiöst, politiskt eller ekonomiskt ämne; stadgandet är alltså icke tillämpligt på artiklar i andra frågor, såsom recensioner av skönlitteratur, teater och konst eller allmänna kulturartiklar. För det andra skall artikeln behandla en dagsfråga inom dessa områden, d. v. s. utgöra ett inlägg i ett ämne som just är aktuellt. Hit höra således icke renodlat historiska undersökningar. Uttrycket artikel får även såtillvida anses innebära en begränsning, som därunder icke äro att hänföra större bidrag av mer avhandlingslik karaktär, t. ex. en omfångsrik undersökning som fyller ett eller flera häften av en vetenskaplig tidskrift.

Lånerätten gäller endast till förmån för *tidningar och tidskrifter* och får endast utövas mot sådana publikationer. Den kan således icke åberopas vid eftertryck i icke-periodiska skrifter; en politisk ledare i en tidning får därför icke utan vederbörligt tillstånd intagas i en bok eller broschyr. Den får icke heller åberopas vid eftertryck av artiklar, som icke publicerats i pressen utan på annat sätt, t. ex. i bokform. Med tidskrift avses i första hand periodiska publikationer, som behandla exempelvis fackliga, kulturella eller politiska frågor, men uttrycket omfattar även veckopressen. Såsom tidning eller tidskrift få jämväl räknas bilagor till sådana organ.

I överensstämmelse med vad som för närvarande är fallet gäller enligt förslaget, att lånerätten ej får tagas i anspråk där *förbud mot eftertryck* utsatts. Såsom förbud räknas även sådana uttryck som »Copyright», »Alla rättigheter förbehållna» o. s. v. Upphovsmannen själv kan i avtalet med utgivaren förbehålla sig, att förbud skall utsättas. Har denna fråga lämnats öppen i avtalet, bör utgivaren i tidningens eller tidskriftens intresse vara berättigad meddela sådant förbud.

Vid revisionen 1931 diskuterades *på vilken plats* i tidningen eller tidskriften förbud borde utsättas för att kunna åberopas. Med ändring av en tidigare bestämmelse, enligt vilken förbudet i fråga om tidningsartiklar skulle anbringas vid artikelns början och beträffande tidskriftsartiklar vid början av det eller de häften, vari dessa förekommo, infördes då ett stadgande att förbudet skulle utsättas »vid artikeln». Det vanligaste torde också vara, att förbudet utsättes i början eller i slutet av artikeln. Det bör dock icke vara nödvändigt att så sker. I vissa fall torde sålunda vara tillräckligt, att förbudet utsättes i början eller slutet av tidningen eller tidskriften

(tidskriftshäftet) eller t. ex. på omslaget; särskilt gäller detta då förbudet mot eftertryck skall avse samtliga artiklar i tidningen eller tidskriften. I sakens natur ligger emellertid, att förbudet bör erhålla sådan plats att det utan svårighet uppmärksammas; särskild föreskrift härom torde icke vara erforderlig. Av nu anförda skäl har kommittén ansett föreskriften att förbudet skall utsättas »vid artikeln» kunna utgå.

Ett förbud mot eftertryck är självfallet icke giltigt i de fall, där artikeln på grund av särskild bestämmelse må återgivas fritt av envar. Enligt 24 § i förslaget må förhandlingar i offentliga representationer, inför myndigheter samt vid offentliga sammankomster för överläggning om allmänna angelägenheter återgivas utan upphovsmans samtycke. Har ett anförande, som på grund av detta stadgande må fritt återgivas, tryckts såsom tidningsartikel, får denna således avtryckas, även om förbud mot eftertryck är utsatt. Likaledes är det klart att artiklar, som försetts med förbud mot eftertryck, det oaktat få citeras i den omfattning som 14 § medger.

Möjligheten att genom förbud hindra eftertryck föreligger självfallet endast i fråga om artiklar, som utgöra verk i lagens mening. I annat sammanhang har anförts, att innehållet i tidningar och tidskrifter till stora delar är av den beskaffenhet, att det icke uppfyller de krav som i sådant hänseende ställas; detta gäller i synnerhet enkla, korta meddelanden, notiser o. dyl. Om vid ett alster av detta slag anbringas förbud mot eftertryck, har detta alltså icke någon rättslig betydelse.

Andra stycket: Rätt att efterbilda konstverk i pressen

Gällande svensk och utländsk rätt — Bernkonventionen

Gällande svensk rätt upptager icke någon bestämmelse om rätt att för journalistiskt ändamål återgiva konstverk i pressen.

Även norsk och finsk rätt sakna bestämmelser härom. I dansk rätt (§ 31) finns ett stadgande, som tillåter att enstaka konstverk intagas i pressens redogörelse för händelser av mera allmänt intresse, under förutsättning att det sker till förklaring av texten och i förbindelse med denna.

I tysk, österrikisk och italiensk rätt liksom i Bernkonventionen¹ saknas bestämmelser i ämnet.

Kommittén

I detta stycke föreslås en regel, att offentliggjort konstverk må efterbildas i tidning eller tidskrift i samband med redogörelse för dagshändelse på konstens område.

Den föreslagna regeln utgör för pressens del en utvidgning av stadgandet

¹ Brysselkonferensens handlingar s. 249.

i 14 § andra stycket om rätt att återgiva konstverk i anslutning till kritisk eller vetenskaplig framställning. På grund av sistnämnda stadgande skall det vara tillåtet att illustrera t. ex. en konsthistorisk eller konstkritisk tidsningsartikel med konstverk, som behandlas i artikeln, eller att i en recension av ett illustrerat litterärt verk återgiva en eller annan av illustrationerna. Detta stadgande är motiverat av kulturlivets intresse av fri debatt i kulturella frågor. Den nu föreslagna regeln åter bygger på det offentliga intresset, att pressen erhåller fri tillgång att sprida information om aktuella händelser. En artikel eller ett reportage om en dagshändelse på konstens område kan ofta levandegöras eller fullständigas genom att illustreras med konstverk som beröras av dagshändelsen. Att här upprätthålla det principiella kravet på tillstånd från konstnärens sida skulle försvåra för pressen att lämna allmänheten information på detta åskådliga sätt. Vad angår konstnärens intressen kunna dessa knappast beröras, om ett eller annat av hans verk begagnas för angivna ändamål.

Kommittén har ansett det nödvändigt att begränsa rätten så, att konstverk få användas såsom illustration endast då fråga är om *dagshändelse på konstens område*. Denna begränsning har mött kritik från pressens sida; här har man ansett önskvärt, att pressen erhåller frihet att använda konstverk såsom illustrationsmaterial till journalistiska artiklar överhuvudtaget. I och för sig är det möjligt att använda konstverk såsom illustration till artiklar och reportage av snart sagt varje upptänkligt innehåll. Att helt generellt tillåta pressen att använda konstverk såsom illustrationsmaterial i den utsträckning pressen önskar skulle dock kunna leda till intrång i konstnärernas berättigade intressen.

Med en riktig tolkning av uttrycket dagshändelse på konstens område torde emellertid den nu föreslagna regeln i huvudsak täcka pressens behov. Under detta uttryck böra sålunda föras icke blott händelser som rent kulturellt beröra konstlivet — såsom då en utställning öppnas, en staty avtäckes eller en konstnär beviljar en intervju — utan även andra händelser som ha anknytning till särskilda konstverk eller konstnärspersonligheter. Såsom dagshändelse på konstens område bör sålunda anses, att en konstnär tilldelas en utmärkelse eller firar en högtidsdag eller att ett konstverk säljes. Även en sådan händelse, som att ett konstverk förfalskats, utsatts för åverkan eller stulits, bör kunna räknas som en dagshändelse på konstens område i den mening varom nu är fråga.

Sammanfattning

I förevarande paragraf föreslås dels bestämmelser om pressens lånerätt beträffande artiklar, vilka i sak överensstämmer med gällande rätts föreskrifter i ämnet, dels en ny regel om rätt för pressen att återgiva dagsaktuella konstverk.

16 §

Skolböcker m. m.

I förevarande paragraf ha upptagits regler om lånerätt till förmån för samlingar till bruk vid gudstjänst eller undervisning.

Gällande svensk rätt

I detta ämne innehålla 1919 års lagar åtskilliga, delvis invecklade bestämmelser. Vad först angår lån av *litterära verk* är enligt 11 § första stycket 3) i 1919 års LL tillåtet, att mindre delar av utgiven skrift eller, där den är av ringa omfång, hela skriften intages i sådan, ur flera författares skrifter hämtad samling, som efter sin beskaffenhet är avsedd att tjäna till bruk vid gudstjänst eller i skolor eller eljest vid elementär undervisning. I en dylik för den elementära undervisningen avsedd samling må dock icke intagas mer av samma författares skrifter än som motsvarar ett tryckark av dessa; ej heller må i sådan samling helt eller delvis intagas skrift, som är författad för att användas vid den elementära undervisningen. I paragrafens tredje stycke stadgas att i skrift, som är avsedd att tjäna till bruk vid undervisning, till förklaring av texten må intagas teckning eller avbildning, som utgivits eller varit offentligen utställd.

Beträffande *musikaliska verk* är enligt 12 § första stycket 2) tillåtet, att ett utgivet sådant verk eller del därav intages i sådan ur flera tonsättares verk hämtad samling, som efter sin beskaffenhet är avsedd att tjäna till bruk vid gudstjänst eller i skolor, musikskolor dock undantagna, eller eljest vid elementär undervisning. I en dylik för den elementära undervisningen avsedd samling må dock ej av en och samma tonsättare intagas flera verk eller delar därav än som motsvara en tjugondel av samlingens hela antal och högst fem, ej heller något verk eller del därav med flera än trettiotvå takter. Ej må i sådan samling helt eller delvis intagas verk, som är författat för att användas vid den elementära undervisningen.

Vad slutligen angår *konstverk* är enligt 6 § första stycket i 1919 års KL tillåtet att i skrift, som är avsedd att tjäna till bruk vid undervisning, till förklaring av texten efterbilda sådant verk, som utgivits eller varit offentligen utställt.

Nordisk rätt i övrigt

Enligt *dansk rätt* (§ 14) få enstaka mindre dikter, musikverk eller av tidigare utgivna verk utdragna stycken upptagas i läseböcker, skolböcker och i böcker till bruk vid gudstjänster och möten, när det förflutit minst två år från utgången av det år, under vilket det nyttjade verket första

gången utgavs. Vidare meddelas en särbestämmelse om avtryck av verk på främmande språk till skolbruk. Beträffande konstverk gäller en allmän bestämmelse (§ 31) att avbildningar av enstaka konstverk må upptagas till förklaring av texten och i förbindelse med denna i bland annat upplysande arbete.

I *norsk lag* (§ 9) stadgas att i böcker, som äro bestämda till skol- eller kyrkobruk och som bestå av utdrag av ett större antal författares verk, få intagas enstaka mindre stycken eller avsnitt av litterära verk och musikverk eller, om det är av ringa omfång, hela verket. I sådana böcker få vidare återgivas konstverk till förklaring av texten och i förbindelse med denna. I båda fallen gäller dock såsom villkor, att det gått tio år sedan verket första gången utgavs eller, för konstverks vidkommande, blev offentligt utställt. Upphovsmannen har dessutom krav på en rimlig gottgörelse, vars storlek, om parterna icke enas, bestämmes av Kirke- og undervisningsdepartementet.

Enligt *finsk rätt* (17 §) är det tillåtet att i samling av urval ur särskilda författares skrifter, avsedd att begagnas vid gudstjänst eller i skolor eller eljest vid elementarundervisning, dock ej i musikskolor, intaga mindre stycken eller delar av tidigare utgivna skrifter eller musikaliska verk eller, där dessa äro av ringa omfång, hela verket. I sådan samling får vidare till förklaring av text och i förbindelse därmed avbildas konstverk. Som villkor gäller dock i båda fallen, att fem år förflutit sedan verket utkom och att till upphovsmannen erlägges skälig gottgörelse.

Utländsk rätt — Bernkonventionen

Den *tyska lagens* låneregler till förmån för samlingar (§§ 19, 21, 26 LUG, § 19 KUG) motsvara i stort sett den svenska rättens huvudbestämmelser i ämnet. Beträffande musikaliska verk är lånerätten dock mera begränsad än i svensk rätt. Sålunda få blott mindre kompositioner lånas och lånet får endast ske till bruk för skolor; liksom i svensk rätt undantagas här musikskolor. I 1954 års förslag (§§ 40, 55) är den viktigaste nyheten, att det införts en rätt till ersättning för upphovsmannen till det lånade verket.

Av den *österrikiska lagens* bestämmelser (§§ 45, 51, 54) må nämnas, att lånerätten beträffande litterära verk förklarats gälla »i den omfattning som rättfärdigas av ändamålet»; i fråga om musikaliska verk gäller rätten endast till förmån för sångböcker, avsedda för sångundervisning i skolor.

Enligt *italiensk rätt* (art. 70) är det tillåtet att för undervisningsändamål återgiva stycken eller avsnitt av verk i den omfattning, som rättfärdigas av detta ändamål, och under förutsättning att därigenom icke uppstår konkurrens för verkets ekonomiska utnyttjande.

Bernkonventionen innehåller i art. 10 ett stadgande, varigenom till unionsländernas inre lagstiftning överlämnats att utforma rätten att låna

verk bland annat för undervisningsändamål. Vid revisionen i Bryssel 1948 kompletterades artikeln med en bestämmelse, att lånerätten blott får utövas i den omfattning, som rättfärdigas av ändamålet.

Kommittén

A) Rätten att i samling återgiva litterära och musikaliska verk

Inom den upphovsmannarättsliga lagstiftningen är vanligt att göra undantag i författares och kompositörers ensamrätt till förmån för utgivning av samlingar till bruk vid religiösa förrättningar eller vid undervisning. Det är sålunda i allmänhet tillåtet att, utan tillstånd av upphovsmannen och utan skyldighet att ersätta denne, i sådana samlingar intaga delar av litterära och musikaliska verk eller sådana verk i deras helhet där dessa äro av ringa omfång. Denna lånerätt brukar motiveras med att det är ett viktigt samhällsintresse, att utgivningen av de för den religiösa verksamheten, för undervisningen och för folkbildningen oumbärliga samlingar varom här är fråga — skolböcker, koralböcker och liknande — så långt som möjligt underlättas och förbilligas. Det brukar vidare anföras att lånerätten, om den på lämpligt sätt begränsas, icke kan vara av större betydelse för upphovsmannen; det utnyttjande, som sker då ett verk tages i anspråk för en samling, ligger vid sidan av den marknad, där upphovsmannen regelmässigt gör sina verk fruktbringande. Det har t. o. m. gjorts gällande, att upphovsmannen har direkt nytta av att vara representerad t. ex. i en läsebok; härigenom får han, sägs det, reklam som kan stimulera efterfrågan på de vanliga utgåvorna av hans produktion.

I svensk rätt fanns en lånerätt till förmån för samlingar till bruk vid gudstjänst eller elementär undervisning erkänd redan i 1877 års lag. Denna lånerätt tillhör emellertid ett av de mera livligt diskuterade ämnena inom vår upphovsmannarätt och har vid flera tillfällen varit föremål för stark kritik. I 1914 års betänkande (s. 106) uttalades härom sålunda följande: »Hela denna anordning till främjande, på auktors bekostnad, av vissa allmänna intressen ingriper i auktors principiella befogenhet på ett sätt, som saknar motstycke inom andra delar av rättssystemet; härutinnan torde en jämförelse med det närbesläktade expropriationsinstitutet vara upplysande.» De sakkunniga ansågo det emellertid icke kunna komma ifråga att »i ett slag bryta med den hävdvunna uppfattningen av det allmännas rätt att i detta fall utan ersättning tillägga sig frukterna av det andliga arbetets möda». På förslag av de sakkunniga bibehölls också lånerätten, ehuru med vissa nya inskränkningar.

Även när det gällt lånereglernas närmare utformning har det varit svårt att finna en tillfredsställande lösning. Sedan 1877 ha reglerna härom änd-

rats vid icke mindre än fyra tillfällen (1908, 1919, 1926 och 1931). I stort sett har utvecklingen medfört en begränsning av lånerätten.

Nunera brukar mot lånerätten framför allt invändas, att det är orimligt att upphovsmannens verk skall kunna i förvärvssyfte utnyttjas av utgivare, förläggare och andra medverkande, medan upphovsmannen själv ställes helt utan ersättning. Det har vidare hävdats, att lånerätten måste begränsas i högre grad än som skett i gällande rätt, enär eljest föreligger risk att de samlingar, som utgivnas med stöd av denna, komma att konkurrera med vanliga utgåvor av de nyttjade verken och sålunda medföra direkt skada för upphovsmannen.

Lånerätten till förmån för samlingar brukar, såsom förut nämnts, motiveras med en hänvisning till vissa samhällseliga behov. Då det gäller att på principiella grunder taga ståndpunkt till frågan, i vilken utsträckning och under vilka förutsättningar en sådan lånerätt bör bibehållas i svensk rätt, bör emellertid närmare undersökas vilka samhällsintressen, som här komma i betraktande. I viss mån kan det helt allmänt sägas vara ett samhällsintresse att verk, som äro därtill lämpade, fritt få användas för religiösa och pedagogiska ändamål. Att medgiva en generell lånerätt i sådant hänseende kan dock icke komma ifråga; om exempelvis ett litterärt verk skall utgivnas i en särskild, för skolorna avsedd upplaga, bör härför på vanligt sätt inhämtas tillstånd av upphovsmannen. Ej heller utdrag av verk böra utan vidare få begagnas fritt för angivna syften. Där sådana utdrag tagas i anspråk för en samling, som särskilt redigerats för de ändamål varom nu är tal, göra sig emellertid andra synpunkter gällande. I en dylik samling sammanställas utdrag från ett större antal upphovsmän efter en given plan. Sålunda kunna utdrag ur skönlitterära arbeten sammanställas till en läsebok till bruk för undervisning i litteraturhistoria, varvid syftet kan vara att giva ett tvärsnitt ur en litterär epoks alstring eller att giva prov på olika litterära stilmedel. Syftet kan också vara att t. ex. för sångundervisning sammanställa härför lämpliga sånger, eller att för vissa religiösa ändamål sammanställa härför lämpliga böner eller psalmer. Rent principiellt kunde det visserligen synas riktigast att låta upphovsmannen avgöra, om han vill vara representerad i en dylik samling eller icke. Detta skulle emellertid i de fall, då upphovsmannen vägrar att lämna tillstånd eller faktiska hinder möta för utgivaren att komma i kontakt med upphovsmannen — denne kan t. ex. vistas utomlands — leda till att planen för samlingen brytes sönder och att samlingen icke får den avsedda fullständigheten. Samma verkan kan inträda, om författaren gentemot en annan utgivare förbundit sig att ej lämna sådant medgivande till flera. Det är emellertid ett viktigt samhällsintresse, att samlingar för nu berörda ändamål utgivnas och att utgivaren härvid kan åstadkomma det bästa möjliga i fråga om urval, samlingens disposition och uppläggning. Detta samhällsintresse är av den styrka, att utgivningen icke bör vara beroende av

den omständigheten, huruvida tillstånd kan erhållas från upphovsmännen. Av anförda skäl bör undantag i upphovsmannens ensamrätt göras för det fall, att verket tages i anspråk för en samling av den karaktär som nu antytts.

De hänsyn, som sålunda motivera en lånerätt till förmån för samlingar, äro emellertid fullt tillgodosedda om det förklaras, att verk få tagas i anspråk för sådana utan särskilt tillstånd av upphovsmannen. Däremot synes det icke kunna anföras något giltigt skäl för att detta, såsom nu är fallet, skall kunna ske utan att upphovsmannen erhåller *ersättning*. Gällande rättsståndpunkt torde ha motiverats med att samhället har ett intresse, att samlingarna skola kunna göras tillgängliga till så lågt pris som möjligt. Detta intresse beaktas emellertid rätteligen genom att det allmänna på lämpligt sätt ekonomiskt stöder utgivningen eller lämnar vissa kategorier köpare förmånen av nedsatt pris eller helt fri tilldelning av böcker; den sistnämnda metoden har använts beträffande läroböcker i folkskolan. Det finns intet rimligt skäl, varför just upphovsmännen skola tvångsvis åläggas att bekosta dylik subvention genom att offra den rätt till ekonomiskt utbyte av sitt arbete, som de eljest anses böra äga. Särskilt obilligt ter sig detta mot bakgrunden av de erkänt svåra ekonomiska villkor, under vilka allvarligt syftande författarskap i allmänhet bedrives i vårt land. På grund av det anförda bör en lånerätt till förmån för samlingar förenas med en rätt för upphovsmannen att erhålla ersättning.

I enlighet härmed föreslår kommittén, att lånerätten till förmån för samlingar konstrueras som en s. k. *tvångslicens*, d. v. s. verket får utan något särskilt för varje fall lämnat tillstånd användas för ändamålet, men ersättning skall utgå till upphovsmannen. Bestämmelser om lånerätten och gränserna för denna ha givits i första stycket av förevarande paragraf. I andra stycket har upptagits en regel, att upphovsmannen skall äga rätt till ersättning. Liksom i övriga fall, då enligt förslaget verk få utnyttjas mot ersättning, bör gälla att ersättningen i händelse av tvist skall bestämmas i den ordning Kungl. Maj:t föreskriver; se härom närmare vid 52 §.

Vid bedömande av vilka verkningar, som den sålunda föreslagna ordningen kan väntas få i praktiken, bör beaktas att den form för ersättningens bestämmande, som förordats, innebär garantier att ersättningarna icke komma att sättas till för höga belopp. I den praxis, som torde komma att utbilda sig vid prövning av ersättningsanspråk av detta slag, bör sålunda iakttagas, att den fullständighet och representativitet hos samlingarna, som man med lånerätten vill främja, icke istället äventyras genom att böcker i detta skick anses bli för dyra, så att utgivningen försvåras eller urvalet av denna anledning försämras. Den hävdvunna uppfattningen, att böcker av detta slag böra vara relativt billiga, torde även framdeles komma att inverka på möjligheterna att utgiva och vinna avsättning för dem. Den ökning i priset på skolböcker och andra samlingar, som skulle

bli en följd av förslaget, torde av antydda skäl komma att bli mycket måttlig.

Vad härefter angår den närmare utformningen av själva lånerätten, avsluta sig de föreslagna reglerna i stort sett till nuvarande bestämmelser. En nyhet av mera principiell betydelse är dock att en regel föreslagits, som avser att skydda upphovsmannen mot ett alltför tidigt bruk av lånerätten. Enligt gällande rätt får ett verk tagas i anspråk för samlingar så snart det utgivits. Under första tiden efter det att ett verk gjorts tillgängligt i den normala marknaden föreligger emellertid en viss risk, att avsättningen av verket blir lidande, om verket eller delar av detta samtidigt publiceras i samlingar. Kommittén har därför ansett lämpligt att, såsom redan skett i grannländernas lagstiftning, stadga en särskild *karenstid*, under vilken verket icke får tagas i bruk med stöd av lånerätten. Karenstiden, vars längd lämpligen synes kunna sättas till fem år, bör enligt det anförda principiellt räknas från verkets utgivning. Av praktiska skäl bör tiden emellertid räknas, icke från dagen för utgivningen, utan från utgången av det år, under vilket utgivningen ägde rum. I enlighet härmed har såsom förutsättning för lånerätten uppställts, att fem år förflutit efter det, då verket utgavs. Om begreppet utgivning hänvisas till 8 §.

De av kommittén i övrigt föreslagna villkoren för lånerätten innebära följande.

1) Den förut anförda huvudsynpunkten, att lånerätten endast bör få tagas i anspråk för samlingar, som sammanställts efter en viss plan, har kommit till uttryck genom kravet att fråga skall vara om ett *samlingsverk*. Denna term användes här i samma mening som i 5 §. För att en samling skall kunna karakteriseras som ett verk fordras således, att den framstår såsom alster av ett självständigt redigeringsarbete. Detta villkor betecknar i förhållande till gällande rätt en nyhet; enligt denna får lånerätten utövas även till förmån för mindre kvalificerade samlingar. I praktiken torde det skärpta kravet dock icke föranleda någon större begränsning i lånerätten på det sätt denna hittills tillämpats. De flesta samlingar, som utgivnas med stöd av nuvarande bestämmelser, torde sålunda kunna anses som samlingsverk i förslagets mening.

2) Samlingsverket skall vidare vara sammanställt *från ett större antal* upphovsmän. Detta torde vara avsett redan i gällande rätt, ehuru denna talar om samling hämtad från »flera» författares eller tonsättares verk. Såsom framgår av det förut sagda, saknas anledning att medgiva lånerätt, om endast en eller ett fåtal upphovsmäns verk skola utnyttjas; i dessa fall bör utgivaren på normalt sätt taga kontakt med upphovsmannen och avsluta vanligt förlagsavtal. Den omständigheten, att bland bidragen till

ett samlingsverk ingå flera bidrag från en och samma upphovsman, bör icke utgöra hinder för att tillämpa stadgandet.

Beträffande tolkningen av nu gällande bestämmelser har ifrågasatts, huruvida icke en samling mister sin privilegierade karaktär därest något av bidragen — på den grund att det är mera omfattande — intagits efter särskilt avtal med upphovsmannen. Enligt kommitténs mening är förslaget icke att så förstå.

3) I huvudsaklig anslutning till nuvarande bestämmelser gäller enligt förslaget, att lånerätten endast får tillämpas för samlingsverk *till bruk vid gudstjänst eller undervisning*. Med gudstjänst avses närmast offentlig gudstjänst inom svenska kyrkan eller annat trossamfund. Endast sådana samlingar äro privilegierade, som äro avsedda att komma till användning vid gudstjänsten, såsom bön-, psalm- och koralböcker samt samlingar av orgelstycken, preludier, hymner och liknande. Samlingar av predikningar, betraktelser o. dyl. brukas icke vid själva gudstjänsten och falla sålunda utanför stadgandet. Lånerätten får icke heller åberopas till stöd för utgivning av böcker, som skola brukas vid enskild husandakt, eller av kompositioner av mera allmänt religiös prägel. Termen undervisning syftar icke blott på vanlig skolundervisning utan också på den undervisning, som förmedlas genom korrespondensinstitut, radiokurser, studiecirkelverksamhet och liknande. I främsta rummet avses den allmänna undervisningen, icke fackutbildning, men förslagens formulering täcker även undervisning i exempelvis yrkesskolor. Detta sammanhänger med att kunskapsstoffet till vissa delar är gemensamt för olika grenar av undervisning. Lånerätten får åtnjutas icke blott för egentliga, för eleven avsedda skolböcker, utan också för böcker, som i undervisningen skola användas av läraren.

Ett särskilt spörsmål är, huruvida lånerätten bör få tagas i anspråk även beträffande läroböcker för universitetsstudier och andra högre studier. Enligt gällande rätt, som i förevarande sammanhang talar om *elementär undervisning*, är detta uteslutet. Termen, som går tillbaka till 1877 års lag och numera icke brukas inom undervisningsväsendet, åsyftade ursprungligen skolgången upp till studentexamen. Behovet av en dylik begränsning, som för övrigt torde vara av ringa praktisk betydelse, faller emellertid i huvudsak bort, om man godtager förslagens ståndpunkt att upphovsmännen erhålla rätt till ersättning. På grund härav och då det med hänsyn till de skilda undervisningsformer, som numera förekomma, är svårt att finna uttryck för och praktiskt genomföra en lämplig gränsdragning, har kommittén ansett berörda inskränkning böra utgå.

I gällande rätt har från lånerätten undantagits samlingar, som utgivas till bruk vid *musikskolor*. Såsom motivering för denna bestämmelse torde ha gällt, att samlingar av musikaliska verk i högre grad än samlingar med litterärt stoff äro ägnade att användas icke blott för sitt ursprungligen avsedda ändamål — för undervisning — utan också av allmänheten. Sam-

lingar av musikstycken kunna därför, även om de äro avsedda för undervisningsändamål, stjäla marknaden för vanliga utgåvor av samma stycken. Enligt kommitténs mening bör emellertid även på detta område gälla en ordning, som möjliggör för en utgivare att sammanställa stycken efter en för undervisningsändamål lämplig plan. Synpunkten att sådana samlingar kunna försvåra avsättningen av vanliga utgåvor av de lånade kompositionerna får också mindre betydelse när, som enligt förslaget, tonsättaren har rätt till ersättning. Kommittén har därför ansett det nu berörda undantaget icke böra bibehållas.

Såsom särskilt villkor för lånerätten uppställles för närvarande, att samlingen *efter sin beskaffenhet* skall vara lämpad för de privilegierade ändamålen. Att detta bör gälla torde ligga i sakens natur; kommittén har icke ansett erforderligt att särskilt framhäva detta i lagtexten. Vid bedömande huruvida en samling kan anses utgiven till bruk vid gudstjänst eller undervisning räcker det sålunda icke att taga hänsyn till utgivarens uttalande om samlingens ändamål, i förord eller eljest, utan frågan måste bedömas objektivt. Framgår det att samlingen i själva verket är avsedd för annat ändamål — t. ex. att användas som en vanlig antologi — kan den icke utgivas med stöd av lånerätten. Å andra sidan medför icke den omständigheten, att t. ex. en sångbok för skolbruk faktiskt är lämpad även för hemmen, att lånerätten icke skulle få åberopas.

4) Lånerätten är begränsad till *mindre delar av verk* eller *verk av ringa omfång*.

Detta villkor motsvarar vad som för närvarande gäller för lån av litterära verk. Anmärkas må att 1919 års LL ursprungligen upptog samma begränsning även för musikaliska verk, vilken emellertid — utan motive-ring — bortföll vid en år 1927 genomförd omredigering av bestämmelserna.

I fråga om samlingar till bruk vid undervisning uppställer gällande rätt speciella regler. För litterära verk stadgas sålunda, att icke mer av samma författares skrifter än som motsvarar ett tryckark av dessa må lånas. Beträffande musikaliska verk gäller efter 1927 års lagändring till en början, att av en och samma tonsättare icke må lånas flera verk eller delar därav än som motsvarar en tjugondel av samlingens hela antal; här föreligger alltså en relativ begränsning. Vidare stadgas den absoluta inskränknigen, att av en och samma tonsättare må lånas högst fem verk. Slutligen gäller, att verk eller del därav med flera än trettio två takter överhuvudtaget icke få lånas.

Att så detaljerade bestämmelser uppställts beträffande samlingar till bruk vid undervisning sammanhänger med att på området förekommit tendenser att över hövan utnyttja lånerätten; detta framstod såsom särskilt betänkligt med hänsyn till att rätten kunde utövas helt fritt. Då upphovsmannen enligt förslaget skall erhålla rätt till ersättning, torde emellertid behov knappast föreligga att begränsa lånerätten utöver vad som

följer av den förut återgivna bestämmelsen i förslaget, att endast mindre delar av verk eller verk av ringa omfång skola få återgivas. På grund härav och då de nu gällande specialreglerna framstå såsom alltför schematiska och stela, har kommittén ansett dessa icke böra bibehållas.

5) Slutligen stadgas den begränsningen, att i samling icke må medtagas *verk som tillkommit för att brukas vid undervisning*. Förslaget överensstämmer i denna del med gällande rätt. Att denna begränsning fortfarande bör bibehållas synes utan vidare klart; beträffande dessa verk är utgivning för pedagogiskt bruk det enda sätt att tillgodogöra verket som ifrågakommer och icke, såsom i huvudfallet, en sekundär form för utnyttjande.

Det har däremot icke ansetts förenligt med den grundtanke som uppbär låneregeln att genomföra motsvarande begränsning, då det gäller verk som tillkommit för att brukas vid gudstjänst. Eftersom de flesta verk som användas vid gudstjänst — psalmtexter, psalmmelodier, preludier, orgelstycken av rent kyrklig karaktär, hymner och liknande — tillkommit just för sådant bruk, skulle en undantagsregel här sätta själva huvudregeln ur kraft. I och för sig kan för dessa verk anföras motsvarande skäl för undantag som beträffande pedagogiska verk, d. v. s. att utgivning för kyrkligt bruk är den enda form för tillgodogörande av verket som ifrågakommer och därför borde förbehållas upphovsmännen. Här måste dock hänsyn tagas till vissa praktiska omständigheter av stor betydelse. Inom gudstjänstlivet är det icke praktiskt att — såsom väl kan ske vid musicerande i hemmet och vid undervisning — röra sig med ett växlande antal separata utgåvor av texter och melodier, utan man behöver ha tillgång till enhetliga samlingar, ordnade i nummerföljd eller på annat sätt, vilka innehålla vad som lämpar sig för olika tillfällen. Sådana samlingar kunna därför sägas på detta område vara den normala eller i varje fall den viktigaste formen för utgivning, och om, såsom enligt förslaget, upphovsmännen få rätt till ersättning, torde en lånerätt i detta hänseende betraktas som fullt naturlig och rimlig.

Det föreslagna stadgandet är tillämpligt även på *verk som avses i 1 § andra stycket*, d. v. s. kartor samt sådana teckningar och liknande verk, som icke äro konstverk. Sådana alster få alltså användas såsom illustrationer under motsvarande förutsättningar som textbidrag.

Det naturliga tillämpningsområdet för stadgandet är utgivning av skolböcker, koralböcker, samlingar för musikundervisning och liknande i allmänhet genom *tryck* mångfaldigade samlingar. Principiellt tillåta bestämmelserna emellertid även utgivning i andra former, exempelvis utgivning av magnetofonband på vilka för undervisningsändamål upptagits utdrag av litterära eller musikaliska verk. Erinras må att i sådana fall 17 § kan vara tillämplig; upphovsman till utnyttjat verk är då icke berättigad

till ersättning. Däremot kan det nu föreslagna stadgandet icke åberopas, om exempelvis en för undervisningsbruk avsedd film åstadkommes genom sammanställning av brottstycken från andra filmer; något praktiskt behov av en lånerätt i denna riktning torde icke föreligga.

B) Rätten att i samling återgiva konstverk

Det hittills sagda har avsett rätten att för samlingar låna litterära och musikaliska verk. I samband härmed böra uppställas regler motsvarande föreskrifterna i 1919 års KL om rätt att i skrift, som är avsedd att tjäna till bruk vid undervisning, efterbilda konstverk såsom förklaring av texten.

Enligt kommitténs mening böra hithörande regler följa samma principer som bestämmelserna om lån av litterära och musikaliska verk. Det bör sålunda å ena sidan icke vara tillåtet att använda konstverk som illustrationer i arbeten till bruk vid undervisning annat än där fråga är om sådant samlingsverk varom förut varit tal. Å andra sidan finns icke skäl att begränsa rätten till samlingsverk avsedda för undervisning; även i samlingsverk till bruk vid gudstjänst bör det principiellt vara tillåtet att intaga konstverk, låt vara att detta icke är någon praktisk fråga. Vidare är även i förevarande fall motiverat, att upphovsmannen erhåller rätt till ersättning. Slutligen bör uppställas en särskild karenstid, under vilken konstverket icke må tagas i anspråk med stöd av lånerätten; tiden synes också i detta fall lämpligen kunna sättas till fem år. Då konstverk i åtskilliga fall icke bli föremål för utgivning, bör tiden räknas från det år, då verket offentliggjordes.

I enlighet härmed utformade bestämmelser ha infogats i paragrafens första stycke. Ersättningsregeln i andra stycket kommer på grund av paragrafens uppställning att avse även hithörande fall.

Lånerätten har i lagtexten beskrivits som en rätt att i samlingsverk av den art, varom nu är fråga, återgiva konstverk *i anslutning till texten*. Såsom anförts vid 14 §, där motsvarande uttryck använts, innebär detta att texten skall vara det huvudsakliga och att konstverket skall återgivas endast för att ytterligare belysa denna. I en för gymnasieundervisning avsedd lärobok i konsthistoria, som sammanställs med stöd av 16 §, få alltså såsom illustrationer intagas konstverk, vilka behandlas i texten eller exemplifiera eller illustrera vad som där sägs. Däremot är det icke tillåtet att sammanställa ett planschverk, även om avsikten är att detta skall användas vid undervisning av nämnt slag.

På grund av paragrafens uppställning kommer även beträffande konstverk att gälla den förut berörda bestämmelsen att verk, som tillkommit för att brukas vid undervisning, ej må medtagas i samling; den torde i detta sammanhang dock ha ringa praktisk betydelse.

Sammanfattning

I förevarande paragraf föreslås bestämmelser om lånerätt till förmån för utgivning av samlingsverk till bruk vid gudstjänst eller undervisning. Lånerätten skall gälla med avseende å såväl litterära och musikaliska verk som konstverk. Beträffande litterära och musikaliska verk ha de föreslagna bestämmelserna nära motsvarighet i gällande regler om lånerätt till förmån för samlingar för nu angivna ändamål. I fråga om konstverk äro förslagens bestämmelser avsedda att träda i stället för den nuvarande, mera vidsträckt rätten att använda konstverk som illustrationer i skrifter för undervisningsbruk, oavsett om dessa äro samlingar eller icke; i denna del föreslås sålunda en principiell begränsning av den hittills gällande lånerätten. Å andra sidan skall enligt förslaget konstverk få lånas även för samlingar till bruk vid gudstjänst; härutinnan föreligger en utvidgning av nu gällande lånerätt, som dock torde vara av ringa praktisk betydelse.

Den viktigaste nyheten i förslaget är, att däri införts rätt till ersättning för upphovsmannen. Ersättningen skall i händelse av tvist bestämmas i den ordning Kungl. Maj:t föreskriver. En annan mera principiell nyhet är, att lånerätten icke skall få tagas i anspråk under en viss karenstid; denna har ansetts böra sättas till fem år. Tiden skall beträffande litterära och musikaliska verk räknas från utgången av det år, då verket utgavs, och i fråga om konstverk från utgången av det år, då verket offentliggjordes.

Vad beträffar lånerättens utformning i övrigt föreslås regler, som i stort sett ansluta sig till nu gällande bestämmelser om lånerätt för samlingar. De privilegierade ändamålen angivas sålunda på samma sätt som nu; i fråga om undervisning har dock kravet på att denna skall vara elementär fått utgå. En ändring av ringa betydelse är, att lånerätten skall få tagas i anspråk endast för samlingar av den art att de kunna betecknas som samlingsverk, d. v. s. samlingar som tillkommit genom ett självständigt redigeringsarbete. I gällande rätt har från det privilegierade området undantagits samlingar, som utgivnas till bruk vid musikskolor; detta undantag har icke ansetts böra bibehållas. I kvantitativt hänseende föreslås, att lånerätten beträffande litterära och musikaliska verk begränsas till att avse mindre delar av verk eller verk av ringa omfång. Denna begränsning överensstämmer såvitt angår litterära verk med gällande rätt, men är ny för de musikaliska verkens del. I förslaget har icke bibehållits vissa kvantitativa begränsningar, som gällande rätt uppställer i fråga om den omfattning, i vilken litterära och musikaliska verk få tagas i anspråk för samlingar till bruk vid elementär undervisning — för litterära verk begränsning till ett tryckark, för musikaliska verk begränsning till visst antal takter m. m. Konstverk skola enligt förslaget få återgivas i samlingsverk endast om det sker i anslutning till texten.

17 §

Ljudupptagning för undervisning

I skolorna begagnas numera i stor utsträckning apparater för ljudupptagning såsom hjälpmedel vid undervisningen.¹ Vanligtvis sker upptagningen genom elektromagnetiska metoder på band eller tråd (magnetofoner och liknande). Användningsformerna äro skiftande. Sålunda inspelas *skolradioprogram* i sådana fall, då utsändningen icke kan fogas in i schemat; inspelningen avlyssnas senare vid lämplig tidpunkt. Många lärare spela också in andra programpunkter i radioutsändningarna, t. ex. uppläsningar av litterära verk och avsnitt ur historiska skådespel, för att använda upptagningarna såsom illustrationer till undervisningen i litteraturhistoria eller historia. I andra fall göras inspelningar från *grammofonskivor*, både från talskivor, lämpliga för språkundervisning, och från skivor med barnvisor o. dyl., lämpliga för sångundervisning. Som en fördel har framhållits att materialet, om det spelas in på band, kan redigeras ut alltefter lärarens tycke och smak. Han kan sammanställa egna intonationsband för skolbruk genom urval ur goda skivintalningar. Han kan också på ett och samma band redigera ihop en samling av t. ex. tyska »Lieder», där uppläsningen av vissa dikter följes av samma texter i sångframförande. Inspelningar användas vidare såsom ett *kontrollmedel vid språk- och sångundervisningen*. Under en språklektion få eleverna själva intala exempelvis ett stycke ur textboken, varefter läraren i anslutning till det inspelade giver råd och anvisningar beträffande uttalet; liknande metoder tillämpas inom sångundervisningen. Man kan också låta infödda tala in den läsebok som användes, antingen hela textmaterialet eller delar därav, varefter det inspelade återgives som hörövning, som diktamensövning eller för övning och korrektion av uttal.

I alla de fall som nu berörts kunna inspelningarna avse både skyddade och oskyddade verk, liksom de kunna avse material som överhuvudtaget ej är att betrakta som verk. Man torde dock kunna utgå från att det inspelade ofta är ett skyddat verk. Där så är fallet, fordras för inspelningen principiellt tillstånd av upphovsmannen. Möjligen kunde ifrågasättas, huruvida icke reglerna om mångfaldigande för enskilt bruk (11 §) här vore tillämpliga. Dessa regler torde dock näppeligen kunna åberopas, då det som i förevarande fall rör sig om åtgärder vilka företagas i yrkesutövning — låt vara att läraren ej sällan kan anföra, att han gör inspelningarna av personligt intresse för denna undervisningsform.

¹ Se *Håkanson*, »Bild och ljud i undervisningen», Stockholm 1953, samt *Gorosch och Dahlström*, »Grammofon och magnetofon i språkundervisningen», *Tidning för Sveriges läroverk* 1953 s. 13 ff., från vilka arbeten de i texten nämnda exemplen äro hämtade.

Den omständigheten, att inspelningsverksamheten i skolorna formellt omfattas av upphovsmännens ensamrätt, torde emellertid i praktiken sällan eller aldrig uppmärksammas; från upphovsmännens sida torde man icke heller göra anspråk på några rättigheter i detta sammanhang, så länge verksamheten bedrivs under hittills förekommande former. Många gånger saknar spörsmålet all praktisk betydelse; som exempel kan nämnas att en elev själv talar in ett avsnitt ur en läsebok, varefter läraren, sedan han låtit eleven höra i vilket avseende dennes uttal är i behov av korrektion, utplånar inspelningen. Ej heller inspelning från radio eller grammofonskivor torde hittills ha tagit sådan omfattning, att upphovsmännens intressen ansetts kunna beröras därav.

Enligt kommitténs mening bör den praxis som sålunda utbildats legaliseras. Det är uppenbart att ljudupptagning i nu avsedda fall utgör ett så värdefullt hjälpmedel för undervisningen, att den bör förklaras tillåten. Sauntidigt böra skapas garantier mot att förfarandet får så vidsträckt omfattning, att det kan komma att göra intrång i upphovsmännens berättigade intressen. Ett stadgande i denna riktning har upptagits i förevarande paragraf.

Stadgandet har helt allmänt förklarats avse ljudupptagningar som ske inom *undervisningsverksamhet*. Såsom framgår av det förut anförda är visserligen huvudsyftet att frigiva inspelningarna inom de egentliga skolorna. Även inom annan undervisning, exempelvis musikskolorna, bör det dock vara tillåtet att i pedagogiskt syfte begagna förevarande hjälpmedel. Det kan visserligen ifrågasättas, huruvida rätten bör gälla även till förmån för sådana speciella undervisningsformer som exempelvis dansundervisning. Att här draga gränsen mellan olika fall är dock förenat med betydande praktiska svårigheter. De villkor för rätten, som stadgandet eljest föreskriver, torde också vara tillräckliga för att förhindra missbruk.

En viktig begränsning i rätten uppställer stadgandet genom att det endast frigiver inspelningar som ske *för tillfälligt bruk*. Förslaget ansluter sig här till den faktiska användning, som ljudupptagningar för närvarande ha. Det är också endast i sådana fall som det är motiverat att erkänna en särskild inspelningsrätt. Upptagningar för permanent bruk böra, även om de äro avsedda för undervisning, vara beroende av upphovsmännens tillstånd.

I anslutning härtill föreskrives vidare, att vad som framställts *ej må utnyttjas för annat ändamål och efter användningen skall göras obrukbart*. Då — såsom i allmänhet är fallet — upptagningen sker på band eller tråd, brukar man redan av tekniska och ekonomiska skäl utplåna den efter användningen; inspelningsmaterialet är tämligen dyrt och kan efter utplåningen användas på nytt. Emellertid förekomma även metoder att göra upptagningar på grammofonskivor, vanligen av plast. Med hänsyn till att sådana skivor äro ganska billiga finns en viss risk för att inspelade skivor, även om inspelningen gjorts för endast tillfälligt bruk, likväl bli liggande och

senare kunna få obehörig användning. Det kunde därför övervägas att begränsa inspelningsrätten till upptagningar av förstnämnda slag. Emellertid kan skillnaden i pris mellan olika inspelningsmaterial komma att utjämnas, och kommittén har därför icke ansett tillräckliga skäl föreligga att uppställa något villkor i antytt avseende.

Det normala fallet torde vara att inspelningarna framställas inom vederbörande skola eller undervisningsanstalt, ofta av den lärare som skall använda dem. I diskussionen har emellertid framförts önskemål om att inom skolväsendet anordnas inspelningscentraler, från vilka valda språkband och inspelningar av radioprogram distribueras till skolorna. Om inspelningarna härvid äro avsedda att inom skolorna användas endast för tillfälligt bruk, bör förfarandet anses förenligt med stadgandet.

Främst med hänsyn till upphovsmannens ideella intressen har stadgandet begränsats till att avse *offenliggjort* verk; angående innebörden av detta uttryck hänvisas till 8 §.

Anmärkas må att elektromagnetiska band kunna användas icke blott för upptagning och återgivning av ljud utan även för upptagning och återgivning av *televisionsutsändningar*. Tekniken på området torde dock ännu befinna sig på experimentstadiet; i varje fall finnas ännu icke några apparater för ändamålet att tillgå för skolbruk eller eljest för allmänheten. Då man ej vet vilken användning hithörande metoder kunna få inom undervisningen, synas för närvarande några regler i ämnet icke böra införas.

Det föreslagna stadgandet har icke någon direkt motsvarighet i utländsk lagstiftning. I 1954 års *tyska* förslag har dock upptagits en regel, som tillåter skolorna att överföra skolradioprogram på band. Som förutsättning gäller att överföringen sker inom skolan och i enstaka exemplar. Stadgandet skall vara tillämpligt även på band för bildåtergivning.

Sammanfattning

Genom förevarande paragraf förklaras tillåtet att inom undervisningsverksamhet för tillfälligt bruk framställa exemplar av offentliggjort verk genom ljudupptagning (magnetofoner och liknande). Till skydd för upphovsmannen föreskrives, att vad sålunda framställts ej må utnyttjas för annat ändamål och efter användningen skall göras obrukbart. Stadgandet, som saknar motsvarighet i gällande rätt, avser att legalisera den inspelningsverksamhet för undervisningsändamål som redan förekommer och att bestämma gränserna för denna.

18 §

Blindskrift

I förevarande paragraf föreslås den inskränkningen i upphovsmannens ensamrätt, att av utgivet litterärt eller musikaliskt verk exemplar må framställas i blindskrift. Bestämmelsen, som saknar motsvarighet i gällande rätt, uppbäres av humanitära grunder. I praktiken torde lånerätten komma att utnyttjas endast av organisationer, som bedriva verksamhet för de blindas väl.

19 §

Sångtexter

I förevarande paragraf behandlas rätten att mångfaldiga och offentligt framföra dikter såsom text till musikaliska verk.

Gällande svensk rätt

Enligt 11 § första stycket 2) i 1919 års LL är tillåtet, att utgiven dikt mångfaldigas i musikaliskt verk såsom text till notskriften eller upptages på konsertprogram. Sådan dikt får också framföras offentligt såsom text till musikaliskt verk; i 10 § 2) göres nämligen det undantaget i författares ensamrätt att offentligen föredraga skrift, att utgiven skrift må föredragas »annorledes än genom uppläsning». Undantagsbestämmelsen är endast tillämplig då fråga är om ett »föredragande» i lagens mening, d. v. s. i första hand då dikten såsom sångtext föredrages vid ett personligt framträdande inför publik. På grund av regeln i 2 § andra stycket sista punkten är bestämmelsen emellertid tillämplig även då ett sångligt föredragande återgives offentligt genom grammofonskiva eller liknande anordning. Enligt vissa uttalanden vid stadgandets tillkomst¹ torde bestämmelsen icke kunna åberopas då ett sångligt föredragande utsändes genom radio eller offentligt återgives genom ljudfilm; dessa framförandeformer äro nämligen icke att hänföra till »föredragande» utan ha i 2 § fått utgöra en särskild kategori.

Nordisk rätt i övrigt

Den danska lagen (§ 14) tillåter, att enstaka utgivna mindre dikter få avtryckas som text till musikaliska kompositioner, därest den berättigade icke uttryckligen förbjudit sådant bruk av dikten. Dylika dikter få också

¹ Prop. 2/1931 s. 41, 42 och 57.

avtryckas på konsertprogram och utnyttjas som text vid offentligt framförande av musikaliska kompositioner. Den *norska* lagen (§ 9) bestämmer, att enstaka utgivna mindre dikter fritt få återgivas som ledsagande text till noter och på konsertprogram. Dylika dikter få också framföras offentligt tillsammans med musiken; textförfattaren har i så fall krav på tredjedelen av honoraret för framförandet. Ett liknande stadgande återfinnes i den *finska* lagen (17 §), som dock icke upptager någon bestämmelse om honorar till författaren.

Utländsk rätt — Bernkonventionen

Den *tyska* lagen (§§ 20, 26 LUG) innehåller stadganden av liknande innebörd som de svenska bestämmelserna i ämnet; en ytterligare begränsning av lånerätten föreligger däri, att den ej är tillämplig på dikt som efter sin art är avsedd för komposition. I 1954 års förslag (§§ 48, 55) är den viktigaste nyheten, att det införes skyldighet för tonsättaren att till författaren avstå skäligen del av de intäkter han erhåller, då dikten utnyttjas i förbindelse med kompositionen. Även enligt den *österrikiska* lagens hithörande regler (§§ 47, 48) äger författaren uppbära sådan andel. I *italiensk* rätt synes icke förekomma lånefrihet på detta område.

Bernkonventionen innehåller ej någon bestämmelse i ämnet.

Kommittén

Första stycket

Principiellt åtnjuter en upphovsman skydd för sitt verk även då det utnyttjas i kombination med annat verk. Då en kompositör, som tonsatt en dikt, vill utgiva kompositionen med dikten som text eller låta offentligt framföra den tonsatta dikten, bör sålunda i princip författarens samtycke inhämtas. Inom den upphovsmannarättsliga lagstiftningen tillåtes emellertid ofta, att dikter i sådana fall få i viss utsträckning begagnas fritt. Såsom skäl härför brukar anföras, att det är ett allmänt kulturellt intresse, att kompositörerna icke avskäras från den inspirationskälla, som poesien utgör för den musikaliska alstringen; en kompositör, som tonsätter en dikt, bör icke i sin skapande verksamhet känna sig bunden av att de båda sålunda förenade verkens utgivning eller offentliga framförande skall kunna äventyras av anspråk från författarens sida. Det anføres även att en dikt, som utgives eller framföres offentligt såsom text till en musikalisk komposition, begagnas utanför sitt normala avsättningsområde och att författaren därför icke lider intrång av förfarandet.

Rätten att fritt begagna dikter för nu angivna ändamål har emellertid starkt kritiserats. I diskussionen har framför allt anförts, att lånerätten kan leda till intrång i författarnas ideella intressen. På grund av lånerätten

kan sålunda en betydande diktare nödgas finna sig i, att hans verk av en inedelmåttig kompositör behandlas på ett sätt som är ovärdigt texten; exemplen härpå i praktiken äro talrika. Det har också anförts, att lånerätten utgör hinder för den som författat en dikt att med viss kompositör träffa avtal om ensamrätt för denne att utgiva tonsättning till dikten.

Den nu berörda lånerätten är erkänd även i svensk rätt men har hos oss icke varit föremål för mer ingående diskussion. Motiven till gällande rättsbestämmelser i ämnet äro sålunda mycket knapphändiga. Från författarhåll har dock riktats kritik mot lånerätten, varvid gjorts gällande att denna saknar varje rättsgrund.

Enligt kommitténs mening måste stor betydelse tillmätas invändningen, att lånerätten kan medföra intrång i författarnas ideella intressen. Även deras ekonomiska intressen sättas genom lånerätten åt sidan till förmån för kompositörerna. Överhuvud är det främmande för upphovsmannarätten att på detta sätt vid en konflikt mellan olika upphovsmäns intressen giva den ene försteget blott på grund av arten av hans verk och även främmande att tillgodose en viss grupp upphovsmän på bekostnad av en annan. Å andra sidan synes det icke heller tillfredsställande, att författaren till en dikt, som inspirerat en komposition av objektivt sett kanske betydande värde, skall kunna hindra att denna göres tillgänglig för allmänheten med text på sätt kompositören tänkt sig. Såsom exempel har nämnts, att Goethe var mycket otillfredsställd med vissa av Schuberts kompositioner till hans dikter och sannolikt skulle ha hindrat dessas offentliggörande, om det varit honom möjligt. Att här finna en riktig avvägning mellan författarens och kompositörens motsatta intressen erbjuder stora svårigheter, särskilt på grund av att konflikten i väsentlig grad ligger på det ideella planet och att hänsyn måste tagas till allmänhetens och kulturlivets intresse, att kompositörernas frihet icke i alltför hög grad kringskäres.

Vid överbägande av olika förslag till en lämplig lösning har kommittén funnit goda skäl tala till förmån för ett — i huvudsak efter dansk förebild utformat — system, enligt vilket lånerätten principiellt bibehålles, men författaren erhåller möjlighet att genom ett särskilt, vid utgivningen av dikten meddelat *förbud* sätta lånerätten ur kraft. Författaren kan på detta sätt förbehålla sig rätt att vara medbestämmande, då dikten skall begagnas såsom text till kompositioner. Har sådant förbehåll gjorts, vet å andra sidan kompositören på förhand, att han icke ensam kan disponera över båda verken.

Emellertid synes man ej böra stanna vid att på nu antytt sätt tillgodose författarnas intressen. De skäl, som motivera att tonsättarna erhålla rätt att begagna dikter för kompositionsändamål, leda ej längre än till att det bör vara tillåtet att — om förbud ej utsatts — taga dikten i anspråk utan särskilt tillstånd. Däremot föreligger icke anledning att dikten, såsom är fallet enligt gällande bestämmelser, skall få tillgodogöras utan att författaren

kan göra anspråk på ersättning. Rätt i sådant hänseende bör tillerkännas denne, och låneregeln bör därför utformas som en s. k. *tvångslicens*.

En på nu angivna principer byggd bestämmelse har upptagits i första stycket av förevarande paragraf. Angående stadgandets närmare innehåll må anföras följande.

Lånerätten har begränsats till att avse *mindre dikt eller del av dikt*. Uttrycket dikt bör härvid icke tolkas restriktivt; kan ett litterärt verk utgöra underlag för en komposition, torde det få anses som dikt i förslagets mening. Att den uppställda kvantitativa begränsningen, som saknas i gällande rätt, är motiverad, synes utan vidare klart. Enligt förslaget får sålunda en längre dikt, t. ex. en ballad, icke i sin helhet tagas i anspråk med stöd av lånerätten. Från en och samma författare få lånas flera dikter; att såsom skett i dansk och norsk lag begränsa lånerätten till enstaka dikter ur författarens produktion har icke ansetts lämpligt. I främmande rätt göres stundom undantag för sådan dikt, som är särskilt avsedd att tonsättas, såsom kantater, operatexter eller sånginlägg i teaterstycken. Just för dylika fall lämpar sig emellertid väl den föreslagna möjligheten att utsätta förbud mot lån. Att en dikt tonsatts av annan hindrar icke att den lånas till en ny tonsättning.

Enligt stadgandet består lånerätten i att dikten må som *text till det musikaliska verket återgivnas i noter och framföras offentligt*. Närmast avses det fallet, att dikten användes som sångtext, men hinder bör ej möta att återropa stadgandet även då dikten begagnas som text vid recitation (melodram). Till noter äro att hänföra såväl nothäften som sång- och visböcker. Annat mångfaldigande än återgivning i noter faller utanför stadgandet; inspelning på grammofonskiva eller film är därför beroende av författarens samtycke. Vad angår rätten att framföra den tonsatta dikten offentligt må anmärkas att stadgandet, i motsats till bestämmelserna i gällande rätt, är tillämpligt även vid utsändning i radio eller återgivning genom ljudfilm. Det skulle strida mot förslagets principer att här göra skillnad mellan olika former av framförande. Det bör beaktas, att författaren enligt förslaget alltid skall ha rätt till ersättning; den ändring som förslaget i denna del innebär torde därför i praktiken sakna större betydelse.

I fråga om författarens möjlighet att meddela *förbud* mot lån av dikten gäller enligt stadgandet, att förbud skall utsättas »vid utgivandet». I en diktsamling kan generellt förbud utsättas t. ex. på baksidan av titelbladet. Publiceras dikten i pressen, bör förbudet utsättas vid dikten. På en grammofonskiva anbringas det lämpligen på etiketten. Genom förbudet skall komma till klart uttryck, att författaren förbehåller sig just det i förevarande paragraf avsedda utnyttjandet; en allmän klausul (»Alla rättigheter förbehållas» eller liknande) är icke tillfyllest. Utgives en dikt i flera upplagor, bör förbudet utsättas på varje ny upplaga; underlåtes detta i någon av upplagorna, måste anses att författaren eftergivit förbudet.

Huvudsakligen av hänsyn till upphovsmannens ideella intressen och i anslutning till gällande bestämmelser har som villkor för lånerätten uppställts, att dikten är *utgiven*; angående innebörden av detta uttryck hänvisas till 8 §.

Föreskrift att författaren skall äga rätt till *ersättning* har upptagits i stadgandets andra punkt. Anmärkas må att lånerätten, ehuru den sakligt är motiverad av hänsyn till tonsättaren, formellt utövas av den förläggare som utger det musikaliska verket med dikten som text eller av den som arrangerar ett offentligt framförande av musiken med dikten som text. Det är därför vederbörande företagare, som skall utgiva ersättning åt författaren. I sakens natur ligger, att ersättningen i allmänhet måste stanna vid ganska blygsamt belopp och i regel understiga vad som utgår till kompositören. I händelse av tvist bör, liksom eljest är fallet beträffande förslagens regler om tvångslicens, beloppets storlek bestämmas i den ordning Kungl. Maj:t föreskriver; se härom närmare vid 52 §.

Rätten till ersättning kan göras gällande under hela den tid dikten åtnjuter skydd och oberoende av hur det förhåller sig med skyddet för den musikaliska kompositionen. Den kan emellertid ej åberopas där verket framföres under sådana förhållanden, att återgivningen enligt annat stadgande — exempelvis 20 § — är helt fri.

Det har framkastats, att det borde införas en lånerätt av den typ som nu föreslagits även i förhållande till musikaliska kompositioner, vilken skulle gälla till förmån för författare, som sätta ord till sådana. Något praktiskt behov av en dylik lånerätt torde dock icke föreligga.

Andra stycket

Vid sångframträdanden och andra tillfällen, då dikter framföras såsom text till musikaliska kompositioner, förekommer ofta att till bruk för åhörarna texten återgives i konsertprogram eller liknande tryckalster. Enligt gällande rätt är det generellt tillåtet att för sådant ändamål mångfaldiga tonsatta dikter; bestämmelsen härom får ses mot bakgrund av att i nu åsyftade fall själva framförandet av dikten alltid är fritt. Även med förslagens reglering av den rätt som tillkommer författarna bör motsvarande gälla. Att texten tillhandahålles åt åhörarna är ett led i arrangemanget av själva framförandet; har arrangören fått tillstånd att framföra dikten eller är sådant framförande tillåtet på grund av första stycket eller annat stadgande, bör han därför även vara berättigad att mångfaldiga texten för nu angivna ändamål. En bestämmelse i antydd riktning har upptagits i andra stycket av förevarande paragraf.

Under *konsertprogram* i stadgandets mening är i första hand att hänföra ett sådant program, som arrangören av en konsert låter framställa till bruk för åhörarna och som icke innehåller andra uppgifter och artiklar än som äga

samband med konserten. Hit bör emellertid även räknas ett program för en serie konserter av en viss solist eller kör, t. ex. program som är avsett att användas vid en konsertturné och som upptager hela repertoaren för turnén. Då i stadgandet talas om konsertprogram *och dylikt*, åsyftas exempelvis sådant texttryck som ibland utdelas i samband med att sång utföres vid kyrkliga ceremonier. Däremot kan stadgandet ej åberopas i fråga om återgivning i tidning eller tidskrift, t. ex. i en publikation för radiolyssnarna; en sådan kan ej anses jämförlig med ett konsertprogram.

Någon rätt till *ersättning* för mångfaldigande, som äger rum med stöd av förevarande stadgande, har icke ansetts motiverad. Gottgörelse för sådant tryck bör innefattas i den ersättning för själva framförandet, vartill textförfattaren i förekommande fall är berättigad. Om däremot framförandet är helt fritt, synes ej heller någon gottgörelse i nu berörda hänseende höra utgå.

Sammanfattning

I första stycket av förevarande paragraf regleras rätten att mångfaldiga och offentligt framföra dikter såsom text till musikaliska verk. Principiellt har den frihet som härutinnan föreligger enligt 1919 års LL bibehållits, men enligt förslaget skall författaren äga att vid utgivandet meddela förbud mot att dikten begagnas. En viktig nyhet är vidare att författaren, om dikten användes med stöd av stadgandet, åtnjuter rätt till ersättning. Lånerätten har kvantitativt begränsats; den skall endast kunna åberopas vid lån av mindre dikt eller del av dikt. I motsats till gällande rätt är stadgandet även tillämpligt, då ett framförande utsändes i radio eller återgives genom ljudfilm. Med hänsyn till att författaren äger rätt till ersättning torde ändringen i praktiken sakna större betydelse.

I andra stycket har upptagits en regel, att det vid verkets framförande städse skall vara tillåtet att till bruk för åhörarna återgiva texten i konsertprogram och dylikt. Regeln överensstämmer i huvudsak med gällande rätt.

20 §

Fria framföranden

I förevarande paragraf stadgas inskränkningar i upphovsmannens ensamrätt att framföra verket offentligt, motiverade av hänsyn till vissa religiösa, kulturella och andra samhällliga intressen.

Gällande svensk rätt

I 1919 års LL behandlas detta ämne i 10 §. Enligt denna få såväl litterära som musikaliska verk i vissa fall fritt framföras offentligt. Gemensam förutsättning är, att verket är utgivet.

Vad först angår *litterära verk* stadgas i 10 § 2), att sådant må offentligen uppläsas av den, som icke yrkesmässigt ägnar sig åt uppläsning. Även yrkesuppläsare får fritt uppläsa verk, om han icke erhåller någon ersättning eller uppläsningen blivit i folkbildningssyfte anordnad av statsunderstödd folkbildningsorganisation. Att offentligt föredraga litterärt verk såsom sångtext är generellt tillåtet; se härom redogörelsen under 19 § i förslaget. Dramatiska verk få ej i något fall uppföras utan upphovsmanens tillstånd.

Musikaliska verk få enligt 10 § 3) fritt utföras offentligt i två fall. För det ena uppställs såsom förutsättning, att allmänheten äger utan avgift övervara utförandet och att detta ej heller sker i förvärvssyfte. På grund av detta stadgande får musik fritt utföras vid gudstjänst ävensom vid parkkonserter o. dyl. För det andra fallet gäller såsom villkor, att den av utförandet härflytande inkomsten är avsedd för välgörande ändamål och att den utförande icke erhåller någon ersättning.

Undantagsreglerna äro ej tillämpliga, då en uppläsning eller ett musikutförande skall utsändas genom radio. Här uppställs 10 § 4) särskilda regler. Enligt dessa får ett verk utan tillstånd utsändas genom radio för religiös uppbyggelse eller för elementär undervisning. Vidare får ett verks offentliga föredragande eller utförande utan tillstånd återgivas genom radio, då allmänheten äger utan avgift övervara föredragandet eller utförandet och detta ej heller sker i förvärvssyfte. Här åsyftas alltså vissa — men icke alla — av de fall, då själva föredragandet eller utförandet på grund av de förut återgivna reglerna är fritt.

Utländsk rätt

Även i de utländska rättssystem, till vilka hänsyn tagits i betänkanudet, tillåtes i allmänhet att utgivna litterära och musikaliska verk få fritt framföras för vissa allmännyttiga ändamål; undantagsreglerna avse dock icke sceniska verk.

I fråga om musikutföranden möter i stort sett samma reglering som i Sverige. I *dansk* (§ 14), *finsk* (17 §) och *norsk* (§ 9) rätt liksom i *tysk* (§ 27 LUG) och *österrikisk* (§ 53) gäller sålunda till en början, att offentligt utförande är tillåtet, om åhörarna äga fritt tillträde samt utförandet ej arrangeras i förvärvssyfte. Av intresse är att i Finland och Österrike såsom ytterligare villkor uppställs, att de medverkande ej uppbära ersättning. I österrikisk rätt finnas särskilda regler om utföranden vid kyrkliga, borgerliga och militära högtidligheter; sådana utföranden äro städse fria, om åhö-

rarna ha tillträde utan avgift. I Danmark, Tyskland och Österrike gäller vidare, liksom i Sverige, att musik får fritt utföras vid välgörenhetstillställningar, under villkor att de medverkande ej uppbära ersättning. I Danmark likställes härmed det fallet, att intäkten skall användas för annat allmännyttigt ändamål än välgörenhet. Enligt ifrågavarande rättssystem får musik utföras fritt även i vissa andra sammanhang. Nämnas må att detta enligt dansk, finsk och norsk rätt gäller vid folkfester, även om entréavgift upptages; en förutsättning är dock, att festen icke är anordnad i förvärvssyfte.

De regler, som frigiva uppläsning av litterära verk, äro icke lika enhetliga. I *Norge* (§ 9) gälla för detta fall samma bestämmelser som för musikutföranden. Även *österrikisk* rätt (§ 50) innehåller likartade regler för de båda fallen. Här finns dessutom en bestämmelse (§ 45) som medger, att litterära verk i den utsträckning, som betingas av ändamålet, få utnyttjas för radioutsändningar, anordnade för skolbruk. Enligt *dansk* rätt (§ 14) får uppläsning äga rum, där den icke sker i privat förvärvssyfte. Detta anses innebära, att sådant syfte varken får föreligga hos arrangören eller hos uppläsaren. Uppläsningen anses tillåten, där intäkterna uteslutande skola gå till välgörande ändamål. I *Finland* (9 §) och *Tyskland* (§ 11 LUG) är uppläsning av utgivna litterära verk helt fri.

Enligt *italiensk* lag (art. 71) göres på förevarande område icke annan inskränkning i upphovsmannens rätt än att vissa militära kapell äga fritt utföra musik, under förutsättning att detta ej sker i förvärvssyfte.

Slutligen må nämnas att 1954 års *tyska* förslag (§ 46) reglerar förevarande spörsmål i nära anslutning till den österrikiska rätten.

Bernkonventionen

Ett av Brysselkonferensens viktigare resultat var att i Bernkonventionen infördes bestämmelser, att upphovsmännen äga ensamrätt att offentligt utföra och uppläsa sina verk (art. 11 och 11 ter). I konventionstexten ha icke upptagits några undantag i denna ensamrätt. På hemställen av flera länder, bland dem de nordiska, uttalade konferensen emellertid, att unionsländerna icke kunde anses förhindrade att i ensamrätten göra undantag av mindre betydelse till förmån för religiösa, kulturella och patriotiska ändamål.¹ I generalrapporten från konferensen formuleras denna ståndpunkt så, att unionsländerna äga i ensamrätten göra begränsade undantag till förmån för religiösa ceremonier, militära kapell samt för undervisnings- och folkbildningsändamål. Dessa undantag ha i generalrapporten förklarats tillåtna även då verk utsändas i radio eller återgivnas genom grammofon eller därmed jämförliga anordningar eller genom film (art. 11 bis, 13 och 14).²

¹ Brysselkonferensens handlingar s. 263 f.

² A. a. s. 100 f.

Kommittén

För närvarande regleras rätten att för de ändamål, varom nu är fråga, fritt framföra skyddade verk av en rad skilda bestämmelser. I förslaget ha dessa sammanförts och förenklats. De nya bestämmelserna bygga i stort sett på samma principer, som nu gälla för musikutföranden, och hänföra sig till två huvudfall, vilka behandlas i var sitt stycke.

Enligt första stycket föreligger till en början den inskränkningen i ensamrätten, att ett verk må framföras offentligt, om det sker *avgiftsfritt och utan förvärvssyfte*. Exempel härpå äro olika slags framföranden vid kyrkliga och liknande förrättningar, som äga rum i för allmänheten tillgängliga lokaler. Andra exempel av betydelse äro musikutföranden vid militärparader, processioner genom gator eller organisationers möten på allmänna platser.

Bestämmelsen täcker vissa fall, där det i och för sig kan vara tveksamt, huruvida framförandet bör vara fritt, exempelvis konserter som en stad sommartid anordnar i parker och på andra allmänna platser, avgiftsfria kyrkokonserter o. dyl. Sådana konserter anordnas som vanliga offentliga konserter; enda skillnaden är, att åhörarna äga fritt tillträde. Med hänsyn härtill kunde med visst fog göras gällande, att dessa fall borde omfattas av upphovsmannens ensamrätt. Att i praktiken draga en gräns mellan olika slags avgiftsfria framföranden är emellertid knappast möjligt.

Såsom avgiftsfria böra anses framföranden, till vilka allmänheten äger fritt tillträde. Om publiken frivilligt erlägger bidrag — om exempelvis kollekt upptages vid en kyrkokonsert — bör detta ej föranleda, att framförandet anses avgiftsbelagt.

Utanför bestämmelsen falla icke blott avgiftsbelagda framföranden utan även framföranden, som bekostas av arrangören men som ske i förvärvssyfte. Hit höra musikutföranden i restauranger och affärslokaler samt sådana som arrangeras i reklamsyfte. Ett annat viktigt exempel utgöres av den vid 2 § berörda s. k. industrimusiken; såsom där utvecklats måste denna anses ingå som ett led i den verksamhet, som vederbörande företag bedriver.

Anmärkas må att bestämmelsen ej är tillämplig på framföranden i radio; med hänsyn till att licensavgifter avkrävas innehavarna av mottagningsapparater måste radioutsändningar anses avgiftsbelagda.

En särskild grupp hithörande fall, nämligen framföranden vid *gudstjänst och undervisning*, ha generellt förklarats fria; i fråga om dessa uppställes icke något krav på att framförandet skall ske avgiftsfritt och utan förvärvssyfte. Vad angår framföranden vid gudstjänst saknar stadgandet i denna del i allmänhet självständig betydelse vid sidan av huvudregeln. Det innebär emellertid att radioutsändningar från högmässor, aftonsånger o. s. v. få äga rum utan tillstånd, oaktat utsändningarna såsom anförts få anses avgiftsbelagda. I fråga om undervisning bör uppmärksammas, att så-

dan i regel icke är offentlig. Stadgandet är emellertid i förevarande del av betydelse för sådana föreläsningar vid de akademiska läroanstalterna, som visserligen äro i princip offentliga men där det för tillträde kräves erläggande av viss avgift per termin eller liknande, samt framför allt för skolradion och annan undervisning, som bedrives i radio. Termen undervisning bör dock tolkas restriktivt; den är ej avsedd att täcka bildande eller eljest instruktiva program, som anordnas för radiopubliken i allmänhet.

I andra stycket frigivas för vissa fall framföranden som ske i *folkbildningsverksamhet*, för *välgörande ändamål* eller i annat *allmännyttigt syfte*, även om de äro avgiftsbelagda eller anordnade i förvärvssyfte. I allmänhet böra hithörande fall omfattas av ensamrätten; om exempelvis vid en välgörenhetssoaré engageras en populär yrkesartist för att locka publik, bör ersättning utgå för de verk denne utför. Om emellertid artisten avstår från honorar för den goda sakens skull eller de uppträdande äro amatörer som icke göra anspråk på ersättning, kan det vara motiverat att framförandet skall vara fritt även gentemot upphovsmännen. Framföranden om vilka nu är fråga ha därför förklarats fria under förutsättning, att den som utför verket gör det utan ersättning.

Vad angår de privilegierade ändamålen må anföras, att det av kommitén valda, sammanfattande uttrycket »allmännyttigt syfte» är hämtat från 16 § nöjesskatteförordningen och är avsett att äga i huvudsak samma innebörd som i denna. Det föreslagna stadgandet är sålunda tillämpligt, utom på framföranden som ske i folkbildningsverksamhet eller för välgörande ändamål, på framföranden vid tillställningar, där behållningen skall användas för sådana syften som främjande av barns eller ungdoms vård, fostern eller utbildning eller stödjande av sjukvård, försvaret o. dyl. I de fall, där uppkommen behållning endast delvis skall gå till välgörande ändamål eller annat allmännyttigt syfte, blir stadgandet icke tillämpligt; någon motsvarighet till förordningens bestämmelser om s. k. delat ändamål kan här av naturliga skäl icke finnas.

Ett särskilt spörsmål är, hur man skall bedöma det fallet att *flera medverka* och några deltagare erhålla ersättning, andra icke. Frågan är av stor praktisk vikt beträffande ensemble- och konsertutföranden. Man kunde här tänka sig, att en konsert av en amatörensensemble skulle vara fri, även om ensemblen förstärkts med en eller annan yrkesmusiker, som medverkar mot ersättning. I praktiken går dock blandningen av amatörer och yrkesmusiker längre. Det svenska offentliga musikalivet består till stor del i en konsertverksamhet, som är jämförlig med vanlig professionell sådan i allt utom däri, att uppträdande orkestrar ha ett större eller mindre inslag av amatörer; om körer gäller detsamma, ehuru rent numeriskt amatörinslaget däri brukar vara större. Under sådana förhållanden synes det icke möjligt att finna någon annan praktikabel regel än den, att framföranden äro fria allenast om samtliga medverkande göra det utan ersättning. En regel i denna

riktning har upptagits i texten. Denna begränsning, som torde föreligga redan enligt gällande rätt, medför att undantaget från ensamrätten får betydelse huvudsakligen i fråga om rena amatörprestationer.

Då bestämmelsen icke förutsätter att framförandet är avgiftsfritt, kan den principiellt tillämpas även då verk sändas ut i radio. Den torde dock här sakna praktisk betydelse; en radioutsändning lär nämligen sällan eller aldrig kunna anses anordnad i allmännyttigt syfte i förslaget mening.

Liksom första stycket är bestämmelsen principiellt tillämplig på framföranden av alla slags verk. Ett undantag har dock ansetts böra göras i fråga om *sceniska verk*. Det finns nämligen en produktion av skådespel, som huvudsakligen riktar sig till amatörteatern och som icke skulle kunna bestå, om den ej honorerades av denna.

Med hänsyn främst till upphovsmannens ideella intressen har paragrafen, i enlighet med de nuvarande reglerna, begränsats till att gälla *utgivna verk*; beträffande innebörden av detta uttryck hänvisas till 8 §.

Vad angår det föreslagna stadgandets förhållande till gällande rätt har redan antytts, att det i fråga om musikutföranden i stort sett motsvarar nuvarande bestämmelser; andra stycket innebär dock en viss utvidgning av det fria området. Däremot medföra de nya bestämmelserna i huvudsak en inskränkning i den nuvarande, mycket långtgående rätten att fritt uppläsa verk. Bland annat kommer uppläsning inom statsunderstödd folkbildningsverksamhet, som för närvarande städse må äga rum utan författarens samtycke, att vara fri endast om uppläsaren icke får någon ersättning. Enligt kommitténs mening finns ej anledning att här avvika från de regler, som eljest böra gälla om rätten att fritt framföra verk. Förslaget innebär vidare en viss inskränkning i radions rätt att fritt utsända verk, som dock torde vara av ringa praktisk betydelse.

Sammanfattning

I förevarande paragraf stadgas inskränkningar i upphovsmannens ensamrätt att framföra verket offentligt, motiverade av hänsyn till vissa religiösa, kulturella eller eljest samhällseliga intressen. Enligt första stycket föreligger rätt att fritt framföra verk vid gudstjänst och undervisning, så ock eljest om det sker avgiftsfritt och utan förvärvssyfte, exempelvis vid militärparader eller parkkonserter. Detsamma gäller enligt andra stycket framföranden i folkbildningsverksamhet, för välgörande ändamål eller i annat allmännyttigt syfte, om den eller de som utföra verket göra det utan ersättning. Sistnämnda bestämmelse avser dock icke sceniska verk. Paragrafen skall endast vara tillämplig på utgivna verk.

I fråga om musikutföranden motsvarar stadgandet i stort sett gällande rätt. Andra stycket innefattar dock en viss utvidgning av det fria området;

för närvarande äro endast utföranden för välgörande ändamål privilegierade. Beträffande uppläsning av litterära verk föreslås däremot i huvudsak en begränsning i förhållande till nuvarande bestämmelser.

21 §

Radio- och filmreportage

I förevarande paragraf har upptagits ett stadgande, varigenom det förklaras tillåtet att i viss utsträckning medtaga verk i radio- eller filmreportage.

Gällande svensk och utländsk rätt

Enligt en bestämmelse, som 1931 infördes i 10 § 4) i 1919 års LL, är det tillåtet att i radio sända ut ett verk, då utsändandet ingår i återgivande av en fortlöpande dagshändelse. Motsvarighet härtill saknas i övrig nordisk lagstiftning. I Tyskland gäller enligt en särskild, år 1936 utfärdad och ännu i kraft varande lag, att det är fritt att i filmreportage om dagshändelser medtaga därvid framförda eller visade verk. Bestämmelsen har överförts till 1954 års förslag (§ 44), som dessutom stadgar en liknande rätt till förmån för radioföretag. Enligt österrikisk rätt (§§ 49, 52) få små delar av litterära och musikaliska verk medtagas i film- eller radioreportage om dagshändelser.

Bernkonventionen

Spörsmålet, i vilken utsträckning det bör vara tillåtet att medtaga verk i radio- eller filmreportage, var föremål för överläggningar vid Brysselkonferensen. På förslag av flera länder, bland dem de nordiska, antog konferensen en ny artikel i Bernkonventionen, art. 10 bis, med bestämmelser i ämnet. Genom det nya stadgandet har till de nationella lagstiftningarna överlämnats att reglera, under vilka förutsättningar det skall vara tillåtet att för redogörelser om dagshändelser, som lämnas med hjälp av fotografi eller kinematografi eller i radio, inspela, återgiva och offentligt framföra korta avsnitt ur litterära eller konstnärliga verk.

Kommittén

Ett väsentligt inslag i den nutida nyhetsförmedlingen utgöres av radio- och filmreportage om dagshändelser av allmänt intresse. I sådana händelser ingår ej sällan som ett led, att ett litterärt eller musikaliskt verk fram-

föres. Att musiknummer utföras vid offentliga evenemang av skilda slag är sålunda vanligt. I vissa fall framföras även litterära verk i dylika sammanhang. Det kan vara fråga om utförande av en kantat eller uppläsning av en dikt, men i betraktande komma även högtidstal och liknande anföranden, vilka — såsom vid 1 § berörts — kunna vara skyddade som litterära verk. Om ett radio- eller filmreportage omfattar sådana inslag av musik eller tal, fordras principiellt, att vederbörande upphovsman lämnar tillstånd till radioutsändningen eller filminspelningen. Detta gäller även om det verk som framföres intager en undanskymd plats på programmet; som exempel kan nämnas att vid en idrottstävling grammofonmusik utföres i pauserna för att förströ publiken.

I praktiken är det emellertid mestadels ogörligt att i nu avsedda fall upprätthålla kravet på tillstånd från upphovsmännens sida. Helt allmänt gäller att reportageföretagens arbetsförhållanden och omständigheterna i övrigt regelmässigt äro sådana, att man icke har tid eller möjlighet att undersöka vilka upphovsmannarättsliga intressen, som kunna beröras av en radioutsändning eller en filminspelning. I vissa fall är det överhuvudtaget uteslutet att i förväg få kännedom om vilka verk, som komma att utföras. Å andra sidan är det uppenbart, att upphovsmannen i allmänhet icke har något emot att verket medtages i reportaget, och kravet på uttryckligt tillstånd framstår då som en betungande formalitet.

För att reportageföretagen skola äga rättsliga möjligheter att bedriva sitt ur allmänna synpunkter ofta värdefulla arbete bör av anförda skäl principiellt gälla, att verk få fritt medtagas i radio- och filmreportage. För närvarande föreligger frihet härutinnan såvitt gäller radioutsändning, varunder torde inbegripas även televisionsutsändning. Enligt kommitténs mening bör detsamma gälla i fråga om reportage genom film. Ett stadgande i ämnet har upptagits i förevarande paragraf; för tydlighetens skull har här som eljest i förslaget television uttryckligen nämnts vid sidan av radio.

Såsom förutsättning för rätten att medtaga verk i radio- eller filmreportage har uppställts, att verkets framförande ingår *såsom led* i den dagshändelse varom fråga är. Om framförandet däremot i sig självt utgör en dagshändelse eller det huvudsakliga inslaget i denna, är stadgandet icke tillämpligt; i dylikt fall kräves tillstånd i vanlig ordning. En festföreställning på en teater i anledning av ett jubileum får därför icke återgivas utan tillstånd. Stundom kan gränsen vara svår att draga. Om exempelvis en högtidlighet av allmänt intresse radieras och därvid, jämte tal och annat, förekommer en kantat, torde denna få anses som ett led i dagshändelsen, även om den utgör ett betydelsefullt inslag i programmet.

Enligt stadgandet må det vid dagshändelsen framförda verket, om nämnda förutsättning föreligger, *medtagas* då händelsen återgives genom radio eller film. Detta innebär såvitt angår filmreportage, att verket får

inspelas utan upphovsmannens samtycke och att sådant icke heller är erforderligt för filmens visning. På radions område giver stadgandet i första hand en rätt att fritt utsända reportage i radio eller television. Med stöd därav skall det även vara tillåtet att inspela reportaget; sådana inspelningar äro icke underkastade de särskilda föreskrifter, som gälla i fråga om s. k. efemära inspelningar (22 §), och det skall således bland annat städse vara tillåtet att arkivera dem. Vidare må framhållas att stadgandet är tillämpligt även i det fallet, att en ursprungligen för visning i biografier o. dyl. avsedd reportagefilm framföres i television.

Rätten att medtaga verket har icke begränsats i kvantitativt hänseende. Radioreportage omfatta ofta hela den dagshändelse varom fråga är och komma i sådant fall att i sin helhet återgiva de verk som framföras vid tillfället. Förslaget går här efter orden längre än Bernkonventionens hithörande bestämmelse, som blott tillåter att »korta avsnitt» av verket medtagas. I praktiken torde denna motsättning dock vara av ringa betydelse.

För fullständighetens skull har stadgandet även gjorts tillämpligt i fråga om *konstverk* som visas vid en dagshändelse; stadgandet är här av betydelse vid film- och televisionsreportage från exempelvis en konstutställning eller en avtäckning av en staty. Det må dock erinras om att själva visningen av konstverket på filmduken eller på televisionsskärmen redan enligt 25 § i allmänhet ligger utanför upphovsmannens ensamrätt; i denna del fyller därför den nu behandlade bestämmelsen icke någon egentlig funktion. Vid filmreportage och vid sådant televisionsreportage, som sker med hjälp av televisionsfilm, upptages emellertid konstverket på filmbandet. Formellt är detta ett mångfaldigande av verket, som principiellt skulle kräva upphovsmannens samtycke. Genom att konstverk hänförs under förevarande stadgande skall sådant samtycke dock icke erfordras.

Ett särskilt spörsmål är, om upphovsmannen bör äga rätt till *ersättning*, då hans verk utnyttjas i radio- eller filmreportage. I Köpenhamnsutkastet ansågs så böra vara fallet, varvid frågan i huvudsak bedömdes efter rent principiella grunder. Mot denna ståndpunkt kunna dock riktas vissa invändningar av praktisk art.

Till en början är det sålunda klart, att en ersättningsregel i praktiken skulle sakna betydelse beträffande *filmreportage*; i allmänhet är återgivningen här av så fragmentarisk art, att det knappast kunde komma ifråga att fastställa någon ersättning för den. En mera fullständig återgivning äger däremot ofta rum i *radioreportage*. Vad först angår det praktiskt viktigaste fallet, att musikverk återgivas i sådant reportage, kunde därför i och för sig föreligga skäl att stadga en ersättningsrätt. En föreskrift i lag härom skulle dock sakna praktisk betydelse. Om utförande av musik i den svenska radion träffas generella överenskommelser mellan Aktiebolaget Radiotjänst och STIM, som företräder i det närmaste alla berörda upphovsmän. Frågan, huruvida i visst fall under ett reportage utsänt musik-

verk skall honoreras, inverkar icke vid bestämmande av ersättningens totala belopp utan endast vid dess fördelning mellan de upphovsmän STIM företräder. I detta senare hänseende har STIM emellertid full frihet att oberoende av lagbestämmelser reglera saken. Vad härefter angår radiering av litterära verk, får man skilja mellan sådana skönlitterära inslag i dags-händelsen som uppläsning av en dikt, en prolog o. s. v. och vanliga anföranden på prosa, föredrag, invigningstal o. dyl. Beträffande den förra gruppen kunde i och för sig vara motiverat att medgiva en ersättningsrätt. I fråga om hälsningstal o. dyl. torde det däremot strida mot gängse uppfattning, att någon gottgörelse för radieringen överhuvudtaget utgår. Att i lag draga en gräns mellan de båda fallen synes emellertid ogörligt; därtill växla förhållandena alltför mycket.

För fullständighetens skull må slutligen anmärkas, att med förslaget reglering av den rätt, som tillkommer upphovsmän till konstverk, någon ersättning ej bör ifrågakomma då konstverk medtagas i reportage. Själva visningen är här på grund av 25 § i allmänhet fri; då man, för att möjliggöra visningen, med stöd av det nu föreslagna stadgandet inspelar konstverket på film, bör detta ej föranleda särskild gottgörelse.

Av det anförda framgår att för de *musikaliska* verkens del frågan om ersättning saknar praktisk betydelse, så länge nuvarande praxis beträffande uppgörelserna mellan upphovsmännen och den svenska radion bibehålles, att det beträffande de *litterära* verken är ogörligt att i lag angiva när ersättning är berättigad samt att vad angår *konstverk* ersättning icke bör ifrågakomma. På grund härav har kommittén stannat för att låta den i Köpenhamnsutkastet upptagna ersättningsregeln utgå.

Sammanfattning

Paragrafen innehåller ett stadgande om rätt att medtaga verk i reportage genom radio, television eller film. Den motsvarar i stort sett gällande rätt, som dock endast tillåter återgivning i radioreportage. I motiven diskuteras frågan om upphovsmannen bör äga rätt till ersättning, men den besvaras nekande.

22 §

Radions inspelningar

Radioföretagens sändningar av konserter, hörspel, uppläsningar o. dyl. äga i allt större utsträckning rum med hjälp av inspelningar, som företaget gör av framförandet. De moderna radioprogrammen planeras för flera veckor framåt, och tidpunkten för de olika programinslagen fastställs där-

för långt i förväg. Av olika skäl är det emellertid ofta svårt för de medverkande artisterna att ställa sig till förfogande vid det tillfälle, då utsändningen enligt den uppgjorda planen skall äga rum. Framförandet arrangeras då vid någon tidigare, mera lämplig tidpunkt och spelas in, varefter inspelningen användes för radieringen. Är fråga om konserter, arrangerade av andra än radioföretaget, operaföreställningar el. dyl., kan det vara svårt att inpassa en direktsändning i det för radioprogrammet fastställda tids-schemat. Även i sådant fall göres en upptagning av framförandet, vilken användes för sändning vid lämpligt tillfälle; en annan fördel är här, att exempelvis en längre operaföreställning kan radieras i skilda, kortare avsnitt. Inspelning för nu avsedda och liknande ändamål kan betecknas som inspelning för *kommande sändning*. Hit kan också föras det fallet, att man upptager själva utsändningen för att några timmar senare på kortväg förmedla den till lyssnare i utlandet. Radioföretagen göra vidare upptagningar för att kunna ge en programpunkt i *reprise*. Inspelningar för kommande sändningar kunna naturligtvis användas även för detta ändamål. Men också en direktsändning kan, medan den pågår, spelas in och sedan givas i reprise med hjälp av upptagningen.

Sedan inspelningarna kommit till avsedd användning, bruka de förstöras eller neutraliseras. I vissa länder, bland dem Sverige, bevaras emellertid en del av materialet, varvid syftet är att skapa ett ur allmän kulturell och historisk synpunkt värdefullt *arkiv* för framtiden.

Även för televisionsutsändningar är det ofta nödvändigt att använda särskilda inspelningar, vilka upptagas på film. Vad som nu sagts om radio, äger därför tillämpning även beträffande *television*.

Av det anförda framgår, att radions inspelningar ha karaktär av tekniska hjälpmedel för sändningarna och ingå som ett led i anordnandet av dessa. I upphovsmannarättsligt hänseende är en upptagning emellertid något annat än utsändningen och utgör principiellt ett förfogande över verket, som kräver särskilt samtycke av upphovsmannen. I praktiken hävdas också av upphovsmännens organisationer, att radion icke äger framställa inspelningar utan sådant samtycke och att, då det lämnas, särskild ersättning bör utgå för inspelningen vid sidan av ersättningen för utsändningen.

Från radions sida har man bestritt det berättigade i dessa krav och gjort gällande, att radion i lag borde medgivas rätt att helt fritt inspela verk i nu avsedda fall.

Denna intressemotsättning mellan radioföretagen och upphovsmännen är av relativt sent datum och är icke behandlad i gällande *svensk* rätt. I praktiken ha hithörande frågor reglerats genom avtal mellan Aktiebolaget Radiotjänst och de berörda upphovsmännens organisationer.

Ej heller i utländsk lagstiftning har spörsmålet hittills i allmänhet beaktats. Ett undantag utgör den *italienska* rätten (art. 55), där radioföretagens anspråk i viss utsträckning tillgodosetts.

Även i *Bernkonventionen* ha tidigare sagnats bestämmelser i ämnet. Frågan härom togs emellertid upp vid Brysselkonferensen 1948.¹ Enligt de till konferensen framlagda förslagen skulle till art. 11 bis, vilken behandlar upphovsmännens ensamrätt att lämna samtycke till radioutsändning av sina verk, såsom ett tredje stycke fogas en tolkningsregel, att samtycke till radioutsändning, om annat icke avtalats, icke innefattar samtycke till inspelning; detta innebar således, att radioföretagens anspråk på en särskild inspelningsrätt avvisades. Från några stater väcktes emellertid förslag, att radioföretagen skulle erhålla rätt att utan samtycke göra inspelningar för kommande sändningar. De nordiska länderna ville giva en generell sådan rätt, medan andra länder motsatte sig att radioföretagen överhuvudtaget tillerkändes någon särställning. En annan tvistefråga var, huruvida regler om radioföretagens inspelningsrätt skulle införas direkt i konventionen eller om man skulle inskränka sig till att i konventionen berättiga unionsländerna att i sin inre lagstiftning fastställa bestämmelser härom. Efter långvariga förhandlingar nåddes en kompromiss, enligt vilken den föreslagna tolkningsregeln kompletterades med en bestämmelse, att unionsländerna i sin lagstiftning ägde tillerkänna radioföretagen en viss inspelningsrätt; i den slutliga redaktionen av konventionstexten beskrevs denna som en rätt för radioföretagen att för egna sändningar och med egna hjälpmedel framställa »efemära» inspelningar. På förslag av de nordiska länderna fogades härtill en bestämmelse, att unionsländerna finge medgiva att sådana inspelningar, om de ägde ovanlig dokumentarisk karaktär, skulle få bevaras i officiella arkiv.

I anslutning till konventionens bestämmelser om de efemära inspelningarna ha vissa regler om dessa upptagits i 1952 års *engelska* och 1954 års *franska* och *tyska* lagförslag.

Enligt kommitténs mening böra, i anslutning till *Bernkonventionen*, i lagen upptagas regler om rätt för radioföretag att i de fall, som här avses, inspela verk utan särskilt samtycke. Såsom förut anförts ha dessa inspelningar huvudsakligen karaktär av tekniska hjälpmedel för radions utsändningar och ingå som ett led i anordnandet av dessa. Det förefaller med hänsyn härtill konstlat, att radion skall behöva taga särskilt samtycke till inspelningarna, något som i vissa fall kan vålla tidsutdräkt och andra olägenheter. Det är också svårt att tänka sig, att upphovsmännens intressen i någon mån skulle ofördelaktigt påverkas av att sådana inspelningar äga rum. Den enda invändning av principiell art, som synes kunna riktas mot att en särskild inspelningsrätt införas för radion, är att det kan finnas risk för missbruk; de för ett radioföretags egna sändningar avsedda inspelningarna kunna överlåtas till andra radioföretag eller eljest användas mot upphovsmannens vilja. Det bör emellertid beaktas, att verksamhet för ra-

¹ Brysselkonferensens handlingar s. 265 ff.

dioutsändning i Sverige endast får bedrivas efter särskilt tillstånd. För närvarande har tillstånd att bedriva radioutsändning till allmänheten, s. k. rundradio, endast beviljats Aktiebolaget Radiotjänst. Detta företag står under viss statskontroll, och det synes uteslutet att de inspelningar, som framställas i dess verksamhet, kunna komma till illojal användning. Även om i framtiden andra skulle erhålla tillstånd att driva rundradioverksamhet — t. ex. för television — torde med fog kunna antagas, att härvid kommer att vara fråga om sådana företag, åt vilka kan anförtros en inspelningsrätt av det slag det nu gäller. I enlighet med det anförda har i förevarande paragraf upptagits en bestämmelse om särskild rätt för radioföretag att i viss omfattning göra inspelningar av verk.

Av inspelningsrättens syfte följer, att den i första hand blott bör få utövas, då radioföretaget erhållit *upphovsmannens samtycke* att utsända verket. Även i sådana fall, då verket på grund av *stadgande i 2 kap.* må återgivas utan dylikt samtycke, bör det vara tillåtet att för nu ifrågavarande ändamål inspela verket. Av de skäl, som motivera inspelningsrätten, följer vidare att denna blott bör avse inspelningar för bruk vid radioföretagets *egna utsändningar*. Det förekommer nämligen, att radioföretags inspelningar ställas till förfogande för andra, framför allt i den formen att radioföretag i olika länder mellan sig byta inspelningar. Detta bör icke få ske annat än med upphovsmannens samtycke. Nu berörda villkor för inspelningsrätten ha upptagits i lagtexten.

Härutöver böra uppställas ytterligare vissa villkor; särskilt bör regleras, i vilken utsträckning gjorda inspelningar skola få användas och hur det skall förfaras med inspelningar, sedan dessa använts för sitt syfte. I dessa avseenden fordras rätt detaljerade bestämmelser. Att belasta lagtexten härmed synes mindre lämpligt; istället har i denna intagits *bemyndigande för Kungl. Maj:t* att utfärda erforderliga föreskrifter. Vid utformandet av dessa bör hänsyn tagas till Bernkonventionens bestämmelser i ämnet.

Såsom tidigare berörts får i Sverige verksamhet för rundradioutsändning endast bedrivas efter särskilt tillstånd; i enlighet härmed har stadgandet förklarats gälla endast till förmån för företag, som erhållit dylikt tillstånd.

Slutligen har i paragrafen infogats en erinran om att stadgandet icke inverkar på frågan om rätten att med inspelningens hjälp utsända verket; härom gälla eljest vanliga regler.

Vad angår de föreskrifter om inspelningsrätten, som enligt förslaget skola meddelas av Kungl. Maj:t, må anföras följande.

För att vinna formell överensstämmelse med Bernkonventionen bör såsom villkor för rätten uppställas, att inspelningarna skola åstadkommas med radioföretagets *egen tekniska utrustning*.

Inspelningsrätten bör vidare begränsas så, att den endast kommer att

gälla de särskilda användningsformer, som inspelningarna ha i praktiken och som motiverat den nu föreslagna bestämmelsen. I Bernkonventionen har denna begränsning kommit till uttryck genom att inspelningsrätten förklarats avse blott *efemära inspelningar*. Detta stadgande har i den internationella diskussionen¹ varit föremål för åtskillig utläggning. Enligt en mening innebär det, att endast upptagning på mindre varaktigt material såsom vaxskivor och liknande tillåtes. Enligt en annan åsikt uppställles därigenom krav på att inspelningarna efter viss tid förstöras eller utplånas. Slutligen har stadgandet ansetts innebära, att inspelningarna få användas blott visst antal gånger eller under viss kortare tid. Diskussionen i ämnet liksom stadgandets förhistoria giver vid handen, att de enskilda unionsländerna torde få anses ha tämligen stor frihet vid dess tolkning. Vad angår svenska förhållanden synes lämpligast att uppställa begränsning med hänsyn till den tid, under vilken inspelningarna få bevaras, och till det antal gånger de få användas för sändning. I förstnämnda hänseende bör beaktas, att programarbetet hos oss, bland annat på grund av semesterförhållanden, planlägges på rätt lång sikt och att t. ex. under vintern inspelas program, som äro avsedda att sändas under sommaren. Den tid, under vilken inspelningarna högst få bevaras, bör därför vara jämförelsevis lång, förslagsvis ett år. Vad beträffar det antal gånger de skola få användas, bör det avgörande vara radions intresse att med hjälp av inspelning giva programpunkter i repris en eller ett par gånger; antalet tillåtna användningar kan därför förslagsvis sättas till fyra. På grund av det anförda bör såsom ytterligare villkor för den särskilda inspelningsrätten uppställas, att med stöd därav gjord inspelning får bevaras under högst ett år och användas för utsändning högst fyra gånger. Föreskrift bör utfärdas om att inspelningen efter angiven tid eller sedan den använts tillåtet antal gånger förstöras eller utplånas.

I sistnämnda hänseende bör dock i enlighet med det medgivande, som Bernkonventionen här innehåller, stadgas undantag för inspelningar som äro av särskilt dokumentariskt värde; tillstånd bör lämnas till att sådana få bevaras i vissa officiella *arkiv*. Här avses inspelningar t. ex. av framträdanden av kända kulturpersonligheter, av författares uppläsning av egna verk, av framstående skådespelares avskedsföreställningar o. s. v. Praktisk användning ha dylika inspelningar bland annat i krönikor, minnesprogram och liknande återblickar, och huruvida ett program har dokumentariskt värde bör bedömas ur denna synpunkt. Undantagsbestämmelsen torde knappast behöva tolkas restriktivt; det må framhållas, att det här liksom ofta i frågor om arkivering kan vara tveksamt vad som är värt att bevaras och att man därför hellre arkiverar något för mycket än för litet. Kungl. Maj:t bör vidare bestämma i vilka arkiv, som inspelningarna skola bevaras. För närvarande bör Aktiebolaget Radiotjänsts arkiv förklaras utgöra officiellt arkiv för dokumentarinspelningar.

¹ Se DA 1949 s. 32; 1951 s. 37 ff., 81 f.; 1955 s. 188 ff.

De nu diskuterade bestämmelserna äro närmast avsedda för ljudupptagningar. De kunna emellertid även tillämpas på televisionsfilm.

Stundom har gjorts gällande, att radions inspelningsrätt borde förenas med skyldighet att till upphovsmannen utgiva *ersättning*. Såsom förut antytts är det emellertid endast i mera formellt avseende, som en inspelning av det slag varom nu är fråga kan sägas innebära ett särskilt utnyttjande av verket vid sidan av det förfogande däröver, som sker genom sändningen och som på vanligt sätt ligger under upphovsmannens ensamrätt. Sakligt sett utnyttjas verket enbart genom sändningen; inspelningen är endast ett led i denna. Enligt kommitténs mening är det därför icke motiverat att här stadga ersättningsrätt för upphovsmannen.

Från frågan om ersättning för själva inspelningsåtgärden bör skiljas spörsmålet, huruvida upphovsmannen bör få särskild gottgörelse för att utsändningen sker genom inspelning och icke såsom direktsändning. I allmänhet torde det icke kunna beröra upphovsmannens intressen, på vilka tekniska vägar radion anordnar den utsändning som han samtyckt till. Stundom kan det dock vara av viss ekonomisk betydelse för denne, att en utsändning icke äger rum med hjälp av en inspelning. Som exempel må nämnas, att då ett orkesterverk utföres efter noter som hyrts från ett musikförlag, tonsättaren på grund av avtal med förläggaren ofta har rätt till särskild ersättning för det begagnande av noterna som sålunda äger rum; sker en reprisutsändning med hjälp av en inspelning, går han miste om denna inkomst. Man står emellertid här inför frågor, som helt böra lösas i avtalet om utsändningen. I det nämnda exemplet kan kompositören sålunda påvisa, att användandet av inspelningen medför att en viss inkomst faller bort, och påfordra, att ersättningen för utsändningen bestämmes med hänsyn härtill. Vid utsändning av musikaliska verk förekommer visserligen för närvarande icke, att tonsättaren lämnar sitt samtycke i varje särskilt fall; STIM meddelar på samtliga kompositörers vägnar vissa generella medgivanden av detta slag. Intet hindrar emellertid, att hithörande frågor upptagas till behandling i avtalet om sådana generella medgivanden.

I vissa fall har radioföretag redan på grund av andra stadganden i 2 kap. rätt att utan upphovsmannens samtycke göra inspelningar av verk. Såsom exempel må nämnas, att radioföretag äger inspela radioreportage (21 §) och offentliga debatter (24 §). Sådana inspelningar äro icke underkastade de särskilda villkor, som skola gälla enligt den nu föreslagna bestämmelsen.

Sammanfattning

I förevarande paragraf gives en bestämmelse, som tillgodoser radions och televisionens behov att utan upphovsmans särskilda samtycke göra inspel-

ningar av verk i och för sin utsändningsverksamhet. Inspelningsrätten, som närmare skall regleras i administrativ ordning, är betingad av att radioföretaget har rätt att utsända verket. Om rätten att använda en med stöd av bestämmelsen gjord inspelning skall gälla vad eljest är stadgat. För närvarande är bestämmelsen av betydelse endast för Aktiebolaget Radiotjänst.

Fråga om tvångslicensrätt för radioföretag

I förevarande sammanhang har kommittén övervägt vissa framställningar från Aktiebolaget Radiotjänst om införande av *tvångslicensbestämmelser* till förmån för radioföretag, d. v. s. regler om att dessa skola äga att i sina sändningar utnyttja skyddade verk utan upphovsmannens samtycke men mot skyldighet att till honom utgiva skäligen ersättning.

Dessa framställningar beröra ett spörsmål, som länge rönt stor uppmärksamhet i den internationella upphovsmannarättsliga diskussionen. I de flesta länder ha radioföretagen alltsedan radions första tid rest krav om generella tvångslicensregler på området; dessa ha motiverats med att radioföretagen i sin för det kulturella livet utomordentligt betydelsefulla verksamhet måste äga fri tillgång till de litterära och musikaliska verken. Vid revisionen av *Bernkonventionen* i Rom 1928 utgjorde denna fråga ett viktigt överläggningssämne. Radioföretagens önskemål blevo dock i konventionen endast delvis tillgodosedda. Såsom huvudregel fastslogs sålunda, att upphovsmännen äga ensamrätt att bestämma om sina verks utsändande i radio (art. 11 bis). Härtill fogades emellertid ett stadgande, enligt vilket unionsländerna i sin lagstiftning skulle äga inskränka rätten genom tvångslicensbestämmelser. Vid konferensen var man ense om att detta medgivande ej finge utnyttjas med mindre vederbörande land funnit erfarenheten påkalla det.

Frågan var föremål för behandling även vid Brysselkonferensen¹; det framställdes här förslag både att bestämmelserna om tvångslicens skulle utvidgas och att de skulle upphävas. Resultatet blev emellertid att de i Romtexten upptagna reglerna lämnades i princip oförändrade.

Bestämmelser om tvångslicens ha införts bland annat i *norsk* rätt (§ 9). Av övriga västeuropeiska stater synas endast *Italien* (art. 51—60) och *Monaco* ha genomfört institutet. Bestämmelser i ämnet ha dock upptagits i 1954 års *tyska* förslag (§ 59).

Vad angår frågans läge i *Sverige* må till en början erinras, att spörsmålet om upphovsmännens rätt till radioutsändning av sina verk icke blev föremål för rättslig reglering förrän i samband med 1931 års revision av 1919

¹ Brysselkonferensens handlingar s. 265 ff.

års LL. Redan dessförinnan hade dock i praxis erkänts, att i varje fall kompositörerna ägde ensamrätt i sådant hänseende. Under förarbetena till revisionen hade från företrädare för radions intressen framhållits, att denna ordning givit kompositörernas organisationer möjlighet att göra gällande överdrivna ersättningsanspråk. I det till grund för revisionen liggande sakkunnigbetänkandet ansågs dock, att upphovsmännens rätt till radioutsändning borde utformas som en ensamrätt, utan inskränkning av några tvångslicensbestämmelser. Avgörande för denna ståndpunkt var, att det under de sakkunnigas arbete lyckats de i saken intresserade huvudparterna — Radiotjänst samt upphovsmännens organisationer — att träffa överenskommelser, enligt vilka uppkomna tvister om honorar skulle avgöras genom skiljemannaförfarande. De sakkunnigas förslag godtogs av lagstiftningsinstanserna.

Under kommitténs arbete har Radiotjänst ånyo framfört begäran om införande av vissa tvångslicensbestämmelser till förmån för radioföretag; motsvarande krav ha framställts i övriga nordiska länder. Det göres emellertid icke längre gällande, att tvångslicensbestämmelser skulle vara behövliga för att skydda radioföretagen mot överdrivna ersättningsanspråk från upphovsmännens sida; argumenteringen hålles nu på ett annat plan, varvid anföres följande. Radioföretagen ha med olika sammanslutningar av upphovsmän träffat avtal, som givit företagen rätt att mot vissa fastställda avgifter använda medlemmarnas verk i radioutsändning. Ofta händer det dock att rättsinnehavaren icke är medlem av en sådan organisation. Detta kan exempelvis vara fallet, om upphovsmannen är död och rätten övergått på hans arvingar. När det gäller utnyttjandet av dylika verk, uppträda radioföretagen som om tillstånd givits, eftersom annat tillvägagångssätt ej är praktiskt möjligt. För Sveriges del har man förfarit på samma sätt, när det gällt verk — framför allt litterära verk — av utländska upphovsmän. Detta har visat sig vara en praktisk lösning, som även godtagits av de berörda upphovsmännen. Upphovsmannen har garanti mot missbruk därigenom att ersättning till honom utgår efter samma regler, som gälla för medlemmarna i de olika organisationerna. Denna sedvanerättsliga utveckling borde kodifieras i den nya lagen, dock med vissa inskränkningar. Sålunda borde undantagas dramatiska verk, med hänsyn till den stora ekonomiska betydelse det onekligen skulle få, om radioföretagen skulle sända ett sådant verk som i annat fall skulle kunna bli uppfört på scenen. Vidare borde upphovsmannen under sin livstid kunna förbjuda ett uppförande av hans verk i radio. Men i övrigt borde landets officiella radioinstitution ha rätt att — mot skäligen ersättning — för sin programverksamhet använda litterära och musikaliska verk, som på annat sätt gjorts tillgängliga för allmänheten.

Frågan har sedermera berörts även i särskild skrivelse av Radiotjänst, i vilken framförts önskemål om reglering i lag av vissa frågor av upphovsmannarättslig natur, som sammanhånga med televisionens speciella förhål-

landen. I skrivelsen, som återger vissa av Europeiska radiounionen rekommenderade minimifordringar i fråga om televisionsföretagens rättigheter, begäres bland annat att dessa måtte erhålla rätt att mot skälig ersättning utsända offentliga föreställningar, med undantag för premiärer, säsongpremiärer och abonnerade föreställningar. Vidare begäres rätt för sådana företag att mot skälig ersättning ett bestämt antal gånger utsända kommersiella filmer, sedan viss tid förflutit från urpremiären i landet. De återgivna önskemålen innefatta krav på en tämligen generell tvångslicensrätt, såvitt angår verk som framföres offentligt samt filmer, en rätt som även skulle kunna göras gällande under upphovsmannens livstid och mot hans önskan.

Enligt kommitténs mening finnas knappast skäl att bifalla de från radions sida nu framställda önskemålen. Ur principiell synpunkt är det icke tilltalande att fråntaga upphovsmannen möjligheten att förbjuda radioutsändning — i denna term inbegripes här som eljest i förslaget även televisionsutsändning — av verket; han kan äga beaktansvärda skäl härtill av såväl ekonomisk som ideell art. En mera generell tvångslicensrätt av det slag, som begärts i Radiotjänsts sist berörda skrivelse, synes därför knappast kunna komma ifråga och skulle ej heller stå i god överensstämmelse med Bernkonventionens hithörande regler, som förutsätta att möjligheterna att införa tvångslicens utnyttjas restriktivt.

Mindre allvarliga belänkligheter möta mot en begränsad tvångslicensrätt av den typ, som förordats av de nordiska radioföretagen samfällt. Denna innebär att rätten får betydelse huvudsakligen i fråga om utföranden av musikaliska verk och uppläsning av litterära verk, och detta först sedan upphovsmannen avlidit.

En invändning mot förslaget — som dock icke drabbar det väsentliga däri — gäller möjligheten att i särskilt fall förbjuda ett verks framförande. Det är svårt att motivera, varför möjligheten härtill skulle upphöra vid upphovsmannens död; det finns goda skäl att förläna hans arvingar samma rätt. Förslaget skulle lätt kunna modifieras i detta hänseende.

Ej heller ett sålunda modifierat förslag vill kommittén dock förorda. Det kan icke förnekas, att lagens krav på samtycke av upphovsmannen eller hans rättsinnehavare för rätt att offentligt framföra exempelvis mindre musikaliska och litterära verk ofta är svårt att uppfylla i praktiken, där rättsinnehavarna icke företrädas av organisationer med vilka arrangörerna kunna ingå generella avtal. Det är uppenbart, att arrangörer ofta nödgas utgå ifrån att tyst samtycke föreligger, då verket framförts offentligt tidigare och särskilda förbehåll icke gjorts. Om en lättnad i detta hänseende skulle genomföras för vissa arrangörer, skulle väl en sådan motiveras med att nämnda svårigheter för deras del vore särskilt framträdande. Så kan dock ej sägas vara fallet beträffande radioföretagen i Sverige och grannländerna. Snarare torde det förhålla sig så, att bland arrangörerna just dessa

företag äro relativt väl utrustade administrativt och torde ha lättare än de flesta att etablera erforderliga kontakter med upphovsmän och deras rättsinnehavare.

Med hänsyn härtill och till vad som i samband med de berörda konventionsbestämmelserna anförts om att dessa borde tillämpas restriktivt har kommittén funnit sig icke böra i förslaget upptaga några regler i ämnet.

23 §

Biblioteksutlåning m. m.

I förevarande paragraf ha upptagits vissa inskränkningar i upphovsmannens ensamrätt att till allmänheten sprida exemplar av litterära och musikaliska verk — böcker, nothäften, grammofoonskivor o. s. v. — och att visa sådana exemplar offentligt.

Till en början må erinras om att i förslaget under spridningsrätten hänföras icke blott försäljning och annan överlåtelse av exemplar utan också uthyrning och utlåning av exemplar.

Vid 2 § har framhållits, att spridningsrätten principiellt och systematiskt bör begränsas så, att den icke kan göras gällande i fråga om vidareöverlåtelse av exemplar, som lagligen förts i handeln eller eljest lagligen kommit i omlopp bland allmänheten. Däremot föreligger icke något skäl av denna natur att inskränka upphovsmannens rätt beträffande offentlig uthyrning eller utlåning av sådana exemplar. På sätt som utvecklas i det följande böra emellertid begränsningar i denna rätt stadgas av andra hänsyn. Såsom huvudregel har därför i förevarande paragrafs första stycke uttalats, att sedan litterärt eller musikaliskt verk blivit utgivet, exemplar som omfattas av utgivningen må spridas vidare.

Rätten att offentligt visa exemplar av sådana verk är av betydelse huvudsakligen såsom ett skydd för upphovsmannen mot att icke publicerade manuskript, vetenskapliga teckningar o. dyl. företes för utomstående. Sedan verket blivit utgivet, bör det emellertid vara fritt att visa utgivna exemplar t. ex. på utställning. Undantagsregeln har därför gjorts tillämplig även på hithörande fall.

Det har nyss anförts att, såsom förslaget är uppbyggt, upphovsmannens rätt principiellt omfattar även offentlig uthyrning eller utlåning av exemplar. Mot upphovsmannens anspråk stå dock här viktiga kulturella och sambällleliga intressen; bland annat beröres här hela den offentliga biblioteksutlåningen. Det måste därför närmare undersökas, huruvida förslagets principiella ståndpunkt i förevarande hänseende bör modifieras av särskilda skäl. Härvid får skillnad göras mellan utlåning eller uthyrning av

exemplar av litterärt verk samt sådant förfogande över exemplar av musikaliskt verk. I båda fallen får dessutom skiljas mellan utlåning och uthyrning.

I. Offentlig utlåning av exemplar av litterärt verk

Frågan om möjligheten att tillgodose författarnas rätt, då deras böcker utlånas vid de offentliga biblioteken, har varit ett av de mest omtvistade spörsmålen inom den svenska författarrättsliga diskussionen under senare år. Vid upprepade tillfällen ha från författarhåll gjorts framställningar i ämnet, och detta har behandlats i icke mindre än tre offentliga utredningar: Bibliotekslånesakkunnigas betänkande 1935 (SOU 1935:22), 1937 års promemoria samt Bokutredningens betänkande 1952 (SOU 1952:23). Ur praktisk synpunkt har frågan nyligen bragts till en lösning. I anslutning till förslag av Bokutredningen — som i denna del under hand samrått med kommittén — beviljas numera från och med budgetåret 1954/55 av statsanslag ersättning åt författare för utlåning av deras verk genom bibliotek. Anslaget avsättes i sin helhet till en särskild fond, benämnd *Sveriges författarfond*. Närmare föreskrifter om fonden äro meddelade i Kungl. kungörelse den 17 juni 1955 (nr 464).

Rätt till ersättning ur fonden (författarpenning) tillkommer svensk medborgare för det beräknade antalet lån genom landsbibliotek, statsunderstödda folkbibliotek samt skolbibliotek av exemplar av hans litterära verk i original, vilka äro föremål för upphovsmannarättsligt skydd. Författarpenning utgår för kalenderår med belopp, motsvarande två öre för lån enligt det för året beräknade antalet. Därvid skall dock iakttagas, att författarpenning ej utgår, då den understiger tio kronor, samt att författarpenningen minskas med hälften i vad den överstiger ettusen kronor. Beloppen fastställas av fondens styrelse. Efter författares död övergår hans rätt till författarpenning enligt lagstiftningen om giftorätt, arv och testamente. Rätten till författarpenning kan ej överlåtas och må förty icke tagas i mät för gäld. Fondens behållning, sedan författarpenningar utgått samt utgifter för styrelsens verksamhet blivit bestridda, skall enligt styrelsens bestämmande användas till pensioner och understöd åt författare och deras efterlevande, stipendier åt förtjänta författare och bokillustratörer samt bidrag till särskilda ändamål, berörande litterär verksamhet. För beräkning av antalet lån, som giva rätt till ersättning, skola årligen företagas stickprovsundersökningar. Anslaget till fonden skall uppgå till tre öre för lån enligt det sålunda beräknade antalet.

Då författarna enligt gällande lagstiftning icke äga något upphovsmannarättsligt anspråk att bestämma om utlåning av sina böcker, har den ordning som sålunda genomförts huvudsakligen grundats på allmänna rättvise- och skälighetsöverbäganden. Den ledande synpunkten har härvid

varit, att biblioteksutlåningen utgör ett samhällligt utnyttjande av författarnas verk och att det är rimligt, att författarna av staten erhålla skäligen gottgörelse härför.

Oaktat spörsmålet om författarnas rätt vid biblioteksutlåningen sålunda erhållit en lösning, som i praktiken tillgodoser vad statsmakterna funnit vara rimliga anspråk från deras sida, har kommittén ansett sig böra förutsättningslöst pröva på vad sätt frågan bör regleras, om den bedömes från upphovsmannarättsliga synpunkter. Det må förutskickas, att denna undersökning leder till resultatet, att den nu genomförda ordningen tills vidare bör bibehållas.

Då kommittén haft att närmare bestämma upphovsmannarättens innehåll utifrån en avvägning mellan upphovsmännens och samhällets intressen, har det varit en riktpunkt för bedömningen, att sådana former för auktorverks utnyttjande som äga större ekonomisk eller eljest praktisk betydelse borde förbehållas upphovsmännen, om icke mycket starka samhällsintressen talade däremot. Därvid märkes att biblioteksutlåningen i våra dagar nått en sådan omfattning, att denna form för utnyttjande blivit en av de allra viktigaste och mest omfattande. Här må i detta hänseende endast nämnas, att enligt senast tillgängliga siffror (1954) den totala utlåningen från de s. k. folkbiblioteken uppgick till cirka 38 miljoner volymer per år. Däri innefattas visserligen många verk, för vilka skyddstiden utgått, men företagna undersökningar visa, att över hälften av antalet avsåg svenska författares ännu skyddade verk. Kretsen av dem, som genom biblioteken utnyttja de litterära verken, kan väl mäta sig med den bokköpande allmänheten, d. v. s. den grupp läsare som hittills ensam fått betala den författarna tillkommande ersättningen för deras arbete. Det finns allt skäl för att upphovsmännen honoreras även för den förra formen av utnyttjande.

Samhälleliga och praktiska hänsyn kräva emellertid beaktande i fråga om den form, i vilken författarnas rätt bör tillgodoses. Om annat icke stadgades, skulle författarna på grund av huvudregeln i 2 § äga ensamrätt med avseende å biblioteksutlåningen, så att sådan utlåning i varje särskilt fall vore beroende av den enskilde författarens samtycke. Av flera skäl kan emellertid uppenbarligen någon sådan ensamrätt icke genomföras. Såsom framhållits i 1937 års promemoria, äro de kulturintressen som uppbära biblioteksrörelsen av den väsentliga betydelse, att varje åtgärd bör undvikas som är ägnad att hämma rörelsens fortsatta utveckling; en ensamrätt skulle otvivelaktigt vålla biblioteken mycket merarbete och framför allt kunna orsaka icke önskvärda luckor i bokbeståndet. Å andra sidan kan icke anföras något godtagbart skäl mot att författarna i princip erhålla befogenhet att kräva ersättning för utlåningen. Principiellt riktigast vore därför att såsom en inskränkning i författarnas rätt stadga, att utlåning

må bedrivas fritt, men tillika föreskriva, att författarna äga rätt till ersättning, d. v. s. att här införa s. k. tvångslicens.

Då det gäller att bedöma, vilka ekonomiska fördelar ett sådant ersättningssystem skulle bereda författarna, är att beakta, att man vid bestämmande av ersättningarnas storlek säkerligen skulle utgå från vad som ur det allmännas synpunkt kunde anses utgöra en skälig andel av biblioteksväsendets totalkostnad. Det må vidare erinras om att i Sverige utlåning till allmänheten till alldeles övervägande del förekommer inom folkbiblioteksväsendet, vars bibliotek huvudsakligen drivas av kommunerna. Det skulle därför bli kommunerna, som finge erlægga huvudparten av ersättningarna. Eftersom betydande statsbidrag utgå till folkbiblioteksväsendet, är det dock troligt, att den därav föranledda ökningen av kommunernas utgifter skulle medföra höjda sådana bidrag.

Av det sagda framgår, att ett tvångslicenssystem sannolikt skulle leda till praktiskt taget samma resultat för författarna som den redan genomförda ordningen, enligt vilken de erhålla gottgörelse av statsanslag som omedelbart ställes till förfogande för ändamålet. Till förmån för ett tvångslicenssystem kan därför endast åberopas, att ett sådant ur principiella synpunkter skulle vara riktigare. Att av detta skäl frångå den nu rådande ordningen kan emellertid knappast vara lämpligt. Enligt kommitténs mening bör därför förevarande spörsmål alltjämt regleras så, att biblioteksutlåningen förklaras helt fri och författarna erhålla ersättning genom statsanslag. Det må emellertid understrykas, att denna lösning är betingad av praktiska överväganden och icke innebär något uppgivande av förslagets principiella ståndpunkt, att författarna äga ett i upphovsmannarätten grundat anspråk på ersättning för biblioteksutlåningen.

I överensstämmelse med det anförda frigives genom undantagsregeln i förevarande paragrafs första stycke offentlig utlåning av böcker; stadgandet innebär, att sådan utlåning må bedrivas utan upphovsmannens samtycke och utan skyldighet för den som bedriver utlåningen att till honom utgiva ersättning.

Enligt kommitténs mening kan man emellertid icke stanna härvid. Detta vore att låta en på lång sikt syftande lagstiftningsåtgärd alltför mycket forma sig efter ett aktuellt arrangemang. En ny revision av de grundläggande principerna på denna lagstiftnings område — och till dem hör förevarande fråga — kan icke väntas på mycket länge, bland annat därför att även en sådan bör ske i nordiskt samarbete. Med hänsyn härtill anser kommittén, att den nya lagen bör innehålla en regel som garanterar, att författarnas rättmätiga ersättningsanspråk tillgodoses även om det nuvarande statsanslaget ej skulle förnyas. Kommittén har härvid funnit en lämplig utväg vara, att i lagen inrymmes fullmakt åt Kungl. Maj:t att utfärda bestämmelser om skyldighet för bibliotekens huvudmän att utgiva ersättning åt författarna. Ett stadgande av denna innebörd har upptagits

i andra stycket av förevarande paragraf. Enligt detta äger *Kungl. Maj:t föreskriva, att avgift skall utgå för offentlig utlåning, samt förordna om medlens fördelning.*

Kommittén är väl medveten om att det på privaträttens område är en ovanlig utväg att sålunda låta med genomförande av en del av lagstiftningen anstå tills en viss yttre förändring i läget eventuellt har inträtt. Det kan dock knappast vara lämpligt att redan nu i detalj utforma bestämmelser, som måhända aldrig behöva tillämpas och som i varje fall skulle få verkan först längre fram och under förhållanden, vilka nu äro svåra att bedöma.

Om det i framtiden skulle bli aktuellt att taga den föreslagna fullmakten i anspråk, böra bestämmelser i ämnet meddelas i en av *Kungl. Maj:t* utfärdad författning. Av frågans vikt torde följa, att riksdagen höres över författningens huvudgrunder. Om vad i sådant hänseende bör gälla, må i detta sammanhang anmärkas följande.

Frågan om vilka författare, som skola äga rätt till ersättning, och om fördelningen dem emellan av ersättningsbeloppen bör besvaras under hänsynstagande till upphovsmannarättsliga huvudprinciper. I detta sammanhang inställer sig bland annat spörsmålet huruvida ersättning bör utgå till alla författare, vilkas böcker utlånas från biblioteken eller stå till förfogande för utlåning därifrån, utländska författare såväl som svenska. Härvid kommer i betraktande att den ordning, som nu åsyftas, icke har några motsvarigheter i andra länder. Kommitténs förslag avser icke att anpassa den svenska rätten till internationell sedvänja på området eller till att uppfylla våra förpliktelser enligt Bernkonventionen; den senare innehåller icke någonting i ämnet. Det ersättningssystem varom nu är tal bottnar i ett elementärt rättvisekrav, som främst influerats av förhållandena i vårt eget land, framför allt jämförelsen mellan å ena sidan biblioteksväsendets ofantliga betydelse för vår folkbildning, å andra sidan de alltför blygsamma villkor som i ett litet språkområde bjudas författarna. Det framstår därför såsom en naturlig åtgärd, att denna fråga löses som en nationell angelägenhet och att ersättningen begränsas till svenska författare.

Det kan möjligen ifrågasättas, om icke en sådan åtskillnad mellan svenska och utländska författare skulle komma i strid med Bernkonventionens huvudprincip, att utländska författare skola erhålla samma skydd som inländska. Det är dock omtvistat, huruvida denna princip är tillämplig även i fråga om rättigheter, vilka såsom den förevarande falla helt utanför Bernkonventionens ram; numera torde i allmänhet anses, att så icke är förhållandet. Bernkonventionen synes därför icke utgöra hinder för att ersättningen begränsas på angivet sätt.

Det sagda utesluter icke, att även författare från andra länder erhålla rätt till ersättning, därest på ömsesidighet grundade avtal i ämnet kunna träffas.

En särskild fråga är, huruvida bearbetare och översättare böra äga rätt till ersättning. För en sådan rätt tala såväl de ovan anförda skälen om litteraturens knappa villkor i ett litet språkområde som önskvärdheten att förkovra översättarverksamhetens ekonomi och anseende. Vissa praktiska svårigheter skulle dock möta att genomföra detta, särskilt i fråga om äldre verk; troligen skulle här en tidsgräns vara påkallad av rent praktiska skäl.

Vad härefter angår fördelningen mellan de till ersättning berättigade bör grundtanken vara, att den enskilde författaren skall erhålla ersättning med belopp, som i stort sett bestämmes efter den omfattning, i vilken hans böcker tagits i anspråk i biblioteken. Man kan här följa olika beräkningsgrunder, av vilka icke någon ur teoretisk synpunkt kan tillerkännas bestämt företräde. Främst torde någon av följande tre huvudmetoder böra övervägas:

1) Ersättningen beräknas på grundval av den omfattning, i vilken författarens böcker under anslagsperioden lånas ut. Riktigast vore här att utgå från fullständig statistik över utlåningen, men en sådan kan icke komma ifråga. I praktiken torde det vara tillfyllest att göra beräkningen med utgångspunkt från representativa stickprov.

2) En annan metod är att beräkna ersättningen på grundval av den omfattning, i vilken författarens böcker under anslagsperioden stå till allmänhetens förfogande för lån, d. v. s. efter det antal volymer, varmed han är representerad i biblioteken.

3) Slutligen kan ersättningen beräknas med ett engångsbelopp för varje volum, som anskaffas till bibliotekens låneavdelningar.

Vilken beräkningsgrund som än väljes, gäller att ersättningen bör utgå så länge vederbörande författares produktion åtnjuter upphovsmannarättsligt skydd; efter författarens död bör rätten till ersättning övergå enligt lagstiftningen om giftorätt, arv och testamente.

I den diskussion, som sedan lång tid förekommit i detta ämne, har ofta upptagits även frågan, om en ersättning åt författarna för biblioteksutlåningen börde finansieras på det sättet, att *låntagarna till biblioteken erlade avgifter* för varje lån, för rätt att låna under viss tid eller efter annan liknande grund. Det bör i anledning härav starkt understrykas, att detta är en fråga helt för sig, som kommittén icke tagit ställning till. Spörsmålet huruvida bibliotekens verksamhet bör helt bekostas av det allmänna eller till någon del med låntagaravgifter har intet att skaffa med det här avhandlade problemet, om biblioteken såsom en omkostnad bland andra böra belastas även med en gottgörelse till författarna. Det är av vikt att dessa skilda ämnen hållas isär i den offentliga diskussionen.

II. Offentlig uthyrning av exemplar av litterärt verk

Vid de offentliga biblioteken förekommer icke att böcker uthyras, d. v. s. ställas till förfogande för viss tid mot avgift. Verksamhet för uthyrning av böcker bedrivs däremot i någon, ehuru obetydlig utsträckning av en del privata företag, ofta benämnda *bokbarer*.

Förut har framhållits, att upphovsmannarätten enligt förslaget är så vidsträckt, att den principiellt inbegriper offentlig uthyrning av böcker. Även i detta fall skulle det emellertid bereda praktiska svårigheter att upprätthålla en ensamrätt; däremot böra författarna äga rätt till gottgörelse, då deras böcker hyras ut till allmänheten. Ersättningarna böra få karaktär av en avgift på uthyrningen, som tillföres en central institution.

För fördelning av influtna medel kunna tänkas olika system. Ett enkelt sätt är att lägga summan till den, som skall fördelas mellan författarna efter den omfattning, vari deras böcker lånats på de offentliga biblioteken; det kan antagas, att frekvensen inom bokuthyrningen är likartad. Några större belopp lär det dock aldrig bli fråga om. Att i detalj giva föreskrifter härom i lag synes icke påkallat, utan regleringen bör överlämnas till Kungl. Maj:t.

Detsamma gäller bestämmandet av avgifternas storlek och sättet för debiteringen. Man kan i detta hänseende tänka sig viss avgift för varje uthyrning. En enklare och lättare kontrollerad metod är att lägga en avgift på varje exemplar, som användes i uthyrningsrörelsen. I senare fallet kunde som en kontrollåtgärd föreskrivas, att varje sådant exemplar skulle vara märkt på visst sätt.

Med hänsyn till den ringa ekonomiska betydelsen av den här avsedda verksamheten kunde det ifrågasättas att lämna den helt fri. Då den allmännyttiga verksamhet som biblioteken utöva belägges med avgift, synes dock konsekvensen kräva att så sker även med denna liknande, i förvärvsyfte bedrivna.

På grund av det anförda föreslås dels att undantagsregeln i förevarande paragrafs första stycke skall vara tillämplig även i fråga om offentlig uthyrning av böcker och dels att den i andra stycket intagna fullmakten för Kungl. Maj:t skall vara tillämplig jämväl med avseende å sådan uthyrning. Förslaget innebär att uthyrningen, såvitt angår rättsförhållandet mellan författarna och dem som bedriva uthyrningsverksamhet, skall vara fri, men att det skall tillkomma Kungl. Maj:t att belägga dylik verksamhet med avgift ävensom att förordna om medlens fördelning.

I detta sammanhang må nämnas några ord om de av bokhandeln anordnade s. k. *fria läsecirkarna*. Dessa ha utvecklat sig ur den mycket spridda sedvänjan att bilda privata läsecirklar, d. v. s. att en krets vänner, arbetskamrater el. dyl. tillsammans köpa ett antal böcker och låta dem cirku-

lera mellan sig för läsning. Med hänsyn till den betydande stimulans av bokförsäljningen, som detta innebär, har bokhandeln sedan länge brukat utan särskild ersättning tillhandagå med det tekniska anordnandet av sådana cirklar. Det förekommer även, att bokhandeln till en cirkel sammanför intresserade personer, som eljest icke ha förbindelse med varandra. Från detta har man så kommit över till att bokhandeln bildar s. k. fria cirklar, vilket innebär att bokhandeln inbjuder vem som vill att vara med däri. Deltagarna ha alltså intet direkt att göra med varandra, utan var och en hämtar i butiken en bok i taget bland dem, som bokhandeln avdelat för cirkeln, och återlämnar den dit efter läsningen. Slutligen utlottas de använda böckerna mellan deltagarna. Enligt av Svenska bokhandlareföreningen antagna normer skall en fri cirkel omfatta högst 25 böcker, av vilka varje deltagare har rätt att läsa 10. Kostnaden för deltagande utgöres av genomsnittspriset för böckerna i cirkeln jämte ett tillägg på 15 procent, som utgör ersättning för bokhandlarens service i samband med verksamheten.

Utöver den nämnda kostnaden för deltagande i cirkeln har bokhandeln enligt en år 1949 med Sveriges författareförening ingången överenskommelse förbundet sig att av varje deltagare uttaga en avgift på en krona, som överlämnas till en särskilt inrättad fond, Stiftelsen Sveriges författareförenings läsecirkelfond till förmån för svenska författare och deras efterlevande. Under åren 1950—1955 ha till fonden inbetalats i genomsnitt 16.000 kronor per år.

Det kan diskuteras, huruvida bokhandelns verksamhet med fria läsecirklar innebär ett slags uthyrning av böcker och därför faller under det nu föreslagna stadgandet. För många deltagare i dylika cirklar torde det väsentliga eller rentav det enda av betydelse vara rätten att få låna och läsa ett antal böcker, medan den därpå följande utlottningen är dem likgiltig. Från bokhandelns sida är man emellertid angelägen om att hålla en klar gräns mellan försäljning och uthyrning samt därom att den svenska bokhandeln — i motsats till exempelvis den danska — endast skall syssla med försäljning; man betraktar härvid de fria cirklarna som en form av försäljning, i vilken den slutliga utlottningen av böckerna således är ett inslag av avgörande betydelse.

Enligt kommitténs mening bör med hänsyn till omständigheterna denna verksamhet närmast anses som försäljning och alltså falla utanför tillämpningsområdet för stadgandet om uthyrning. Därest verksamheten skulle anses utgöra uthyrning, vore det likväl med hänsyn till stadgandets grunder skäl att icke belägga den med avgift, eftersom dess syfte och utan tvivel även dess faktiska verkan är, att bokförsäljningen och därmed i allmänhet jämväl författarnas inkomster ökas. I detta hänseende föreligger en bestämd skillnad mellan å ena sidan de fria läsecirklarna, å andra sidan verksamheten vid lånebibliotek och bokbarer.

III. Offentlig utlåning av exemplar av musikaliskt verk

Verksamhet för offentlig utlåning av noter och nothäften bedrivs i vårt land huvudsakligen vid Musikaliska akademiens bibliotek. Såvitt angår skyddade verk är utlåningen dock icke av sådan omfattning, att den i detta sammanhang kräver beaktande. Utlåning av noter till allmänheten förekommer även, ehuru i mycket obetydlig utsträckning, inom folkbiblioteksväsendet. En viss utvidgning av denna verksamhet torde emellertid vara att förutse. Vad angår offentlig utlåning av gramfonskivor har på sina håll inom folkbiblioteksväsendet inrättats avdelningar härför (»fonotek»). Än så länge få skivorna endast avlyssnas i särskilda musikrum i biblioteken, men det har iakttagits ett ökat intresse att införa möjlighet till hemlån.

Av det anförda framgår, att den offentliga utlåningen av musikalier för närvarande är av mycket liten omfattning och knappast kan äga ekonomisk betydelse för tonsättarna. Principiellt och med hänsyn till möjligheten att verksamheten främdeles utvidgas böra dock här gälla samma regler som beträffande böcker. Utlåningen bör förklaras helt fri, men tonsättarna böra, där verksamhetens omfattning motiverar detta, äga rätt till ersättning av statsanslag eller direkt av biblioteken. Då inom folkbiblioteksväsendet musikalier bibliotekstekniskt behandlas på samma sätt som böcker, är det också i praktiken lätt att jämställa författare och tonsättare. För närvarande torde dock utlåningen av musikalier vara av så ringa omfattning, att tonsättarna icke kunna påräkna att erhålla någon ersättning.

I överensstämmelse med det sagda gäller undantagsregeln i paragrafens första stycke även till förmån för offentlig utlåning av musikalier; den i andra stycket upptagna fullmakten för Kungl. Maj:t att belägga verksamhet av hithörande slag med avgift avser även sådan utlåning.

IV. Offentlig uthyrning av exemplar av musikaliskt verk

Enligt det nyss anförda har kommittén ansett utlåning av musikalier böra undantagas från upphovsmannens principiella ensamrätt att förfoga över verket. Något motsvarande undantag bör enligt kommitténs mening icke göras, såvitt rör uthyrning av musikalier.

Inom musikförlagsbranschen är uthyrning numera en normal form för distribution av mer omfattande notmaterial, såsom noter till orkester- och körverk. De svenska musikförlagen ombesörja i regel själva spridningen av sådana noter, varvid dessa i allmänhet uthyras mot viss avgift för varje utförande; kända svenska köpare bruka dock få förvärva exemplar med äganderätt. Förlagen ha utan stöd av lagbestämmelser kunnat upprätthålla ett rätt effektivt uthyrningsmonopol, vilket i de flesta fall är en förutsättning för att verkets utgivning skall kunna finansieras. Då uthyrning emellertid blivit en normal form att förfoga över musikverk av detta slag, synes det riktigtast att hänföra uthyrningen till tonsättarens ensamrätt. Därigenom

giver man bland annat musikförlagen rättslig möjlighet att inskrida mot uthyrning, som äger rum utan tillstånd.

Uthyrning av noter till mindre musikverk torde sakna nämnvärd betydelse. Ej heller uthyrning av grammofonskivor eller andra ljudupptagningar torde för närvarande förekomma i större omfattning. I fråga om ljudupptagningar skulle emellertid uthyrning i framtiden väl kunna tänkas bli en praktisk form för distribution. Det synes därför saknas anledning att i förevarande hänseende göra skillnad mellan olika slag av musikverk eller exemplar.

Sammanfattning

Enligt den allmänna beskrivningen av upphovsmannarättens innehåll i 2 § äger en författare eller tonsättare ensamrätt att göra sitt verk tillgängligt för allmänheten, bland annat genom åtgärder som innebära, att exemplar därav — böcker, noter, grammofonskivor o. s. v. — spridas till allmänheten genom försäljning, uthyrning eller utlåning eller på annat sätt, eller genom att sådant exemplar visas för allmänheten, exempelvis genom utställning. Första stycket i förevarande paragraf inskränker denna ensamrätt. Såsom huvudregel gäller att, sedan litterärt eller musikaliskt verk blivit utgivet, exemplar som omfattas av utgivningen fritt må spridas vidare ävensom visas offentligt. Undantag göres för uthyrning av exemplar av musikaliskt verk; härtill skall städse fordras upphovsmannens samtycke.

Förslagets ståndpunkt, att det i angiven utsträckning skall vara tillåtet att uthyra och utlåna exemplar, är betingad av praktiska hänsyn. Principiellt bygger förslaget emellertid på den uppfattningen, att utnyttjanden av detta slag böra berättiga upphovsmännen till ersättning. I fråga om den offentliga biblioteksutlåningen, som i förevarande sammanhang är den viktigaste formen för sådana utnyttjanden, gäller för närvarande att författarna erhålla gottgörelse av statsmedel. Att utbyta denna ordning mot ett privaträttsligt ersättningssystem har icke ansetts lämpligt. För att tillgodose det behov som kan finnas av att i framtiden genomföra ett dylikt ersättningssystem har emellertid i paragrafens andra stycke upptagits en fullmakt för Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser i sådant hänseende; Kungl. Maj:t skall äga föreskriva, att avgift skall utgå för offentlig utlåning och, såvitt angår litterärt verk, offentlig uthyrning av exemplar, samt förordna om medlens fördelning.

24 §

Offentliga förhandlingar

I förevarande paragraf har upptagits ett stadgande, varigenom det förklaras tillåtet att återgiva förhandlingar i vissa offentliga angelägenheter.

Gällande svensk rätt

Enligt det vid 9 § i förslaget berörda stadgandet i 9 § 1) av 1919 års LL uteslutas från skydd enligt lagen, såvitt nu är ifråga, offentliga myndigheters, riksdagens, beredningars och kommittéers samt kyrkliga, kommunala och andra offentliga representationers handlingar, protokoll, beslut och skrivelser, så ock andra allmänna handlingar. Bestämmelsen avser verk, som tryckts eller eljest avfattats i skrift. Ett häremot svarande undantag beträffande muntliga förhandlingar har upptagits under 2) i samma paragraf. Här stadgas att sådana förhandlingar i riksdagen och andra offentliga representationer, så ock yttranden vid domstolar och eljest inför offentliga myndigheter äro uteslutna från skydd enligt lagen. Detsamma gäller även yttranden vid offentliga sammankomster för överläggning om allmänna angelägenheter.

Nordisk rätt i övrigt

I *dansk rätt* (§ 8) gäller att skriftliga och muntliga förhandlingar i konstitutionella, kommunala, kyrkliga eller andra offentliga representationer och i domstolarna icke äro föremål för författarrätt. Författaren har dock ensamrätt att utgiva samlingar av verk av denna art. Tal och uttalanden vid offentliga politiska, folkupplysande och liknande möten samt predikningar vid offentliga gudstjänster kunna fritt refereras i pressen.

I *norsk rätt* (§ 3) ställas offentliga förhandlingar utan skydd av upphovsmannarätt i samma utsträckning som i Danmark; från skydd undanlagas vidare förhandlingar vid offentliga, politiska och liknande förhandlingsmöten. Även här har författaren ensamrätt att utgiva samlingar av sina verk av det slag, varom nu är fråga.

Finsk rätt (3 §) överensstämmer i denna del med svensk.

Utländsk rätt — Bernkonventionen

Bestämmelser, som innebära att offentliga förhandlingar i större eller mindre utsträckning få fritt återgivas, finnas även i *tysk, österrikisk och italiensk rätt*; i tysk och österrikisk rätt göres liksom i Danmark och Norge undantag i fråga om samlingar, i italiensk rätt begränsas det fria utnyttjandet till återgivning i press och radio.

Hithörande bestämmelser återgå på ett stadgande i *Bernkonventionen* (art. 2 bis), enligt vilket unionsländerna kunna från skydd utesluta politiska tal samt anföranden inför rätta, dock med den inskränkningen att upphovsman skall äga ensam föranstalta om samlingar av sådana tal och anföranden.

Kommittén

Tal och yttranden vid överläggningar och diskussioner äro i princip likväl som andra muntliga anföranden föremål för upphovsmannarätt, där de

fylla de krav som ställas på ett verk. Motsvarande gäller skriftliga inlägg i förhandlingar av olika slag. Det är emellertid ett viktigt samhällsintresse, att sådana yttranden och inlägg kunna obehindrat återgivas, då de ingå som led i offentliga förhandlingar om allmänna angelägenheter; i ett fritt samhälle bör envar äga rätt att sprida upplysning om allt som förekommer i dylika sammanhang. Nu berörda samhällsintresse påkallar särskilda undantagsbestämmelser i den upphovsmannarättsliga lagstiftningen.

Vid bedömande, hur man lämpligen bör avgränsa tillämplighetsområdet för ett stadgande i ämnet, må till en början erinras om att anföranden och skriftliga inlägg av hithörande slag ofta inflyta i protokoll och akter, vilka äro att anse som *allmänna handlingar* i tryckfrihetsförordningens mening. Såsom vid 9 § berörts är det en viktig princip i förordningen, att sådana handlingar fritt må offentliggöras. Nu avsedda undantag bör därför utformas så att det publicitetsintresse, som ligger till grund för denna princip, behöri gen tillgodoses.

I gällande rätt har detta beaktats genom en regel, vilken efter orden innebär att samtliga allmänna handlingar äro undantagna från upphovsmannarättsligt skydd. Vid 9 § har emellertid anförts, att det i viss mån är tveksamt vilken tolkning som bör givas åt denna regel. Vid den nu föreslagna revisionen av den upphovsmannarättsliga lagstiftningen synes i allt fall klart, att en så vittgående bestämmelse icke bör bibehållas. Att generellt från skydd undantaga vad som i tryckfrihetsförordningens mening utgör allmänna handlingar skulle i vissa fall leda till orimliga resultat. Som exempel kan anföras, att om ett vetenskapligt arbete åberopas vid sökande av professur eller annan befattning och ingives till den myndighet som handlägger ärendet, arbetet därigenom blir att anse som allmän handling och att det alltså med angivna ståndpunkt skulle vara fritt för envar att avtrycka det. Enligt kommitténs mening bör ett undantagsstadgande därför erhålla en något mer begränsad räckvidd än den nuvarande regeln efter orden äger. Lämpligt synes vara att det förklaras avse förhandlingar i offentliga representationer och inför myndigheter. Stadgandet bör härvid icke inskränkas till skriftliga förhandlingar utan bör gälla även muntliga sådana.

För närvarande frigivas icke blott sådana förhandlingar varom hittills varit tal utan även yttranden vid offentliga sammankomster för överläggning om allmänna angelägenheter. Ett undantag av liknande innehåll har ansetts böra bibehållas i förslaget.

Ett särskilt spörsmål är, hur nu avsedda bestämmelser böra utformas i rättsligt hänseende. För närvarande gäller att förhandlingar och yttranden av hithörande slag äro helt uteslutna från upphovsmannarättsligt skydd. Det är emellertid riktigare att utgå från att förhandlingarna och yttrandena äro skyddade som verk, i den mån de uppfylla kraven härutinnan, men tillåta att de må återgivas utan upphovsmans samtycke. En sådan konstruktion innebär, att upphovsmannen principiellt är bevarad vid sin rätt och äger

hävda sina ideella befogenheter mot den som utnyttjar verket. Härav följer att bestämmelserna böra anses vara av samma natur som övriga i 2 kap. stadgade inskränkningar i upphovsmannens rätt och placeras i detta kapitel.

Det i förevarande paragraf upptagna stadgandet har utformats i enlighet med nu angivna principer. Till närmare utveckling av dess innebörd må anföras följande.

Genom stadgandet frigivas till en början förhandlingar *i offentliga representationer*. Hit äro främst att hänföra riksdagen, allmänt kyrkomöte och kommunala representationer ävensom av representationerna tillsatta utskott, nämnder och andra organ. Redan på grund av 9 § gäller, att beslut och yttranden av representationerna icke äro föremål för upphovsmannarätt. Enligt nu förevarande stadgande får även vad som i övrigt förekommer under förhandlingarna fritt återgivas.

Stadgandet nämner vidare förhandlingar *inför myndigheter*. I första hand avses här domstolar och andra judiciella organ, men även administrativa myndigheter åsyftas. Uttrycket förhandlingar får i detta sammanhang fattas i mycket vidsträckt mening. Härunder falla icke blott förhandlingar i processuell mening utan även inlägg och yttranden i hos myndighet anhängiggjorda ärenden av olika slag. I första hand må återgivas allt som vid förhandlingen yttras muntligen. Stadgandet är emellertid tillämpligt även på sådana i skrift avfattade yttranden och inlägg, vilka ingå som ett led i förhandlingen. Till mål och ärenden av detta slag höra emellertid ofta även uttalanden eller annat material, som icke direkt ingår som led i förhandlingen. Som exempel kunna nämnas yttranden av sakkunniga eller i rättegång allenast såsom bevismedel *ingivna* böcker eller konstverk. Från ett annat område ha förut nämnts vetenskapliga arbeten, vilka ingivas i ett hos myndighet anhängigt befordringsärende. I regel är förevarande stadgande icke tillämpligt på handlingar av detta slag. I dessa fall är upphovsmannen därför i allmänhet bibehållen vid sin rätt. Vissa undantag äro dock tänkbara; avgörande är, i vilket sammanhang återgivandet äger rum. I ett mål *ingivna* sakkunnigutlåtanden böra visserligen icke få publiceras separat, men om handlingarna i målet skola utgivas in extenso eller om målet skall refereras i en facktidsskrift, böra utlåtandena få medtagas. Vad nu sagts äger motsvarande tillämpning i fråga om handlingar, vilka delvis åberopas inom ramen för förhandlingen men i övrigt falla utanför denna. Har en bok *ingivits* i en på vissa uttalanden i boken grundad ärekränkingsprocess, är det klart att de delar av boken som uppläsas vid rättegången få fritt återgivas, t. ex. i referat av processen. Men även sådana delar av boken som icke direkt åberopas få återgivas, om det t. ex. sker inom ramen för en kritisk granskning av frågor som sammanhånga med rättegången. I sistnämnda fall kan citaträtten enligt 14 § sägas leda till en viss utvidgning av den rätt, som gäller enligt förevarande stadgande. Å andra sidan är det

naturligtvis icke tillåtet att utgiva hela boken i en särskild upplaga allenast under åberopande av att den ingivits i rättegång och därför är av allmänt intresse.

Beslut och yttranden under förhandlingarna, som härröra från myndigheten själv, äro på grund av regeln i 9 § icke föremål för upphovsmannarätt.

Slutligen talas i paragrafen om förhandlingar *vid offentliga sammankomster för överläggning om allmänna angelägenheter*. Härmed åsyftas offentliga debatter i politiska och andra frågor, som beröra allmänheten oavsett yrke och specialintresse. Stadgandet är däremot icke tillämpligt på anföranden och inlägg vid andra sammankomster, t. ex. konferenser och kongresser för överläggning i fackfrågor. Sammankomsten skall avse överläggning; vanliga föredrag för allmänheten gå icke in under stadgandet, även om de beröra allmänna angelägenheter. Ett gränsfall utgör det slag av offentliga debatter, där några i förväg vidtalade personer diskutera inför publik, liksom diskussioner i radio. Då publiken icke sammankommit för överläggning, eller, om diskussionen sker i radio, ens är tillstädes, är det föreslagna stadgandet icke tillämpligt. Avse förhandlingarna överläggning om viss allmän angelägenhet, får även inledningsföredrag, om sådant förekommer, räknas som ett led i förhandlingen; detta torde gälla även där diskussion utlysts men inledningsföredraget det oaktat icke följes av några inlägg. Med förhandlingar avses i detta fall allt vad som förekommer vid sammankomsten.

Rätten att återgiva förhandlingar får utövas både genom att förhandlingarna mångfaldigas, framför allt i tryck men även genom inspelning, t. ex. på ljudband eller film, och genom att de göras tillgängliga för allmänheten, t. ex. genom utsändning i radio eller television eller genom filmföreläsning.

I anslutning till vad som gäller i Danmark och Norge har det ansetts, att upphovsmannen bör förbehållas rätt att ensam utgiva *samling* av sina anföranden; ett stadgande härom har upptagits i andra punkten av förevarande paragraf.

Såsom förut anförts har upphovsmannen sina *ideella befogenheter* i behåll, då hans verk återgives med stöd av förevarande stadgande; se 26 §.

Av naturliga skäl äro de föreslagna bestämmelserna främst av betydelse i fråga om anföranden och inlägg i den offentliga debatten i vårt eget land. Motsvarande undantag skall emellertid gälla även i förhållande till *främmande länder*, med vilka Sverige ingår sådan överenskommelse om ömsesidigt upphovsmannarättsligt skydd som avses i 62 §. På grund härav skall det exempelvis vara tillåtet att återgiva ett politiskt tal i folkrepresentationen i ett sådant land.

Sammanfattning

I förevarande paragraf behandlas frågan, i vilken utsträckning anföranden och skriftliga inlägg i offentliga förhandlingar av olika slag böra vara

fria för återgivning. Gällande rätt innebär här efter orden, att sådana anföranden och inlägg städse äro fria i den mån de inllutit i allmänna handlingar. Ett så vittgående undantag i upphovsmannens rätt har icke ansetts böra bibehållas. Stadgandet har därför i denna del erhållit en något mer begränsad räckvidd och har förklarats avse förhandlingar i offentliga representationer och inför myndigheter. I anslutning till gällande rätt har vidare förklarats fritt att återgiva förhandlingar vid offentliga sammankomster för överläggning om allmänna angelägenheter. Paragrafen upptager slutligen ett nytt stadgande, att upphovsman ensam äger utgiva samling av sina anföranden.

25 §

Visning av konstverk m. m.

I förevarande paragraf stadgas vissa inskränkningar i rätten till konstverk. Första stycket bestämmer närmare omfattningen av konstnärens rätt att göra verket tillgängligt för allmänheten, särskilt hans befogenhet att visa konstverket offentligt. Andra och tredje styckena innefatta vissa undantag i rätten att mångfaldiga konstverk.

1) Offentlig visning av konstverk m. m.

Gällande svensk och utländsk rätt — Bernkonventionen

Enligt 2 § första stycket i 1919 års KL är konstnärens rätt begränsad till en uteslutande befogenhet att efterbilda konstverket; han äger icke någon rätt med avseende å utställning eller annan offentlig visning av detta. Det står därför envar fritt att utnyttja konstverk för dessa ändamål. Även i *utländsk rätt* utformas konstnärrätten vanligen så, att den icke innefattar befogenhet att bestämma om utställning av verket. Däremot förekommer, exempelvis i tysk och österrikisk lagstiftning, att konstnären äger rätt att visa verket genom mekaniska eller optiska anordningar (skioptikon, film, television o. s. v.). *Bernkonventionen* innehåller icke några särskilda stadganden i ämnet; den allmänna bestämmelsen i art. 11 bis, att upphovsmannen har ensamrätt att visa verket i television, torde dock vara tillämplig även på konstverk.

Kommittén

Enligt 2 § har upphovsmannen helt generellt förklarats äga uteslutande rätt att göra verket tillgängligt för allmänheten. Såvitt rör konstverk, innebär stadgandet bland annat, att konstnären har ensamrätt att utställa eller

eljest offentligt visa verket. Härunder faller framför allt en befogenhet att *utställa originalkonstverket* eller repliker därav. I förevarande hänseende bör ensamrättens funktion emellertid huvudsakligen vara att skydda konstnären mot att konstverk, som han ännu har i sin ägo, obehörigen utställas, exempelvis av någon som erhållit verket såsom lån. Ur vissa synpunkter torde det visserligen vara rimligt, att konstnärens samtycke skulle krävas för utställning även av sådana konstverk som han avhånt sig. Detta är särskilt fallet, då avsikten är att genom utställningen ekonomiskt utnyttja verket, t. ex. genom upptagande av inträdesavgifter; ser man till denna sida av saken, kunde övervägas att i allt fall införa en ordning, enligt vilken konstnären tillförsäkras skälig andel i det ekonomiska utbytet av utställningen. Beaktas bör även att en utställning av verket stundom kan ha betydelse för konstnären i ideellt avseende. Det har emellertid hittills varit en fast rotad uppfattning, att ägaren till ett konstverk är berättigad att i fysisk mening fritt förfoga över detta och att i denna hans rätt också ingår en befogenhet att utställa verket. Att tillerkänna konstnären medbestämmanderätt eller annat rättsanspråk, då verket skall utställas, skulle därför innebära en förändring, som den allmänna uppfattningen torde ha svårt att godtaga. Då härtil kommer att rätten att utställa konstverk endast i undantagsfall är av mer väsentlig ekonomisk betydelse, bör enligt kommitténs mening alltjämt gälla att, sedan konstnären överlåtit exemplar av verket, detta må oberoende av hans samtycke utställas offentligt.

Rätten att visa konstverket offentligt innefattar även befogenhet att *återgiva detta genom tekniska anordningar* (skioptikon, film, television o. s. v.). I utländsk rätt är det icke ovanligt, att konstnären städse äger ensamrätt att bestämma om sådant utnyttjande av konstverket. Enligt kommitténs mening föreligger emellertid icke anledning att behandla dessa sätt att visa konstverket annorlunda än utställning. Sedan konstverket överlåtit, bör det sålunda få visas även genom tekniska anordningar. Anmärkas må emellertid att vid sådan visning i vissa fall fordras en skioptikonbild, en upptagning på film eller annat dylikt särskilt framställt »exemplar» av konstverket. Att här göra inskränkning i konstnärens principiella rätt att bestämma om sådan framställning är icke motiverat; den fria visningsrätten får därför i sistnämnda fall betydelse blott där den som vill visa konstverket äger tillgång till en med vederbörligt samtycke framställd skioptikonbild, filmupptagning el. dyl.

Vad hittills sagts har haft avseende å visning av exemplar, som av konstnären överlåtit. Även om han har originalet i behåll men *utgiver* reproduktioner av verket — teckningar utgivas såsom illustrationer till en bok — bör det principiellt vara fritt att visa verket; som exempel må nämnas att reproduktioner visas genom episkop (Balloptikon o. dyl.).

Rätten att göra verket tillgängligt för allmänheten avser principiellt även åtgärder, genom vilka exemplar av verket spridas till allmänheten. I denna

del har rätten huvudsaklig betydelse, såvitt gäller *mångfaldigade* exemplar (planschverk, skioptikonbilder o. s. v.). Den bör här begränsas på samma sätt som enligt 23 § gäller i fråga om spridning av exemplar av litterära och musikaliska verk, d. v. s. så att, sedan verket blivit utgivet, exemplar som omfattas av utgivningen fritt må spridas vidare till allmänheten. Att konstnärens befogenhet att sprida exemplar ej heller bör kunna åberopas, såvitt gäller förfoganden över *original*exemplar som konstnären avhänt sig, ligger i sakens natur.

En enligt nu anförda överväganden utformad bestämmelse har upptagits i förevarande paragrafs första stycke. Att såsom skett i 23 § till förmån för upphovsmannen föreskriva särskilda regler om uthyrning eller utlåning av exemplar är enligt kommitténs mening icke motiverat; detta sätt att utnyttja konstverk är av mycket liten praktisk betydelse.

I förhållande till Bernkonventionen innebär förslagets ståndpunkt, att det skall vara fritt att visa konstverk genom tekniska anordningar, formellt en avvikelse, vilken dock torde vara av ringa vikt.

2) Avbildning av konstverk i kataloger o. dyl.

Gällande svensk och utländsk rätt — Bernkonventionen

I konstnärens rätt att efterbilda sitt verk göres i utländsk rätt ofta den inskränkningen, att konstverk fritt må återgivas i kataloger av olika slag. Stadganden i denna riktning återfinnas i *dansk* (§ 31), *finsk* (18 §) och *norsk* (§ 10) rätt; vad beträffar andra rättssystem må nämnas, att liknande stadganden upptagits i den *österrikiska* lagen (§ 54) och i 1954 års *tyska* lagförslag (§ 52). I gällande *svensk* rätt saknas däremot sådana föreskrifter.

Ämnet beröres icke i *Bernkonventionen*, som överhuvudtaget icke innehåller särskilda föreskrifter om mångfaldigande av konstverk.

Kommittén

Kommittén har ansett det lämpligt att i förslaget upptaga ett stadgande, som motsvarar de åsyftade reglerna i utländsk rätt. Det är sålunda vanligt att i kataloger över samlingar, utställningar eller försäljningar av konstverk intagas avbildningar av dessa; en sådan reproduktion kan i regel icke beröra upphovsmännens intressen och bör förklaras tillåten. Konstverk, som utställs eller utbjudes till salu, bör få avbildas även i meddelande om utställningen eller försäljningen, exempelvis i annonser eller prospekt. Bestämmelser i ämnet ha influerat i andra stycket av förevarande paragraf.

Vad särskilt angår rätten att avbilda konstverk i *katalog över samling* må framhållas, att med katalog i förslagets mening endast avses en förteckning, som systematiskt upptager samtliga de i samlingen eller avdelning därav ingående verken eller åtminstone en huvuddel av dessa; even-

tuellet kan tillkomma en redogörelse för samlingen samt korta upplysningar om representerade konstnärer. Ett konstkritiskt eller konsthistoriskt arbete över en viss samling kan däremot icke betraktas som katalog, även om arbetet faktiskt redovisar de olika konstverken i samlingen. Det kunde övervägas att begränsa reproduktionsrätten till kataloger över samlingar som äro offentliga, t. ex. samlingar i museer och för allmänheten tillgängliga tavelgallerier. Fattas begreppet katalog så som förut angivits, torde en sådan begränsning emellertid icke vara erforderlig; enligt den föreslagna bestämmelsen få konstverk därför avbildas även i kataloger över enskilda samlingar.

Av visst intresse i förevarande sammanhang är det vid 27 § i förslaget närmare berörda stadgandet i 10 § andra stycket i 1919 års KL. Enligt detta skall, där konstverk av konstnären eller hans lagliga successorer överlåtits till staten eller menighet, överlåtelsen anses innefatta *rätt att genom fotografi efterbilda verket*. Stadgandet uppställer icke någon egentlig inskränkning i konstnärens ensamrätt; det fastslår endast hur överlåtelsen skall tolkas i fråga om rätten att framställa fotografiska avbildningar av verket. På grund av regeln äga museerna bland annat rätt att tillhandahålla vykort och andra fotografier av sådana i samlingarna ingående verk, som de köpt direkt från konstnären eller dennes successorer. Överintendenten och chefen för Nationalmuseum har anfört, att museet tillhandahåller vykort o. dyl. av flertalet konstverk i dess ägo, oavsett från vem förvärvet skett, samt hemställt att denna praxis, som av konstnärerna lämnats utan erinran, måtte legaliseras. Enligt kommitténs mening är det emellertid icke lämpligt att genom ett uttryckligt undantagsstadgande beröva konstnärerna möjligheterna att i speciella fall själva tillgodogöra sig rätten att framställa sådana fotografier varom nu är fråga, vilken stundom torde kunna vara av viss ekonomisk betydelse. Av vad som anförts vid 27 § i förslaget framgår, att kommittén icke heller anser den nuvarande tolkningsregeln böra bibehållas. Enligt förslaget gäller därför, att museernas och andra hithörande institutioners rätt att framställa fotografier av konstverk i deras ägo i varje särskilt fall måste grundas på avtal med konstnären.

3) Avbildning av konstverk å allmän plats och av byggnad

Gällande svensk och utländsk rätt — Bernkonventionen

Enligt 7 § i 1919 års KL är tillåtet att genom teckning eller annan grafisk konst, målarkonst eller fotografi efterbilda konstverk, som finnes å eller vid väg eller gata, torg eller annan allmän plats; av byggnadsverk må dock allenast det yttre efterbildas. Liknande stadganden återfinnas i *dansk* (§ 31), *finsk* (18 §) och *norsk* (§ 10) samt i *tysk* (§ 20 KUG) och *österrikisk* (§ 54) rätt.

Frågan behandlas icke i *Bernkonventionen*; såsom förut anförts innehåller denna icke några särskilda föreskrifter om mångfaldigande av konstverk.

Kommittén

I andra punkten av förevarande paragrafs andra stycke har upptagits en motsvarighet till första ledet av det återgivna stadgandet i 1919 års KL. Bestämmelsen har sin grund i att sådana konstverk varom nu är fråga i viss mening utgöra allmän egendom; genom sin placering ingå de i stads- eller landskapsbild, och det bör självfallet vara fritt för envar att återgiva denna och alla dess enskildheter.

Såsom förutsättning för rätten att avbilda konstverket har uppställts, att detta är *stadigvarande anbragt på eller vid allmän plats*. Med allmän plats menas plats under bar himmel, som utan vidare är tillgänglig för allmänheten, exempelvis torg, gator och parker. Som allmän plats kan således icke anses det inre av byggnader, även om dessa äro tillgängliga för allmänheten. Konstverk i kyrkor, rådhus, museer o. dyl. få därför icke avbildas med stöd av förevarande bestämmelse. Av kravet att konstverket skall stadigvarande ha anbragts på platsen framgår, att stadgandet icke är tillämpligt på ett konstverk, som försöksvis uppställts på en öppen plats eller som ingår i en utställning, även om utställningsområdet är helt öppet och kan anses som allmän plats.

Genom stadgandet förklaras fritt att *avbilda* konstverket. Uttrycket innebär att konstverket får reproduceras genom målning, teckning, fotografi eller annan teknik varigenom det återgives i planet. Uttrycket avser däremot icke plastisk återgivning.

Den föreslagna regeln har sin egentliga betydelse för det fallet, att den stads- eller landskapsbild, i vilken konstverket ingår, i sin helhet göres till motiv t. ex. för en målning eller ett fotografi. På grund av regeln skall det emellertid vara tillåtet att avbilda konstverk även där detta utgör *huvudmotivet*; som exempel må nämnas att ett offentligt konstverk återgives som huvudmotiv på ett vykort. Där så sker föreligger ett mera omedelbart utnyttjande av själva konstverket, och principiellt kunde det här vara motiverat att konstnären erhöle en rätt till ersättning. Ett stadgande i denna riktning fanns också upptaget i Köpenhamnsutkastet. Då kommittén frångått detta förslag, har det skett framför allt i syfte att förenkla stadgandet och att undvika en del praktiska svårigheter. Det måste ofta bli mycket svårt att avgöra, om konstverket utgör huvudmotivet, exempelvis då ett vykort avbildar ett torg varå placerats en monumentalskulptur. I de allra flesta fall torde frågan ha mycket liten ekonomisk betydelse för konstnärerna, och det synes därför icke vara tillräckligt motiverat att införa ett så svårtillämpat stadgande.

I paragrafens sista stycke har slutligen upptagits en bestämmelse att *byggnad må fritt avbildas*; även denna är hämtad från gällande rätt. Termen byggnad har valts i stället för det nu begagnade uttrycket byggnadsverk för att klargöra, att stadgandet endast är tillämpligt på byggnadsverk som kommit till utförande; det giver således ej rätt att avbilda modell eller ritning.

Enligt den gällande bestämmelsen får endast det *yttre* av byggnadsverk avbildas. Denna begränsning torde sammanhånga med att bestämmelsen är uttryck för samma tanke som den förut behandlade om konstverk på allmän plats. Emellertid kan begränsningen i det särskilda fallet stundom te sig konstlad och otillräckligt motiverad, exempelvis då man vill, jämte det yttre av en byggnad, avbilda några inre partier såsom hallar eller trapphus. Med hänsyn härtill och då begränsningen torde sakna all betydelse för arkitekterna, har den icke bibehållits i förslaget.

Det må erinras att uttrycket *avbilda* innebär, att reproduktionen göres i planet. En byggnad får således återgivas genom målning, teckning eller fotografi, men den får ej tagas till förebild vid uppförande av ett nytt byggnadsverk.

Sammanfattning

Den allmänna beskrivningen av upphovsmannens förfoganderätt i 2 § innebär, att en konstnär principiellt äger ensamrätt att göra sitt konstverk tillgängligt för allmänheten. Första stycket i förevarande paragraf inskränker denna rätt. Sedan konstnären överlåtit verket, skall det vara fritt att visa detta offentligt, exempelvis på utställning eller genom film eller television. Konstnärens rätt att visa konstverket får härigenom betydelse huvudsakligen såsom ett skydd för honom mot att verk, som han ännu har i sin ägo, obehörigen utlämnas till offentligheten. Det skall även vara fritt att visa verket sedan detsamma utgivits, exempelvis i en serie reproduktioner. Stadgandet upptager slutligen en bestämmelse om vidarespridning av konstverk och reproduktioner, som utgör en parallell till stadgandet i 23 § om vidarespridning av böcker och noter.

Andra stycket föreskriver ett par undantag i konstnärens ensamrätt att mångfaldiga konstverket. Enligt det ena, som saknar motsvarighet i gällande rätt, må konstverk, som ingår i en samling eller som utställas eller utbjudes till salu, avbildas i katalog eller i meddelande om utställningen eller försäljningen. Genom den andra undantagsbestämmelsen förklaras, i anslutning till vad som för närvarande gäller, att konstverk må avbildas, om det är stadigvarande anbragt på eller vid allmän plats.

I sista stycket stadgas, likaledes i viss anslutning till gällande rätt, att byggnad må fritt avbildas.

26 §

Den ideella rätten vid fria utnyttjanden

Bestämmelserna i 2 kap. göra — frånsett 13 § — inskränkningar endast i upphovsmannens förfoganderätt; principiellt skall hans ideella rätt enligt 3 § iakttagas, även då verket med stöd av dessa bestämmelser återgives utan hans samtycke. Ehuru detta torde ligga i sakens natur, har en erinran om förhållandet ansetts böra inflyta i förslaget. Ett stadgande i denna riktning har upptagits i första stycket av förevarande paragraf.

Den genom stadgandet gjorda hänvisningen till 3 § innebär till en början, att då verket utnyttjas fritt med stöd av bestämmelse i 2 kap., *upphovsmannen skall angivas* i överensstämmelse med vad god sed kräver. Huvudregeln är här liksom eljest att upphovsmannen alltid anges; några praktiskt viktiga exempel nämnas i det följande. På grund av hänvisningen gäller vidare, att verket vid fria utnyttjanden *icke må ändras* på ett sätt, som är kränkande för upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart, och att det *ej heller må göras tillgängligt för allmänheten* på ett sätt, som är i denna mening kränkande för honom. Frågan om skydd mot obehöriga ändringar upptages i det följande till särskild behandling. Som exempel på vad hänvisningen i denna del eljest innebär må nämnas, att om en dikt med stöd av bestämmelsen i 19 § utnyttjas såsom sångtext, den icke får framföras till en melodi, som kastar löje över dikten.

Med hänsyn till de särskilda förhållandena vid fria utnyttjanden erfordras emellertid ytterligare föreskrifter till skydd för upphovsmannens ideella intressen vid sådana tillfällen. På skäl som utvecklas i det följande bör sålunda föreskrivas principiell skyldighet att vid citat och andra lån angiva källan samt förbud mot att vid sådana och andra fria utnyttjanden företaga opåkallade ändringar i verket. Regler härom ha upptagits i paragrafens andra stycke.

1) Skyldighet att angiva källan

Gällande svensk och utländsk rätt — Bernkonventionen

Generella regler att källan skall angivas vid citat och andra lån finnas icke i gällande *svensk* rätt. Endast för ett särskilt fall, nämligen i fråga om pressens lånerätt, föreskrives sådan skyldighet; enligt 14 § andra stycket i 1919 års LL skall, då en artikel återgives med stöd av lånerätten, den nyttjade tidningens eller tidskriftens titel tydligt angivas. Däremot upptager den *norska* lagen (§ 5) ett allmänt stadgande att i alla de fall, då eftertryck eller annat återgivande av ett skyddat verk är tillåtet, källan

skall tydligt angivas. Även den *finska* lagen (11 §) upptager generella bestämmelser av motsvarande innehåll. I *dansk, tysk, österrikisk* och *italiensk* rätt gäller på grund av särskilda stadganden för de flesta fall av fria utnyttjanden, att källan skall tydligt angivas.

Regeln i svensk rätt att källan skall angivas, då artiklar återgivas med stöd av pressens lånerätt, återgår på en motsvarande föreskrift i *Bernkonventionen* (art. 9). Av betydelse i förevarande sammanhang är vidare ett stadgande, som vid Brysselkonferensen infördes i art. 10; enligt detta skola citat och lån vara åtföljda av uppgift om bland annat källan.

Kommittén

Vid fria utnyttjanden återgives verket ofta endast i mer eller mindre omfattande delar eller utdrag. Där så sker, har upphovsmannen ett intresse av att det lämnas uppgift om ur vilket verk det begagnade partiet tagits eller att eljest upplysning gives om vilken källan är för lånet; bland annat vinner han att allmänheten därigenom får ökad kännedom om hans produktion. Enligt gällande rätt föreligger, såsom förut berörts, skyldighet att angiva källan blott då artiklar återgivas med stöd av pressens lånerätt. Sådan skyldighet bör emellertid stadgas även för andra fall, exempelvis vid citat och lån till skolböcker. Att närmare fastställa i vilka fall källan skall angivas är dock knappast möjligt; tillräckligt bör vara att här, liksom skett i fråga om skyldigheten att angiva upphovsmannens namn, hänvisning göres till *vad god sed kräver*. En bestämmelse i denna riktning har upptagits i andra styckets första punkt.

Angående den allmänna betydelsen av en sådan hänvisning till god sed gäller vad därom anförts vid 3 §. Huruvida god sed kan anses kräva att källan angives får, liksom frågan på vad sätt detta bör ske, avgöras med hänsyn till omständigheterna.

För att belysa innebörden av de föreslagna reglerna om angivande av namn och källa vid fria utnyttjanden må anföras följande allmänna synpunkter.

Då ett litterärt verk citeras (14 § första stycket), torde omständigheterna många gånger vara sådana att uppgifter i nämnda hänseenden icke rimligen behöva lämnas. Särskilt gäller detta helt korta citat ur skönlitteraturen, som inarbetats i en löpande framställning, men detsamma kan gälla även beträffande citat ur facklitteraturen. Sådana uppgifter krävas däremot, om karaktären av lån från annans arbete är mera framträdande, såsom vid fristående citat eller vid längre citat i löpande framställningar av vetenskaplig eller annan natur. Härvid kan det stundom vara tillräckligt att angiva upphovsmannens namn; detta gäller särskilt citat av dikterstrofer men i vissa fall också citat ur skönlitterära prosaverk. I allmänhet bör dock tillika lämnas uppgift om titeln på det verk varifrån citatet häm-

tats. Är verket icke separat utgivet utan ingår det i ett samlingsverk, t. ex. i en tidskrift eller encyklopedi, bör istället titeln på detta nämnas; härvid äro sedvanliga förkortningar tillåtna. Citeras ett offentligt anförande, har författaren ofta ett rättmätigt anspråk på att uppgift lämnas, i vilket yttre sammanhang anförandet hållits. Vid citat av musikaliskt verk (14 § första stycket) böra tonsättarens namn och verkets titel i allmänhet angivas. Då ett litterärt verk utnyttjas med stöd av pressens lånerätt (15 § första stycket), böra praktiskt taget undantagslöst angivas upphovsmannens namn samt titeln på den tidning eller tidskrift, ur vilken artikeln är hämtad; även i detta fall äro sedvanliga förkortningar tillåtna. Vid återgivning av verk i skolböcker m. m. (16 §) skola upphovsmannens namn samt det nyttjade verkets titel alltid angivas. Motsvarande gäller då verk återgives i blindskrift (18 §). Återgives dikt för konsertändamål (19 §), skall diktarens namn alltid angivas; mera sällan torde behöva uppgivas, ur vilken diktsamling lånet gjorts. Då verk framföres offentligt vid undervisning eller i allmännyttigt syfte (20 §), skall verket presenteras och upphovsmannen angivas på samma sätt som vid ett framförande, för vilket ersättning utgår. Framföres verket vid gudstjänst eller för religiös uppbyggelse, skulle det i allmänhet vara olämpligt att lämna något tillkännagivande om verket i anslutning till själva framförandet. Om emellertid i pressen eller i radio meddelas vilka kompositioner, som vid en gudstjänst utföras såsom preludium eller postludium, är det klart att tonsättaren skall angivas. Då verk medtages i film- eller radioreportage (21 §), får efter omständigheterna avgöras huruvida upphovsmannens namn bör angivas. Detta behöver t. ex. icke ske, då i ett reportage från en fotbollstävling medtages grammofonmusik som utföres på platsen. Om däremot i ett reportage från en högtidlighet inom kulturlivet medtages en vid tillfället framförd kantat, böra diktarens och tonsättarens namn angivas. Såsom ett annat exempel kan anföras, att det icke kan krävas att i ett filmreportage från en konstutställning lämnas uppgift om upphovsmännen till konstverk som falla inom reportagebilden; tages en närbild av en bestämd duk, synes det dock vara på sin plats att konstnären nämnas. Då ett anförande i en offentlig representation återgives (24 §), skall upphovsmannen angivas, och i allmänhet bör också lämnas uppgift om i vilket sammanhang anförandet hållits. Då konstverk återgives i anslutning till kritisk eller vetenskaplig framställning (14 § andra stycket), i pressen (15 § andra stycket) eller i skolböcker m. m. (16 §), skall konstnärens namn alltid nämnas; ofta bör också angivas huruvida efterbildningen gjorts efter originalet eller efter en reproduktion, och i sistnämnda fall bör angivas var denna reproduktion finns återgiven. Då konstverk visas offentligt (25 § första stycket), beror frågan av de förhållanden, under vilka detta sker; visas ett signerat konstverk i original, angives konstnären genom signaturen, men visas verket i ljusbild till en muntlig framställning, bör konstnären namngivas i denna.

Avbildas ett på eller vid allmän plats anbragt konstverk (25 § andra stycket), behöver konstnärens namn i allmänhet icke angivas. Ej heller kan det anses erforderligt att angiva arkitekten, när byggnad avbildas (25 § tredje stycket).

2) Förbud mot opåkallade ändringar

Gällande svensk och utländsk rätt — Bernkonventionen

Stadganden, som generellt skydda upphovsmannens intresse av att ett verk vid fria utnyttjanden icke obehörigen ändras, förekomma icke i gällande *svensk* rätt. Genom en rad särskilda föreskrifter har detta intresse dock erhållit skydd för vissa bestämda fall. Då dikt användes för konsertändamål eller litterärt verk återgives i skolböcker m. m., gäller enligt 11 § andra stycket i 1919 års *LL*, att det nyttjade verket icke må förändras utan tillstånd av författaren eller dem, på vilka hans rätt övergått enligt 15 § första stycket, d. v. s. hans lagliga successorer; dock är, där så erfordras, översättning tillåten. På motsvarande sätt gäller enligt 12 § andra stycket, att då musikaliskt verk återgives i skolböcker m. m., det nyttjade verket icke må förändras utan tillstånd av tonsättaren eller hans lagliga successorer; dock är det tillåtet att för ett instrument eller en sångstämma om-sätta verk, som är satt för flera instrument eller stämmor. Intages sådan teckning eller avbildning, som är att hänföra till litterärt verk, i vetenskaplig framställning eller i skolböcker, gäller enligt 11 § tredje stycket att teckningen eller avbildningen icke må utan tillstånd av författaren eller hans lagliga successorer förändras i vidare mån än som nödvändiggöres av det för återgivandet använda förfarandet. Motsvarande gäller enligt 8 § i 1919 års *KL*, då konstverk efterbildas i vetenskaplig framställning eller i skolböcker eller då konstverk, som finnes å eller vid allmän plats, efterbildas. I andra fall är själva låneregeln utformad så att därav framgår, att verket icke får ändras vid återgivningen. Detta gäller bestämmelserna om citaträtt och i viss mån också bestämmelserna om pressens lånerätt.

I *utländsk* lagstiftning uppställs ej sällan principiellt förbud mot att ändra verk, som med stöd av lag utnyttjas utan upphovsmannens samtycke. Härvid göras mer eller mindre detaljerade undantag, vilka i allmänhet innebära att sådana ändringar få företagas, som krävas av det medgivna ändamålet. I *Bernkonventionen* finnas icke några stadganden, som äro av betydelse i förevarande sammanhang.

Kommittén

Såsom förut framhållits innebär den i paragrafens första stycke gjorda hänvisningen till 3 § att verket, då det utnyttjas med stöd av bestämmelse i 2 kap., icke må ändras på ett sätt som är kränkande för upp-

hovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart. Då upphovsmannen vid fria utnyttjanden icke har möjlighet att bestämma om det sätt på vilket återgivningen skall ske, kräver emellertid hänsyn till honom i första hand att verket återgives i helt oförändrat skick eller med allenast sådana ändringar, som nödvändiggöras av det ändamål för vilket verket begagnas. På grund härav har i andra stycket ytterligare föreskrivits, att verket i nu avsedda fall *icke må utan upphovsmannens samtycke ändras i vidare mån än som följer av den medgivna användningen.*

Vad angår det nu föreslagna stadgandets innebörd må anföras följande.

Redan av de särskilda reglerna om fria utnyttjanden framgår, att då *litterärt verk* återgives i muntlig eller skriftlig form, det i allmänhet är tillåtet att ändra verket i den meningen, att endast en del därav återgives. Detta är själva innebörden av citaträtten (14 § första stycket), och att så sker är, när verket icke är av ringa omfång, en förutsättning för rätten att återgiva dikt för konsertändamål (19 §). Även stadgandena om pressens lånerätt (15 § första stycket), om rätt att framställa exemplar av verk i blindskrift (18 §), om rätt att i vissa fall framföra verk offentligt (20 §) samt om rätt att återgiva offentliga förhandlingar (24 §) innebära, att det är tillåtet att återgiva avsnitt av verket; vid en välgörenhetsfest kan uppläsas ett brottstycke ur ett litterärt verk, och i en tidning kan intagas en enstaka artikel från en sammanhängande artikelserie i en annan tidning. Vad däremot beträffar själva formen, föreligga ytterst sällan sådana omständigheter, att en ändring här kan anses tillåten. I nu berörda fall skall därför verket eller återgivna partier därav praktiskt taget undantagslöst anföras i helt oförändrad form. Uppenbart är dock att det är tillåtet att översätta verket.

En i diskussionen särskilt uppmärksammas fråga är, i vad mån ändringar böra vara tillåtna, då litterärt verk återgives i skolböcker m. m. (16 §). I dessa fall är det *enligt* förslaget icke blott tillåtet att *anföra* verket i utdrag, utan att så sker är i allmänhet — liksom beträffande citaträtten — en förutsättning för att verket skall få återgivas utan upphovsmannens samtycke. Vad angår frågan, i vilken form återgivna partier böra anföras, synes ha utbildats en viss praxis att vid redigering av läseböcker för skolbruk företaga en stundom vittgående bearbetning av formen utan att författaren tillfrågas eller ens underrättas. Motiven härför kunna vara språkligt-estetiska, moraliska eller religiösa. Utgivaren av en lärobok el. dyl. kan sålunda av antydda skäl välja en sådan princip för redigeringen, att i boken överhuvud icke skola förekomma inslag av viss art, exempelvis grovkorniga uttryck, blasfemiska vändningar, omnämnande — åtminstone i öppna ordalag — av sexualia o. s. v. Har en sådan princip valts, kan det i vissa fall från utgivarens synpunkt vara nödvändigt att företaga ändringar i ett verk, som skall medtagas i boken. Liksom en önskan att utrensa dylika inslag kan ha sin grund i ett djupt känt religiöst och moraliskt behov,

kan frågan om deras bibehållande emellertid för författaren vara en hjärtesak, som går tillbaka på betydelsefulla moraliska eller stilistiska värderingar; vad som här åsyftas är visst icke alltid likgiltiga ting utan kan ha betydelse för skildringens konstnärliga verkan och uttryckets äkt-het. I denna konflikt — som i vår tid synes ha tillspetsats mer än för en mansålder sedan — måste därför, utifrån de grundsatser om skydd för författarens ideella intressen på vilka kommitténs förslag vilar, hävdas att författaren ensam kan avgöra i vad mån ändringar och uteslutningar kunna göras utan att beröra hans konstnärliga integritet. På grund härav bör, såvitt angår skolböcker och liknande, det förevarande stadgandet till-lämpas så, att ändringar av nu antytt slag aldrig anses följa av den med-givna användningen. För sådana ändringar kräves alltså upphovsmannens samtycke. Likaväl som författaren stundom själv gör omarbetningar av sina verk för viss publik, t. ex. ungdom, bör han i viss utsträckning kunna tillåta föreslagna ändringar och strykningar. Men kan enighet därom icke vinnas, får verket icke medtagas i bearbetat skick. Något oberättigat intrång i utgivarens frihet kan detta icke sägas innebära. Från hans egna utgångspunkter synes det snarare riktigtast att i samlingen överhuvud icke medtaga eller ens omnämna verk, som till sin konstnärliga eller mo-raliska syftning är sådant, att dess författare anser sig icke kunna undvara de ifrågavarande inslagen.

Då ett framförande av ett litterärt verk återgives i radio- eller film-reportage (21 §), utsättes verket ofta för betydande ändringar, såsom att endast lösryckta och osammanhängande brottstycken av detta medtagas eller att återgivningen av tekniska skäl blir bristfällig. Sådana ändringar, vilka sammanhånga med reportageteknikens natur, får upphovsmannen i allmänhet tåla.

Vad härefter beträffar *musikaliskt verk*, gäller att då verket återgives med stöd av bestämmelse i 2 kap., ändamålet ofta är sådant att ändringar äro erforderliga och böra medgivas. Då musikaliskt verk återgives i skol- och korallböcker (16 §), fordras sålunda icke sällan, att förkortningar eller omsättningar företagas. Sådana äro tillåtna i den mån de utföras med omdöme och sakkunskap. Även då verket framföres offentligt med stöd av 20 §, kunna ändringar vara erforderliga. En amatörorkester, som utan alla anspråk utför ett orkesternummer vid en välgörenhetsfest, bör sålunda äga rätt att spela verket i förenklad sättning och i förkortad form. Att ändringar vidtagits bör dock angivas på lämpligt sätt. Om verket däremot framföres av en yrkesorkester, finns i regel icke anledning att tillåta änd-ringar. Medtages musikaliskt verk i radio- eller filmreportage (21 §), gäl-ler i tillämpliga delar vad som förut sagts om det fall, att litterärt verk utnyttjas på detta sätt.

Då *konstverk* återgives med stöd av bestämmelse i 2 kap., får regeln den innebörden att sådana ändringar äro tillåtna, som nödvändiggöras av

det för efterbildningen använda förfarandet. Detta gäller sålunda då konstverk återgives i anslutning till kritisk eller vetenskaplig framställning (14 § andra stycket), efterbildas i tidning eller tidskrift (15 § andra stycket), återgives i anslutning till text i skolböcker m. m. (16 §), medtages i filmreportage (21 §) eller avbildas i utställningskatalog o. dyl. (25 §). Detsamma gäller då konstverk, som är anbragt på eller vid allmän plats, eller byggnad avbildas (25 §). I praktiken är det oftast fråga om att göra efterbildningen genom fotografiska och liknande metoder, och detta är enligt förevarande stadgande tillåtet. Ändringar, som icke sammanhånga med det använda förfarandet, få däremot icke företagas.

Därest i ett visst fall av fritt utnyttjande anses lämpligt att vidtaga ändringar, som i och för sig icke följa av det ändamål som avses, få sådana vidtagas om upphovsmannens samtycke inhämtas. Såsom exempel kan nämnas det förut anförda fallet, att en författare medger att hans verk bearbetas för en läsebok för skolbruk. Ett samtycke av generell natur får dock icke åberopas, därest den avsedda ändringen skulle innebära att verket förvanskas; lämnas samtycke för visst fall av fritt utnyttjande, torde det emellertid praktiskt taget alltid vara fråga om en sådan till art och omfattning begränsad användning av verket, där enligt 3 § tredje stycket ett samtycke till ändring är bindande för upphovsmannen.

Såsom förut anförts innebär den föreslagna regeln principiellt ett längre gående skydd för upphovsmannen än stadgandet i 3 §; den förbjuder icke blott kränkande ändringar utan även ändringar av annat slag, om dessa icke äro påkallade av den medgivna användningen. Om ett verk skall återgivas offentligt med stöd av bestämmelse i 2 kap. och härför krävas ändringar, som gå så långt att de kunna anses kränkande för upphovsmannen, följer emellertid av 3 §, att det överhuvudtaget icke är tillåtet att använda verket för det avsedda ändamålet.

Sammanfattning

I första stycket av förevarande paragraf har upptagits ett stadgande, som innebär att upphovsmannen, även då verket med stöd av bestämmelse i 2 kap. utnyttjas utan hans samtycke, kan göra sin ideella rätt gällande. Även vid fria utnyttjanden skola därför tillämpas föreskrifterna i 3 § om skyldighet att ange upphovsmannen och om förbud mot att ändra verket eller göra det tillgängligt för allmänheten på ett sätt, som är kränkande för hans litterära eller konstnärliga anseende eller egenart.

Andra stycket innehåller ytterligare ett par föreskrifter till skydd för upphovsmannens ideella intressen vid fria utnyttjanden. Enligt den ena skall därvid källan angivas i överensstämmelse med vad god sed kräver; föreskriften är av betydelse främst vid citat och liknande låneregler. Enligt det andra stadgandet må verket icke utan upphovsmannens samtycke

ändras i vidare mån än som följer av den medgivna användningen. Sistnämnda regel innebär, jämförd med ändringsförbudet i 3 §, att upphovsmannen vid fria utnyttjanden har skydd icke blott mot kränkande ändringar utan även mot ändringar, som icke kunna anses kränkande men dock te sig opåkallade.

3 KAP.

Upphovsmannarättens övergång

Såsom närmare utvecklats under 1 kap. är upphovsmannarätten sammansatt av dels vissa »ideella rättigheter», vilka äro starkt personliga och i princip oförytterliga, dels vissa befogenheter av huvudsakligen ekonomiskt värde. Enligt sakens natur böra de senare kunna överlätas med de begränsningar i särskilda hänseenden, som påkallas av de ideella och personliga inslagen i upphovsmannarätten.

I föreliggande kapitel upptages till behandling frågan, i vad mån det är behöfligt att giva regler för sådan överlåtelse eller med andra ord en särskild avtalslagstiftning på detta område. Vidare regleras här, hur det förfares med upphovsmannarätten vid upphovsmannens död (30 §), något som tydligen måste gälla både de ideella och de ekonomiska rättigheterna, samt vilka inskränkningar i möjligheten till exekution i de senare rättigheterna, som krävas av upphovsmannarättens ideella och personliga karaktär (31 §).

I 27—29 §§ givas vissa allmänna bestämmelser om alla slags överlåtelser av upphovsmannarätt. De äro av naturliga skäl begränsade till några grundläggande frågor. Avtal om överlåtelse av upphovsmannarätt ingås under så skiftande och olikartade förhållanden och äro av så växlande innehåll, att det knappast är möjligt att uppställa mera detaljerade föreskrifter som äga tillämpning för samtliga avtalstyper.

I vad mån särskilda typer av överlåtelseavtal böra regleras i detta sammanhang är en ofta vansklig bedömningsfråga. Härpå inverkar, vilken omfattning och betydelse avtalstypen ifråga har ur ekonomisk och kulturell synpunkt, liksom även huru den avtalspraxis är beskaffad, som här utbildat sig. I gällande svensk rätt finns blott ett fåtal bestämmelser och de hänföra sig endast till två typer av avtal, nämligen förlagsavtal — d. v. s. avtal om utgivning av litterära eller musikaliska verk — samt avtal om rätt att offentligt framföra verk. Kommittén har ansett, att även i en blivande lag dessa två avtalstyper böra regleras — alltjämt i begränsad omfattning — och har icke funnit skäl att därutöver upptaga mer än en kategori, nämligen avtal om rätt att utnyttja ett verk för film.

I enlighet härmed givas i 32 § ett par stadganden om framföranderätt, i 33—40 §§ vissa bestämmelser om förlagsavtal samt i 41 och 42 §§ några om filmning.

De föreslagna avtalsreglerna äro i allmänhet uttryck för vad som enligt kommitténs mening normalt bör gälla mellan parterna. I överensstämmelse med eljest rådande principer inom lagstiftning om avtalsförhållanden äro reglerna dock i allmänhet dispositiva, d. v. s. de äro tillämpliga endast om annat icke avtalats eller på grund av omständigheterna får anses vara mellan parterna förutsatt. För tydlighetens skull har detta förhållande i allmänhet angivits vid de stadganden, som enligt förslaget skola vara dispositiva. Till skydd för upphovsmannen ha emellertid vissa regler fått tvingande karaktär, d. v. s. de skola gälla även om annat avtalats mellan parterna, så att avtalsvillkor som står i strid med en sådan regel är utan verkan. Dylika stadganden förekomma i 35, 37, 39 och 41 §§. Härutöver har i 29 § upptagits en bestämmelse, som giver domstol en generell möjlighet att i vissa ytterlighetsfall jämka avtal om överlåtelse av förfoganderätt.

Allmänna bestämmelser

27 §

Överlåtelse av upphovsmannarätt

I första stycket av förevarande paragraf behandlas frågan, i vilken utsträckning upphovsmannen kan överlåta sin rätt att förfoga över verket, samt spørsmålet, huruvida överlåtelse av exemplar innefattar sådan rätt. Andra stycket reglerar rättsverkan av avtal om överlåtelse av framtida rättigheter.

1) Överlåtelse av förfoganderätt

Gällande svensk och utländsk rätt

Enligt 15 § andra stycket i 1919 års LL må författarrätt, med eller utan inskränkning, överlåtas till annan. För konstnärsrättens del finns en motsvarande bestämmelse upptagen i 9 § andra stycket i 1919 års KL.

Bestämmelser av liknande innehåll återfinnas i *dansk* (§§ 9 och 27), *norsk* (§ 13) och *finsk* (21 §) rätt. Den norska regeln är kompletterad med ett stadgande, att om upphovsmannen till annan överlåtit rätt att offentliggöra verket på ett bestämt sätt eller med bestämda medel, förvärvaren icke har rätt att offentliggöra verket på annat sätt eller med andra medel. Liknande tolkningsregler förekomma i dansk rätt.

Den tyska lagen (§ 8 LUG, § 10 KUG) har i förevarande ämne en bestämmelse av samma innehåll som den svenska; lagen upptager vidare (§ 14 LUG) en tolkningsregel med liknande syfte som den nyss anförda. I 1954 års förslag (§§ 20—22, 24—26, 29) förklaras själva upphovsmannarätten vara principiellt oöverlåtbar; den kan övergå till annan endast på grund av arv eller vissa dispositioner för dödsfalls skull. Upphovsmannen kan emellertid åt andra upplåta rätt att ekonomiskt utnyttja verket; härvid skiljes mellan uteslutande nyttjanderätt och sådan nyttjanderätt, som blott innefattar tillstånd för den berättigade att använda verket vid sidan av upphovsmannen och andra rättsägare. För båda slagen av avtal uppställas tolkningsregler av liknande innebörd som de förut berörda.

Den österrikiska lagen (§§ 23, 24, 26 och 33) reglerar förevarande område efter samma principer som sistnämnda förslag.

I italiensk rätt stadgas helt allmänt, att upphovsmannen kan överlåta de ekonomiska rättigheterna till verket (art. 107). För överlåtelse av förlagsrätt gälla vissa tolkningsregler till förmån för upphovsmannen (art. 119) och en principiellt viktig bestämmelse angående förfoganden över verk, som ännu icke tillkommit (art. 120). I huvudsak innebär denna bestämmelse att — fränsett tjänsteförhållanden — en överlåtelse för obegränsad tid av upphovsmannens alla framtida verk eller alla framtida verk av visst slag icke är giltig.

Kommittén

Enligt 1 § har den som skapat ett verk upphovsmannarätt till detta. I vissa fall kan också upphovsmannen själv omedelbart utnyttja rätten, såsom då en författare utger sitt arbete på eget förlag. Det i praktiken vanligaste sättet att ekonomiskt nyttiggöra rätten är emellertid, att upphovsmannen till annan överlåter rätt att utnyttja verket, såsom då en författare till en förläggare överlåter förlagsrätt till verket eller då en tonsättare lämnar tillstånd till att verket framföres offentligt. Med tanke på sådana former för utnyttjande har i förevarande paragraf förklarats, att *upphovsmannen må helt eller delvis överlåta sin rätt att förfoga över verket*.

Med uttrycket »förfoga över verket» avses i förslaget den ekonomiskt betydelsefulla sida av rätten, om vilken de grundläggande bestämmelserna givas i 2 §. De ideella befogenheterna enligt 3 § kunna principiellt icke överlåtas, dock att upphovsmannen under särskilda förhållanden kan eftergiva den ideella rätten.

Överlåtelse av förfoganderätt avser vanligen endast rätt att i vissa begränsade hänseenden utnyttja verket. Överlåtelsen kan sålunda inskränkas till någon eller några av de befogenheter, som ingå i förfoganderätten. Som exempel kunna anföras de nyss nämnda fallen, att förvärvaren erhåller förlagsrätt till verket eller rätt att framföra detta offentligt; rätten kan härvid

avse återgivning i ursprunglig form eller i bearbetning eller i annan konst-
art. Sådana begränsade befogenheter kunna överlätas till olika personer. Be-
gränsningen i förvärvarens rätt kan också ligga i tiden eller rummet eller
hänföra sig till det antal exemplar, vari verket skall utgivas, eller till det
antal gånger verket skall framföras. Exempelvis kan rätten att utgiva en bok
begränsas till viss upplaga eller till visst land, och rätten att framföra ett
sceniskt verk kan begränsas till visst antal föreställningar eller till viss ort,
t. o. m. till viss teater. Även villkor av annat slag kunna uppställas vid över-
låtelsen. I avtal om utgivning av ett dramatiskt verk i bokform kan sålunda
stipuleras, att utgivningen ej får ske förrän verket fått sin premiär på
scenen. Överträdes villkor av den art varom hittills varit tal, innebär detta
en kränkning av upphovsmannens rätt, och den skyldige drabbas av sed-
vanliga påföljder enligt 7 kap. Villkor, som icke omedelbart anknyter till
förfoganderätten, medför däremot i allmänhet endast s. k. obligatorisk bun-
denhet för förvärvaren, d. v. s. normalt kan påföljden av en överträdelse
endast bli skadestånd. Hit hör ett sådant fall som att en författare förbehål-
ler sig, att verket skall utgivas i viss utstyrel.

Av betydelse är vidare att skilja mellan det fallet, att förvärvaren erhåller
ensamrätt att på visst sätt utnyttja verket, och det fallet, att han blott er-
håller tillstånd därtill. Har åt förvärvaren inrymts en *ensamrätt*, äger han
hindra andra att utnyttja verket på det sätt, som avses med ensamrätten,
och kan i eget namn föra talan mot den som gör intrång i denna rätt, i
förekommande fall även mot upphovsmannen själv. Att förvärvaren har
talerätt utesluter emellertid icke, att upphovsmannen själv äger beivra
obehöriga utnyttjanden av verket även där de falla inom förvärvarens en-
samrätt. Förlagsrätt och rätt att använda verk för filminspelning överlätas
i allmänhet med ensamrätt. Där förvärvaren icke erhållit ensamrätt utan
endast tillstånd att utnyttja verket i visst avseende, talar man ofta om *licens-
avtal*. Ett sådant utgör icke hinder för upphovsmannen att sedermera över-
låta likartad rätt till annan. Ett licensavtal giver icke heller förvärvaren
självständig talerätt mot den som obehörigen utnyttjar verket. Avtal, genom
vilka upphovsmannen lämnar tillstånd att verket må framföras offentligt,
äro i allmänhet av denna typ. Mestadels äro även avtal om en författares
bidrag till ett samlingsverk, t. ex. en tidskrift, av den natur, att författaren
behåller rätten att publicera sitt bidrag på annat sätt.

En överlåtelse av särskild typ användes ofta i de fall, då upphovsmannen
med en organisation avtalar, att denna skall tillvarata vissa av hans rät-
tigheter. Denna överlåtelseform innebär i regel, att organisationen icke själv
får utnyttja verket men äger att, mot redovisningsskyldighet till upphovs-
mannen, överlåta rätt därtill åt andra. Av sådan typ äro de avtal, som
STIM sluter med sina medlemmar.

I samtliga hittills nämnda fall innebär överlåtelsen, att förfoganderätten
endast delvis överlåtes; i övrigt har upphovsmannen sin rätt i behåll och kan

överlåta andra delar av denna till andra personer. Hinder bör emellertid icke möta, att han överlåter rätten med *hela det innehåll* den har vid tiden för avtalet. I vissa fall kan det vara en fördel för upphovsmannen att göra så. Ett avtal av denna innebörd kan dock visa sig leda till uppenbar obillighet; härvid finns enligt 29 § i förslaget möjlighet att få avtalet jämkat. Anmärkas må att en totalöverlåtelse kan innefatta även framtida rättigheter; frågan, huruvida avtalet i denna del bör äga rättsverkan, behandlas i förevarande paragrafs andra stycke.

Avtal om total överlåtelse av förfoganderätten torde numera vara ganska ovanliga. Även vid mycket allmänt formulerade överlåtelser har upphovsmannen ofta i behåll rätten att utgiva verket i bearbetad eller eljest ändrad form eller i annan konstart. Inom vissa anställningsförhållanden torde tjänsteavtalet dock i regel innebära, att upphovsmannen till arbetsgivaren överlåter hela sin förfoganderätt till de arbeten han skapar i anställningen. Det torde sålunda få anses att konstnärer, som äro anställda i konstindustri eller på reklambyråer, icke erhålla någon förfoganderätt till de arbeten de skapa i tjänsten utan att denna i sin helhet övergår på företaget.

För överlåtelse av upphovsmannarätt föreskrives icke någon *form*. I praktiken är det emellertid vanligt, att avtal om sådan överlåtelse upprättas skriftligen.

Angående *tolkning* av överlåtelseavtal givas ett par regler i 28 §. I övrigt ha tolkningsregler icke ansetts erforderliga. I utländsk rätt förekomma i detta hänseende bestämmelser av innebörd, att en överlåtelse, som gäller rätt att utnyttja verket på ett bestämt sätt, icke giver förvärvaren rätt att utnyttja det på annat sätt. Att så är förhållandet bör emellertid även utan särskilt stadgande vara klart.

Då det gäller att avgöra vilka befogenheter, som genom en överlåtelse tillagts förvärvaren, skall hänsyn tagas icke blott till vad parterna uttryckligen avtalat utan även till omständigheterna i övrigt. På grund härav bör en överlåtelse, som efter orden avser en mera omfattande rätt, ofta tolkas så, att den endast medför rätt att utnyttja verket på visst sätt. I enlighet med vad som uttalats i 1914 års betänkande (s. 121) torde sålunda en överlåtelse till en förläggare i allmänhet böra anses omfatta allenast förlagsrätt och en överlåtelse till ett teaterföretag endast rätt till sceniskt framförande. Vid 1931 års revision av 1919 års LL infördes en uttrycklig bestämmelse, 17 a §, som stadgar att avtal mellan författare och förläggare alltid skall tolkas så som nyss antytts. Frågan om behovet av en sådan tolkningsregel behandlas vid 33 § i förslaget.

Överlåtelsen avser oftast ett redan föreliggande verk. Det förekommer emellertid även, att upphovsmannen överlåter *rätt till framtida verk*. I vissa fall böra dylika avtal otvivelaktigt äga rättsverkan. Som exempel må nämnas de överenskommelser, som STIM ingår med sina medlemmar; genom dessa överlåta medlemmarna på organisationen vissa rättigheter icke blott till de

verk de redan förfoga över utan även till verk, som de kunna komma att förfoga över. Vidare må nämnas det fallet, att en upphovsman på beställning åtager sig att utarbeta ett verk och därvid på beställaren överlåter upphovsmannarätt till det planerade verket. I detta sammanhang kan även erinras om det förut berörda förhållandet, att en upphovsman får anses genom anställningsavtalet på arbetsgivaren överlåta rätten till de verk, som han skapar i anställningen; även här kan sägas föreligga en överlåtelse i förväg. Å andra sidan kunna i vissa extrema fall avtal om överlåtelse av framtida verk vara så stridande mot grunderna för den förevarande lagstiftningen, att de även utan uttryckligt stadgande böra anses som ogiltiga. Ett sådant fall föreligger tydligen, då någon för all framtid överlåter alla sina kommande verk. Mellan de nu nämnda ytterlighetsfallen äro förhållandena skiftande, och det må här lämnas öppet, i vad mån avtal av detta slag lagligen kunna göras gällande.

I äldre upphovsmannarättslig lagstiftning förekomma stadganden, enligt vilka i fråga om operor och i vissa andra fall, där självständiga verk förbundits med varandra, upphovsmannen till ett av verken äger *företräda* den eller de övriga upphovsmännen vid överlåtelse av rätt till offentligt framförande. I svensk rätt finns ett dylikt stadgande i 18 a § av 1919 års LL. Det häremot svarande stadgandet i lagens ursprungliga lydelse upptog bestämmelser om behörighet dels för författare av text till dramatiskt verk med musik att vid meddelande av tillstånd till verkets uppförande företräda tonsättaren, dels för kompositör av opera eller annat musikaliskt verk, vartill hörer text, att i fråga om tillstånd till uppförande eller utförande företräda författaren. Genom lagändring 1931 utsträcktes stadgandet att gälla även vid överlåtelse av rätt att genom radio utsända verk och rätt att på mekaniskt instrument eller därtill hörande inrättning överföra musikaliskt verk, vartill hörer text. I 1914 års betänkande (s. 126) framhålles, att stadgandet icke åsyftar att reglera det materiella förhållandet mellan författaren och tonsättaren, utan endast att utåt — i förhållande till en tredje man, som vill förvärva uppförande- eller utföranderätt — meddela endera av verkets båda upphovsmän behörighet att även å den andres vägnar träffa förfogande över upphovsmannarätten och uppbära den ersättning, som kan ifrågakomma.

Att på detta sätt tvångsvis låta en upphovsman företrädas av en annan i viktiga mellanhavanden med tredje man bör tydligen icke ske utan mycket vägande praktiska skäl. Redan i 1914 års betänkande uttalades, att stadgandet från teoretiska synpunkter måste anses mindre tillfredsställande, och kommittén har icke funnit det motiverat att bibehålla detsamma. I fråga om större verk, såsom operor, finns intet skäl, varför ej avtal om utföranderätten skulle träffas direkt med librettoförfattaren lika väl som med kompositören. Vad angår mindre verk är det i regel omöjligt att i förväg träffa avtal om varje enskilt verk, men detta gäller i lika mån text och musik.

Praktiskt kan detta ordnas så, att tonsättarnas och textförfattarnas rätt i de hänseenden varom nu är fråga omhänderhaves av vissa organisationer, med vilka avtal träffas.

2) Överlåtelse av exemplar av verk

Enligt 10 § första stycket i 1919 års KL gäller som huvudregel, att där konstverk övergår i annans ägo, konstnärens rätt enligt lagen ej är innefattad i överlåtelsen. Regeln utgör ett specialfall av den inom upphovsmannarätten allmänt erkända grundsatsen, att *överlåtelse av exemplar av verk icke innefattar överlåtelse av upphovsmannarätt till verket*. Denna grundsats har ansetts böra komma till uttryck i förslaget, och en bestämmelse i ämnet har intagits i andra punkten av förevarande paragrafs första stycke.

Regeln har sin huvudsakliga betydelse på konstnärsrättens område. På grund av densamma gäller, att den som förvärvar en målning eller en skulptur icke får rätt att efterbilda eller reproducera konstverket. Bestämmelsen äger emellertid tillämpning även på litterära och musikaliska verk. Som ett praktiskt icke oviktigt exempel må anföras, att den som mottager ett brev av litterärt värde väl erhåller äganderätt till brevet men icke rätt att föfoga över detta i upphovsmannarättsligt hänseende (jfr NJA 1921 s. 579).

Regeln utesluter icke, att omständigheterna vid överlåtelse av t. ex. ett manuskript kunna vara sådana, att det får anses avtalat, att förvärvaren skall äga föfoga över verket i visst eller vissa avseenden.

Förslaget upptager ingen regel i den motsatta frågan, huruvida överlåtelse av rätt att mångfaldiga eller utföra verket skall anses innefatta överlåtelse av äganderätt till ett eller flera exemplar, som ställas till föfogande för ändamålet: manuskript för tryckning, partitur för utförande av musik, konstverk för avbildning etc. Denna fråga får besvaras genom avtalstolkning; i regel torde sådant exemplar icke övergå med äganderätt.

Från den förut återgivna huvudregeln i 10 § första stycket av 1919 års KL göres i paragrafens andra stycke det undantaget, att där konstverk av konstnären eller av dem på vilka hans rätt övergått enligt 9 § första stycket, d. v. s. hans lagliga successorer, överlåtits *till staten eller menighet, överlåtelsen anses innefatta jämväl rätt att genom fotografi efterbilda verket*, oförkränkt den rätt, som i enahanda avseende tillkommer överlåtaren. Bestämmelsen återgår på 4 § i 1897 års konstverkslag. Här stadgades, att där konstverk av konstnären eller hans rättsinnehavare överlåtits på staten eller menighet, konstnärens — samtliga — rättigheter enligt lagen skulle anses innefattade i överlåtelsen. 1914 års sakkunniga ansågo denna bestämmelse icke böra upptagas i den nya lagen. På förslag av departementschefen uppstogs dock bestämmelsen i den modifierade formen, att överlåtelsen skulle anses innefatta rätt att genom fotografi efterbilda verket. Till grund för för-

slaget låg ett yttrande av Nationalmusei nämnd, vari anfördes att de arbeten av samtida svenska konstnärer, vilka förvärfvas till statens konstsamlingar och till konstmuseer som åtnjuta statsunderstöd eller med dessa jämställda offentliga institutioner, borde enligt museernas plan och uppgift komma till allmänhetens kännedom i så stor utsträckning som möjligt.¹ Stadgandets tillämpningsområde begränsades år 1931 så, att det icke skulle gälla vid överlåtelse från konstnärens rättsinnehavare i allmänhet utan endast vid överlåtelse från hans lagliga successorer.

I förslaget har icke upptagits någon motsvarighet till den nu anförda regeln. Dess väsentliga betydelse enligt gällande rätt torde vara att tillgodose museernas och andra med stadgandet avsedda offentliga institutioners behov att avbilda konstverk i kataloger o. dyl.; enligt förslaget skall sådan utbildning emellertid vara generellt tillåten på grund av regeln i 25 § andra stycket. Det nuvarande stadgandet giver även möjlighet åt museerna att framställa och sälja vykort och andra reproduktioner av vissa utställda konstverk. Det torde emellertid vara lätt för museerna att förbehålla sig rätt härtill, då de köpa konstverk av konstnären själv eller hans rättsinnehavare. Att det vid sådana tillfällen uttryckligt — muntligen eller skriftligen — avtalas härom förefaller riktigare och mera rationellt än att regeln skulle, på grund av lagens stadgande, anses inbegripen i varje sådant avtal, även om överlåtaren icke menat det. Museernas önskemål uppnås lämpligen med hjälp av instruktioner till dem som handha dylika inköp, icke genom civilrättsliga regler, vilka privilegiera vissa förvärfvare framför andra.

En i praktiken ej sällan förekommande fråga är, huruvida *den som av konstnären beställt eller eljest direkt av denne förvärfvat ett konstverk äger motsätta sig, att konstnären framställer ytterligare exemplar av detta*. För förvärfvaren är det ofta ett önskemål, att konstverket förblir unikt. I många fall har han också ett personligt intresse av att konstverket icke mångfaldigas utan hans hörande, t. ex. där fråga är om porträtt av honom eller hans närstående.

Den principiella utgångspunkten är i hithörande fall att konstnären, eftersom överlåtelsen av originalet icke innefattar överlåtelse av upphovsmannarätt, har i behåll sin rätt att mångfaldiga verket. Från denna rätt kan han emellertid ha avstått i samband med beställningen eller överlåtelseavtalet. Även om något uttryckligt förbehåll icke gjorts från förvärfvarens sida, måste avtalet ofta tolkas så, att konstnären icke skall äga framställa ytterligare exemplar, i varje fall icke i samma konstnärliga teknik och samma format som originalet. Om någon exempelvis köper en oljemålning direkt hos konstnären, torde avtalet regelmässigt få anses innebära, att konstnären icke skall äga utföra sådana repliker.

I andra fall kan det emellertid vara svårare att fastställa vad parterna

¹ Prop. 3/1919 s. 69 f.

åsyftat. Om en kommun förvärvar ett större skulpturverk, kan det sålunda vara tveksamt, huruvida konstnären äger rätt att sälja avgjutningar i mindre skala av verket eller av detaljer däri. Har förvärvaren i dylikt fall icke uppställt uttryckligt förbehåll däremot, torde han icke kunna förhindra att efterbildningar framställas. Det kunde med hänsyn härtill ifrågasättas att till skydd för förvärvaren stadga en ordning, enligt vilken det skall ankomma på konstnären att, om han vill ha rätt i sådant hänseende, göra förbehåll därom i avtalet. En regel i denna riktning, som dock endast avser konstnärens rätt att utföra repliker av beställda verk, återfinnes i *finsk* rätt (22 §). I konstnärskretsar har emellertid förslag att stadga en sådan ordning mött kraftig kritik; man har framhållit att den skulle medföra intrång i konstnärernas, särskilt skulptörernas, ekonomiska intressen.

Någon bestämd praxis till stöd för bedömandet synes ej ha utbildat sig. Avgörande betydelse bör tillmätas vilkendera parten, som får anses vara närmast att beakta spörsmålet huruvida förbehåll skall göras. I allmänhet bör detta ankomma på förvärvaren; särskilt då, såsom i de mera tveksamma fallen ofta är händelsen, fråga är om beställning från menighets eller myndighets sida, synes det böra vara dennas sak att tillse, att avtalet får den utformning som önskas. En dylik beställare kan också förmodas äga tillgång till sådan sakkunskap, att spörsmålet om förbehåll blir beaktat. Det sagda innebär, att några särbestämmelser till förmån för förvärvaren icke böra uppställas; avtalets innehåll och omständigheterna i övrigt böra städse vara avgörande.

I det föregående har antytts, att speciella synpunkter kräva beaktande i fråga om *beställda porträtt*. Gällande rätt upptager här en särskild bestämmelse i 10 § tredje stycket av 1919 års KL. Enligt denna må porträttbild, som är utförd efter beställning, ej efterbildas av konstnären eller hans rättsinnehavare utan tillstånd av beställaren eller, efter dennes död, av hans efterlevande make och arvingar. Med porträtt avses även porträttbyster och andra avbildningar i plastisk form. Liknande stadganden gälla i *dansk* (§ 27), *finsk* (20 §) och *norsk* (§ 12) rätt. I och för sig är det naturligt, att för efterbildning av porträtt skall fordras tillstånd av beställaren eller hans efterlevande. Med hänsyn till arten av de intressen som här beröras lär också i regel vara förutsatt mellan parterna, att konstverket skall förbli unikt eller att i vart fall inga andra repliker skola framställas än de beställaren avsett. Skulle undantagsvis så icke vara fallet, bör emellertid i enlighet med det förut anförda gälla, att beställaren får skydda sina intressen genom uttryckligt förbehåll. Någon motsvarighet till nu berörda stadganden har därför icke upptagits i förslaget.

Enligt de sist åsyftade reglerna i dansk, finsk och norsk lag kräves för rätt att efterbilda beställd porträttbild tillstånd icke blott av beställaren utan också av den avbildade. Även i tysk, österrikisk och italiensk rätt förekomma stadganden i denna riktning, vilka dock äro av mera generell räckvidd; de

förbjuda i princip, att alla slags avbildningar av personer — således icke blott beställda porträtt — göras tillgängliga för allmänheten utan tillstånd av den avbildade. Den rätt, som på grund härav tillkommer den avbildade och som är underkastad åtskilliga inskränkningar i publicitetens intresse, betecknas ofta som *rätten till egen bild*. Enligt kommitténs mening finns anledning att undersöka, huruvida bestämmelser av motsvarande art böra införas även i svensk rätt. Då sådana återgivanden som nu avses oftast ske genom fotografi, är det emellertid mera naturligt att behandla ämnet i samband med de fotografirättsliga reglerna; kommittén får här hänvisa till framställningen under 10 § i förslaget till lag om rätt till fotografisk bild.

3) Överlåtelse av framtida rättigheter

När upphovsmannarätt överlåtes, förekommer det att överlåtelsen icke närmare begränsas till viss eller vissa former för utnyttjande utan göres mera generell. Framför allt höra hit sådana fall, då överlåtelsen förklaras gälla »all upphovsmannarätt», »hela författarrätten», »äganderätten till verket» eller liknande. Även överlåtelser, som begränsas i tid eller rum, kunna i övrigt äga ett generellt innehåll, såsom då överlåtelsen avser rätt till mångfaldigande i visst land eller rätt till offentligt framförande under viss tid. I dylika fall uppkommer fråga, huruvida överlåtelsen innefattar en utvidgning av upphovsmannarättens innehåll, vilken sedermera kan ske på grund av lagstiftning.

I allmänhet torde redan av omständigheterna vid avtalet framgå, att parternas ävsikt varit, att överlåtelsen endast skulle gälla upphovsmannarätten med det innehåll den ägde vid avtalstillfället. Där så är fallet, omfattar överlåtelsen icke sådana befogenheter, som på grund av senare lagstiftning tilläggas upphovsmannen. Även där det icke framgår, om parterna åsyftat att på detta sätt begränsa överlåtelsens räckvidd, torde av allmänna grundsatser följa, att de nya befogenheterna tillkomma upphovsmannen. I utländsk rätt stadgas stundom, att avtal om överlåtelse av upphovsmannarätt skola tolkas i denna riktning.

Om det emellertid framgår att parterna avsett, att förvärvaren skall äga göra gällande upphovsmannarätten även med det utvidgade innehåll denna kan få genom framtida lagstiftning — vilket särskilt är fallet, när parterna uttryckligen avtalat därom — uppkommer fråga, huruvida rättsverkan i denna del bör tillerkännas avtalet.

Det må anmärkas, att spörsmålet icke kommer att vara av större praktisk betydelse, om upphovsmannarättens innehåll bestämmes på det allmänna sätt som skett i förslaget. I så fall är det nämligen knappast troligt, att rätten genom framtida lagstiftning kunde komma att utvidgas i något mera väsentligt hänseende. Rätten kan emellertid få ett ökat innehåll genom lagstiftning, som inskränker området för det fria utnyttjandet av verk i jäm-

förelse med vad som gäller enligt förslaget, eller genom att skyddstiden förlänges.

Såsom huvudregel synes böra gälla, att överlåtelser med förevarande innehåll icke skola kunna åberopas mot upphovsmannen. Om överlåtelserna är helt generell, sakna parterna möjlighet att bedöma vilka rättigheter, som i en framtid kunna komma att omfattas av avtalet. Även om avtalet uttryckligen begränsas till en viss angiven befogenhet, kan det vara svårt för parterna att säkert bedöma, huruvida denna befogenhet kan komma att lagfästas. Mestadels äga avtal av förevarande typ karaktär av hasard, och det är föga tilltalande att upphovsmannen skulle vara bunden av dem. Enligt kommitténs mening böra därför dylika avtal i allmänhet vara ogiltiga till den del de avse framtida rättigheter.

Vad som sålunda anförts om framtida lagändring gäller även då upphovsmannens befogenheter genom en överenskommelse med främmande makt utvidgas till denna makts område — se härom vid 62 § — liksom även beträffande framtida ändringar i främmande länders lagstiftning, vilka enligt överenskommelser komma svenska upphovsmän tillgodo.

Det kan visserligen diskuteras, huruvida en reglering i ämnet bör upptagas i den lag, som nu föreslås. Vanligen behandlas frågan om vilken verkan, som en lagändring skall ha på redan ingångna avtal, först i samband med att lagändringen genomföres. Mot hittillsvarande praxis kan emellertid invändas, att den innebär en retroaktiv effekt hos lagstiftningen, något som man i fråga om avtalsregler i allmänhet söker undvika. Det är riktigare att motsvarande bestämmelser finnas i en lag, som gäller vid den tid då avtalet ingås. De avtalsslutande parterna få härigenom klarhet om hur rättsläget gestaltar sig och kunna anpassa sitt handlande därefter. Enligt kommitténs mening bör därför den lag, som nu föreslås, innehålla en ogiltighetsregel av här *diskuterat* slag. Då en sådan regel begränsar vad som kan vara föremål för överlåtelse av upphovsmannarätt, har den sin naturliga plats i förevarande paragraf. I dess andra stycke har därför upptagits en bestämmelse, vilken såsom huvudregel innebär att *överlåtelse av upphovsmannarätt, även om annat är avtalat, ej är giltig i vad den innefattar sådan utvidgning av upphovsmannarätten, som efter överlåtelserna kan ske genom lagstiftning eller överenskommelse med främmande makt.*

Denna huvudregel kan emellertid stundom föra för långt. I vissa fall bör det vara möjligt att bedöma värdet även av framtida rättigheter. Så är händelsen, om exempelvis en ny lagstiftning är nära förestående. Om parterna härvid som föremål för överlåtelserna direkt ange en sådan utvidgning av rätten, som åsyftas i den planerade lagstiftningen, synas övervägande skäl tala för att avtalet skall vara bindande på vanligt sätt. Motsvarande torde böra gälla även i andra fall, där den utvidgning av rätten, varom fråga är, *blivit bestämt angiven i avtalet och kunnat bedömas vara sanolik.* Som exempel må anföras, att överlåtelserna innefattar vissa bestämda rättigheter,

som regleras i en konvention, till vilken landet väntas ansluta sig. Stadgandet har därför utformats så att överlåtelse, såvitt avser sådan utvidgning som nu berörts, skall vara giltig.

Självfallet kan detta stadgande lika litet som något av annat innehåll binda framtidens lagstiftare; denne kan alltid vid en lagändring giva andra bestämmelser, vilka i så fall bli retroaktiva, med alla de olägenheter detta innebär. För lagstiftaren utgör detta icke någon försämrad situation utan medför blott samma problem, som hittills mött vid varje lagändring på detta område. Med kommitténs förslag skulle man emellertid framdeles med all sannolikhet i regel slippa tillgripa denna metod.

Den förordade ogiltighetsregeln är icke avsedd att äga tillämpning på avtal, som ingåtts innan den nu föreslagna lagen trätt i kraft. I fråga om de utvidgningar av upphovsmannarätten, som denna lag för med sig, föreslås särskilda övergångsbestämmelser; se härom 69 §.

Av större praktisk betydelse än den omständigheten, att upphovsmannarätten efter en generell överlåtelse kan utvidgas genom lagstiftning, är att rätten efter en sådan överlåtelse kan få ökat ekonomiskt värde genom att *nya metoder tillkomma för verkets utnyttjande*. Överlåtelseavtalet måste i dylika fall ofta givas den tolkningen, att förvärvaren skall äga utnyttja verket även med hjälp av de nya metoderna. Det kan emellertid ifrågasättas, huruvida upphovsmannen icke i sådant fall bör skyddas genom en ogiltighetsregel av samma typ som den förut diskuterade, åtminstone om de nya metoderna helt falla utom ramen för vad parterna vid avtalstillfället kunnat överblicka.

Det synes likväl knappast låta sig göra att skilja ut de förändringar i de faktiska förutsättningarna för utnyttjande av verk, som äro så genomgripande att de böra föranleda särskild bedömning med avseende å äldre överlåtelser. Detta kan visserligen tänkas böra ske, då de nya formerna för verkets användning äro betingade av att helt nya uppfinningar tillkommit. I praktiken är emellertid denna situation av mindre betydelse. Oftast bero förändringarna på att redan förefintliga metoder för utnyttjande av verk i organisatoriskt, tekniskt eller ekonomiskt avseende fullkomnas och få en praktisk betydelse, som de dittills icke haft. Som exempel må nämnas, att filmtekniken i princip fanns utbildad redan i slutet av 1800-talet, men att den först långt senare fått sin nuvarande utomordentliga betydelse på upphovsmannarättens område. Något liknande gäller om grammofontekniken. Förändringar av detta slag ske väl i vissa fall språngvis, så att man verkligen kan tala om nya företeelser, men äro oftast resultatet av en under lång tid pågående utveckling. Att fastställa, när en sådan utveckling nått det stadium, att man kan tala om att en ny form för verkets utnyttjande tillkommit, är knappast möjligt. Av nu anförda skäl har kommittén stannat för att på detta område icke föreslå särskilda avtalsregler.

Utrymme bör emellertid finnas för att anställa en skälighetsprövning, huruvida ett avtal bör gälla även där de ekonomiska konsekvenserna därav — likgiltigt av vilken orsak — blivit helt oväntade. Enligt förslaget kan en sådan prövning ske med tillämpning av 29 §.

Sammanfattning

I förevarande paragrafs första stycke stadgas i anslutning till gällande rätt, att upphovsmannen må helt eller delvis överlåta sin rätt att förfoga över verket. Härjämte fastslås, att överlåtelse av exemplar icke innefattar sådan rätt; denna princip har i gällande rätt endast uttalats i 1919 års KL.

Förslaget upptager icke någon motsvarighet till ett par stadganden i sistnämnda lag, som i vissa hänseenden begränsa konstnärens rätt sedan han överlåtit originalkonstverket. Det ena av dessa stadganden föreskriver, att där konstverk av konstnären eller hans lagliga successorer överlåtit till staten eller menighet, överlåtelsen anses innefatta jämväl rätt att genom fotografi efterbilda verket. Bestämmelsen har tillkommit för att tillgodose museernas behov att avbilda konstverk i kataloger, på vykort o. dyl. Enligt 25 § i förslaget skall emellertid generellt gälla att konstverk, som ingår i samling, må avbildas i katalog; i övrigt lämnas åt förvärvaren att göra förbehåll om sådan rätt. Det andra nu avsedda stadgandet hänför sig till porträttbild, som är utförd efter beställning, och uppställer förbud för konstnären eller hans rättsinnehavare att efterbilda verket utan tillstånd av beställaren eller, efter dennes död, av hans efterlevande make och arvingar. I fråga om sådan bild lär i regel vara förutsatt, att den skall förbli unik eller att i vart fall inga andra repliker skola framställas än de beställaren avsett. Skulle så icke vara förhållandet, gäller enligt förslaget, att beställaren får skydda sitt nu förevarande intresse genom att göra förbehåll i beställningsavtalet.

Enligt andra stycket skall i fall, där överlåtelse av upphovsmannarätt innefattar sådan utvidgning av rätten, som efter överlåtelsen kan ske genom lagstiftning eller överenskommelse med främmande makt, överlåtelsen i denna del vara giltig allenast såframt vid överlåtelsen utvidgningen blivit bestämt angiven och kunnat bedömas vara sannolik. Bestämmelsen utgör en nyhet i förslaget.

28 §

Rätt till ändring — Vidareöverlåtelse

I denna paragraf upptagas avtalstolkningsregler i frågor om rätt för den, som genom överlåtelse förvärvat upphovsmannarätt till ett verk, att ändra detta samt att överlåta rätten vidare.

1) Rätt att ändra verket

Gällande svensk och utländsk rätt

Enligt 16 § första stycket i 1919 års LL må den, till vilken författarrätt med avseende å ett verk överlåtits, icke utan tillstånd av författaren eller dem på vilka hans rätt övergått enligt 15 § första stycket — d. v. s. hans lagliga successorer — förändra verket i vidare mån än som nödvändiggöres av det med överlåtelsen avsedda ändamålet. Vid överlåtelse av rätt att efterbilda konstverk gäller enligt 11 § första stycket i 1919 års KL, att förvärvaren icke utan tillstånd av motsvarande slag äger förändra verket i vidare mån än som nödvändiggöres av det för efterbildandet använda förfarandet.

Bestämmelser om förbud för den, som genom överlåtelse förvärvat upphovsmannarätt till ett verk, att utan upphovsmannens samtycke företaga ändringar i detta förekomma även i grannländernas lagar samt i tysk, österrikisk och italiensk rätt. Enligt tysk rätt (§ 9 LUG, § 12 KUG) äro dock sådana ändringar tillåtna, vilka den berättigade icke kan motsätta sig utan att det skulle strida mot tro och heder («nach Treu und Glauben nicht vertragen kann»). Detta stadgande bibehålles i 1954 års förslag (§ 31). En liknande regel i österrikisk rätt (§ 21) stadgar, att sådana ändringar få vidtagas, som upphovsmannen enligt god sed i omsättningen icke kan förbjuda, särskilt sådana som krävas av sättet för och ändamålet med den medgivna användningen. Även den finska lagen (22 §) upptager för ett speciellt fall en regel i samma riktning; enligt denna är upphovsman till ritning i byggnadskonst icke berättigad att vägra bifall till sådana ändringar, vilka allenast beröra tekniska omständigheter eller föräledas av byggnadens ekonomiska utnyttjande.

Kommittén

Då upphovsmannen överlåter rätt att mångfaldiga eller offentligt framföra verket, har förvärvaren ofta ett intresse att företaga ändringar i detta. En förläggare kan av olika skäl finna det önskvärt, att det göres strykningar eller omformuleringar i ett litterärt verk, som skall publiceras i bokform. Om en musikalisk komposition skall utgivras i populärupplaga, kan det vara erforderligt att förenkla sättningen. Skall ett konstnärligt bruksföremål mångfaldigas i industriell skala, kan det vara nödvändigt att giva produkten en något annan utformning än konstnären avsett. För upphovsmannen är i sådana och liknande fall av betydande intresse att själv få bestämma, huruvida och i vilken utsträckning ändringar skola få företagas i verket. Förvärvaren bör därför icke vara berättigad att ändra verket utan att upphovsmannen uttryckligen medgivit honom detta eller det av omständigheterna eljest framgår, att han skall äga sådan rätt. På grund härav har i första punkten av förevarande paragraf stadgats, att där ej annat är eller

får anses vara avtalat, den till vilken upphovsmannarätt överlåtits icke må ändra verket.

Stadgandet, som i sak överensstämmer med gällande rätt, innebär att förvärvaren principiellt är skyldig att återgiva verket i oförändrad form och måste skaffa sig upphovsmannens samtycke, om han vill ändra verket. Såsom i 1914 års betänkande (s. 122) framhålles är det emellertid uppenbart, att stadgandet icke innebär att varje förändring, även den allra obetydligaste, skulle vara utesluten om sådant samtycke icke föreligger; det kan exempelvis icke krävas, att en förläggare sätter sig i förbindelse med författaren, då det endast gäller att rätta uppenbara skrivfel eller vissa inkonsekvenser i stavningssätt eller att i en historisk framställning utbyta ett uppenbarligen felaktigt årtal mot det riktiga.

Förvärvaren har rätt att ändra verket i första hand då upphovsmannen uttryckligen tillåtit detta. Så kan ha skett icke blott genom att upphovsmannen godtagit konkreta förslag till ändringar, utan även i den formen att upphovsmannen lämnat förvärvaren rätt att själv göra de ändringar, som äro önskvärda. Även om uttryckligt medgivande från upphovsmannens sida icke föreligger, kunna såsom förut framhållits omständigheterna vara sådana, att upphovsmannen får anses ha lämnat sitt samtycke till att ändringar företagas. Hit hör framför allt det fallet, att upphovsmannen överlåtitt rätt att utnyttja verket för visst ändamål, som kräver att ändringar göras. Så t. ex. äger den, som förvärvat rätt att efterbilda eller återgiva ett konstverk, att företaga de ändringar, som betingas av det för efterbildningen använda förfarandet och av det ändamål, för vilket denna sker. Skall konstverket återgivas såsom illustration i en tidning eller en bok, fordras sålunda ofta av utrymmesskäl eller för en lämplig redigering, att formatet ändras.

Då verket överlåtes för att återgivas i annan konstart än den för originalverket använda, ligger det i sakens natur, att ofta vittgående ändringar måste företagas. Härvid bör man skilja mellan förvärvarens rätt att bearbeta verket för den nya konstformen och hans rätt att inom ramen för denna bearbetning göra de ytterligare ändringar, som må anses önskvärda. Rätt att bearbeta verket tillkommer honom omedelbart på grund av överlåtelseavtalet, medan hans rätt att företaga ytterligare ändringar principiellt är beroende av upphovsmannens samtycke. Som exempel må nämnas, att om ett litterärt verk överlåtes för filmning, avtalet giver förvärvaren rätt att göra verket till föremål för den bearbetning, som betingas av filmens teknik och uttrycksmedel. Anses det önskvärt att vid bearbetningen företaga ändringar, som icke direkt krävas av den filmatiska tekniken men som anses lämpliga för att t. ex. göra filmen mer publikdragande, skall däremot författarens samtycke inhämtas. I praktiken kan det ofta vara svårt att avgöra vilka ändringar, som äro av det ena eller det andra slaget. I allmänhet torde dock den, som förvärvat rätt att filma ett verk, redan på grund av avtalet därom äga jämförelsevis stor frihet vid utarbetandet av filmversionen. Vad nu sagts gäl-

ler i tillämpliga delar även då ett litterärt verk skall bearbetas för scenen, för televisionen eller för utsändning såsom hörspel i radio.

Jämväl i andra fall än de nu nämnda kunna omständigheterna vid ett överlåtelseavtal vara sådana, att det framgår att förvärvaren icke skall vara skyldig att återgiva verket i oförändrad form. Detta är särskilt händelsen, då verket vid överlåtelsen icke förelåg slutligt utformat utan endast såsom förslag eller skiss. Vidare må nämnas det i finsk rätt berörda fallet, att vid uppförande av ett byggnadsverk det kan finnas av tekniska eller ekonomiska skäl lämpligt att i viss utsträckning frångå de ursprungliga arkitekturritningarna; omständigheterna kunna härvid ofta vara sådana, att arkitekten icke bör äga motsätta sig detta. Fallet ligger nära det i 13 § reglerade, då en färdig byggnad må av ägaren ändras utan upphovsmannens lov, såvitt det kräves av tekniska skäl eller för ändamålsenlig användning.

Även då ändringar vidtagas i ett verk på grund av uttryckligt eller tyst samtycke, gäller huvudregeln i 3 §, att dessa icke få gå så långt att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränkes. Vid dylika tillfällen torde emellertid i allmänhet vara fråga om sådan till art och omfattning begränsad användning av verket, där upphovsmannen enligt 3 § tredje stycket kan eftergiva sin rätt, och under denna förutsättning må med hans uttryckliga eller underförstådda samtycke ändringar företagas.

I det föregående har behandlats den situationen, att det är upphovsmannen själv som överlåter upphovsmannarätten, och den föreslagna bestämmelsen är i första hand tillämplig på detta fall. Den är emellertid även tillämplig, då förvärvet sker från någon som *inträtt i upphovsmannens rätt*. Principiellt är det härvid denne som äger bestämma, huruvida ändringar skola få företagas i verket. Där överlåtaren förvärvat upphovsmannarätt till verket på grund av avtal med upphovsmannen, äro emellertid omständigheterna vid detta avtal ofta sådana, att upphovsmannen är bibehållen vid sin rätt att bestämma om ändringar i verket.

Förslaget innebär i denna del en avvikelse från nu gällande bestämmelser, enligt vilka tillstånd till ändringar endast kan givas av upphovsmannen själv eller hans lagliga successorer. Sin nuvarande lydelse erhöilo dessa bestämmelser år 1931. Dessförinnan gällde att tillstånd, liksom enligt förslaget, skulle meddelas av upphovsmannen eller hans rättsinnehavare. Såsom skäl för ändringen anfördes, att tillräcklig anledning ej förelåg att låta den, som genom överlåtelse förvärvat upphovsmannarätt, motsätta sig ändringar i verket; det syntes föga rimligt, att exempelvis förläggaren till ett av trycket utgivet dramatiskt verk skulle äga påtala de ändringar i verket, som en teaterledare ansett sig böra vidtaga vid det uppförande vartill han förvärvat rätten, eller att tvärtom en teaterledare skulle kunna ingripa mot en förläggare, som utgivit verket i en något förändrad form.¹ Att märka är emellertid,

¹ 1929 års betänkande s. 40.

att i det valda exemplet förläggaren ej är rättsinnehavare med avseende å verkets uppförande och teaterledaren ej är rättsinnehavare i fråga om verkets utgivning. Någon rätt för förläggaren eller teaterledaren att ingripa i de angivna fallen synes därför icke ha kunnat grundas på de ursprungliga bestämmelserna. Ej heller eljest föreligger enligt kommitténs åsikt skäl att frånga den uppfattning, som i förevarande hänseende kommit till uttryck i dessa.

2) Vidareöverlåtelse av upphovsmannarätt

Gällande svensk och utländsk rätt

Frågan, huruvida den som förvärvat upphovsmannarätt till ett verk äger att överlåta rätten vidare, är icke reglerad i gällande svensk och övrig nordisk rätt.

Även i *tysk* rätt saknas generella bestämmelser i ämnet. Särskilda föreskrifter finnas dock såvitt rör vidareöverlåtelse av förlagsrätt (§ 28 VerlG). Dessa kunna sägas i princip innebära, att för dylik överlåtelse fordras medgivande av författaren; sådant får dock icke vägras utan viktiga skäl och kräves icke, där förläggaren överlåter hela sin rörelse eller den avdelning därav, till vilken verket hör. I 1954 års förslag (§§ 27 och 28) och i *österrikisk* rätt (§§ 27 och 28) gäller denna princip, med några smärre avvikelser, för alla slags vidareöverlåtelser av upphovsmannarättigheter. I den *italienska* lagen regleras förevarande ämne liksom i den tyska endast för vissa avtalstyper (art. 132 och 136). För överlåtelse av förlagsrätt uppställs i princip krav på samtycke av upphovsmannen, men även här göres undantag för överlåtelse av hela förlagsrörelsen. Undantaget gäller icke, om överlåtelser skulle skada verkets anseende eller spridning. För överlåtelse av rätt på grund av avtal om offentligt framförande fordras städse samtycke av upphovsmannen.

Kommittén

Då upphovsmannen åt annan överlåter rätt att förfoga över verket, är detta en handling, som icke blott har ekonomisk betydelse för upphovsmannen utan också berör hans personliga intressen i verket. Där annat icke avtalats, bör förfoganderätten därför blott få utövas av den, som upphovsmannen själv betrott med uppgiften att framlägga verket för offentligheten, så att *förvärvaren icke äger att överlåta rätten vidare*. En regel i denna riktning har upptagits i slutet av förevarande paragrafs första punkt. Typiska exempel äro vanliga förlagsavtal samt avtal om användning för film av en roman eller ett filmmanuskript; i dessa fall är det för upphovsmannen av avgörande betydelse, vilket förlags- eller filmföretag som genomför avtalet.

Avtal om att förvärvaren skall äga överlåta rätten vidare kan träffas redan i samband med den ursprungliga överlåtelsen genom att upphovsmannen därvid giver förvärvaren en mer eller mindre generell rätt i sådant hänseende. Upphovsmannen kan också lämna dylikt tillstånd genom att godkänna en vidareöverlåtelse, då frågan därom blir aktuell. I sakens natur ligger, att förvärvaren äger överlåta rätten vidare icke blott då upphovsmannen uttryckligen medgivit honom detta utan även då omständigheterna eljest äro sådana, att upphovsmannen får anses ha samtyckt härtill; för tydlighetens skull har detta angivits i lagtexten. Som exempel kan anföras, att en reklambyrå i allmänhet är berättigad att till sina kunder överlåta alster, som de hos byrån anställda konstnärerna skapa i anställningen och till vilka byrån äger förfoganderätt på grund av själva anställningsavtalet.

I detta sammanhang må framhållas, att det inom vissa områden för närvarande enligt kollektiv- eller normalavtal eller praxis är regel, att förvärvaren erhåller generell rätt till vidareöverlåtelse; detta gäller bland annat i fråga om översättningar och, med vissa inskränkningar, journalistiska bidrag till tidningar. Från hithörande yrkesgruppers sida har hävdats, att en sådan generell klausul ej borde vara giltig utan att rätten till vidareöverlåtelse städse borde vara beroende av därom i varje särskilt fall givet samtycke. Till stöd härför anföras både ekonomiska och ideella skäl. Det framhålls, att vederlaget för den första överlåtelsen kan visa sig vara för litet i förhållande till den omfattning, i vilken verket efter vidareöverlåtelse utnyttjas. Upphovsmannen riskerar dessutom, att ny förvärvare använder verket på ett sätt, som han ej vill godtaga.

Spörsmålet bör ses i sammanhang med frågan, huruvida upphovsmannarätt bör kunna överlåtas i sin helhet. Såsom vid 27 § anförts är förslagets ståndpunkt den, att det icke ansetts lämpligt att helt utesluta möjligheten av en totalöverlåtelse, eftersom det i vissa situationer kan vara en fördel för upphovsmannen att kunna göra en sådan. Endast till den del en totalöverlåtelse innefattar framtida rättigheter gäller något annat; se 27 § andra stycket. Vid sådant förhållande kan det knappast komma ifråga att generellt förklara ogiltiga avtalsklausuler om vidareöverlåtelse, vilka i allmänhet måste anses mindre betänkliga än en totalöverlåtelse. Det må dock framhållas, att om en bestämmelse angående rätt till vidareöverlåtelse leder till uppenbar obillighet, den kan jämkas enligt 29 § i förslaget. Dessutom må beaktas, att upphovsmannen med stöd av 3 § äger ingripa, om verket återgives i ett sammanhang, som är kränkande för hans litterära eller konstnärliga anseende eller egenart. De berörda önskemålen om en annan praxis på området synas böra tillgodoses genom ändrade avtal efter förhandlingar med förläggarna och tidningsutgivarna.

I vissa fall bör förvärvaren äga överlåta rätten vidare även om det ej är eller får anses vara avtalat, att han är berättigad härtill. Så är förhållandet då t. ex. en förläggare överlåter hela sin förlagsrörelse. Det kan härvid icke

skäligen fordras, att förläggaren skall taga tillstånd till rättigheternas överlåtelse av samtliga de upphovsmän, vilkas verk ingå i rörelsen. Vad som nu sagts bör gälla även då en förläggare överlåter en viss avdelning av sin rörelse, t. ex. en avdelning för skolböcker. I paragrafens andra punkt har för nu angivna och liknande fall föreskrivits, att *om rätten ingår i en rörelse, den må överlåtas i samband med rörelsen eller avdelning därav.*

Där rätten lagligen överlåtits vidare, äger förvärvaren utnyttja verket på de villkor, som stadgats i överlåtarens avtal med upphovsmannen, och de ytterligare villkor, som må uppställas vid den senare överlåtelsen. Häremot svarar en skyldighet för förvärvaren att gentemot upphovsmannen uppfylla det ursprungliga avtalet, såvitt avser förpliktelser som inträda efter avtalets ingående. Av allmänna rättsgrundsatser följer emellertid, att *överlåtaren det oaktat alltjämt är ansvarig för avtalets fullgörande*, såvida upphovsmannen icke fritagit honom från detta ansvar. Detta gäller även i det fallet, att rätten överlåtes i samband med rörelse eller avdelning av rörelse, i vilken rätten ingår. För tydlighetens skull har sistnämnda förhållande ansetts böra komma till direkt uttryck i lagtexten.

Upphovsmannens medgivande att överlåtarens ansvar skall upphöra behöver naturligtvis icke lämnas uttryckligen. Ofta måste sådant medgivande anses föreligga, om upphovsmannen lämnar samtycke till vidareöverlåtelse av rätten. Även där dylik överlåtelse på grund av bestämmelsen i paragrafens andra punkt sker utan upphovsmannens hörande, kan rättsförhållandet mellan upphovsmannen och den nye innehavaren av rätten utveckla sig på sådant sätt, att överlåtaren måste anses bli fri från ansvar.

I överlåtelseavtalet kan förvärvaren övertaga ansvar även för redan förfallna förpliktelser, t. ex. förfallna royaltybelopp. Frågan, huruvida överlåtaren därigenom blir fri från ansvar för dessa, är att bedöma enligt allmänna obligationsrättsliga regler om utbyte av gäldenär.

Sammanfattning

I första punkten av förevarande paragraf stadgas, att där ej annat är eller får anses vara avtalat, den till vilken upphovsmannarätt överlåtits icke må ändra verket samt ej heller överlåta rätten vidare. Föreskriften att i nu avsedda fall verket icke får ändras återfinnes redan i gällande rätt. Där emot saknas i denna uttrycklig bestämmelse, vilken hindrar den som förvärvat upphovsmannarätt att överlåta rätten vidare.

Från sistnämnda regel har i paragrafens andra punkt gjorts det undantaget, att där rätten ingår i en rörelse, den må överlåtas i samband med rörelsen eller avdelning därav, t. ex. vid överlåtelse av ett bokförlag eller ett bokförlags avdelning för skolböcker. Redan av allmänna rättsgrundsatser följer, att överlåtaren i sådant fall alltjämt är ansvarig för det ursprungliga avtalets fullgörande; för tydlighetens skull har detta emellertid uttryckligen uttalats i den föreslagna texten.

29 §

Jämkning av avtalsvillkor

Då upphovsmannen överlåter förfoganderätt till verket gäller såsom huvudregel, att parterna äga frihet att för överlåtelsen avtala de villkor, som de finna lämpliga, och sedermera äro bundna av dessa villkor; endast i speciella fall har åt de i förslaget upptagna avtalsreglerna givits tvingande karaktär. Denna huvudregel står i överensstämmelse med vad som i allmänhet gäller i lagstiftning om avtalsförhållanden på förmögenhetsrättsens område. På sina håll har emellertid i nyare lagar principen om avtalsbindande verkan ansetts böra begränsas i sådana fall, där tillämpning av visst avtalsvillkor skulle vara stridande mot god sed på det ifrågavarande området eller villkoret eljest är av den art att det icke kan godtagas av rättsordningen. Sådan begränsning sker genom regler, som giva domstol möjlighet att i ytterlighetsfall av detta slag jämka eller åsidosätta eljest bindande avtalsvillkor.

En dylik bestämmelse har upptagits i lagen den 8 april 1927 om försäkringsavtal. Enligt dess 34 § kan i fall, då ett från lagen avvikande försäkringsvillkor finnes leda till uppenbar obillighet, villkoret jämkas eller lämnas utan avseende, där sådant kan anses överensstämma med god försäkringspraxis. En regel i samma riktning återfinnes vidare i lagen den 27 mars 1936 om skuldebrev. Dess 8 § stadgar, att i fall, då tillämpning av villkor som upptagits i skuldebrev uppenbarligen skulle vara stridande mot gott affärsskick eller eljest otillbörlig, villkoret må jämkas eller lämnas utan avseende. Detta stadgande har utgjort förebild för en regel av motsvarande innehåll i den år 1939 reviderade lagstiftningen om hyresförhållanden i 3 kap. lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom. I 43 § i sagda kapitel stadgas sålunda, att om tillämpning av villkor som upptagits i hyresavtal uppenbarligen är stridande mot god sed i hyresförhållanden eller eljest otillbörlig, villkoret må jämkas eller lämnas utan avseende. Ett ytterligare exempel är 9 § i lagen den 18 juni 1949 om rätten till arbetstagares uppfinningar, som giver möjlighet till jämkning eller åsidosättande av villkor i avtal rörande rätten till sådan uppfinning; förutsättning för regelns användning är, att tillämpning av villkoret uppenbarligen är stridande mot god sed eller eljest otillbörlig. Slutligen har vid 1953 års revision av lagen den 11 juni 1915 om avbetalningsköp i dess 8 § införts en bestämmelse, som helt ansluter sig till det förut nämnda stadgandet i skuldebrevslagen. I motivuttalanden till ett par av dessa stadganden ha desamma ansetts som uttryck för en allmän rättsgrundsats.¹

Även vid avtal om överlåtelse av upphovsmannarätt kan förekomma att

¹ NJA II 1927 s. 413 och 1953 s. 299 samt SvJT 1954 s. 421.

villkor träffas, som äro av den art eller leda till sådana konsekvenser att de icke böra godtagas av rättsordningen. Till en början kan man sålunda icke bortse från möjligheten, att den som förvärvar upphovsmannarätt till ett verk genomdriver villkor, som stå i strid med god sed på upphovsmannarättens område eller som eljest äro uppenbart obilliga för upphovsmannen. I detta sammanhang får beaktas att författare och konstnärer icke sällan stå främmande för affärsmässiga och ekonomiska övertåganden och sakna den erfarenhet, som erfordras för att bedöma det ekonomiska värdet av den rätt de överlåta. Av praktisk betydelse är även den omständigheten, att det på förevarande område — i högre grad än som eljest är vanligt i avtalsförhållanden — är svårt för parterna att överblicka de konsekvenser, som avtalet kan medföra för framtiden. Som exempel kan anföras det fallet att upphovsmannen överlåter rätt till verket mot engångsersättning. Mot ett sådant avtal kunna i många fall icke i och för sig riktas några berättigade anmärkningar. Verket kan emellertid få en framgång, som vida överträffar vad parterna väntat sig vid avtalets ingående, och giva förvärvaren en vinst, som icke står i någon som helst proportion till den utgivna engångsersättningen. Såsom vid 27 § berörts kan samma resultat uppkomma, om nya metoder för verkets utnyttjande överraskande slå igenom. För rättskänslan måste anses i hög grad stötande, om förvärvaren i sådana och liknande fall skulle äga att under åberopande av avtalet ensam behålla hela det ekonomiska utbytet av verket.

Med hänsyn till det nu anförda föreligger särskild anledning att i lagstiftning om hithörande avtalsförhållanden upptaga en motsvarighet till de förut återgivna bestämmelserna i vissa andra viktiga lagar på civilrättens område. Ett stadgande i denna riktning har fått sin plats i förevarande paragraf.

Enligt stadgandet kan avtal jämkas i två fall. Jämkning kan sålunda till en början ske, där för överlåtelser avtalats *villkor, som strider mot god sed på upphovsmannarättens område*. Stadgandet är tillämpligt såväl då villkoret redan vid sin tillkomst är oförenligt med god sed som då dess åberopande på grund av sedermera inträffade omständigheter skulle strida däremot. Av uttrycket god sed följer att domstolen icke generellt skall lägga rådande praxis på området till grund för sitt bedömande; avgörandet skall ske med hänsyn till sådan sedvana, som enligt domstolens uppfattning kan godtagas.

Stadgandet är vidare tillämpligt där avtalet, ehuru något däri upptaget villkor icke kan sägas strida mot god sed, likväl *leder till uppenbar obillighet*. Exempel på sådana fall ha givits i det föregående. Det behöver emellertid knappast framhållas, att icke varje disproportion mellan det upphovsmannen tillkommande vederlaget och förvärvarens ekonomiska utbyte av den överlåtna rätten kan betecknas som en uppenbar obillighet mot upphovsmannen.

I det föregående ha diskuterats sådana fall, där stadgandet kan tillämpas för att åstadkomma en jämkning till upphovsmannens förmån. Stadgandet kan emellertid i förekommande fall även åberopas av upphovsmannens medkontrahent.

Av allmänna regler följer, att jämkning även kan ske sålunda att visst avtalsvillkor lämnas helt utan avseende.

Att de föreslagna bestämmelserna icke få sättas ur kraft genom avtal ligger i sakens natur och har ej ansetts behöva uttalas i lagtexten.

Sammanfattning

Enligt förevarande paragraf kan, om för rätt att förfoga över ett verk avtalats villkor, som strider mot god sed på upphovsmannarättens område, eller om avtalet eljest leder till uppenbar obillighet, avtalet jämkas efter ty prövas skäligt. Stadgandet utgör en betydelsefull nyhet i förslaget.

30 §

Rättens övergång vid dödsfall

I förevarande paragraf givas regler om upphovsmannarättens övergång vid upphovsmannens död.

Under upphovsmannens livstid kan upphovsmannarätten, med hänsyn till dess personliga och ideella inslag, icke i sin helhet överlätas på annan person. Upphovsmannen kan visserligen överlåta förfoganderätt till verket men kan icke generellt eftergiva den ideella rätt, som jämlikt 3 § tillkommer honom. Med hänsyn till upphovsmannarättens personliga natur gäller vidare att denna, så länge upphovsmannen lever, står utanför giftorättsgemenskapen¹ och således icke kan ingå i bodelning, som sker i anledning av boskillnad, äktenskaps återgång, hemskillnad eller äktenskapsskillnad. Detta gäller själva rätten; avkastning därav omfattas i vanlig ordning av giftorättsgemenskapen.

Upphovsmannarättens personliga karaktär medför, att den efter upphovsmannens död icke kan behandlas som en vanlig tillgång av förmögenhetsnatur i hans bo. Det är emellertid allmänt erkänt, att upphovsmannens arvingar eller av honom utsedda testamentstagare äga inträda i rätten. Enligt nordisk uppfattning kan även upphovsmannens efterlevande make göra gällande giftorätt däri. Vid upphovsmannens död böra därför reglerna om giftorätt, arv och testamente äga tillämpning på rätten.

¹ *Eberstein* s. 174 f.

En bestämmelse med detta innehåll har upptagits i första punkten av förevarande paragraf. Förslaget överensstämmer i denna del med gällande rätt (15 § första stycket i 1919 års LL; 9 § första stycket i 1919 års KL). Bestämmelsen innebär, att upphovsmannarätten i sin helhet övergår på upphovsmannens successorer och att dessa, såsom i det följande kommer att närmare beröras, även inträda i utövningen av den ideella rätten. Med hänsyn till upphovsmannarättens personliga karaktär gäller däremot, att om upphovsmannens kvarlåtenskap avträdes till konkurs, rätten icke ingår i den egendom som borgenärerna äga övertaga.

Av det föreslagna stadgandet följer, att upphovsmannarätten under förvaltningen av upphovsmannens dödsbo, såvitt dödsboddelägarnas rätt angår, principiellt skall behandlas på samma sätt som annan egendom i kvarlåtenskapen. Enligt 1 kap. 1 § lagen den 9 juni 1933 om boutredning och arvskifte gäller att dödsboddelägarna, där ej särskild dödsboförvaltning är anordnad efter vad i lagen stadgas, för verkställande av boutredning gemensamt förvalta den dödes egendom. För förfoganden över upphovsmannarätt som ingår i denna kräves därför principiellt samtycke av samtliga dödsboddelägare. Vidare gäller att sådant medgivande, som avses i 3 § tredje stycket i förslaget, endast kan lämnas av delägarna i förening. Åtgärd, som ej tål uppskov, må emellertid enligt nämnda lagrum i 1933 års lag företagas oaktat samtliga delägars samtycke ej kan inhämtas. De nu nämnda reglerna gälla även för det fallet, att dödsboddelägarna jämlikt 7 kap. 1 § i 1933 års lag överenskomma att leva samman i oskiftat bo.

Avträdes boet till förvaltning av *boutredningsman*, äger denne enligt den allmänna befogenhet, som jämlikt 2 kap. 11 § i 1933 års lag tillkommer honom, att träffa förfoganden med avseende å upphovsmannarätten, där det fordras för boets utredning. Med hänsyn till det personliga momentet i rätten bör emellertid gälla, att *boutredningsmannen* icke utan dödsboddelägarnas samtycke äger utnyttja verket på annat sätt än som förut skett. En bestämmelse med detta innehåll har upptagits i paragrafens andra punkt. *Boutredningsmannen* kan således utan dödsboddelägarnas samtycke föranstalta t. ex. om utgivning av en ny upplaga av ett litterärt verk, men han äger icke att utan deras medgivande träffa avtal om filmatisering av verket.

Vid *upplösning* av dödsbogemenskapen genom bodelning och arvskifte skall upphovsmannarätten principiellt gå till fördelning mellan delägarna på samma sätt som annan egendom. Delägarna kunna överenskomma, att upphovsmannarätten skall tillfalla en av dem eller flera samfällt.

Med hänsyn till upphovsmannens personliga förhållande till sitt verk kan han i vissa fall finna önskvärt att utfärda *särskilda föreskrifter* om det sätt, på vilket upphovsmannarätten efter hans död skall utövas. I andra fall kan han finna lämpligt att uppdraga åt särskild av honom utsedd person eller institution att meddela dylika föreskrifter. Redan enligt all-

männa regler gäller, att upphovsmannen kan meddela förordnanden av detta slag i testamente med bindande verkan för testamentstagaren. Till den del egendom faller på efterlevande makes giftorättsandel eller bröst-arvinges laglott äger mottagaren emellertid principiellt att förfoga fritt över rätten och är icke bunden av inskränkande föreskrifter, som kunna vara givna med avseende å hans förfogande. Upphovsmannen bör dock skyddas mot att verket på grund härav kommer att utnyttjas i strid mot meddelade föreskrifter.¹ I andra stycket av förevarande paragraf har därför — i anslutning till vad som för närvarande gäller i norsk och finsk rätt — stadgats att upphovsmannen genom testamente äger att, med bindande verkan även för efterlevande make och bröstarvingar, giva föreskrifter om rättens utövande eller bemyndiga annan att meddela dylika föreskrifter.

På grund av denna bestämmelse är upphovsmannen berättigad inskränka de efterlevandes rätt att utnyttja verket i de avseenden han själv finner lämpligt. En romanförfattare kan t. ex. bestämma, att hans verk icke skola få utnyttjas för scenen eller filmen eller att de icke skola få utgivas i översättning. Han kan även bestämma, att hans efterlämnade opublicerade manuskript icke skola få utgivas eller att i hans livstid utkomna verk efter hans död icke skola få vidare utgivas. Bestämmelsen avser emellertid endast föreskrifter, som hänföra sig till rättens utövande. Föreskrifter om på vad sätt det ekonomiska utbytet av rätten skall användas äro enligt allmänna regler bindande endast i den mån de icke göra intrång i efterlevande makes giftorätt eller i bröstarvinges rätt till laglott. Upphovsmannen kan vidare bemyndiga t. ex. en intresseorganisation, en akademi eller annan institution att vaka över att av honom meddelade föreskrifter iakttagas av de efterlevande. Han kan också, utan att själv giva närmare föreskrifter därom, uppdraga åt en sådan institution att bestämma, på vad sätt de efterlevande skola få utnyttja verket.

Överträdelse av meddelade föreskrifter skall enligt förslaget vara förenad med samma påföljder som intrång i upphovsmannarätt. I upphovsmannens ställe böra härvid såsom målsägande inträda hans närmaste anhöriga. På grund härav har i tredje stycket av förevarande paragraf intagits en bestämmelse, enligt vilken rätt att beivra överträdelse av föreskrifterna tillkommer efterlevande make, skyldeman i rätt upp- och nedstigande led, adoptant, adoptivbarn eller syskon. Denna talerätt tillkommer dem således på grund av släktskapen eller familjebandet i och för sig, icke genom arv eller liknande. Rätten kan icke frångas de berättigade genom testamente eller eljest, och den kan utövas av var och en av dem för sig. Där upphovsmannen i testamente uppdrager åt en utomstående person eller institution att övervaka att av upphovsmannen givna föreskrifter iakttagas eller att själv meddela föreskrifter om rättens utövande, kan dylikt uppdrag jämväl

¹ Jfr *Eberstein* s. 175.

förenas med befogenhet att påtala överträdelse av föreskrifterna. Också där sådant bemyndigande icke givits uttryckligen, torde testamentet många gånger få tolkas så att det innefattar talerätt.

Enligt förslaget skall, liksom enligt gällande rätt, arvslagstiftningen äga tillämpning på upphovsmannarätten även i det fallet att *upphovsmannen icke efterlämnar arvsberättigade skyldemän*; där annat icke föreskrives i testamente, övergår rätten i sådant fall på allmänna arvsfonden. Vid 1931 års revision av 1919 års lagar ifrågasattes, huruvida det icke vore naturligare att upphovsmannarätten upphör på samma sätt som när stadgad skyddstid utlupit; hithörande fall förmodades emellertid bli så sällsynta att de icke ansågos påkalla särskild lagbestämmelse.¹ Ett frigivande av verket vid upphovsmannens död omöjliggöres emellertid därav, att vid denna tid regelmässigt gälla avtal om överlåtelse av upphovsmannarätt (förlagsavtal och liknande), vilka bygga på att rätten skall äga bestånd lång tid efter dödsfallet. I varje fall måste därför den avlidnes rätt äga bestånd till den del den överlåtits, och en endast partiell förlängning av rätten skulle svårligen kunna praktiskt genomföras. Det måste därför finnas någon, som efter upphovsmannens död övertager ansvaret för hans litterära eller konstnärliga kvarlåtenskap. I och för sig kunde det visserligen synas lämpligast att för detta ändamål låta rätten övergå på någon offentlig eller enskild institution, som vore därtill särskilt skickad. Med hänsyn till sakens ringa praktiska betydelse torde det dock icke vara påkallat att här uppställa några särbestämmelser. Då arvsfonden inträder såsom arvinge till upphovsmannens övriga kvarlåtenskap, synes det naturligt att fonden även får inträda i upphovsmannarätten. I praktiken kan fonden utöva rätten så, att den överlåter rätten att förfoga över verket till en institution av det slag som nyss nämnts eller till något välkänt företag.

Vid utformande av bestämmelser om upphovsmannarättens övergång vid upphovsmannens död erbjuder frågan, på vad sätt skyddet för den i 3 § behandlade *ideella rätten* bör anordnas under den postuma delen av skyddstiden, vissa svårigheter. I gällande svensk rätt, som endast giver ofullständigt skydd åt den ideella rätten, finnas i detta hänseende icke särskilda bestämmelser; vid upphovsmannens död övergår därför upphovsmannarätten även till sin ideella del på successorerna.² I övrig nordisk rätt och på vissa håll i främmande rätt gäller däremot, att den ideella rätten efter upphovsmannens död i större eller mindre utsträckning frånges successorerna och istället lägges i offentlig myndighets hand. Bestämmelser i denna riktning ha motiverats med att det icke alltid kan förväntas, att upphovsmannens successorer verkligen komma att hävda den ideella

¹ Prop. 2/1931 s. 21.

² 1929 års betänkande s. 39.

rätten på ett sätt, som överensstämmer med upphovsmannens och det allmännas intressen.

I dansk rätt (§§ 9 och 27) har man härvid gått så långt, att successorerna helt utestängts från rätt att utöva de ideella befogenheterna; vid upphovsmannens död övergå dessa på offentlig myndighet, nämligen Undervisningsministeriet. Den italienska lagen (art. 23) låter rätten övergå på upphovsmannens närmaste anhöriga, oberoende av om dessa äga inträda i upphovsmannens kvarlåtenskap; om offentliga hänsyn påkalla det, kan intrång i rätten beivras även av vederbörande ministerium. Enligt norsk och finsk rätt löses frågan så, att successorerna visserligen äga att utöva den ideella rätten, men att de härutinnan äro underkastade viss offentlig kontroll. I den norska lagen (§ 14) stadgas förbud för successorerna att offentliggöra verket i väsentligt ändrat skick, med mindre det tydligt tillkännagives att ändringarna icke härröra från upphovsmannen. Tillsyn över att detta förbud efterleves skall utövas av Kirke- och undervisningsdepartementet, som äger beivra överträdelse därav. Den finska lagen uppställer ett generellt, jämväl för upphovsmannens successorer gällande förbud att utgiva avliden upphovsmans verk så bearbetat eller stympat, att det kan skada upphovsmannens anseende (23 §); överträdelse härav ligger under allmänt åtal (34 §).

Vad angår *Bernkonventionens* ställning till nu ifrågavarande spörsmål må erinras om att konventionen i den vid Romkonferensen nyinförda art. 6 bis upptager bestämmelser till skydd för upphovsmannens ideella rätt. Huvudbestämmelsen härom i första stycket, vilken giver upphovsmannen ett direkt i konventionen grundat anspråk på sådant skydd, gäller emellertid endast för upphovsmannens livstid. Vid Brysselkonferensen förelågo förslag att utsträcka skyddet även till tiden efter upphovsmannens död. I samband härmed diskuterades frågan, huruvida tillsyn över den ideella rätten efter nämnda tidpunkt borde omhänderhavas av offentliga organ. På grund av motstånd främst från engelskt håll kunde emellertid icke genomföras några bestämmelser om konventionsskydd i ämnet. Konferensen inskränkte sig till att i ett nytt, i artikelns andra stycke upptaget stadgande till unionsländerna överlämna att i sin inre lagstiftning reglera frågan.

Då det gäller att taga ställning till spörsmålet på vad sätt den ideella rätten bör skyddas efter upphovsmannens död, må till en början framhållas, att det knappast synes lämpligt att generellt fråntaga upphovsmannens successorer möjlighet att utöva denna och istället lägga rätten i offentlig organs hand. I allmänhet är det icke tilltalande att låta det allmänna ingripa i frågor av den personliga art det här gäller; dessa kunna för övrigt i vissa fall även äga stor ekonomisk betydelse för de berättigade. Det är vidare näppeligen tänkbart att belasta offentlig myndighet med uppgiften att kontrollera, hur den stora mängden mindre betydande litterära och konstnärliga verk utnyttjas efter upphovsmannens död. Den naturligaste

lösningen torde tvärtom vara, att den ideella rätten efter upphovsmannens död övergår på hans successorer. Särskilt då upphovsmannens make och bröstarvingar eller andra nära anhöriga inträda i upphovsmannarätten, äro dessa närmast till att värna de intressen som nu avses och som beröra också dem på ett personligt sätt. Även där upphovsmannen i testamente överlåtit rätten på oskyld, torde denne i allmänhet stå i så personligt förhållande till upphovsmannen, att det föreligger särskild anledning antaga, att denne kommer att hävda den ideella rätten på ett med upphovsmannens intressen överensstämmande sätt. Såsom huvudregel bör därför gälla, att den ideella rätten efter upphovsmannens död utövas av dem som enligt första stycket i paragrafen inträda i upphovsmannarätten. Detta är också, som tidigare nämnts, förslaget ståndpunkt.

Det bör emellertid beaktas, att upphovsmannarätten i vissa fall kan komma att övergå på personer, vilka enligt upphovsmannens mening icke äro lämpade att utöva den ideella rätten. På grund av reglerna om giftorätt och laglott äga sålunda efterlevande make och bröstarvingar under vissa förhållanden ovillkorligt anspråk på att inträda i upphovsmannarätten, även om upphovsmannen skulle velat motsätta sig detta. I andra lägen kan upphovsmannen vilja tillföra sina arvingar eller testamentstagare det ekonomiska värdet av upphovsmannarätten men icke önska att dessa skola utöva de ideella befogenheterna. För nu angivna fall har upphovsmannen emellertid möjlighet att skydda sig genom att i enlighet med den i det föregående berörda bestämmelsen i paragrafens andra stycke uppdraga åt en utomstående, för vilken han har förtroende, att bevaka de ideella intressena. Såsom förut framhållits, är ett sådant förordnande verkamt mot efterlevande make och bröstarvingar, även där förordnandet leder till intrång i makens giftorätt eller bröstarvinges rätt till laglott.

Överhuvudtaget är önskemålet att för framtiden skydda den ideella rätten ett huvudskäl för det förut omnämnda stadgandet, att upphovsmannen genom testamente skall kunna giva föreskrifter om upphovsmannarättens utövande. Förut har även omnämnts, att brott mot dylik föreskrift skall kunna beivras icke blott av den som i testamente kan ha utsetts därtill utan jämväl, oberoende av sådant förordnande, av vissa upphovsmannens anhöriga, även om de icke tillhöra successorernas krets. En sådan talerätt för de anhöriga har kommittén emellertid ansett böra finnas även i de fall, där den ideella rätten trädtes för när men det saknas testamentariska föreskrifter att åberopa för ett ingripande. Därför har den talerätt, som enligt det förut nämnda tredje stycket i förevarande paragraf tillkommer upphovsmannens efterlevande make och vissa andra anhöriga, förklarats avse även överträdelse av stadgandet i 3 §. I praktiken torde denna talerätt komma att utnyttjas endast i de fall, då de eljest berättigade underlåta att inskrida; den torde följaktligen komma att verka såsom en subsidiär talerätt. I sakens natur ligger, att de anhöriga icke äga ingripa mot för-

faranden, till vilka upphovsmannens successorer jämlikt 3 § tredje stycket lämnat sitt samtycke eller som dessa eljest godkänt.

Ehuru de av kommittén föreslagna reglerna i allmänhet innebära, att den ideella rätten erhåller skydd även efter upphovsmannens död, kan naturligtvis i undantagsfall inträffa, att rätten kränkes utan att de berättigade göra något för att förhindra detta eller t. o. m. att de själva medverka till att verket utnyttjas i strid med de intressen den ideella rätten avser att skydda. I enlighet med vad som förut anförts utgör detta förhållande dock knappast anledning att, såvitt angår den stora mängden av litterära eller konstnärliga verk, giva det allmänna en rätt att kontrollera på vad sätt den ideella rätten utövas. Där fråga är om litteraturens och konstens mästerverk, göra sig emellertid andra synpunkter gällande. Ut-sättes ett sådant verk för förvanskning eller annat likartat förfarande, är detta en kränkning icke blott av de intressen, som skyddas av den ideella rätten, utan även av viktiga kulturella och samhällseliga värden. I sådant fall bör det allmänna därför äga en självständig rätt att inskrida, som får utövas oberoende av den ståndpunkt de eljest berättigade intaga till de förvanskande åtgärderna och även i det fall att de direkt godkänt åtgärderna. Ett stadgande, som tillgodoser detta intresse, har upptagits i 51 § i förslaget.

Den rätt att hävda de ideella befogenheterna, som enligt det anförda tillkommer upphovsmannens successorer och anhöriga eller av upphovsmannen särskilt förordnad person eller institution, är en del av upphovsmannarätten och upphör därför med skyddstidens utgång. Det nyss nämnda stadgandet i 51 §, som skyddar intressen även utom upphovsmannarättens ram, är däremot tillämpligt jämväl efter sagda tidpunkt.

Avlider den, på vilken upphovsmannarätt enligt förevarande paragraf övergått, går rätten vidare till hans successorer enligt samma regler som gälla vid succession efter upphovsmannen själv.

Där upphovsmannen överlåtit förfoganderätt till verket, utgör denna i förvärvarens hand en tillgång av förmögenhetsnatur, vilken vid förvärvarens död går över till dennes successorer enligt vanliga regler. Det är dock icke uteslutet, att överlåtelseavtalet kan äga en så personlig prägel, att det samma bör återgå om förvärvaren avlider.

Sammanfattning

I första stycket av förevarande paragraf förklaras, i anslutning till gällande rätt, att efter upphovsmannens död reglerna om giftorätt, arv och testamente äga tillämpning på upphovsmannarätten.

Enligt andra stycket äger upphovsmannen, med bindande verkan även för efterlevande make och bröstarvingar, genom testamente giva föreskrif-

ter om rättens utövande eller bemyndiga annan att meddela dylika föreskrifter. Bestämmelsen innebär, att den rätt att giva testamentariska föreskrifter i ämnet, som tillkommer upphovsmannen redan på grund av allmänna regler, utvidgats så att även efterlevande makes anspråk på giftorätt och bröstarvinges rätt till laglott kunna uteslutas genom testamente.

Enligt tredje stycket skall rätt att beivra överträdelse av sådana föreskrifter tillkomma vissa anhöriga, nämligen efterlevande make, skyldeman i rätt upp- och nedstigande led, adoptant, adoptivbarn eller syskon.

Regeln i första stycket innebär, att vid upphovsmannens död hans rätt övergår på successorerna icke blott till sin ekonomiska utan även till sin ideella del. Rätt att beivra kränkningar av de ideella intressena har emellertid ansetts böra tillkomma de anhöriga, även om dessa icke ingå i successorernas krets. På grund härav har den talerätt, som enligt tredje stycket tillkommer de anhöriga, förklarats avse jämväl överträdelse av stadgandet i 3 §.

31 §

Utmätning

I förevarande paragraf behandlas frågor om utmätning av upphovsmannarätt och därmed sammanhängande spörsmål.

Gällande svensk och övrig nordisk rätt

Enligt 19 § i 1919 års LL må författares i lagen stadgade rätt ej för gäld tagas i mät i författarens bo eller hos någon, till vilken den övergått enligt 15 § första stycket, d. v. s. författarens lagliga successorer. I 12 § i 1919 års KL stadgas motsvarande skydd mot utmätning av konstnärs rätt med avseende å konstverk. I 1914 års betänkande hade, i anslutning till äldre lagstiftning, föreslagits att förbudet att utmäta författarrätt blott skulle gälla i fråga om verk, som icke blivit utgivet; utvidgningen av förbudet till att gälla författarrätt överhuvudtaget skedde på hemställan av en av lagrådets ledamöter.

Även enligt övrig nordisk rätt är upphovsmannarätten i viss omfattning skyddad mot utmätning hos upphovsmannen eller hans arvingar. Enligt dansk rätt (§§ 12, 29) är skyddet principiellt lika vidsträckt som i svensk rätt; i vissa fall kan dock utmätning ske i framtida avkastning av rätten. I finsk rätt (24 §) är skyddet inskränkt till icke offentligtgjorda verk; i norsk lag (§ 15) gäller motsvarande inskränkning endast vid utmätning hos upphovsmannens arvingar. Enligt dansk och norsk rätt äro även manuskript och konstverk i viss utsträckning undantagna från utmätning.

Kommittén

Såsom vid 30 § framhållits kan upphovsmannarätten, på grund av det personliga och ideella inslaget i densamma, icke i sin helhet överlätas på annan person. Upphovsmannen kan visserligen överlåta förfoganderätt till verket men kan icke generellt eftergiva den ideella rätt, som jämlikt 3 § tillkommer honom. Även sedan rätten övergått på hans lagliga successorer behåller den detta personliga och ideella inslag. Då upphovsmannarätten sålunda icke i sin helhet är överlåtbar, följer av allmänna regler att den icke heller kan tagas i mät för gäld.

I motsats till vad sålunda gäller om upphovsmannarätten i dess helhet kan förfoganderätten, såsom nyss nämnts, överlätas. Ur denna synpunkt föreligger därför icke hinder mot att förfoganderätten göres till föremål för utmätning. Enligt vad som vid 3 § utvecklats är emellertid förfoganderätten, även om den i första rummet är av ekonomisk innebörd, tillika ett skydd för vissa intressen av personlig och ideell art, främst uphovsmannens intresse att själv bestämma huruvida och under vilka former verket skall offentliggöras eller, om det redan är offentliggjort, på nytt göras tillgängligt för allmänheten. Sedan rätten övergått på uphovsmannens lagliga successorer, skyddar den deras motsvarande intressen. Detta ideella moment hos förfoganderätten är av den styrka, att det bör beaktas före borgenärernas ekonomiska intresse att taga rättens förmögenhetsvärde i anspråk. På grund härav bör gälla att förfoganderätten icke kan tagas i mät hos uphovsmannen själv eller hos någon, till vilken den övergått på grund av giftorätt, arv eller testamente. En bestämmelse med detta innehåll har upptagits i första punkten av förevarande paragraf. Stadgandet överensstämmer med gällande rätt.

Det föreslagna utmätningförbudet avser *förfoganderätten*, icke särskilda rättsanspråk av förmögenhetsnatur, som uphovsmannen eller hans successorer äga i anledning av att rätten helt eller delvis överlåtits. Att undantaga sådana särskilda rättsanspråk från utmätning är ej motiverat; utmätning bör exempelvis kunna ske av uphovsmannens anspråk på intjänad royalty lika väl som av hans andra penningfordringar.

Regler krävas även beträffande utmätning av *exemplar* av verket, som befinna sig i uphovsmannens eller successorerernas ägo. I allmänhet är här fråga om manuskript eller av uphovsmannen utförda konstverk i original. Vad först angår manuskript är det uppenbart, att uphovsmannen eller successorererna i regel knyta så starka personliga intressen till dessa, att utmätning icke i något fall bör tillåtas. Av samma skäl kunde ifrågasättas att från utmätning undantaga även konstverk som nu avses. Sådana kunna dock ha ett betydande förmögenhetsvärde, och borgenärerna ha ett legitimt intresse att taga detta värde i anspråk; såsom huvudregel bör därför gälla att konstverk få utmätas. I fråga om icke fullbordade konstverk är konstnärens intresse, att dessa icke komma ut i marknaden, emellertid

av den styrka, att det bör gå före borgenärernas ekonomiska intressen. Då utomstående icke kunna avgöra om konstverket är färdigt, bör utmätning endast få ske om konstverket godkänts för offentliggörande; har konstnären eller successorerna låtit utställa konstverket eller utbjudit det till salu, ligger häri ett sådant godkännande. I enlighet härmed bör konstverk, som ej blivit utställt, utbjudet till salu eller eljest godkänt för offentliggörande, undantagas från utmätning. Ett stadgande, som i nu angivna fall förbjuder utmätning av manuskript och konstverk, har upptagits i paragrafens andra punkt. Stadgandet, som saknar motsvarighet i gällande rätt, står i överensstämmelse med principer, som redan genomförts i dansk och norsk rätt.

Då fråga uppkommer om utmätning av exemplar av annat slag än manuskript och konstverk, besvaras denna icke direkt av det föreslagna stadgandet, utan det avgörande blir om i det särskilda fallet utmätningensfrihet för exemplaren blir en konsekvens utav att rätten att *förfoga över verket* är fri från utmätning. Så kan vara fallet exempelvis om en författare tryckt en upplaga av en bok för att giva ut den på eget förlag men utgivningen icke blivit av enär han funnit fel i framställningen. I mera ordinära fall, såsom då författaren givit ut en bok på eget förlag och har en restupplaga kvar eller då han från ett förlag erhållit friexemplar eller övertagit en restupplaga, föreligga däremot icke hinder för utmätning.¹

Av allmänna regler följer att de rättigheter, som enligt förevarande paragraf ej få utmätas, ej heller kunna indragas i konkurs.

Det föreslagna stadgandet avser endast utmätning, som företages hos upphovsmannen eller hans lagliga successorer. Huruvida förfoganderätt kan utmätas hos någon, som efter överlåtelse blivit innehavare av rätten, får bedömas enligt allmänna regler. Avgörande är här huruvida rätten i innehavarens hand är överlåtbar eller icke. Om den som förvärvat förfoganderätten — enligt huvudregeln i 28 § — icke äger överlåta rätten vidare, kan den icke heller hos honom tagas i mät eller indragas i konkurs.

Sammanfattning

I första punkten av förevarande paragraf stadgas i anslutning till gällande rätt, att upphovsmannens rätt att förfoga över sitt verk ej må tagas i mät hos honom själv eller hos någon, till vilken den övergått på grund av giftorätt, arv eller testamente. I andra punkten uttalas, att detsamma skall gälla om manuskript, så ock om konstverk, som ej blivit utställt, utbjudet till salu eller eljest godkänt för offentliggörande. Sistnämnda stadgande utgör en nyhet i förslaget.

¹ Jfr Eberstein s. 175.

Avtal om offentligt framförande

32 §

Vid 2 § har anmärkts, att termen offentligt framförande i förslaget användes för att beteckna sådana former för utnyttjande av verk, där verket föredrages, framföres eller visas för allmänheten. Praktiskt viktiga exempel äro offentliga teater- och operaföreställningar samt offentliga konserter och andra fall, då musik utföres för allmänheten.

I gällande rätt äro avtal, varigenom upphovsmannen överlåter rätt till offentligt framförande, endast ofullständigt reglerade; 1919 års LL in-skränker sig i detta hänseende till ett par i det följande berörda special-föreskrifter. Nämnas må att upphovsmannens medkontrahent dessutom har att iakttaga det i 16 § i samma lag givna förbudet mot obehöriga ändringar i verket.

Ej heller i förslaget har denna avtalstyp upptagits till närmare reglering. En sådan kunde visserligen av olika skäl te sig önskvärd. Förhållandena på hithörande områden äro emellertid så skiftande, att mera detaljerade föreskrifter, avsedda att äga giltighet för alla slags avtal om offentliga framföranden, i allmänhet icke låta sig uppställa. Endast i några få hän-seenden, som delvis redan reglerats i gällande rätt, har det ansetts möjligt och lämpligt att giva generella stadganden; dessa ha upptagits i förevarande paragraf. Erinras må att avtalen dessutom äro underkastade de allmänna bestämmelserna om överlåtelse av upphovsmannarätt i 27—29 §§. Upp-hovsmannen åtnjuter vidare skydd för sina ideella intressen enligt före-skrifterna i 3 §.

Den första av de föreslagna reglerna hänför sig till frågan *under vilken tid* en överlåtelse av rätt till offentligt framförande bör gälla, om parterna icke intagit bestämmelse därom i avtalet och detta ej heller kan tolkas så-som avseende viss tid. Då det vore orimligt att avtalet för sådant fall skulle bestå under hela skyddstiden, bör dess giltighetstid begränsas genom be-stämmelse i lag. Tiden bör härvid icke sättas alltför lång. Efter några års förlopp kunna förutsättningarna för avtalet vara helt ändrade; exekutörens förmåga att framföra verket blir en annan, en sångare åldras, en teater-grupp får en ny sammansättning. Även de ekonomiska förutsättningarna för avtalet kunna ändras. Enligt kommitténs mening kan tiden lämpligen sät-tas till *tre år*; föreskrift härom har upptagits i stadgandets första punkt. Regeln överensstämmer i princip med en år 1931 i 18 § andra stycket i 1919 års LL införd föreskrift; där har dock tiden satts till fem år.

I första punkten regleras vidare frågan om beskaffenheten av den rätt, som på grund av avtalet skall tillkomma förvärvaren. Såsom vid 27 § an-förts, kan överlåtelse av rätt till offentligt framförande antingen avse

ensamrätt eller också innebära att förvärvaren allenast erhåller tillstånd att framföra verket (licens), med rätt för upphovsmannen att lämna sådant tillstånd även åt andra. Där av avtalet framgår vilkendera överlåtelseformen som åsyftas, skall detta naturligtvis lända till efterrättelse. Emellertid bör i lagen angivas, vilken rätt som tillkommer förvärvaren, där avtalet icke lämnar tillräcklig ledning för frågans bedömande. Som ofta beträffande dispositiva bestämmelser fyller ett sådant stadgande funktionen av en erinran om på vilka punkter man i avtalet bör skapa klarhet. Huruvida på detta område ensamrätt eller licens skall anses vara det normala är att besvara olika för olika slag av verk, exempelvis teaterpjäser och musikverk, men i det nyss anförda syftet att framtinga klargörande avtalsbestämmelser har stadgandet ansetts böra innehålla att, där ej annat är eller må anses vara avtalat, överlåtelsen *icke medför ensamrätt*.

En regel som torde ha ägt motsvarande innebörd fanns upptagen i 18 § i 1919 års LL i dess ursprungliga lydelse; enligt denna kunde tillstånd till offentligt framförande lämnas åt flera, såvida ej annorlunda vore avtalat. Bestämmelsen borttogs vid 1931 års revision, under motivering att det vore självklart att sådant tillstånd kunde lämnas åt flera. Denna motivering utsäger dock ingenting om behovet av en sådan tolkningsregel som nu förordats.

Slutligen har det ansetts lämpligt att uppställa en föreskrift, som reglerar rättsläget för det fallet att överlåtelsen skett med ensamrätt men *förvärvaren underlåter att framföra verket*. På förlagsrättens område bör enligt kommitténs mening motsvarande spørsmål bedömas med utgångspunkt från uppfattningen, att förläggaren är skyldig utgiva verket. Vid överlåtelse av rätt till offentligt framförande torde man emellertid icke generellt kunna anse, att förvärvaren är pliktig utnyttja sin rätt; huruvida så är förhållandet får avgöras med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet. Ofta är läget sådant, att förvärvaren icke har dylik skyldighet och att passivitet från hans sida icke i och för sig medför några påföljder. Om förvärvaren erhållit ensamrätt att framföra verket, leder emellertid hans underlåtenhet till att verket överhuvudtaget ej kommer att framläggas för allmänheten; på grund av ensamrätten är upphovsmannen förhindrad att föranstalta om framförande i annan ordning. Av hänsyn såväl till upphovsmannen som till allmänna kulturintressen bör förhindras att förvärvaren på detta sätt lägger en död hand på verket. Om förvärvaren under viss tid icke tager rätten i bruk, bör därför gälla att upphovsmannen själv äger framföra verket eller överlåta rätt därtill åt annan. En bestämmelse med detta innehåll har upptagits i paragrafens andra punkt; tiden har även här satts till tre år.

Bestämmelsen innebär att förvärvarens ensamrätt efter utgången av den stadgade tidsfristen förändras till en licens. I övrigt består avtalsförhållandet mellan parterna. Förvärvaren äger alltså fortfarande rätt att fram-

föra verket under den återstående avtalstiden. Upphovsmannen äger behålla uppburet honorar och göra gällande de ytterligare anspråk som må följa av avtalet. Har förvärvaren skyldighet att framföra verket, innebär hans underlåtenhet kontraktsbrott och upphovsmannen får i vanlig ordning tala å detta.

Liksom reglerna i paragrafens första punkt är bestämmelsen dispositiv och sålunda icke tillämplig, där upphovsmannen medgiver att förvärvaren skall behålla ensamrätten, även om den ej tages i bruk inom den bestämde tidsfristen.

Anmärkas må att bestämmelsen endast blir tillämplig, där för ensamrätten avtalats viss tid överstigande tre år. Har någon tidsgräns icke satts, kommer rätten enligt regeln i första punkten att i sin helhet upphöra efter tre år.

Bestämmelsen motsvarar i princip en föreskrift, som år 1931 infördes i 18 § andra stycket i 1919 års LL. Regler av samma innebörd återfinnas i dansk rätt (§ 10) och norsk rätt (§ 28). I de svenska och danska bestämmelserna är den tid, under vilken ensamrätten består, dock satt till fem år.

Enligt 18 § första stycket i 1919 års LL gäller ytterligare den dispositiva regeln, att den som förvärvat rätt att offentligt framföra ett verk är berättigad att, på det sätt överlåtelsen avser, återgiva verket överallt och så ofta han finner för gott men ej att på annan överlåta någon rätt därtill; även i dansk och norsk rätt finnas tolkningsregler av liknande innehåll. Vad först angår frågan i vilken omfattning förvärvaren skall äga återgiva verket, om detta icke bestämts i avtalet, äro emellertid — såsom förut framhållits — förhållandena på detta område så växlande att det knappast generellt kan sägas, att förvärvarens rätt härutinnan skall vara så vidsträckt som angives i berörda lagrum; detta spörsmål bör avgöras med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet och rådande sedvana. Någon motsvarighet till stadgandet i denna del har därför icke upptagits i förslaget. Det senare ledet i den återgivna bestämmelsen har motsvarighet i 28 § av förslaget, vilken gäller även avtal om överlåtelse av rätt till offentligt framförande.

Det föreslagna stadgandet är principiellt tillämpligt på alla slags avtal, genom vilka upphovsmannen överlåter rätt att framföra verket offentligt. Sin största betydelse torde stadgandet äga beträffande avtal om uppförande på scenen. För fullständighetens skull må nämnas, att stadgandet är tillämpligt jämväl på avtal, genom vilka kompositörer och författare överlåta sina rättigheter av hithörande slag på en organisation, som tillvaratager deras rätt gentemot allmänheten (STIM och liknande sammanslutningar). I motsats till 18 § i 1919 års LL, som begränsats till de praktiskt viktigaste fallen där överlåtelsen avser rätt att offentligt föredraga, utföra eller uppföra verket, är det föreslagna stadgandet även tillämpligt

på avtal om rätt att utsända ett verk i radio eller television; det torde dock här sakna större betydelse.

Då upphovsmannen överlåter rätt att utnyttja verket för *filminspelning*, innebär avtalet i regel att förvärvaren även skall äga visa den färdiga filmen för allmänheten; se härom vid 42 §. I denna del innefattar en sådan överlåtelse därför ett avtal om offentligt framförande. På filmens område föreligga dock särskilda förhållanden, och de föreslagna bestämmelserna passa ej på avtal av detta slag. I andra stycket har därför filmverk undantagits från paragrafens tillämpningsområde. Av det förut sagda framgår, att ej heller 18 § i 1919 års LL är tillämplig på filmverk.

Sammanfattning

I förevarande paragraf ha upptagits vissa regler angående avtal om offentligt framförande. Dessa innebära att sådant avtal, om ej annat är eller må anses vara avtalat, skall gälla för en tid av tre år och icke medföra ensamrätt. Vidare stadgas, att om ensamrätt är avtalad, upphovsmannen likväl själv må framföra verket eller överlåta rätt därtill åt annan, såframt rätten under en tid av tre år ej tagits i bruk; även denna regel är dispositiv och kan genom avtal sättas ur kraft. Paragrafen äger icke tillämpning på filmverk.

Stadgandet överensstämmer i stort sett med gällande rätt; där äro dock de båda tidsfristerna satta till fem år.

Förlagsavtal

33—40 §§

I 33—40 §§ ha upptagits vissa regler om den praktiskt synnerligen viktiga form av överlåtelse av upphovsmannarätt, som brukar betecknas som förlagsavtal, d. v. s. i typiska fall avtal varigenom en författare eller kompositör till en förläggare överlåter rätt att i tryck utgiva ett litterärt eller musikaliskt verk.

I gällande *svensk* rätt är förlagsavtalet endast knapphändigt reglerat. Vissa bestämmelser därom återfinnas dock i 1919 års LL. Från början innehöll den i 17 § en enda dylik bestämmelse av ringa praktisk betydelse, men vid 1931 års revision infogades däri samt i en ny 17 a § ett par stadganden av större räckvidd.

I övriga nordiska länder är förhållandet likartat. Den *danska* lagen om upphovsmannarätt innehåller i § 9 bestämmelser som påminna om de svenska, den *norska* lagen har i kap. VI något fylligare regler i samma ämne. I *Finland* gäller alltså § 28 i den i övrigt upphävda 1880 års för-

ordning angående författares och konstnårs rätt till alster av sin verksamhet, vilket lagrum innehåller knapphändiga regler om förlagsavtal. Ett förslag till särskild lag om förlagsavtal har framlagts av lagberedningen i Finland år 1938 men icke lett till lagstiftning.

På vissa håll i främmande rätt är förlagsavtalet däremot mera ingående reglerat. I *Tyskland* gäller en särskild lag om förlagsavtal, omfattande icke mindre än femtio paragrafer, och i *Schweiz* och *Österrike* ha förlagsavtalsrättsliga bestämmelser influtit i den kodifierade allmänna civilrätten. I *italiensk* rätt ha utförliga bestämmelser i ämnet upptagits i en särskild avdelning av lagen om upphovsmannarätt.

Vid 1931 års revision av 1919 års LL övervägdes i anledning av i ämnet väckta riksdagsmotioner, huruvida en mera detaljerad lagstiftning om förlagsavtal vore påkallad. Något behov av en sådan ansågs dock icke föreligga; såsom redan nämnts begränsades de då införda reglerna på området till ett par betydelsefulla frågor. Ej heller vid den revision av den upphovsmannarättsliga lagstiftningen, som nu föreslås, finns enligt kommitténs mening skäl att mera fullständigt reglera denna avtalstyp. Det har dock ansetts motiverat att på området införa något mera ingående bestämmelser än dem som nu gälla.

Av stor betydelse vid utformningen av förslagens regler härom har varit ett normalformulär till förlagsavtal, som efter vidlyftiga förhandlingar i november 1947 antogs gemensamt av författarnas och bokförläggarnas nordiska organisationer, Nordiska författarrådet och Nordiska bokförläggarrådet. Formuläret är ej avsett för alla förlagsavtal utan endast för avtal om »romaner, noveller, lyrik och därmed jämförliga verk», men det torde vara i viss mån vägledande även utanför detta sitt direkta tillämpningsområde. Det kallas i det följande *det nordiska normalkontraktet* och är som bilaga fogat till betänkandet.

Förslagens regler om förlagsavtal bygga i huvudsak på erfarenheter från tillkomsten och tillämpningen av det nordiska normalkontraktet. Dispositiva regler föreslås i vissa ämnen som, enligt vad dessa erfarenheter visa, för parterna framstå som väsentliga i detta slags avtal. Några få bestämmelser föreslås erhålla tvingande karaktär.

I förevarande avsnitt har icke ansetts erforderligt att lämna redogörelse för ämnets reglering i utomnordiska rättssystem.

33 §

Förlagsavtalets begrepp

Första stycket

I paragrafens första stycke upptages en definition på förlagsavtal, varigenom anges på vilka slags överlåtelse av upphovsmannarätt som de

särskilda reglerna om denna avtalstyp skola vara tillämpliga. Enligt definitionen hänföres härunder avtal varigenom upphovsmannen till förläggaren överlåter rätt att genom tryck eller annat dylikt förfarande mångfaldiga och utgiva litterärt eller musikaliskt verk eller alster av bildkonst.

Att de förlagsavtalsrättsliga bestämmelserna sålunda gjorts tillämpliga även på alster av *bildkonst* innefattar en utvidgning i förhållande till gällande rätt; 1919 års KL upptager icke några regler om förlagsrätt. Utvidgningen är motiverad av att även alster av bildkonst mångfaldigas och utgivas under former, som äro likartade med dem som förekomma vid utgivning av litterära och musikaliska verk. Förslaget överensstämmer i denna del med gällande dansk och norsk rätt samt med 1938 års finska lagförslag.

Till förlagsavtal äro enligt definitionen endast att hänföra avtal varigenom förläggaren erhåller rätt att mångfaldiga verket genom tryck eller annat dylikt förfarande. Denna begränsning finns icke uttalad i gällande svensk rätt, som saknar legaldefinition på förlagsavtal; enligt härskande uppfattning torde emellertid överlåtelseavtal av annat slag ej behandlas inom förlagsrätten. Med det citerade uttrycket avses endast mångfaldigande som sker med tryckpress och liknande. Typiska exempel äro sålunda avtal om utgivning av litterärt verk i bokform och om utgivning av musikaliskt verk i nottryck samt avtal om utgivning av konstverk i reproduktionstryck. Såsom tryck kan enligt det anförda ej anses stencilering, hektografering eller liknande dupliceringsmetoder. Ej heller kan hit föras mångfaldigande genom fotografi eller ljuskopiering; om reproduktion sker genom tryck med kliché, som i sin tur framställts genom fotografiska metoder, sker mångfaldigandet emellertid »genom tryck».

Helt utanför förlagsrättens område ligga sådana fall som avtal om inspelning av film och grammofonskivor ävensom avtal om återgivning av konstverk genom avgjutning eller annat plastiskt förfarande.

För att anses som förlagsavtal skall avtalet vidare åt förläggaren inrymma en rätt att utgiva verket; angående innebörden av detta uttryck hänvisas till 8 §. Utgivningen sker i allmänhet genom att de mångfaldigade exemplaren föras i handeln. Inom musikförlagsbranschen är, såsom framhållits vid 23 §, vanligt att utgivningen av större orkester- och körverk sker genom uthyrning. Avtal om användning av ett verk för »privattryck», för en personalhandbok inom ett företag och liknande, avser icke att verket skall utgivas och utgör därför icke förlagsavtal i här avsedd mening.

Överlåtelse av förlagsrätt innebär i allmänhet att förläggaren skall äga *ensamrätt* att utgiva verket. I regel anses en sådan ensamrätt utgöra förutsättning för att förlagsavtal skall föreligga; en sådan uppfattning uttalas i motiven till nu gällande lagbestämmelser i ämnet. Även om parternas avsikt är att förläggaren icke skall äga ensamrätt, bör avtalet emellertid, om det i övrigt är av förlagsavtalstyp, regleras inom förlagsrätten. Den

föreslagna definitionen upptager därför icke något krav på att överlåtelseavtalet, för att betraktas som förlagsavtal, skall avse ensamrätt. I 39 § har emellertid upptagits en tolkningsregel av innebörd att förlagsavtal, om ej annat är eller må anses vara avtalat, skall medföra ensamrätt för förläggaren.

I sin typiska form avser förlagsavtalet mångfaldigande och utgivning av självständiga originalverk, men även *bearbetningar* och *bidrag till samlingsverk* kunna vara föremål för sådant avtal. I 40 § har emellertid från förlagsrättens område undantagits bidrag till tidning eller tidskrift. Vid denna paragraf diskuteras även om samma undantag bör göras beträffande *översättningar*, men frågan besvaras nekande.

Regelmässigt avser förlagsavtalet ett redan föreliggande verk. Hinder möter emellertid icke att författaren genom sådant avtal överlåter rätt till ett blott *planerat* arbete; som exempel må nämnas att en författare avser att skriva en reseskildring och med ett förlag träffar överenskommelse om utgivning av denna. Ett annat hithörande fall är att ett förlag beställer ett arbete i visst ämne hos en författare och i samband därmed förvärfvar förlagsrätten till arbetet.

Vid bedömande, huruvida ett avtal giver förvärvaren sådan rätt att det skall anses som förlagsavtal, skall självfallet hänsyn tagas icke blott till vad parterna uttryckligen överenskommit utan även till *omständigheterna i övrigt*. Även om parterna icke närmare preciserat vilken rätt som skall tillkomma förvärvaren, kan t. ex. redan det förhållandet att denne driver förlagsrörelse utvisa att avtalet skall medföra förlagsrätt.

I och för sig finns icke hinder att överlåtelsen är av så omfattande innehåll att förvärvaren erhåller såväl förlagsrätt som rätt att i annan form utnyttja verket. Även om avtalet efter orden är så vittgående, kan emellertid av *omständigheterna i övrigt* framgå att förvärvet blott avser förlagsrätt. Såsom vid 27 § berörts, upptager 1919 års LL ett stadgande, 17 a §, enligt vilket avtal varigenom författare åt förläggare överlåter författarrätt skall tolkas på detta inskränkande sätt. Att så bör vara fallet, torde emellertid även utan särskilt stadgande vara klart. Någon motsvarighet till berörda bestämmelse har därför icke upptagits i förslaget.

Vad angår de *rättigheter och skyldigheter* som förlagsavtalet medför för parterna, må till en början framhållas att detta är underkastat de i 27—29 §§ upptagna allmänna bestämmelserna om överlåtelse av upphovsmannarätt. Bland annat gäller sålunda, att förläggaren principiellt icke äger ändra verket och icke heller är berättigad att överlåta sin rätt vidare. På grund av undantagsbestämmelsen i 28 § sista punkten gäller emellertid, att om förläggaren överlåter förlaget eller avdelning därav — t. ex. en avdelning för skolböcker — även dithörande förlagskontrakt i samband därmed få överlåtas.

Utom de allmänna reglerna i 27—29 §§ äro de i 33—40 §§ upptagna be-

stämmelserna tillämpliga på förlagsavtal. Såsom förut framhållits avse dessa emellertid icke alla de frågor som bruka beröras inom förlagsrätten. Bland spörsmål som icke upptagits till behandling må nämnas frågor om upphovsmannens rätt till *honorar* samt om upphovsmannens eller förläggarens rätt att *häva avtalet* vid ändrade förhållanden; tvister härom få lösas med ledning av allmänna avtalsrättsliga principer och under hänsyn till rådande sedvana.

I anslutning till förevarande stadgande må framhållas, att icke alla avtal mellan en upphovsman och en förläggare om mångfaldigande och utgivning av verk åsyfta att till förläggaren överföra upphovsmannarätt till verket. Då en författare utger en bok *på eget förlag* men för framställningen och distributionen anlitar ett bokförlag, är författaren själv att i rättslig mening anse som förläggare. Denna och liknande avtalstyper beröras överhuvudtaget icke av de nu föreslagna bestämmelserna om förlagsavtal.

Vidare bör uppmärksammas, att det ej sällan kan vara ett legitimt intresse för förläggaren att säkra sig en viss rätt till ett verk utan att omedelbart åtaga sig alla de förpliktelser som följa med ett förlagsavtal. Detta kan särskilt vara fallet beträffande arbeten som utföras på förläggarens beställning; denne kan ju vid avtalet icke på förhand veta om arbetet blir sådant, att han vill åtaga sig ansvar för utgivning därav, men han bör å andra sidan vara skyddad mot att författaren till annan förläggare överlåter rätten till arbetet. Den naturliga vägen är i sådant fall att upphovsmannen åt förläggaren inrymmer *optionsrätt* till verket under viss tid, d. v. s. förbinder sig att under denna tid icke erbjuda verket åt annan förläggare. Parterna kunna även ingå ett mera detaljerat optionsavtal, vari mer eller mindre utförligt regleras de villkor som skola gälla för den händelse förläggaren antager verket. Om upphovsmannen erhåller förskottsbetalning, kan denna ofta ses som vederlag för optionsrätten; i allmänhet torde upphovsmannen vara berättigad behålla sådant vederlag även om förläggaren icke begagnar sig av sin optionsrätt. Hur länge optionsrätten är gällande, beror i första hand på vad som avtalats; i sakens natur ligger emellertid att optionsfristen icke med bindande verkan kan göras oskäligt lång. Ett beställningskontrakt kan tydligen även om det benämnes förlagsavtal åsyfta allenast optionsrätt.

Andra stycket

Till fullgörande av förlagsavtalet är upphovsmannen i förekommande fall skyldig att till förläggaren överlämna *manuskript* eller annat exemplar av verket, efter vilket detta skall återgivas, t. ex. teckning eller skiss. Sådant manuskript eller exemplar förblir dock i upphovsmannens ägo. Ehuru detta i viss mån ligger i sakens natur, har en uttrycklig bestämmelse därom

ansetts böra inflyta i förslaget; den har fått sin plats i paragrafens andra stycke.

Sammanfattning

I förevarande paragrafs första stycke har upptagits en bestämning av begreppet förlagsavtal, varigenom anges på vilka slags överlåtelser av upphovsmannarätt de särskilda reglerna om denna avtalstyp skola vara tillämpliga. Enligt definitionen hänföres härunder avtal varigenom upphovsmannen till förläggaren överlåter rätt att genom tryck eller annat dylikt förfarande mångfaldiga och utgiva litterärt eller musikaliskt verk eller alster av bildkonst. Att de förlagsavtalsrättsliga bestämmelserna sålunda gjorts tillämpliga även på alster av bildkonst innefattar en utvidgning i förhållande till gällande rätt; 1919 års KL upptager icke några regler om förlagsrätt. Även i jämförelse med 1919 års LL utgör definitionen en nyhet, då i denna lag icke finns angivet vilket tillämpningsområde de däri upptagna, knapphändiga bestämmelserna om förlagsrätt äga. Stadgandet motsvarar emellertid i denna del uppfattningen i härskande praxis.

I andra stycket stadgas att manuskript eller annat exemplar av verket, efter vilket detta skall återgivas, förblir i upphovsmannens ägo.

34 §

Utgivningens omfattning

Första stycket

En av de frågor, som parterna vid ingående av förlagsavtal ha att taga ställning till, är vilken omfattning utgivningen skall få. Förläggarens rätt kan härvid på förhand inskränkas till en eller visst antal upplagor, men han kan också erhålla rätt att utgiva verket i obegränsad utsträckning. Enligt det nordiska normalkontraktet har förläggaren rätt att utgiva verket dels i en första upplaga omfattande visst av parterna bestämt antal exemplar, dels därefter i nya upplagor i det antal exemplar som förläggaren bestämmer.

Att omfattningen av förläggarens utgivningsrätt fastställs i avtalet är av särskild vikt i sådana fall då upphovsmannens honorar utgår som engångsersättning. Såsom en anvisning för parterna att i avtalet intaga föreskrift härom bör i lagen angivas, vilken rätt som skall tillkomma förläggaren, om parterna underlåta att själva träffa överenskommelse i ämnet. Naturligt är, att förläggaren i sådant fall icke skall äga utgiva mer än en upplaga, omfattande ett visst högsta antal exemplar. Ett stadgande med detta innehåll har upptagits i första stycket av förevarande paragraf;

antalet exemplar har för litterära verk satts till 2 000, för musikaliska verk till 500 och för konstverk till 200.

Det må betonas, att de valda siffrorna äro i viss mån godtyckliga. Med hänsyn till de från fall till fall skiftande förhållandena på området kunna icke fastslås några för upplagans storlek faktiskt brukliga normalsiffror. Stadgandets uppgift kan sägas vara att framtvunga en uttrycklig avtalsbestämmelse av det innehåll som passar i det särskilda fallet.

Såsom förut berörts, är stadgandet *dispositivt* och dess tillämpning utslutes icke blott då förläggarens utgivningsrätt i avtalet begränsas på annat sätt, utan också då i avtalet bestämmes att förläggaren skall äga obegränsad utgivningsrätt; har detta skett mot engångshonorar, beredes möjlighet till jämkning av avtalet enligt stadgandet i 29 §.

Såvitt angår litterära och musikaliska verk motsvarar stadgandet 17 § i 1919 års LL, där emellertid upplagans storlek är satt till 1 000 exemplar. I dansk och norsk rätt förekomma bestämmelser av liknande innehåll.

Andra stycket

I paragrafens andra stycke har upptagits en definition på det inom förlagsrätten betydelsefulla begreppet *upplaga*. Genom stadgandet bestämmes i första hand vilken innebörd begreppet äger i förslaget, bland annat i paragrafens första stycke. Bestämmelsen fastslår tillika, vilken betydelse termen skall tilläggas där den användes i förlagsavtal; då bestämmelsen är dispositiv, kunna parterna emellertid överenskomma att använda uttrycket i annan mening än enligt förslaget.

Enligt definitionen förstås med upplaga vad förläggaren *på en gång låter framställa*. Upplagan anses framställd då den är tryckt; till framställningen hänföres således icke häftning eller bindning. I sådana fall då vissa ark av tekniska eller ekonomiska skäl tryckas i större antal exemplar än andra, får upplagan anses tryckt endast i så stort antal exemplar som motsvaras av antalet kompletta exemplar av verket. Om delar av verket tryckas i skilda reprints, kan det naturligtvis stundom vara svårt att direkt tillämpa den föreslagna definitionen; i dylika fall får efter omständigheterna avgöras, när en upplaga av verket är tryckt och framställningen av en ny upplaga vidtager.

Stadgandet saknar motsvarighet i gällande rätt.

Sammanfattning

I paragrafens första stycke fastslås i vilken omfattning förläggaren skall äga utgiva verket, där parterna ej träffat eller få anses ha träffat avtal i frågan. Enligt stadgandet skall förläggaren ha rätt att utgiva en upplaga, vilken ej må överstiga av litterärt verk 2 000, av musikaliskt verk 500

och av konstverk 200 exemplar. I vad bestämmelsen hänför sig till förlagsavtal om litterära eller musikaliska verk överensstämmer den med gällande rätt; upplagans storlek är dock för närvarande satt till 1 000 exemplar för båda slagen av verk.

Andra stycket definierar det inom förlagsrätten betydelsefulla begreppet upplaga; med upplaga skall enligt stadgandet förstås vad förläggaren på en gång låter framställa.

35 §

Förläggarens utgivningsplikt

En betydelsefull rättsföljd av förlagsavtalet är, att det medför skyldighet för förläggaren att utgiva verket och sörja för dess spridning. Ur upphovsmannens synpunkt är förlagsavtalets funktion, att verket blir utgivet och sålunda når ut till publiken. Genom avtalet måste förläggaren anses åtaga sig att med sin erfarenhet, sin förmåga som affärsman och sin organisation verka för tillgodoseende av detta upphovsmannens intresse.

Gällande *svensk* rätt innehåller icke någon uttrycklig regel i ämnet. I 17 § andra stycket av 1919 års LL föreskrives, att om förläggaren icke utgivit verket inom två år efter det fullständigt manuskript avlämnats, förlagsrätten skall vara förfallen och författaren berättigad att behålla vad han redan må ha uppburit i betalning. Enligt förarbetena till detta stadgande, som infördes genom 1931 års revision, vore förläggarens skyldighet att inom viss tid utgiva verk, vartill han erhållit förlagsrätt, en väsentlig sida av förläggarens åtagande enligt förlagsavtalet och med stadgandet åsyftades att fastslå denna grundsats. Detta syfte har dock blott delvis kommit till uttryck i lagtexten. Stadgandet reglerar endast en speciell sida av hithörande spörsmål. Dess praktiska betydelse är, att det giver upphovsmannen möjlighet att då förläggaren viss tid underlåtit att utgiva verket — oavsett huruvida hans underlåtenhet är att anse som försummelse — bli fri från avtalsförhållandet med denne och få verket utgivet på annat håll. I förslaget behandlas detta spörsmål i 36 §.

I det praktiska rättslivet torde emellertid icke råda någon tvekan om att förlagsavtalet anses innefatta plikt för förläggaren att utgiva verket i den meningen, att försummelse härutinnan medför skyldighet för honom att ersätta den skada, som därigenom vållas upphovsmannen. Denna princip har tidigt blivit fastslagen i rättstillämpningen (se NJA 1899 s. 38). Där emot torde ovisshet råda om vilken innebörd utgivningsplikten i övrigt äger.

Direkta föreskrifter om att förläggaren är skyldig utgiva verket finnas i *dansk* och *norsk* lag. Bestämmelserna äro dock knapphändiga, och det

är svårt att med ledning av dem draga mera bestämda slutsatser om hur hithörande spörsmål äro att bedöma enligt den danska och norska rätten. Principen om förläggarens utgivningsplikt kommer till uttryck även i 1938 års *finska* förslag till förlagsrättslig lagstiftning.

Enligt kommitténs mening är spörsmålet, hur utgivningsplikten närmare bör bestämmas samt om de påföljder som böra inträda vid försummelse av plikten, så betydelsefullt att det bör upptagas till reglering i lag. Ett stadgande härom har fått sin plats i förevarande paragraf.

I den föreslagna bestämmelsen uttalas till en början, att förläggaren är pliktig utgiva verket *inom skälig tid*. Frågan vad som är skälig tid får självfallet avgöras med ledning av rådande sedvana, i den mån denna kan godtagas, och under beaktande av omständigheterna i det särskilda fallet. Stor hänsyn måste härvid tagas till verkets art och omfattning. För verk av högaktuellt intresse, exempelvis vissa reportageböcker, inlägg i den politiska eller kulturella debatten och liknande, har upphovsmannen anspråk på större skyndsamhet än eljest. I andra fall är det klart att utgivningen måste taga mycket lång tid, t. ex. då fråga är om större handböcker och liknande arbeten. Ett annat exempel är att utgivning av musikaliska verk av tekniska skäl ofta kan kräva avsevärd tid. I vad mån oförutsedda hinder, såsom pappersransonering, arbetskonflikt och liknande, kunna medföra en förlängning av den tid, som eljest skulle ansetts skälig, får avgöras enligt allmänna rättsgrundsatser.

En i diskussionen livligt uppmärksammas fråga är, huruvida utgivningsplikten bör begränsas till verkets första upplaga eller om förläggaren, där han har rätt att utgiva *ytterligare upplagor*, också har skyldighet att göra detta i den mån marknaden erbjuder möjlighet härtill.¹

Vilken ståndpunkt gällande *svensk* rätt intager är tveksamt; såsom förut berörts saknas överhuvud lagregler, som direkt hänföra sig till utgivningsplikten. Även den *danska* rätten saknar bestämmelser, som omedelbart angå förevarande spörsmål. Den *norska* lagen föreskriver uttryckligen att förläggaren, även om han har rätt att utgiva flera upplagor, i brist på särskilt avtal icke är pliktig att göra detta. Enligt 1938 års *finska* lagförslag är däremot upphovsmannen, om förläggaren underlåter att utgiva ny upplaga, berättigad att häva avtalet och fordra skadestånd.

Under kommitténs arbete har från förläggarghåll gjorts gällande, att utgivningsplikten endast bör avse första upplagan; sedan denna utkommit, bör det stå förläggaren helt fritt att ensam avgöra, huruvida och i vilken omfattning utgivningen bör fortsättas. Enligt kommitténs mening leda emellertid de överväganden, som överhuvudtaget motivera att förlagsavtalet anses innefatta en plikt för förläggaren att utgiva verket, till att denna skyldighet icke alltid kan begränsas på detta sätt. Om en första upplaga

¹ Jfr *Hedfeldt* i NIR 1954 s. 153 ff. med hänvisningar.

slutsålt men tydligt är, att det fortfarande finns sådan efterfrågan på verket att en ny upplaga kan få avsättning, bör upphovsmannen kunna kräva att en sådan kommer ut. Hans ideella intresse att nå ut till publiken påkallar, att exemplar hållas tillgängliga för den köpande allmänheten. Vad angår upphovsmannens ekonomiska intressen må beaktas, att han i allmänhet har royalty på försålda exemplar och att det alltså är av betydelse för honom, att så många exemplar som möjligt säljas. Även om han erhållit engångshonorar, är det av vikt för honom, att hans namn genom fortsatt utgivning blir känt i så vida kretsar som möjligt; i huvudsak tillhör detta den ideella sidan av spörsmålet, men förhållandet kan ha betydelse även för upphovsmannens utkomstmöjligheter i framtiden. Av anförda skäl bör förläggaren principiellt vara skyldig fullfölja utgivningen, där försäljningsmöjligheterna kunna anses motivera detta.

Då det gäller att i lagtext bestämma, i vilken omfattning utgivning av nya upplagor bör äga rum, möta vissa svårigheter. Såsom nyss antytts bör i första hand hänsyn tagas till marknadens efterfrågan. Det avgörande bör vara, om man kan räkna med så stor avsättning, att det är affärs-mässigt motiverat att utgiva en ny upplaga. Ett typiskt exempel härpå är, att utgivningen avser ett högaktuellt verk, som röner stor efterfrågan i bokhandeln; förläggaren är här icke berättigad att godtyckligt avbryta utgivningen.

I detta sammanhang aktualiseras en fråga, som förslaget icke uttryckligen reglerar, nämligen under vilka omständigheter det bör vara tillåtet för en part att rygga ett förlagsavtal utan att därmed ådraga sig skadeståndsskyldighet; frågan om förläggarens rätt att underlåta utgivning av ny upplaga kan sägas vara ett specialfall härav. Kommittén har icke funnit tillräckliga skäl att för förlagsavtalens vidkommande besvara detta spörsmål på annat sätt än att det blir att bedöma enligt allmänna rättsgrundsatser. Att här närmare utveckla detta ämne skulle föra för långt. Endast så mycket må nämnas, att en förläggare bör vara berättigad att rygga avtalet på grund av bristande förutsättning, exempelvis om vad som tidigare framstått som ett diktat verk befinnes vara en kränkande eller indiskret skildring av levande människor, eller om eljest verket befinnes vara av helt annan art eller valör än vad förläggaren förstått eller bort förstå då det blev antaget. Däremot kan i regel icke den omständigheten, att förläggaren kommer till en annan uppfattning om verket i konstnärligt, moraliskt, politiskt eller religiöst hänseende, berättiga honom att avbryta utgivningen.

Nu anförda synpunkter har kommittén sökt sammanfatta i ett stadgande, att utgivningen skall *fullföljas i den omfattning, som betingas av möjligheterna till avsättning och övriga omständigheter.*

Såsom förut berörts innefattar utgivningsplikten jämväl skyldighet att sörja för att verket *sprides*. Inom olika branscher kunna härvid olika for-

mer för spridningen ifrågakomma. I sakens natur ligger, att spridningen bör ske på det inom den ifrågavarande branschen *sedvanliga sättet*; för fullständighetens skull har detta utsagts i texten. Skyldigheten att sörja för verkets spridning inbegriper icke blott distribution av exemplaren till detaljhandeln utan också sådana åtgärder som reklam, utsändning av recensionsexemplar o. dyl.; dessa åtgärder böra företagas i den omfattning, som för ett verk av det ifrågavarande slaget normalt förekommer.

Vad härefter angår de *påföljder*, som böra inträda om förläggaren försummar sin utgivningsplikt, torde såsom förut berörts redan enligt gällande rätt sådan försummelse medföra skyldighet för honom att ersätta den skada, som därigenom vållas upphovsmannen. Att dylik skadeståndsskyldighet föreligger bör fastslås i lag. Enligt kommitténs mening bör upphovsmannen emellertid jämväl äga häva avtalet. Upphovsmannen bör nämligen erhålla möjlighet att utgiva verket på annat håll. Detta kan han i allmänhet icke göra, om förlagsavtalet alltjämt äger bestånd; i regel innefattar detta ensamrätt för förläggaren, och även där så icke är fallet möta i praktiken svårigheter att få en ny förläggare, om den förste förläggaren fortfarande har rätt att utgiva verket. En invändning är visserligen, att en hävningsrätt kan skapa osäkerhet för förläggaren. Om upphovsmannen utan grund häver avtalet och utgiver verket på annat håll, kan detta medföra att kostnader som förläggaren redan nedlagt äro förspillda, och denne är föga hjälpt med att det sedermera i rättslig väg avgöres, att hävandet var obefogat. Att en hävningsrätt stundom skulle kunna missbrukas kan dock ej utgöra tillräckligt hinder mot att föreskriva en sådan. I överensstämmelse med det anförda gäller enligt det föreslagna stadgandet att upphovsmannen, om förläggaren försummar sin utgivningsplikt, äger *häva avtalet och fordra skadestånd*.

Den rättsliga innebörden av en företagen *hävningståtgärd* får bedömas efter allmänna regler. I korthet sagt torde verkan därav bli densamma som om det aldrig förelegat något avtal om utgivning från och med den upplaga, som förläggaren försummat. Om en eller flera upplagor utgivits och försummelsen avser en därpå följande, består avtalet och därav härflytande redovisningsskyldighet o. s. v. i fråga om vad som redan utgivits. Att förläggaren, om avtalet häves, är pliktig återlämna manuskript o. dyl. ligger i sakens natur.

Vad angår författarens rätt till *skadestånd* skall ersättning utgå för den förlust upphovsmannen lider genom förläggarens underlåtenhet att utgiva verket, vilken i allmänhet torde kunna beräknas till det honorar som ett utnyttjande av verket skulle ha inbringat upphovsmannen. Hänsyn skall vidare tagas till den ekonomiska verkan förläggarens underlåtenhet i övrigt har för upphovsmannen. Om denne lyckas placera verket på annat håll,

kan skadan inskränka sig till att utgivningen blir försenad och kanske av mindre omfattning än den eljest skulle ha fått.

På skadeståndet bör förläggaren äga avräkna i förskott utgivet *honorar*. Skulle skadan understiga detta, borde överskjutande del av förskottet eller, där skada ej uppstått, hela förskottet återbäras. Emellertid är det kännetecknande för honorarpraxis på detta område, att i avtalet stadgade förskott aldrig behöva återbetalas utan betraktas på samma sätt som en handpenning eller liknande. I överensstämmelse härmed skall upphovsmannen enligt förslaget städse äga behålla uppburet honorar.

Enligt förslaget äro påföljderna vid en försummelse av utgivningsplikten begränsade till de nu angivna. Stundom möter åsikten att upphovsmannen som ett alternativ till hävningsrätten borde äga framtinga *naturaluppfyllelse* från förläggarens sida; han borde exempelvis kunna utverka dom, varigenom denne vid vite förpliktades utgiva verket. Enligt kommitténs uppfattning är detta dock uteslutet.

Av det förut sagda framgår, att utgivningsplikten är att anse som grundad i förlagsavtalets natur. Den utgör en så väsentlig rättsföljd av detta, att det icke bör tillåtas förläggaren att genom förbehåll sätta reglerna härom ur kraft. Paragrafen har därför såtillvida gjorts *tvingande* att avtalsbestämmelse, som till upphovsmannens nackdel avviker från vad i paragrafen stadgas, skall vara utan verkan.

Under 33 § har berörts att förläggaren i vissa fall kan ha ett berättigat intresse att få ett verk på hand, utan skyldighet att utgiva detsamma, och att i så fall möjlighet finns att utforma överenskommelsen såsom ett *optionsavtal*.

Sammanfattning

Enligt förevarande paragraf skall ett förlagsavtal medföra skyldighet för förläggaren att utgiva verket inom skäligen tid, på sedvanligt sätt sörja för dess spridning och fullfölja utgivningen i den omfattning, som betingas av möjligheterna till avsättning och övriga omständigheter. Försummas det, skall upphovsmannen äga häva avtalet och behålla uppburet honorar. Har han lidit skada som ej därav täckes, skall den ock ersättas. Bestämmelsen innebär att upphovsmannen äger göra gällande dessa påföljder, icke blott om förläggaren överhuvudtaget underlåter att utgiva verket, utan även om han av ovidkommande skäl avbryter en påbörjad utgivning eller, trots att han har rätt att utgiva en ny upplaga och tillräcklig efterfrågan på en sådan finns, underlåter att föranstalta därom. Bestämmelsen är i förhållande till gällande rätt i huvudsak ny; ett stadgande i 1919 års LL, som berör en sida av förevarande ämne, behandlas under 36 § i förslaget.

Med hänsyn till vikten av de intressen å upphovsmannens sida, som

skyddas genom paragrafen, föreslås denna såtillvida bli tvingande att avtalsbestämmelse, som till upphovsmannens nackdel avviker från vad i paragrafen stadgas, skall vara utan verkan.

36 §

Frister för utgivningen

Såsom vid 35 § berörts är det i ett förlagsrättsligt avtalsförhållande av stor betydelse för upphovsmannen, att han äger rätt att häva avtalet om verket icke blir utgivet, så att han kommer i tillfälle att få detta antaget på annat förlag. I överensstämmelse härmed gäller enligt nämnda stadgande, att upphovsmannen äger häva avtalet om förläggaren försummar sin utgivningsplikt, d. v. s. om denne dröjer oskäligt länge med att utgiva verket. Den omständigheten, att verket ännu efter en längre tids förlopp icke utkommit, behöver likväl icke alltid betyda att förläggaren gjort sig skyldig till försummelse, och även om så är händelsen, kan upphovsmannen sakna möjlighet att styrka förhållandet. I ett sådant fall kan upphovsmannen därför icke häva avtalet med stöd av 35 §. Där den tid som förflutit är mera avsevärd, bör upphovsmannen emellertid, oavsett om dröjsmålet är att tillskriva försummelse från förläggarens sida, äga möjlighet att vända sig till annan förläggare. Av anförda skäl böra stadgas *frister för utgivningen*, efter vilkas utgång upphovsmannen, om verket ännu ej blivit utgivet, skall äga rätt att häva avtalet. Bestämmelser härom ha upptagits i förevarande paragraf.

Enligt stadgandet skall fristen i allmänhet vara två år; till jämförelse kan nämnas, att i det nordiska normalkontraktet motsvarande tid — i enlighet med internationell sedvänja rörande utgivning av skönlitteratur — satts till aderton månader. För musikaliska verk är tiden satt till fyra år, vilket sanmanhänger med att utgivning av sådana verk regelmässigt måste planeras på tämligen lång sikt. Frist skall enligt stadgandet räknas från det upphovsmannen avlämnat fullständigt manuskript eller annat exemplar som skall mångfaldigas, exempelvis teckning eller skiss.

Där avtalet häves, borde enligt allmänna regler upphovsmannen återbära erhållet förskottshonorar. Av samma skäl som anförts under 35 § stadgar emellertid förslaget, att han skall äga behålla vad han i sådant hänseende uppburit.

Vad hittills sagts har avseende på det fallet, att verket överhuvudtaget icke utgives. Motsvarande spørsmål uppkomma, om verket utgivits men sedermera utgått i handeln och förläggaren, oaktat han har rätt därtill, icke föranstaltar om *ny upplaga*. Särskilt i detta läge torde det ofta vara svårt att göra gällande, att förläggarens underlåtenhet är att anse som för-

summelse; såsom vid 35 § anförts är förläggaren skyldig utgiva ny upplaga endast om det kan beräknas, att en sådan vinner erforderlig avsättning. Om förläggaren icke vill utgiva en ny upplaga, bör emellertid upphovsmannen själv ha möjlighet att göra detta. Även i detta fall bör han därför vara berättigad att häva avtalet. Förläggaren har emellertid ett anspråk på, att en sådan åtgärd icke vidtages förrän viss tid förflutit efter det, att upphovsmannen uttryckligen begärt att en ny upplaga skall utgivas. Tiden, som alltså bör räknas från det att sådan begäran gjorts, synes lämpligen kunna sättas till ett år; i det nordiska normalkontraktet är motsvarande tid nio månader. Även i förevarande fall bör gälla, att upphovsmannen äger behålla uppbygget honorar. I enlighet med det anförda utformade bestämmelser ha upptagits i paragrafens andra punkt.

Av allmänna grundsatser torde följa, att om verket utgivits först sedan föreskriven frist utlöp men innan upphovsmannen gjort bruk av sin rätt att häva avtalet, han går förlustig denna rätt.

Ett särskilt spørsmål är, huruvida det bör vara tillåtet för förläggaren att genom förbehåll sätta de föreslagna reglerna ur kraft eller betinga sig längre frister än de däri stadgade. I Köpenhamnsutkastet hade ansetts, att bestämmelserna borde vara tvingande mot förläggaren; dock skulle i den ordning, som föreskrevs av Kungl. Maj:t, kunna medgivas att längre frister avtalades. Utkastets reglering i denna del får ses mot bakgrunden av att dess bestämmelser om upphovsmannens rätt att häva avtalet voro mera ogynnsamma för denne än förslaget motsvarande föreskrifter; principiellt ägde upphovsmannen icke hävningsrätt vid ett dröjsmål, som i och för sig kunde sägas vara oskäligt, utan endast under förutsättning att de nu ifrågavarande fristerna försuttits av förläggaren. Ett förbehåll från dennes sida om att han icke skulle vara skyldig iakttaga några frister skulle därför enligt utkastet leda till att upphovsmannen helt avskars från sin rätt att häva, och ett förbehåll om mycket långa frister skulle leda till att upphovsmannens möjlighet att taga denna rätt i anspråk i motsvarande mån sköts framåt i tiden. Med förslaget ståndpunkt återigen, att upphovsmannen under alla förhållanden skall äga häva vid oskäligt dröjsmål från förläggarens sida, har stadgandet om hävningsrätt för det fallet, att förläggaren försitter frister, blivit i viss mån subsidiärt. Det finns därför icke längre samma anledning att göra detta stadgande tvingande. Ett skäl här emot är att, såsom också i Köpenhamnsutkastet förutsattes, längre frister än de i lagen föreskrivna i många fall måste medgivas; dessa äro nämligen främst avpassade för utgivning av skönlitterära och musikaliska verk men i allmänhet för korta för exempelvis facklitteratur. Enligt Köpenhamnsutkastet skulle, om i visst fall längre frister avtalats, giltigheten härav prövas i särskild ordning. Med hänsyn till önskvärdheten av att icke behöva införa en särskild administrativ procedur för detta ändamål — något

som icke utan fog kunde uppfattas som tyngande — har kommittén funnit sig böra förorda, att förevarande stadgande göres *dispositivt*; det skall alltså endast gälla, där annat ej är eller må anses vara avtalat.

De föreslagna reglerna motsvara bestämmelserna i 17 § andra och tredje styckena i 1919 års LL. Där upptages dock icke någon särskild frist för utgivning av musikaliska verk. En annan olikhet är att enligt de gällande bestämmelserna förlagsavtalet, om verket icke utgivits inom föreskriven tid, automatiskt skall vara förfallet. Såsom framgår av det förut anförda är förslaget här så utformat, att upphovsmannen skall äga häva avtalet. Förlagsavtalet bör icke upphöra att gälla, förrän upphovsmannen hos förläggaren gör en uttrycklig förklaring härom.

Sammanfattning

Enligt den i 35 § upptagna huvudregeln om förläggarens utgivningsplikt är upphovsmannen berättigad att häva förlagsavtalet och behålla uppburet honorar, om förläggaren försummar sin plikt att inom skälig tid utgiva verket. Enligt förevarande paragraf skall han äga samma befogenheter, om verket icke utgivits inom viss föreskriven tid, och detta oavsett om förläggarens dröjsmål kan läggas denne till last såsom försummelse. Tiden skall i allmänhet vara två år, räknat från det upphovsmannen avlämnat fullständigt manuskript eller annat exemplar som skall mångfaldigas, t. ex. teckning eller skiss. För musikaliska verk är tiden dock satt till fyra år. Samma befogenheter skola tillkomma upphovsmannen, om verket är utgånet och förläggaren har rätt att utgiva ny upplaga men icke inom ett år efterkommer upphovsmannens begäran därom.

I motsats till 35 § är förevarande bestämmelse icke tvingande; den skall således endast tillämpas där annat ej är eller må anses vara avtalat.

Stadgandet står i huvudsaklig överensstämmelse med gällande rätt; där upptages dock icke någon särskild frist för utgivning av musikaliska verk.

37 §

Redovisning

Första stycket

Av naturliga skäl har upphovsmannen intresse att erhålla uppgift om det antal exemplar i vilket förläggaren låter trycka verket. Förläggaren bör därför vara skyldig att tillstålla upphovsmannen intyg från tryckeriet eller den som eljest mångfaldigar verket om antalet framställda exemplar, s. k. *tryckerisedel*. En bestämmelse härom, som ansluter sig till gammal praxis

och till ett motsvarande stadgande i det nordiska normalkontraktet, har upptagits i förevarande paragrafs första stycke.

Andra stycket

Om upphovsmannens rätt till honorar är bestämd såsom royalty på försäljningen, är det uppenbart att förläggaren bör avgiva *redovisning* till honom. Enligt det nordiska normalkontraktet har redovisningsplikt ålagts förläggaren för varje kalenderår, varunder skett försäljning för vilken författaren äger uppbära honorar. Redovisningen, som skall tillställas författaren före september månads utgång följande år, skall bland annat innehålla uppgifter om *försäljningen under året* och om *restupplagan vid årsskiftet*. Att redovisningsfristen är så lång som nio månader sammanhänger med att inom denna tid skola medhinnas två skilda, var för sig omfattande redovisningar, nämligen bokhandelns och förlagets. Bokhandeln har först att inventera lagret vid årsskiftet och att på grund därav lämna en detaljerad redovisning. I allmänhet lämnas denna till förlagen i maj, och först därefter kan dessas redovisningsarbete påbörjas. Enligt kommitténs mening är det lämpligt att i lagen intaga bestämmelser av motsvarande innehåll. Principiellt bör redovisningsfristen emellertid anknytas till räkenskapsår i stället för till kalenderår; tiden för redovisningens avgivande bör därvid sättas till nio månader efter räkenskapsårets slut. Bestämmelser av detta innehåll ha upptagits i paragrafens andra stycke.

Såsom vid 23 § framhållits, utgör inom musikförlagsbranschen *uthyrning* i vissa fall en med försäljning sidoordnad form för distribution av noter. Utan särskilt stadgande torde det vara klart, att om kompositören har rätt till andel i hyresinkomster, förläggarens redovisning även bör innefatta dessa.

Med *restupplaga* förstås summan av de exemplar, som finnas till salu dels i kommission hos bokhandlarna, dels hos förlaget. Därvid bör det vara tillräckligt att uppgiften för förläggarens del grundas på bokföringen. I följd av svinn, felräkning o. s. v. är regelmässigt det verkliga antalet exemplar i lagret ett annat än vad bokföringen utvisar, men det kan ej krävas, att lagret kontrollräknas för denna uppgifts skull oftare än förläggaren låter göra för egen räkning.

Att uppgift lämnas om restupplagan är av betydelse för upphovsmannen både för att han skall kunna kontrollera redovisningen och för att han skall få tillfälle att bedöma när frågan om ny upplaga kan bli aktuell. Ur sistnämnda synpunkt har upphovsmannen intresse att få uppgift om restupplagan även där redovisning för försäljningen ej skall lämnas; i andra punkten av förevarande stycke har därför stadgats att upphovsmannen, även om han icke har rätt till honorar för försäljning under året — vilket kan bero på att försäljning icke skett eller att den icke berör honorar-

frågan — efter redovisningsfristens utgång på begäran äger erhålla uppgift om restupplagan vid årsskiftet. Det har ej ansetts påkallat att förläggaren i sådant fall skall behöva sända uppgift utan anmaning.

I det nordiska normalkontraktet är motsvarande bestämmelse något anorlunda utformad. Där hänför sig förläggarens uppgiftsskyldighet icke till förhållandena vid årsskiftet, utan uppgiften kan begäras när som helst. Å andra sidan kan den då av redovisningstekniska skäl ej inbegripa de exemplar som finnas hos bokhandlarna. Den nu föreslagna ordningen synes vara på samma gång mera värdefull för författarna och enklare för förläggarna.

Tredje stycket

Med hänsyn till den betydelse det har för upphovsmannen att få tillgång till de uppgifter, som avses i förevarande paragraf, har i tredje stycket förklarats att avtalsbestämmelse, som till upphovsmannens nackdel väsentligen avviker från vad i paragrafen stadgas, är *utan verkan*. Som exempel på en mindre avvikelse utan praktisk betydelse må nämnas, att det nordiska normalkontraktet upptager bestämmelser att förläggarens redovisningsskyldighet upphör från och med det kalenderår, vid vars början restupplagan nedgått till 100 exemplar eller därunder, samt att restupplaga under 100 exemplar ej behöver angivas till antalet.

Sammanfattning

I förevarande paragraf ha upptagits vissa regler om förläggarens redovisningsplikt; avtalsbestämmelse, som till upphovsmannens nackdel väsentligen avviker från vad i paragrafen stadgas, skall vara utan verkan. Bestämmelserna, som sakna motsvarighet i gällande rätt, ha sin förebild i det nordiska normalkontraktet.

38 §

Ändringar i ny upplaga

Utgives verket i ny upplaga, är det vanligt att detta sker i oförändrad form. I åtskilliga fall, såsom då partier av verket tryckts i förväg eller verket tryckes med stående sats, är det också ett ekonomiskt intresse för förläggaren att ändringar icke utan skäl vidtagas i verket. Å andra sidan kan det under vissa förhållanden vara av betydelse för upphovsmannen att göra ändringar för nya upplagor. Särskilt beträffande facklitteratur, handböcker, populärvetenskaplig litteratur, skolböcker och liknande har upphovsmannen intresse att genomse verket för tillägg och ändringar, som

kunna föränledas t. ex. av den senaste tidens utveckling eller av att upphovsmannen i en eller annan punkt ändrat åsikt. I fråga om skönlitterära och musikaliska verk kan upphovsmannen av konstnärliga skäl vilja företa ändringar i senare upplagor. I regel torde det också vara förenligt med förläggarens intressen att upphovsmannen i nu berörda fall får tillfälle att göra ändringar, i den mån de kunna *vidtagas utan oskälig kostnad och icke ändra verkets karaktär*. Då konfliktsituationer kunna uppstå, bör emellertid, i viss anslutning till bestämmelser därom i det nordiska normalkontraktet, genom en dispositiv regel fastslås, att upphovsmannen under nämnda förutsättningar äger vidtaga ändringar i verket. En bestämmelse härom har upptagits i förevarande paragraf. Den befogenhet, som sålunda tillagts upphovsmannen, kan anses utgöra en sida av hans ideella rätt i vidsträckt mening.

Förläggaren behöver icke godtaga sådana ändringar, som »ändra verkets karaktär». Vad han antagit till utgivning är verket sådant det framstod vid den första utgivningen, men uppenbart är, att upphovsmannen genom omfattande ändringar kan omskapa verket till den grad, att förläggaren behöver taga ställning till frågan om han vill utgiva det i dess nya skick. Ett skönlitterärt verk kan få ändrad stil eller tendens, ett populärt arbete kan tyngas av vetenskapliga tillägg o. s. v. Det behöver icke framhållas, att det kan vara vanskligt att bedöma var gränsen går i dylika fall, men det är principiellt ofrånkomligt att en gräns måste kunna dragas.

I sakens natur ligger, att om de av upphovsmannen påyrkade ändringarna draga stora kostnader ~~men~~ upphovsmannen själv erbjuder sig att stå för så stor del av dem, att vad som faller på förläggaren ej kan anses oskäligt, upphovsmannen — under förutsättning att verkets karaktär ej ändras — bör äga rätt att vidtaga ändringarna.

Enligt lagtexten skall upphovsmannen *erhålla tillfälle* att göra ändringar i verket. Upphovsmannen har visserligen möjlighet att med ledning av de uppgifter om restupplagan, som han enligt 37 § har rätt att erhålla, själv bedöma när frågan om en ny upplaga aktualiseras och kan då självmant begära att få vidtaga ändringar för den nya upplagan. Särskilt i de fall, då förläggaren ej är skyldig att utan anmaning tillstålla upphovsmannen uppgift om restupplagan, kan emellertid befaras att denne försummar att hålla sig underrättad om behovet av en ny upplaga; förläggaren bör därför vara skyldig underrätta upphovsmannen om att ny upplaga planeras. Uppenbart är att sådant meddelande bör göras i god tid.

Av hänsyn till förläggaren har rätten att ändra verket förklarats gälla endast i fråga om upplaga, vars framställning påbörjas senare än *ett år* efter det föregående upplaga utgavs. Om efterfrågan på ett verk är stor och flera upplagor framställas i rask följd, bör förläggaren icke vara skyldig att hejda utgivningen blott för att giva upphovsmannen tillfälle att ändra verket. Under vilken tid förläggaren sålunda bör äga rätt att utgiva verket

i oförändrat skick kan diskuteras; då tiden satts till ett år, har kommittén sökt taga hänsyn till båda parter berättigade intressen.

Stadgandet är *dispositivt* och kan således genom avtal sättas ur kraft. Möjlighet härtill bör finnas t. ex. för det fall att en uppslagsbok under loppet av flera år utgives i ett större antal band; förläggaren har härvid ett intresse av att om något band behöver tryckas i ny upplaga, bandet utkommer i samma skick som förut.

Paragrafen saknar motsvarighet i gällande rätt.

Sammanfattning

I förevarande paragraf uppställs en dispositiv regel om rätt för upphovsmannen att göra ändringar i verket för ny upplaga. Enligt stadgandet skall, där framställning av sådan upplaga påbörjas senare än ett år efter det föregående upplaga utgavs, upphovsmannen dessförinnan erhålla tillfälle att göra sådana ändringar, som kunna vidtagas utan oskälig kostnad och icke ändra verkets karaktär. Stadgandet, som saknar motsvarighet i gällande rätt, ansluter sig till vissa bestämmelser i det nordiska normalkontraktet.

39 §

Förläggarens ensamrätt

Första stycket

Vid 33 § har framhållits, att i förlagsavtalets begrepp, sådant detta bestämts i förslaget, icke ingår att förläggaren äger ensamrätt att utgiva verket. Om annat icke är eller må anses vara avtalat, bör förlagsavtalet emellertid — i motsats till vad fallet är vid avtal om offentligt framförande — grunda ensamrätt för förläggaren, så att upphovsmannen icke har rätt att på nytt utgiva verket förrän den eller de upplagor som förläggaren äger utgiva blivit slutsålda. En regel med detta innehåll har upptagits i första stycket av förevarande paragraf. Frågan är ej reglerad i gällande rätt. Till grund för dess regler om förlagsavtal ligger emellertid uppfattningen att ett sådant inrymmer ensamrätt åt förläggaren.

Ensamrätten innebär enligt förslaget rätt att utgiva verket *i den form och på det sätt som avses i avtalet*. Om avtalet exempelvis — såsom skett i det nordiska normalkontraktet, dock med vissa i det följande berörda modifierationer — förklaras gälla utgivning av verket i bokform på originalspråket, följer därav att författaren har kvar rätten att publicera verket som följetong i tidning eller tidskrift liksom även i översättning till annat språk. Han kan även låta intaga delar därav i tidning eller tidskrift, vilket särskilt har betydelse om förlagsavtalet gäller en dikt- eller novellsamling. En omstridd fråga i detta sammanhang är, om delar av verket få intagas i

en antologi. I detta fall är det sålunda en del av verket, som utgives i bokform tillsammans med delar av andra verk av andra författare. Om icke särskilda skäl föranleda annat, torde en avtalsbestämmelse med den citerade formuleringen hindra författaren att utan förläggarens medgivande låta intaga del av verket i antologi.

Såsom förut berörts är stadgandet *dispositivt*. Det möter således intet hinder att utesluta eller begränsa ensamrätten. Att ensamrätt icke alls inträder utan förläggaren blott erhåller en s. k. licensrätt och upphovsmannen kan utgiva verket hos annan förläggare, torde i praktiken vara något ovanligt. Däremot förekommer det, att ensamrätten begränsas; en författare behåller t. ex. rätten att utgiva en billighetsupplaga av verket. Begränsningen i förläggarens ensamrätt kan även ske på annat sätt, t. ex. genom att den förklaras avse visst geografiskt område; har så skett, kan åt annan förläggare överlåtas rätt att utgiva verket utanför detta område. Å andra sidan kan ensamrätten förstärkas genom att förbudet för upphovsmannen att utgiva verket utsträcker till andra utgivningsformer än den som avses i avtalet.

I det nordiska normalkontraktet har förläggarens ensamrätt bestämts i huvudsak på samma sätt som i förslaget. Kontraktet inskränker dock i viss mån den frihet som författaren eljest skulle äga att publicera verket i tidning eller tidskrift. Å andra sidan har författaren erhållit rätt att under vissa förutsättningar låta intaga verket i antologi, vilket utgör en begränsning i förläggarens ensamrätt. Kontraktet innehåller vidare bestämmelser — i olika avfattning för de skilda nordiska länderna — som reglera författarens rätt att utgiva billighetsupplaga av verket.

Andra stycket

I ett särskilt hänseende är behovet av begränsning i förläggarens ensamrätt så normalt och även så betydelsefullt, att en bestämmelse därom ansetts böra upptagas i förslaget. Det gäller rätt för författare av litterärt verk att medtaga detta i en utgåva av sina *samlade eller valda arbeten*. Då en författare utgivit hela sin produktion på samma förlag, är väl detta icke något problem; parterna torde då bäst själva komma överens om den lämpliga tidpunkten för en sådan utgåva. Om författaren däremot anlitat olika förlag, blir bestämmelsen viktig. I detta hänseende ligger svårigheten i att avväga den tid, efter vars förlopp verket skall få medtagas i utgåvan, även om det ännu icke är slutsålt hos den förre förläggaren. Å ena sidan skall denne ha skälig tid på sig att i huvudsak uttömma försäljningsmöjligheterna för det separata verket; å andra sidan bör tiden för utgivning av den samlade upplagan bestämmas med hänsyn till författarens levnadsålder och produktionsförmåga, i vad mån intresset för honom och hans produktion kan väntas öka eller minska och andra liknande bedö-

manden. Kommittén har icke ansett sig kunna finna en bättre avvägning härav än den kompromiss, som i detta hänseende träffades vid tillkomsten av det nordiska normalkontraktet, nämligen att tiden bestämmes till 15 år.

Med hänsyn till det starka intresse, som författaren har av att denna regel upprätthålles, föreslås den bli *tvingande*. Det rör sig här om något som ofta måste anses som krönet och fullkomningen av en författar bana, nämligen att medan konjunkturerna ännu äro gynnsamma kunna giva ut en såvitt möjligt fullständig upplaga av sina samlade verk.

Tiden skall enligt förslaget räknas från det år, då *utgivningen påbörjades*, d. v. s. då de första exemplaren av den första separata upplagan utbjödos i handeln. Att märka är, att sådan tid räknas för varje förlagsavtal för sig. Om således ett verk har utgivits två gånger på grund av olika avtal — likgiltigt om det är på samma förlag eller ej — exempelvis först en vanlig utgåva och därefter en illustrerad sådan, en billighetsupplaga eller dylikt, blir författaren icke fri att medtaga verket i samlade arbeten förrän 15 år efter det den första upplagan av den senaste utgåvan började distribueras. Det sagda gäller även om utgåvan av samlade och valda arbeten; därvid skall alltså beträffande varje däri ingående del ytterligare en tid av 15 år från delens utgivning förflyta, innan författaren ånyo får taga med samma verk i en utgivning av liknande slag.

Bestämmelsen gäller endast för *litterära* verk. För musikverk äro försäljningstiderna betydligt längre än inom bokhandeln, och en motsvarande avvägning erbjuder där betydande svårigheter. Bruket att utgiva samlade eller valda arbeten är för övrigt icke så vanligt beträffande musik.

Sammanfattning

I paragrafens första stycke har upptagits en bestämmelse av innebörd att förlagsavtal, där ej annat är eller må anses vara avtalat, medför ensamrätt för förläggaren. Frågan är ej reglerad i gällande rätt; till grund för nuvarande regler om förlagsavtal ligger dock uppfattningen, att sådant avtal inrymmer ensamrätt åt förläggaren.

I andra stycket stadgas det undantaget i ensamrätten, att litterärt verk, sedan femton år förflutit efter det, då utgivningen påbörjades, må av upphovsmannen intagas i upplaga av hans samlade eller valda arbeten. Denna bestämmelse är tvingande.

40 §

Bidrag till samlingsverk

Enligt den definition, som i 33 § givits åt förlagsavtalet, falla även avtal om bidrag till samlingsverk, t. ex. tidningar, tidskrifter, litterära kalendrars,

konversationslexika och andra handböcker med bidrag av flera författare systematiskt inom förlagsrättens område. Utformningen av hithörande bestämmelser har emellertid i allmänhet tagit sikte på utgivning i bokform av ett verk av en enda författare. Det bör därför undersökas, huruvida dessa bestämmelser äro lämpliga även för bidrag till samlingsverk.

Till en början är uppenbart, att bestämmelserna icke alls passa för avtal om bidrag till *tidning eller tidskrift*. Reglerna om utgivningens omfattning (34 §), om redovisning (37 §) och om ändringar i ny upplaga (38 §) sakna varje tillämpning vid publicering i pressen. I allmänhet passa här ej heller föreskrifterna om förläggarens utgivningsplikt i 35 och 36 §§; utgivaren måste ofta förvärva publiceringsrättigheter i stor omfattning utan att på förhand kunna beräkna om och när utrymme kan beredas för alla artiklarna. En artikel med aktuellt intresse kan därför komma att »stå över» och sedermera ej kunna publiceras alls, enär dess aktualitet gått förlorad. Även regeln i 39 § är oftast otillämplig; i allmänhet är ej åsyftat att utgivaren skall erhålla ensamrätt till bidraget, utan avtalet avser endast rätt att publicera detta en gång i tidningen eller tidskriften och ingenting mera. På grund av det anförda har i förevarande paragraf bestämmelserna om förlagsavtal förklarats icke äga tillämpning på bidrag till tidning eller tidskrift. De allmänna bestämmelserna om överlåtelse av upphovsmannarätt i 27—29 §§ äga däremot giltighet även för sådana bidrag.

Vad angår bidrag till *andra samlingsverk*, t. ex. konversationslexika och handböcker, föreligga i vissa fall, såsom i fråga om handböcker med allnast ett fåtal medverkande författare, förhållanden som äro likartade med dem för vilka förlagsavtalsbestämmelserna i första hand äro avpassade. I andra hithörande fall äro berörda bestämmelser visserligen mindre motiverade. Att i lag göra skillnad mellan olika typer av sådana samlingsverk, varom nu är fråga, låter sig dock knappast göra. Som huvudregel böra därför förlagsavtalsbestämmelserna äga tillämpning på bidrag till annat samlingsverk än tidning eller tidskrift; i sådana fall då de icke passa kunna parterna avtalsvis göra erforderliga undantag. Att hänvisa till denna möjlighet är naturligt, då det vid planläggning av samlingsverk av denna typ ligger nära till hands att upprätta avtal med medarbetarna enligt visst formulär.

Särskild uppmärksamhet påkallas emellertid av de tvingande reglerna i 35 och 37 §§, vilka ej kunna frångås genom avtal.

Vad först angår 35 § om förläggarens *utgivningsplikt*, är det tydligt att denna icke passar för konversationslexika och liknande samlingsverk. I vissa fall måste utgivning av sådana, på skäl som förläggaren ej råder över, avbrytas. Där utgivning sker, kan vid den slutliga redigeringen visa sig att bidrag helt eller delvis måste uteslutas, t. ex. för att få lämpliga proportioner mellan olika avsnitt eller av den grund att två eller flera författare skrivit om samma ämne. Huruvida dröjsmål med utgivningen berättigar

författaren att häva avtalet, bör avgöras med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet. Av nu anförda skäl har i 40 § förklarats, att 35 § och den därmed sammanhängande 36 § icke gälla för bidrag till sådant samlingsverk, varom nu är fråga.

Vad härefter angår 37 §, får man skilja mellan den i första stycket upptagna regeln om skyldighet för förläggaren att tillställa upphovsmannen *tryckerisedel* och den i andra stycket givna föreskriften om skyldighet för förläggaren att lämna *redovisning*. Den förstnämnda regeln synes icke böra tillämpas i fråga om bidrag av nu förevarande art. För förläggaren till exempelvis en stor uppslagsbok skulle det vara synnerligen betungande att behöva sända tryckerisedel till varje särskild bidragsgivare; det kanske är fråga om hundratals sådana. De skäl som förestavat bestämmelsen ha icke heller i dessa fall samma vikt som eljest. Sålunda torde det på detta område vara ovanligt att honorar utgår i form av royalty eller att eljest sådana omständigheter föreligga, att bidragsgivarna ha intresse av att kontrollera antalet framställda exemplar. I 40 § har därför förklarats att icke heller 37 § första stycket gäller för bidrag till sådant samlingsverk, varom nu är fråga. Däremot föreligger icke anledning att göra motsvarande undantag beträffande andra stycket i sistnämnda paragraf. Skulle bidragsgivaren mot vad som vanligen är fallet äga rätt till honorar för försäljningen, bör förläggaren vara skyldig att härom lämna redovisning.

Den tvingande regeln i 39 § andra stycket om rätt att medtaga verk i upplaga av samlade eller valda arbeten är i förevarande sammanhang utan intresse.

En stor del av den litteratur som utgives består av *översättningar* av verk som utkommit i främmande länder. Förläggaren har i sådana fall att träffa uppgörelse såväl med den utländske författaren som med översättaren. Enligt 33 § äro båda avtalen att hänföra under förlagsavtalets begrepp. Från förläggarghåll har emellertid gjorts gällande, att dessa avtal äro av så speciell natur att de böra undantagas från förlagsrättens område.

I fråga om avtal med *utländska författare* framhålles att sådana oftast ingås mera formlöst, i brev eller t. o. m. genom telegramväxling, och i praxis icke uppfattas som förlagsavtal; förlagsrättens bestämmelser motsvara icke heller de villkor som bruka gälla vid förvärv av översättningsrätt. Det bör emellertid beaktas, att enligt den grundläggande principen i Bernkonventionen utländska författare äga rätt till samma behandling som svenska författare. Denna princip synes böra tillämpas även beträffande det skydd som beredes genom reglerna om förlagsavtal, särskilt de tvingande. Enligt kommitténs mening bör därför undantag i förevarande avseende icke göras för utländska författare.

Vad härefter angår avtal med *översättare*, göra förläggarna gällande, att

det strider mot de faktiska förhållandena att betrakta sådana avtal som förlagsavtal. En översättning utföres i regel efter särskilt uppdrag och mot viss bestämd ersättning, ofta fastställd till visst belopp per sida. Det rättsförhållande, som uppkommer genom ett dylikt, i allmänhet formlöst givet uppdrag, står arbetsbeting nära. Genom ett översättningsavtal av denna typ anser sig förläggaren förvärva all rätt till översättningen; i praxis medges dock att översättaren i viss utsträckning får behålla rätten att begagna sin översättning, t. ex. vid radioutsändning och teateruppföranden. Att betunga förläggaren med förlagsrättsliga skyldigheter gentemot översättaren skulle därför, hävdas det, strida mot översättningsavtalets natur och i många fall föra till icke godtagbara konsekvenser.

Då det gäller att taga ställning till detta spørsmål, bör beaktas att översättningar kunna vara av mycket olika värde. I vissa fall kunna översättningar och tolkningar av t. ex. poesi och dramatik vara av så hög klass, att de ur förlagsrättslig synpunkt utan tvivel böra behandlas som originalverk; detta bestrides icke heller av förläggarna. Det övervägande antalet översättningar nå visserligen icke upp till denna nivå; och ej sällan kan en översättning vara av den rutinmässiga och opersonliga karaktär, att det onekligen ter sig opåkallat att kringgärda avtal om dess utnyttjande med samma speciella skyddsföreskrifter, som vid förlagsavtal om originalverk gälla till förmån för upphovsmannens ekonomiska och ideella intressen. Att i lag göra skillnad mellan översättningar efter deras konstnärliga eller ekonomiska värde låter sig dock knappast göra. Tagas de värdefulla översättningarna till utgångspunkt, blir därför resultatet att översättningsavtal principiellt böra följa förlagsrättens regler. I de fall då dessa kunna passa kunna parterna avtalsvis göra erforderliga undantag. Förslagets principiella ståndpunkt får härvid den betydelsen, att den nödvändiggör en mera omsorgsfull utformning av översättningsavtalen än som för närvarande förekommer.

På samma sätt som i fråga om förlagsrättens tillämpning på samlingsverk påkallas emellertid särskild uppmärksamhet av de tvingande reglerna i 35, 37 och 39 §§, vilka icke kunna frångås genom avtal. Då förläggarna hävda, att tillämpning av förlagsrättsliga regler på översättningsavtal skulle leda till icke godtagbara konsekvenser, åsyftas framför allt den i 35 § upptagna regeln om förläggarens utgivningsplikt. I detta hänseende framträder också särskilt den förut antydda svårigheten att finna regler, som förefalla naturliga och riktiga för vitt skilda kategorier av översättningar. För de högklassiga översättningarna gälla samma skäl, som förestavat reglerna om utgivningsplikt; den som utfört ett sådant arbete har samma behov som en originalförfattare att »komma ut», att få sitt verk till offentligheten. För enklare produkter återigen ter sig denna synpunkt mera främmande; särskilt gäller detta då översättaren är fast anställd eller åtminstone fast knuten till förlaget och utför sin uppgift i tjänsten eller på beställning.

I de sistnämnda fallen är dock att märka, att förslagens bestämmelser om utgivningsplikt egentligen endast få den innebörden, att om förläggaren icke inom skälig tid begagnar sig av översättningen, översättaren får rätt att häva avtalet och behålla uppburet honorar; något skadestånd lär nämligen i allmänhet icke kunna komma ifråga, eftersom regeln är att översättaren erhållit engångshonorar. Vad angår rätten att häva avtalet, torde anledningen till att förläggaren icke utgiver översättningen i allmänhet vara, att han helt enkelt ej har användning för den. Det kan då knappast ha någon betydelse för honom, om översättaren får möjlighet att utgiva översättningen på annat håll. Anmärkas må att hävningsrätten saknar betydelse även för översättaren, om översättningen, såsom oftast är förhållandet, avser ett skyddat verk till vilket förläggaren har förlagsrätt; i sådant fall äro andra förläggare hindrade utgiva översättningen. Beträffande översättarens rätt till honoraret kan tvekan icke råda om att han under alla omständigheter bör äga behålla detta.

Med hänsyn till vad nu anförts och då det, såsom förut berörts, knappast är möjligt att genomföra olika regler för olika slags översättarprestationer, har kommittén funnit bestämmelserna om utgivningsplikt böra gälla samtliga översättningar.

Vad angår övriga tvingande regler må anföras, att skyldigheten att tillställa upphovsmannen tryckerisedel (37 § första stycket) är föga betungande för förläggaren samt att översättare, om översättningen utnyttjas mot royalty, givetvis bör ha rätt till redovisning (37 § andra stycket). Bestämmelsen i 39 § om rätt att medtaga verk i upplaga av samlade eller valda arbeten kan vara av betydelse för översättare av klassiker. Ej heller med avseende å nu berörda regler föreligger därför skäl att göra undantag för översättningarnas del.

Sammanfattning

Enligt förevarande paragraf skola bestämmelserna om förlagsavtal icke äga tillämpning på bidrag till tidning eller tidskrift; för bidrag till annat samlingsverk skola icke gälla 35 §, 36 § och 37 § första stycket. I motiven diskuteras huruvida undantag bör göras även för översättningsavtal, men frågan besvaras nekande.

Avtal om filmning

41—42 §§

I upphovsmannens befogenheter ingår bland annat ensamrätt att utnyttja verket för film, d. v. s. att tillåta att verket filmatiseras eller att det lägges till grund för eller användes vid inspelning av film, ävensom att

bestämna om de villkor under vilka filmen får visas för allmänheten. Denna sida av upphovsmannarätten är i våra dagar av stor ekonomisk betydelse för upphovsmännen. Författare av romaner och skådespel, kompositörer och andra upphovsmän äga i filmen ytterligare en möjlighet att tillgodogöra sig verket vid sidan av det utnyttjande, som sker genom att det publiceras i tryck eller framföres på scenen, vid konserter, i radio o. s. v. Filmen utgör vidare såsom självständig konst ett område för originalarbeten av upphovsmännen. Särskilt må framhållas, att behovet av direkt för filmen skrivna manuskript erbjuder tillfälle till skapande insatser och utkomstmöjligheter för en kategori författare, som specialiserat sig på detta område, de s. k. filmförfattarna. Ett filmmanuskript är ofta ett originalverk men kan också vara utarbetat på grundval av ett annat verk, t. ex. en roman eller en novell.

Såsom berörts i ett tidigare avsnitt (s. 144 ff.), vari behandlats frågan om upphovsmannarätt till filmverk, uppbäres filminspelningsverksamheten i regel av vissa större företag, vilka förvärva de för den aktuella inspelningen erforderliga rättigheterna genom särskilda avtal med upphovsmännen. Där avtalet rör själva det litterära underlaget för filmen — författaren av en roman eller ett filmmanuskript överlåter rätt att utnyttja verket för film — säges företaget erhålla rätt att filmatisera eller filma verket; i anslutning härtill kunna överlåtelser av detta slag betecknas såsom *avtal om filmning*. I förslaget begagnas termen emellertid i vidsträckt mening och täcker varje avtal, varigenom ett filmföretag försäkras sig om rätt att utnyttja ett verk för film, således även inslag av musik eller andra arter av konst.

Avtal om filmning äro i gällande rätt icke föremål för särskild reglering; frågan, vilka rättigheter och skyldigheter som ett sådant avtal för med sig, får lösas med ledning av allmänna avtalsrättsliga grundsatser. Uppmärksammas bör dock, att reglerna i 16 § i 1919 års LL om förbud för den som förvärvat författarrätt med avseende å ett verk att utan tillstånd förändra verket i vidare mån än som nödvändiggöres av det med överlåtelser avsedda ändamålet och om rätt för författaren att få sitt namn angivet på mångfaldigade exemplar gälla även vid överlåtelser av rätt till filmning.

Enligt förslaget äro avtal om filmning underkastade de allmänna bestämmelserna om överlåtelser av upphovsmannarätt, som upptagits i 27—29 §§. I anslutning till vad som nyss anförts om gällande rätt må vidare framhållas, att den som förvärvat rätt att filma ett verk är skyldig iakttaga upphovsmannens ideella rätt enligt 3 §.

Med hänsyn till filmens stora ekonomiska och kulturella betydelse kunde övervägas att, liksom skett beträffande förlagsavtalet, upptaga även avtal om filmning till särskild reglering i lag. Om man jämför med förhållandena inom förlagsväsendet, bör sålunda beaktas att filmen i allmänhet når

en ojämförligt mycket större publik än de litterära verken; filmens suggestiva effekt och dess inverkan på människornas föreställningsvärld är dessutom ofta större. Något behov av en mera i detalj gående reglering av ämnet synes dock icke ha framträtt. Från filmförfattarnas sida har genom deras organisation Filmförfattareföreningen i Sverige endast framförts önskemål om lagstiftning i ett par ämnen, som ansetts ur praktisk och principiell synpunkt särskilt viktiga; bestämmelser ha begärts om förbud för filmföretag, som förvärvat rätt till filmning av ett verk, att överlåta rätten vidare och om skyldighet för företaget att inspela verket. Med förslaget disposition påkallas emellertid icke någon speciell regel i det förra hänseendet. Filmförfattarnas krav är här tillgodosett genom stadgandet i 28 §, som principiellt förbjuder den till vilken upphovsmannarätt överlåtits att överlåta rätten vidare; på grund av undantagsbestämmelsen i stadgandets senare punkt skola filmrättigheter dock kunna överlåtas, om det sker i samband med att filmföretaget i sin helhet eller avdelning därav överlåtes. Däremot böra enligt kommitténs mening övervägas särskilda regler om skyldighet för filmföretag att utföra den inspelning som avses i avtalet. Frågan härom behandlas i 41 §. Från filmbranschens organisationer har framförts önskemål om införande av en tolkningsregel, som bestämmer i vad mån filmavtal skola medföra rätt för filmföretag att visa filmen offentligt; denna fråga diskuteras vid 42 §.

41 §

Filmföretagets plikt att inspela verket

Då filmföretag förvärva rätt att filma romaner eller andra litterära verk eller särskilt för filmen skrivna filmmanuskript, sker detta i regel med ensamrätt; honorar utgår oftast med successivt förfallande belopp, av vilka i varje fall sista delen icke utbetalas förrän inspelningen fullbordats. I avsaknad av särskilda regler i ämnet anses filmföretaget emellertid ej ha någon skyldighet att utnyttja den förvärvade rätten. Författaren torde därför ej kunna fordra skadestånd eller göra gällande annan påföljd, om filmföretaget underlåter att spela in filmen; har överlåtelsen skett med ensamrätt, kan han ej heller erbjuda verket åt annat företag.

Enligt kommitténs mening kan det knappast råda något tvivel om att ett avtal om filmning bör ha den rättsverkan, att företaget ej blott är berättigat utan även förpliktat att inspela verket; en analogi från förlagsavtalets område ligger här nära till hands. För filmförfattaren såsom skapande konstnär är det ett livsvillkor att få »komma ut», att få sitt verk framfört på den vita duken. Även i sådana fall, då verket icke direkt skrivits för filmen — avtalet innefattar rätt att filma en roman — och filmningen så-

lunda är en mera sekundär form för verkets offentliggörande, gör sig i viss mån samma synpunkt gällande. Är honoraret utformat på sätt förut anförts, är det också av ekonomisk betydelse för författaren att inspelningen genomföres; om så ej sker, går han miste om en ibland betydande del av det arvode han haft skäl att vänta sig. Ur allmän kulturell synpunkt är det otillfredsställande, att ett affärsföretag skall kunna lägga en »död hand» på ett verk, som kanske är av stort värde, litterärt eller såsom film.

I praktiken ha icke saknats exempel på att mindre nogräknade företag missbrukat den avtalsfrihet som för närvarande råder. Det har sålunda förekommit, att filmrättigheter inköpts endast i avsikt att förhindra konkurrerande företag att utnyttja dessa; man kan peka på fall där verk av högsta litterära värde på detta sätt undandragits offentligheten. Redan med hänsyn till önskvärdheten av att kunna ingripa mot sådana missförhållanden ter det sig påkallat att till laglig reglering upptaga frågan om filmföretagens inspelningsskyldighet. Mera allmänt sett torde bestämmelser härom få betydelse genom att befordra god affärssed inom branschen och genom att utgöra ett stöd för författarna vid deras uppgörelser med företagen.

Bestämmelser i ämnet, som böra utformas i analogi med reglerna i 35 och 36 §§ om förläggares utgivningsplikt, ha upptagits i förevarande paragraf. Enligt första punkten gäller att överlåtelse av rätt att utnyttja ett verk för film medför *skyldighet för förvärvaren att inom skälig tid inspela filmverket*; som en motsvarighet till förläggarens i utgivningsplikten innefattade skyldighet att sörja för verkets spridning gäller vidare, att förvärvaren inom samma tid skall *sörja för att filmverket göres tillgängligt för allmänheten*. Försummar förvärvaren sina skyldigheter, skall 35 § äga motsvarande tillämpning; upphovsmannen är alltså berättigad att häva avtalet, behålla uppbyret honorar samt fordra ersättning för skada som ej täckes av detta. Avtalsbestämmelse, som till upphovsmannens nackdel avviker från vad nu sagts, skall vara utan verkan. I andra stycket har upptagits en mot 36 § svarande dispositiv bestämmelse om rätt för upphovsmannen att, oavsett om förvärvaren försummat sin plikt enligt första stycket, häva avtalet och behålla uppbyret honorar, därest filmverket icke är inspelat inom fyra år från det upphovsmannen fullgjort vad på honom ankommer.

Innebörden av filmföretagets plikt att sörja för att verket göres tillgängligt för allmänheten får tolkas med hänsyn till rådande sedvana och omständigheterna i det särskilda fallet. Filmen bör i normal ordning distribueras till biografägarna och visas i den omfattning, som påkallas av publiktillströmningen, hänsyn till uppgjorda spelprogram och övriga förhållanden. Anmärkas må att filmföretagets skyldighet i denna del självfallet förutsätter, att företaget genom avtalet erhållit en däremot svarande rätt; frågan härom behandlas vid 42 §.

Den föreslagna bestämmelsen är så generellt avfattad, att därunder gå in icke blott avtal om filmning i egentlig mening utan även andra avtal om rätt att utnyttja verk för film; som exempel må nämnas, att ett filmföretag förvärvar rätt att för en film använda en schlager, en koreografisk komposition, skisser till dräkter eller dekorationer o. s. v. Stadsgandets konstruktion passar här såtillvida mindre väl, som det kan förefalla främmande att tala om en skyldighet för filmföretaget att utnyttja bidrag av detta slag. Det kan emellertid knappast bestridas, att även i dessa fall bör gälla att upphovsmannen, om filmföretaget underlåter att taga verket i anspråk, äger häva avtalet och behålla uppburet honorar. Skulle undantagsvis ytterligare skada kunna påvisas, torde även denna böra ersättas. I sak böra därför förevarande fall behandlas på samma sätt som de, för vilka stadgandet i första hand är avsett.

Bestämmelsen förutsätter, att överlåtelsen avser ett redan föreliggande verk, som kan utnyttjas för film. Den är därför icke tillämplig på insatser, som göras i själva inspelningsverksamheten och taga form i det färdiga filmverket, exempelvis regiarbete, även om insatser av detta slag kunna sägas vara föremål för överlåtelse i det tjänste- eller anställningsavtal, varigenom vederbörande förbundit sig att medverka i filmen. Frågan i vad mån ett sådant avtal innebär, att filmföretaget är skyldigt att fortsätta ett påbörjat inspelningsarbete eller att sörja för att det färdiga filmverket göres tillgängligt för allmänheten, får besvaras med stöd av allmänna avtalsrättsliga tolkningsregler och med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet.

Sammanfattning

I 41 och 42 §§ ha givits några bestämmelser, som i vissa hänseenden reglera avtal om filmning, d. v. s. avtal varigenom upphovsmannen överlåter rätt att utnyttja ett verk för film.

Den förstnämnda paragrafen stadgar principiell skyldighet för förvärvaren av sådan rätt att inom skälig tid inspela filmverket och sörja för att det göres tillgängligt för allmänheten. Paragrafen utgör en motsvarighet till bestämmelserna om förläggares utgivningsplikt i 35 och 36 §§ och är utformad i analogi med dessa. Ämnet är icke reglerat i gällande rätt.

42 §

Offentlig visning av film

Såsom berörts i avsnittet om upphovsmannarätt till filmverk, föreligger principiellt icke hinder att en upphovsman, som överlåter rätt att utnyttja ett verk för film, därvid gör förbehåll om sina rättigheter med avseende

å filmens visning eller mera allmänt om sin rätt att göra filmverket tillgängligt för allmänheten. Från filmbranschens sida har, på sätt närmare utvecklat i nämnda avsnitt, hävdats att förhållandet kan leda till en icke önskvärd uppsplätning av rättigheterna på olika händer och att samtliga rättigheter till en film därför genom lag borde förklaras tillkomma det företag som framställt filmen. Detta önskemål har kommittén funnit sig icke böra biträda. I andra hand har filmbranschen emellertid hemställt att i lagen upptages en tolkningsregel av innebörd, att avtal om filmning, där annat icke överenskommit, skall inbegripa rätt för filmföretaget att göra filmverket tillgängligt för allmänheten. Till motivering för regeln har bland annat anförts, att det är naturligt och rimligt att en upphovsman, som vill göra gällande sina rättigheter i detta avseende, uppställer särskilt förbehåll därom; en föreskrift i antydd riktning skulle framtvunga ett klart avgörande på denna punkt redan vid avtalets ingående och således utesluta den avsevärda osäkerhet, som kan uppstå beträffande dolda, icke klart förbehållna rättigheter.

Då det gäller att bedöma behovet av lagbestämmelser i ämnet, bör hänsyn tagas till att vid tolkning av hithörande avtal fråga uppkommer, icke blott huruvida filmföretaget äger rätt att göra filmverket tillgängligt för allmänheten, utan även hur långt denna rätt sträcker sig. I allmänhet lär väl, även utan stöd av särskild lagbestämmelse, vara klart att ett avtal om filmning, där icke annat överenskommit, giver filmföretaget rätt att visa filmen i biografosalonger. Däremot kan det vara tveksamt, om avtalet också innefattar rätt att visa filmen på annat sätt, exempelvis i television. Särskilt med hänsyn till sist anförda förhållande synes det lämpligt att reglera spörsmålet i lag; ett stadgande härom har upptagits i förevarande paragraf.

Enligt kommitténs mening tala övervägande skäl för att en regel i ämnet erhåller det innehåll som filmbranschen föreslagit. Att filmföretaget, där annat ej avtalas, bör äga rätt att visa filmen i biografosalonger, är såsom antytts uppenbart. Även i fråga om annan visning synes det naturligt att rätten därtill in dubio anses överförd på filmföretaget. Motsvarande gäller beträffande andra — i praktiken mindre betydelsefulla — moment i upphovsmannens rätt, främst befogenheten att sprida kopior av filmen. Tillämpning av regeln bör vara utesluten icke blott vid uttryckligt förbehåll från upphovsmannens sida utan även då omständigheterna eljest äro sådana att förbehåll måste anses vara gjort. I enlighet med vad sålunda anförts har regeln fått den utformningen, att *avtal om filmning, där ej annat är eller må anses vara avtalat, skall omfatta rätt att göra filmverket tillgängligt för allmänheten.*

I fråga om upphovsmannens möjlighet att genom förbehåll sätta regeln ur kraft må erinras om att särskilda förhållanden råda på *filmmusikens* område. Läget är här att kompositörerna som regel i förväg överlåtit såväl

sina inspelningsrättigheter (»mekaniska rättigheter») som sina utföranderättigheter på särskilda organisationer och att dessa icke överlåta utföranderätt på filmföretagen. Såvitt gäller filmmusik är det därför antagligt att avtalen, om tolkningsregeln genomföres, komma att utformas så att denna icke blir tillämplig.

Vad nu sagts har avsett förbehåll från upphovsmannens sida att göra gällande upphovsmannarättsliga befogenheter i fråga om filmens visning. Härifrån bör skiljas det fallet, att upphovsmannen i avtalet förbehåller sig rätt till *royalty* på de inkomster, som filmföretaget erhåller i anledning av sådan visning. Förbehåll av denna art torde hittills icke ha varit vanliga, men under senare tid har, åtminstone på internationellt håll, förmärkts en strävan från filmförfattarnas sida att genomdriva sådana. Här är emellertid blott fråga om ett sätt att bestämma honoraret för den rätt som upphovsmannen överlåter på filmföretaget; ett förbehåll av denna art förutsätter, att filmföretaget erhållit rätt att visa filmen offentligt, men har icke någon direkt betydelse då det gäller att avgöra, i vilken omfattning filmföretaget äger utöva denna rätt.

Sammanfattning

I förevarande paragraf har upptagits en tolkningsregel av innebörd att avtal om filmning, där annat icke är eller må anses vara avtalat, skall inbegripa rätt för filmföretaget att göra filmverket tillgängligt för allmänheten. På grund av regeln skall filmföretaget sålunda, om förbehåll däremot ej gjorts, äga visa filmverket exempelvis i television.

4 KAP.

Upphovsmannarättens giltighetstid

I förevarande kapitel givas stadganden om den tid, under vilken upphovsmannarättsligt skydd åtnjutes för litterära och konstnärliga verk. Skyddstiden för verk i allmänhet behandlas i 43 § och skyddstiden för anonyma och pseudonyma verk i 44 §. I två följande avsnitt diskuteras dels frågan huruvida särskilda föreskrifter om skyddstid böra införas för filmverk, dels frågan om avgift för utnyttjande av verk efter skyddstidens utgång (»*domaine public payant*»).

43 §

*Den allmänna skyddstiden**Gällande svensk rätt*

Enligt 1919 års lagar varar skyddstiden såväl för litterära och musikaliska verk som för konstverk i princip intill utgången av trettionde året efter det, under vilket upphovsmannen avlidit (20 § i 1919 års LL; 13 § första stycket i 1919 års KL). För litterära och musikaliska verk, som tillkommit i samarbete mellan flera uphovsmän och ej bestå av självständiga bidrag från medarbetarna, räknas trettioårstiden från den senast avlidne uphovsmannens dödsår (21 § i 1919 års LL).

Särskilda regler gälla för alster av konsthantverk och konstindustri. Då skydd här infördes genom 1926 års lagstiftning, sattes skyddstiden till 10 år efter det, under vilket verket först offentliggjordes; var dylikt verk vid konstnärens död icke offentliggjort, gäller skyddet intill utgången av tionde året efter konstnärens dödsår (14 § i 1919 års KL).

Genom lagstiftning 1942, 1946 och 1951 har skyddstiden för vissa kategorier verk provisoriskt förlängts. Vad som särskilt aktualiserade denna fråga var, att år 1942 skyddstiden för rätten att uppföra August Strindbergs dramatiska arbeten skulle ha utgått, något som ansågs beklagligt icke minst därför att hans arvingar voro beroende av inkomsterna från dessa rättigheter. En viktig synpunkt var också behovet av skydd mot förvanskningar av Strindbergs verk. Främst av dessa skäl förlängdes skyddstiden för rätten att föredraga, uppföra, filma och radiera litterära verk provisoriskt genom en särskild lag 1942, vilken vanligen betecknas som »lex Strindberg». År 1946 ersattes denna av en ny lagstiftning i ämnet, som inbegrep alla rättigheter till såväl litterära som musikaliska verk. Utvidgningen aktualiserades av att skyddstiden för tonsättaren Emil Sjögrens verk eljest skulle ha utlöpt kort tid därefter, och 1946 års lag har därför stundom kallats »lex Sjögren». I dess ställe har sedermera trätt den nu gällande *lagen den 6 april 1951 om tillfällig förlängning av skyddstid för litterära och musikaliska verk*. Enligt denna skall den författare tillkommande uteslutande rätten till sådana verk, i den mån rätten enligt bestämmelserna i 1919 års LL skolat upphöra något av åren 1942—1956, gälla intill utgången av år 1957.¹

Utländsk rätt

I *övriga nordiska länder* varar den allmänna skyddstiden till 50 år efter uphovsmannens dödsår.

¹ En översikt över skyddstidens längd i viktigare fall enligt 1919 års LL samt 1942, 1946 och 1951 års lagar är såsom bilaga fogad till betänkanudet.

Även i de flesta andra till Bernunionen anslutna länderna gäller 50-årig skyddstid, ofta beräknad från upphovsmannens dödsår men ibland löpande från dagen för hans död. Längre varaktighet har skyddet i Portugal (evig skyddstid), Spanien (80 år efter upphovsmannens död) och Brasilien (60 år efter upphovsmannens död). I Storbritannien och vissa delar av det brittiska samväldet samt i Irland består skyddet principiellt 50 år efter upphovsmannens död, men under de sista 25 åren är det tillåtet för envar att mångfaldiga ett verk, som tidigare utgivits, mot att upphovsmannarättens innehavare erhåller tantième efter i lagen angivna grunder.¹ I Japan, Rumänien och Siam gäller, liksom i Sverige, 30-årig skyddstid och i Polen 20-årig. I Bulgarien varar skyddet under upphovsmannens livstid samt där-efter till förmån för hans hustru under hennes livstid och till förmån för hans barn till dess barnen blivit myndiga. Motsvarande princip gäller i Jugoslavien, där skyddet dock åtnjutes även av vissa andra anhöriga.

Jämväl i den utländska lagstiftningen gäller i allmänhet, att om verket har flera upphovsmän, skyddstiden beräknas från den sist avlidne medarbetarens dödsår eller dödsdag.

Vad angår förhållandena utom Bernunionen må anföras, att skyddstiden i USA varar 28 år efter verkets första utgivning; genom anmälan kan emellertid skyddet förnyas att gälla ytterligare 28 år.

Bernkonventionen

Sedan 1908 har Bernkonventionen innehållit en regel i art. 7 om att skyddstiden varar 50 år efter upphovsmannens död. Intill Brysseltextens antagande var bestämmelsen dock endast en principdeklaration, som icke var bindande för unionsländerna; det stod i verkligheten varje stat fritt att reglera skyddstiden. Vid Brysselkonferensen genomfördes den betydelsefulla förändringen, att femtioårstiden stadgades såsom obligatoriskt minimum för samtliga medlemsländer.

Enligt en i Brysseltexten nyinförd bestämmelse skall skyddets varaktighet beräknas från utgången av det år då upphovsmannen avled.

Om flera ha gemensam upphovsmannarätt till ett verk, skall skyddstiden enligt art. 7 bis räknas från den sist avlidne medarbetarens död.

Svensk rättsutveckling

Den nuvarande, för alla slags verk — utom alster av konsthantverk och konstindustri — och för upphovsmannens samtliga befogenheter enhetliga skyddstiden på 30 år² infördes först genom 1919 års lagstiftning. För de bestämmelser om skyddstid som gällt i äldre lagstiftning har redogörelse läm-

¹ Man har här talat om en «*domaine public payant*». Med denna term avses dock numera en ordning av annat slag; se sista avsnittet i framställningen under detta kapitel.

² Då skyddstiden här och i det följande anges med visst antal år, avses, om annat icke uttalas, den del av tiden som löper från upphovsmannens dödsår.

nats i den inledande översikten. Sammanfattningsvis må härom anföras följande.

Vad först angår författarrätten, var den äldsta befogenheten — den genom 1810 års tryckfrihetsförordning införda ensamrätten att *mångfaldiga »skrift»* — ursprungligen icke begränsad i tiden. År 1841 modifierades denna ståndpunkt såtillvida, som efter författarens död skyddet upprätthölls endast genom att nya upplagor utgavos och då i 20 år efter varje sådan utgivning. En verklig begränsning av rätten vidtogs genom 1877 års lag, som bestämde skyddstiden för mångfaldigande till 50 år efter författarens dödsår. Samtidigt sattes en slutpunkt även för äldre, ursprungligen icke tidsbegränsade rättigheter, i det att alla dessa skulle upphöra år 1927.

Övriga författarrättsliga befogenheter ha utvecklats i motsatt riktning. Ensamrätt att låta *uppföra dramatiskt verk* tillades författaren först genom 1855 års förordning och gällde i regel endast under hans livstid. I 1877 års lag utsträcktes den — med vissa modifikationer — ytterligare 5 år och genom lagändring 1904 till 30 år efter författarens dödsår. Ensamrätten beträffande offentligt *utförande av musik* (andra verk än musikdramatiska) tillades tonsättaren först 1897, till en början med en skyddstid av 5 år efter dödsåret, från 1904 ökad till 30 år, men ända till 1920 med det betydelsefulla villkoret att om verket utgivits i tryck, förbehåll om utföranderätten skulle vara gjort på notexemplaret.

Författarens rätt över sitt verk i *översättning* erkändes först 1883. Den rätt, som infördes då och något förbättrades 1897, var kortvarig och kringgärdad med stränga villkor. Icke förrän 1904 stadgades en generell skyddstid, som då sattes till 10 år från originalverkets utgivning.

Vad angår *konstnärsrätten* omfattade den genom 1810 års tryckfrihetsförordning införda ensamrätten även skydd mot efterbildande i tryck av konstverk; såsom förut berörts var rätten icke begränsad i tiden. Ensamrätt att eftergöra konstverk i samma konstart som originallet tillades konstnären genom 1867 års konstverkslag och gällde under konstnärens livstid; samtidigt infördes en ensamrätt att efterbilda konstverk på mekanisk väg eller genom fotografi eller avgjutning eller på annat dylikt sätt, vilken rätt varade under 10 år efter konstnärens död. I samband med 1877 års lagstiftning förordnades, att 1867 års konstverkslag även skulle äga tillämpning på efterbildning av konstverk genom tryck, vilket innebar att en tidsbegränsning uppställdes beträffande rätten till sådant efterbildande. 1897 års konstverkslag medförde icke några principiella förändringar i de dittills gällande reglerna om skyddstidens längd.

Under förarbetena till *1919 års lagstiftning* bröto sig meningarna i frågan, om skyddstiden för mångfaldigande borde bibehållas vid 50 år eller minskas. Redan vid riksdagsbehandlingen 1877 hade en 30-årig skyddstid diskuterats, och en sådan hade senare föreslagits motionsvägen. 1914 års betänkande upptog oförändrad skyddstid, 50 år, men vederbörande departementschef

föreslog 30 år, vilket godtogs av riksdagen. I propositionen¹ framhölls, att en enhetlig skyddstid borde fastställas, lika för de särskilda befogenheter, som den litterära och musikaliska auktorrätten innefattade, samt för den konstnärliga auktorrätten. Dittills hade — såsom förut nämnts — rätten till mångfaldigande gällt i 50 år och uppföranderätten till dramatiska verk i 30 år, varjämte rätten till konstverk gällt i konstnärens livstid och i visst avseende ytterligare 10 år. Med hänsyn härtill ansågs en skyddstid av 30 år vara en lämplig medelväg. Vidare åberopades att denna skyddstid då var gällande i Tyskland, Schweiz och Österrike. Slutligen anfördes att i Danmark, som hade 50-årig skyddstid, kommit till synes en uppfattning att denna borde nedsättas till 30 år; vederbörande utskott i folketinget hade under behandling av förslag till den sedermera antagna 1912 års lov om författerret och konstnerret förordat en sådan minskning, men tillika föreslagit att Danmark icke separat skulle genomföra denna ändring utan söka samarbete med Norge och Sverige i detta syfte. Här må inskjutas, att utskottets initiativ icke ledde till någon lagändring i Danmark eller Norge.

Frågan om skyddstidens längd har varit föremål för överbäganden även vid 1931 års revision, närmast med anledning av då från internationellt håll framkomna förslag att i Bernkonventionen införa en obligatorisk regel om 50-årig skyddstid. I anslutning till dessa förslag hade från Sveriges författareförening, Föreningen svenska tonsättare och Svenska bokförläggareföreningen gjorts framställningar hos Kungl. Maj:t om utsträckning av skyddstiden till 50 år. 1929 års sakkunniga ansågo² att det skulle vara önskvärt, om i vårt land meningarna kunde samlas om skyddstidens fixerande till nämnda tid. Efter anförande av skälen för denna ståndpunkt uttalade de sakkunniga emellertid att det motstånd, som principen om en 50-årig skyddstid visat sig framkalla i vårt land, varit av den karaktär att de sakkunniga funne det utsiktslöst och snarast ägnat att skada författarnas välgrundade intressen att för det dåvarande upplaga detta stridsspörsmål. Det av de sakkunniga uppgjorda förslaget till ny lagstiftning innefattade därför icke någon ändring i bestämmelserna om skyddstid. De sakkunniga framhöllo emellertid, att om övriga europeiska stater som stannat vid en 30-årig skyddstid — hit hörde alltjämt främst Tyskland, Schweiz och Österrike — skulle övergå till den i Bernkonventionen hyllade principen om 50-årig skyddstid, vårt land näppeligen skulle kunna bibehålla sin ståndpunkt. I propositionen angående lagrevisionen biträdde departementschefen de sakkunnigas uppfattning.

Även sedermera ha från olika intressegrupper framförts yrkanden om 50-årig skyddstid, senast i samband med de förut berörda lagstiftningsåtgärderna för provisorisk förlängning av skyddstiden för litterära och musikaliska verk.

¹ Prop. 3/1919 s. 55.

² 1929 års betänkande s. 62 ff.

Kommittén

Numera är det knappast omstritt att upphovsmannarätten bör begränsas i tiden, och sådan begränsning gäller praktiskt taget i alla länder. Helt allmänt motiveras denna med att de verk, som överhuvud visat sig livskraftiga, så småningom komma att ingå i kulturlivets samlade skatt av andliga värden och med tiden böra bli fritt tillgängliga för den bildningssökande allmänheten. Det är dock överallt erkänt att upphovsmannarätten bör bestå under upphovsmannens livstid och under så lång tid därefter, som det kan antagas att den kommer att utlövas av hans närmare arvingar. Av praktiska skäl anses härvid att tiden för rättens bestånd bör sättas principiellt lika för alla slags verk, oavsett deras litterära eller konstnärliga värde; detta medför att den allmänna skyddstiden bör bestämmas med utgångspunkt i det skyddsbehov, som gör sig gällande i fråga om de mest värdefulla verken. Med hänsyn till den skönsmässiga arten av de överväganden, till vilka man är hänvisad då det gäller att bestämma skyddstidens längd, är det naturligt att olika länder här ofta stannat vid olika ståndpunkt; så småningom har dock en skyddstid på 50 år efter upphovsmannens dödsår antagits som norm inom Bernunionen.

I vårt land är skyddstiden enligt 1919 års lagar fastställd till 30 år, efter att tidigare för den då viktigaste upphovsmannarättsliga befogenheten — mångfaldigande genom tryck — ha varit 50 år. Efter denna nedsättning har vid upprepade tillfällen gjorts framställningar om att tiden måtte utsträckas till 50 år; dessa framställningar ha dock hittills icke lett till någon ändring. Vad angår de argument, som i denna debatt åberopats till stöd för den ena eller den andra ståndpunkten, må här anföras följande.

Till en början kan framhållas, att frågan om skyddstidens längd icke är av så stor praktisk betydelse, som den i ämnet förda livliga diskussionen kunde giva anledning förmoda. Den övervägande delen av de litterära och konstnärliga alstren förlora intresse redan under upphovsmannens livstid eller kort tid efter hans frånfälle; endast i fråga om mästerverken gäller något annat. Helt allmänt kan dock sägas att den längre skyddstiden skulle innebära en förstärkning av det upphovsmannarättsliga skyddet. Stundom skulle fördelen härav komma upphovsmannen själv tillgodo; om en framstående författare säljer förlagsrätten till en bok för hela skyddstiden, kan honoraret röna inverkan av den tid under vilken förläggaren äger ensamrätt till utgivningen. I allmänhet är det emellertid upphovsmannens arvingar och andra efterlevande rättsinnehavare, som skulle draga nytta av en förlängning av skyddstiden. Så är fallet där honorar för förlagsrätt, såsom numera oftast sker, utgår i form av royalty. Detsamma gäller i fråga om befogenheten att offentligt framföra dramatiska och musikaliska verk; i regel utgår här ersättning för varje särskilt framförande. Vanligtvis är det nu berörda synpunkter som åberopas till stöd för en förlängning av skyddstiden, varvid framhålles att författare och konstnärer sällan efterlämna

annan kvarlåtenskap än de ekonomiska rättigheterna till sina verk. Det må vidare anföras att det intresse, som upphovsmannen och hans successorer ha av en längre skyddstid, icke blott är av ekonomisk art. Det är för dem betydelsefullt att under så lång tid som möjligt behålla de befogenheter att värna de ideella värdena hos upphovsmannens produktion, som upphovsmannarätten giver dem.

Mot upphovsmannens och hans efterlevandes ekonomiska och ideella intressen av en längre skyddstid står emellertid samhällets intresse att de bestående och värdefulla verken så snart som möjligt göras fritt tillgängliga, d. v. s. samma intresse som överhuvudtaget motiverar att upphovsmannarätten begränsas i tiden. Vad särskilt angår utgivning av litterära verk har gjorts gällande, att en förlängning av skyddstiden skulle uppskjuta den tidpunkt då verket kan göras tillgängligt för allmänheten i billigare upplagor. Det må emellertid framhållas, att enligt vad erfarenheten visat skyddstiden ej betyder så mycket för prusbildningen; utgivning av billighetsupplagor redan under skyddstiden utgör numera ofta ett normalt led i förlagsverksamheten. Det är ej ens säkert att ett verk efter skyddstidens utgång kan delgivas allmänheten på fördelaktigare villkor än förut. Det förhållandet, att efter skyddstidens utgång en utgivning icke längre är förbunden med ensamrätt, kan här verka återhållande på förläggarens villighet att taga risken av utgivningen. De farhågor, som hysts för att en längre skyddstid skulle hindra eller fördyra utgivningen av litterära verk, synas därför knappast vara grundade. I fråga om musikaliska verk må vidare framhållas, att en längre skyddstid tvärtom kan underlätta utgivandet av inhemska sådana verk. Framställningen av fullgott nottryck är nämligen så dyrbar, att en utgivning är riskabel om den skall finansieras enbart genom försäljning av noterna. Förläggarna måste därför räkna med den andel i ersättningarna för verkets framförande, som de numera regelmässigt uppbära enligt utföranderättsorganisationernas bestämmelser. En längre skyddstid kan således skapa möjligheter att utgiva ett verk, som med en kortare skyddstid icke skulle ha kunnat publiceras. Vad angår offentliga framföranden av verk skulle en förlängning av skyddstiden, såsom redan berörts, leda till att framförandet förenades med avgift till upphovsmannens rättsinnehavare under motsvarande längre tid. Detta kan påverka teaterföretagens och musikarrangörernas val av program. Däremot torde avgifterna i regel icke inverka vid bestämmandet av entréavgifter o. dyl.; konsekvenserna av en längre skyddstid skulle därför knappast vara av någon ekonomisk betydelse för den konsert- och teaterbesökande allmänheten.

Av det sagda framgår att en förlängning av skyddstiden, som i vissa fall för upphovsmannen och hans efterlevande skulle vara av betydelse ur såväl ekonomisk som ideell synpunkt, knappast skulle medföra de olägenheter, som man tidigare velat göra gällande. Redan detta förhållande talar för att man bör överväga, om icke tiden är mogen för att i vårt land övergå till

50-årig skyddstid. Då kommittén vill förordna att detta steg nu tages, har emellertid det avgörande skälet varit hänsyn till läget i grannländerna och till utvecklingen i den internationella upphovsmannarätten.

Vad först angår förhållandena i det övriga Norden har här sedan länge gällt 50-årig skyddstid. Någon anledning att frångå denna ha grannländernas delegerade vid det nordiska samarbetet på detta område icke ansett föreligga; veterligen har i dessa länder icke under senare år framförts förslag om nedsättning av skyddstiden, och inom Bernunionen har en 50-årig sådan numera godtagits som norm. I enlighet härmed har i de danska, finska och norska texterna av det nordiska lagförslaget upptagits en skyddstid på 50 år. Det torde få anses som en naturlig och given sak, att lagstiftningen i grannländerna här kommer att följa de delegerades förslag. Nordisk likformighet i detta avseende kan således endast uppnås genom att vårt land inför samma skyddstid. Detta förhållande utgör uppenbarligen ett starkt vägande skäl för en lagändring i denna riktning. I förevarande lagstiftningsärende framträder denna synpunkt med större styrka än vid tidigare revisioner, eftersom avsikten nu är att över hela upphovsmannarättens område skapa såvitt möjligt enhetliga regler i Norden och skyddstidens längd är av sådan betydelse, att det icke utan viktiga skäl bör komma ifråga att de nordiska länderna här ha skiljaktiga regler. I detta sammanhang må erinras, att då den 30-åriga skyddstiden infördes 1919, beslutet därom torde ha påverkats av förmodanden att samma tid skulle komma att införas i Danmark och möjligen också i Norge; såsom förut berörts har detta dock icke blivit fallet.

Även hänsyn till utvecklingen inom den internationella upphovsmannarätten påkalla att vårt land övergår till 50-årig skyddstid. Såsom förut nämnts hade vid 1919 års revision till förmån för den kortare skyddstiden åberopats att denna var gällande i Tyskland, Schweiz och Österrike. Dessa länder ha emellertid numera — Tyskland och Österrike under 1930-talet och Schweiz år 1955 — övergått till femtioårstiden. Utom några få ost- och sydosteuropiska samt asiatiska länder finns det inom Bernunionen icke någon annan stat än Sverige som tillämpar kortare skyddstid än 50 år. Den omsvängning, som sålunda ägt rum inom den internationella upphovsmannarätten, har fått ett betydelsefullt uttryck däri att nämnda skyddstid vid Brysselkonferensen upptagits som obligatoriskt minimum i Bernkonventionen. Med hänsyn till vad nu anförts bör det enligt kommitténs mening icke gärna komma ifråga, att Sverige skulle fasthålla vid sin nuvarande ståndpunkt och därigenom tvingas att avstå från att ratificera Bernkonventionens Brysseltext.

Det må framhållas att den svenska lagstiftningens bestämmelser om skyddstid äro av betydelse icke blott i fråga om verk som utgivnas inom riket, utan också vid bestämmande av det skydd som skall tillkomma svenska verk i andra länder inom Bernunionen; dessa länder äro icke förpliktade

att skydda sådana verk under längre tid än som stadgas i Sverige. Ett fasthållande vid gällande rätts ståndpunkt skulle alltså utgöra hinder för svenska verk att få tillgodonjuta den längre skyddstid, som nu allmänt gäller i övriga unionsländer. Att detta i vissa fall skulle kunna leda till stötande resultat är uppenbart.

På nu anförda skäl har kommittén funnit sig böra förorda att skyddstiden sättes till 50 år. En bestämmelse härom har upptagits i förevarande paragraf.

Liksom enligt gällande rätt bör skyddstiden räknas, icke från upphovsmannens dödsdag, utan från utgången av det år han avled. Med hänsyn härtill har förevarande bestämmelse fått den avfattningen att upphovsmannarätten gäller intill utgången av femtionde året efter upphovsmannens dödsår.

Har ett verk två eller flera upphovsmän, vilkas bidrag icke utgöra självständiga verk, skall enligt 6 § upphovsmannarätten tillkomma dem gemensamt. I överensstämmelse med principen i art. 7 bis i Bernkonventionen och med vad som gäller enligt 21 § i 1919 års LL bör skyddstiden i sådant fall räknas från den sist avlidne upphovsmannens dödsår. Ett stadgande härom har upptagits i slutet av förevarande paragraf.

Kommittén har icke ansett skäl föreligga att, såsom skett i gällande rätt, stadga en särskild, kortare skyddstid för alster av konsthantverk och konstindustri. De nuvarande bestämmelserna ha motiverats med att behov av skydd mot illojal efterbildning här föreligger blott under jämförelsevis begränsad tid.¹ Rätten att utnyttja produkter av konstslöjd kan emellertid i många fall vara av betydande ekonomiskt och ideellt värde under lång tid. Den bör därför förbehållas åt upphovsmannen och hans successorer under samma tid som gäller för alster av annan konstnärlig verksamhet. I sådana fall då behov av skydd mot efterbildning icke föreligger är här, liksom eljest, utan praktisk betydelse vilken skyddstid som gäller.

Efter skyddstidens utgång står det envar fritt att utnyttja verket, och detta får principiellt ske i vilken form som helst; enligt 51 § skall det allmänna emellertid äga rätt att inskrida, om verket återgives offentligt på ett sätt som kränker den andliga odlingens intressen.

Sammanfattning

I förevarande paragraf föreslås att den allmänna, från upphovsmannens dödsår löpande skyddstiden skall förlängas från nu gällande 30 år till 50 år. Paragrafen innefattar en av de viktigaste förändringarna i förhållande till gällande rätt, som framlägges i förslaget.

¹ Prop. 2/1926 s. 34.

Enligt nuvarande bestämmelser gäller en särskild, kortare skyddstid för alster av konsthantverk och konstindustri. Förslaget upptager icke någon motsvarighet härtill; även sådana alster skola sålunda åtnjuta 50-årig skyddstid.

44 §

*Skyddstiden för anonyma och pseudonyma verk**Gällande svensk och utländsk rätt*

Enligt 1919 års lagar åtnjutes för verk av författare eller konstnär, som ej uppgivit namn eller som framträtt under diktat namn, skydd under 30 år efter det, då verket först offentliggjordes; för alster av konstslöjd är tiden dock satt till 10 år (22 § första stycket i 1919 års LL; 13 § andra stycket, 14 § i 1919 års KL). Till denna huvudregel ansluta sig vissa i det följande nämnda specialföreskrifter. Principen att skyddstiden för anonyma eller pseudonyma verk räknas från offentliggörandet är allmänt antagen inom den upphovsmannarättsliga lagstiftningen.

Bernkonventionen

Före 1948 innehöll Bernkonventionen icke någon materiell regel om skyddstid för verk av förevarande slag, utan endast en föreskrift (art. 7) om att reciprocitet skulle iakttas vid beräkning av sådan tid; se härom närmare vid 62 §. Vid Brysselkonferensen ersattes denna föreskrift med en bestämmelse, att skyddstiden skall utgöra 50 år räknat från verkets »publication»; uttrycket torde här få anses motsvara det svenska ordet offentliggörande.¹ Om verket offentliggjorts under pseudonym, som ej lämnar rum för tvivel angående upphovsmannens identitet, skall dock skyddstiden beräknas från upphovsmannens död.

Kommittén

Såsom vid 7 § anförts äger en författare eller konstnär upphovsmannarätt till sitt verk, även om det publiceras anonymt eller pseudonymt; den av kommittén i 43 § föreslagna 50-åriga skyddstiden bör gälla jämväl i sådant fall och för alla slags verk. Om verket offentliggöres utan att upphovsmannen blivit angiven med sitt namn eller sin allmänt kända pseudonym eller signatur, kan emellertid regeln i 43 §, som anknyter till upphovsmannens dödsår, icke tillämpas. I sådant fall bör istället tiden räknas från det år då verket offentliggjordes, d. v. s. då det för första gången

¹ Jfr DA 1949 s. 29.

lagligen gjordes tillgängligt för allmänheten. En bestämmelse av detta innehåll har upptagits i förevarande paragrafs första stycke.

Av den föreslagna lagtexten framgår, att bestämmelsen icke är tillämplig då verket visserligen utgives under pseudonym eller signatur men denna är allmänt känd och därför kan tjäna att identifiera upphovsmannen på samma sätt som hans namn; i sådant fall skall tiden enligt huvudregeln i 43 § räknas från utgången av upphovsmannens dödsår. Vilken ståndpunkt gällande rätt intager till detta spörsmål är tveksamt. Angående den närmare innebörden av uttrycket allmänt känd pseudonym eller signatur hänvisas till 7 §.

I detta sammanhang må anmärkas att spörsmålet huruvida en pseudonym eller signatur är allmänt känd skall bedömas med hänsyn till förhållandena vid den tidpunkt då frågan om beräkning av skyddstid blir aktuell. Om ett verk publicerats under okänd pseudonym och skyddstiden således från början skall beräknas enligt förevarande paragraf, men pseudonymen sedermera, före utgången av denna skyddstid, blir allmänt känd, medför detta att skyddstiden skall bestämmas enligt 43 §.

Skyddstiden skall räknas från det år då verket faktiskt offentliggjordes, icke från det år som t. ex. på titelblad uppgives såsom utgivningsår.

Offentliggöras flera verk av samma anonyma eller pseudonyma upphovsman vid olika tidpunkter, kommer en särskild skyddstid att löpa för varje särskilt verk. Detsamma gäller principiellt även då delar av ett anonymt eller pseudonymt verk offentliggöras vid olika tidpunkter, t. ex. då ett verk utgives i häften som successivt utkomma. Där dessa delar, såsom i det anförda exemplet, äga inbördes sammanhang, bör emellertid en enhetlig skyddstid gälla för verket i dess helhet. Skyddstiden bör härvid lämpligen räknas från det år, då sista delen offentliggjordes. En bestämmelse härom, som ansluter sig till vad som för närvarande enligt 23 § i 1919 års LL gäller för litterära och musikaliska verk, har upptagits i förevarande stadgandes andra punkt. Bestämmelsen är icke tillämplig om varje särskild del, ehuru ingående i ett större helt, likväl kan sägas utgöra ett fristående parti, såsom delar av en romancykel.

Kommittén har övervägt, huruvida skyddstid bör beräknas särskilt för varje del, om delarna utkomma med långa mellanrum. En bestämmelse i denna riktning finns upptagen i nyss berörda lagrum; enligt denna skall, där en del utgivits senare än två år efter det, under vilket den närmast föregående utgavs, skyddstiden för den äldre av dessa delar räknas från sistnämnda år. Med hänsyn till den ringa praktiska betydelsen av en sådan specialbestämmelse har emellertid någon motsvarighet därtill icke upptagits i förslaget.

Det särskilda sättet att beräkna skyddstiden för verk, som vid offentliggörandet äro anonyma eller pseudonyma, leder till en kortare skyddstid

än enligt huvudregeln, om verket utgives under upphovsmannens livstid. Detta för upphovsmannen ogynnsamma beräkningssätt bör dock tillämpas endast så länge denne bibehåller sin anonymitet eller sin pseudonym; träder han fram, bör principiellt gälla att skyddstiden efter huvudregeln beräknas från hans dödsår. Med hänsyn till behovet av klara regler på området är det emellertid naturligt, att en förändring i beräkningen av skyddstid anknytes till vissa bestämda åtgärder från upphovsmannens eller hans rättsinnehavares sida. I enlighet härmed stadgar 22 § första stycket i 1919 års LL, att författaren må åtnjuta den längre skyddstiden, om han före utgången av den från verkets offentliggörande beräknade skyddstiden giver sig tillkänna antingen genom att låta sitt namn utsättas på en ny upplaga av verket eller ock genom annälan i justitiedepartementet samt tre gånger i allmänna tidningarna införd kungörelse. Liknande regler gälla i andra länder.

En bestämmelse i samma riktning har upptagits i andra stycket av förevarande paragraf. Då det gällt att angiva vilka åtgärder, som skola medföra förlängning av skyddstiden, har det synts lämpligt att anknyta till stadgandet i 7 §. Det är nämligen naturligt att skyddstiden bör beräknas efter huvudregeln, så snart upphovsmannen angives på sådant sätt att han enligt första stycket i detta stadgande skall anses som upphovsman. Detsamma bör gälla då upphovsmannen giver sig tillkänna genom sådan anmälan till justitiedepartementet, som omnämnes i stadgandets andra stycke. En förutsättning för att nu berörda åtgärder skola medföra att skyddstiden beräknas efter huvudregeln är att verket icke redan blivit fritt; för att ha denna verkan måste de alltså företagas innan den från verkets offentliggörande beräknade skyddstiden gått till ända. I enlighet med det anförda har förevarande bestämmelse fått den utformningen, att skyddstiden skall beräknas enligt 43 §, om upphovsmannen inom nyss nämnda tid blir angiven såsom i 7 § sägs.

Av den föreslagna bestämmelsen följer, att en övergång till beräkning av skyddstiden enligt huvudregeln skall ske icke blott — såsom enligt gällande rätt — då upphovsmannen angives på en ny upplaga av verket, utan överhuvudtaget då han angives på exemplar av verk liksom även då han angives i samband med att verket göres tillgängligt för allmänheten. Angivandet kan härvid ske antingen med upphovsmannens verkliga namn eller med hans allmänt kända pseudonym eller signatur.

I detta sammanhang må erinras om det förut berörda förhållandet, att en pseudonym upphovsman kommer i åtnjutande av den längre skyddstiden utan att vidtaga några åtgärder, om pseudonymen blir allmänt känd.

Om ett anonymt eller pseudonymt verk offentliggöres efter upphovsmannens död, leder det särskilda sättet att beräkna skyddstiden till att denna blir längre än enligt huvudregeln. Principiellt är skyddstiden för ett

sådant verk icke begränsad, så länge verket icke offentliggjorts; först sedan verket publicerats — måhända mycket lång tid efter upphovsmannens död — börjar skyddstiden att löpa. Detta förhållande skulle i vissa fall kunna innebära hinder för utgivning av äldre anonyma eller pseudonyma manuskript och konstverk. I detta fall bör därför gälla att utgivningen är fri, om det kan visas att upphovsmannen avlidit eller måste antagas ha avlidit för mer än 50 år sedan. I enlighet härmed har i förevarande bestämmelse förklarats, att skyddstiden skall beräknas enligt huvudregeln jämväl för det fall, att det visas att upphovsmannen avlidit innan verket offentliggjordes.

Enligt 22 § andra stycket i 1919 års LL skall i fall då offentlig undervisningsanstalt, akademi eller enskild juridisk person står som eller enligt lagen skall betraktas som utgivare av samlingsverk, skyddstiden räknas från det år under vilket verket först utgavs. Då enligt förslaget en juridisk person icke i något fall kan anses som upphovsman till ett verk — upphovsmannarätten uppstår alltid hos den eller de personer som skapat verket — är någon motsvarighet till denna bestämmelse icke erforderlig.

Sammanfattning

Första stycket i förevarande paragraf upptager regler om beräkning av skyddstid för anonyma och pseudonyma verk. Liksom enligt gällande rätt föreslås att tiden skall räknas från det år, då verket offentliggjordes. Tidens längd har, i överensstämmelse med vad som föreslagits i 43 §, satts till 50 år, vilket innebär en förlängning av den nu gällande skyddstiden. Första stycket innehåller vidare en specialregel för det fall, att verket består av flera delar med inbördes sammanhang; tiden skall här räknas från det år, då sista delen offentliggjordes. Regeln överensstämmer med vad som för närvarande gäller. Däremot har icke ansetts behövt att bibehålla en i gällande rätt upptagen specialföreskrift om särskild beräkning för det fall, att de olika delarna utkomma med långt mellanrum.

Andra stycket innehåller en föreskrift att skyddstiden skall beräknas enligt huvudregeln i 43 §, om upphovsmannen före skyddstidens utgång blir angiven såsom i 7 § sägs. Regeln motsvarar i huvudsak gällande rätt. Ny är en föreskrift att huvudregeln även skall tillämpas, där det visas att upphovsmannen avlidit innan verket offentliggjordes.

Fråga om särskild skyddstid för filmverk

Såsom anförts i ett föregående avsnitt i betänkandet (s. 144 ff.) uppstå vissa svårigheter, då det gäller att tillämpa de vanliga upphovsmannarätts-

liga reglerna på filmverk; och i nyare utländska lagar och lagförslag på området förekommer ofta, att särskilda bestämmelser uppställas i detta avseende. Detta gäller i första hand frågan vilka som skola anses som upphovsmän till filmverk. I anslutning härtill brukar också skyddstiden för filmverk upptagas till speciell reglering. Av skäl som tidigare anförts har kommittén icke funnit sig böra föreslå särskilda regler i den förra frågan. Även med denna ståndpunkt föreligger emellertid anledning att undersöka, om speciella regler böra uppställas beträffande skyddstid för filmverk.

Vad angår innehållet i de utländska rättssystem, varom nu är fråga, må nämnas att skyddstiden för filmverk enligt *italiensk* och *österrikisk* rätt såsom huvudregel varar 30 år efter filmens offentliggörande. 1952 års *engelska* förslag, vilket förutsätter att filmer i viss ordning skola kunna registreras, sätter tiden till 25 år från registreringen eller offentliggörandet, vilkendera tidpunkten som är tidigast. Enligt 1954 års *tyska* förslag är tiden såsom huvudregel 50 år efter offentliggörandet.

De återgivna reglerna innebära, att skyddstiden för filmverk i två olika hänseenden beräknas på annat sätt än för verk i allmänhet. Dels är skyddstiden — utom i det tyska förslaget — kortare än för övriga verk och dels är utgångspunkten för skyddstiden en annan än den som eljest gäller. Vad angår de skäl som anförts för att sålunda avvika från vanliga regler må framhållas följande.

Då skyddstiden sättes till en kortare period än som eljest gäller, brukar detta främst motiveras med att en film överhuvudtaget icke är i behov av skydd annat än under en kortare tid; på grund av smakens växlingar och de tekniska framstegen bli särskilt de kommersiella spelfilmerna snabbt omoderna. Häremot kan invändas att även om detta i allmänhet är riktigt, det i enstaka fall säkerligen kan bli aktuellt att utnyttja en film mycket lång tid efter dess tillkomst. Helt allmänt gäller för övrigt, såsom kommittén i annat sammanhang framhållit, att skyddstiden icke bör vara olika lång för skilda verk eller verkskategorier. En och samma skyddstid bör gälla för alla verk, varvid dess längd får bestämmas med hänsyn till vad som är erforderligt och skäligt för de mest värdefulla verken; att tiden härvid blir för lång för de mindre betydande, medför i praktiken icke några olägenheter, eftersom intresset att överhuvudtaget utnyttja ett sådant verk tämligen snart bortfaller. Enligt kommitténs mening bör därför för filmverk gälla samma skyddstid som för andra verk, även om detta i flertalet fall medför ett onödigt långvarigt skydd.

Vad härefter angår frågan om utgångspunkten för skyddstidsberäkningen, ha som skäl för de genomförda specialreglerna anförts olika synpunkter. Främst har gjorts gällande, att eftersom en film i allmänhet är resultatet av ett stort antal upphovsmäns gemensamma insatser, de vanliga reglerna för beräkning av skyddstid här ofta kunde medföra bevisvärigheter i det aktuella fallet; rättssäkerheten kräver därför, menar

man, att skyddstiden löper från en tidpunkt, som är lättare att fastställa än den som följer av de allmänna reglerna. Vid första anblicken kan detta argument synas beaktansvärt, och det kunde därför övervägas att även för svensk rätts del beträffande filmverk stadga annan utgångspunkt för skyddstidsberäkningen än som eljest gäller, varvid närmast ifrågakommer att räkna tiden från filmens offentliggörande, d. v. s. från den första offentliga visningen av filmen. Innan man tager ställning till detta spörsmål, bör dock undersökas vad de i förslaget 43 och 44 §§ upptagna föreskrifterna om beräkning av skyddstid innebära i fråga om filmverk.

Enligt huvudregeln i 43 § skall skyddstiden beräknas från upphovsmannens dödsår. För filmer med flera upphovsmän är den praktiska konsekvensen härav, att filmen icke blir fri förrän skyddstiden för den sist avlidne upphovsmannen utlöpt; gäller det insatser, vilka äga sådant samband med varandra som avses i 6 §, följer detta omedelbart av regeln i slutet av 43 §, men det sagda äger av lätt insedda skäl även eljest giltighet. Den nu berörda huvudregeln är emellertid tillämplig endast i fråga om dem, som enligt den i 7 § upptagna presumptionsregeln skola anses som upphovsmän, d. v. s. de personer vilkas namn angivits på de färdiga filmkopiorna. Övriga upphovsmän äro att anse som anonyma och beträffande dessa skall enligt 44 § skyddstiden räknas från det år då verket offentliggjordes; i detta sammanhang kan man säkerligen bortse från möjligheten, att någon av dessa upphovsmän skulle göra sådan anmälan till justitiedepartementet som avses i 44 § andra stycket. En regel, som generellt föreskrev att skyddstiden för filmverk skulle räknas från filmens offentliggörande, skulle alltså innebära ändring i förhållande till vad som eljest gäller endast beträffande upphovsmän som angivas å filmkopiorna. Att i de fall, där det verkligen är av betydelse att konstatera om en film fortfarande är skyddad, fastställa när skyddstiden för var och en av de sålunda angivna upphovsmännen utgår, torde icke behöva vålla större praktiska svårigheter; hithörande fall äro dessutom — såsom förut berörts — mycket sällsynta. Just beträffande de upphovsmän, om vilka nu är fråga och som stå för de väsentliga bidragen till filmen, är det dessutom tveksamt om det vore skäligt att genomföra en regel, som i allmänhet skulle innebära en begränsning i den eljest gällande skyddstiden. Till denna grupp höra främst upphovsmän till verk, vilka ursprungligen bestämts för annat ändamål men som utnyttjats i en film — t. ex. upphovsmän till romaner och operetter som filmatiseras — samt regissörer, scenarieförfattare och kompositörer av filmmusik. Vad beträffar den förra gruppen finns överhuvudtaget icke anledning att stadga kortare skyddstid för verket i dess filmatiserade version än för verket i dess ursprungliga form; en bestämmelse som hade denna konsekvens skulle för övrigt vålla svårigheter, då det gällde att avgöra om en senare bearbetning av filmen, som utgives inom den för upphovsmannens verk i allmänhet gällande

skyddstiden men efter utgången av den skyddstid som löper för filmverket, vore föremål för skydd eller icke. Även i fråga om regissörer, scenarioförfattare och kompositörer av filmmusik skulle en begränsning i tiden i förhållande till vad som gäller för andra upphovsmän många gånger erfaras som en orättvisa.

På grund av vad sålunda anförts har kommittén ansett det riktigast att icke heller i förevarande avseende föreslå några särskilda regler om beräkning av skyddstid för filmverk; här skola alltså vanliga regler tillämpas på det sätt som förut beskrivits.

Fråga om avgift för utnyttjande av verk efter skyddstidens utgång

I den upphovsmannarättsliga diskussionen har ofta gjorts gällande att utnyttjandet av fria verk borde beläggas med en avgift, som i en eller annan form skulle tillföras författar- och konstnärsvärlden; verket skulle, såsom det avsedda rättsläget plägar uttryckas, tillhöra *le domaine public payant*.¹ Tanken att på denna väg bereda upphovsmännen vissa inkomster uppkom ursprungligen i Frankrike och framfördes där redan på 1800-talet. Förslag i denna riktning utformas på olika sätt, men i allmänhet är syftet att av influtna medel upprätta en fond, från vilken anslag lämnas åt litteraturen och konsten samt stöd gives åt upphovsmännen och deras efterlevande. Ibland göra sig även fiskaliska hänsyn gällande och det hävdas att staten bör äga rätt till en del av medlen.

Inom Bernunionen har tanken förverkligats i *Italien, Bulgarien, Jugosla-*

¹ I detta sammanhang kan förtjäna nämnas, att med termen *domaine public payant* även betecknas ett system av annat slag än det nu behandlade. Härmed åsyftas nämligen ofta en ordning, enligt vilken under den sista delen av skyddstiden gäller en försvagad upphovsmannarätt; under denna period består icke längre någon ensamrätt till verket, vilket således får utnyttjas utan tillstånd, men den som utnyttjar verket är skyldig att till upphovsmannen erlagga viss avgift. Enligt den terminologi, som använts i förslaget, är det här riktigare att tala om *tvångslicens*. Gemensamt för *domaine public payant* och för en ordning med tvångslicens är, att verket får utnyttjas utan tillstånd men att utnyttjandet är förbundet med skyldighet att erlagga en avgift; medan avgifterna i det förra fallet gå till författar- och konstnärsvärlden i dess helhet, tillfalla de emellertid i det senare fallet upphovsmannens rättssinnehavare. En annan olikhet är att ett tvångslicenssystem endast kan tillämpas på i princip skyddade verk och i allmänhet är tidsbegränsat, medan *domaine public payant* oftast anses böra innefatta även klassiska verk och gälla utan begränsning i tiden.

Ett tvångslicenssystem av nu berört slag har tidigare tillämpats i flera länder och förekommer fortfarande i den engelska Copyright Act 1911. Enligt denna upphör upphovsmannens ensamrätt att mångfaldiga verket 25 år efter hans död; därefter vidtager en period av likaledes 25 år, under vilken det står envar fritt att mångfaldiga verket mot erläggande av viss avgift till upphovsmannens rättssinnehavare.

Även i vårt land har tidigare diskuterats att införa en liknande ordning. I 1929 års betänkande (s. 63) framhölls sålunda, att en förlängning av skyddstiden från 30 till 50 år skulle kunna göras på det sättet, att till 30-årsperioden lades en 20-årsperiod, under vilken skulle gälla en tvångslicens av engelsk typ. Möjligheten att på detta sätt lösa frågan om en förlängning av skyddstiden torde dock numera ha förlorat aktualitet; i den internationella diskussionen har systemet icke längre några egentliga förespråkare, och även i 1952 års engelska förslag har förordats att det samma avskaffas.

vien, Rumänien och Tjeckoslovakien.¹ Enligt den italienska lagen (art. 175—179) utgår avgift dels vid offentliga framföranden av fria sceniska och musikaliska verk och dels vid försäljning av fria litterära och musikaliska verk som utgivits i bokform (»pubblicate in volumi»). Avgiftsplikt föreligger både i fråga om verk, för vilka skyddstiden utgått, och beträffande klassiska verk, som aldrig åtnjutit skydd. Bestämmelserna äro tillämpliga även på utländska verk. Beloppen tillfalla dels staten och dels upphovsmännens hjälporganisationer. I Frankrike har frågan under en följd av år omfattats med stort intresse och upprepade förslag i ämnet ha framlagts. Ett lagförslag i saken antogs 1948 av nationalförsamlingen men föll på motstånd hos republikens råd.² Även i andra länder, såsom Tyskland och Österrike, har tanken tidigare vunnit stor anslutning hos litteraturens och konstens målsmän, men under senare år synes intresset ha minskat i dessa länder.

Frågan har även diskuterats i Norden. Under behandlingen av förslaget till 1933 års danska lov om forfatterret og kunstnerret hemställde majoriteten i vederbörande utskott i folketinget om utredning angående en lagstiftning i ämnet; utskottets hemställan ledde emellertid då icke till någon åtgärd. I Sverige, liksom i Finland och Norge, har saken dryftats i samband med vissa förslag att införa en ordning, enligt vilken upphovsmannarätten efter skyddstidens utgång övergår på staten. Dessa förslag åsyftade främst att bereda staten möjlighet att ur kulturella synpunkter kontrollera utgivningen av de klassiska verken; men avsikten var också att staten vid överlåtelse av sin rätt på förlag o. s. v. skulle äga betinga sig avgift, som skulle gå till sådana ändamål varom förut varit tal. Närmare redogörelse härför lämnas vid 51 §.

Bernkonventionen innehåller icke några bestämmelser på området. På förslag av den ungerska regeringen gjorde emellertid Brysselkonferensen ett uttalande i ämnet (Vœu IV). Enligt detta borde undersökas, om systemet med domaine public payant kunde förverkligas i de länder, där det funnes för ändamålet lämpade institutioner.³

I vårt land synas de i den internationella diskussionen framförda förslagen att genom en avgiftsbeläggning av eljest fria verk skapa en fond av förut nämnt slag icke ha vunnit nämnvärd anslutning. Enligt kommitténs mening skulle en sådan ordning också vara tämligen främmande för svensk rättsuppfattning. Institutet skulle innebära ett slags beskattning i visst syfte av de äldre verken, som i sista hand skulle drabba den bildningsökande allmänheten. I synnerhet skulle detta framträda, om avgiftsbeläggningen utsträcktes även till de äldsta och klassiska verken, vilka aldrig varit

¹ I Bulgarien och Jugoslavien är institutet genomfört i den formen, att staten efter skyddstidens utgång helt inträder i upphovsmannarätten (*domaine d'état*).

² DA 1948 s. 108 ff.

³ Brysselkonferensens handlingar s. 427.

föremål för upphovsmannarättsligt skydd. En sådan beskattning bör emellertid enligt kommitténs mening icke ifrågakomma; åtgärder för stöd åt litteraturen och konsten, som det bör vara en självklar plikt för det allmänna att lämna, böra ingå som ett led i statens allmänna, över budgeten finansierade kulturpolitik. Det intresse till förmån för systemet, som tidigare gjort sig gällande inom Bernunionen, synes ej heller — oaktat Brysselkonferensens uttalande i ämnet — numera vara för handen inom medlemsstaterna. Enligt kommitténs mening kan knappast komma ifråga att i vårt land införa systemet, och kommittén har icke ansett erforderligt att upptaga detsamma till närmare undersökning.

De finska och norska delegerade ha intagit samma ståndpunkt. Däremot har från den danska delegationens sida uttalats viss sympati för en avgiftsbeläggning av de fria verken, vilken skulle förverkligas i den formen att förfoganderätten över verket efter skyddstidens utgång överginge på staten, som vid överlåtelse av rätten till förläggare eller annan skulle uttaga viss avgift. Något förslag i ämnet har dock icke framlagts i det danska betänkandet.

5 KAP.

Vissa med upphovsmannarätten besläktade rättigheter

Nyare lagar och lagförslag på upphovsmannarättens område innehålla vanligen i anslutning till de egentliga auktorrättsliga bestämmelserna regler till skydd för vissa prestationer vilka, även om de icke kunna betecknas som litterära eller konstnärliga verk, dock äga ett visst inre eller yttre samband med den litterära eller konstnärliga verksamheten och påkalla skydd efter liknande principer som gälla inom upphovsmannarätten. Alltsedan mitten av 1930-talet bruka hithörande rättigheter i den internationella diskussionen betecknas såsom »angränsande» till eller »härledda» från upphovsmannarätten (*droits voisins, droits dérivés*); i tysk och österrikisk rätt talar man även om »prestationsskydd» (*Leistungsschutz*). Någon enhetlig uppfattning om vilka prestationer som i sådant hänseende böra ifrågakomma för skydd finns icke. I allmänhet råder dock enighet om att i anslutning till upphovsmannarätten bör behandlas spørsmålet om skydd för de *utövande konstnärerna* och i samband därmed även spørsmålet om skydd för *grammofonskivfabrikanter*¹ och *radioföretag*. Bland andra rättigheter, som i vissa fall skyddas i detta sammanhang, må nämnas rätten till *pressnyheter*.

¹ I diskussionen bruka framställare av grammofonskivor och av grammofonapparater gemensamt betecknas som *grammofonfabrikanter*, och detta kortare uttryck användes i det följande.

I svensk rätt saknas hittills särskilt skydd för de prestationer varom nu är fråga. Enligt direktiven har kommittén emellertid haft att verkställa utredning angående ny lagstiftning om hithörande rättigheter. Kommittén har därvid funnit sig böra förordna att särskilda regler införas till skydd för utövande konstnärer, grammofonfabrikanter och radioföretag; sådana ha upptagits i förevarande kapitel under 45—48 §§. I kapitlets sista paragraf, 49 §, föreslås regler till skydd för kataloger och liknande arbeten samt för vissa reklamalster. Av skäl som anföras i det följande har kommittén däremot icke funnit behov föreligga att reglera rätten till pressnyheter.

Även den redan tidigt erkända rätten till fotografisk bild anses numera ofta böra behandlas i förevarande sammanhang. Såsom vid 10 § berörts har kommittén emellertid funnit hithörande regler böra hänföras till en särskild lag.

De i kapitlet behandlade rättigheterna ha i dess rubrik ansetts kunna sammanfattningsvis betecknas såsom »med upphovsmannarätten besläktade rättigheter».

45—48 §§

Utövande konstnärer, grammofonfabrikanter och radioföretag

Frågan om rättsskydd för prestationer av sångare, musiker, skådespelare, recitatorer och andra *utövande konstnärer* har sedan länge intagit en framskjutet plats i den upphovsmannarättsliga diskussionen.

Här avsedda spörsmål ha aktualiserats genom tillkomsten av de tekniska metoder, som gjort det möjligt dels att inspela eller på annat sätt fixera de utövande konstnärernas prestationer i föremål, med vilkas hjälp prestationerna därefter kunna reproduceras praktiskt taget i det oändliga, dels att göra prestationerna syn- eller hörbara för stora publikskaror: grammofon, film, radio och television. Den omfattning, i vilken dessa metoder kommit till användning i nutida samhällsliv, har för de utövande konstnärerna skapat en rad rättsliga, ekonomiska och sociala problem och föranlett att för deras del rests krav om rättsskydd i olika hänseenden. Dessa anspråk ha främst avsett att de utövande konstnärerna skulle erhålla kontroll över sina prestationers utnyttjande genom de nytillkomna metoderna eller i varje fall skälig ersättning för sådant utnyttjande. Ursprungligen ha dessa anspråk uppburits av rena rättssynpunkter, men tidvis ha också åberopats sociala skäl, varvid man hänvisat till den försämring av de utövande konstnärernas försörjningsmöjligheter som de mekaniska reproduktionsmetoderna medfört.

I förevarande sammanhang har även uppkommit spörsmål om särskilt rättsskydd för de industrier och företag, vilka bedriva verksamhet för att inspela eller sprida de utövande konstnärernas prestationer. Härvid ha *film-*

industriens anspråk i allmänhet behandlats för sig; i betänkandet diskuteras hithörande frågor i anslutning till 6 §. Däremot har sedan länge med frågan om de utövande konstnärernas rättsställning brukat sammanföras spörsmålet om rättsskydd för *grammofonindustrien* och *radioföretagen*.

A. Framställda skyddsanspråk — Bestämmelser i utländsk rätt

1. *De utövande konstnärerna*

Tidigare utgjorde ett konstnärligt framträdande en engångsprestation, begränsad till den lokal där detta ägde rum. Konstnärens anspråk inskränkte sig då till ett krav på vederlag, riktat mot den som engagerat honom; i detta avtalsförhållande var konstnären ej i behov av skydd utöver det som följde av allmänna avtalsregler. Fråga om att genomföra särskilda regler till skydd för de utövande konstnärerna uppstod därför överhuvudtaget icke; stundom har visserligen framkastats tanken att konstnärerna borde erhålla skydd mot att deras stil eller spelsätt gjordes till föremål för plagiat, men det har knappast på allvar hävdats att lagbestämmelser härom verkligen borde införas.

De nya metoder, som göra det möjligt att inspela eller utsända konstnärliga prestationer, ha här medfört ett i grunden förändrat läge.

I den mån åtgärder för inspelning eller utsändning hänföra sig till konstnärens personliga framträdande, sker det visserligen i allmänhet efter avtal med denne; principiellt är konstnären i förhållande till medkontrahenten icke heller här i behov av skydd utöver det som den allmänna avtalsrätten giver. Det bör dock uppmärksammas att avtal om inspelning eller utsändning kunna medföra mera vittgående konsekvenser för konstnären än sedvanliga engagemang. I motsvarande mån framträder intresset av att alla uppkommande spörsmål behandlas i avtalet, och det kan därför bli aktuellt att lagstiftningsvägen reglera dylika avtal. Ur principiella synpunkter innebär en sådan reglering likväl icke någon nyhet, och då man diskuterar att införa skydd för de utövande konstnärerna, avser man icke i första hand att reglera avtalsfrågor av nu berört slag.

Utmärkande för de nya metoderna är emellertid att en konstnärlig prestation genom dem kan utnyttjas även av tredje man, som icke står i kontraktsförhållande till konstnären, eller att den av medkontrahenten i sådant kontraktsförhållande kan utnyttjas utöver vad som avses i avtalet, utan att konstnären har möjlighet att hindra förfarandet eller erhålla vederlag för utnyttjandet; det är mot dylika kontraktslösa utnyttjanden som de utövande konstnärerna begärt rättsskydd.

Ur teoretisk synpunkt grundläggande är här frågan om skydd för konstnären mot att hans personliga framträdande göres till föremål för obehöriga utnyttjanden; det begäres förbud mot att *originalframträdandet* utan konst-

närens samtycke inspelas, utsändes i radio eller television eller eljest genom särskilda tekniska anordningar överföres till andra lokaler än den där framträdandet äger rum. Som exempel på förfaranden som här avses må nämnas, att ett radioföretag utan artisternas hörande sänder ut en teaterföreställning eller att någon spelar in en radioutsändning av ett sångframträdande för tillverkning av kommersiella grammofonskivor.

Ett skydd mot obehörig inspelning av originalframträdandet anses även böra innefatta regler, som förhindra att utan vederbörligt samtycke framställda inspelningar kopieras eller användas för återgivning. Man gör emellertid gällande att konstnären härutöver även bör skyddas mot att av honom auktoriserade inspelningar kopieras utan hans samtycke. Fråga kan härvid vara om kopiering på anordningar av samma slag som den på vilken inspelningen upptagits; en grammofoninspelning användes exempelvis av någon utomstående för tillverkning av en upplaga grammofonskivor, som försäljas i konkurrens med de auktoriserade. Kopieringen kan emellertid äga rum jämväl genom överföring på andra slags anordningar; i det anförda exemplet kan grammofoninspelningen kopieras på ljudfilm.

Skyddsbestämmelser av nu angivet slag framstå i huvudsak som ett medel för konstnären att förhindra sådana utnyttjanden av hans framträdande, som han ur konkurrenssynpunkt eller eljest icke vill godtaga; såtillvida sakna de omedelbart ekonomiskt värde för honom. Betydelse i detta hänseende få bestämmelserna emellertid i fall, där konstnären icke i och för sig har någon anledning att motsätta sig ett visst utnyttjande; han kan då i kraft av dem betinga sig ersättning härför. Som exempel må nämnas att en konstnär, som auktoriserat en grammofoninspelning av sitt framträdande, sedermera mot vederlag kan tillåta att inspelningen överföres på ljudfilm.

Krav på lagstiftningsåtgärder till skydd för de utövande konstnärerna i nu berörda avseenden ha redan tidigt framförts i de olika länderna, och på sina håll ha önskemålen härom också tillgodosetts.

Vissa bestämmelser om skydd mot obehörig inspelning eller utsändning av en konstnärs originalframträdande finnas sålunda i engelsk, österrikisk och italiensk lagstiftning. I *Storbritannien* ha hithörande regler hänförs till en särskild lag, *Dramatic and Musical Performers' Protection Act* (1925). Enligt denna är förbjudet att utan konstnärens skriftliga samtycke på grammofonskiva eller liknande anordning inspela hans prestation samt att sprida eller för allmänheten återgiva inspelningar, som framställts i strid mot förbudet. Den *österrikiska* rätten behandlar ämnet i ett särskilt avsnitt av lagen om upphovsmannarätt (1936). Enligt dess regler åtnjuta konstnären ensamrätt till inspelning av framträdandet; rätten gäller alla slags inspelningar. Vidare gäller förbud mot att utan konstnärens samtycke utsända framträdandet i radio eller eljest på teknisk väg. Även i *Italien* regleras de utövande konstnärernas rättsställning i ett särskilt avsnitt av lagen om upphovsmannarätt (1941). Här har konstnären emellertid icke erhållit en för-

buds rätt utan endast ett anspråk på ersättning mot den som inspelar, överför eller återgiver hans prestation.

Regler, som särskilt avse att skydda konstnären mot att av honom auktoriserade inspelningar obehörigen kopieras, synas endast förekomma i den *österrikiska* lagen. Enligt denna äger konstnären ensamrätt att bestämma om sådan kopiering; rätten varar under 30 år.

I detta sammanhang må nämnas att de *tyska* och *schweiziska* lagarna om upphovsmannarätt upptaga vissa regler, enligt vilka utövande konstnär som medverkat vid inspelning av grammofonskivor och liknande äger upphovsmannarätt till inspelningen. Oaktat rätten formellt tillkommer konstnären, är den dock avsedd att gälla till förmån för vederbörande fabrikant; i praktiken anses också utövande konstnär genom att acceptera avtal om inspelning överflytta rätten på fabrikanten. Den *finska* lagen om upphovsmannarätt innehöll tidigare regler av samma slag; dessa upphävdes dock 1941. I motiveringen till lagändringen anfördes bland annat, att de utövande konstnärerna i allmänhet överlätit sina ifrågavarande rättigheter till vederbörande fabrikant och att bestämmelserna sålunda icke berett konstnärerna nämnvärt skydd.

Hittills har behandlats spörsmålet om skydd för utövande konstnärer mot vissa obehöriga utnyttjanden av deras prestationer. I diskussionen är det emellertid en annan sida av förevarande problem, som i allmänhet tillmätes större betydelse. Fråga är här om konstnärens rätt med avseende å det utnyttjande av hans prestation som sker, då en med hans samtycke framställd inspelning i vanlig ordning återgives offentligt. Eftersom konstnären i regel icke står i kontraktsförhållande till den som arrangerar återgivningen, saknar han möjlighet att bestämma i vilken omfattning hans inspelningar skola få utnyttjas och att kräva ersättning därför. Det hävdas emellertid att rättigheter i sådant hänseende böra tilläggas konstnären. Spörsmålet har sin huvudsakliga betydelse i fråga om inspelningar av musik; ofta talar man här om att musikerna böra äga rätt till ersättning för *sekundärt bruk* av den inspelade musiken.

Till stöd för sådana ersättningskrav åberopas icke blott rättssynpunkter utan även argument av annan art. Det framhålls att det tilltagande bruket av s. k. mekanisk musik — d. v. s. musik som återgives med hjälp av grammofonskivor, ljudfilmsband etc. — medfört ett betydande bortfall av arbetstillfällen för musikerna. Man gör gällande att förhållandet lett till en väsentlig försämring av deras försörjningsmöjligheter; tidvis har rått stor arbetslöshet inom kåren. Rekryteringen till yrket har också försvårats, vilket är ägnat att på längre sikt medföra skadeverkningar för hela musiklivet. Det är därför, anføres det, ett både socialt och kulturellt intresse att musikerkåren som helhet beredes en viss kompensation för de verkningar, som tekniken sålunda orsakat.

Hittills synas icke någonstädes ha givits lagbestämmelser, som tillerkänna de utövande konstnärerna rättigheter med avseende å offentlig återgivning av auktoriserade inspelningar. I de länder, där radioföretagen erlægga ersättning till grammofonfabrikanterna för grammofonmusik i radio, ha musikerna dock avtalsvägen uppnått att de erhålla viss andel i ersättningsbeloppen. Sedan 1954 ligger till grund för sådana avtal en överenskommelse i ämnet mellan grammofonfabrikanternas och musikernas internationella federationer.

De skyddsanspråk varom hittills varit tal beröra främst de ekonomiska intressen som teknikens utveckling aktualiserat för de utövande konstnärernas del. Konstnärerna begära emellertid även skydd för *de ideella och personliga värden*, som stå på spel, då deras prestationer reproduceras eller framföras på mekanisk väg. I detta hänseende uttryckas önskemål om regler, som berättiga konstnären att få sitt namn angivet, då hans framträdande sålunda reproduceras eller framföres, och att motsätta sig återgivanden som förvanska prestationen. Bestämmelser i denna riktning ha upptagits i de *österrikiska* och *italienska* lagarna.

2. Grammfonfabrikanterna

Från grammofonfabrikanternas sida har redan tidigt framförts krav på skydd mot olovlig kopiering av deras produkter; sedermera har även gjorts gällande, att de borde erhålla ersättning då deras skivor användas för offentlig återgivning.

Dessa anspråk ha lagstiftningsvägen tillgodosetts i flera länder. I *Danmark*, *Storbritannien* och vissa delar av det brittiska samväldet samt *Irland* har detta skett genom att fabrikanterna tillerkänts upphovsmannarättsligt skydd för sina produkter; på grund härav äga de ensamrätt att mångfaldiga dessa och — enligt den tolkning bestämmelserna fått i praxis — jämväl befogenhet att kräva ersättning då skivorna återgivas offentligt. En liknande ordning synes gälla i *Spanien*.

I *Tyskland* och *Schweiz* har såsom tidigare antytts ett skydd konstruerats på det sätt att fabrikanter inträder i den upphovsmannarätt, vilken enligt lagen formellt tillkommer de utövande konstnärer som medverkat vid inspelning av skivan; rätten övergår enligt praxis genom själva inspelningsavtalet på fabrikanter. Med stöd härav äger denne ensamrätt att mångfaldiga och sprida skivan; befogenheten att sprida skivorna har i tillämpningen ansetts grunda anspråk på ersättning då de användas i radioutsändningar.

Medan fabrikanterna i nu nämnda länder åtnjuta ett direkt eller härlett skydd av samma slag som tillkommer de egentliga upphovsmännen, betraktas de i *italiensk* och *österrikisk* lagstiftning som bärare av en särskild rätt, vilken dock anses besläktad med upphovsmannarätten och i båda länderna

behandlas i särskilda avsnitt av upphovsmannarättslagarna. Bestämmelserna giva ensamrätt åt fabrikanter att mångfaldiga och sprida sina produkter; enligt italiensk lag äger han därutöver kräva ersättning då de användas för offentlig återgivning. Skyddstiden är enligt båda rättssystemen 30 år.

Även i länder där lagbestämmelser därom saknas ha fabrikanterna på åtskilliga håll uppnått, att ersättning utgår då deras skivor användas i radioutsändningar. Så är fallet i *Norge*; fabrikanternas krav har här stöd i en av Høyesterett år 1940 meddelad dom, enligt vilken de genom att på skivorna utsätta förbehåll därom kunna förbjuda att dessa spelas i radio.¹ I praktiken utgår dock ersättning oavsett om sådant förbehåll gjorts. Även i *Belgien*, *Frankrike*, *Nederländerna* och *Österrike* erhålla fabrikanterna ersättning i förevarande hänseende. Radioföretagens åtaganden torde här vara frivilliga och betingade av att man ansett fabrikanternas krav skäliga.

I anslutning till vad som anförts om rättsläget i *Norge* må slutligen nämnas, att Høyesterett genom en år 1955 meddelad dom funnit fabrikanterna berättigade att genom förbehåll å skivorna förbjuda att dessa användas även för annan offentlig återgivning än radioutsändning, t. ex. vid idrottsfester, politiska möten o. s. v.; där förbehåll gjorts, kunna fabrikanterna därför fordra ersättning jämväl för sådan återgivning.

3. *Radioföretagen*

Då man talar om skydd för radioutsändningar — uttrycket inbegriper här och i det följande även televisionsutsändningar — avser man skydd för sändningen som sådan, icke för det program som är föremål för sändningen. Upptager programmet, såsom vanligen är fallet, ett litterärt eller musikaliskt verk, är detta, om skyddstiden ännu löper, skyddat enligt upphovsmannarättsliga regler. I länder, som reglerat grammofonfabrikanternas och de utövande konstnärernas rättsställning, kunna även hithörande bestämmelser innefatta ett skydd för programmet. I nu avsedda fall komma radioföretagen att åtnjuta ett indirekt skydd mot obehöriga utnyttjanden av sändningarna. Radioföretagen ha emellertid intresse av att erhålla en självständig rätt att ingripa mot sådana utnyttjanden. I första hand gäller detta om programmet icke är skyddat, t. ex. i fråga om utsändningar från offentliga debatter och sportevenemang. Vidare kunna tänkas fall där de, som äro berättigade med avseende å själva programmet, sakna intresse att hindra olovliga utnyttjanden därav.

¹ Angående frågan om *verkan av sådant förbehåll enligt svensk rätt*, se NJA 1949 s. 645. I rättsfallet hade några fabrikanter på sina skivor anbragt förbehåll, att dessa ej finge utföras offentligt utan tillstånd. Dessutom hade fabrikanterna särskilt underrättat Aktiebolaget Radiotjänst om förbehållet. Fabrikanterna ansågos dock icke berättigade att åberopa dessa åtgärder mot Radiotjänst beträffande skivor, som företaget förvärvat i detaljhandeln utan att träda i kontakt med fabrikanterna. Då Radiotjänst naturligtvis undviker att köpa kommersiella grammofonskivor direkt av fabrikanterna, innebär avgörandet att förbehållet i praktiken aldrig kan göras gällande.

Radioföretagen begära i första hand förbud mot att deras sändningar obehörigen återutsändas av andra radioföretag och mot att de obehörigen inspelas. Under de sista åren ha även framförts önskemål om bestämmelser, som giva televisionsföretagen rätt att förhindra att televisionsutskändningar visas offentligt, t. ex. i biografier. Företagen hävda att en sådan rätt skulle göra det lättare för dem att utverka tillstånd att i television sända ut sport- och idrottstävlingar; det förekommer, anföres det, att arrangörerna vägra att lämna sådant tillstånd, emedan de befara att sändningarna visas offentligt och därigenom draga publik från själva tävlingarna.

I de särskilda länderna saknas i allmänhet bestämmelser på området. I Danmark har emellertid Statsradiofonien erhållit skydd för sina sändningar genom vissa stadganden i Lov om radiospredning av den 21 mars 1930 (ändrad genom en lag av den 30 mars 1946). Enligt lagen gäller som villkor för rätt att använda radiomottagningsapparat att viss avgift erlägges, men den som erlagt avgift får icke, vare sig direkt eller indirekt, i förvärvssyfte utnyttja det som radieras utan att tillstånd i förväg inhämtats hos Statsradiofonien. Vidare må nämnas att den italienska lagen om upphovsmannarätt i ett särskilt avsnitt reglerar radioföretagens rätt; dessa äga förbjuda att deras sändningar återutsändas, att de inspelas i förvärvssyfte samt att gjorda inspelningar begagnas för utsändning eller kopieras.

B. Internationell reglering

Såsom framgått av det föregående ha lagbestämmelser till skydd för utövande konstnärer och grammofonfabrikanter redan genomförts i åtskilliga länder. Karakteristiskt för ifrågavarande rättsområde liksom för den egentliga upphovsmannarätten är emellertid, att den nationella lagstiftningen icke ensam kan erbjuda tillräckligt skydd. För ett sådant kräves att området blir föremål för internationell reglering. Strävanden i denna riktning ha också pågått sedan lång tid tillbaka. Så småningom har arbetet kommit att koncentreras till *Bernunionens permanenta kommitté*, i vars regi en expertkommitté år 1951 sammanträdde i Rom för att dryfta hithörande frågor. Som ett resultat av de där hållna överläggningarna har framgått ett utkast till en internationell konvention om skydd för utövande konstnärer, tillverkare av fonogram samt radioföretag. Utkastet finns i svensk översättning fogat till betänkandet.

Bakom utkastets tillkomst ligger en lång utveckling, av vilken här endast må antydast följande.

För de utövande konstnärernas del ha strävanden att åstadkomma ett internationellt rättsskydd pågått alltsedan mitten av 1920-talet. Härvid har man tidigare i huvudsak fullföljt två linjer. Å ena sidan har man hävdad, att området utgjorde en del av den egentliga upphovsmannarätten, och med utgångspunkt härifrån försökt att finna en lösning inom Bernkonventionens

ram. Å andra sidan ha parallellt härmed pågått strävanden att reglera ämnet efter arbetsrättsliga principer och helt fristående från upphovsmannarätten; dessa försök ha stått under ledning av Internationella arbetsorganisationen (ILO), som under hela 1930-talet ägnade ett ingående studium åt spörsmålet.

Tanken att internationellt reglera grammofonfabrikanternas rätt skymtar redan i seklets början, men det praktiska arbetet på området kom icke i gång förrän under 1930-talets första år, då grammofonindustrien organiserade sig internationellt. Även från detta håll sökte man till en början finna ett rent upphovsmannarättsligt skydd inom Bernkonventionens ram, men förslag framkommo också att lösa frågan genom en särskild konvention.

Från mitten av 1930-talet gjorde sig emellertid inom den rättsvetenskapliga diskussionen och bland berörda intressegrupper den uppfattningen gällande, att frågan om ett internationellt skydd borde lösas i anslutning till det förut berörda betraktelsesättet, att hithörande rättigheter utgöra ett rättsområde för sig, som å ena sidan icke tillhör upphovsmannarätten i egentlig mening men å andra sidan äger ett naturligt samband med denna; såsom förut anförts brukar man i detta sammanhang beteckna rättigheterna såsom »droits voisins». För dessa »droits voisins», till vilka man även räknade radioföretagens rätt, ansågs lämpligt med en reglering i en eller flera särskilda konventioner vid sidan av Bernkonventionen men dock med viss anknytning till denna. Ett första försök att från dessa utgångspunkter behandla ämnet gjordes vid en internationell expertkonferens i den schweiziska orten Samaden år 1939. Det påbörjade arbetet avbröts emellertid av kriget. Då frågan om skydd för här avsedda grupper ånyo aktualiserades vid den i Bryssel år 1948 hållna konferensen för revision av Bernkonventionen, uttalade unionsländerna önskvärdheten av att sådant skydd anordnades efter nu antydda linjer.¹

I Bryssel tillskapades den förut nämnda Permanenta kommittén, vars uppgift bland annat blev att förverkliga konferensens sålunda framställda önskemål. Vid fullföljandet av denna uppgift har Permanenta kommittén sökt att finna en så vid bas för sitt arbete som möjligt. I sådant ändamål har samarbete upptagits med Internationella arbetsorganisationen, vilken såsom förut berörts under lång tid varit sysselsatt med frågan om en internationell reglering av de utövande konstnärernas rättsställning, med UNESCO och med de stora internationella intresseorganisationerna på området, nämligen Internationella musikerfederationen (FIM), Internationella fonograffederationen (IFPI) och Europeiska radiounionen (UER). Kontakt har även sökts med de internationella upphovsmannarättsliga organisationerna CISAC och ALAI. Efter omfattande förberedelser har Permanenta kommitténs arbete utmynnat i det förut nämnda, i Rom 1951 antagna konventionsutkastet.

¹ Brysselkonferensens handlingar s. 428 (Vœux VI, VII och VIII).

Utkastet har sänts på remiss till samtliga regeringar; åtskilliga svar ha ingått, bland annat från de nordiska länderna.

Vid sammanträde i Bern-Genève i mars 1955 har det utskott inom Permanenta kommittén, som närmast har att fortsätta arbetet med utkastet, beslutat att låta en särskild arbetsgrupp ytterligare studera ämnet på grundval av de inkomna regeringssvaren. Med ledning av de resultat, till vilka arbetsgruppen kommer, skall en ny expertkommitté överarbeta utkastet; avsikten är att det reviderade utkastet skall underställas regeringarna för yttrande och därefter föreläggas en diplomatisk konferens till antagande.¹

Under senaste tid har Internationella arbetsorganisationen tagit vissa initiativ i saken och på detta håll synes man numera anse, att ämnet närmast faller inom denna organisations kompetens. I vilken form en reglering därav slutligen kan komma till stånd ter sig därför för närvarande ovisst.²

Romutkastets principer

Romutkastet bygger på grundsatsen att samtliga ifrågavarande gruppers rättigheter böra behandlas i ett sammanhang; tanken att reglera skyddet i olika konventioner har alltså övergivits. Man har vidare frångått uppfattningen att den internationella regleringen på området borde anknytas till Bernkonventionen. Hithörande spörsmål äro emellertid av konventionsteknisk natur och kunna här förbigås. I fråga om utkastets materiella innehåll må anföras följande.

Ett särskilt problem på förevarande område är, att rättsanspråken i praktiken uppträda parallellt och delvis i konkurrens med varandra. Då exempelvis en grammofonskiva spelas i radio, föreligga insatser av de musiker som spelat in skivan, av den fabrikant som arrangerat inspelningen och av det radioföretag som står för utsändningen. Principiellt kunde det därför vara motiverat att tillerkänna samtliga grupper rättigheter mot den som utnyttjar radioutsändningen. Liknande förhållanden gälla i fråga om andra utnyttjanden av prestationerna. Man synes emellertid ha ansett att ett system med flera parallella rättigheter skulle vara alltför komplicerat. Till grund för utkastet har istället lagts principen, att varje grupp erhåller ett område för sig, där den står som ensam berättigad i förhållande till allmänheten. Härvid har de utövande konstnärernas rätt begränsats till en befogenhet att bestämma om inspelnings- och utsändningsåtgärder, som ske samtidigt med konstnärens personliga framträdande. Gentemot den som använder grammofonskivor för offentlig återgivning är grammofonfabrikanten ensam rättsägare; dennes rätt har här bestämts till ett anspråk på ersättning. Och gentemot den som återutsänder eller offentligt återgiver radioutsändningar står radioföretaget som ensamt berättigat, och detta även om

¹ DA 1955 s. 52 ff. och 194 ff.

² Jfr International Labour Review, Vol. LXXIII — No. 3 (mars 1956) s. 252 ff.

utsändningen exempelvis avser grammofonmusik. Radioföretagen ha här erhållit en ensamrätt med avseende å sina sändningar; rätten till offentlig återgivning gäller dock endast i fråga om televisionsutsändningar. Utöver nu nämnda befogenheter ha grammofonfabrikanterna och radioföretagen även erhållit skydd mot obehöriga inspelningsåtgärder.

Utkastet upptager jämväl ett stadgande till skydd för de utövande konstnärernas ideella intressen; i denna del har utkastet emellertid icke vunnit enhälligt anslutning.

I diskussionen kring utkastet har från många håll riktats stark kritik mot det sätt, på vilket de utövande konstnärernas rätt reglerats. Särskilt har som en brist ansetts att dessa icke erhållit någon sådan rätt till ersättning vid offentlig återgivning av grammofonskivor, som enligt utkastet skall tillkomma grammofonfabrikanterna. Å andra sidan har man medgivit att det icke är förenligt med utkastets systematik, att de utövande konstnärerna skulle äga att jämsides med grammofonfabrikanterna göra gällande ersättningsanspråk mot dem som använda skivorna. I detta läge har framlagts förslag att — i anslutning till den praxis som i flera länder utbildat sig — reglera frågan så, att grammofonfabrikanterna alltjämt stå som ensamma berättigade i förhållande till dem som använda skivorna, men att de utövande konstnärerna erhålla rätt till andel i utgående ersättningsbelopp; deras anspråk skulle alltså icke riktas mot dem som använda skivorna utan mot fabrikanterna. I diskussionen har detta förslag tilldragit sig stort intresse.

Svenska regeringens yttrande över Romutkastet

I sitt yttrande över utkastet anförde den svenska regeringen bland annat, att detta utgjorde ett betydelsefullt steg framåt i strävandena att på området införa en internationell reglering. Utkastet tillgodosåge dock icke i tillräcklig grad de utövande konstnärernas intressen. Skyddsreglerna borde här utformas så, att de bleve av direkt ekonomiskt värde för konstnärerna. I anslutning härtill föreslogs, att dessa skulle erhålla en principiell rätt till ersättning då grammofoninspelningar återgäves offentligt. I anledning av utkastets bestämmelser om rätt för grammofonfabrikanter att uppbära ersättning i sådant hänseende anfördes, att regeringen kunde överväga att i svensk rätt införa regler härom. Beträffande det tekniska anordnandet av förevarande ersättningsrättigheter förordades regler, som i huvudsak överensstämde med det förut berörda, i den internationella diskussionen framkomna förslaget i ämnet. Åt ländernas nationella lagstiftning borde överlämnas att avgöra, i vilka fall av offentlig återgivning ersättning skulle utgå. I övrigt framfördes icke väsentliga anmärkningar mot utkastet; dock förordades att skyddet för de utövande konstnärerna mot obehörig inspelning utsträcktes till att omfatta skydd mot obehörig kopiering av gjorda inspelningar. Yttrandet är som bilaga fogat till betänkandet.

C. Framställningar om införande av skyddsbestämmelser i svensk rätt

1. De utövande konstnärerna

Såsom förut anförts aktualiserades frågan om skydd för de utövande konstnärerna under mitten av 1920-talet. I anslutning till ett av den i Rom år 1928 för revision av Bernkonventionen hållna konferensen uttalat önskemål, att de regeringar som deltagit i konferensens arbete måtte undersöka möjligheterna av att införa bestämmelser på området, berördes frågan i 1929 års betänkande (s. 23). De sakkunniga ansågo sig emellertid ej ha anledning att närmare gå in på spørsmålet och uttalade, att en särskild undersökning i ämnet kunde anstå i avvaktan på att problemet mera allmänt upptogs till behandling i andra länder.

Hos de sakkunniga, som hade att förbereda Sveriges deltagande i den följande, sedermera i Bryssel år 1948 hållna konferensen för revision av Bernkonventionen, framförde Svenska musikerförbundet år 1935 önskemål om lagbestämmelser, som gäve musikerna rätt till ersättning då deras prestationer utnyttjades genom grammofon, radio och ljudfilm. Från Svenska teaterförbundet begärdes vid samma tid bestämmelser till skydd för de utövande konstnärernas rättsliga ställning i allmänhet, varvid bland annat anfördes att konstnärens samtycke borde krävas för utnyttjande av hans prestation vid sådana tillfällen, då den genom tekniska hjälpmedel finge en spridning av annan art eller omfattning än han vid prestationens utförande räknat med. Frågan behandlades därefter i 1937 års promemoria. I denna förordades i princip, att bestämmelser infördes med syfte att skydda utövande konstnärer mot att deras prestationer olovligen återgavos genom mekaniska tal- och musikinstrument, radio eller ljudfilm; jämväl till skydd för deras ideella intressen borde stadganden meddelas.

Hos kommittén ha musikerförbundet och Svenska teaterförbundets fackorganisation därefter gjort flera framställningar om lagstiftning i ämnet.

2. Grammfonfabrikanterna

Redan i samband med förarbetena till 1919 års lagar framförde den svenska grammofonindustrien krav bland annat på skydd mot kopiering av dess produkter. Sådant ansågs dock av 1914 års sakkunniga icke kunna beredas genom den upphovsmannarättsliga lagstiftningen, och frågan upptogs icke heller i annat sammanhang.

I skrivelse till Kungl. Maj:t år 1935 begärde grammofonindustrien ånyo rättsskydd för sin verksamhet. Ämnet behandlades i 1937 års promemoria; det framhölls att goda skäl talade för att ett självständigt skydd bereddades åt grammofonfabrikanterna och det tillstyrktes att frågan gjordes till föremål för undersökning.

Hos kommittén har grammofonindustrien genom sin år 1936 upprättade organisation »Svenska gruppen av The International Federation of the Phonographic Industry» gjort åtskilliga framställningar om lagstiftning på området.

D. Principiella synpunkter

Då det gäller att mera principiellt taga ställning till frågan, hurvida skydd för nu åsyftade grupper bör införas i svensk lagstiftning, påkallar i första hand spørsmålet om en reglering av de *utövande konstnärernas* rättsställning uppmärksamhet. Utvecklingen torde här ha gått i riktning mot att det befogade i de framställda skyddsanspråken alltmera erkänts. Att, såsom tidigare skett i olika sammanhang, motivera dessa från upphovsmannarättsliga synpunkter är visserligen knappast möjligt; även om, såsom vid 4 § anförts, undantagsvis ett annat bedömande kan ifrågakomma beträffande regiärbete, är en utövande konstnärs framförande av ett verk i allmänhet ej ett skapande av det slag, som grundlägger upphovsmannarätt. I viss mening är dock här fråga om konstnärliga prestationer besläktade med dem som skyddas inom upphovsmannarätten; stundom kan en utövande konstnärs tolkning av ett verk skattas högre än verket självt. Det synes därför uppenbart att sådana prestationer böra skyddas mot obehöriga utnyttjanden; det praktiska behovet härav gör sig med stor styrka gällande. Det kan visserligen invändas att utövande konstnärers prestationer mången gång ha karaktär av rutinmässigt arbete snarare än av konstnärliga tolkningar. Inom upphovsmannarätten och angränsande områden anses emellertid skydd böra beredas oberoende av om prestationen ur konstnärlig synpunkt är av högre eller lägre värde. Skyddet för de utövande konstnärerna bör därför avse alla slags framträdanden.

Även för *grammofonindustriens* del synas anspråken på rättsskydd i vissa hänseenden motiverade. Att dessa ej heller kunna hämta stöd i upphovsmannarätten är visserligen tydligt. Ur andra synpunkter är emellertid skydd befogat. Den verksamhet, som resulterar i de färdiga grammofonskivorna, är av synnerligen komplicerad beskaffenhet. Den innefattar val av repertoar och utövande konstnärer, anordnande av lokaliteter med lämpliga akustiska förhållanden, inspelningen som kräver mångahanda arrangemang, slutligen framställningen av matrisen och avdragen av denna, själva skivorna. Uppenbarligen kräves härför uppdriven teknik, behärskad av konstnärlig smak. Kostnaderna för fabrikationen äro också betydande. Att utomstående skulle ha rätt att utan vidare tillgodogöra sig resultaten av en sådan verksamhet kan icke vara riktigt. Även här föreligger ett starkt praktiskt behov av skydd. Helt allmänt synes därför böra gälla, att grammofonfabrikanter skyddas mot obehörigt utnyttjande av de färdiga produkterna. Av nu an-

förda skäl bör sådant skydd beredas även för andra slags ljudupptagningar, främst sådana som ske på ljudfilm.

Principiellt kunna samma skäl åberopas även till förmån för *radioföretagens* skyddsanspråk. Med hänsyn till svenska förhållanden är behovet av en reglering på området visserligen mindre framträdande. Av skäl, som utvecklas i det följande, har kommittén ansett sig det oaktat böra i sitt slutliga förslag upptaga vissa bestämmelser i ämnet.

E. Olika förslag om skyddets anordnande

Om man sålunda kan fastslå att principiell grund finns för de framförda skyddskraven, kunna olika meningar råda om hur långt skyddet i olika hänseenden skall gå och hur detta eljest skall anordnas. Under utredningsarbetets gång ha hithörande frågor upptagits till ingående undersökningar i den internationella diskussionen, och nya synpunkter och uppslag ha efter hand framkommit. Kommitténs slutliga ställningstagande till förevarande spörsmål bör därför ses mot bakgrunden av den utveckling som sålunda ägt rum.

Köpenhamnsutkastet 1949

Redan på ett tidigt stadium hade de nordiska auktorrättskommittéerna enat sig om att i det gemensamma lagförslaget upptaga tämligen vittgående skyddsbestämmelser till förmån för utövande konstnärer. Enligt den avfattning dessa bestämmelser fått i Köpenhamnsutkastet åtnjöt en utövande konstnär dels skydd mot obehörig inspelning och utsändning av sitt originalframträdande, dels skydd mot otillåten kopiering av gjorda inspelningar och dels rätt till ersättning då hans inspelningar återgavos offentligt. Sistnämnda regel innebar att ersättning skulle utgå såväl då grammofonskivor spelades offentligt som då filmer visades för allmänheten. För grammofonfabrikanternas del upptog utkastet ett förbud mot obehörig kopiering av deras produkter. I den danska texten hade fabrikanterna dessutom tillerkänts en rätt till ersättning då grammofonskivor användes för radioutsändningar; förslaget innebar i denna del en kodifiering av den praxis, som på grundval av gällande danska bestämmelser om fabrikanternas rätt redan utbildat sig.

Stockholmsmötet 1955

Vid tiden för Köpenhamnsutkastets utarbetande hade förberedelserna till en internationell reglering på området visserligen pågått under en följd av år, men något resultat av dessa kunde ej skönjas och ej heller kunde något

antagande göras om efter vilka principer en blivande reglering komme att utformas. De nordiska kommittéernas förslag hade därför tillkommit tämligen oberoende av dessa förberedelser och framstod som en speciellt för det nordiska rättsområdet utformad reglering av hithörande spørsmål. Sedan det förut nämnda Romutkastet ett par år senare framlagts, blev det emellertid uppenbart att reglernas utformning borde tagas under förnyat övervägande. Frågan härom utgjorde ett viktigt överläggningsämne vid det nordiska auktorrättsmötet i Stockholm 1955.

Till mötet hade kommittén utarbetat vissa förslag till ändringar i och tillägg till Köpenhamnsutkastets förevarande bestämmelser. Av skäl som anföras i det följande hade kommittén därvid ansett, att bestämmelserna borde anpassas till Romutkastets systematik och innehåll, beträffande de utövande konstnärerna dock under beaktande av den kritik som framkommit mot detta. Kommitténs förslag inneburo bland annat, att de utövande konstnärernas rätt till ersättning för offentlig återgivning av inspelningar begränsades till det fallet att grammofonskivor användas för radioutsändningar, att även grammofonfabrikanterna erhöilo rätt till ersättning vid sådan användning samt att de utövande konstnärernas rätt i förevarande hänseenden utformades som ett anspråk på andel i de till grammofonfabrikanterna utgående ersättningarna. Vidare hade i de nya förslagen inlutit bestämmelser till skydd för radioföretag, i huvudsak motsvarande de i Romutkastet upptagna.

Vid Stockholmsmötet visade det sig emellertid, att enighet icke kunde uppnås om vilken ställning man borde intaga i anledning av det förändrade läget. Särskilt gjorde sig motsättningar gällande beträffande spørsmålet om de utövande konstnärernas rätt samt frågan om grammofonfabrikanternas rätt till ersättning. Till de svenska förslagen i dessa delar anslöt sig den finska delegationen. På danskt håll syntes man emellertid närmast benägen att lämna hithörande frågor oreglerade i avvaktan på den internationella utvecklingen. Enligt den norska uppfattningen borde vissa praktiskt betydelsefulla sidor av förevarande problemkomplex — nämligen spørsmålet om konstnärernas och grammofonfabrikanternas rätt till ersättning vid utnyttjande av musikutföranden och musikinspelningar — lösas efter helt andra linjer än den som hittills framkommit; förslag till lagstiftning i sådant hänseende hade utarbetats inom det norska Kirke- og undervisningsdepartementet. Om en internationell reglering komme till stånd, kunde man dock överväga att ansluta sig till denna; den tillämnade särskilda lagstiftningen vore därför avsedd att bli provisorisk. Med hänsyn till svårigheten att kombinera denna med särskilda skyddsregler inom ramen för den upphovsmannarättsliga lagstiftningen vore man mest böjd för att tills vidare låta dessa helt utgå.

Den inställning i saken, som sålunda kommit till uttryck från dansk och norsk sida, har föranlett kommittén att till förnyat övervägande upptaga

spörsmålet, huruvida och i vilken form rättsskydd för nu åsyftade grupper för närvarande bör införas i svensk rätt. Att hela frågan uppskjutes i avvaktan på den internationella utvecklingen kan kommittén dock icke förorda. Det är sålunda uppenbart att dessa grupper, främst de utövande konstnärerna, äro i starkt behov av att skyddsregler så snart som möjligt införas. Ett ytterligare uppskov skulle av dem uppfattas som en svår motgång. Kommittén vill därför livligt tillstyrka, att en reglering införas redan nu.

Vad härefter angår frågan om skyddsreglernas utformning har kommittén övervägt, huruvida en lösning i enlighet med *det i Norge framlagda förslaget* kunde vara lämplig även för svenska förhållanden. Förslaget bygger på uppfattningen, att den viktigaste frågan på området är att bereda musikerna ersättning, då deras prestationer utnyttjas på mekanisk väg; det ansluter sig här till den förut berörda tankegången, att det ur sociala och kulturella synpunkter är angeläget att musikerkåren som helhet får kompensation för bruket av s. k. mekanisk musik. Tekniskt löses frågan så att avgift lägges på allt sådant bruk; influtna belopp gå till en fond, vilken i första hand skall användas till stöd åt norska utövande konstnärer och deras efterlevande. Från fonden skall även utgå ersättning till de norska grammofonfabrikanterna. I övrigt upptager förslaget icke några bestämmelser om skydd för de förevarande grupperna. Det torde dock vara avsett att i den upphovsmannarättsliga lagstiftningen behålla ett förbud mot olovlig kopiering av grammofonskivor. Vidare torde man ha utgått från att utövande konstnärer i vissa fall skola kunna beivra illojala utnyttjanden under återopande av allmänna rättsgrundsatser.

Vid bedömande av förslaget är främst att beakta vad detta innebär för de utövande konstnärernas del. Till en början må uppmärksammas att det norska systemet, såsom redan antytts, icke avser att fullständigt lösa frågan om rättsskydd för dessa. Om man tills vidare bortser härifrån, kan man ur mera principiella synpunkter jämföra systemet med den lösning av frågan som eljest brukar förordas. Enligt denna erhåller den utövande konstnären en rätt till sin prestation, besläktad med den rätt som en upphovsman äger till sitt verk. I kraft härav kan konstnären motsätta sig vissa utnyttjanden av prestationen, t. ex. olovlig inspelning, samt begära ersättning för andra utnyttjanden, t. ex. offentlig återgivning av prestationen genom tekniska hjälpmedel. De utövande konstnärerna erhålla sålunda subjektiva rättigheter av vanlig privaträttslig natur. Man utgår visserligen från att dessa rättigheter i regel komma att utövas av organisationer, men principiellt tillvarataga dessa härvid medlemmarnas subjektiva rättigheter. I motsats härtill innebär det norska systemet, att den enskilde konstnären icke erhåller någon rätt till sin prestation, vare sig av privaträttslig eller annan natur. Det är alltså tillåtet för allmänheten att, såvitt angår förhållandet till konstnären, fritt utnyttja hans prestationer i de avseenden

varom nu är fråga. För sådant utnyttjande skall däremot utgå en avgift, som tillfaller den förut nämnda fonden. Anordningen innebär närmast en beskattning av den mekaniska musiken, oavsett dess ursprung, till förmån för den norska musikerkåren i dess helhet.

Vid en jämförelse mellan de båda systemen är vidare av vikt att uppmärksamma, hur de verka i förhållande till utländska konstnärer. Enligt gängse uppfattning böra dessa principiellt vara likställda med landets egna konstnärer, låt vara att de utländska konstnärernas rätt i sådant hänseende är beroende av att erforderliga internationella överenskommelser föreligga. Bestå sådana överenskommelser, går alltså en stor del av de ersättningar, som allmänheten erlägger för utnyttjande av de konstnärliga prestationerna, till utländska artister. I gengäld få det egna landets konstnärer ersättning från andra länder, där deras prestationer återgivs. I motsats härtill är det norska systemet nationellt begränsat. Avgifter utgå visserligen även i fråga om utländska prestationer, men samtliga avgifter tillfalla det egna landets artister.

Enligt kommitténs mening är det norska systemet förenat med vissa fördelar. Det torde sålunda vara lättare att administrera än en ordning som bygger på subjektiva rättigheter. En annan vinst är att utgående ersättningar komma att stanna inom landet; i ett mindre land som använder övervägande utländska inspelningar är denna synpunkt av vikt. Slutligen må beaktas, att fördelningen av influtna medel kan ske på ett friare sätt och med hänsyn till musiklivets intressen i stort.

Mot systemet kunna emellertid riktas invändningar. Främst gäller att detta, såsom berörts, icke innefattar någon reglering av de utövande konstnärernas rättigheter utan närmast innebär en ur sociala och kulturella synpunkter motiverad beskattning till deras förmån. Enligt kommitténs mening äga de utövande konstnärerna emellertid en verklig rättsgrund för sina anspråk, nämligen att den enskilde konstnärens tolkning av verket utgör en skyddsvärd prestation. Lagstiftningen på området bör då utformas så, att konstnärerna erhålla ett privaträttsligt skydd för sina prestationer. Till denna principiella synpunkt kunna fogas praktiska skäl. Såvitt angår frågan om ersättning åt de utövande konstnärerna, torde en privaträttslig ordning till sina praktiska verkningar visserligen icke alltför mycket skilja sig från ett avgiftssystem. Spörsmålet om skydd för de utövande konstnärerna rymmer emellertid även andra problem, främst frågan om skydd mot obehöriga inspelnings- och utsändningsåtgärder. I dessa delar är det knappast tänkbart att anordna skyddet på annat sätt än i form av regler, som omedelbart giva den enskilde konstnären rätt att ingripa. I och för sig vore det möjligen tänkbart att reglera frågan så, att de utövande konstnärerna i sist berörda avseenden erhålla subjektiva rättigheter, medan deras intressen såvitt angår ersättningar tillgodoses genom ett avgiftssystem. I praktiken förekomma emellertid vissa gränsfall, som med en sådan reglering skulle

vålla svårigheter. Som exempel kan tagas det fallet att en grammofonskiva kopieras på film. Enligt det norska systemet skall avgift utgå då så sker. Men konstnären bör även äga rätt att motsätta sig åtgärden; en sångare bör exempelvis kunna förhindra att en av honom gjord inspelning användes för att giva illusion åt att en filmskådespelare framför verket (s. k. dubbing). Man kan emellertid icke hindra att konstnären lämnar sitt medgivande till förfarandet mot att han erhåller ersättning. I dylikt fall skulle alltså uppstå skyldighet för filmproducenten att betala två gånger. Även andra fall äro tänkbara, där ett kombinerat system av subjektiva rättigheter och avgifter kan medföra dubbelbetalning. Att detta icke är tillfredsställande är tydligt.

Mot det norska systemet kan vidare anföras att en internationell reglering i ämnet måste uppbyggas på privaträttslig grund. De skäl, som motivera ett rättsskydd på detta område, äga internationell giltighet, och en reglering därav, som genomföres i ett land, bör vara så beskaffad att den kan inordnas i en genom konventioner tillskapad internationell ordning. Om de nordiska länderna eller något av dem genomförde en nationell lagstiftning i ämnet på privaträttslig grund, skulle detta utan tvivel vara ett steg framåt mot en internationell reglering. I fråga om en ordning sådan som den i Norge föreslagna är det däremot att befara, att den skulle motverka strävandena efter en internationell reglering, enär den innebär ett slags *modus vivendi* som måste antagas minska intresset för det mera långsiktiga arbetet på att reglera frågan internationellt.

Av anförda skäl har kommittén stannat för att man bör fasthålla vid grundtanken i Köpenhamnsutkastet, att förevarande område helt regleras inom privaträtten. Vad angår reglernas innehåll kan enligt kommitténs mening antagas, att en blivande konvention anordnas i stort sett efter de principer, som kommit till uttryck i Romutkastet och i diskussionen kring detta. Kommittén har därför utformat reglerna i nära anslutning till sagda principer, varvid dock beaktats vissa förhållanden som ur svensk synpunkt motivera vissa jämkningar i dessa.

F. Kommitténs slutliga förslag

1. De utövande konstnärerna

Såsom förut antytts är vid en reglering av de utövande konstnärernas rättsställning ur principiell synpunkt grundläggande, att de erhålla skydd mot att deras framträdanden obehörigen inspelas eller genom tekniska anordningar, främst radio och television, utsändas från den lokal där framträdandet äger rum. Ett dylikt skydd bör sålunda införas. En utövande konstnär bör vidare skyddas mot att av honom gjorda inspelningar obehö-

rigen kopieras. Han bör sålunda kunna förhindra, att dessa utkomma i piratupplagor eller utan hans samtycke användas till ljudfilmer; som ett annat exempel kan nämnas att en filmskådespelare bör kunna motsätta sig, att av honom för en viss film inspelade scener kopieras på andra filmer.

Skydd i nu nämnda hänseenden är erforderligt icke blott mot tredje man utan även mot den som engagerat konstnären för visst framträdande. Konstnären bör sålunda kunna förhindra, att medkontrahenten utnyttjar detta utöver vad som är avsett i avtalet; ofta bestämmes honoraret med hänsyn till vad avtalet härutinnan innehåller.

Vad angår skyddet mot kopiering av inspelningar har inväntats att sådant vore obehövt, om den företagare som gjort inspelningen äger ett självständigt skydd mot kopiering av denna; i så fall, anföres det, inskrider nämligen denne mot obehöriga kopieringar. Det synes emellertid klart att konstnären även här har ett berättigat intresse att själv kunna ingripa; företagaren kan av olika skäl underlåta detta. En rätt för konstnären i berörda hänseende utgör vidare grund för att i förekommande fall fordra skadestånd. Slutligen kan konstnären, såsom nyss antytts, tänkas ha intresse att åberopa skyddet mot företagaren själv.

Det har tidigare anförts att huvudfrågan på förevarande område är den, huruvida utövande konstnärer böra erhålla någon rätt med avseende å offentligt återgivande av deras inspelningar. Själva göra de gällande att de böra äga ensamrätt att bestämma om sådan återgivning. Av praktiska skäl synes emellertid knappast kunna komma ifråga, att exempelvis musiker skulle äga bestämma i vilken omfattning deras grammofoninspelningar få användas då grammofonmusik spelas för allmänheten. I praktiken inskränker sig diskussionen också till frågan, huruvida konstnärerna i hithörande fall böra erhålla rätt till ersättning.

Vid bedömning av detta spörsmål göra sig olika synpunkter gällande i fråga om utövande konstnärer som medverka vid inspelning av filmer, å ena, samt utövande konstnärer som medverka vid inspelning av grammofonskivor och liknande, å andra sidan.

Vad angår den förra gruppen är att märka, att *kommersiella spelfilmer* — för andra filmer torde spörsmålet sakna praktisk betydelse — endast utnyttjas av filmföretagen själva eller av personer eller företag, till vilka dessa uthyra filmerna. Redan enligt gällande rätt finns därför möjlighet för dem som medverka i en film att genom förbehåll om royalty på intäkterna av filmens visning uppnå samma resultat som om de ägde en självständig ersättningsrätt mot dem som visa filmen. Sådana förbehåll göras dock sällan, och detta tyder på att de medverkande föredraga att erhålla ersättning i annan form. Men även om de i en framtid skulle vilja övergå till ett system, där ersättningen sattes i relation till den omfattning i vilken filmerna visas, är det på grund av anförda förhållande icke för dem erforderligt att äga tillgång till en särskild ersättningsrätt av nyssnämnt slag. Krav

på en sådan framföras också mera sällan och ha i den internationella diskussionen icke vunnit nämnvärt beaktande.

I fråga om *grammofonskivor* gäller däremot att de, som använda dem för offentlig återgivning, i allmänhet köpa skivorna i detaljhandeln och således icke komma i något rättsförhållande vare sig till vederbörande grammofonfabrikanter eller till de utövande konstnärer som medverkat i inspelningen. Enligt gällande rätt sakna dessa därför möjlighet att betinga sig någon ersättning för det offentliga återgivandet av skivan.¹

Enligt kommitténs mening tala åtskilliga skäl för att musikerna erhålla rätt till ersättning då deras grammofoninspelningar återgivs offentligt. Redan den principiella synpunkten, att här är fråga om ett utnyttjande av en skyddsvärd prestation, kan åberopas till förmån härför. Härtill kommer att det tilltagande bruket av s. k. mekanisk musik medfört en försämring av musikeryrkets villkor. Utvecklingen har minskat behovet av att för musikutföranden anlita musiker och lett till ett avsevärt bortfall av arbetstillfällen för kåren. Rekryteringen till yrket har också försvårats. Denna utveckling är olycklig icke minst ur allmänna kulturella synpunkter. För att upprätthålla den elit av yrkesmusiker, på vilka ett aktivt musikliv ytterst vilar, fordras nämligen ett brett rekryteringsunderlag. Ur förevarande synpunkt är det därför angeläget, att åt musikerna beredes en viss kompensation för det bruk av deras prestationer som sker genom den mekaniska musiken. Att skapa en ordning som medgiver detta är enligt kommitténs mening en viktig uppgift för den nya lagstiftningen.

Principiellt borde ersättningsrätt föreligga vid varje offentlig återgivning av grammofonskivor. Av praktiska skäl bör rätten dock begränsas; enligt kommitténs mening bör ersättning utgå endast då grammofonskivor användas för radioutsändningar. Det kunde visserligen ifrågakomma att medgiva ersättning även då skivor eljest spelas för ett betydande antal åhörare, t. ex. vid en större idrottsfest. Ett annat fall, där ersättningsrätt kunde tänkas, är då grammofonskivor användas för s. k. industrimusik; antalet åhörare i den lokal där musiken utföres behöver här icke vara så stort, men genom att skivorna användas dag efter dag kan utnyttjandet ändå bli ganska intensivt. Det utnyttjande av skivorna, som sker då dessa spelas i radio, är emellertid ur den synpunkt varom nu är fråga av ojämförligt mycket större betydelse än alla andra användningssätt. Ett handhavande av en till detta fall begränsad ersättningsrätt kräver heller icke någon dyrbar inkasseringsorganisation. Så är däremot förhållandet med en rätt till ersättning, som skulle rikta sig mot ett större antal »musikförbrukare». Därest ersättningsrätten utsträcktes till att omfatta även sist avsedda fall, skulle detta därför troligen i praktiken icke få det ekonomiska värde som man måhända räknat med.

Frågan hur ersättningsrätten tekniskt bör anordnas sammanhänger med

¹ Jfr NJA 1949 s. 645.

spörsmålet huruvida grammofonfabrikanterna böra erhålla en liknande rätt, en fråga som behandlas i det följande.

De utövande konstnärerna begära skydd icke blott i ekonomiskt hänseende utan även för de *ideella intressen*, som stå på spel då deras prestationer utnyttjas på mekanisk väg. I denna del framföras krav på att de erhålla samma rättigheter som allmänt anses böra tillerkännas upphovsmännen. Främst är här fråga om rätt för den enskilde konstnären att få sitt namn angivet i samband med att prestationen reproduceras och att motsätta sig att denna återgives på ett sätt som kränker hans konstnärliga intressen.

Från de företags sida, som utnyttja konstnärliga framträdanden genom inspelning eller utsändning, har i den internationella diskussionen gjorts gällande att särskilda stadganden i sådant syfte icke äro behövliga. Det anföres sålunda att det ligger lika mycket i företagarnas som i de utövande konstnärernas eget intresse, att en återgivning av ett konstnärligt framträdande gör full rättvisa åt detta. Å andra sidan kunna lagbestämmelser på området, framhållas det, ställa företagarna i alltför stort beroende av konstnärerna. Som exempel har nämnts det fallet, att ett radioföretag nedlagt stora kostnader på att låta en solist med orkester repetera in en bandupptagning, som senare skall sändas ut; radioföretaget riskerar, sägs det, att solisten förbjuder utsändning, emedan han anser sig ha varit indisponerad vid inspelningen.

Vad angår svenska förhållanden torde erfarenheten ha ådagalagt ett visst behov av skydd för de utövande konstnärernas ideella intressen. Såsom exempel kan nämnas, att i ett uppmärksammat fall en filmproducent åstadkommit en film genom klipp ur tidigare filmer och utan att tillfråga de medverkande filmskådespelarna. Klippen ha sammanställts på sådant sätt att de ursprungliga, allvarligt syftande rollgestaltningarna kommit att framstå såsom parodier och karikatyrer, en tragisk scen fått en skabrös innebörd o. s. v. Även utanför filmens område kunna fall tänkas, där skydd på området framstår som önskvärt. En grammofoninspelning kan sålunda vara så undermålig, att det skulle skada konstnärens anseende om skivorna salufördes. Vid en reglering av de utövande konstnärernas rättsställning synas därför även böra införas bestämmelser till skydd för deras nu berörda intressen. Det finns knappast skäl att antaga, att i dessa fall mer än då fråga är om upphovsmäns rätt skulle föreligga risk för att sådana bestämmelser skulle missbrukas eller erhålla icke avsedd tillämpning.

2. *Grammofonfabrikanterna*

Skyddet för grammofonfabrikanterna bör i första hand innefatta ett förbud mot obehörig kopiering av deras produkter. Behovet härav synes under senare tid ha blivit mer framträdande än tidigare; det lär sålunda före-

komma att grammofoninspelningar utan tillstånd kopieras på reklamfilmer och liknande.

Ur praktisk synpunkt är emellertid även här ett viktigare spörsmål, huruvida fabrikanterna böra erhålla rätt till ersättning då deras skivor återgivas offentligt. I första hand uppkommer här fråga, om ersättning bör utgå då grammofonskivor användas i radioutsändningar.

Till en början må anmärkas, att gällande svensk rätt icke giver fabrikanterna möjlighet att genom förbehåll å skivorna betinga sig ersättning i förevarande hänseende.¹

Såsom grund för sina ersättningsanspråk bruka grammofonfabrikanterna åberopa, att den flitiga användningen av grammofonmusik i radio vållar dem förfång genom att den minskar allmänhetens efterfrågan på grammofonskivor. Från radions sida bestrides detta; stundom göres gällande att grammofonmusiken i radio tvärtom innebär en fördel för fabrikanterna genom att den utgör reklam för de spelade skivorna. Av fabrikanterna framhålles här till att man som reklam icke kan betrakta åtgärder beträffande vilka, såsom i förevarande fall, säljaren saknar bestämmanderätt och alltså möjlighet att påverka den förmenta reklamens innehåll, utformning och placering i tiden. Som belysande fall anföres att radioföretagen ur sina stora skivarkiv kunna välja skivor, som icke finnas i lager ens hos de största detaljhandlarna i branschen; utsändningen saknar då värde ur försäljningssynpunkt. Vidare förekommer att populära skivor spelas så ofta, att de som från början haft lust att köpa skivan tappa intresset härför; för vederbörande fabrikant innebär utsändningen då en direkt nackdel.

Enligt kommitténs mening är det knappast möjligt att åstadkomma en tillfredsställande utredning, huruvida och i vad mån fabrikanterna verkligt lida förfång genom att deras skivor spelas i radio. Ej heller synes ett antagande härom kunna göras med någon grad av sannolikhet. Att på den grund som nu åberopats bygga en ersättningsrätt för fabrikanterna torde därför icke böra komma ifråga.

En ersättningsrätt framstår däremot som motiverad ur följande synpunkter. Den moderna radion når med sina sändningar en publik omfattande hundratusentals, stundom miljontals lyssnare. För att kunna tillhandahålla så goda program som möjligt uppbära radion licensavgifter till betydande belopp. Ett väsentligt inslag i programmen utgöres av musik, och lyssnarna ha här ett krav att få del av värdefulla konserter och solistframträdanden. Radion anordnar också direktutsändningar av sådana programpunkter; dessa äro ofta synnerligen kostsamma att arrangera. Delvis infriar radion emellertid sin skyldighet att giva lyssnarna goda musikprogram helt enkelt genom att spela kommersiella grammofonskivor. Härigenom gör radion avsevärda besparingar, men detta är möjligt endast genom att radion kan utnyttja det arbete och de kostnader, som grammofon-

¹ Se det förut citerade rättsfallet i NJA 1949 s. 645.

fabrikanterna nedlagt på att framställa skivorna. Det är då knappast tillfredsställande, att detta skall kunna ske utan att radion erligger annat vederlag än den i sammanhanget helt obetydliga ersättningen för skivornas inköp i detaljhandeln; i viss mån kan radion här sägas göra en vinst på grammofonfabrikanternas bekostnad. Från en annan synvinkel sett innebär det sagda, att radion icke bidrager till den för kulturlivet värdefulla verksamhet för inspelning av musik, som bedrivs av grammofonfabrikanterna, annat än med de nämnda mycket obetydliga belopp, som erläggas för skivornas inköp; i huvudsak finansieras denna verksamhet av den skivinköpande allmänheten i övrigt. Med hänsyn till det synnerligen intensiva utnyttjande av skivorna som sker i radion är det emellertid skäligt, att radions bidrag till denna finansiering ökas. Från de svenska grammofonfabrikanternas sida har framhållits att denna synpunkt är av särskild betydelse i ett land med så liten folkmängd som Sverige, där de ekonomiska möjligheterna att verkställa i nationellt kulturellt hänseende önskvärda inspelningar av klassisk och folklig repertoar ha sin givna begränsning; i anslutning härtill har uttalats, att om ersättning komme att utgå från radion, medlen i första hand torde komma att nyttjas för inspelningar av nu antydd art.

Erinras må i detta sammanhang om det förut berörda förhållandet, att fabrikanterna i de flesta västeuropeiska länderna erhålla ersättning från radioföretagen; så är fallet i Belgien, Danmark, England, Frankrike, Holland, Irland, Italien, Norge, Schweiz, Spanien, Västtyskland och Österrike. I åtskilliga av dessa länder är rätten till ersättning direkt reglerad i lag; ehuru hithörande regler härvid utformats på olika sätt, torde de ytterst grunda sig på övertväganden av den art som nu antytts.

Av anförda skäl har kommittén funnit sig böra förorda ett stadgande om rätt för grammofonfabrikanter att erhålla ersättning då deras grammofonskivor spelas i radio.

Från grammofonfabrikanternas sida göres gällande, att ersättning bör utgå även då deras skivor eljest spelas offentligt. Atminstone då fråga är om mera intensiva utnyttjanden — främst då återgivningen sker inför ett betydande antal åhörare — kunna principiellt till förmån härför åberopas samma synpunkter, som föranleda att rätt till ersättning bör erkännas i förhållande till radion. De skäl, som motivera att utövande konstnärers rätt till ersättning för återgivning av grammofonmusik begränsas till fall då skivorna spelas i radio, äga emellertid motsvarande giltighet för grammofonfabrikanternas del.

Av det anförda framgår, att enligt kommitténs mening såväl utövande konstnärer som grammofonfabrikanter böra erhålla ersättning då grammofonskivor spelas i radio. Ett särskilt spörsmål är, hur dessa rättigheter tekniskt böra anordnas.

Naturligast kunde här synas vara, att båda grupperna erhålla en direkt

mot radioföretaget riktad rätt att kräva ersättning. Såsom framhållits i diskussionen kring Romutkastet, är det emellertid av praktiska skäl viktigt att här liksom eljest på förevarande område begränsa antalet omedelbart berättigade; man bör skapa en ordning som gör det möjligt för radion att nå uppgörelse utan att behöva förhandla med flera rättsägare än som är nödvändigt. I diskussionen har därför föreslagits, att allenast den ena gruppen förklaras ersättningsberättigad i förhållande till radion, medan den andra gruppen erhåller en rätt till *andel* i utgående ersättningar. För berörda rättsägare själva torde det nämligen knappast vara av större betydelse vilka som förhandla med radion; inom vissa gränser torde det vara tämligen givet vad som av licensmedel bör utgå för radions rätt att använda grammofonskivor, och detta oberoende av vilka som göra ersättningsrätten gällande. Däremot är frågan om fördelningen av utgående ersättningsbelopp av stor vikt för intressenterna, men denna fråga äger icke något egentligt samband med spörsmålet vilka som i första hand böra äga uppbära beloppen av radion.

Då det gäller att avgöra, vilkendera gruppen som i förhållande till radion bör stå som berättigad, kan det synas principiellt riktigast att rätten tilllägges de utövande konstnärerna; att så sker har förordats i 1954 års tyska förslag. Åtskilliga skäl tala emellertid för att rätten utövas av grammofonfabrikanterna. På en grammofonskiva finns fabrikatet angivet, och radioföretaget vet därför vilka grammofonfabrikanter som äro ersättningsberättigade. Däremot kan det för företaget vara svårt och i vissa fall omöjligt att fastställa vilka konstnärer som medverkat vid inspelningen. Vidare är att märka, att det från grammofonindustriens sida endast är fråga om ett fåtal ersättningskrävande, huvudsakligen de större välkända grammofonbolagen; dessa äro dessutom fast organiserade och kunna ingå för samtliga medlemsföretag bindande överenskommelser. De utövande konstnärerna sakna ännu sammanslutningar, som kunna uppträda på samtliga rättsinnehavares vägnar. Slutligen må anföras att en ordning, enligt vilken grammofonfabrikanterna äro primärt berättigade till ersättning men till konstnärerna avstå andel av influtna belopp, redan vunnit praktisk tillämpning i åtskilliga kulturländer och även ligger till grund för en år 1954 ingången överenskommelse i ämnet mellan grammofonindustriens och musikernas internationella federationer. Det synes därför troligt att denna praxis kommer att kodifieras, om frågan blir föremål för lösning i en internationell konvention.

I enlighet med det anförda bör spörsmålet lösas så, att grammofonfabrikanterna förklaras berättigade till ersättning i förhållande till radion samt att de utövande konstnärerna erhålla rätt till andel i utgående ersättningsbelopp.

Vad som i det föregående anförts om rätt till ersättning vid användning av grammofonskivor bör äga motsvarande tillämpning i fråga om andra

ljudupptagningar; med utsändning i radio bör jämföras utsändning i television.

3. Radioföretagen

Såsom tidigare berörts kunna till förmån för de av radioföretagen i den internationella diskussionen framställda anspråken på skydd mot obehöriga utnyttjanden av deras sändningar principiellt anföras samma synpunkter som gälla i fråga om grammofonfabrikanternas motsvarande krav. Vad angår svenska förhållanden föreligga emellertid speciella omständigheter, som göra att behovet av särskilda lagbestämmelser här är mindre framträdande.

I Sverige är sålunda till en början enligt lag den 3 maj 1946 om radioanläggningar m. m. rätten att bedriva radioutsändning beroende av tillstånd; sådant meddelas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av telegrafstyrelsen. Tillstånd att anordna för allmänheten avsedda radioutsändningar har hittills endast meddelats åt Aktiebolaget Radiotjänst; i övrigt meddelade tillstånd avse speciella behov, och de sändningar som anordnas med stöd av dessa sakna i förevarande sammanhang intresse.

Nämnda förhållande medför att Radiotjänst åtnjuter ett faktiskt skydd mot obehörig återutsändning av dess program här i riket.

Beträffande frågan i vad mån Radiotjänst kan förhindra, att innehavare av en radiomottagningsapparat illojalt utnyttjar sändningarna, må anföras följande. För rätt att här i riket inneha sådan apparat fordras enligt Kungl. kungörelse den 17 juni 1943 tillstånd av telegrafstyrelsen (radio-licens). Vid meddelande av tillstånd föreskriver styrelsen, under förbehåll av enskild rätt, på vilket sätt och under vilka villkor apparaten må innehas och nyttjas. Ur de synpunkter varom nu är fråga innebär detta, att telegrafstyrelsen med hjälp av licensvillkoren kan giva Radiotjänst det skydd som anses erforderligt. I nu gällande villkor har visserligen icke ansetts nödvändigt att stadga förbud mot utnyttjande av radioprogrammen i vidare mån än att det förklarats otillåtet att genom vidarebefordran eller reproduktion kommersiellt utnyttja radierat nyhetsmaterial. Det föreligger dock icke något hinder att skyddet vidgas; tidigare har gällt ett numera upphävt förbud mot att upptaga sändningarna på inspelningsapparat.

Ehuru sålunda för närvarande finns möjlighet att i olika hänseenden på administrativ väg förhindra att den svenska radions sändningar obehörigen utnyttjas, anser kommittén att det bör genomföras ett privaträttsligt skydd för dessa. Till förmån härför talar främst, att en blivande internationell reglering av »les droits voisins» synes komma att omfatta även förevarande område. Om så blir förhållandet, torde det vara nödvändigt att de deltagande länderna i sin civilrättsliga lagstiftning upptaga motsvarande regler. Även ur mera begränsad nationell synpunkt är en privaträttslig reglering av ämnet i vissa hänseenden motiverad; främst gäller att radion

ötvivelaktigt är i behov av ett effektivare skydd mot obehöriga inspelningsåtgärder än som kan vinnas i administrativ väg.

Skyddet bör innefatta förbud mot obehörig återutsändning eller inspelning av sändningarna. Tvekan kan råda om huruvida man även — såsom i den internationella diskussionen yrkats från radioföretagens sida — bör införa förbud mot att televisionsutsändningar visas offentligt utan samtycke av sändarföretaget. Som förut berörts anse radioföretagen, att ett sådant förbud skulle göra det lättare för dem att utverka medgivanden till utsändningar från sport- och idrottstävlingar. Huruvida med hänsyn till svenska förhållanden något behov av skyddsbestämmelser i detta syfte föreligger eller kan väntas föreligga, sedan televisionsverksamheten blivit mer omfattande än för närvarande, är svårt att bedöma. Då en rätt för sändarföretagen i berörda hänseende ur principiell synpunkt ter sig berättigad och då en blivande internationell reglering på området torde komma att tillerkänna företagen sådan rätt, har en regel i ämnet ansetts böra upptagas i förslaget.

I förslaget ha bestämmelser till skydd mot obehörig inspelning och utsändning av utövande konstnärers framträdanden upptagits i 45 §. Ett stadgande med förbud mot obehörig kopiering av grammofonskivor har givits i 46 §. I 47 § regleras de utövande konstnärernas och grammofonfabrikanternas rätt till ersättning då grammofonskivor användas i radio- och televisionsutsändningar. Slutligen ha i 48 § upptagits vissa regler till skydd för sådana sändningar.

45 §

Utövande konstnärer

I förevarande paragraf ha upptagits regler till skydd för utövande konstnärer mot obehöriga inspelningar och utsändningar av deras framträdanden.

Föremål för skydd enligt bestämmelsen är en *utövande konstnär*s framförande av ett verk. Med utövande konstnär avses den som tolkar och levandegör verket; begreppet omfattar musiker, sångare, skådespelare, dirigenter, recitatörer och andra. Även regissörer äro att hänföra hit; såsom vid 4 § utvecklats kan dock stundom för regiinsatser ifrågakomma upphovsmannarättsligt skydd. Rätt enligt stadgandet tillkommer däremot icke statister och ej heller teknisk personal. Bestämmelsen är tillämplig såväl i fråga om solist- som ensembleutföranden.

Under paragrafen äro endast att hänföra prestationer, som avse fram-

förande av ett litterärt eller konstnärligt verk. I diskussionen har ibland gjorts gällande, att även andra artister än sådana som framföra verk — t. ex. imitatörer, illusionister, akrobater o. s. v. — borde åtnjuta skydd mot att deras prestationer obehörigen inspelas på film eller utsändas i radio eller television. Det synes dock uppenbart att skyddsbestämmelser i sådant hänseende ej böra upptagas i förevarande sammanhang; på grund härav och då spörsmålet torde sakna större praktisk betydelse har kommittén ansett sig kunna lämna området oreglerat.

Vad härefter angår *skyddets innehåll* upptager paragrafens första stycke ett förbud mot att utan konstnärens samtycke företagas åtgärder för inspelning eller utsändning av ett pågående framförande; i andra stycket gives en bestämmelse till skydd mot obehörig kopiering av gjorda inspelningar.

Enligt första stycket skall det vara förbjudet att utan konstnärens samtycke *upptaga* framförandet på grammofonskiva, film eller annan anordning, genom vilken det kan återgivnas, och att utan sådant samtycke *utsända* det i radio eller television eller genom *direkt överföring* göra det tillgängligt för allmänheten.

Förbudet mot utsändning avser både direktutsändning och återutsändning; däremot är det tillåtet att för allmänheten återgiva utsändningen med hjälp av högtalare el. dyl., exempelvis i restauranger eller biografier. Det kunde visserligen ifrågasättas, om konstnären icke borde äga rätt att bestämma om sådan återgivning; Köpenhamnsutkastets motsvarande regel var så utformad, att den täckte även detta fall. Stadgandets egentliga syfte bör dock vara att skydda konstnären mot att ett framförande, som är avsett endast för de närvarande, mot hans önskan göres tillgängligt för en annan, kanske mycket större publik. Har han gått med på att framförandet får utsändas i radio eller television, är publikkretsen därmed så utvidgad, att det ur de synpunkter varom nu är fråga knappast spelar någon roll, om utsändningen av vissa mottagare utnyttjas för offentligt återgivande. Ett stadgande, som gäve konstnären rätt att bestämma även i detta avseende, skulle därför huvudsakligen få den betydelsen, att konstnären finge möjlighet att kräva ersättning av dem som återgiva utsändningen. Det är emellertid mera naturligt att sändarföretagets honorar bestämmas med hänsyn till att utsändningen delvis kan beräknas bli utnyttjad offentligt.

Med uttrycket *direkt överföring* avses ett sådant fall som att ett framförande i en konsertsal genom tekniska anordningar förmedlas till en annan lokal än den där detta äger rum. Om arrangören önskar anordna sådan överföring, bör han taga tillstånd därtill av konstnären. Enligt sakens natur måste dylikt tillstånd i vissa fall anses föreligga även utan uttrycklig överenskommelse, om konstnären på förhand känner till att arrangören vidtagit anordningar för överföring.

Om framförandet upptagits på sådan anordning som sägs i första stycket — grammofonskiva, film el. dyl. — skall konstnären enligt andra stycket vara skyddad mot att inspelningen *kopieras* utan hans samtycke; för att täcka alla förekommande fall har valts uttrycket att framförandet icke utan konstnärens samtycke må överföras från en sådan anordning till en annan. Stadgandet är även här avsett att huvudsakligen utgöra ett skydd mot illojala förfaranden; i kraft av detta skall en konstnär som spelat in en grammofonskiva kunna beivra framställning av piratupplagor av inspelningen, och en filmskådespelare skall kunna förhindra att av honom för en viss film inspelade scener obehörigen kopieras på andra filmer, t. ex. reklamfilmer. På grund av stadgandet erhåller konstnären emellertid en faktisk möjlighet att medgiva kopiering, som i vissa fall är av ekonomisk betydelse. Som exempel må nämnas att den som spelat in en grammofonskiva kan mot ersättning tillåta, att inspelningen användes till en ljudfilm. Uppmärksammas bör dock att konstnärens rätt i detta hänseende kan vara begränsad av villkor i inspelningsavtalet eller i detta ha överförts till medkontrahenten.

Av samma skäl som motivera att upphovsmannarätten begränsas i tiden bör även den rätt att bestämma om kopiering av gjorda inspelningar, som enligt förevarande stadgande skall tillkomma utövande konstnär, *upphöra efter viss tids förlopp*. Skyddstiden har ansetts böra sättas till 25 år, räknat från utgången av det år då upptagningen ägde rum. I vissa fall, såsom beträffande kommersiella grammofoninspelningar, kan det vara svårt att i efterhand fastställa tidpunkten härför. Den praktiska konsekvensen av regeln blir i sådant fall, att inspelningen icke med säkerhet kan antagas vara fri förrän 25 år förflutit efter det, då exemplar av inspelningen förts i handeln eller eljest blivit spridda bland allmänheten, d. v. s. med förslagens terminologi: efter det år då inspelningen utgavs.

Då ett konstnärligt framförande inspelas eller utsändes under sådana förhållanden, att ett motsvarande utnyttjande av ett upphovsmannarättsligt skyddat verk är fritt, bör åtgärden kunna företagas utan att konstnärens samtycke inhämtas. Hit hör inspelning för enskilt bruk (11 § första stycket), inom undervisningsverksamhet (17 §) och för radioutsändningar i vissa fall (22 §), utsändning för vissa allmännyttiga ändamål (20 §) samt inspelning för film- eller radioreportage och utsändning i radioreportage (21 §). I tredje stycket av förevarande paragraf ha därför nu berörda stadganden förklarats skola äga motsvarande tillämpning i fråga om den rätt, som enligt paragrafen tillkommer utövande konstnär.

Ehuru huvudmotivet för de föreslagna skyddsbestämmelserna är att bereda den utövande konstnären skydd mot illojala utnyttjanden av hans prestationer, komma de i praktiken att innebära en *ensamrätt* för konstnären till inspelning och utsändning av hans personliga framförande samt

till mångfaldigande av gjorda inspelningar. Sedvanliga avtal, genom vilka konstnären förbinder sig att medverka vid inspelning eller utsändning, framstå därför såsom överlåtelse av denna rätt i det hänseende varom fråga är. Ett annat fall där överlåtelse av rätten kan anses föreligga är det förut berörda, att en konstnär medger att en av honom gjord inspelning kopieras, t. ex. på ljudfilm. Även andra typer av sådan överlåtelse kunna förekomma. Rätten kan vidare övergå på annan enligt reglerna om giftorätt, arv och testamente. För rättens övergång i samtliga nu berörda fall böra av liknande skäl som anförts i fråga om upphovsmannarätten vad i 27—31 §§ sägs äga motsvarande tillämpning. I tredje stycket har därför upptagits hänvisning jämväl till sistnämnda stadganden.

Vad angår tillämpningen i praktiken av förevarande skyddsbestämmelser må uppmärksammas, att konstnärliga framföranden oftast ske i *samverkan mellan två eller flera artister*; detta gäller särskilt i fråga om musikutföranden (orkestrar och ensembler). Såsom förut antytts äger i sådant fall varje medverkande att självständigt göra gällande rätt enligt bestämmelserna. Om exempelvis en filmproducent vill begagna en grammonofoninspelning av ett orkesterverk till en ljudfilm, skall han därför principiellt taga samtycke av varje orkestermedlem. Teoretiskt kan detta framstå såsom alltför hindersamt. Kommittén har dock utgått från att rättigheterna i praktiken komma att tillvaratagas av organisationer på samma sätt som skett i fråga om kompositörernas s. k. mekaniska rättigheter. Förslaget innebär vidare att varje medverkande principiellt har rätt att beivra otillåten kopiering av gjorda inspelningar. I och för sig kunde det synas mindre behövt att giva sådan rätt även åt medverkande, vilkas insatser äro av mera underordnat slag. Att här göra en gränsdragning alltefter värdet av den medverkandes insatser är emellertid icke möjligt. Då rättigheterna i praktiken torde komma att tillvaratagas av organisationer, synas några olägenheter icke behöva uppstå i tillämpningen.

Såsom förut framhållits böra vid en reglering av de utövande konstnärernas rättsställning även införas regler till skydd mot att deras *ideella intressen* kränkas, då deras prestationer utnyttjas på teknisk väg.

Principiellt böra sådana bestämmelser erhålla samma räckvidd och utformning som de i 3 § upptagna stadgandena till skydd för upphovsmännens ideella rätt. En utövande konstnär bör sålunda kunna kräva att hans namn anges i överensstämmelse med god sed, då inspelningar av hans prestationer framställas eller då dessa återgivs för allmänheten. Vidare bör han skyddas mot att inspelningar göras eller återgivs offentligt på ett sätt, som kränker hans konstnärliga anseende eller egenart. Ur praktisk synpunkt är emellertid viktigast, att hans intressen tillgodoses i samband med att framförandet inspelas eller då detta eljest utnyttjas på ett sätt som enligt förevarande paragraf är förbehållet åt honom. Det synes därför vara tillräckligt att föreskriva, att reglerna i 3 § här skola äga motsva-

rande tillämpning; detta har skett genom att bland de stadganden till vilka tredje stycket hänvisar upptagits även 3 §.

På grund av denna hänvisning gäller till en början, att konstnären skall i överensstämmelse med vad god sed kräver angivas på exemplar av grammofonskivor, filmband och andra anordningar, på vilka hans framförande upptagits. En solist som gjort en grammofoninspelning har sålunda ett anspråk på att få sitt namn angivet på skivetiketterna. Konstnären äger vidare motsätta sig, att inspelningar av hans framföranden göras på ett sätt som skadar hans ideella intressen; som exempel må nämnas det tidigare berörda fallet, att enskilda spelscener ur filmer sammanställas på ett sätt som förlöjligar konstnären. Formellt är stadgandet tillämpligt även vid radioutsändning och andra överföringar men torde här sakna större betydelse; om en radioutsändning icke giver rättvisa åt framförandet, torde detta i allmänhet bero på förhållanden över vilka radioföretaget icke råder.

Såsom förut berörts kan stundom för regiarbete ifrågakomna *upphovsmannarättsligt* skydd. Att de i förevarande kapitel upptagna bestämmelserna till skydd för utövande konstnärer icke utesluta detta ligger i sakens natur. Något praktiskt behov av att intaga en erinran härom i lagtexten torde icke förefinnas.

46 §

Skydd för ljudupptagning

I förevarande paragraf har uppställts ett förbud mot obehörig kopiering av ljudupptagningar.

Bestämmelsen är främst avsedd som ett skydd för grammofonindustrin och såsom skyddsobjekt har i första hand angivits *grammofonskiva*. Förbud mot obehörig kopiering bör emellertid gälla även i fråga om andra ljudupptagningar; vid sidan av grammofonskiva har därför såsom föremål för skydd nämnts *annan anordning, på vilken ljud upptagits*. Ett praktiskt synnerligen betydelsefullt exempel är här upptagning på ljudfilm; vidare kunna anföras inspelningar på band, tråd och liknande.

I allmänhet avser ljudupptagningen ett litterärt eller musikaliskt verk. Att så är fallet är emellertid icke någon förutsättning för stadgandets tillämplighet; detta avser även upptagningar av samtal, ljudeffekter, fågelsång o. s. v.

Skyddet består i att ljudupptagningen ej må *eftergöras* utan framställarens samtycke. Eftergörande kan ske på rent mekanisk väg, t. ex. genom avgjutning av grammofonskivor. Vanligen tillämpas emellertid elektromagnetiska metoder. Ljudupptagningen kan medelst sådana överföras till upptagningsmedier av olika slag — band, tråd, film — och överföringen

kan ske successivt från medium till medium i obegränsad utsträckning. För att klargöra att även förfaranden av sist berörd art äro att hänföra under stadgandet har däri uttalats, att såsom eftergörande även anses att upptagningen överföres från en anordning av förevarande slag till en annan.

Bestämmelsens huvudsyfte är att bereda skydd mot olovliga och illojala kopieringar av ljudupptagningar, t. ex. framställning av piratupplagor av kommersiella grammofonskivor. På grund av stadgandet kan framställaren emellertid tillåta att kopiering i visst fall får ske och kan som villkor betinga sig vederlag. Ett exempel är att en grammofonfabrikant medger, att en av hans inspelningar kopieras på film; erinras må att enligt 45 § för kopieringen fordras tillstånd jämväl av vederbörande artist. En grammofonfabrikant kan även helt överlåta den rätt, som enligt stadgandet tillkommer honom.

Förbudet mot kopiering bör liksom de utövande konstnärernas skydd mot inspelning endast gälla under *viss tid*. Även här torde en skyddsfrist av 25 år vara lämplig. Från grammofonindustriens sida har gjorts gällande, att en längre skyddstid skulle vara erforderlig. Enligt kommitténs mening bör man dock — med ledning av den utveckling som hittills ägt rum — kunna räkna med att under en tjugufemårsperiod tekniken på detta område utvecklas så mycket, att mer än 25 år gamla inspelningar icke äro något lockande objekt för illojal kopiering.

På motsvarande sätt som enligt förslaget gäller för de utövande konstnärernas del bör skyddstiden räknas från utgången av det år då ljudupptagningen ägde rum. För allmänheten är det visserligen i regel icke möjligt att få kännedom om när så skedde. Den praktiska konsekvensen av regeln blir därför även här, att en viss upptagning icke med säkerhet kan antagas vara fri förrän 25 år förflutit efter det, då exemplar därav förts i handeln eller eljest blivit spridda bland allmänheten, d. v. s. med förslagets terminologi: efter det år då upptagningen utgavs.

Då en ljudupptagning eftergöres eller kopieras under sådana förhållanden, att en inspelning av ett upphovsmannarättsligt skyddat verk är fri, bör åtgärden kunna företagas utan samtycke av framställaren. Hit hör inspelning för enskilt bruk (11 § första stycket), inom undervisningsverksamhet (17 §), för radio- och filmreportage (21 §) samt för radioutsändningar i vissa fall (22 §). I andra stycket av förevarande paragraf ha därför nu berörda stadganden förklarats äga motsvarande tillämpning.

47 §

Ersättning för grammofonmusik i radio

I förevarande paragraf ha upptagits stadganden om rätt för utövande konstnärer och grammofonfabrikanter att erhålla ersättning, då grammo-

fonskivor och liknande anordningar användas i radio- och televisionsutsändningar.

Kommittén har tidigare (sid. 371 ff.) redogjort för de skäl som motivera att en ersättningsrätt i sådant hänseende införes. Enligt vad som därvid utvecklats böra rättigheterna tekniskt anordnas så, att vederbörande fabrikant berättigas uppbära hela den ersättning sändarföretaget skall erlægga men förpliktas att till de utövande konstnärer, som medverkat vid inspelningen, avstå skälig *andel* i ersättningen.

Ett särskilt spörsmål är hur de utövande konstnärernas andelsrätt skall bestämmas, då fråga är om inspelningar av orkester- eller ensembleutföranden eller eljest om inspelningar, i vilka mer än en konstnär medverkat. Principiellt borde här varje medverkande äga framställa anspråk. Praktiska skäl tala emellertid för att rätten endast skall kunna göras gällande av de medverkande *gemensamt*. I tillämpningen torde rättigheterna — på samma sätt som skett i fråga om kompositörernas s. k. utföranderättigheter — komma att tillvaratagas av organisationer.

Rätten till ersättning bör, liksom eljest är fallet på området, begränsas till *viss tid*. Lämpligt synes vara att rätten består lika länge som det fabrikanter enligt 46 § tillkommande skyddet mot eftergörande av inspelningen, d. v. s. 25 år efter det då inspelningen ägde rum.

I enlighet med det anförda utformade ersättningsregler ha upptagits i de båda första styckena av förevarande paragraf.

Rätt till ersättning bör icke föreligga, om utsändningen sker under sådana förhållanden, att det är fritt att därvid återgiva upphovsmannarättsligt skyddade verk, d. v. s. där 20 eller 21 § kan åberopas. I tredje stycket ha dessa stadganden därför förklarats skola äga motsvarande tillämpning.

Den ersättningsrätt som tillkommer grammofonfabrikant är av sedvanligt förmögenhetsrättsligt slag och kan *överlåtas* i obegränsad utsträckning. Principiellt kan den även ingå i bodelning eller arvskitte, men då rättsägaren i regel är juridisk person, uppkommer sällan eller aldrig fråga om tillämpning av hithörande regler. Vad angår övergång av utövande konstnärs rätt enligt stadgandet böra däremot, på grund av de särskilda hänsyn som här göra sig gällande, samma regler tillämpas som beträffande övergång av upphovsmannarätt. I tredje stycket ha därför 27—31 §§ förklarats skola äga motsvarande tillämpning å ersättningsrätt som tillkommer utövande konstnär.

Anmärkas må att avtal om överlåtelse principiellt kan träffas även mellan fabrikant och utövande konstnär; om exempelvis en utövande konstnär överlåter sin andelsrätt till fabrikanter, äger denne ensam behålla hela ersättningen. Den tidigare nämnda överenskommelsen mellan grammofonindustriens och musikernas internationella federationer innebär dock, att sådana överlåtelser icke skola äga rum.

Vad beträffar *beloppet* av den ersättning, som skall utgå från sändar-

företaget, och av den andel, som skall tillkomma de utövande konstnärerna, är avsett att detta skall fastställas genom överenskommelser mellan parterna. I den mån dessa — vilket kommittén förutsätter skola bli normalfallet — företrädas av organisationer, är det naturligt att uppgörelse i båda frågorna träffas i ett sammanhang. I händelse överenskommelse ej kan nås, bör avgörande meddelas av särskild skiljenämnd. Närmare föreskrifter i ämnet böra utfärdas av Kungl. Maj:t; en bestämmelse härom har upptagits i 52 §.

Tillämpningsområdet för de nu föreslagna ersättningsreglerna bestämmes, liksom fallet är beträffande övriga stadganden i detta kapitel, av föreskrifterna i 61 och 62 §§. Härom må redan i detta sammanhang anföras följande. Enligt 61 § skola ersättningsreglerna i första hand tillämpas endast om den vars rätt är i fråga är svensk, varmed jämställs den som äger viss, närmare angiven anknytning till Sverige. För utsträckning av skyddet till förmån för utländska intressen fordras enligt 62 § förordnande av Kungl. Maj:t. En förutsättning för att sådant förordnande skall givas med avseende å visst land är, att detta anordnar ett motsvarande skydd till förmån för svenska intressen. Om en internationell konvention på området ingås, kommer en anslutning till denna att medföra förpliktelse att utsträcka skyddet till förmån för utövande konstnärer och grammofonfabrikanter i de andra konventionsländerna. En utsträckning av skyddet kan också föranledas av överenskommelser med särskilda länder. Till dess förordnande om utsträckning av skyddet givits, är detta emellertid nationellt begränsat. Ersättning utgår endast till svenska grammofonfabrikanter; dessa ha skyldighet att lämna andel därav till de utövande konstnärer som medverkat, under förutsättning att konstnärerna — såsom i allmänhet torde vara fallet — också äro svenskar. Utländska grammofonfabrikanter få däremot icke någon ersättning. Med hänsyn till att de utövande konstnärernas rätt utformats som en andelsrätt få ej heller de av de utländska grammofonfabrikanterna anlitade konstnärerna någon ersättning, även om dessa äro svenskar.

Av det anförda framgår att de nu föreslagna bestämmelserna, om internationella överenskommelser icke ingås, komma att gälla endast till förmån för svenska intressen.

Utsträcket skyddet i anledning av överenskommelse med annat land, blir resultatet följande. Grammofonfabrikanter i detta land komma i åtnjutande av ersättning från den svenska radion liksom de svenska grammofonfabrikanterna komma att få ersättning av det andra landets radioföretag. Av de belopp, som i Sverige uppbäras av de utländska fabrikanterna, äro dessa skyldiga att utgiva andel till de av dem anlitade konstnärerna, om dessa äro svenskar eller tillhöra land med vilket överenskommelse ingåtts. Skulle konstnärerna tillhöra ett land, med vilket någon överenskommelse ej träffats, får fabrikanter behålla hela beloppet. Svenska

konstnärer, som medverka vid inspelningar i det andra landet, åtnjuta andel i de ersättningsbelopp som där tillfalla grammofonfabrikanterna.

Av den tidigare lämnade redogörelsen för utländsk rätt framgår, att grammofonfabrikanterna i åtskilliga västeuropeiska länder äga rätt till ersättning av radioföretagen. Enligt avtal med fabrikanterna åtnjuta de utövande konstnärerna andel i ersättningsbeloppen. Någon lagstadgad rätt härtill synes emellertid icke förekomma i något av länderna. Med hänsyn härtill torde för närvarande saknas förutsättning att meddela föreskrift om tillämpning av det föreslagna ersättningssystemet med avseende å annat land. Såsom i den inledande framställningen till 45—48 §§ anförts, är det emellertid sannolikt att den konvention på området, som förberedes, kommer att upptaga ett liknande system; en anslutning till en sådan konvention kommer därför att medföra förpliktelse att utsträcka skyddet till övriga konventionsländer.

48 §

Skydd för radio- och televisionsutsändning

I förevarande paragraf ha upptagits bestämmelser med förbud mot obehörig inspelning eller återgivning av radio- och televisionsutsändningar.

Bestämmelsen är tillämplig i fråga om alla slags sändningar och sålunda oberoende av vilket innehåll dessa förmedla. Av praktisk vikt är att sändningar från offentliga evenemang, sport- och idrottstävlingar o. dyl. skyddas. Utan betydelse är om sändningen är trådlös eller sker över tråd.

Stadgandet har disponerats på samma sätt som 45 §. I första stycket upptagas sålunda regler med förbud mot obehöriga åtgärder för inspelning eller återgivning av en pågående sändning. Andra stycket uppställer ett förbud mot att inspelningar av sändningar obehörigen kopieras.

Enligt första stycket skall det till en början vara förbjudet att utan sändarföretagets samtycke återutsända eller inspela en sändning. Skyddet mot återutsändning torde, såsom tidigare anförts, för närvarande vara utan större betydelse för den svenska radion. Däremot är det för denna icke utan praktiskt värde att erhålla privaträttsligt skydd mot obehöriga inspelningsåtgärder. Särskilt bör uppmärksammas att det numera, såsom vid 11 § berörts, finns möjlighet för envar att med inspelningsapparater, avsedda för privat bruk, kontorsändamål o. dyl., enkelt och billigt göra upptagningar av sändningar. Stadgandet åsyftar att förebygga, att sådan upptagning sker i kommersiellt syfte.

Första stycket upptager vidare en regel enligt vilken televisionsutsändning icke må utan sändarföretagets samtycke göras tillgänglig för allmänheten; här avses främst att förhindra att en sådan utsändning visas i

biograf. Såsom tidigare anförts är bestämmelsens huvudsyfte att underlätta för företagen att utverka tillstånd till sändning från sport- och idrotts-tävlingar.

Det i *andra stycket* upptagna förbudet mot obehörig kopiering av gjorda inspelningar har utformats på samma sätt som motsvarande stadgande i 45 §; bestämmelsen ter sig huvudsakligen som en av praktiska och principiella synpunkter motiverad förlängning i tiden av det grundläggande skyddet mot inspelning av själva utsändningen. Lämplig skyddsfrist har här, liksom i 45 och 46 §§, ansetts vara 25 år; enligt förslaget skall tiden räknas från utgången av det år då utsändningen ägde rum.

Då en utsändning inspelas eller återgives under sådana förhållanden, att ett motsvarande utnyttjande av ett upphovsmannarättsligt skyddat verk är fritt, bör åtgärden kunna vidtagas utan sändarföretagets samtycke. Såsom vid 45 § anförts äro härvid bestämmelserna i 11 § första stycket, 17 § och 20—22 §§ aktuella. Enligt *tredje stycket* av förevarande paragraf skola dessa stadganden äga motsvarande tillämpning.

Sammanfattning till 45—48 §§

Såsom några av de mest betydelsefulla nyheterna i förslaget upptagas i 45—48 §§ vissa bestämmelser till skydd för utövande konstnärer, grammofonskivefabrikanter¹ och radioföretag.

Vad först angår *de utövande konstnärerna* — hit äro att hänföra musiker, sångare, skådespelare, dirigenter, recitatörer och liknande yrkesutövare — skola dessa enligt 45 § för sina framföranden åtnjuta skydd mot vissa obehöriga inspelnings- och utsändningsåtgärder. I stadgandet förklaras till en början, att då en konstnär framför ett verk, framförandet icke utan hans samtycke må upptagas på grammofonskiva, film eller annan anordning, genom vilken det kan återgivas, och ej heller utsändas i radio eller television eller genom direkt överföring göras tillgängligt för allmänheten; sistnämnda uttryck syfta bland annat på ett sådant fall som att ett framträdande i en konsertsal genom en högtalaranläggning återgives i en annan lokal. Vidare stadgas förbud mot att upptagningar som gjorts av ett framförande — grammofonskivor, filmer o. s. v. — utan konstnärens samtycke kopieras; en grammofoninspelning skall således icke utan hans samtycke få överföras på en ljudfilm. Kopieringsskyddet skall gälla under en tid av 25 år räknat från utgången av det år, då upptagningen ägde rum.

För *grammofonfabrikanternas* del anordnas i 46 § ett skydd mot olovlig kopiering av deras produkter; motsvarande skall jämväl gälla för andra ljudupptagningar, exempelvis sådana som gjorts på ljudfilm. Skyddet skall

¹ Se noten s. 354.

bestå under en likaledes till 25 år bestämd skyddstid, vilken även i detta fall skall räknas från utgången av det år, då upptagningen ägde rum.

I 47 § gives ett stadgande vars huvudsakliga syfte är att genomföra en rätt för utövande konstnärer och grammofonfabrikanter att erhålla *ersättning*, då grammofonskivor spelas i radio. Stadgandet har emellertid generell räckvidd; det avser även det fallet, att andra ljudupptagningar än grammofonskivor användas, och är tillämpligt jämväl i fråga om televisionsutsändningar. Enligt paragrafen skall den som framställt en ljudupptagning äga rätt till ersättning, om upptagningen under den tid, då skydd åtnjutes mot kopiering, användes för radio- eller televisionsutsändning. Utövande konstnärer som medverkat i inspelningen — i praktiken huvudsakligen musiker och sångare — skola äga rätt till skälig andel i ersättningen. Det föreskrives vidare, att om två eller flera konstnärer samverkat vid inspelningen, rätten endast kan göras gällande av dem gemensamt. Kommittén har utgått från att de ersättningsanspråk, som nu avses, i praktiken komma att bevakas av de ersättningsberättigades organisationer.

Slutligen har i 48 § upptagits ett stadgande enligt vilket *radio- och televisionsföretag* erhålla skydd mot att deras utsändningar göras till föremål för obehöriga utnyttjanden. För närvarande finns möjlighet att i viss utsträckning förhindra illojala förfaranden på området genom administrativa bestämmelser. Stadgandet innefattar emellertid, liksom övriga nu berörda skyddsföreskrifter, en principiellt privaträttslig reglering av spörsmålet: Skyddet består i att en utsändning icke utan sändarföretagets samtycke må återutsändas eller inspelas. I fråga om televisionsutsändningar föreskrives därjämte, att en sådan ej utan företagets samtycke må göras tillgänglig för allmänheten. Huvudsyftet med denna regel är att giva sändarföretagen möjlighet att förhindra visning i biografier. Däremot skola vanliga radioutsändningar få återgivas för allmänheten, exempelvis i restauranger. Vad nu sagts har avsett en pågående utsändning. Har en utsändning inspelats — vilket alltså enligt förslaget förutsätter tillstånd — skall den ej få kopieras utan sändarföretagets samtycke; skyddet skall även här gälla under en tid av 25 år, som räknas från utgången av det år, då utsändningen ägde rum.

I de bestämmelser till skydd mot obehörig inspelning, kopiering och utsändning, som sålunda föreslås för hithörande grupper, göras *inskränkningar* till förmån för vissa samhällliga eller kulturella intressen — rätt till inspelning för enskilt bruk, för undervisningsändamål o. s. v. — motsvarande dem som gälla för upphovsmannarättsligt skyddade verk.

Skyddsbestämmelserna innebära, att de berättigade komma i åtnjutande av en *ensamrätt* till sina prestationer, besläktad med den upphovsmannarättsliga ensamrätten ehuru av snävare omfång. Rätten skall kunna helt eller delvis överlätas samt övergå på annan enligt reglerna om giftorätt, arv och testamente. Vad angår de utövande konstnärerna skola härvid

bestämmelserna i 27—31 §§ om övergång av upphovsmannarätt äga motsvarande tillämpning; detsamma skall gälla vid överlåtelse av konstnär jämlikt 47 § tillkommande ersättningsanspråk. I övrigt skola i förevarande avseenden tillämpas vanliga regler.

För de utövande konstnärernas del anordnas, vid sidan av de hittills berörda rättigheterna vilka huvudsakligen äro av ekonomisk natur, jämväl ett skydd för de *ideella intressen* som beröras då ett framträdande inspelas eller utsändes eller då inspelningar därav kopieras. I denna del hänvisar förslaget till vad som enligt 3 § skall gälla i fråga om upphovsmännens motsvarande intressen. I nu avsedda fall skall sålunda konstnärens namn angivas i överensstämmelse med vad god sed kräver, varjämte gäller att en inspelning eller utsändning icke må göras på ett sätt som kränker hans konstnärliga anseende eller egenart.

49 §

Kataloger och reklamalster

I förevarande paragraf ha upptagits regler om skydd mot eftergörande dels av kataloger och liknande arbeten och dels av vissa reklamalster.

Första stycket: Kataloger och liknande arbeten

Av motiven till 1 § framgår, att i praktiken ej sällan uppkommer fråga om skydd mot eftergörande av sådana produkter som kataloger, prislister, adresskalendrar och liknande trycksaker, i vilka sammanställts ett stort antal uppgifter. Sådana alster representera ofta ett betydande värde med hänsyn till det arbete och de kostnader, som utgivaren måste lägga ned på att insamla och anordna materialet. Obehöriga kopieringar, som ofta kunna utföras med billiga metoder (fotografi), äro därför ägnade att vålla denne kännbara förluster. I någon utsträckning ha dylika förfaranden kunnat beivras med stöd av upphovsmannarättens regler; en förutsättning härför är att redigeringsarbetet framstår som en intellektuell prestation av viss kvalitet. I allmänhet sammanställas dock produkterna efter skäligen enkla principer och helt rutinmässigt. Upphovsmannarättsligt skydd kan då ej åberopas. Enligt gällande rätt finns ej heller möjlighet att ingripa i annan ordning. Detta är uppenbarligen otillfredsställande, och produkterna böra därför erhålla ett självständigt skydd mot eftergörande. Ett stadgande i denna riktning har upptagits i första stycket av förevarande paragraf.

Såsom skyddsobjekt har i enlighet med det anförda angivits *katalog, tabell eller annat dylikt arbete, vari sammanställts ett stort antal uppgifter*. Exempel utgöra här försäljningskataloger, utställningskataloger, adresskalendrar, tidtabeller, speciella räknetabeller o. s. v., allt under förutsättning att fråga är om ett arbete av större omfattning. Enklare alster såsom en

uppställning över nöjeslokalerna i en stad, lokala tidtabeller, sammanställningar av statistiska uppgifter i fickkalendrar o. dyl. kunna däremot icke göra anspråk på skydd.

Under stadgandet har även hänförts *program*; härmed avses främst teaterprogram, radioprogram och liknande. Man får här skilja mellan programuppgifter i egentlig mening och sådana kommentarer till dessa, uppsatser om författare m. m., som ofta intagas i programhäftet. Dettas innehåll i sistnämnda hänseende är ej sällan att anse som litterärt verk. Skydd bör emellertid åtnjutas även för uppgifter av först anført slag. Visserligen förutsätter själva sammanställningen av sådana uppgifter icke något större arbete. Vederbörande arrangör måste emellertid av naturliga skäl sörja för att tryckta program finnas att tillgå; han bör då, för att trygga avsättningen av sin upplaga, kunna hindra andra att trycka och sälja programmet.

Det kunde övervägas att såsom skyddsobjekt upptaga även en tredje typ arbeten, nämligen *formulär*; framför allt kunde ifrågakomma skydd för formulär till sådana blanketter, som numera i mycket stor utsträckning och för skilda ändamål användas inom administrationen och affärlivet. Framställning av dylika formulär fordrar nämligen ofta stora specialkunskaper och är förenad med betydande arbete och kostnad. Köpenhamnsutkastets motsvarande bestämmelse innefattade också ett skydd i detta avseende. På området göra sig emellertid särskilda hänsyn gällande. Inom blankettekniken eftersträvar man allmänt att genomföra en standardisering av förekommande typer och uppställningar; för denna utveckling skulle möjligheter för enskilda företag att erhålla monopol på speciella blankettformer utgöra ett stort hinder. Såvitt kommittén kunnat utröna, ha ej heller från branschens egna företrädare framförts önskemål om särskilda bestämmelser i ämnet. Främst med hänsyn härtill har kommittén funnit sig icke böra förorda några bestämmelser i ämnet.

Vad angår skyddets innehåll består detta i att *arbetet icke må eftergöras utan framställarens samtycke*. Såsom framställare får anses det företag, som föranstaltat om produktens utarbetande. I praktiken taga illojala förfaranden på området i allmänhet formen av att förebilden direkt kopieras genom tryck eller på annat sätt, men termen eftergöra täcker även mer eller mindre beslöjade plagiat. Stadgandet bereder emellertid icke något skydd för de särskilda sakuppgifter som samlats i arbetet. Dessa få återgivas av andra; det är endast sammanställningen av dem som är skyddad.

Liksom eljest är fallet i fråga om de inom upphovsmannarätten behandlade rättigheterna, bör *skyddet begränsas i tiden*. Skyddsfristen bör uppenbarligen vara ganska kort. I åtskilliga fall, såsom beträffande program o. dyl., erfordras icke mer än ett skydd för tillfället. Kataloger och därmed jämförliga arbeten kunna vara i behov av något längre skyddstid; under alla förhållanden måste denna dock sättas betydligt kortare än skyddstiden

för de litterära och konstnärliga verken. I förslaget har en tid på tio år ansetts vara lämplig; tiden skall räknas från det år, då arbetet utgavs.

På grund av det föreslagna stadgandet kommer framställaren i åtnjutande av en ensamrätt till sitt arbete, besläktad med den rätt som en upphovsman har till sitt verk. Rätten är av sedvanligt förmögenhetsrättsligt slag; den kan helt eller delvis överlåtas och är i förekommande fall underkastad reglerna om giftorätt, arv och testamente.

Slutligen må anmärkas, att stadgandet är av betydelse icke blott genom att det giver rättsskydd i fall, där sådant eljest ej ifrågakommer, utan även genom att det minskar behovet av att för produkterna åberopa upphovsmannarättsligt skydd. Hittills har detta varit enda vägen, då det gällt att förhindra eftertryck och efterapningar. Utan särbestämmelser av nu förordat slag kunde man befara att domstolarna, för att nå materiellt tillfredsställande resultat, i många fall skulle vara benägna att godkänna dylika anspråk. Skydd enligt upphovsmannarätten bör emellertid reserveras för insatser av mera självständigt slag. Det nu föreslagna stadgandet är ägnat att göra det lättare för domstolarna att upprätthålla detta krav.

Andra stycket: Reklamalster

Redan på ett tidigt stadium av kommitténs arbete framställde Svenska reklamförbundet i skrivelse till Kungl. Maj:t begäran om att revisionen av den upphovsmannarättsliga lagstiftningen måtte omfatta en reglering av rättsskyddet för reklamalster av olika slag. Främst avsågos härvid sådana i allmänhet genom tryck mångfaldigade produkter som annonser, affischer, broschyrer, prospekt, viktblad och liknande. Förbundet, som 1952 ombildats till Svenska försäljnings- och reklamförbundet, har även senare hos kommittén gjort hänvändelser i ämnet.

Förbud att eftergöra reklamalster kan ifrågakomma ur två skilda synpunkter. Produkter av detta slag kunna skyddas såsom bärare av ett goodwillvärde, tillskapat av det företag som använt dem. Skyddet meddelas då direkt i företagets intresse och begränsas till fall, där ett goodwillvärde av antydd art står på spel. Vid sidan härav kan ett förbud mot eftergörande stadgas ur synpunkten att reklamalster anses vara resultat av en så kvalificerad verksamhet att de, om de uppfylla vissa minimifordringar, böra skyddas mot obehöriga tillägnanden. Ett sådant skydd tillkommer i första hand den reklamman som utformat produkten, varvid hans rätt att hindra plagiat och liknande åtgärder dock kan förvärvas av det företag som använder denna.

Enligt gällande rätt tillgodoses företagets intresse av skydd för reklamalsters goodwillvärde genom en regel i lagen den 29 maj 1931 med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens. Enligt dess 9 §, införd i lagen år 1942, är det under vissa omständigheter straffbelagt att i utövning av näringsverk-

samhet använda namn, firma, varumärke, utstyrsel eller annat kännetecken, som lätt kan förväxlas med förut här i riket inarbetat kännetecken för annans näringsverksamhet eller däri utbudna varor eller prestationer. Ehuru sådana reklamalster om vilka nu är tal icke direkt nämnas i texten, är dock avsett att även de skola omfattas av skyddet. Enligt förarbetena kan sålunda skydd tillkomma annonser och kataloger, som erhållit sådan utstyrsel att de känneteckna företaget. Som andra exempel på skyddsobjekt nämnas slagord eller specifika uttryck (»slogans»), vilka avse att inpränta något hos allmänheten, samt sådana kännetecken, som framkommit genom en viss komposition av text eller bild eller båda delarna i ett reklamverk (»lay-out»). För skydd kräves att kännetecknet inarbetats i den egna näringsverksamheten. Skyddet tillkommer i enlighet härmed det företag som inarbetat kännetecknet, icke den som utformat det.

Däremot saknas för närvarande särskilda bestämmelser som förbjuda eftergörande av reklamalster ur synpunkten, att de äro resultat av en kvalificerad verksamhet. Upphovsmannarättens och fotografirättens allmänna regler kunna dock här vara tillämpliga och medföra skydd i en icke obetydlig utsträckning. Ett reklamalster består vanligtvis av både text och bild. Vad angår texten är denna stundom att anse som litterär framställning och grundar i sådant fall författarrätt; detta kan gälla exempelvis längre upplysande texter. Det författarrättsliga skyddet torde däremot knappast sträcka sig till sådana kortare texter av slogantyp, som förut berörts. Bildelementen kunna bestå av teckningar och liknande; sådana äro ofta, åtminstone i mera kvalificerade alster, att anse som konstnärliga verk och åtnjuta då skydd i denna egenskap. I andra fall användas fotografiska avbildningar, och dessa äro — oberoende av kvalitet — skyddade inom fotografirätten.

Även ett reklamalsters lay-out torde någon gång kunna skyddas inom upphovsmannarätten såsom konstnärligt verk; att alstret har ett praktiskt och ekonomiskt syfte är självfallet icke något hinder härför. I allmänhet torde dock en reklamkomposition, även om den är fyndig och reklammässigt slagkraftig, knappast fylla de krav som fordras för upphovsmannarättsligt skydd. Detta innebär att exempelvis en originellt utformad annons i allmänhet kan utan hinder av upphovsmannarättens regler eftergöras på det sättet, att de särskilda bild- och textelementen bytas ut mot andra; ehuru något plagiat i detalj icke föreligger, kommer härvid den nya annonsen att giva samma bildverkan som originalet.

Av det anförda framgår att eftergörandet av reklamalster i många fall torde kunna beivras såsom intrång i upphovsmannarätt eller fotografirätt. Detta gäller dock praktiskt taget icke i fråga om obehöriga tillägnanden av slogans och i regel icke heller vid eftergörande av reklamalsters lay-out. I förevarande lagstiftningsärendet är därför anledning undersöka, huruvida upphovsmannarättens och fotografirättens regler här böra kompletteras med särskilda skyddsföreskrifter.

Enligt kommitténs mening kan detta spörsmål emellertid begränsas till frågan, huruvida skydd bör införas för reklamalsters lay-out. Att i lag stadga skydd för slogan torde icke böra komma ifråga. En slogan lär i regel bestå huvudsakligen av en fyndig vändning, en ordlek el. dyl., där den bakomliggande idén är det väsentliga. Skydd för idéer faller emellertid utanför den upphovsmannarättsliga lagstiftningen.

Vid övervägande av frågan, huruvida särskilt skydd bör införas för reklamalsters lay-out, synes det till en början klart att behov av generell skydd i detta hänseende icke föreligger; krav härpå framföres icke heller på något håll inom berörda intressegrupper. Däremot synes här enighet råda om att mera säreget utformade kompositioner böra vara skyddade mot plagiat. Enligt kommitténs mening är det också tydligt, att dylika plagiat böra betraktas som otillåtna. Man befinner sig här nära området för det egentliga upphovsmannarättsliga skyddet. I vissa fall torde, såsom förut berörts, en reklamkomposition av förevarande slag kunna anses som ett konstnärligt verk. Även om så icke är fallet, representerar kompositionen sådana insatser av kunnande och erfarenhet att den bör skyddas mot eftergörande.

I diskussionen har emellertid gjorts gällande, att förevarande område icke borde regleras i lag. Det framhålles att illojala förfaranden på området äro mycket sällsynta och att branschen själv har möjlighet att rätta till missförhållanden. Framför allt hänvisas här till den verksamhet, som i sådant syfte bedrivs av den inom Svenska försäljnings- och reklamförbundets ram verksamma Opinionsnämnden för reklam. En lagstiftning i ämnet skulle, anfördes det, kunna leda till en viss monopolisering av idéer och uppslag och överhuvudtaget verka hämmande på reklamens utveckling.

Enligt kommitténs mening har den berörda nämndens verksamhet varit till största gagn, och den omständigheten att plagiat av reklam numera sällan synas förekomma i vårt land torde till stor del vara att tillskriva denna verksamhet. Enligt vad kommittén funnit skulle emellertid de skyddsberättigade själva anse det vara en väsentlig fördel, om det faktiska skydd som utbildats på området även erhöles en legal grund. En lagstiftning synes också kunna giva ytterligare stöd åt strävandena att förhindra illojala förfaranden på området. En reglering skulle vidare vara av värde genom att den föranledde klarare avtalsbestämmelser i fråga om överlåtelse av reklamalster. Vad angår invändningen att en lagstiftning skulle binda utvecklingen, torde farhågorna härutinnan sakna grund om — vilket kommittén förutsätter skola bli fallet — föreskrifter i ämnet tillämpas med en viss försiktighet och under iakttagande av branschens kutymer och sedvänjor.

Av anförda skäl har kommittén funnit sig böra förordna, att vissa föreskrifter med förbud mot att eftergöra reklamalsters komposition införas; ett stadgande i ämnet har influtit i andra stycket av förevarande paragraf.

Såsom föremål för skydd har angivits *reklamalster, bestående av bild eller text som sammanställts på ett säreget sätt*. Vad som här avses med reklamalster framgår av det förut sagda; skydd tillkommer icke blott tryckta eller eljest mångfaldigade produkter utan även skisser och andra förarbeten. I regel ingå såväl bild- som textelement i kompositionen, men stadgandet kan åberopas även i fråga om sammanställningar av enbart bilder eller enbart textelement. Av sammanhanget torde framgå att beträffande textelement endast sådan sammanställning som har bildverkan är av betydelse; en »sammanställning» av ord till en slogan är i och för sig icke skyddad enligt stadgandet. För att åtnjuta skydd skall en komposition vara ny och originell; stadgandet är icke tillämpligt på alster, som sammanställas i enlighet med sedvanliga kompositionsmetoder. Att finna ett lämpligt uttryck härför är förenat med vissa svårigheter, men det sagda har ansetts framgå av den föreslagna texten. Från reklamtecknarnas sida har förordats formuleringen att kompositionen, för att åtnjuta skydd, skall förmedla ett enhetligt och särpräglad bildintryck. I huvudsak torde detta innefatta detsamma som kommitténs förslag.

Skyddet har ansetts böra utformas på motsvarande sätt som skyddet enligt första stycket; även skyddstiden har ansetts böra vara densamma som den där föreskrivna. Enligt stadgandet gäller sålunda att reklamalster icke utan framställarens samtycke må eftergöras, förrän tio år förflutit efter det, då alstret utgavs. Med framställare avses den som åstadkommit produkten, d. v. s. vederbörande reklamman eller, där produkten tillkommit i samverkan mellan flera, samtliga som i mera avgörande grad medverkat. Utför reklammannen sitt arbete i tjänst hos annan, torde rätten på grund av anställningsavtalet i allmänhet tillkomma arbetsgivaren. Eftergörande föreligger i första hand, om alstret direkt kopieras. Då det är själva sammanställningen av bild och text som skyddas, kan stadgandet emellertid vara tillämpligt även om de särskilda bild- eller textelementen bytas ut mot andra, som icke förete likhet med de i originalet använda.

På grund av stadgandet kommer framställaren i åtnjutande av en ensamrätt till sitt alster, besläktad med den rätt som en upphovsman har till sitt verk. Rätten är av sedvanligt förmögenhetsrättsligt slag; den kan helt eller delvis överlätas och är i förekommande fall underkastad reglerna om gifto rätt, arv och testamente.

I utländsk rätt synes i allmänhet saknas direkt motsvarighet till det föreslagna stadgandet. Den *danska* lagen om upphovsmannarätt (§ 2) upptager dock en bestämmelse, enligt vilken författarrätt kan åberopas för »Reklamer med Hensyn til Tekst, Billedstof og Komposition».

Den här förordade formuleringen »reklamalster, bestående av bild eller text» tager närmast sikte på reklamtryck av olika slag, men det bör jämväl övervägas, huruvida skydd kan beredas även åt *andra former av*

reklam. Vissa skäl tala för att allt slags reklam som erhållit säregen utformning borde skyddas; Köpenhamnsutkastets motsvarande bestämmelse hade detta vidsträckta tillämpningsområde. På grund av denna bestämmelse kunde således beivras eftergörande av mer originell reklam genom fönsterskyltning, film, radio, demonstration o. s. v.

Av dessa reklamformer har filmreklamen särskilt stor betydelse. Vissa reklamfilmer torde vara skyddade som filmverk eller, såvitt angår texten, som litterära verk. Så bör anses vara fallet, om filmen utformats med en »handling», t. ex. en episod, med en längre dialog el. dyl. Även om upphovsmannarätt ej föreligger, kan reklamfilmen eller en del därav vara skyddad enligt den nu föreslagna bestämmelsen; det kan gälla en däri ingående komposition med originell bildverkan, liknande en ljusbildannons.

Att närmare än som nu angivits reglera rätten till reklamfilm torde vara vanskligt och synes ej heller vara praktiskt behövt. För övriga här nämnda former av reklam torde något behov av skydd mot plagiat knappast föreligga. På grund av det anförda och med hänsyn till svårigheten att i praktiken fastställa tillämpningsområdet för ett mera generellt stadgande i ämnet, har kommittén ansett skyddet böra inskränkas på föreslaget sätt.

Tredje stycket

Förut har framhållits att sådana arbeten, som avses i förevarande paragraf, kunna vara föremål för upphovsmannarätt; beträffande reklamalster gäller detta även om element, av vilka alstret komponerats. Där så är fallet, bör skydd enligt paragrafen icke utesluta att upphovsmannarätten kan göras gällande; som en parallell må nämnas att enligt 10 § den omständigheten, att ett verk åtnjuter mönsterskydd, icke skall utesluta att upphovsmannarätt till verket får åberopas. En bestämmelse i antydd riktning har upptagits i tredje stycket. I detta har vidare föreskrivits, att reglerna om kopiering för enskilt bruk (11 § första stycket) och om citat (14 §) skola äga motsvarande tillämpning.

Sammanfattning

Förevarande paragraf stadgar förbud mot att eftergöra vissa arbetsprodukter, som i allmänhet icke äro föremål för upphovsmannarätt.

Enligt första stycket skyddas katalog, tabell eller annat dylikt arbete, vari sammanställts ett stort antal uppgifter; som exempel må nämnas mera omfångsrika försäljnings- eller utställningskataloger, tidtabeller, adresskalendrar o. dyl. Skyddet består i att produkten ej utan framställarens samtycke må eftergöras, förrän tio år förflutit efter det, då arbetet utgavs. Bestämmelsen skall även vara tillämplig på teaterprogram och liknande.

Andra stycket stadgar att motsvarande skydd skall gälla i fråga om reklamalster, bestående av bild eller text som sammanställts på ett säreget

sätt; främst är avsett att bereda skydd för originell komposition (lay-out) av annonser, reklamtryck av skilda slag och liknande produkter.

Där, såsom kan vara fallet, arbete eller alster av förevarande art eller del därav är föremål för upphovsmannarätt, skall paragrafen icke utesluta att sådan rätt må göras gällande; en bestämmelse härom har upptagits i tredje stycket.

De föreslagna skyddsbestämmelserna innefatta en betydelsefull nyhet i förhållande till gällande rätt.

Fråga om skydd för pressmeddelanden

Den moderna dagspressen innehåller till stor del artiklar, uppsatser och andra framställningar, som i vanlig ordning äro skyddade inom upphovsmannarätten; särskilda inskränkningar utgöra dock bestämmelserna om pressens lånerätt. Även bidrag till tidningarnas nyhetssidor kunna i den mån fråga är om personligt utformade reportage, intervjuer o. s. v. åtnjuta sådant skydd. Utom ramen för detta falla däremot de vanliga *nyhetsartiklarna*, de rutinmässigt redigerade meddelanden om tilldragelser i olika delar av världen, som det är pressens främsta uppgift att lämna. Enligt gällande svensk rätt finns ej heller i övrigt något hinder mot att sådana artiklar göras till föremål för eftertryck eller annat obehörigt utnyttjande.

Utomlands har man på sina håll infört rättsskydd på området genom särskilda regler mot olovliga tillägnanden av pressmeddelanden, varvid bestämmelserna på grund av ämnets samband med upphovsmannarätten upptagits i lagstiftningen om denna. Man har ansett det rimligt att tidningarna, med hänsyn till de betydande kostnader och det arbete som äro förenade med anskaffandet av nyhetsmaterial, skola kunna förhindra att detta obehörigen utnyttjas av konkurrenter. Frågan har betydelse både i förhållandet mellan tidningar med olika utgivningstider under dygnet, exempelvis morgontidningar och kvällstidningar, och i förhållandet mellan storstadstidningar med stora resurser och mindre landsortstidningar.

Av särskilt intresse är att den *norska* lov om åndsverker innehåller föreskrifter i denna riktning. I § 3 förklaras att dagsnytt och andra journalistiska meddelanden i tidningar, tidskrifter och radio icke äro föremål för upphovsmannarättsligt skydd; emellertid gäller att utländska telegram och radiomeddelanden under de första 16 timmarna efter offentliggörandet i Norge äro skyddade mot eftertryck och offentligt meddelande i annan form. Bestämmelser i ämnet återfinnas vidare i italiensk och österrikisk rätt. Den *italienska* lagen (art. 101) skyddar endast material som tillhandahålles av nyhetsbyråer men lämnar å andra sidan skydd även åt inländska pressmeddelanden. Enligt bestämmelserna får materialet icke utan byråns tillstånd mångfaldigas eller utsändas i radio förrän 16 timmar förflutit efter

distributionen och icke i något fall förrän materialet publicerats av någon därtill berättigad. Vad slutligen angår den *österrikiska* rätten (§ 79) skyddar denna pressmeddelanden av alla slag, både utländska och inländska. Skyddet innebär dock icke mer än att meddelandet ej får återgivas i tidningar eller tidskrifter förrän det publicerats i ett därtill berättigat pressorgan.

Under ett tidigare skede av utredningsarbetet hade de nordiska delegerade enat sig om att i det gemensamma lagförslaget borde upptagas en bestämmelse efter förebild av det återgivna stadgandet i norsk lag. Enligt Köpenhamnsutkastet gällde att pressmeddelande, som enligt avtal tillhandahålles av utländsk nyhetsbyrå eller korrespondent i utlandet, icke utan mottagarens tillstånd skulle få göras tillgängligt för allmänheten genom press eller radio innan viss — i den svenska texten till tolv timmar bestämd — tid förflutit efter offentliggörandet inom landet. Att skyddet begränsades till utländskt nyhetsmaterial motiverades dels med att sådant drager särskilt stora kostnader att anskaffa, dels med att det i fråga om inländska nyheter är svårt att i praktiken utröna på vilka vägar de nå olika tidningar.

Köpenhamnsutkastets reglering motsvarade vissa önskemål, som tidigare framförts till kommittén från pressmannahåll; man hade därvid pekat på att det förekommit fall av obehörigt tillägnande av nyhetsstoff, vilka kraftigt fördömts av de lojala tidningarna, men där man i avsaknad av lagbestämmelser icke kunnat ingripa. Under den tid, som förflutit sedan utkastet publicerades i grannländerna, har frågan emellertid varit föremål för nya överväganden inom tidningsvärlden, och härvid har en ändrad inställning kommit till synes. Det har framhållits, att pressens egna organisationer numera i stort sett lyckats övervinna de missförhållanden som framträtt; för närvarande funnes icke något behov av lagstiftning i ämnet, och även för framtiden hade man anledning antaga, att pressen själv skulle kunna upprätthålla god ordning på området. För pressens egna strävanden i denna riktning skulle en lagstiftning t. o. m. utgöra ett visst hinder, eftersom den knappast kunde taga hänsyn till alla de faktorer som gjorde sig gällande, då man skulle bedöma i vad mån ett pressmeddelande i det aktuella fallet borde vara skyddat.

Med hänsyn härtill har kommittén efter förnyat övervägande av frågan stannat vid att låta den i Köpenhamnsutkastet upptagna regeln utgå ur förslaget. En principiellt så betydelsefull nybildning inom lagstiftningen, som det här diskuterade stadgandet skulle innebära, bör uppenbarligen ej företagas, om icke de intresserade starkt känt ett behov därav. Att införa en dylik nyhet, när meningarna därom i berörda kretsar äro delade eller, såsom i detta fall, den övervägande meningen är emot förslaget, kan icke komma ifråga.

6 KAP.

Särskilda bestämmelser

I förevarande kapitel behandlas några olika ämnen. Stadgandet i 50 § reglerar skydd för titel på litterärt eller konstnärligt verk m. m. I 51 § upptagas föreskrifter till skydd för de ideella värdena hos äldre verk. Slutligen behandlas i 52 § spörsmålet, i vilken ordning ersättning skall bestämmas, då verk utnyttjas med stöd av lagens regler om s. k. tvångslicens. I särskilda avsnitt diskuteras vidare, om det bör införas koncessionstvång för s. k. utföranderättsorganisationer samt huruvida vissa för närvarande i 1919 års KL upptagna straffbestämmelser angående obehörig signering av konstverk m. m. böra bibehållas.

50 §

Titelskydd

I förevarande paragraf har upptagits ett stadgande, som förbjuder att verk göras tillgängliga för allmänheten under sådana beteckningar, att det lätt kan uppstå förväxling med tidigare offentliggjorda verk eller deras upphovsmän.

Hithörande frågor äro av stor praktisk betydelse och beröra såväl upphovsmännens som allmänhetens intressen. De beteckningar, som här ifrågakomma, äro titlar på litterära och konstnärliga verk samt pseudonymer och signaturer. *Titeln* på en framgångsrik bok eller film kan äga ett betydande ekonomiskt värde för upphovsmannen, och risk kan finnas att utomstående söka att obehörigen utnyttja detta. Det har sålunda förekommit, att filmer uppkallats efter tidigare boksuccéer för att draga fördel av det reklamvärde som legat i boktiteln.¹ Även upphovsmannens personliga intresse kan lida intrång, om titeln på hans verk obehörigen utnyttjas. Stundom är en titel så originellt och personligt utformad att upphovsmannarättsligt skydd enligt allmänna grundsatser är motiverat², och ett obehörigt begagnande av titeln är då att bedöma enligt upphovsmannarättens regler mot olovlige återgivanden av verk. I allmänhet är en titel emellertid icke så särpräglad, att den kan åtnjuta skydd av detta slag. Möjlighet till ingripande mot att titeln obehörigen utnyttjas måste då beredas i annan ordning. På liknande sätt som gäller i fråga om titlar på verk kan även en upphovsmans *pseudonym eller signatur* representera ett ekonomiskt och

¹ Se NJA 1947 s. 450.

² Se *Eberstein* i NIR 1946 s. 12. Såsom exempel på titlar som åtnjuta upphovsmannarättsligt skydd nämnas här »Kanske en diktare» och »Melodien som kom bort».

ideellt värde, och upphovsmannen bör skyddas mot att andra utgiva eller eljest offentligt återgiva verk under den av honom valda författar- eller konstnärsbeteckningen. Ej heller i denna del kunna i allmänhet de upphovsmannarättsliga reglerna giva skydd, utan sådant måste anordnas på annat sätt. Även ur allmänhetens synpunkt är det upperbarligen av intresse, att beteckningar av nu ifrågavarande slag skyddas så att risken för förväxling minskas.

I gällande *svensk* rätt ha bestämmelser om skydd för titlar och pseudonymer upptagits i *lagen den 29 maj 1931 med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens*. Genom lagstiftning 1942 infördes i denna ett allmänt stadgande mot illojal användning av sådana kännetecken, som begagnas i det ekonomiska livet för att skilja en verksamhet eller ett föremål från andra (benämningar på affärsföretag, varor o. s. v.). Enligt detta stadgande, som fått sin plats i 9 § första stycket i lagen, skall straff och ersättningsskyldighet ådömas den som i utövning av näringsverksamhet använder namn, firma, varumärke, utstyrsel eller annat kännetecken, som lätt kan förväxlas med förut här i riket inarbetat kännetecken för annans näringsverksamhet eller däri utbjudna varor eller prestationer, om det sker med uppsåt att framkalla sådan förväxling. I anslutning till detta allmänna stadgande föreskrives i lagrummets andra stycke, att samma lag skall gälla där någon i näringsverksamhet eller eljest offentliggör eller mångfaldigar litterärt eller musikaliskt verk eller verk av bildande konst under egenartad titel eller diktat namn, varigenom lätt kan föranledas förväxling med annans förut offentliggjorda verk eller dess upphovsman, och gärningen sker med uppsåt att framkalla sådan förväxling. I förarbetena anfördes att praktiska skäl talade för att ett stadgande om skydd för titlar på litterära och konstnärliga verk samt pseudonymer sålunda gavs i samband med de allmänna bestämmelserna mot framkallande av förväxling, även om det kunde göras gällande att denna fråga fölle utanför den egentliga ramen för lagen mot illojal konkurrens. Huruvida ämnet i framtiden borde regleras i sistnämnda lag, syntes få bedömas i samband med den pågående revisionen av den upphovsmannarättsliga lagstiftningen.¹

Anmärkas må att även vissa bestämmelser i *tryckfrihetsförordningen* äro av betydelse på förevarande område. Titel på periodisk skrift åtnjuter sålunda ett faktiskt skydd därigenom att enligt 5 kap. 5 § i förordningen ansökan om utgivningsbevis för dylik skrift må avslås, där dess titel föret sådan likhet med titeln på skrift, för vilken utgivningsbevis tidigare utfärdats, att förväxling lätt kan ske. Förordningen giver också i 3 kap. 5 § visst skydd mot att annans pseudonym utsättes på tryckt skrift.

Även i *utländsk rätt* beredes i allmänhet skydd för titlar och pseudonymer. Ofta sker detta som hos oss inom konkurrensrätten. I vissa länder har emellertid ansetts lämpligt att hänföra bestämmelserna om skydd för

¹ Prop. 257/1942 s. 19.

titel till den upphovsmannarättsliga lagstiftningen, varvid titelskyddet behandlas som en med upphovsmannarätten besläktad rättighet (jfr 5 kap. i förslaget). Så har skett i *österrikisk* rätt (§ 80) och *italiensk* rätt (art. 100).

Bernkonventionen innehåller icke några bestämmelser i ämnet. Till Brysselkonferensen förelåg förslag att i konventionen införa ett stadgande om skydd för titlar på litterära och konstnärliga verk, men förslaget blev icke antaget.¹

Vid tillkomsten av de nu gällande, i 1931 års lag mot illojal konkurrens upptagna reglerna om skydd för titlar och pseudonymer uttalades, såsom förut anförts, att frågan huruvida ämnet även i framtiden borde behandlas i nämnda lag syntes få bedömas i samband med den pågående revisionen av den upphovsmannarättsliga lagstiftningen. Till förmån för att även i fortsättningen låta ämnet regleras i 1931 års lag talar, att vissa av de situationer, där det föreligger behov av skydd på området, äro besläktade med dem som avses med de allmänna bestämmelserna om skydd mot illojal konkurrens, exempelvis illojal reklam. Å andra sidan är det uppenbart, att frågan om skydd för titlar och pseudonymer även har anknytning till upphovsmannarätten. Särskilt bör beaktas, att det personliga momentet här många gånger gör sig gällande med betydligt större styrka än inom den egentliga konkurrensrätten. Ett tillägnande av en titel eller pseudonym kan återverka på upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende, och förfarandet berör således de intressen, som skyddas genom upphovsmannarättens regler om värn för den ideella rätten. Då det gäller att närmare angiva betingelserna för skyddet, föreligger vidare ett behov att anknyta till upphovsmannarättsliga termer och förhållanden. Rent allmänt är det också naturligt att samma lag, som bereder skydd för verket, även behandlar frågan om skydd för verkets beteckning. I enlighet härmed har kommittén funnit övervägande skäl tala för att överföra bestämmelserna om skydd för titel och pseudonym till lagen om upphovsmannarätt. Ett stadgande i ämnet, som i sak nära motsvarar bestämmelsen i 9 § andra stycket i lagen mot illojal konkurrens men som anpassats till förslagets terminologi, har upptagits i förevarande paragraf.

Enligt stadgandet skall, såsom hittills, skydd till en början tillkomma *titel* på litterärt eller konstnärligt verk. Titlar på kataloger och dylika arbeten, som icke äro föremål för upphovsmannarätt men som enligt 49 § i förslaget skola åtnjuta skydd mot eftergörande, falla utanför stadgandets tillämpningsområde; sådan titel kan dock i vissa fall skyddas enligt 9 § första stycket i lagen mot illojal konkurrens. Kommittén har icke ansett erforderligt att bibehålla kravet på att titel, för att vara skyddad, skall vara egenartad. Kravet synes knappast äga självständig betydelse; det lig-

¹ Brysselkonferensens handlingar s. 371 ff.

ger i sakens natur att en titel, som ej är egenartad, icke gärna kan giva anledning till förväxling. En titel, som blott angiver ett visst ämne såsom föremål för framställningen i verket, är därför i allmänhet icke skyddad; hit höra sådana titlar som »Karl XII» och »Svensk civilrätt». Uteslutet är dock icke att exempelvis en tidskriftstitel, som från början är av nu antydd art, så småningom i den allmänna föreställningen kommer att representera just ifrågavarande tidskrift och därför bli föremål för skydd.

Skydd skall vidare tillkomma *pseudonym*, varmed liksom eljest i förslaget jämställts *signatur*; angående dessa termer hänvisas till framställningen vid 7 §. Den föreslagna texten täcker även det mindre praktiska fallet, att någon under däri angivna omständigheter begagnar en upphovsmans borgerliga namn såsom pseudonym för sig, och bereder sålunda i viss utsträckning skydd även åt sådant namn. Däremot är stadgandet icke tillämpligt mot den som utger ett arbete i eget namn, även om på grund av namnlighet förväxling kan ske med upphovsmannen till ett tidigare offentliggjort verk.

För att skydd skall tillkomma de individualiseringsmedel, som här avses, skall liksom för närvarande krävas, att det verk till vilket de anknyta blivit *offentliggjort*; angående innebörden av denna term hänvisas till 8 §. Skydd inträder i och med att offentliggörandet ägt rum; det fordras icke att den titel eller pseudonym, varom fråga är, blivit känd bland allmänheten.

Skyddet innebär att det skall vara förbjudet att göra ett verk *tillgängligt för allmänheten* under användning av ett förväxlingsbart individualiseringsmedel. Förbudet gäller således vid varje användning av ett verk, som täckes av uttrycket göra tillgängligt för allmänheten. Förväxlingsbar titel o. s. v. får icke användas vid ett verks offentliga framförande och icke heller på exemplar av verk, som sprides till allmänheten. Med hänsyn till att det valda uttrycket täcker även spridande av exemplar av verk, har det icke ansetts erforderligt att bibehålla det nu gällande förbudet mot att mångfaldiga verk under användning av ett förväxlingsbart individualiseringsmedel.

Frågan i vilka fall fara för *förväxling* kan anses föreligga är avsedd att bedömas på samma sätt som hittills. I förarbetena till 1942 års ändringar i lagen mot illojal konkurrens uttalades härom helt allmänt, att förväxling mellan individualiseringsmedel kunde äga rum, icke blott om de helt och hållet överensstämde med varandra utan även om de företedde likhet i sina huvuddrag eller i någon karakteristisk del. Det måste lämnas åt rättspraxis att efter prövning i varje särskilt fall bestämma, när kännetecken lätt kunde förväxlas. Vid sådan prövning vore det ofta nödvändigt att taga hänsyn även till andra omständigheter än individualiseringsmedlens utseende. För ingripande fordrades icke att förväxling redan förekommit och förfång uppstått; i praktiken syntes väl dock i regel så vara fallet,

om kraven för bifall till talan vore uppfyllda.¹ Vad sålunda anförts är tillämpligt även i fråga om det nu föreslagna stadgandet.

I fråga om *påföljder* vid överträdelse av stadgandet skola enligt förslaget gälla samma regler som vid intrång i upphovsmannarätt. En konsekvens härav är att överträdelse skall vara straffbar icke blott, såsom för närvarande, då det föreligger uppsåt att framkalla förväxling utan även då det såtillvida föreligger uppsåt, att vederbörande haft kännedom om att han tillägnat sig annans boktitel, pseudonym el. dyl., eller då sådant tillägnande skett av oaktsamhet. Att bibehålla kravet på kvalificerat uppsåt har icke syntts motiverat med hänsyn till att stadgandets syfte bland annat är att skydda allmänheten mot att förväxlingsfara faktiskt tillskapas. Vad angår förfaranden av oaktsamhet må anmärkas, att om vederbörande icke vetat att han begagnat annans här avsedda individualiseringsmedel, det endast sällan torde kunna göras gällande att han bort ha kännedom därom. I praktiken torde den utvidgning av det straffbara området, som förslaget här innebär, icke bli av större betydelse.

Då stadgandet, såsom nyss anförts, skall skydda icke blott den enskilde utan även vissa allmänna intressen, bör det i motsats till de egentliga upphovsmannarättsliga reglerna gälla utan begränsning i tiden. Stadgandet bör vidare vara tillämpligt i fråga om varje verk, oavsett vilket hemlandet är. I sistnämnda hänseende upptager förslaget en uttrycklig föreskrift i 60 § andra stycket.

Sammanfattning

Förevarande paragraf stadgar förbud mot att göra litterärt eller konstnärligt verk tillgängligt för allmänheten under sådan titel, pseudonym eller signatur, att verket eller dess upphovsman lätt kan förväxlas med förut offentliggjort verk eller dess upphovsman. Stadgandet är avsett att ersätta en bestämmelse i ämnet, som för närvarande är upptagen i 9 § andra stycket i lagen den 29 maj 1931 med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens.

51 §

Skydd mot förvanskning av äldre verk

I förevarande paragraf har upptagits ett stadgande, som giver det allmänna befogenhet att ingripa till skydd för de ideella värdena hos de mera betydelsefulla litterära och konstnärliga verken. Stadgandets huvudsyfte är att skydda de fria verken, främst de klassiska mästerverken, mot att de återgivas på ett sätt som är att betrakta som förvanskning.

¹ Justitiedepartementets promemorior 1942: 1 (Bilaga A till prop. 257/1942) s. 21.

Frågan om skydd för de fria verken i sådant hänseende har sedan länge utgjort ett inom upphovsmannarätten livligt debatterat ämne. Verk som icke åtnjuta upphovsmannarättsligt skydd — vare sig fråga är om förut skyddade verk för vilka skyddstiden utlöpt eller om verk som aldrig varit skyddade — få utnyttjas av envar, och principiellt får detta ske i vilken form som helst. Det har emellertid icke saknats exempel, att denna frihet missbrukats på ett sätt som varit kränkande för allmänna kulturintressen. Det har sålunda förekommit att värdefulla verk ur den äldre litteraturen, i syfte att öka möjligheterna till avsättning hos okritiska läsare, utgivits i »bearbetningar» som inneburit en vandalisering av originalverket. Klassiska musikverk ha gjorts till föremål för jazzparafraaser och andra förvanskningar. Även på konstreproduktionens område ha förekommit svåra missbruk; stora mästerverk ha utgivits i en form och utstyrsel, som inneburit ett grovt åsidosättande av konstnärlig pietet och ansvarskänsla.

Utländsk rätt — Bernkonventionen

I vissa länder har skydd mot sådana och liknande förfaranden åstadkommits genom att åt det allmänna inrymts befogenhet att öva kontroll över det sätt på vilket de fria verken utnyttjas. Frågan har härvid i allmänhet setts som en del av spörsmålet om skydd för upphovsmannens ideella rätt i vidsträckt mening. Tankegången är, att den ideella rätten icke, såsom förfoganderätten, bör begränsas i tiden utan att den bör kunna utövas även efter skyddstidens utgång; härvid bör i stället för eller vid sidan av upphovsmannens efterlevande det allmänna fungera som rättens bärare.

Till de länder, som anordnat ett skydd för fria verk efter dessa linjer, hör främst *Danmark*. Såsom vid 30 § anförts inträder Undervisningsministeriet i utövningen av den ideella rätten redan vid upphovsmannens död. Enligt lagen gäller den ministeriet tillagda rätten även efter skyddstidens utgång och oberoende av hur lång tid som förflutit från upphovsmannens död (§§ 9 och 27). Detta innebär att ministeriet äger utöva sina i den ideella rätten grundade befogenheter jämväl med avseende å de äldre och klassiska verken. I praxis fullgör ministeriet sina uppgifter på området icke blott genom att anmäla fall av missbruk till åtal utan även genom att avgiva bindande förhandsbesked, huruvida ett visst planerat offentliggörande i ändrat skick av en avliden upphovsmans verk är tillåtet eller icke. Vid handläggning av hithörande frågor biträdes ministeriet av en rådgivande nämnd, som representerar särskild sakkunskap av såväl juridisk som konstnärlig art.

Förut antydda tankegång ligger till grund även för den *italienska* rättens regler i ämnet (art. 23). Såsom anförts vid 30 § utövas den ideella rätten efter upphovsmannens död i första hand av hans närmaste anhöriga. Om

offentliga hänsyn påkalla det, kan intrång i rätten emellertid beivras även av vederbörande ministerium. Varken de anhörigas eller ministeriets rätt är begränsad i tiden, och den kan således utövas jämväl sedan verket blivit fritt. En liknande ordning har föreslagits i 1954 års *franska* lagutkast (art. 20).

Även enligt *finsk* lag kan den ideella rätten i visst avseende anses obegränsad i tiden; den vid 30 § anförda regeln, att verket efter upphovsmannens död icke får utgivras så bearbetat eller stympat att det kan skada hans anseende, gäller jämväl efter skyddstidens utgång (23 §). Överträdelse av förbudet ligger under allmänt åtal, och tillsyn över regelns iakttagande kan således sägas ankomma på åklagarmakten (34 §). Det synes dock osäkert, om stadgandet är avsett att tillämpas i fråga om klassiska verk.

På andra håll utformas hithörande regler som självständiga bestämmelser, vilka icke äga omedelbart samband med de till skydd för den ideella rätten gällande föreskrifterna. På detta sätt har ämnet reglerats i *norsk* rätt. Här gäller sålunda ett stadgande (§ 17), enligt vilket det är förbjudet att offentliggöra fria verk i ändrat skick, om det med hänsyn till verkets betydelse och de företagna ändringarnas art må befaras, att allmänna kulturintressen skulle taga skada därav. Uppgiften att tillse att så icke sker är tillagd Kirke- og undervisningsdepartementet.

Bestämmelser i förevarande ämne saknas i *tysk* och *österrikisk* rätt och synas ej heller förekomma i *engelsk* lagstiftning.

I *Bernkonventionen* behandlas icke förevarande spörsmål. Frågan om skydd för de ideella värdena hos fria verk dryftades emellertid redan vid Romkonferensen, och till Brysselkonferensen förelåg förslag¹ att i art. 6 bis införa en bestämmelse av följande innehåll:

Unionsländerna förbinda sig att tillämpa »le droit au respect»² med avseende å fria verk och särskilt i fråga om mästerverk, helgade genom allmän beundran, oavsett vilken tid de tillhöra och vilket deras hemland är. Litterära, sceniska, musikaliska, plastiska, kinematografiska eller andra bearbetningar av dessa verk äro tillåtna allenast under villkor, att verken ej travesteras eller till sin andemening förvanskas genom vanställande, stympande, ändringar, förkortningar eller tillägg av beskaffenhet att förändra deras natur samt synnerligen menligt inverka på deras skönhet och på upphovsmannens ideella rätt och hans anseende. Likväl tillåtas parodier, vilka framträda som sådana och icke kunna föranleda förväxling med originalet.

I regeringarnas yttranden över den föreslagna bestämmelsen mötte denna principiellt gillande på flera håll, bland annat i svaren från de nordiska länderna. Vid själva konferensen synes emellertid debatten i ämnet icke ha varit särskilt livlig; sedan England förklarat sig för sin del icke kunna antaga förslaget, fick detsamma falla.

¹ Se Brysselkonferensens handlingar s. 184 ff.

² Härmed avsågs det i artikelns första stycke omnämnda och vid 3 § i förslaget närmare berörda skyddet mot förvanskningar o. s. v.; jfr sid. 119 ff.

Tidigare förslag i Finland, Norge och Sverige

I detta sammanhang må nämnas att man tidigare i *Finland*, *Norge* och *Sverige* diskuterat, huruvida en lösning av frågan skulle kunna vinnas på den vägen att *upphovsmannarätten till verk, för vilka skyddstiden utgått, förklaras övergå på staten*. Härmed åsyftade man dock icke enbart att giva det allmänna möjlighet att skydda de ideella värdena hos den äldre litteraturen och konsten. Den diskuterade ordningen ansågs även vara en lämplig form för att förverkliga det vid 4 kap. i förslaget behandlade institutet »*domaine public payant*»; i kraft av sin upphovsmannarätt skulle staten kunna avgiftsbelägga utgivningen av de äldre verken, och influtna medel skulle i en eller annan form tillföras författar- och konstnärsvärlden.

Förslag i denna riktning framlades i *Norge* i det 1925 publicerade betänkandet med förslag till lov om vern for åndsverker och i *Finland* i propositionen till 1926 års riksdag angående lagen om upphovsmannarätt. Förslagen blevo emellertid ej antagna.

I *Sverige* framfördes ett förslag av liknande innehåll i en vid 1924 års riksdag väckt motion av Sigfrid Hansson (F. K. nr 11). I denna yrkades, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om framläggande av förslag till lag om författarrättens övergång till staten efter skyddstidens utgång, med skyldighet för staten att avsätta de vid författarrättens ekonomiska utnyttjande inflytande medel till en sjuk- och pensionsfond för svenska författare; i motiveringen framhölls bland annat, att genom förslaget skulle vinnas effektiv kontroll över att den fria litteraturen icke utgaves i mindervärdiga upplagor. Över motionen avgav första lagutskottet ett gynnsamt utlåtande (nr 36), vari hemställdes om utredning i ämnet. Härvid borde bland annat upptagas frågan om lagstiftningsåtgärder till förhindrande av att den fria litteraturen utgaves i förvanskad form. Därest utredningen ledde till att författarrätten ansågs böra efter skyddstidens utgång övergå på staten, syntes härigenom även frågan om rättsskyddet i det väsentliga vara löst. Även om denna utväg icke anlätades, syntes emellertid möjligheter finnas att bereda rättsskydd åt den fria litteraturen. Sålunda vore tänkbart, att åt någon av statens myndigheter eller lämplig enskild organisation uppdroges rätt och skyldighet att övervaka utgivningen av den fria litteraturen och beivra missbruk därav. Motionen och utskottets hemställan vunno emellertid icke riksdagens bifall. I debatten framhölls bland annat, att den föreslagna ordningen med en skatt eller accis å fria verk med nödvändighet måste medföra en avsevärd fördyring av den klassiska litteraturen samt att den kunde befaras medföra ett visst tvång över den andliga odlingen.

Förslaget att skydda de ideella värdena hos de äldre verken genom att låta upphovsmannarätten efter skyddstidens utgång övergå till staten upptogs sedermera till förnyad granskning i 1937 års *promemoria* (s. 8 ff.).

I promemorian avstyrktes emellertid en sådan ordning. Utredningsmannen föreslog istället ett skydd för den ideella rätten efter skyddstidens utgång i den formen, att åt det allmänna överlämnades en kontrollrätt i detta hänseende; ett stadgande i ämnet borde utformas i huvudsaklig överensstämmelse med motsvarande stadgande i norsk lag. Lämpligt vore att överlämna kontrollrätten till Svenska akademien, Musikaliska akademien och Akademien för de fria konsterna. Rätten borde utformas som en befogenhet att vid allmän domstol föra talan om meddelande av förbud mot missbruk. Det borde även övervägas att införa en möjlighet för den intresserade att erhålla förhandsbesked, huruvida utnyttjande av ett verk i viss planerad form vore tillåtet.

Kommittén

De strävanden, som gjort sig gällande att åstadkomma ett skydd för litteraturens och konstens klassiska verk mot grova förvanskningar och liknande förfaranden, äro uppenbarligen förtjänta av beaktande. Att sådana verk bjudas allmänheten i en värdig form måste anses vara ett samhällsintresse av vikt. Även hos oss har förekommit sådant missbruk i detta hänseende, varom förut varit tal. Enligt kommitténs mening bör därför inom den upphovsmannarättsliga lagstiftningen i någon form anordnas en möjlighet för det allmänna att ingripa mot dylika förfaranden.

Tidigare har i vårt land framkommit förslag att tillgodose detta syfte genom en ordning, enligt vilken upphovsmannarätten till verk, för vilka skyddstiden utlöpt, övergår på det allmänna. Till förmån för denna tanke kan anföras, att staten såsom innehavare av upphovsmannarättigheterna icke blott skulle få möjlighet att skydda de ideella värdena hos den äldre konsten och litteraturen, utan även skulle få tillfälle att aktivt verka för att utbreda kännedomen om de äldre verken, särskilt genom den kontroll över utgivningsrätten som skulle tillkomma staten. Genom att förbehålla utgivningsrätten åt ansvarskännande förläggare skulle staten dels skapa garantier för att verken utkomme i goda upplagor och dels giva förläggarna möjlighet att i skydd av ensamrätten planlägga utgivningen på längre sikt, vilket skulle leda till billigare priser för allmänheten. Mot ett dylikt system kunna emellertid anföras vägande invändningar. Främst gäller att man ej kan bortse från möjligheten, att staten här skulle tillvälla sig ett obehörigt inflytande. Hur än garantierna mot missbruk utformades skulle, såsom framhållits vid behandlingen av förevarande spörsmål i riksdagen 1924, ett visst tvång komma att vila över den andliga odlingen. Enligt kommitténs mening är detta förhållande ett avgörande skäl mot att införa en ordning av nu dryftat slag.

På sina håll förekommer att skydd mot missbruk vinnes genom att det allmännas befogenhet anknytes, icke till upphovsmannarätten i dess helhet utan till dess ideella sida. Det allmänna inträder — i regel redan vid

upphovsmannens död — i utövningen av de ideella befogenheterna, och dessa förklaras gälla utan begränsning i tiden. Även mot en sådan utformning av det allmännas kontrollrätt kunna dock riktas flera vägande invändningar. Den synes till en början närmast förutsätta, att fråga är om förut skyddade verk, för vilka skyddstiden utlöpt. För de äldre och klassiska verken har aldrig åtnjutits skydd — vare sig av ekonomisk eller ideell art — och att i fråga om dessa förklara, att det allmänna »inträder» i utövningen av den ideella rätten, är uppenbarligen en konstruktion. Det skulle vidare vara mindre lämpligt att låta det allmänna utöva de ideella befogenheterna i samma omfattning som upphovsmannen. Behov av kontroll från samhällets sida föreligger endast beträffande de stora och betydande verken, om vilka kan sägas att de kommit att tillhöra det gemensamma kulturarvet. Även i andra hänseenden skulle en på den ideella rätten grundad befogenhet att inskrida komma att få ett alltför vidsträckt innehåll. Såsom vid 3 § framhållits giver den ideella rätten upphovsmannen möjlighet att motsätta sig att *exemplar* av verk, framför allt originalkonstverk och liknande, bli föremål för ingrepp, stympningar och andra förvanskande ändringar. Frågan om skydd för äldre verk i sådant hänseende faller emellertid utom ramen för det nu diskuterade spørsmålet, där syftet är att förhindra att verk *återgivas* i förvanskad skick; den utgör en del av det större kulturpolitiska problemet om hur märkliga byggnader, målningar, skulpturer, handskrifter o. s. v. skola bevaras och skyddas. Detta ämne måste behandlas i särskild ordning.¹

Det är emellertid icke nödvändigt att behandla frågan om skydd för fria verk i det avseende varom nu är tal som ett spørsmål, vilket äger omedelbart sammanhang med de upphovsmannen och hans efterlevande i upphovsmannarätten tillerkända ideella befogenheterna. Det är enklare och svarar mer mot sakens natur att giva det allmänna en självständig, vid sidan av den ideella rätten stående befogenhet att inskrida mot sådana missbruk det här gäller. Enligt kommitténs mening bör frågan lösas i denna riktning.

Ett spørsmål av principiell betydelse är, på vilket sätt det allmännas befogenhet bör utövas. Närmast till hands kunde synas ligga att i lagen uppställa ett generellt förbud mot sådana återgivanden, som man vill förhindra; den myndighet, som på det allmännas vägnar hade att öva tillsyn på området, skulle i fall av överträdelse fullfölja sin uppgift genom att anmäla förhållandet till åtal. Hithörande spørsmål lämpa sig emellertid ej för reglering i ett straffbud. En bestämmelse i lag om vad som ur förevarande synpunkt skall anses otillåtet måste röra sig med ganska allmänna uttryck. För den som ämnar utgiva eller offentligt framföra ett verk i

¹ Frågan om åtgärder för att bevara och skydda kulturhistoriskt märkliga byggnader är föremål för undersökning inom *Byggnadsminnesutredningen*.

annan form än den ursprungliga skulle det därför många gånger vara svårt att bedöma i vad mån ändringar, som han vill vidtaga, gå utöver gränsen för det tillåtna. Den som lägger ned kostnader och arbete på ett sådant företag har emellertid ett berättigat intresse att på förhand få säkert besked, huruvida återgivningen är förenlig med lagen. Med hänsyn härtill synes lämpligast att något generellt förbud icke gäller men att, då i ett särskilt fall en utgivning eller ett framförande finnes kränka de intressen man vill skydda, förbud meddelas mot återgivandet. I rättssäkerhetens intresse bör stadgas, att sådant förbud meddelas av domstol; befogenhet att föra talan härom bör tillkomma myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Av denna myndighets uppfattning skulle alltså bero, huruvida fråga om stadgandets tillämpning i visst fall skulle väckas. Denna lösning giver möjlighet att anordna ett system, enligt vilket den taleberättigade myndigheten — på sätt som skett i Danmark — kan avgiva bindande förhandsbesked, huruvida den beträffande viss återgivning kommer att föra talan om förbud.

Ett på nu angivna principer byggt stadgande har upptagits i förevarande paragraf. Angående dess närmare utformning må anföras följande.

Enligt den föreslagna texten skall förbud kunna meddelas, om litterärt eller konstnärligt verk återgives offentligt på ett sätt som *kränker den andliga odlingens intressen*. Exempel på förfaranden av detta slag ha lämnats i det föregående. Betonas må att kommittén med det starka uttrycket »kränka» velat markera, att stadgandet endast är tillämpligt på sådana fall, som ur allmänt kulturell synpunkt måste anses som grova. Det räcker härvid icke att den som är särskilt sakkunnig anser återgivandet behäftat med brister, utan fråga skall vara om ett återgivande som för den bildade allmänheten i stort ter sig grovt stötande, varvid hänsyn skall tagas till samtliga föreliggande omständigheter. Från bokförläggarghåll ha uttryckts farhågor för att bestämmelsen i sin nu föreslagna avfattning skulle utgöra hinder för utgivning av förkortade eller eljest bearbetade upplagor av klassiska verk, eftersom sådana bearbetningar stundom, sedda med en litteraturforskarens ögon, kunna innebära intrång i den andliga odlingens intressen. I enlighet med vad som nyss framhållits skall stadgandet emellertid endast vara tillämpligt, då utgivningen även för den som icke besitter särskilda litteraturhistoriska insikter framstår såsom grovt stötande; hänsyn skall härvid främst tagas till bearbetningens kvalitet, men även sådana omständigheter som upplagans utstyrsel, valet av illustrationer, det sätt på vilket författaren angives och verket presenteras o. s. v. äga betydelse. Såsom exempel på vad som här åsyftas må nämnas ett fall från dansk praxis, där Balzacs »Esther» hade utgivits i beskuret skick. Verket, som i Oscar Madsens översättning fyllde 352 sidor, hade sammanträngts till tre små häften à 32 sidor, vilka åsatts titlarna »Skøgernes Glans», »Glædespigens Kærlighed» och »Falden Kvinde». I häftena, som voro illustrerade

på ett mindre lyckligt sätt, hade lagts in reklam för preventivmedel. Att det allmänna bör kunna ingripa mot förfaranden av detta slag är uppenbart.

I enlighet med vad som tidigare anförts uppställer den föreslagna texten icke själv något förbud mot kränkande återgivning; det är först sedan *domstol i vederbörlig ordning meddelat förbud mot ett särskilt återgivande*, som detta blir otillåtet. Dyligt förbud bör kunna ifrågakomma redan innan verket utgivits eller framförts offentligt, om det av omständigheterna — t. ex. av tillgängliga prospekt — framgår att skäl finns för ingripande. Stadgandet har därför gjorts tillämpligt även på fall, då återgivande förberedes. Överträdelse av meddelat förbud har i 53 § likställts med intrång i upphovsmannarätt.

Rätten att *föra talan* om förbud skall, såsom redan nämnts, enligt förslaget tillkomma myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Lämpligast torde vara att denna rätt och den därmed sammanhängande uppgiften att utöva tillsyn lämnas till Svenska akademien, Musikaliska akademien och Akademien för de fria konsterna, var för sitt område. Närmare instruktioner angående handhavandet av sådant uppdrag torde böra utfärdas i administrativ ordning. Den övervakande myndigheten torde böra åläggas skyldighet att avgiva förhandsbesked av det slag som tidigare berörts. I övrigt torde myndigheten böra ingripa med begäran om förbud, då det på grund av anmälan eller eljest kommer till dess kännedom att skäl därtill föreligger.

Såsom framgår av det förut anförda åsyftar det föreslagna stadgandet i första hand att meddela skydd för de fria verken; i enlighet härmed upptager stadgandet *icke någon tidsbegränsning*, och det skall således kunna tillämpas jämväl med avseende å de äldre och klassiska verken. Även verk, som ännu icke äro fria, kunna vara av den betydelse att de principiellt böra åtnjuta skydd i förevarande ordning. Att det allmänna redan *under upphovsmannens livstid* skulle äga ingripa i dennes förfoganden över sitt verk är emellertid knappast lämpligt. Vad angår förhållandena under den postuma delen av skyddstiden bör, såsom vid 30 § anförts, tillsyn över det sätt på vilket verket utnyttjas i första hand tillkomma upphovsmannens efterlevande eller övriga rättsinnehavare. Om dessa skulle medverka till att verket återgives offentligt på ett sätt som kränker den andliga odlingens intressen eller förhålla sig passiva inför ett sådant förfarande, bör det allmänna emellertid äga inskrida med förbud däremot. Tillämpningsområdet för det nu föreslagna stadgandet har av anförda skäl i nu berörda avseende endast sätillvida inskränkts, att däri avsett förbud ej skall kunna meddelas under upphovsmannens livstid.

Av stadgandets syfte följer att det, i motsats till vad som enligt 60 § första stycket skall gälla beträffande bestämmelserna om upphovsmannarätt, bör vara tillämpligt på varje verk, oavsett vilket hemland detta har; en bestämmelse härom har upptagits i andra stycket av nämnda paragraf.

Sammanfattning

I förevarande paragraf föreslås en ny bestämmelse till skydd för de ideella värdena hos den mera betydelsefulla litterära och konstnärliga produktionen, främst de klassiska mästerverken. Enligt stadgandet skall i fall, då ett litterärt eller konstnärligt verk — oavsett från vilken tid det härrör — återgives offentligt på ett sätt som kränker den andliga odlingens intressen eller då sådant återgivande förberedes, förbud kunna meddelas mot återgivandet. Förbudet skall meddelas av domstol på talan av myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer; avsikten är att tillsyn i detta hänseende skall utövas av Svenska akademien, Musikaliska akademien och Akademien för de fria konsterna, var för sitt område. Stadgandet skall ej tillämpas under upphovsmannens livstid.

52 §

Bestämmande av ersättning i vissa fall

Några av de i 2 kap. upptagna reglerna om inskränkningar i upphovsmannens förfoganderätt ha utformats som s. k. tvångslicenser: verket får utnyttjas utan upphovsmannens samtycke, men denne är berättigad till ersättning. Detta gäller då byggnad utvidgas under tillgodogörande av arkitektens tidigare arbete (11 §), då verk utnyttjas för skolböcker o. dyl. (16 §), då dikter användas såsom sångtexter (19 §) samt i vissa fall då konstverk återgivas i populärvetenskaplig framställning (14 §).

Kommittén förutsätter, att berörda organisationer kollektivt avtala om vissa taxor och tariffer till ledning för ersättningens bestämmande i olika hänseenden och att därför uppgörelse i godo kommer att träffas i det stora flertalet särskilda fall. Vare sig förhandlingar äga rum mellan parterna personligen eller mellan organisationerna, finns emellertid risk att någon uppgörelse ej kommer till stånd, och där så är förhållandet måste ersättningen bestämmas på annat sätt.

Tydligt är att man här bör finna så enkla och kostnadsbesparande former som möjligt. Mest praktiskt är att låta frågor av förevarande slag avgöras av en särskilt inrättad skiljenämnd. I enkla fall bör förfarandet inför nämnden kunna inskränkas till en kortare skriftväxling. För skiljenämnd eller annat organ, som inrättas för dessa ändamål, bör det även vara en uppgift att verka för tillkomsten av kollektiva uppgörelser, som nyss berörts, och medla i tvister därom. Närmare bestämmelser om tillsättande av sådan nämnd, om dess uppgifter och om förfarandet i övrigt böra utfärdas av Kungl. Maj:t.

Åt Kungl. Maj:t bör därför lämnas en allmän fullmakt att föreskriva den

ordning, enligt vilken ersättning skall bestämmas i händelse av tvist. En sådan fullmakt har upptagits i förevarande paragraf.

Enligt 47 § skola grammofonfabrikanter och utövande konstnärer äga rätt till ersättning, då grammofonskivor och liknande anordningar användas för radio- och televisionsutsändningar. På sätt i motiveringen till stadgandet anförts bör även här gälla, att ersättningen i händelse av tvist bestämmas av särskild skiljenämnd. Den nu föreslagna fullmakten åt Kungl. Maj:t har därför förklarats avse även dessa ersättningsfall.

Fråga om särskilda bestämmelser angående signering av konstverk m.m.

Vid 1931 års revision infördes i 8 a § av 1919 års KL vissa föreskrifter med förbud mot obehörig eller förvillande signering av konstverk. Bestämmelserna hänföra sig dels till *originalverk* och en särskild grupp sådana, s. k. *grafiska blad*, och dels till *efterbildningar* av konstverk.

1) *Originalverk*

I paragrafens första stycke uppställs förbud mot att utan tillstånd av konstnären själv anbringa hans signatur på konstverk.

Föreskriften torde numera i stort sett sakna självständig betydelse, sedan år 1948 i 12 kap. 5 § strafflagen införts en allmän straffbestämmelse mot *signaturförfalskning*. Detta brott beskrives så, att »någon utan lov anbringa eller eljest förfalskar namnteckning eller annan signatur på alster av konst eller konsthantverk eller på annat dylikt verk och därigenom ger sken av att annan bestyrkt sig vara upphovsman till verket». Stadgandet avser visserligen i första hand fall, där produkter med vilka konstnären icke haft något att skaffa — alster av andra konstnärer eller av andra utförda kopior av konstnärens verk — förses med hans signatur. Det är emellertid även tillämpligt, då en konstnärs signatur utan lov anbringas på ett av honom utfört verk, och täcker sålunda den situation som avses i 8 a §.

Det kunde möjligen ifrågasättas, om icke 8 a § såtillvida giver ett längre gående skydd, som därav uttryckligen framgår att tillstånd till signering skall lämnas av konstnären personligen; stadgandet i 12:5 har här det mera neutrala uttrycket »utan lov». Detta torde dock icke innebära någon skillnad i sak. Om någon annan än konstnären skall med hans tillstånd anbringa hans signatur, d. v. s. — såsom 12:5 uttrycker det — utmärka att konstnären »bestyrkt sig vara upphovsman till verket», måste detta tillstånd uppenbarligen vara givet av konstnären själv. Det kan exem-

pelvis icke ha lämnats av hans arvingar. Vilja arvingar efter konstnärens död bekräfta identiteten av ett efterlämnat, osignerat verk, bör det ske i form av ett intyg, som exempelvis kan anbringas på baksidan av en målning.

Uppmärksammas må vidare att den olikheten föreligger mellan de båda lagrummen, att 8 a § kriminaliserar varje anbringande av signaturen men 12:5 endast sådant som »ger sken av» att konstnären bestyrkt sig vara upphovsman. Om det tydligt framgår att någon annan än konstnären och icke han själv anbragt signaturen, torde förfarandet emellertid ej äga sådan betydelse att man behöver ingripa däremot.

Av nu anförda skäl synes förevarande stadgande i 8 a § icke böra bibehållas.

2) Grafiska blad

Såsom ett undantag från den nu berörda huvudregeln stadgas att »verk av grafisk konst tillkommet genom avtryck från platta av metall, sten, trä eller annat material» icke får signeras av annan än konstnären, även om denne samtyckt därtill.

Stadgandet får ses mot bakgrunden av vissa missförhållanden, som framträtt vid tiden för dess tillkomst. I motiven framhölls att de särskilda exemplar av ett konstverk, som uppstode genom avtryck av plåtar o. s. v., ur konstnärlig synpunkt vore långt ifrån likvärdiga. Medan ett visst exemplar kunde på ett felfritt eller oklanderligt sätt återgiva en plåt, i det hela och alla dess detaljer, kunde av olika anledningar ett annat exemplar utfalla mycket otillfredsställande. Att ett avtryck försetts med konstnärens signatur ansåges, naturligt nog, av den konstköpande allmänheten innebära, att detta avtryck blivit granskat av konstnären personligen. Ett signerat exemplar betingade därför ett helt annat pris än ett som icke vore försett med signatur. Erfarenheten hade emellertid visat, att i ett eller annat fall en konstnär funnit med sin fördel förenligt att med generell rätt till reproduktion och signering avyttra en av honom etsad eller graverad plåt. Ur synpunkten av allmänhetens intresse syntes det nödigt, att varje rättsverkan fränkades en dylik förhandsöverlåtelse av signeringsrätten.¹

Förfaranden av nu berört slag torde emellertid ha utgjort en tidsföreteelse. För den som nutilldags vill framställa originaltrogna exemplar av etsningar och andra grafiska blad erbjuder den moderna fotografiska reproduktionstekniken mycket enklare metoder. Frågan, huruvida särskilda föreskrifter om signering böra meddelas rörande efterbildningar av grafiska blad som framställts på detta sätt, utgör en del av spørsmålet, huruvida kontroll- och ordningsföreskrifter böra meddelas med avseende å framställning av fotografiska reproduktioner i allmänhet; detta ämne behandlas i det följande. Något praktiskt behov att bibehålla den nuvarande

¹ 1929 års betänkande s. 66 f.

specialregeln, som gäller framställning med hjälp av originalplåtar o. dyl., torde knappast föreligga.

3) Efterbildningar

I andra stycket av 8 a § stadgas förbud mot att å efterbildning av konstverk i något fall anbringa konstnärens signatur på sådant sätt, att därav kan uppkomma förväxling mellan efterbildningen och originalverket. Stadgandets huvudsyfte är att skydda allmänheten mot att det framställes efterbildningar av konstverk som kunna förväxlas med originalet.

Stadgandet förbjuder att signaturen »anbringas», varmed främst torde avses det fallet, att en i samma teknik som originalet utförd efterbildning — en kopia — genom signering får sken av att vara originalverk. På en kopia måste därför antingen signaturen utelämnas eller, om den medtages, förses med ett tillägg varav framgår, att fråga är om en efterbildning; detta kan också utmärkas på annat sätt, exempelvis genom särskild stämpling eller märkning.

Liksom första stycket i 8 a § har även nu ifrågavarande stadgande, åtminstone i huvudsak, förlorat betydelse sedan 12:5 strafflagen tillkommit. Detta lagrum är sålunda principiellt tillämpligt, om någon utan konstnärens tillstånd anbringar hans signatur på en kopia, som är förväxlingsbar med originalet. I motsats till 12:5 täcker 8 a § även en signeringsåtgärd, som vidtages med konstnärens tillstånd. Detta synes dock vara ett opraktiskt fall, som icke påkallar särskild reglering i lag.

I diskussionen har man gjort gällande, att med »anbringande» av en signatur borde jämföras det fallet, att vid efterbildning som sker genom fotografiska eller liknande metoder — sådan efterbildning kallas i det följande *reproduktion* — originalets signatur genom själva reproduktionsförfarandet kommer att överföras på reproduktionen. Med denna uppfattning skulle stadgandet vara av betydelse även i fråga om sådana färgreproduktioner och liknande alster, vilka tillverkas i massupplagor och fått stor spridning bland allmänheten; tillverkaren skulle, om reproduktionen göres efter ett signerat original och utföres på sådant sätt att förväxling med originalet i och för sig vore möjlig, vara skyldig att genom stämpling eller på annat sätt utmärka reproduktionens egenskap av efterbildning. Denna tillämpning har stadgandet dock icke fått i praktiken.

Sistnämnda spörsmål sammanhänger med den under senare år i konstintresserade kretsar uppmärksammade frågan, huruvida genom särskilda föreskrifter borde införas en allmän skyldighet att på reproduktioner av förevarande slag ange deras egenskap av efterbildning. Från olika håll har gjorts gällande att frågan härom vore av väsentlig betydelse för konstillivet. Det har framhållits, att reproduktioner med nutida metoder kunna göras så fulländade, att det för allmänheten måste vara svårt att skilja

dem från original. Reproduktionsföretagen utnyttja detta förhållande i sin försäljningsverksamhet; i sin reklam söka de utsudda skillnaden mellan begreppen originalkonst och reproduktion, och kraftig prisuppskörtning förekommer på området till förfång för avsättningen av äkta konst.

Hithörande spörsmål ha varit föremål för undersökning inom 1948 års konstutredning, som enligt sina direktiv bland annat haft att föreslå åtgärder för att på försäljningsmarknaden hålla gränsen klar mellan originalkonst och reproduktion. I denna del har utredningen den 11 november 1954 avgivit en promemoria, som av ecklesiastikdepartementet den 7 mars 1955 överlämnats till kommittén för att tagas i beaktande vid fullgörande av det åt kommittén lämnade uppdraget. Till kommittén ha vidare överlämnats de yttranden, som efter remiss avgivits över promemorian.¹

I promemorian framhålles att det i direktiven uttalade önskemålet, att förväxling mellan originalkonst och reproduktioner måtte förhindras, delvis redan i rättslig väg tillgodosetts, i grövre fall genom strafflagens bestämmelser om signaturförfalskning, bedrägeri och sakocker samt eljest genom det nu behandlade stadgandet i 8 a § av 1919 års KL; utredningen ansluter sig till uppfattningen, att sistnämnda stadgande måste anses tillämpligt även på reproduktioner. Då stadgandet endast är av betydelse i fråga om signerade konstverk, anser utredningen emellertid att det bör införas en allmän bestämmelse, som garanterar att på varje med originalet förväxlingsbar reproduktion finnes angiven dess egenskap av efterbildning. I anslutning härtill föreslås, att en sådan bestämmelse erhåller formen av ett förbud mot att i något fall efterbilda ett konstverk på sådant sätt, att förväxling kan uppkomma mellan efterbildningen och originalverket; som komplement härtill skulle meddelas vissa straffbestämmelser. I promemorian diskuteras, i vilka former en dylik reglering borde genomföras i praktiken, bland annat på vad sätt den därav följande skyldigheten att märka reproduktioner borde fullgöras.

I särskilt yttrande har utredningens ordförande, regeringsrådet Enar Eckerberg, förklarat sig ifrågasätta, huruvida det föreligger behov av särskilda bestämmelser utöver det i 8 a § upptagna stadgandet. Härom anföres följande:

Det åt 1948 års konstutredning lämnade uppdraget beträffande åtgärder för att på försäljningsmarknaden hålla gränsen klar mellan originalkonst och reproduktion avser ej frågan *huruvida* sådana åtgärder är erforderliga utan frågan *hur* de lämpligen bör vara beskaffade. Utredningens promemoria utgör enligt min mening ett godtagbart svar på sistnämnda fråga, och jag är alltså ense med utredningens övriga ledamöter.

Emellertid anser jag mig inte böra underlåta att uttala, att det enligt min mening är tveksamt om åtgärder med detta syfte verkligen är behövligen eller ens lämpliga. Jag bortser då från konstkopior i sedvanlig betydelse, beträffande vilka

¹ Promemorian är som bilaga fogad till Konstutredningens sedermera avgivna betänkande »Konstbildning i Sverige» (SOU 1956: 13).

lagbestämmelser av åtminstone i huvudsak nuvarande innehåll otvivelaktigt alltjämt bör finnas. Min tvekan gäller alltså endast konstreproduktioner i inskränkt bemärkelse, d. v. s. de reproduktioner som utredningsuppdraget egentligen gäller.

Åtminstone i förhållande till den mängd av dylika reproduktioner, som i våra dagar saluförs utan klar åtskillnad från originalet, förekommer det säkerligen ett mycket ringa antal fall då köparen av en sådan reproduktion tror sig förvärva ett originalverk. Och när så sker, beror det antagligen mestadels på sådan brottslighet från säljarens sida som knappast kan förhindras genom en ordningsföreskrift sådan som den i promemorian föreslagna. En säljare, som för att lura köparen vill riskera ett kännbart straff enligt strafflagen, drar sig säkerligen inte för att samtidigt bryta mot en enkel ordningsföreskrift.

Även om det här i landet ännu finns åtskilliga till mogen ålder komna personer som inte klart vet skillnaden mellan originalkonst och reproduktioner, så är med all sannolikhet deras antal i ganska snabbt sjunkande. Och därmed mister ju, vad det hederliga affärslivet beträffar, nu förevarande fråga alltmer sin betydelse. Att under sådana förhållanden göra de lagbestämmelser på området, som redan finns men hittills aldrig veterligen tillämpats, än mer omfattande och samtidigt i möjligaste mån effektiva synes mig vara att pålägga affärslivet en skyldighet vars värde ur kontrollsynpunkt är diskutabelt.

I de svenska hemmen finns för närvarande som prydnader en mängd reproduktioner så inramade att en försäljning av dem skulle strida mot den i promemorian föreslagna bestämmelsen. Skulle bestämmelsen bli gällande lag och som sådan verkligen tillämpas, hindrar den inte någon från att för eget bruk importera sådana reproduktioner och därmed öka det inhemska förrådet. Jag ifrågasätter om det skulle överensstämma med allmänna rättsmedvetandet att bestrafva försäljningen av dylika i privathemmen förvarade reproduktioner. Och dock måste väl samtidigt medges, att den föreslagna med straffansvar förenade bestämmelsens syfte skulle i väsentlig mån förfelas, ja att faran för förväxling kanske rent av skulle öka, om bestämmelsen gjordes tillämplig endast på försäljningen i den allmänna handeln. Som bekant förekommer åtskillig försäljning av konst man och man emellan samt vid dödsboauktioner.

Konstverkslagen i sin nuvarande lydelse är grundad på den vid flera tillfällen reviderade 1886 års Bernkonvention för skydd av litterära och konstnärliga verk. Lagen överensstämmer alltså i väsentliga delar med motsvarande lagar i flertalet kulturländer. Ehuru de olika konventionsstaternas lagar kan i fråga om detaljerna skilja sig från varandra, är det dock av såväl praktiska som andra skäl önskvärt att skiljaktigheterna ej blir alltför många och stora. En bestämmelse sådan som den i promemorian föreslagna skulle, såvitt jag kan bedöma, visserligen vara tillätlig enligt konventionen, men den skulle dock enligt min mening vara olämplig med hänsyn till önskvärheten av största möjliga enhetlighet på detta område kulturländerna emellan. Icke i något annat land finns nämligen, mig veterligt, någon motsvarande lika långtgående bestämmelse. I varje fall synes bestämmelsen på grund av sin i affärslivet ingripande natur böra, samtidigt som den börjar tillämpas i Sverige, bli gällande även i Danmark, Finland och Norge eller åtminstone i något av dessa länder.

Vad angår de över utredningens förslag avgivna yttrandena må anföras följande. Förslaget tillstyrkes i princip av *Överintendenten och chefen för Nationalmuseum, Akademien för de fria konsterna, Konstnärernas riksorganisation, Riksförbundet för bildande konst, Föreningen Konst i skolan och Svenska bokförläggareföreningen*. Flera av dessa remissinstanser disku-

tera ingående i vilken utsträckning och på vad sätt den av utredningen förordade märkningsskyldigheten borde fullgöras; innehållet i yttrandena i denna del må emellertid här förbigås. *Samverkande bildningsförbunden* intaga en mera tveksam hållning och anse, att man i praktiken skulle vinna ganska litet med sådana lagbestämmelser som föreslagits. En liknande inställning kommer till synes i det yttrande som avgivits av *Folk-rörelsernas konstfrämjande*. *Svenska boktryckareföreningen* och *Svenska bokhandlareföreningen* avstyrka utredningens förslag och instämna i regeringsrådet Eckerbergs särskilda mening. *Riksantikvarieämbetet* har endast yttrat sig såvitt angår kopior av mynt, medaljer och fornsaker; ämbetet finner det önskvärt med lagbestämmelser, som möjliggöra effektiv kontroll av illojal kopiering av dylika föremål, de må äga konstnärligt värde eller ej.

Utredningens förslag har varit föremål för överläggningar vid det nordiska auktorrättsmötet i Stockholm 1955. Härvid framkom, att man från grannländernas sida icke ansåg en reglering av det slag utredningen förordat böra införas.

Även den svenska kommittén har efter övertägande av frågan kommit till samma uppfattning.

Enligt kommitténs mening kan man visserligen icke bestrida att vissa, delvis allvarliga missförhållanden förekomma på konstreproduktionsmarknaden. Det är sålunda uppenbart att, såsom i ärendet anförts, företagen många gånger arbeta med osunda reklammetoder och att de ofta betinga sig oskäligt höga priser för sina produkter. Att detta skulle möjliggöras genom att reproduktionerna äro så väl utförda, att det för allmänheten vore svårt att skilja dem från originalkonst, förefaller dock i regel vara en osannolik förklaring. I huvudsak är här fråga om reproduktioner efter oljemålningar, som utföras i färgtryck på papper. Det förefaller knappast tänkbart, att den som köper ett sådant färgtryck därmed skulle tro sig förvärva en oljemålning. De missförhållanden som framträtt torde därför vara att tillskriva andra faktorer. De sociala och materiella framstegen i vår tid ha medfört, att såsom köpare av konstalster av skilda slag uppträda personer, vilka sakna all insikt om olika konstformer och om olika arter av konstnärlig teknik. För många inom denna kategori torde själva gränsdragningen mellan originalkonst och reproduktion vara oklar. Det kan därför väl tänkas, att de anse en reproduktion på papper äga ett icke oväsentligt ekonomiskt värde. De problem, som sålunda sammanhånga med att köparna sakna kännedom om elementära förhållanden på området, kunna emellertid endast angripas genom målmedveten upplysningsverksamhet; lagbestämmelser i den riktning som föreslagits torde härvid icke kunna bli av nämnvärd betydelse.

Det bör emellertid uppmärksammas, att verklig förväxlingsfara kan föreligga beträffande en speciell grupp reproduktioner, nämligen sådana som framställas efter konstverk, vilka även i original äro utförda på papper,

främst akvareller och grafik. Med nutida metoder kunna reproduktionerna här göras så lika originalen, att även den erfarne kan misstaga sig. Emellertid kan detta förhållande icke sägas vara något problem av beskaffenhet att påkalla lagstiftning. Såsom förut antytts är i den populära uppfattningen begreppet originalkonstverk praktiskt taget identiskt med oljemålning; för akvareller och grafik intressera sig endast de som ha någon kunskap om konst. Om en i dessa ting obevandrad person till högt pris köper en fotografisk reproduktion av en etsning, ligger felet på samma plan som i fråga om färgreproduktionen; han vet icke vad det är han köper och vad det bör kosta. Någon förväxling med original föreligger däremot ej; köparen känner icke till vad som i detta fall kallas original, hur det framställes och vad det är värt. Att återigen garantera ett säkrare bedömande hos den begränsade krets av personer, som har förutsättningar att förstå denna sak, förefaller icke att vara en uppgift för lagstiftning. I detta sammanhang må erinras om att förfaranden, där reproduktioner avsiktligt göras så lika originalen att förväxling kan uppstå, ofta innefatta förberedelse till bedrägeri eller ingå som led i fullbordat sådant brott och kunna beivras ur denna synpunkt.

På nu anförda skäl och med hänsyn jämväl till vad konstutredningens ordförande yttrat finner kommittén utredningens förslag icke böra läggas till grund för lagstiftning.

Såsom förut berörts har man på sina håll givit den tolkningen åt den förut behandlade bestämmelsen i andra stycket av 8 a §, att den skulle medföra särskild märkningsplikt i fråga om reproduktioner av *signerade* original. Huruvida detta är en riktig tolkning må i detta sammanhang lämnas öppet. Med kommitténs allmänna inställning till förevarande spörsmål följer i allt fall, att några särbestämmelser i denna riktning icke böra upptagas i lagen om upphovsmannarätt. Att vid reproducering även originalets signatur överföres på reproduktionen är endast en detalj i återgivningen och har icke självständig betydelse för att framkalla förväxlingsfara. En förväxling kan endast uppstå i de mera sällsynta fallen, där det tekniska utförandet är sådant att en åskådare icke har det minsta tvivel om äktheten, och då föreligger risk för misstag redan av detta skäl; signaturen torde sakna betydelse för hans bedömande. Vad som förut anförts om att allmänna bestämmelser om skyldighet att märka reproduktioner ej böra införas äger därför giltighet även i nu avsedda fall.

Den lämnade framställningen giver enligt kommitténs mening till resultat, att icke någon av de i 8 a § upptagna bestämmelserna bör överföras till den nya lagen.

Fråga om koncessionstvång för utföranderättsorganisationer

Sina ekonomiska befogenheter över verket utövar upphovsmannen ofta genom att själv på en medkontrahent överlåta rätt att i visst avseende utnyttja verket; så sker då en författare sluter förlagsavtal med en förläggare eller på ett filmföretag överlåter rätt att filma verket. Beträffande offentliga framföranden av verket tillämpas emellertid i åtskilliga fall en annan ordning. Är fråga om uppförande av ett dramatiskt eller musikdramatiskt verk på scenen, är det visserligen vanligt att avtal därom träffas direkt mellan upphovsmannen och den som skall uppföra verket. Då det gäller musikutföranden, är det däremot för den enskilde kompositören uteslutet att träffa särskilda avtal med var och en som i olika sammanhang — på restauranger, kaféer, dansbanor, biografier o. s. v. — önskar utföra verket. Även arrangörerna sakna praktiska möjligheter att nå kontakt med varje kompositör, som äger anspråk beträffande den repertoar som spelas.

I de olika länderna ha därför bildats särskilda organisationer, vilka tillvarataga kompositörernas rätt vid slutande av avtal om utförande av musik och å deras vägnar inkassera utgående ersättningar. Sådana organisationer omfatta det övervägande antalet kompositörer inom landet; dessa överlåta sina rättigheter på organisationen, som med stöd av överlåtelserna meddelar erforderliga tillstånd — ofta avseende en längre tidrymd och gällande för hela den repertoar, som organisationen förfogar över — samt uppbär ersättningar och fördelar influtna medel bland medlemmarna. I fråga om musikaliska verk som framföras med text tillvarataga organisationerna på motsvarande sätt även textförfattarnas rätt. Enligt långvarig praxis ha dessutom musikförläggarna rätt till vissa andelar i intäkterna, och även dessa redovisas genom organisationerna.

Den första sammanslutningen av detta slag bildades redan i mitten av 1800-talet i Frankrike, och numera finnas sådana i mer än 30 länder. I Sverige omhänderhavas hithörande uppgifter av den år 1923 grundade *Föreningen Svenska tonsättares internationella musikbyrå (Stim)* u. p. a.

Organisationerna bedriva ett internationellt samarbete genom *Confédération Internationale des Sociétés d'Auteurs et Compositeurs (CISAC)*, grundad år 1926. På grund av ömsesidiga avtal tillvarataga de nationella organisationerna även rättigheter, som tillkomma systerorganisationerna.

I fråga om STIM:s verksamhet må här meddelas följande uppgifter.¹

Enligt sina stadgar, i nuvarande lydelse antagna år 1949 och stadfästa

¹ För mera fullständiga uppgifter hänvisas till en av verkställande direktören i STIM, filosofie licentiaten Sven Wilson på kommitténs begäran upprättad redogörelse om STIM:s verksamhet, vilken som bilaga fogats till betänkandet.

Utföranderättsorganisationer

av Kungl. Maj:t, har STIM till ändamål att — efter förvärv av rättigheter till musikaliska och litterära verk, som enligt lag tillkomma tonsättare och författare, och i samarbete med motsvarande utländska organisationer — till främjande av medlemmarnas ekonomiska intressen nyttiggöra sådana rättigheter, bidra till att verken göras tillgängliga för allmänheten, övervaka att intrång ej göres på rättigheterna och beivra dylikt intrång (§ 1). Föreningen fullföljer sin verksamhet bland annat genom att meddela tillstånd till utförande av musikaliska verk (§ 2). Varje medlem i föreningen skall genom kontrakt, vars lydelse fastställs av styrelsen, till föreningen mot ersättning enligt stadgarna överlåta alla de rättigheter av nu förevarande slag, som han äger eller eljest förfogar över eller kan komma att äga eller förfoga över (§ 4). För medlemskap gälla vissa villkor (§§ 5—9). Från de medel, som varje år inflyta såsom ersättning för upplåtelser av utföranderätt, skola avdragas föreningens omkostnader under året för denna del av verksamheten. Av ersättningarna må vidare viss del avsättas till föreningens reservfond eller föreningens stipendie- och understödsfond (§ 20). Vad som därefter återstår skall enligt av föreningen antagna fördelningsgrunder fördelas bland dem som överlåtit rättigheter på föreningen (§ 22). Årsvinsten skall tillföras föreningens stipendie- och understödsfond eller fond för konsolidering av föreningens verksamhet; viss del kan avsättas för att användas för annat ändamål, som finnes gagna föreningen eller dess verksamhet (§ 24). Närmare regler givas om användandet av de medel, som tillföras stipendie- och understödsfonden (§ 25).

Utom utföranderättigheterna övertager STIM även medlemmarnas s. k. mekaniska rättigheter, d. v. s. deras rätt att bestämma om inspelning av sina verk (§ 2). På denna sida av föreningens verksamhet är emellertid ej anledning att här ingå.

STIM kan slutligen även utöva verksamhet beträffande litterära, dramatiska, mimiska, koreografiska och musikdramatiska verk i enlighet med överenskommelser, som träffas för varje särskilt fall eller grupp av fall (§ 2).

I likhet med motsvarande utländska organisationer bevakar STIM icke blott kompositörernas och deras efterlevandes rättigheter utan också den rätt, som tillkommer musikförläggare med avseende å offentligt utförande (§§ 4—5).

Då organisationer av det slag, varom nu är fråga, på en hand samla ett mycket stort antal utföranderättigheter — i de flesta länder tillvaratagas dessa av en enda sammanslutning — är det klart att de få en stark monopolställning, som ytterligare underbygges av det internationella samarbetet dem emellan. Av denna anledning har i ett flertal länder offentlig kontroll införts på området. Formerna härför äro skiftande; kontrollen kan inskrän-

kas till att organisationerna ställas under koncessionstvång men utsträcker i andra fall till att det allmänna i detalj reglerar deras verksamhet och t. ex. fastställer de tariffer och fördelningsregler, som skola tillämpas däri; i sistnämnda fall äro organisationernas uppgifter närmast av verkställande natur.

Enligt senast tillgängliga uppgifter stå organisationerna under statligt inflytande i följande europeiska länder: Danmark, Italien, Jugoslavien, Monaco, Nederländerna, Rumänien, Schweiz, Spanien, Tjeckoslovakien, Ungern och Österrike; av utomeuropeiska länder, där detsamma gäller, må nämnas Canada, Columbia, Japan, Mexico och USA.

Vad angår förhållandena i Sverige är sådan verksamhet, varom nu är tal, enligt gällande rätt icke beroende av tillstånd av något slag och principiellt icke heller underkastad tillsyn från det allmännas sida. Från början bedrev också STIM sin verksamhet som en helt enskild förening. Vid olika tillfällen framfördes emellertid kritik mot föreningens sätt att handhava sin uppgift. I anslutning härtill restes krav på åtgärder till skydd för företagare och andra, som låta utföra musik, mot uppdrivna anspråk från föreningens sida. Frågan härom berördes bland annat i riksdagsmotioner 1928 (I: 231 och II: 402), 1929 (II: 330), 1939 (II: 27) och 1940 (II: 191), vilka dock icke föranledde någon riksdagens åtgärd. Ett första steg i riktning mot offentlig kontroll över föreningen togs 1940, då Kungl. Maj:t, efter framställning av föreningen själv, förordnade särskild granskningsman med uppgift att följa dess verksamhet och ha inseende däröver i enlighet med vissa närmare föreskrifter. Genom en omorganisation 1943 bereddes ökat inflytande åt det allmänna. Enligt de då antagna och i dessa delar sedermera icke ändrade stadgarna utser Kungl. Maj:t ordförande och två ledamöter i föreningens styrelse samt en av dess revisorer. Vidare gäller att beslut om ändring av stadgarna ej blir giltigt, förrän detsamma vunnit stadfästelse av Kungl. Maj:t.

I förevarande sammanhang må anmärkas, att även Sveriges författarförening och Minerva, Förening för vetenskapliga och populärvetenskapliga författare, bedriva viss verksamhet för tillvaratagande av sina medlemmars rätt vid offentligt framförande, nämligen såvitt avser uppläsning i radio av medlemmarnas verk. Föreningarna ha med Aktiebolaget Radiotjänst slutit avtal, genom vilka företaget medgivits rätt att utsända sådan uppläsning mot viss fastställd taxa. Ersättningarna gå emellertid direkt till författarna, och föreningarnas verksamhet kan därför icke jämföras med STIM:s; de äro ej heller anslutna till CISAC. Från det allmännas sida ha icke meddelats några bestämmelser i detta sammanhang.

Under de nordiska överläggningarna hade de delegerade ursprungligen enat sig om att i det gemensamma lagförslaget upptaga bestämmelser,

som skulle möjliggöra offentlig tillsyn över inkasseringsorganisationer av förevarande slag, varvid en lämplig form ansågs vara att ställa sådana organisationer under koncessionstvång. Vid bedömande av behovet av dylika bestämmelser tog man framför allt hänsyn till att enligt förslaget tidigare utformning rätt till ersättning för offentliga framföranden skulle tillkomma icke blott upphovsmännen utan också, där fråga var om återgivande av sådana framföranden genom tekniska anordningar, inmedverkande musiker eller skådespelare. Det kunde därför antagas, att om förslaget genomfördes även de utövande konstnärerna skulle komma att bilda inkasseringsorganisationer, och det ansågs av olika skäl önskvärt, att sådana organisationer redan från tillkomsten kunde ställas under offentlig kontroll. I Köpenhamnsutkastet föreslogs därför, att verksamhet för tillvaratagande av upphovsmäns rätt i fråga om offentligt framförande samt av utövande konstnärers rätt till ersättning för offentligt återgivande av deras prestationer finge bedrivas endast med vederbörligt tillstånd; enligt den svenska texten skulle sådant beviljas av Kungl. Maj:t.

Frågan om behovet av koncessionstvång för utföranderättsorganisationer har emellertid kommit i nytt läge sedan man, såsom i 5 kap. berörts, vid förnyade nordiska överläggningar i Stockholm 1955 beslutat frångå det ersättningssystem, som Köpenhamnsutkastet uppställde för de utövande konstnärernas del. Från norsk sida framhölls i anslutning härtill, att regeln om koncessionstvång borde utgå, eftersom den med hänsyn till den antydda ändringen i utkastet endast skulle bli tillämplig i fråga om upphovsmännens organisationer men det enligt norsk uppfattning knappast förelåg behov av att ställa sådana organisationer under offentlig tillsyn.

Även den svenska kommittén har kunnat ansluta sig till uppfattningen, att regeln bör utgå. Enligt dess slutliga förslag skola visserligen de utövande konstnärerna, i motsats till vad som skulle gälla enligt den norska ståndpunkten, erhålla en viss rätt till ersättning. Denna är dock begränsad till fall, då grammofonskivor och liknande återgivnas i radio, och det är uppenbart att verksamhet för tillvaratagande av en sådan ersättningsrätt ej kan jämföras med den som bedrivs av vanliga utföranderättsorganisationer. Även med förslaget reglering av de utövande konstnärernas rätt skulle därför en regel om koncessionstvång bli av betydelse endast i fråga om upphovsmännens hithörande organisationer. Enligt kommitténs uppfattning är det visserligen i och för sig önskvärt, att det allmänna har en viss möjlighet att kontrollera det sätt, på vilket sådana organisationer bedriva sin verksamhet. Hittills finns emellertid i vårt land endast en sammanslutning av förevarande slag, nämligen STIM, och denna står redan under offentlig tillsyn, sedan föreningen genomfört de förut nämnda ändringarna i sina stadgar. Då det visat sig att anordningen varit till fördel för föreningen och de därtill anslutna upphovsmännen, finns anledning antaga att, om mot förmodan nya inkasseringsorganisationer skulle bildas,

dessa icke komma att motsätta sig önskemål om offentlig tillsyn och att en sådan alltså skall kunna genomföras utan stöd i lag.

Även ur det finska lagförslaget torde den nu behandlade regeln komma att utgå. I Danmark gäller sedan länge ett visst koncessionstvång på området, vilket torde komma att bibehållas.

7 KAP.

Ansvar och ersättningsskyldighet

Förevarande kapitel upptager i 53—57 §§ bestämmelser om straff och ersättningsskyldighet vid intrång i upphovsmannarätt och vissa andra därmed jämförliga fall ävensom föreskrifter om hur det skall förfaras med olagligen framställda exemplar av skyddade verk o. dyl. Till 58 § har förts en bestämmelse om forum i mål om radio- eller televisionsutsändning i strid mot lagen. I 59 § givas slutligen föreskrifter om åtal och några andra processuella bestämmelser.

53 §

Straff

I förevarande paragrafs första stycke upptagas bestämmelser om straffpåföljd vid **intrång** i **upphovsmannarätt** m. m. Andra stycket innehåller **en** regel om straff vid obehörig import av exemplar av verk.

Första stycket: Intrång i upphovsmannarätt m. m.

Straffbestämmelserna i 1919 års lagar (24, 26 och 27 §§ i 1919 års LL samt 15, 17 och 20 §§ i 1919 års KL) äro invecklade och synnerligen detaljerade. Angående deras närmare innehåll må anföras följande, varvid till en början behandlas ansvarsreglerna i 1919 års LL.

Direkta *intrång* i ensamrätten äro här straffbelagda i 24 § under 1) och 4); påföljden är dagsböter. Det straffbara förfarandet anges genom i huvudsak samma ordalag, som lagen i 2 § använder för beskrivningen av ensamrättens materiella innehåll. Böter skola sålunda enligt 1) ådömas den som i strid mot lagen mångfaldigar ett verk eller del därav i ett eller flera exemplar, och enligt 4) den som i strid mot lagen föredrager, utför eller uppför eller ock medelst kinematografi framför eller genom radio utsänder ett verk eller del därav. Såsom komplement härtill gäller enligt 24 § 2) och 3) att böter även skola ådömas i vissa fall, där olovliga exemplar *hållas till*

salu eller genom försäljning, utdelande, uthyrande eller annorledes *spridas*. Så skall enligt 2) ske där någon företager sådana handlingar beträffande exemplar, som honom vederligen blivit av annan framställt i strid mot lagen eller framstälts och lagligen kunnat framställas allenast för enskilt bruk. Detsamma skall enligt 3) — som i första hand straffbelägger det i det följande behandlade fallet att någon importerar exemplar, som honom vederligen framstälts utan författarens tillstånd i fall, då sådant tillstånd skulle ha erfordrats för verkets mångfaldigande här i riket — gälla i fråga om saluhållande eller spridande av importerade exemplar, som avses i stadgandet.

För vissa förseelser, vilka ansetts vara av lindrigare beskaffenhet, stadgar lagen penningböter såsom påföljd. Enligt 26 § skola böter från och med fem till och med tvåhundra kronor ådömas den som i strid mot lagen *förändrar* ett verk, så ock den som, ändå att han vet att sådan ändring blivit av annan vidtagen, håller till *salu* eller sprider exemplar av det ändrade verket; sådana böter skola ock ådömas den som vid mångfaldigande av verket åsidosätter den skyldighet att angiva författarens verkliga eller diktade *namn*, som åligger honom enligt 16 § andra stycket i lagen. Slutligen stadgas i 27 § att böter från och med fem till och med etthundra kronor skola ådömas den som underlåter att iakttaga lagens föreskrifter om skyldighet att angiva författarens *namn* vid fria utnyttjanden eller *titel* å tidning eller tidskrift, vars innehåll tagits i anspråk med stöd av pressens lånerätt.

Av det anförda framgår att vid obehörigt saluhållande eller obehörig spridning av exemplar för straffbarhet kräves vetskap om det förhållande, som gör att åtgärden är otillåten. I övrigt inträder straff icke blott vid uppsåtliga gärningar utan även då oaktsamhet föreligger.

Motsvarande reglering är genomförd i 1919 års KL; i de fall då lagen straffbelägger saluhållande eller spridande av exemplar — lagen talar här om efterbildning av verket — jämställs härmed offentligt utställande av efterbildningen.

I *förslaget* ha ansvarsbestämmelserna i fråga om intrång i upphovsmannarätt ansetts kunna direkt anknytas till de i 1 och 2 kap. givna föreskrifterna om rättens materiella innehåll. I enlighet härmed inträder till en början straff vid intrång i upphovsmannens förfoganderätt enligt 2 §, d. v. s. då verket, utan att tillstånd föreligger eller bestämmelse i 2 kap. kan åberopas, mångfaldigas eller göres tillgängligt för allmänheten. Då förfoganderätten i sistnämnda hänseende innefattar rätt att sprida exemplar av verket, kommer med denna konstruktion även spridning som sker utan tillstånd att falla under stadgandet; särskilda straffbestämmelser i detta hänseende äro därför icke erforderliga. Motsvarande gäller i fråga om rätten att visa konstverk, i den mån denna rätt är förbehållen upphovsmannen. Straff inträder vidare vid intrång i upphovsmannens rätt enligt 3 §. Vad härefter angår hänvis-

ningen till 2 kap. avser denna bland annat föreskrifterna i 26 § om skyldighet att vid fria utnyttjanden angiva källan och att återgiva verket utan andra ändringar än sådana som följa av den medgivna användningen. Hänvisningen syftar vidare på reglerna i 11 och 17 §§ att exemplar, som framställts med stöd av dessa stadganden, icke få användas för andra ändamål än där avses.

Det föreslagna stadgandet hänvisar icke till 3 kap. Åsidosättande av däri meddelade föreskrifter är således ej förenat med ansvar men kan föranleda skadeståndsskyldighet.

Normalstraffet har alltjämt ansetts böra vara *dagsböter*; där omständigheterna äro försvärande bör emellertid finnas möjlighet att ådöma *fängelse*, och strafflatituden har utvidgats i enlighet härmed.

I överensstämmelse med vad som för närvarande gäller såsom huvudregel skall enligt förslaget straff inträda icke blott vid *upsåtliga* förfaranden utan även vid överträdelse, som ske av *oaktsamhet*. Såsom framgår av det förut anförda, uppställer emellertid gällande rätt i fråga om obehöriga spridningsåtgärder som förutsättning för straffbarhet, att åtgärden sker med vetskap om det förhållande som gör att åtgärden är otillåten. Detta krav har ansetts äga betydelse särskilt för frågan om bokhandlars ansvar för saluförande av exemplar, som mångfaldigats utan lov. Lagens fordran på vetskap har sålunda ansetts medföra, att en författare eller förläggare, som i sådant fall vill anhängiggöra talan mot bokhandlaren, i regel dessförinnan måste lämna denne meddelande om sin rätt och att denna kränkts genom det obehöriga mångfaldigandet; fortsätter bokhandlaren med försäljningen av verket, får han anses därefter handla med vetskap om det olagliga mångfaldigandet. Vid 1931 års revision hade i det till lagrådet remitterade förslaget ifrågasvarande bestämmelser ändrats, så att det skulle vara tillräckligt att den skyldige bort känna till det förhållande, som gjorde spridningsåtgärden otillåten. Lagrådet anmärkte emellertid, att innebörden av det föreslagna uttrycket i det sammanhang, vari det förekomme, icke vore fullt klar. Om därmed i det anförda exemplet avsåges att pålägga bokhandlaren skyldighet att undersöka, huruvida utgivaren eller förläggaren erhållit vederbörligt tillstånd till verkets mångfaldigande, syntes förslaget gå för långt. Vore detta icke meningen, syntes skillnaden i innebörd mellan detta och då gällande bestämmelser praktiskt taget bli särdeles obetydlig. Under åberopande bland annat härav hemställde lagrådet att dessa bibehölles. I propositionen följdes denna hemställan.

Enligt kommitténs mening är emellertid det riktigaste, att även i nu avsedda fall ansvar inträder icke blott vid *upsåtliga* handlingar utan även vid förfaranden, som ske av *oaktsamhet*. I allmänhet torde detta icke innebära någon skärpning av ansvaret i förhållande till vad som nu gäller. Graden av den aktsamhet, som bör kunna påfordras, måste nämligen bedömas med hänsyn till rådande bruk och omständigheterna i det särskilda fallet. Det

ligger sålunda i sakens natur, att en detaljist inom den ordinära bok-, musik- eller konsthandeln regelmässigt bör kunna förlita sig på att de exemplar, som han av kända förläggare mottager för försäljning, äro lagligen framställda. Skulle mot förmodan motsatsen vara fallet, kan därför hans underlåtenhet att undersöka förhållandet i regel icke läggas honom till last; även enligt förslaget går han därför, liksom enligt gällande rätt, fri från ansvar. Emellertid är det knappast inom de ordinära, med olika garantier kringgårdade distributionsformerna, som de tvivelaktiga fallen kunna väntas uppkomma. Spridning av olagligt framställda upplagor kan tänkas ske på olika sätt, i tillfälliga butiker, genom agenter, postorder o. s. v. Det kan i dylika fall ofta vara svårt att nå huvudintressenten i den brottsliga hanteringen. Att därvid göra en bestämd skillnad mellan framställare och distributör, så att endast den förre skulle svara för culpöst förfarande, kan enligt kommitténs mening icke vara riktigt eller ändamålsenligt. I dylika situationer kan målsägandens möjligheter att effektivt ingripa ofta vara helt beroende av i vilken mån ingripande kan ske beträffande olika led i distributionen, medan en aktion mot framställaren är utsiktslös. Det kan icke anses rimligt, att i sådant fall de som handhaft distributionen skulle — hur misstänkta omständigheterna än varit — kunna försvara sig med att de icke hade vetskap om det brottsliga i framställningen. Å andra sidan kan det icke antagas, att om lagen stadgar straff för culpös spridning, domstolarna skulle i anledning därav avkräva en i vanliga former verkande företagare några betungande kontrollåtgärder.

Såsom *gärningsman* är i regel att anse den som utför den olovliga handlingen. Där denna företages för annans räkning, bör emellertid den senare betraktas som gärningsman; den som faktiskt utför den olovliga handlingen — t. ex. den som på beställning trycker ett arbete, oaktat beställaren ej har tillstånd därtill — går i sådant fall i allmänhet fri från ansvar.¹

Med brott mot lagens bestämmelser i 1 och 2 kap. bör jämnställas överträdelse av föreskrift enligt 30 § andra stycket eller av förbud enligt 51 §; förevarande paragraf har därför gjorts tillämplig även på sådana överträdelser.

Stadgandet i 50 § med skydd för titel, pseudonym och signatur är — såsom vid nämnda paragraf närmare utvecklats — i huvudsak av samma innehåll som 9 § andra stycket i lagen den 29 maj 1931 med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens; med förslagets genomförande är avsett att detta lagrum skall upphävas. För närvarande är straffet dagsböter eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, fängelse i högst ett år, såframt ej gärningen enligt annat lagrum är belagd med strängare straff; för straffbarhet fordras på visst sätt kvalificerat uppsåt. Med hänsyn till det sätt, på vilket strafflatituden bestämts i den nu föreslagna paragrafen, har denna

¹ Jfr NJA 1898 s. 133 och SvJT 1937 ref. s. 22.

ansetts kunna göras direkt tillämplig jämväl i fråga om överträdelse av stadgandet i 50 §. I förhållande till gällande rätt medför detta i huvudsak den ändringen, att brott mot stadgandet bli straffbara även vid oaktsamhet. Såsom anförts vid 50 § torde förhållandet dock i praktiken icke bli av större betydelse.

Andra stycket: Obehörig import

Såsom berörts vid 2 § skulle upphovsmannens ensamrätt att mångfaldiga verket bli ofullständig, om upphovsmannen icke jämväl erhöle rätt att kontrollera import av exemplar som framställts i utlandet. Hans rätt i detta hänseende skulle kunna utformas såsom ett särskilt moment i förfoganderätten; med en sådan konstruktion skulle obehörig import täckas av straffstadgandet i första stycket av förevarande paragraf, och en särskild ansvarsbestämmelse skulle då vara överflödig. Av skäl som anförts vid 2 § har kommittén funnit en sådan ordning mindre lämplig, och så som upphovsmannens förfoganderätt utformats i förslaget omfattar den icke någon befogenhet med avseende å import av exemplar. På grund härav är det nödvändigt att genom ett särskilt stadgande straffbelägga obehörig import; ett sådant föreslås i andra stycket av förevarande paragraf. Förslaget står här i nära överensstämmelse med gällande rätt: 24 § 3) i 1919 års LL och 15 § 3) i 1919 års KL.

För tillämpning av stadgandet fordras till en början att fråga är om *exemplar, som framställts utom riket under sådana omständigheter, att en dylik framställning här i riket skulle varit straffbar enligt* vad i första stycket sägs. Om sådana omständigheter föreligga, är import förbjuden även om framställningen är tillåten i det land, där den ägde rum. Såsom exempel kan anföras att det främmande landet saknar upphovsmannarättsligt skydd, att skyddstiden för verket där är utgången eller att verket framställts med stöd av tvångslicensbestämmelser, som sakna motsvarighet i den svenska lagstiftningen.

Stadgandet förutsätter vidare att importen sker *i avsikt att till allmänheten sprida det eller de importerade exemplaren*. Enligt 2 § anses som spridning att exemplar utbjudas i handeln eller göras tillgängliga för allmänheten på annat sätt, exempelvis genom gratisutdelning, uthyrning eller utlåning. Spridning i lagens mening föreligger även där en sådan åtgärd berör ett enda exemplar. På grund härav är enligt förevarande stadgande förbjudet att importera en olagligen framställd kopia av ett konstverk, om avsikten är att sälja kopian i handeln. Om den som importerar exemplaret avser att själv behålla det, är stadgandet däremot icke tillämpligt.

Enligt gällande rätt är import av efterbildningar av konstverk straffbelagd även då åtgärden sker i avsikt att offentligt utställa efterbildningen. Något praktiskt behov av en straffbestämmelse i detta hänseende torde dock

icke föreligga, och någon motsvarighet till det åsyftade stadgandet har icke upptagits i förslaget. Det har ej heller ansetts erforderligt att straffbelägga import, som sker i avsikt att använda exemplaren för offentligt framförande.

Straffet är i förevarande fall detsamma som enligt första stycket.

Som en reflexverkan av det föreslagna stadgandet erhåller upphovsman-
nen en viss befogenhet att bestämma om import av olovligen framställda
exemplar. Någon gång kan det tänkas att han utövar denna rätt så, att han
lämnar tillstånd till importen; detta kan vara fallet, om t. ex. en upplaga
av en bok utomlands framställts med stöd av tvångslicens och framställaren
begär att få sälja upplagan på den svenska marknaden. Att importen, där
sådant tillstånd lämnas, icke är straffbar ligger i sakens natur och har icke
ansetts behöva särskilt uttalas.

Sammanfattning

Förevarande paragraf upptager bestämmelser om straff vid intrång i upp-
hovsmannarätt och vid obehörig import av exemplar av verk. I förhållande
till gällande rätt är den viktigaste ändringen, att strafflatituden utvid-
gats; där omständigheterna äro försvårande skall fängelse kunna ådömas.

Straffbestämmelserna skola vara tillämpliga jämväl vid överträdelse av
det i 50 § upptagna stadgandet till skydd för titel, pseudonym och signatur.

54 §

Skadestånd

I förevarande paragraf ha upptagits regler om ersättningsskyldighet vid
intrång i upphovsmannarätt. Paragrafen reglerar i första hand ersättnings-
skyldighetens omfattning vid straffbara intrång, men är till viss del till-
lämplig även vid intrång, som på grund av bristande subjektiva förutsätt-
ningar icke kunna föranleda straffpåföljd.

1) Ersättningsskyldighet vid straffbara intrång

Enligt 27 a § första stycket i 1919 års LL är den som gjort sig förfallen
till ansvar enligt lagen pliktig att gälda ersättning för förlust, lidande eller
annat förfång, som tillskyndats målsäganden genom den brottsliga gär-
ningen; ersättningen må ej i något fall understiga femton kronor. En regel
av motsvarande innehåll finns upptagen i 20 a § första stycket i 1919 års
KL. Dessa stadganden infördes 1931. De dessförinnan gällande bestäm-
melserna inskränkte sig till föreskrifter, att den brottslige skulle ersätta
»all skada». Då detta uttryck utbyttes mot orden »förlust, lidande eller

annat förfång, som tillskyndats målsäganden genom den brottsliga gärningen», avsågs att tydliggöra att i skadeståndet skulle inbegripas även ersättning för personliga obehag och olägenheter. Den samtidigt införda minimigränsen för skadeståndet motiverades med att en sådan vore av nöden för domstolarnas vägledning i ett ämne, där en rent subjektiv värdesättning eljest skulle kunna leda till tämligen ojämn rättstillämpning, varigenom det av lagstiftningen åsyftade rättsskyddet måhända ofta nog skulle bli illusoriskt.¹

Enligt allmänna skadeståndsrättsliga grundsatser bör den, som uppsåtligen eller av oaktsamhet gör intrång i någons upphovsmannarätt, ersätta all ekonomisk skada som vållats därav; härjämte bör den skyldige utgiva skadestånd för det personliga lidande och obehag, som orsakats målsäganden genom åtgärden.

I enlighet med det anförda skulle en skadeståndsregel på området kunna avfattas i nära anslutning till de förut återgivna ersättningsbestämmelserna i gällande rätt. Särskild uppmärksamhet påkallar emellertid frågan, i vilken omfattning den skyldige bör utgiva ersättning, då intrånget bestått i att verket *utnyttjats* i strid mot lagen, t. ex. genom att det utan tillstånd mångfaldigats eller framförts offentligt. I typiska fall torde visserligen en allmän skadeståndsregel av det slag som gällande rätt uppställer här vara tillräcklig. Med stöd av en sådan regel kan till en början vanligen utdömas skäligt honorar eller liknande vederlag för utnyttjandet; detta torde böra bestämmas efter gällande tariffer, kollektivöverenskommelser o. dyl. eller efter eljest inom branschen gängse grunder. Vidare föreligger rätt till ersättning för skadliga biverkningar av åtgärden, t. ex. nedgång i försäljning av lagligen tillkomna upplagor, uteblivna beställningar, förlorad möjlighet att placera verket på ett särskilt vinstgivande sätt o. s. v. Slutligen skall ersättning utgå för målsägandens personliga obehag och olägenheter av åtgärden. I speciella fall kan dock förekomma, att ett verk utnyttjas obehörigen utan att en skadeståndsregel av detta slag skulle grunda rätt till ersättning. Som exempel kan nämnas att en komposition olovligen utsändes i radio och det visar sig, att åtgärden medför vissa fördelar för kompositören, t. ex. genom att avsättningen av royaltybelagda grammofoninspelningar av verket ökar. I dylikt fall torde en tillämpning av allmänna skadeståndsrättsliga grundsatser innebära att skadestånd icke utgår, om fördelarna uppväga kompositörens omedelbara förfång av åtgärden. Det bör emellertid icke i något fall förekomma, att verk utnyttjas obehörigen utan att målsäganden erhåller skäligt vederlag därför; den skyldige skulle eljest kunna komma i bättre ställning än den som vid verkets utnyttjande iakttagit lagens föreskrifter. Såsom generell regel synes därför böra gälla att, då ett verk utnyttjas i strid mot lagen, den skyldige skall vara pliktig

¹ 1929 års betänkande s. 48.

att till målsäganden oavkortat utgiva sådant vederlag, beräknat på sätt förut angivits. En regel härom har upptagits i paragrafens första stycke.

Såsom kommer att utvecklas i det följande, bör vad nu sagts äga tillämpning även vid utnyttjanden som ske i god tro; bestämmelsen har därför utformats så, att skyldighet att utgiva vederlag föreligger redan vid objektivt rättsstridiga förfaranden av ifrågavarande slag.

Vid straffbara intrång är den ersättning för uteblivet vederlag, som enligt den föreslagna regeln skall utgå, att se som ett minimum för skadeståndet. Där målsäganden lidit även annan förlust än uteblivet vederlag, bör jämväl denna ersättas. Såsom förut anförts bör den skyldige även utgiva gottgörelse för lidande eller annat förfång, som genom åtgärden tillfogats målsäganden. Bestämmelser om ersättningsskyldighet i nu angivna hänseenden ha upptagits i paragrafens andra stycke.

Reglerna i första och andra styckena avse, som redan nämnts, det fallet att intrånget bestått i att verket utnyttjats i strid mot lagen. Även *andra former av intrång* kunna vålla målsäganden ekonomisk eller ideell skada. Som exempel kunna nämnas förfaranden, som innebära kränkning av upphovsmannens rätt enligt 3 §. För dessa fall bör bibehållas en allmän skadeståndsregel av samma slag som den för närvarande gällande; ett stadgande i denna riktning har upptagits i tredje stycket.

Från upphovsmännens sida har i olika sammanhang framhållits, att skadestånd i mål om intrång i upphovsmannarätt i praktiken ofta komma att stanna vid belopp, som äro otillräckliga med hänsyn till de förluster, lidanden och obehag, som sådana intrång i verkligheten medföra för upphovsmännen. I anslutning härtill bör understrykas *angelägenheten* av att domstolarna vid skadeståndsberäkning i hithörande fall tillfullo beakta, vad intrånget betytt för målsäganden i ekonomiskt och ideellt avseende. Erinras må att domstolen, där full bevisning om skadan icke alls eller allenast med svårighet kan föras, med stöd av 35 kap. 5 § rättegångsbalken äger uppskatta skadan till skäligt belopp.

De för närvarande gällande reglerna om vissa minimibelopp för skadestånd torde sakna praktisk betydelse och ha icke ansetts böra bibehållas; såvitt angår sådant intrång, som består i att verket utnyttjas olagligen, kunna de i viss mån anses ersatta av stadgandet i första stycket.

I främmande rätt förekomma ej sällan bestämmelser av innehåll, att målsäganden i mål av förevarande art äger att i stället för skadestånd fordra utgivande av den *vinst*, som den skyldige gjort genom sitt förfarande. I 1929 års betänkande framlades förslag att införa sådana bestämmelser även i svensk rätt; såsom motivering anfördes bland annat att det måste anses synnerligen otillfredsställande, att den som gjort intrång i en författares rätt och därav skördat vinst, skulle förbliva i orubbad besittning av denna, under det att författaren esomoftast fått sina egna vinstmöjlig-

heter nedsatta genom intrånget. Bestämmelser i ämnet upptogs i de till lagrådet remitterade förslagen men blevo på dess hemställan uteslutna i propositionen till riksdagen.¹

I detta sammanhang må erinras om de år 1948 i 2 kap. 17 § allmänna strafflagen intagna reglerna om förverkande. Enligt dessa gäller bland annat att vad som frambragts genom gärning, vilken i strafflagen är belagd med straff, under vissa förutsättningar må helt eller delvis förklaras förverkat till kronan; i motiven anfördes att det kunde vara påkallat att genom förverkande fråntaga den brottslige hans vinning av gärningen.

Kommittén har övervägt, huruvida regler i ämnet böra införas motsvarande dem som föreslogos i 1929 års betänkande. Det skulle sålunda kunna ifrågasättas, om icke den i 2: 17 SL genomförda principen även borde vinna tillämpning vid brott mot lagen om upphovsmannarätt; med hänsyn till de speciella förhållandena på området kunde det härvid vara tänkbart att låta den indragna vinsten helt eller delvis gå till målsäganden i stället för till kronan. I allmänhet saknas emellertid skäl att här efterlikna 2: 17 SL. Detta lagrum är tillämpligt i fråga om brott mot allmänna strafflagen, d. v. s. i allmänhet förfaranden av uppsåtlig beskaffenhet. Lagrummet torde vidare vara avsett att tillämpas endast där den verksamhet, vari vinningen gjorts, är alltigenom brottslig. Intrång i upphovsmannarätt sker emellertid oftast av oaktsamhet och i regel inom en fullt lovlig verksamhet (förlagsrörelse, filmproduktion o. s. v.). De fall, då det i och för sig kunde te sig skäligt att vid sådana intrång tillämpa principen i 2: 17 SL, torde därför vara så sällsynta, att det redan med hänsyn härtill knappast föreligger anledning att genomföra möjlighet till vinstindragning. Ett annat skäl mot regler i sådan riktning är att det i sådana fall, då dessa kunde tänkas böra tillämpas, ofta skulle vara förenat med svårigheter att bestämma vad som skall anses utgöra »vinst» av förfarandet.² Om endast det verk varom fråga är utnyttjats, torde visserligen i allmänhet såsom vinst kunna anses hela nettobehållningen av företaget. Men frågan blir komplicerad, då verket utnyttjats tillsammans med andra verk, beträffande vilka icke föreligger intrång i upphovsmannarätt, antingen därför att tillstånd givits i fråga om dessa, därför att de äro oskyddade eller av annan anledning. Såsom exempel må anföras att arrangören av en konsert underlåtit att taga tillstånd beträffande ett av de framförda verken eller att förläggaren till en illustrerad bok underlåtit att taga tillstånd av illustratören. Här kan nettobehållningen av hela företaget icke anses som vinning av brottet, utan vad som är vinsten just av det utnyttjade verket måste fastställas mera gissningsvis. Även i andra fall måste det anses oegentligt att hänföra hela vinsten av företaget till utnyttjandet av verket. Om exempelvis detta tillgodogöres i bearbetning, kan en stor del av framgången vara att tillskriva den skick-

¹ 1929 års betänkande s. 49. — Prop. 2/1931 s. 23, 47 ff., 60.

² Jfr *Hellner*, Om obehörig vinst (1950) s. 253 ff.

lighet, varmed bearbetningen utförts. I fråga om framförande av verk genom utövande konstnärer kan det vara deras insatser, som bestämma det ekonomiska resultatet. I nu nämnda fall kunde det visserligen i andra hand regelmässigt anses, att vinsten åtminstone motsvarar det belopp, som den skyldige inbesparat genom att han ej utgivit sedvanligt vederlag. Bestämmas vinsten på detta sätt, skulle en regel om vinstindragning emellertid ej få självständig betydelse vid sidan av den bestämmelse, som kommittén föreslagit i paragrafens första stycke. Med hänsyn till vad som nu anförts har kommittén ansett sig icke böra i förslaget upptaga bestämmelser om indragning av vinst.

2) Ersättningsskyldighet vid icke straffbara intrång

Genom 1931 års revision infördes i 1919 års lagar bestämmelser, enligt vilka skyldighet att till målsäganden utgiva viss gottgörelse ålades även den, som gjort intrång i upphovsmannarätt men på grund av bristande subjektiva förutsättningar icke kunde förpliktas utgiva skadestånd. I 1929 års betänkande hade föreslagits, att målsäganden i dylika fall skulle äga rätt att utfå den vinst, som uppkommit genom intrånget; vad de sakkunniga här förordade utgjorde en parallell till deras förut berörda förslag, att målsäganden vid straffbara intrång skulle äga att i stället för skadestånd fordra utgivande av den vinst, som handlingen medfört. Även i denna del mötte förslaget motstånd hos lagrådet. Inom detta uttalades dock meningen, att det vore rimligt att vinsten, såvitt den motsvarades av skada för målsäganden, överfördes till denne. Departementschefen anslöt sig till denna senare ståndpunkt, och på hans förslag upptogs i lagen ersättningsregler i antydd riktning. Enligt 27 a § andra stycket i 1919 års LL gäller sålunda, att om någon företagit handling, som avses i 24 § eller 26 § första stycket i lagen, eller ej fullgjort skyldighet, som avses i 26 § andra stycket eller 27 §, och om härav uppkommit vinst för honom, han, ändå att ansvar icke kan ådömas honom, är pliktig att intill vinstens belopp utgiva ersättning för målsäganden tillskyndat förfång. En motsvarande bestämmelse återfinnes i 20 a § andra stycket i 1919 års KL.

Enligt kommitténs mening böra bibehållas vissa regler om ersättningsskyldighet även vid intrång som ske i god tro. Av olika skäl synas emellertid sådana regler böra utformas på ett annat sätt än de nu gällande. Vid bedömande av förevarande spörsmål må till en början den närmare innebörden av dessa undersökas.

Enligt de nuvarande bestämmelserna är skyldigheten att gottgöra målsäganden hans förfång begränsad till beloppet av den vinst som uppkommit genom intrånget. I det föregående har framhållits, hur vanskligt det är att avgöra vad som i hithörande sammanhang skall förstås med vinst. Såsom där antytts torde man många gånger kunna utgå från att vinsten skall

beräknas till skäligt vederlag för det utnyttjande som skett; då målsägandens förfång i allmänhet uppgår åtminstone till motsvarande belopp, blir huvudregeln i dessa fall att gottgörelsen åt honom sättes till det skäliga vederlaget. Om vinsten är större, kan målsäganden, i den mån vinsten räcker, även göra anspråk på ersättning för annan skada än uteblivet vederlag. Däremot torde utgå lägre ersättning än skäligt vederlag eller ingen ersättning alls, om målsäganden haft fördelar av förfarandet, som delvis eller helt uppväga det uteblivna vederlaget. Även i andra fall kan tänkas, att de nuvarande bestämmelserna icke medföra ersättningsrätt för målsäganden. Där det är sannolikt att vederbörande, om han känt till att verket var skyddat, istället skulle ha utnyttjat ett oskyddat verk, kan det sålunda vara tveksamt, om någon vinst av utnyttjandet förelegat; om så icke anses vara fallet, erhåller målsäganden icke någon ersättning.

Av det anförda framgår, att de nuvarande reglerna visserligen i många fall leda till att målsägandens gottgörelse bestämmes till skäligt vederlag, men att ersättningen i andra fall kan bli större eller mindre. Enligt kommitténs mening vore det emellertid ur olika synpunkter mest ändamålsenligt, att ersättningen städse utginge med belopp motsvarande skäligt vederlag. Å ena sidan förefaller det sålunda knappast riktigt, att den som är i god tro skall behöva utgiva ersättning för annan skada än uteblivet vederlag. Å andra sidan är det ganska rimligt att vederlag alltid skall utgå. I det föregående har kommittén förordat att denna regel upprätthålles såvitt angår straffbara intrång. Det synes emellertid vara en naturlig grundprincip på hela detta område att den, som — oavsett om det sker i ond eller god tro — obehörigen utnyttjar ett verk, skall utgiva vederlag därför. Att en förläggare, en filmproducent eller annan dylik företagare utan egen skuld råkar utnyttja ett verk och därigenom ådrager sig en oväntad utgift är väl jämförbart med liknande yrkesrisker, där i rörelsen sedvanliga omkostnader i efterhand visa sig bli större än vad man kalkylerat.

I enlighet med det anförda har, såsom redan förut antytts, den i första stycket upptagna regeln om skyldighet för den, som utnyttjar ett verk i strid mot lagen, att utgiva vederlag därför enligt gängse grunder, utformats så att den är tillämplig även i fall, där intrånget icke är straffbart.

Såsom tidigare anförts kan intrång i upphovsmannarätt äga rum även på annat sätt än att verket utnyttjas; hit höra exempelvis förfaranden, som innebära kränkning av upphovsmannens rätt enligt 3 §. Om sådant intrång sker i god tro, synes icke i något fall ersättningsskyldighet böra åläggas.

De föreslagna bestämmelserna äro tillämpliga, utom vid intrång i upphovsmannarätt, jämväl då överträdelse sker av stadgandet i 50 §.

Sammanfattning

I förevarande paragraf ha upptagits regler om ersättningsskyldighet vid intrång i upphovsmannarätt.

Enligt första stycket skall den, som i strid mot lagen eller mot föreskrift enligt 30 § andra stycket utnyttjar ett verk, vara skyldig att till målsäganden utgiva vederlag därför enligt gängse grunder, exempelvis gällande tariffer, kollektivöverenskommelser o. dyl. Stadgandet skall vara tillämpligt icke blott vid straffbara intrång utan även vid överträdelser, som på grund av bristande subjektiva förutsättningar icke kunna föranleda straffpåföljd; det ersätter i denna del vissa nu gällande bestämmelser om skyldighet för den, som i god tro gjort intrång i upphovsmannarätt, att till målsäganden utgiva obehörig vinst.

I andra stycket föreskrives att, om utnyttjandet sker uppsåtligen eller av oaktsamhet, den brottslige jämväl skall ersätta målsäganden för annan förlust än uteblivet vederlag, så ock för lidande eller annat förfång som orsakats genom brottet. Enligt tredje stycket skall den, som i annat fall än i andra stycket sägs gör sig förfallen till ansvar enligt 53 §, ersätta målsäganden förlust, lidande eller annat förfång av brottet; här avses intrång som ej innefatta något utnyttjande av verket, exempelvis vissa kränkningar av den ideella rätten. De i dessa båda stycken föreslagna reglerna överensstämmer med nu gällande skadeståndsprinciper på förevarande område.

Nuvarande bestämmelser om minimibelopp för skadestånd i hithörande fall ha icke bibehållits.

55 §

Åtgärder med olagliga exemplar

I förevarande paragraf ha upptagits regler om rätt för domstol att föreskriva åtgärder till förebyggande av missbruk av olagligen framställda exemplar m. m.

Angående motsvarande stadganden i gällande rätt må anföras följande.

I fråga om litterära och musikaliska verk upptagas huvudbestämmelser i ämnet i 25 § av 1919 års LL. Enligt första stycket i detta lagrum skola, där ett verk av denna art mångfaldigats i strid mot lagen eller eljest framställts utan författarens tillstånd i fall, då sådant tillstånd skulle ha erfordrats för verkets mångfaldigande här i riket, de därvid framställda exemplaren efter målsägandens val antingen förstöras eller ock utlämnas till målsäganden mot ersättning för värdet eller mot avdrag därför å honom tillkommande skadestånd. Det sagda skall äga tillämpning även i fråga om exemplar, som framställts och lagligen kunnat framställas allenast för enskilt bruk, där det hålles till salu eller sprides eller ock nyttjas vid verkets offentliga åter-

givande. I andra stycket upptages ett särskilt stadgande om formar, stenar, stereotyper, plåtar och andra dylika, uteslutande för det olovliga mångfaldigandet användbara materialier; med sådana skall, om målsäganden det yrkar, så förfaras, att missbruk därmed ej må ske. Slutligen stadgas i tredje stycket, att paragrafen endast gäller om sådana exemplar eller materialier, som fortfarande finnas i den brottsliges besittning eller över vilka han eljest förfogar.

Enligt 26 § första stycket skall vad i 25 § stadgas äga motsvarande tillämpning, där någon förändrar ett verk i strid mot lagen liksom där någon, ändå att han vet att sådan ändring blivit av annan vidtagen, håller till salu eller sprider exemplar av det ändrade verket.

Beträffande konstverk återfinnas regler av samma innehåll i 16 § och 17 § första stycket av 1919 års KL; till de fall, då såsom förutsättning för ingripande gäller att exemplar — lagen talar här om efterbildning av verket — hålles till salu eller sprides, kommer här det fallet att efterbildningen utställas offentligt. Från tillämpningsområdet för dessa stadganden är undantaget byggnadsverk; med avseende å sådant kunna alltså icke i något fall föreskrivas åtgärder av nu förevarande slag.

Syftet med de berörda bestämmelserna är enligt förarbetena att bereda domstol möjlighet att förebygga, att den som olovligen framställt exemplar kommer i tillfälle att utnyttja dem i konkurrens med upphovsmannen. Det är också uppenbart, att denne har ett berättigat anspråk på att sådan konkurrens förhindras. Såsom kommer att utvecklas i det följande, kan det emellertid även i andra fall än som förutsatts i de nu gällande bestämmelserna vara erforderligt att hindra missbruk av olagliga exemplar, och föreskrifter härom böra kunna avse även andra åtgärder än de för närvarande tillåtna. Domstolen bör därför erhålla en generell rätt att föreskriva åtgärder för att förebygga missbruk av olagliga exemplar.

Enligt den föreslagna texten skola åtgärder till en början kunna föreskrivas i fråga om exemplar av verk, som *framställts* eller *införts till riket* i strid mot lagen. Vad angår framställning av exemplar består det olagliga förfarandet vanligen i att vederbörligt tillstånd icke inhämtats. Stadgandet kan emellertid vara tillämpligt även då sådant tillstånd givits, men företaget genomförts på ett sätt som kränker upphovsmannens ideella rätt. Har exempelvis ett litterärt verk med författarens samtycke utgivits i bearbetning, men denna utförts så undermåligt att författarens litterära eller konstnärliga anseende skulle lida skada, om upplagan finge fortsatt spridning, bör detta uppenbarligen kunna förhindras.

I detta sammanhang må uppmärksammas att den ideella rätten, på sätt vid 3 § utvecklats, kan lida intrång även då färdiga exemplar, framför allt originalexemplar av konstverk, stympas eller eljest förvanskas. Jämväl i sådant fall har upphovsmannen ett berättigat intresse, att vidare spridning av det förvanskade exemplaret förhindras. För att tillgodose detta in-

trasse har stadgandet gjorts tillämpligt även där exemplar *ändrats* i strid mot lagen.

Enligt stadgandet skola slutligen åtgärder kunna ifrågakomma med avseende å exemplar, som visserligen framställts eller införts rättsenligt men *gjorts tillgängligt för allmänheten* i strid mot lagen. Här syftas främst på sådana fall, då mångfaldigandet med stöd av bestämmelserna i 11 § eller 17 § skett för enskilt bruk eller för tillfälligt bruk vid undervisning, men vad som framställts sedermera i strid mot nämnda paragrafer användes för annat ändamål. Anmärkas må att stadgandet i denna del förutsätter, att själva det eller de exemplar varom fråga är gjorts tillgängliga för allmänheten. Om ett verk olagligen gjorts tillgängligt för allmänheten men detta skett med hjälp av rättsenliga exemplar, föreligger knappast anledning att föreskriva åtgärder med avseende å exemplaren. Sådant ingripande bör sålunda icke ifrågakomma, om en musiker använder ett i handeln köpt not-exemplar för ett olovligt offentligt utförande eller om en rättsenligt framställd filmkopia utan tillstånd användes för offentlig visning.

Åtgärder böra kunna föreskrivas icke blott beträffande olagliga exemplar utan även i fråga om vissa *hjälpmedel*, som begagnats för framställningen; eljest riskerar upphovsmannen, att dessa i framtiden ånyo komma till obehörig användning. Hit höra sådana saker som trycksatser, klichéer och formar. I detta syfte har stadgandet, i överensstämmelse med gällande rätt, förklarats tillämpligt på hjälpmedel, som kan användas endast för den ifrågavarande framställningen.

Till förfaranden, som strida mot lagen, äro att hänföra icke blott åtgärder, som innefatta intrång i upphovsmannarätt, utan även fall, då exemplar av verk spritts till allmänheten i strid mot bestämmelsen i 50 §. Det föreslagna stadgandet har även förklarats tillämpligt på förfaranden, som ske i strid mot föreskrift enligt 30 § andra stycket eller mot förbud enligt 51 §.

Såsom förutsättning för stadgandets tillämpning har icke uppställts, att den bakomliggande gärningen är straffbar. På grund härav skola åtgärder kunna föreskrivas även då på grund av bristande subjektiva förutsättningar ansvar ej kan ådömas. För upphovsmannen är det tydligen även i ett sådant fall av vikt, att missbruk av exemplar och hjälpmedel förebygges.

Vad angår *innehållet* i de föreskrifter, som skola kunna meddelas, bör rätten principiellt äga frihet att träffa avgörande från fall till fall och under beaktande av samtliga föreliggande omständigheter. I anslutning till vad som nyss anförts därom, att stadgandet är tillämpligt även då den bakomliggande gärningen ej är straffbar, må framhållas att särskild hänsyn bör tagas till vilken grad av uppsåt eller vållande, som ligger vederbörande till last, eller om han varit helt i god tro. Ingripande bör icke ske i större omfattning än som är nödvändigt med hänsyn till upphovsmannens intresse, att missbruk av exemplar och hjälpmedel förebygges. Stundom torde visserligen icke kunna undvikas, att föreskriften går ut på att exemplar och

hjälpmedel skola helt förstöras. Ej sällan torde föreskriften dock kunna begränsas till att föremålet på visst sätt ändras; som exempel kan nämnas, att en trycksats smältes ner, att ett magnetofonband avmagnetiseras eller att en matris slipas av. För att förhindra värdeförstörelse kan det ibland vara skäligt, att föremålet mot lösen överlämnas till målsäganden; föreskrift i sådan riktning bör naturligen endast meddelas, där målsäganden är villig övertaga föremålet.

Även andra åtgärder kunna ifrågakomma, särskilt vid intrång i den ideella rätten. Om ett verk mångfaldigats utan att upphovsmannen angivits, kan rätten föreskriva att hans namn skall utsättas på befintliga exemplar; i förekommande fall kan förordnas, att vilseledande upphovsmannabeteckningar skola avlägsnas. Har ett konstverk utsatts för vanställande ändringar, kan rätten besluta att det skall återställas i ursprungligt skick. Att i lagtext uttömmande angiva de olika möjligheter, som här föreligga, låter sig knappast göra och är i varje fall icke lämpligt. At rätten har därför lämnats att efter skälighetsprövning besluta om lämpliga åtgärder; till vägledning i de praktiskt viktigaste fallen har i texten som exempel nämnts, att föreskrift må avse att föremålet skall förstöras, på visst sätt ändras eller ock utlämnas till målsäganden mot lösen.

I motsats till nu gällande bestämmelser innefattar det föreslagna stadgandet icke ovillkorlig skyldighet för rätten att bifalla yrkande att föreskrifter skola meddelas. Stundom kunna omständigheterna vara sådana, att stadgandets tillämpning skulle verka stötande. Detta spörsmål behandlas närmare vid 56 §. I ett särskilt fall, nämligen då det olagliga förfarandet består i *utförande av byggnadsverk*, hör stadgandet överhuvudtaget icke vara tillämpligt. Även om arkitektens rätt åsidosatts vid utförandet, kan det av naturliga skäl icke komma ifråga, att byggnaden skulle rivas eller att målsäganden skulle äga tillösa sig denna. Andra åtgärder torde någon gång vara tänkbara, men något praktiskt behov av att föreskriva sådana torde icke föreligga. Fallet har därför i andra stycket undantagits från paragrafens tillämpningsområde.

Det föreslagna stadgandet bör principiellt kunna åberopas vare sig föremålet innehaves av den som gjort sig skyldig till det olagliga förfarandet eller övergått i tredje mans ägo. Enligt allmänna grundsatser bör det emellertid ej gälla mot den som *i god tro* förvärvat föremålet eller särskild rätt därtill, såsom panträtt. En bestämmelse i denna riktning har likaledes upptagits i paragrafens andra stycke.

Angående vissa processuella frågor, som sammanhånga med stadgandets tillämpning, hänvisas till 59 § andra och tredje styckena.

Sammanfattning

Enligt förevarande paragraf skall rätten, i fall då exemplar av verk framställts, införts till riket, ändrats eller gjorts tillgängligt för allmänheten i

strid mot lagen, äga att efter vad som finnes skäligt föreskriva åtgärder för att förebygga missbruk av exemplaret. Sådana åtgärder skola också kunna föreskrivas med avseende å hjälpmedel, som kan användas endast för framställning av dylikt exemplar. Som exempel på åtgärder har nämnts att föremålet förstöres, på visst sätt ändras eller utlämnas till målsäganden mot lösen. Med förfaranden, som ske i strid mot lagen, ha jämfästs förfaranden, som strida mot föreskrift enligt 30 § andra stycket eller mot förbud enligt 51 §. Reglerna skola icke gälla mot den, som i god tro förvärvat föremålet eller särskild rätt därtill, och ej heller om det olagliga förfarandet bestått i utförande av byggnadsverk.

Det föreslagna stadgandet har ett vidare tillämpningsområde än motsvarande bestämmelser i gällande rätt men medger i högre grad än dessa, att förekommande åtgärder anpassas efter omständigheterna i det särskilda fallet.

56 §

Tillstånd att använda exemplar i vissa fall

Såsom vid 55 § anförts bör, då fråga uppkommer att med avseende å olagliga exemplar meddela föreskrifter om förstöring eller liknande åtgärder, en avvägning ske mellan de intressen som stå mot varandra. I vissa fall skulle det härvid vara obilligt mot den felande att genomföra sådana åtgärder. Detta gäller framför allt i situationer, där å ena sidan det olagliga förfarandet skett i god tro eller är att tillskriva förbiseende och å andra sidan de föreliggande exemplaren representera ett betydande konstnärligt eller ekonomiskt värde. Som exempel må nämnas att ett filmföretag, som med stora kostnader framställt en film, av förbiseende underlåtit att utverka tillstånd att tillgodogöra sig ett i filmen utnyttjat verk; om filmen i sådant fall förstördes, skulle detta vålla oproportionerliga förluster. Yrkanden om förstöring och liknande åtgärder böra därför som regel icke bifallas i dylika fall.

Det bör emellertid uppmärksammas att målsäganden, även om domstolen anser föreskrifter i angiven riktning icke böra meddelas, i kraft av sin upphovsmannarätt vanligen kan förhindra, att de olagliga exemplaren spridas till allmänheten eller eljest komma till avsedd användning. I det anförda exemplet kan målsäganden sålunda, även om filmföretaget erbjuder sig att erlægga skäligt vederlag, vägra tillstånd till att filmkopiorna uthyras och visas offentligt. Detta förhållande är uppenbarligen icke tillfredsställande; om domstolen efter prövning finner att exemplaren ej böra förstöras, bör målsäganden i regel ej heller kunna förhindra att de komma till avsedd användning. Åt domstolen bör därför inrymmas befoget, att om måls-

äganden vägrar sin medverkan, efter skälighetsprövning meddela tillstånd att exemplaren göras tillgängliga för allmänheten eller eljest användas för avsett ändamål mot särskild ersättning till målsäganden. Ett stadgande i denna riktning har upptagits i förevarande paragraf.

Av denna motivering följer, att det föreslagna stadgandet bör tillämpas med försiktighet och under hänsynstagande till samtliga föreliggande omständigheter. Dess huvudsyfte är att förebygga, att betydande konstnärliga eller ekonomiska värden utan starka skäl tillspillologivas; i texten har därför särskilt nämnts, att hänsyn skall tagas till exemplarens värde i angivna hänseenden. Även där stora intressen av förevarande art stå på spel, kunna emellertid stundom anföras sådana skäl, exempelvis av ideell natur, att stadgandet ej bör tillämpas. Skulle å andra sidan målsägandens vägran att lämna medverkan framstå som obefogad och kanske vidhållas i chikanöst syfte, bör domstolen kunna giva tillstånd enligt stadgandet, även om de värden som beröras icke äro mera betydande. Hänsyn bör slutligen tagas till de omständigheter, under vilka intrånget ägt rum; i regel bör stadgandet ej tillämpas vid uppsåtliga förfaranden.

Då domstolen meddelar tillstånd, skall även fastställas den ersättning, till vilken målsäganden är berättigad. Ersättningen bör i regel bestämmas efter de grunder, vilka kunna antagas ha blivit avtalade mellan parterna, om godvillig uppgörelse skett; det ligger i sakens natur, att det här liksom vid andra tvångsförvärv är motiverat att bestämma ersättningen generöst.

Angående vissa processuella frågor, som sammanhånga med stadgandets tillämpning, hänvisas till framställningen vid 59 §.

Sammanfattning

Enligt förevarande paragraf skall rätten i fråga om sådant olagligt exemplar, som avses i 55 §, efter skälighetsprövning äga meddela tillstånd, att exemplaret mot särskild ersättning till målsäganden göres tillgängligt för allmänheten eller eljest användes för avsett ändamål. Stadgandet, som saknar motsvarighet i gällande rätt, är främst tillämpligt i fråga om exemplar, som representerar ett mera betydande konstnärligt eller ekonomiskt värde.

57 §

Tillämplighet av 53—56 §§ med avseende å 5 kap.

De i 53—56 §§ givna reglerna skola enligt förevarande paragraf äga motsvarande tillämpning med avseende å rättighet, som skyddas genom föreskrift i 5 kap.

Stadgandet innebär, att ansvars- och ersättningsreglerna i 53 och 54 §§ skola tillämpas jämväl vid överträdelse av angivna skyddsföreskrifter samt beträffande olovlig import av grammofonskivor och andra föremål som där avses. Vidare skola 55 och 56 §§ tillämpas i fråga om dylika föremål, som framställts i strid mot lagen. Vad som i varje särskilt fall är föremål för skydd har angivits i samband med redogörelsen för hithörande föreskrifter.

58 §

Forum i vissa fall

I förevarande paragraf har upptagits en forumbestämmelse för mål om radio- eller televisionsutsändning; för sådant mål skall Stockholms rådhusrätt vara rätt domstol. Bestämmelsen motsvarar första stycket i den vid 1931 års revision införda 27 b § i 1919 års LL.

Andra stycket av sistnämnda lagrum innehåller en speciell forumregel för det fallet, att dramatiskt eller musikaliskt-dramatiskt verk olovligen uppförts inom olika underrätters domvärjo; talan om ansvar eller skadestånd på grund härav må anhängiggöras vid envar av dessa domstolar. Stadgandet var vid sin tillkomst avsett att undanröja olägenheten av att enligt då eljest gällande föreskrifter om forum i brottmål sådan talan måste anställas vid flera domstolar. Med nya rättegångsbalkens forumregler är en sådan bestämmelse emellertid numera överflödig. Anhängiggöres ett mål av denna beskaffenhet i den för tvistemål stadgade ordningen, blir 10 kap. 8 § rättegångsbalken tillämplig. Enligt detta lagrum må talan i anledning av skadegörande handling väckas vid rätten i den ort, där handlingen företogs eller skadan uppkom; företogs handlingen eller uppkom skadan å orter under skilda domstolar, må talan väckas vid envar av dem. Behandlas saken såsom brottmål, blir 19 kap. 6 § rättegångsbalken tillämplig; enligt detta lagrum må, där någon förövat flera brott, åtal för samtliga brotten upptagas av den rätt, som är behörig att upptaga åtal för något av dem, om denna med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

59 §

Åtal m. m.

I förevarande paragraf ha upptagits regler om åtal och några andra processuella bestämmelser.

Första stycket

För närvarande gäller att brott mot författar- och konstverkslagarna ej få åtalas av annan än målsäganden (28 § i 1919 års LL; 21 § i 1919 års KL); ett undantag föreligger endast i fråga om brott mot konstverkslagens bestämmelser mot obehörig eller förvillande signering, vilket ligger under allmänt åtal.

I 1929 års betänkande hade föreslagits, att här avsedda brott skulle ha naturen av angivelsebrott, d. v. s. att åtal skulle anställas av allmän åklagare, där gärningen av målsäganden anmäldes till beivrande. Ändringen motiverades med att ifrågavarande brott ägde det allmänna intresse, att åtal ej borde ankomma uteslutande på den vilkens rätt blivit kränkt. På hemställan av lagrådet bibehölls emellertid den förut gällande ordningen.

Enligt kommitténs mening tala övervägande skäl för att brott mot den upphovsmannarättsliga lagstiftningen i åtalshänseende behandlas såsom angivelsebrott. Den nuvarande ordningen, enligt vilken det ankommer på målsäganden att utföra åtalet, gör att det skydd, som rättsordningen avser att bereda åt upphovsmannen, i praktiken ej sällan blir otillfredsställande. De målsägande det här gäller stå ofta främmande för rättsliga och ekonomiska spörsmål och förhålla sig ofta hellre passiva inför intrång i deras rätt än de utsätta sig för det obehag och de besvär, som äro förenade med att föra en rättegång. Det må vidare erinras om att i mål av hithörande slag omfattande och kostsam utredning ej sällan är erforderlig; även detta förhållande kan verka avskräckande för den enskilde att söka tillvarata sin rätt genom process. Med den nya rättegångsbalkens införande ha de enskilda snarast fått ökad anledning att förhålla sig passiva, eftersom denna ställer större krav på parternas förmåga att utföra sin talan än den tidigare processordningen. För att den upphovsmannarättsliga lagstiftningen skall bli respekterad i praktiken är det emellertid uppenbarligen av vikt, att åtal kommer till stånd, om skäl därtill finns och upphovsmannen önskar det. För att underlätta för upphovsmännen att få detta sitt intresse tillgodosett böra mål av hithörande slag läggas under *allmänt åtal*.

I detta sammanhang bör beaktas, att enligt nya rättegångsbalken åklagare är på målsägandens begäran skyldig att i samband med åtalet förbereda och utföra målsägandens anspråk på *skadestånd*, om det kan ske utan olägenhet och hans anspråk ej finnes obefogat (22 kap. 2 §). Om brott av förevarande slag läggas under allmänt åtal, vinner målsäganden således även den fördelen att han i åtskilliga fall kan få sina skadeståndsanspråk utförda genom åklagaren, och det är uppenbarligen väl motiverat att åt upphovsmännen beredes den lättnad detta innebär.

Å andra sidan bör det allmänna åtalet göras beroende av *angivelse* från målsägandens sida. De intressen som beröras i mål av förevarande slag äro ofta av den personliga art, att polisutredning och rättegång icke böra anställas utan att målsäganden uttryckligen hemställt om åtal. Stundom kan

målsäganden ha ett direkt intresse av att rättegång undvikas; har exempelvis intrång skett i den ideella rätten, kan en process medföra ytterligare lidanden för målsäganden, då saken därigenom erhåller ökad offentlighet. Många gånger äro de överträdelser som förekomma av så ringa vikt, att i det enskilda fallet icke kan påfordras att åklagaren — om han överhuvudtaget får kännedom om överträdelsen — skulle självmant upptaga den till behandling. Göres åtalet beroende av angivelse, öppnas också möjlighet för målsäganden och hans motpart att ingå bindande förlikning (jämför 20 kap. 2 § rättegångsbalken), något som på detta speciella område ofta framstår såsom önskvärt.

I enlighet med dessa överväganden har i förevarande paragraf förklarats, att brott mot lagen ej må åtalas av allmän åklagare, där det ej anges till åtal av målsägande.

Vem som är att anse som *målsägande* får avgöras enligt allmänna regler. Enligt 6 kap. 8 § allmänna strafflagen är målsägande den, emot vilken brott begånget är eller som därav förnärmad blivit eller skada lidit. I regel torde upphovsmannen själv alltid få anses »fornärmad» om intrång gjorts i rätt till hans verk, och detta även där intrånget skett i rättighet som han överlåtit till annan; intrånget kan nämligen påverka de intressen som han i övrigt förbinder med verket. I sistnämnda fall är även den som förvärvat rättigheten att anse som målsägande.

I 30 § tredje stycket stadgas att överträdelse av föreskrift, som meddelats enligt paragrafens andra stycke, eller av stadgandet i 3 § städse må beivras av vissa anhöriga till upphovsmannen. Av 20 kap. 16 § rättegångsbalken följer att dessa i fråga om rätt att angiva brottet eller tala därå samt beträffande åtal, som väckes av dem, äro att anse som målsägande.

Vid överträdelse av förbud, som meddelats med stöd av 51 §, finns icke någon målsägande i egentlig mening. Här bör sådan myndighet, som sägs i paragrafen, äga angiva överträdelsen till åtal. En bestämmelse därom har upptagits i det nu föreslagna stadgandet.

Andra och tredje styckena

Enligt 55 § skall domstol under där angivna förutsättningar äga föreskriva *åtgärder till förebyggande av missbruk* av olagligen framställda exemplar m. m. Formellt erinrar detta stadgande visserligen om sådana bestämmelser inom andra rättsområden, som innebära att genom brott framställt föremål skall vara förverkat åt det allmänna. En åtgärd enligt 55 § är emellertid närmast jämförlig med att gods, som blivit någon avhänt genom brott, återställs till rätt ägare. Då skyddsobjektet här är immateriellt, kan detta objekt icke som sådant återställas, utan åtgärden måste taga sikte på det eller de fysiska ting, i vilka det immateriella verket är nedlagt: bok-

exemplaret, målningen o. s. v. Om detta fysiska ting förstöres, ändras eller utlämnas till målsäganden, sker med det immateriella objektet något liknande som då ett stulet fysiskt ting återställs till ägaren. Till sin natur är målsägandens intresse att få här ifrågavarande åtgärder genomförda därför närmast hänförligt till vad som i rättegångsbalken benämnes *enskilt anspråk*. Det förfarande, som där regleras för anspråk av detta slag, lämpar sig praktiskt även i stort sett för här avsedda fall. För tydlighetens skull bör det dock uttryckligen sägas, att talan om föreskrift enligt 55 § är att behandla enligt reglerna om enskilt anspråk. En bestämmelse härom har upptagits i andra stycket av förevarande paragraf.¹

Regeln innebär, att fråga om åtgärd enligt 55 § skall upptagas endast där målsäganden yrkar det och att sådant yrkande skall behandlas enligt de för enskilt anspråk gällande bestämmelserna. Bland annat följer härav, att yrkande om åtgärd kan framställas i särskild rättegång, vilken därvid skall föras i den för tvistemål stadgade ordningen. Är den lagstridiga gärningen föremål för åtal, kan målsäganden föra sådan talan som nu avses i samband med åtalet. Liksom beträffande skadestånd gäller även om anspråk av hithörande slag, enligt den allmänna regeln härom i 22 kap. 2 § rättegångsbalken, att åklagaren är skyldig att förbereda och utföra målsägandens talan, om det kan ske utan olägenhet och hans anspråk ej finnes obefogat.

Av praktisk vikt är, att föremål varom nu är fråga skall kunna, till trygande av målsägandens rätt, läggas under *beslag*. Beträffande de vanliga förmögenhetsbrotten är i förevarande hänseende 27 kap. 1 § rättegångsbalken av betydelse. Enligt detta lagrum kan beslag läggas bland annat å föremål, som skäligen kan antagas vara genom brott någon avhänt. Om exemplar, klichéer o. s. v. framställts olagligen, har målsäganden emellertid icke någon äganderätt till dem. Sådant föremål kan således icke sägas vara avhänt honom, och den nämnda beslagsregeln kan icke tillämpas. Den bör därför kompletteras med en analog bestämmelse för nu avsedda fall. I enlighet härmed har i tredje stycket stadgats, att egendom som avses i 55 § må, där brott mot 53 § skäligen kan antagas föreligga, tagas i beslag samt att därvid vad om beslag i allmänhet är stadgat skall äga motsvarande tillämpning.

Beslagsreglerna kunna endast tillämpas i brottmål. Föres talan om åtgärder i den för tvistemål stadgade ordningen, blir istället i förevarande hänseende 15 kap. 3 § rättegångsbalken av betydelse. Enligt detta lagrum gäller, att om part i rättegång visat sannolika skäl för sin talan och om det skäligen kan befaras, att motparten genom att utöva viss verksamhet eller företaga eller underlåta viss handling eller genom annat sitt förhåll-

¹ Jämför till det här sagda Processlagberedningens förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m., del II (SOU 1944:10) s. 63 f.

lande hindrar eller försvårar domens verkställande eller väsentligt förringar dess värde för parten, rätten må vid vite meddela motparten förbud eller annat föreläggande eller förordna om egendomens förvaltning av god man eller om annan åtgärd, som finnes erforderlig för säkerställande av partens rätt. Föreläggande eller förordnande, som nu sagts, må ock meddelas, om det i annat fall är för parten av synnerlig vikt och det ej länder motparten till väsentligt förfång.

Vad angår *verkställighet* av dom på åtgärder av nu förevarande slag må anföras följande. Om domen går ut på att föremålet skall mot lösen överlämnas till målsäganden, verkställs den på samma sätt som eljest gäller då någon blivit förpliktad utgiva lös egendom till annan, d. v. s. i regel genom utmätningsman. Innebär domen att åtgärd av annat slag skall genomföras — exempelvis att föremålet skall förstöras eller ändras — kan domstolen vid vite förplikta den skyldige att själv föranstalta om åtgärden. Ofta torde det dock vara mera ändamålsenligt antingen att domstolen ålägger den skyldige att företaga åtgärden, vid äventyr att målsäganden äger påkalla utmätningsmans bistånd för dess genomförande, eller att domen direkt föreskriver, att utmätningsman skall på målsägandens begäran vidtaga åtgärden. I de fall, där föremålet ännu vid domens meddelande ligger under beslag, bör den sistnämnda formen användas. Har domstolen icke bestämt något om formen för verkställighet, ankommer det enligt allmänna regler på överexekutor att förordna därom.

Regeln, att talan om föreskrift skall behandlas som enskilt anspråk, kan icke tillämpas i mål om överträdelse av förbud enligt 51 §. I hithörande fall — utgivning av klassiska verk i grovt förvanskade upplagor o. s. v. — riktar sig gärningen direkt mot allmänna intressen; någon målsägande finns icke. Fråga om åtgärd enligt 55 § bör här behandlas enligt de regler, som i allmänhet gälla om förverkande av föremål på grund av brott. En bestämmelse härom har upptagits i andra stycket. Bestämmelsen innebär bland annat, att domstolen ex officio skall beakta spörsmålet huruvida åtgärder böra föreskrivas. Den medför också, att i hithörande fall beslag kan äga rum redan med stöd av stadgandet i 27 kap. 1 § rättegångsbalken, vilket medger att sådant tvångsmedel användes bland annat beträffande föremål, som skäligen kan antagas vara på grund av brott förverkat.

Enligt 56 § skall domstol i vissa fall kunna meddela *tillstånd* att sådant exemplar, som avses i 55 §, mot särskild ersättning till målsäganden göres tillgängligt för allmänheten eller eljest användes för avsett ändamål. För tillämpning av stadgandet förutsättes självfallet, att målsägandens motpart framställer yrkande därom. Kommittén har utgått från att dylikt yrkande normalt väckes i rättegång, i vilken målsäganden för talan om åtgärd enligt 55 §. Hinder bör emellertid ej möta, att talan om tillstånd enligt 56 § anställs utan samband med sådan rättegång. Några föreskrifter i nu berörda hänseenden ha icke ansetts behöva upptagas i lagtexten.

Sammanfattning

Enligt förevarande paragraf skola brott mot lagen i åtalshänseende behandlas som angivelsebrott, d. v. s. de skola ligga under allmänt åtal men icke få åtalas av åklagare utan att målsäganden gör angivelse. I fråga om överträdelse av förbud enligt 51 § skall angivelse göras av den myndighet som där sägs. I paragrafen regleras vidare ett par processuella frågor, som uppkomma vid tillämpning av 55 §.

8 KAP.

Lagens tillämpningsområde

Förevarande kapitel upptager bestämmelser om lagens tillämpningsområde. Av skäl som utvecklas i det följande måste i detta hänseende gälla olika regler, allteftersom fråga är om skydd för svenska eller utländska intressen. Föreskrifter om lagens tillämplighet på verk av svenskt ursprung upptagas i 60 §. Häremot svarande bestämmelser, såvitt avser de rättigheter som skyddas i 5 kap., ha förts till 61 §. I 62 § behandlas slutligen frågan om lagens tillämplighet med avseende å utlandet.

60 §

Tillämpning på svenska verk

I förevarande paragrafs första stycke givas regler om hur lagens bestämmelser om upphovsmannarätt skola tillämpas med avseende å nationstillhörighet.

Inom Bernunionen fasthålles allmänt vid principen, att medlemsstaterna genom sin lagstiftning bereda omedelbart skydd endast åt verk, vilka äga ursprung i det egna landet; utsträckning av skyddet till utländska verk anses icke böra ske annorledes än på grundval av ömsesidighet. Då det gäller att avgöra vilka verk som tillhöra det egna landet, tillämpas något olika regler. Enligt nordisk uppfattning bör skydd tillkomma verk av det egna landets medborgare samt verk som först utgivits inom landet. I enlighet härmed och i överensstämmelse med gällande rätt (30 § första stycket i 1919 års LL; 23 § första stycket i 1919 års KL) har i förevarande stadgande såsom huvudregel lagens bestämmelser om upphovsmannarätt förklarats tillämpliga på *verk av svensk medborgare* och på *verk som först utgivits i Sverige*. I 62 § har intagits bemyndigande för Kungl. Maj:t att, under förutsättning av ömsesidighet, meddela föreskrifter om lagens tillämpning med avseende å annat land.

I vissa hänseenden har emellertid tillämpningsområdet för bestämmelserna ansetts böra göras något vidare än som följer av den angivna huvudregeln. Till en början har beaktats, att om ett *byggnadsverk utförts inom riket* eller om ett *konstverk infogats i en här belägen byggnad*, dessa åtgärder icke innefatta någon utgivning i lagens mening; jämför angående detta begrepp 8 §. Om verken ha utländsk upphovsman, skulle de därför icke åtnjuta skydd enligt lagen. Den anknytning till vårt land, som verken fått, synes dock vara av den art, att den i förevarande hänseende bör få samma rättsföljder som en här skedd utgivning. Det må erinras om, att i liknande fall ej endast upphovsmannen har intresse av skydd mot efterbildning utan också byggnadens eller konstverkets ägare; jämväl sett ur dennes synpunkt bör ett verk, som sålunda lokaliserats till svenskt territorium, skyddas av svensk lag. Lagen har därför gjorts tillämplig även på sådana byggnadsverk och konstverk, om vilka nu är tal. Detta står i överensstämmelse med en vid Brysselkonferensen antagen princip i Bernkonventionen (art. 4 femte stycket); enligt konventionen synes principen blott gälla i förhållande till upphovsmän tillhörande unionsland, men i förslaget har den ansetts böra erhålla generell räckvidd.

Till lagens tillämpningsområde ha vidare förts verk av den, som har *hemvist* i Sverige, ävensom verk av sådan *statslös* eller *flykting*, som här har sin vanliga vistelseort. Efter de sista decenniernas omvälvningar med folkomflyttningar av politiska skäl är det anledning att genomgående revidera de bestämmelser i fråga om lagens tillämplighet, vilka i huvudsak bygga på medborgarskap. På hithörande område har detta tagit sig uttryck däri, att i två internationella överenskommelser, som på senare tid undertecknats från svensk sida, intagits bestämmelser i sådan riktning. Den ena av dessa utgöres av den i Genève i september 1952 avslutade Världskonventionen om upphovsmannarätt samt dess tilläggsprotokoll 1.¹ Enligt konventionens art. II äro de anslutna staterna i första hand förpliktade att skydda verk av övriga anslutna staters medborgare och verk som först publicerats i dessa stater. Men därtill kommer, att enligt tredje stycket av samma artikel ansluten stat kan genom sin lagstiftning med avseende å konventionens tillämpning med sina egna medborgare likställa person, som har hemvist inom staten. I den mån detta sker, bli övriga anslutna stater automatiskt förpliktade att skydda även dessa personers verk. Enligt tilläggsprotokoll 1 — som undertecknats av det stora flertalet av konventionens signatärmakter — likställas beträffande konventionens tillämpning med en stats medborgare de statslösa och flyktingar, som där ha sin vanliga vistelseort. Det är önskvärt, att Sverige ansluter sig till denna nya princip för upphovsmannarättens internationella tillämpning. Om skydd i enlighet med det anförda lämnas åt nu berörda kategorier i

¹ Jfr sid. 52 ff.

andra länder, bör självfallet motsvarande rättsställning beredas åt samma kategorier i Sverige.

Då lagen föreslås tillämplig på verk av flykting, som här har sin vanliga vistelseort, har detta skett även för att möjliggöra Sveriges anslutning till Förenta Nationernas konvention år 1951 angående flyktingars rättsliga ställning. Enligt art. 14 i denna gäller bland annat, att beträffande skyddet för litterär och konstnärlig äganderätt flykting i det land, varest han har sin vanliga vistelseort, skall tillerkännas samma skydd som landets egna medborgare. Då Sverige år 1954 ratificerade konventionen, gjordes med hänsyn till gällande svensk rätts ståndpunkt förbehåll för denna artikel, såvitt nu är ifråga.¹ Genomföres den nu föreslagna bestämmelsen, kan detta förbehåll återkallas.

Såsom anförts vid 50 och 51 §§ skola där givna bestämmelser äga tillämpning på varje verk som sägs i 1 §, oberoende av dess ursprung. För tydlighetens skull har detta uttalats i paragrafens andra stycke.

Sammanfattning

I förevarande paragrafs första stycke givas regler om tillämpning av lagens bestämmelser om upphovsmannarätt. Huvudprincipen är, såsom för närvarande, att bestämmelserna skola gälla för verk av svensk medborgare och verk som först utgivits i Sverige. Härutöver skola bestämmelserna tillämpas dels på här utfört byggnadsverk samt på konstverk som infogats i här belägen byggnad, och dels på verk av den som har hemvist i Sverige samt på verk av sådan statslös eller flykting som här har sin vanliga vistelseort. Dessa nya regler föranledas av vissa bestämmelser i Bernkonventionens Brysseltext, i Världskonventionen och dess tilläggsprotokoll 1 samt i Förenta Nationernas flyktingkonvention av år 1951.

I andra stycket har intagits en erinran om att reglerna i 50 och 51 §§ skola äga tillämpning på varje verk som sägs i 1 §.

61 §

Tillämpning av 5 kap. på svenska rättsägare

Genom förevarande paragraf regleras tillämpningsområdet för de i 5 kap. upptagna föreskrifterna.

Såsom grundläggande princip bör här liksom i 60 § gälla, att föreskrifterna äro omedelbart tillämpliga endast i fråga om sådana prestationer av hithörande slag, som äga ursprung i Sverige; för utsträckning av skyddet till förmån för utländska intressen bör fordras ömsesidighet. I första hand

¹ Prop. 134/1954 s. 13, 25 f. och 35.

böra föreskrifterna vara tillämpliga om den vars rätt är i fråga är svensk medborgare eller har hemvist i Sverige eller är sådan statslös eller flykting, som här har sin vanliga vistelseort. Där skyddet, såsom i allmänhet är fallet beträffande grammofonskivor och liknande anordningar samt radio- och televisionsutsändningar, tillkommer ett företag, bör krävas att företaget är svenskt. En i enlighet härmed utformad regel har upptagits i paragrafens första punkt.

Enligt 60 § skyddas litterära och konstnärliga verk även då de först utgivits i Sverige. I fråga om kataloger och reklamalster, som avses i 49 §, synes också med hänsyn till den likhet, som föreligger mellan skyddet för sådana prestationer och skyddet för vissa slags litterära och konstnärliga verk, berättigat att genomföra samma princip. Däremot är det mera tveksamt, om motsvarande bör gälla i fråga om inspelningar, som avses i 45, 46 och 48 §§. Som nämnts i det föregående, pågå för närvarande strävanden att genomföra en internationell reglering av hithörande frågor. Vilka prestationer, som härvid komma att anses omedelbart hänförliga under de särskilda ländernas lagstiftning, kan ännu icke bedömas. Innan dessa frågor erhållit sin lösning på det internationella planet, synes det försiktigast att begränsa skyddsreglernas tillämpning så, att de icke i något fall gälla för utländska intressen. Med hänsyn till det anförda skall enligt andra punkten i förevarande paragraf utgivning i Sverige medföra tillämplighet av skyddsreglerna allenast såvitt angår arbete som i 49 § sägs.

62 §

Tillämpning med avseende å utlandet

Första punkten

I första punkten av förevarande paragraf har upptagits ett stadgande, varigenom Kungl. Maj:t bemyndigas att, under förutsättning av ömsesidighet, meddela föreskrifter om lagens tillämpning med avseende å annat land. Detta stadgande är av betydelse såvitt angår lagens bestämmelser om upphovsmannarätt och de i 5 kap. givna föreskrifterna; reglerna i 50 och 51 §§ äro däremot, såsom framgår av 60 § andra stycket, omedelbart tillämpliga på varje verk, oavsett dess ursprung.

I. Utsträckning av skyddet för litterära och konstnärliga verk

Såsom vid 60 § anförts fasthålls inom Bernunionen vid principen, att medlemsstaterna genom sin lagstiftning omedelbart skydda endast verk som äga ursprung i det egna landet; utsträckning av skyddet till förmån för utländska verk anses böra ske blott på grund av internationella överens-

kommelser. 1919 års lagar äro i enlighet härmed omedelbart tillämpliga endast på verk av svenska medborgare samt på verk som först utgivits inom riket. Lagarna innehålla emellertid bemyndiganden för Kungl. Maj:t att, under förutsättning av ömsesidighet, förklara bestämmelserna delvis eller helt och hållet tillämpliga även på verk av annat lands medborgare samt på verk som först utgivits i samma land (30 § andra stycket i 1919 års LL; 23 § andra stycket i 1919 års KL); kravet på ömsesidighet gäller dock icke för alster av konsthandverk och konstindustri.

Såsom berörts i avsnittet »Internationell och utländsk upphovsmannarätt», regleras Sveriges internationella förpliktelser i ämnet för närvarande främst genom Bernkonventionen i dess vid Romkonferensen 1928 antagna lydelse. Härutöver gäller i förhållande till USA, som icke tillhör Bernunionen, ett särskilt, år 1920 ingånget avtal om ömsesidigt skydd på området.

På grund av konventionen och sistnämnda avtal samt med stöd av de förut berörda fullmakterna har Kungl. Maj:t i administrativ ordning, senast genom kungörelse den 11 juni 1937, förklarat bestämmelserna i 1919 års lagar tillämpliga på sådana verk, vilka enligt konventionen och avtalet äro berättigade till skydd; i förhållande till vissa länder ha härvid gjorts särskilda inskränkningar i skyddet. Omvänt åtnjutes i övriga till Bernunionen anslutna stater skydd för verk av svenska upphovsmän samt för verk som först utgivits i Sverige; i USA åtnjutes skydd för verk av svenska upphovsmän, under förutsättning att verket utgivits den 1 februari 1920 eller därefter och i vederbörlig ordning registrerats i USA.

Det har tidigare jämväl framhållits, att den nu föreslagna revisionen av den svenska upphovsmannarättsliga lagstiftningen bland annat avser att möjliggöra Sveriges anslutning till *Bernkonventionen i dess i Bryssel år 1948 reviderade lydelse*. Med stöd av den i förevarande paragraf lämnade fullmakten skall Kungl. Maj:t äga utfärda härför erforderliga tillämpningsföreskrifter. I förhållande till sådana länder inom Bernunionen, vilka icke ratificera Brysseltexten utan kvarstå på Romtextens eller tidigare texters grundval, böra utfärdas nya tillämpningsföreskrifter, som ersätta 1937 års kungörelse.

I samband med genomförandet av den nya lagstiftningen är vidare avsett, att Sverige skall ratificera 1952 års *Världskonvention om upphovsmannarätt* och dess tre tilläggsprotokoll; i första punkten av förevarande paragraf är endast det första av dessa av betydelse. Såsom anförts i avsnittet »Internationell och utländsk upphovsmannarätt», har hittills hinder mot svensk anslutning förelegat därutinnan, att de för närvarande gällande fullmakterna för Kungl. Maj:t att utfärda tillämpningsföreskrifter med avseende å utlandet icke varit tillräckligt omfattande; i det nu föreslagna stadgandet har det åt Kungl. Maj:t givna bemyndigandet i erforderlig grad utvidgats.

Vid utformandet av tillämpningsföreskrifterna inåste undersökas, dels till vilka verk skyddet enligt konventionerna skall utsträckas och dels huruvida, med hänsyn till kravet på ömsesidighet, inskränkningar skola göras i skyddet såvitt angår verk härrörande från särskilda länder. Härom må i detta sammanhang anföras följande.

A) *Tillämpningsföreskrifter med avseende å länder inom Bernunionen*

Kretsen av *skyddade verk* bestämmes i Bernkonventionen genom en rad invecklade föreskrifter i art. 4—6. Dessa innebära såsom huvudregel, att skydd skall tillkomma verk, som först utgivits i unionsland, samt outgivna verk av medborgare i unionsland. Härtill har vid Brysselkonferensen fogats en speciell bestämmelse rörande byggnad, som utförts i unionsland, samt verk av grafisk och plastisk konst, som infogats i byggnad belägen i unionsland. Bestämmelsen innebär, att upphovsmannen i dessa fall skall åtnjuta samma skydd som om verket utgivits i det land, där byggnaden är belägen; som förutsättning torde dock gälla, att upphovsmannen är medborgare i unionsland.

Av det anförda framgår, att Sverige i förhållande till unionsländerna är pliktigt att skydda

- a) verk som först utgivits i unionsland;
- b) outgivna verk av den som är medborgare i unionsland;
- c) byggnadsverk, som utförts i unionsland, samt verk av grafisk och plastisk konst, som infogats i byggnad belägen i unionsland, under förutsättning att upphovsmannen är medborgare i sådant land.

Beträffande den första gruppen — verk som först utgivits i unionsland — bör iakttagas att den omständigheten, att verket samtidigt publicerats utom unionen, icke utgör hinder för skydd. Vid bedömande huruvida vidtagna publiceringsåtgärder äro samtida skall tillämpas en i Brysselförordningens nyinförd regel, enligt vilken så skall anses vara fallet, om verket utkommer i två eller flera länder inom trettio dagar från den första utgivningen. Detta innebär att skydd åtnjutes även där den första utgivningen sker utom unionen, under förutsättning att verket inom nämnda tid utgives i unionsland. Det vill dock synas som om regeln gäller endast till förmån för upphovsman som är medborgare i sådant land.

Skyldighet att meddela skydd för den tredje gruppen verk föreligger endast i förhållande till de länder, som ratificerat konventionens Brysselförordningens text. Detsamma gäller i fråga om tillämpning av den berörda trettiodagarsregeln. Av praktiska skäl torde emellertid tillämpningsbestämmelserna i denna del böra utsträckas även till övriga unionsländer.

Vad angår kravet på *ömsesidighet* kan konventionen sägas bygga på den *generella reciprocitetens* princip; varje land är pliktigt att skydda verk från

övriga unionsländer (art. 2 fjärde stycket). Såsom anförts i avsnittet »Internationell och utländsk upphovsmannarätt», innebär skyddet som huvudregel dels att upphovsmännen till dessa verk skola åtnjuta »nationell behandling» och dels att de såsom minimiskydd äga åberopa vissa i konventionen direkt inskrivna rättigheter (art. 4 första stycket). Kravet på nationell behandling betyder, att unionsland är skyldigt att giva upphovsmännen till de under konventionen hänförliga verken samma skydd som landet lämnar åt sina egna upphovsmän. Detta krav utesluter alltså som regel att *speciell reciprocitet* tillämpas; om två länder ha olika utvecklade rättsskydd, får landet med det bättre skyddet icke göra några inskränkningar i detta, såvitt rör upphovsmän från det andra landet. I särskilda hänseenden är det dock medgivet att tillämpa speciell reciprocitet. Vid utformande av tillämpningsföreskrifterna bör övervägas, huruvida dessa möjligheter skola användas.

Speciell reciprocitet är enligt konventionen tillåten i följande fall.

En alltifrån konventionens tillkomst fasthållen huvudprincip i denna är, att unionsländerna äga tillämpa speciell reciprocitet beträffande *skyddstidens längd*, så att unionsland i fråga om de under konventionen hänförliga verken icke behöver giva längre skydd än det som gäller i verkets hemland (art. 7 andra stycket). Såsom hemland anses det land, där verket först utgivits eller, om det utgivits samtidigt i flera unionsländer, det bland dessa, enligt vars lagstiftning skyddet är kortast. För verk, vilket utgivits samtidigt i ett land som icke tillhör unionen och i ett unionsland, anses endast det sistnämnda såsom hemland. Vid bedömande huruvida skilda utgivningsåtgärder äro samtidiga skall tillämpas den förut berörda trettio-dagarsregeln. För outgivet verk anses som hemland det land upphovsmannen tillhör.

I 1937 års kungörelse har Sverige gjort bruk av förevarande befogenhet genom en allmän bestämmelse, att skydd enligt svensk lag icke skall åtnjutas för verk, beträffande vilket den i verkets hemland stadgade skyddstiden redan utgått. En regel av detta innehåll synes alltjämt böra bibehållas. Så som skyddstidsbestämmelserna numera utvecklats inom unionen, blir regeln dock av mycket liten praktisk betydelse.

I fråga om alster av *brukskonst* är reciprocitet medgiven även i andra avseenden (art. 7 tredje stycket).

Enligt Berlin- och Romtexterna skulle verk av brukskonst vara skyddat i den mån varje lands lagstiftning sådant tilläte (art. 2 fjärde stycket). Bestämmelsen ansågs innebära, å ena sidan att unionsland icke var pliktigt att bereda skydd för alster av detta slag, men å andra sidan att unionsland, som genomfört skydd på området, var pliktigt att skydda sådant alster från annat unionsland, även om det icke där åtnjöt skydd.¹ I denna

¹ Brysselkonferensens handlingar s. 141.

del gällde således icke generell reciprocitet. Då skydd för brukskonst infördes hos oss 1926, gjordes i enlighet härmed det förut berörda tillägget till fullmakten i 1919 års KL, enligt vilket Kungl. Maj:ts befogenhet att utfärda föreskrifter om lagens tillämpning, såvitt rör sådant alster, är oberoende av det eljest gällande kravet på ömsesidighet.

Vid Brysselkonferensen vidtogs den ändringen, att verk av brukskonst infördes i konventionens katalog över skyddade objekt (art. 2 första stycket). Härigenom blevo unionsländerna pliktiga att anordna skydd för sådana alster, vilket innebar att i princip reciprocitet stadgades på området. Däremot äro konventionens regler om minimiskydd ej här tillämpliga (art. 2 femte stycket, första punkten); det kan därför inträffa, att ett land icke skyddar brukskonst annat än som mönster eller modell. Med hänsyn härtill genomfördes även i denna del möjlighet till speciell reciprocitet; för verk, som i hemlandet blott åtnjuta skydd som mönster eller modell, kan i annat unionsland endast krävas det skydd, som där gäller i sådant hänseende (art. 2 femte stycket, andra punkten).

Då i Sverige saknas en allmän lagstiftning om skydd för mönster och modeller — jämför härom vid 10 § — kan vårt land icke göra bruk av den nu nämnda rätten till speciell reciprocitet. Sverige är alltså skyldigt att skydda alster av brukskonst enligt upphovsmannarättens regler, även om alstret i sitt hemland behandlas efter mönsterrätten.

Såsom ett tredje reciprocitetsfall kan betecknas det rättsläge, som föreligger genom att vissa länder vid anslutning till Berlintersten 1908 och senare texter gjort förbehåll (art. 25 tredje stycket; art. 27 andra och tredje stycket) att beträffande *översättningsrätten* tillämpa äldre bestämmelser, vilka för upphovsmannen medföra ett svagare skydd än som gäller enligt nämnda texter. Gentemot sådana länder äro nämligen övriga unionsländer icke skyldiga att tillämpa annat än de äldre bestämmelserna (art. 27 första stycket).

Enligt konventionen i dess ursprungliga lydelse av år 1886 varade översättningsrätten icke mer än 10 år från verkets utgivning (art. 5); rätten att i översättning uppföra dramatiskt och musikaliskt-dramatiskt verk gällde under samma tid som översättningsrätten (art. 9). I Parisbesluten 1896 utsträcktes översättningsrätten att principiellt gälla under hela skyddstiden; dock gjordes den inskränkningen, att rätten upphörde, om författaren icke inom 10 år från utgivningen gjort bruk därav genom att i något av unionsländerna offentliggöra eller låta offentliggöra en översättning på det språk, i fråga om vilket han ämnade påkalla skydd. Denna inskränkning borttogs vid Berlinkonferensen 1908.

På 1886 års ståndpunkt angående översättningsrätten och den därmed sammanhängande rätten att uppföra översatta verk kvarstår emellertid alltjämt *Grekland*, ehuru landet i övrigt anslutit sig till Romtexten. Av de

länder, som eljest tillträtt denna, ha *Irland, Island* och *Japan* gjort förbehåll att tillämpa 1896 års ordning beträffande översättningar — däremot icke i fråga om uppföranden av översatta verk — och av de länder, som anslutit sig till Brysseltexten, ha *Jugoslavien* och *Turkiet* gjort motsvarande förbehåll. Slutligen har *Siam*, som 1931 tillträtt unionen men icke ratificerat vare sig Romtexten eller Brysseltexten, gjort förbehåll att tillämpa 1896 års ordning beträffande såväl översättning som uppförande av översatta verk. Anmärkas må att *Irlands, Islands, Jugoslaviens* och *Turkiets* förbehåll endast avse översättning till landets eget eller — för Jugoslaviens del — egna språk (art. 25 tredje stycket).

Såsom förut anförts äro övriga unionsländer, bland dem Sverige, berättigade att i förhållande till de nu nämnda tillämpa de äldre bestämmelser, om vilka dessa sålunda gjort förbehåll. Såvitt angår de av de nämnda länderna, som vid tiden för 1937 års kungörelse tillhörde unionen — nämligen Grekland, Irland, Japan, Jugoslavien och Siam — har Sverige gjort bruk av denna rätt. Enligt 1 § 2 mom. i kungörelsen gäller sålunda, att författares i 3 § i 1919 års LL stadgade uteslutande rätt att mångfaldiga ävensom offentligen föredraga eller uppföra eller ock medelst kinematografi framföra eller genom radio utsända sitt verk i översättning till annat språk skall i fråga om verk, vars hemland är Grekland, gälla endast intill utgången av tionde året efter det under vilket verket först utgavs. I 3 mom. stadgas, att författares sålunda omförmälda uteslutande rätt att mångfaldiga, föredraga, uppföra, framföra eller utsända sitt verk i översättning till annat språk skall i fråga om verk, vars hemland är Siam, gälla endast intill utgången av tionde året efter det under vilket verket först utgavs; dock att, där sådant verk blivit, innan det tionde året tilländagått, i ett till unionen hörande land utgivet i översättning till annat språk, författarens ifrågavarande rätt med avseende på det språket skall gälla under hela den tid som bestämmes i 20—23 §§ i 1919 års LL. Vidare föreskrives att bestämmelserna i 2 mom., vad angår författares i 3 § i 1919 års LL stadgade uteslutande rätt att mångfaldiga sitt verk i översättning till annat språk, skola gälla jämväl i fråga om verk, vars hemland är Irland, Japan eller Jugoslavien. Däremot ha några bestämmelser i denna riktning icke meddelats i fråga om Island och Turkiet, vilka tillträtt unionen först efter kungörelsens utfärdande.

Enligt kommitténs mening böra reciprocitetsregler av förevarande slag bibehållas; bestämmelser böra därvid utfärdas jämväl med avseende å Island och Turkiet.

Såsom ett allmänt undantag från konventionens regler om generell reciprocitet kunna i viss mån betraktas de stadganden, vilka gälla i fråga om skydd för *verk av upphovsmän från land, som icke tillhör unionen*. Av det förut anförda framgår, att unionsland är pliktigt skydda även sådana

verk, om de först utgivits i unionsland, och denna plikt föreligger principiellt, även om dess egna upphovsmän icke skyddas i det utanför unionen stående landet. Konventionen giver dock vissa möjligheter att i sådant fall inskränka skyddet för de främmande upphovsmännen (art. 6 andra stycket). Anledning att göra bruk av denna rätt har hittills icke ansetts föreligga för vårt lands vidkommande.

B) Tillämpningsföreskrifter med avseende å länder anslutna till Världskonventionen

Enligt Världskonventionen gäller som huvudregel, att skydd åtnjutes för *alla verk* — utgivna¹ och outgivna — som härröra från medborgare i fördragsslutande stat; dessutom skall skydd beredas åt verk, som först utgivits i sådan stat. Vidare är fördragsslutande stat berättigad att, såvitt angår tillämpning av konventionen, genom sin lagstiftning med de egna medborgarna likställa personer, som ha hemvist inom staten. Enligt tilläggsprotokoll 1 till konventionen skall, i förhållande mellan de stater som anslutit sig till detta protokoll, med dessa staters medborgare likställas statslösa och flyktingar, som där ha sin vanliga vistelseort.

Såsom framgår av det anförda är Sverige i förhållande till länder, som äro anslutna till konventionen, skyldigt skydda

- a) verk av medborgare i fördragsslutande stat;
- b) verk som först utgivits i sådan stat;
- c) verk av den som har hemvist i fördragsslutande stat, under förutsättning att staten genom sin lagstiftning likställt sådan person med sina egna medborgare, såvitt angår tillämpning av konventionen.

I förhållande till länder, som jämväl anslutit sig till tilläggsprotokoll 1, skola därjämte skyddas

- d) verk av sådan statslös eller flykting, som har sin vanliga vistelseort i sådan stat.

Vad angår kravet på *ömsesidighet* bygger Världskonventionen på samma principer som Bernkonventionen. Å ena sidan tillämpas *generell reciprocitet*; de fördragsslutande staterna äro pliktiga att upprätthålla ett »tillräckligt och effektivt» skydd för upphovsmannarätten (art. I). Å andra sidan medges icke *speciell reciprocitet*; även i Världskonventionen är grundsatsen om nationell behandling genomförd (art. II).

I sistnämnda hänseende föreligger undantag endast i fråga om beräkningen av *skyddstidens längd*. Hithörande bestämmelser (art. IV) äro utfor-

¹ Termen *œuvres publiées* i Världskonventionen har här översatts med »utgivna verk». Anmärkas må emellertid, att termen i konventionen har en något mer begränsad innebörd än i kommitténs förslag och endast avser utgivning i tryck och liknande; enligt art. VI förstås med *publication* att exemplar framställas i materiell form och göras tillgängliga för allmänheten så att man kan taga del av verket genom att läsa det eller eljest betrakta det. Utgivning genom distribution av grammofonskivor o. dyl. faller alltså utanför begreppet.

made efter samma principer som motsvarande regler i Bernkonventionen. Även med avseende å de till Världskonventionen anslutna länderna bör därför föreskrivas, att skydd enligt svensk lag icke skall åtnjutas för verk, beträffande vilket den i verkets hemland stadgade skyddstiden redan utgått.

I detta sammanhang påkalla Världskonventionens regler om *översättningsrätten* särskild uppmärksamhet. Principiellt gäller enligt konventionen, att upphovsmannarätten innefattar ensamrätt att översätta eller låta översätta verket och utgiva eller låta utgiva sådan översättning (art. V första stycket). Under vissa förutsättningar är det emellertid tillåtet att på området införa ett tvångslicenssystem. Reglerna härom (art. V andra stycket) innehålla icke någon föreskrift om reciprocitet. Det synes dock icke vara något hinder, att en stat utformar reglerna om översättningskyddet så, att utländska upphovsmän principiellt erhålla ensamrätt till översättning av sina verk men tvångslicens tillämpas gentemot upphovsmän från stater, som själva infört sådan. Enligt kommitténs mening kan det emellertid icke ifrågakomma, att Sverige skulle i något fall införa tvångslicens beträffande översättningar.

Slutligen må framhållas, att det bemyndigande å Kungl. Maj:t, som gives i förevarande stadgande, är avsett att tagas i anspråk jämväl för *särskilda överenskommelser med länder, som stå utanför Bernkonventionen och Världskonventionen*. Frågan huruvida den svenska lagstiftningen härvid skall göras helt och hållet eller endast delvis tillämplig på verk, härrörande från sådant land, får övervägas med utgångspunkt från omständigheterna i varje särskilt fall.

Det förut omnämnda avtalet av år 1920 mellan Sverige och USA torde i och med att Sverige ansluter sig till Världskonventionen komma att ersättas av denna, som redan bitratts av USA.

II. Utsträckning av skyddet för de rättigheter, som behandlas i 5 kap.

Med stöd av bemyndigandet i förevarande paragraf skall Kungl. Maj:t vidare kunna förklara lagens föreskrifter i 5 kap. tillämpliga med avseende å annat land, under förutsättning av ömsesidighet. Vad först angår de till skydd för utövande konstnärer, grammofonfabrikanter och radioföretag givna bestämmelserna (45—48 §§) är, såsom i motiveringen till dessa anförts, för närvarande en internationell konvention på området under arbete; de nämnda bestämmelserna ha anpassats efter hittills föreliggande utkast i ämnet. Om en konvention genomföres, får närmare övervägas huruvida den svenska lagstiftningen på området är så utformad, att den möjliggör anslutning, eller om den för sådant ändamål kan behöva jämkas i vissa avseenden. På grund av bemyndigandet skall Kungl.

Maj:t i allt fall äga möjlighet att med särskilda länder sluta de överenskommelser om ömsesidigt skydd, som kunna finnas påkallade med hänsyn till svenska intressen.

Bestämmelserna i 49 § om skydd för kataloger och liknande samt reklamalster äro av så speciell natur att det, åtminstone för närvarande, icke torde finnas anledning eller ens möjlighet att ingå överenskommelser om ömsesidigt skydd med andra länder än de nordiska.

Andra punkten

I förevarande sammanhang är det anledning att jämväl beakta innehållet i *tilläggsprotokoll 2 till Världskonventionen*. Till protokollet ansluten stat är pliktigt att skydda verk, som först utgivits av Förenta Nationerna, av de fackorgan som äro anknutna till Förenta Nationerna eller av Organisationen av amerikanska stater.¹ Nu nämnda organisationer skola därjämte åtnjuta skydd för utgivna verk.

Såsom förut anförts har det hittills varit en princip inom den internationella upphovsmannarätten att spörsmålet, huruvida ett visst verk skall vara skyddat, avgöres med hänsyn till upphovsmannens nationstillhörighet eller platsen för verkets första utgivning; man kan här tala om ett nationellt eller geografiskt bestämt anknytningsmoment för skyddet. Tilläggsprotokoll 2 innebär i detta hänseende främst den nyheten, att såsom anknytningsmoment skall gälla att verket först utgivits av viss organisation. Bakom tillkomsten av protokollet torde ligga önskemålet, att skydd för de ifrågavarande organisationernas publikationer garanteras oavsett författarens nationalitet och oavsett i vilket land de första gången utgivnas. I detta hänseende synes man lägga vikt vid, att dessa organisationers tjänstemän i sin gärning skola framstå endast som det internationella arbetets och den internationella tankens tjänare, icke som tillhörande sitt hemland.

Bestämmelsen torde ha mycket liten praktisk betydelse, då de allra flesta verk som det här gäller ha erforderligt skydd redan genom författarens nationalitet eller platsen för den första utgivningen. Protokollet har emellertid fått anslutning från det stora flertalet av de länder som ratificerat Världskonventionen, och det torde icke finnas anledning att vårt land skulle intaga en avvikande ståndpunkt. Enligt kommitténs mening bör Sverige därför tillträda protokollet. Härför erfordras, att Kungl. Maj:t erhåller fullmakt att meddela föreskrift om lagens tillämpning på sådana verk som avses i detta.

För bestämmande av *fullmaktens omfattning* bör närmare undersökas vilka verk, som härvid ifrågakomma för skydd. I enlighet med protokollets innehåll bör lagen till en början förklaras gälla verk, som först utgivits av

¹ Om FN:s fackorgan se prop. 160/1951. — Organisationen av amerikanska stater är en sammanlutning på grundval av den s. k. Panamerikanska unionen, med säte i Washington.

någon av de nämnda organisationerna. Beträffande tillämpning på utgivna verk möta vissa svårigheter. Huvudsyftet med protokollets bestämmelser i denna del torde vara, att sådan organisation varom nu är fråga skall äga göra anspråk på skydd för ännu ej utgivna verk, till vilka organisationen äger publiceringsrätt på den grund att de utarbetats på föranstaltande av organisationen, främst arbeten av dess egna tjänstemän. I betraktande komma jämväl utgivna verk, till vilka organisationen förvärvat sådan rätt på annat sätt, exempelvis genom vanligt förlagsavtal. Båda dessa fall synas bli täckta, om skydd enligt lagen förklaras skola tillkomma icke utgivet verk, som organisationen äger utgiva.

Formellt borde fullmakten begränsas till att avse de i tilläggsprotokollet angivna organisationerna. Det synes emellertid onödigt att belasta lagtexten med en uppräknig av dessa; tillfyllest torde vara att fullmakten förklaras avse mellanfolklig organisation.

En fullmakt för Kungl. Maj:t i nu angivna hänseenden har upptagits i andra punkten av förevarande paragraf. I överensstämmelse med det anförda har stadgandet erhållit den avfattningen, att Kungl. Maj:t skall äga meddela föreskrift om lagens tillämpning på verk, som först utgivits av mellanfolklig organisation, samt på icke utgivet verk, som dylik organisation äger utgiva.

Det kan tillfogas, att i den mån protokollets bestämmelse uppfattas som ett privilegium för de ifrågavarande organisationerna, en ratifikation vore — såvitt beträffar Förenta Nationerna och de därtill anknutna fackorganen — möjlig redan på grund av lagen den 10 juli 1947 (nr 511) om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer. Åtminstone vad angår utgivna verk är bestämmelsen emellertid icke utformad såsom avseende ett privilegium för organisationerna utan som ett nytt anknyningsmoment enligt vad här förut utvecklats.

Sammanfattning

Såsom framgår av 60 och 61 §§ gälla lagens bestämmelser i första hand endast till förmån för sådana verk och andra skyddade prestationer, som äga ursprung i Sverige. För tillämpning med avseende å utlandet skall liksom hittills krävas av Kungl. Maj:t, under förutsättning av ömsesidighet, meddelat förordnande. Förevarande paragraf upptager bemyndigande för Kungl. Maj:t i detta ämne.

Med stöd härav skall Kungl. Maj:t äga utfärda de tillämpningsföreskrifter, som erfordras för Sveriges anslutning till Bernkonventionen i dess i Bryssel år 1948 reviderade lydelse och till 1952 års Världskonvention om upphovsmannarätt med dess tilläggsprotokoll 1, 2 och 3.

Enligt berörda tilläggsprotokoll 2 är ansluten stat pliktig skydda verk, som utgivas av Förenta Nationerna, av de fackorgan som äro anknutna till

Föreanta Nationerna eller av Organisationen av amerikanska stater. Det i stadgandet givna bemyndigandet har utformats så att det avser även sådana verk.

9 KAP.

Övergångsbestämmelser

Förevarande kapitel upptager i 63—64 §§ bestämmelser om tiden för den nya lagens ikraftträdande m. m. och i 65—69 §§ regler om lagens tillämpning på äldre litterära och konstnärliga verk. I 70 § meddelas en särskild regel om beställares rätt med avseende å porträttbild, som utförts på grund av äldre beställning. Slutligen givas i 71—72 §§ övergångsbestämmelser beträffande föreskrifterna i 5 kap.

63—64 §§

Den nya lagen ersätter 1919 års LL och 1919 års KL, och dessa lagar böra därför förklaras upphävda. Detsamma bör stadgas beträffande sådana föreskrifter om provisorisk förlängning av skyddstid, som gälla vid tiden för ikraftträdandet. Till utgången av år 1957 gäller härutinnan den vid 43 § berörda lagen den 6 april 1951 om tillfällig förlängning av skyddstid för litterära och musikaliska verk. Skulle den nya lagen träda i kraft senare än den 1 januari 1958, erfordras en ny lag i detta ämne.

65—67 §§

En inom kulturländerna allmänt antagen grundsats är, att nya lagar på upphovsmannarättens område principiellt tillämpas på samtliga verk, alltså även på sådana som tillkommit före den nya lagen. Med ett i någon mån missvisande uttryck säges den upphovsmannarättsliga lagstiftningen äga tillbakaverkande kraft. Principen, som redan är erkänd i svensk rätt, bör läggas till grund för övergångsbestämmelserna till den nu föreslagna lagen. Ett stadgande av denna innebörd har upptagits i 65 §.

Regeln innebär bland annat, att där den nya lagen utvidgar tillämpningsområdet till förut *oskyddade objekt*, skydd kommer att åtnjutas för sådana, även om de tillkommit före ikraftträdandet. Vidare bli de nya bestämmelserna om *rättens innehåll* tillämpliga även på äldre verk. Motsvarande gäller angående beräkning av *skyddstidens längd*; efter den nya lagens

ikraftträdande avgöres frågan, hur länge ett visst verk är skyddat, stödse med ledning av dess bestämmelser härom.

Det sist sagda innebär, att skyddet kommer att återupplivas för vissa verk, som enligt nuvarande bestämmelser redan hunnit bli fria eller komma att bli fria före den nya lagens ikraftträdande; på grund av den vid 43 § nämnda lagstiftningen om provisorisk förlängning av skyddstiden gäller detta dock i huvudsak endast andra verk än litterära och musikaliska. Anmärkas må att man i utländsk lagstiftning ofta anser en sådan konsekvens betänklig och därför begränsar tillämpligheten av nya upphovsmannarättsliga bestämmelser till verk, för vilka skyddstiden ännu löper vid ikraftträdandet; denna ståndpunkt intages av tysk, schweizisk och österrikisk rätt. I svensk rätt har det dock tidigare godtagits vid ett par tillfällen, att en förlängning av skyddstiden gäller till förmån även för verk, vilkas skyddstid enligt äldre bestämmelser utlöpt.¹ Senast kom denna uppfattning till synes i lagen den 3 maj 1946 om tillfällig förlängning av skyddstid för litterära och musikaliska verk, som återupplivade skyddet för vissa dessförinnan utslucknade rättigheter att offentligt utföra musikaliska verk. En viss tvekan om lämpligheten härav kom dock till uttryck.

Då man anfört betänkligheter mot att återuppliva rättigheter av förevarande slag, torde detta väsentligen grundas på farhågor att lojala företag för utnyttjande av ett verk, vilka planerats eller påbörjats med den utgångspunkten att verket ifråga vore fritt, skulle ställas i svårigheter om upphovsmannens ensamrätt till verket i efterhand återupplivades. Självfallet är det angeläget att man genom återupplivningen icke vållar oskäligen svårigheter i sådant hänseende, och kommittén återkommer i det följande till detta ämne. Detta är emellertid en specialfråga, som bör kunna lösas på ett be tryggande sätt genom övergångsbestämmelser, och det förefaller otillfredsställande, att man av sådana skäl skulle behöva avstå från att ge upphovsmännen och deras successorer en rätt, som man eljest anser skälig och rimlig. För sådana fall, då vid lagens ikraftträdande ett verk icke är föremål för utnyttjande och förberedelser därtill ej heller vidtagits, synes hinder ej föreligga att återuppliva upphovsmannens rätt för den tid, som återstår av normal skyddstid enligt den nya lagen.

Mot principen att vid förlängning av skyddstid icke återuppliva ett redan utgången skydd kan även anmärkas, att den står i motsättning till den princip, som allmänt tillämpas då genom ny lagstiftning skyddet utsträcker till nya objekt. I sådana fall torde lagändringar undantagslöst gälla även äldre verk, icke endast de som därefter tillkomma.

Av här anförda skäl har kommittén icke funnit tillräcklig anledning föreligga att beträffande skyddstidens förlängning göra undantag från principen, att den nya lagen är tillämplig även på äldre verk.

Såsom redan antytts kan det i fall, där den nya lagen medför ett längre

¹ Se 1914 års betänkande s. 142 f.

gående skydd än gällande regler, inträffa att en dessförinnan *redan påbörjad verksamhet* för framförande eller mångfaldigande av ett visst verk, som då kunde utövas utan tillstånd, därefter kommer att kräva sådant. Då verksamheten ursprungligen var helt lovlig, har företagaren ett berättigat intresse att utan hinder av de nya bestämmelserna få tillgodogöra sig det arbete och de kostnader han nedlagt på företaget. Genom särskilda föreskrifter bör detta intresse skyddas i skälig omfattning.

I fråga om *framförande* torde spørsmålet sakna praktisk betydelse. Av skäl som förut berörts komma förslagets bestämmelser om längre skyddstid icke att medföra något återupplivande av skyddet för de kategorier verk, som äro aktuella i detta sammanhang, nämligen litterära och musikaliska. I övrigt gå förslagets bestämmelser om rätten till framförande i stort sett icke utöver dem som nu gälla. En för tonsättarna viktig utvidgning av rätten föreligger visserligen i så måtto, att den enligt förslaget kommer att omfatta även s. k. industrimusik. Den som vidtagit anordningar för sådan musik avser emellertid ej att utföra ett bestämt verk, och fallet ligger därför vid sidan av det nu behandlade spørsmålet.

Däremot kommer den nya lagen att i fråga om *mångfaldigande* medföra en förändring av rättsläget i olika riktningar. I motsats till vad fallet är beträffande framförande återupplivas här skyddet för vissa verk; detta gäller främst konstverk samt alster av konsthantverk och konstindustri. Vidare blir den nya lagen tillämplig på en del objekt, som hittills principiellt stått utan skydd; som exempel kunna nämnas beklädnadsartiklar och vävnader, avsedda för dylika artiklar, ävensom officiella kartor, handböcker o. s. v. Ytterligare medföra de nya bestämmelserna om fria utnyttjanden att åtgärd, som nu är tillåten, i vissa fall blir beroende av upphovsmannens samtycke. Ett exempel erbjuda här lånereglerna till förmån för skolböcker, vilka enligt förslaget äro något mer restriktiva än enligt gällande rätt.

En påbörjad verksamhet för mångfaldigande kan vid den nya lagens ikraftträdande ha hunnit mer eller mindre långt. Vid avgörande, huruvida verksamheten bör få fortsättas utan hinder av de nya bestämmelserna, vore det i princip riktigast att taga hänsyn till i vad mån kostnader och arbete redan nedlagts på företaget; lagen bör giva den, som i mera väsentlig omfattning engagerat sig i en påbörjad verksamhet, möjlighet att draga ekonomisk nytta av sina insatser. För att uppnå detta kunde föreskrivas, att företagaren skulle äga fullfölja verksamheten i den omfattning och på de villkor, som med hänsyn till därå nedlagda kostnader och övriga omständigheter funnes skäligt; en sådan föreskrift borde kompletteras med bestämmelser, att avtal om utnyttjandet skulle träffas med upphovsmannen och att, om parterna ej enades, obligatorisk skiljedom skulle meddelas, lämpligen av domstol. Denna lösning förutsätter att företagaren kommer i kontakt med vederbörande rättsinnehavare. I praktiken kunna emellertid hinder möta i detta hänseende; detta gäller särskilt om, såsom i hithörande fall

ofta är händelsen, upphovsmannen är avliden. Även andra olägenheter av praktisk art äro förbundna med en lösning av antytt eller liknande innehåll.

Med hänsyn till svårigheterna att genomföra en reglering, som bygger på en skälighetsprövning i det enskilda fallet, har kommittén istället stannat för att föreslå mera schematiska bestämmelser. Utgångspunkten har härvid valts så, att företagaren skall äga en ovillkorlig rätt att fortsätta verksamheten, om denna nått ett visst stadium som utåt är lätt att fastställa. Att för olika fall finna en gemensam regel, angivande ett sådant stadium, är visserligen vanskligt. De företagsformer, som här komma ifråga, torde framför allt vara förlagsverksamhet inom olika områden, avseende böcker, tidskrifter, konstreproduktioner o. dyl., samt konstindustri av mångahanda slag, såsom tillverkning av möbler, glas, porslin o. s. v. Såvitt angår förlagsverksamhet borde man kunna anknypa en regel i ämnet till att denna resulterat i framställning av den trycksats, kliché eller liknande, med hjälp varav mångfaldigande kan ske. Beträffande konstindustri synes det vara svårare att finna en lämplig skiljelinje, men i den mån för verksamheten användas formar, matriser, schabloner, klichéer, mallar o. dyl. bör sådana hjälpmedels framställning vara det avgörande, liksom i förlagsverksamhet.

Vid utformningen av ett stadgande i ämnet bör för enkelhetens skull användas samma ordval som i ett liknande syfte brukats i 55 §. Det bör sålunda föreskrivas, att om verksamheten resulterat i framställning av trycksatser, klichéer, formar eller andra hjälpmedel, som kunna användas endast för mångfaldigande av visst verk, dessa hjälpmedel fritt få användas för detta ändamål. Att företagaren under obegränsad tid skulle ha rätt att använda hjälpmedlen är emellertid knappast motiverat och skulle kunna föranleda missbruk. Rätten bör därför endast gälla under viss tid, förslagsvis ett år.

Exemplar som framställts före ikraftträdandet eller under övergångsfristen böra fritt få spridas och visas. Dock bör även beträffande sådana exemplar tillämpas vad i 23 § stadgas om att exemplar av musikaliskt verk ej må uthyras till allmänheten utan upphovsmannens samtycke samt om bemyndigande för Kungl. Maj:t att avgiftsbelägga annan offentlig uthyrning och offentlig utlåning. Det kunde visserligen övervägas, att uthyrning av äldre musikaler skulle få bedrivas efter ikraftträdandet, eftersom musikförlagens kalkyler till en del baserats därpå. Emellertid torde detta icke vara principiellt riktigt. Möjligheten att få inkomster på uthyrning av notmaterial grundas icke därpå att uthyraren är den som framställt materialet utan på själva innehavet av detsamma och på det förhållandet, att endast få exemplar finnas att tillgå. Uthyraren kan alltså mycket väl vara en annan än förläggaren, och det kan icke komma ifråga att den ensamrätt till uthyrning, som den nya lagen giver tonsättaren, skulle få beskäras av envar, som har i sin ägo ett före ikraftträdandet framställt exemplar av kompositionen.

I enlighet med det anförda utformade bestämmelser, vilka — utom såvitt angår regeln om viss övergångsfrist och sistberörda bestämmelser om uthyrning och utlåning — ha motsvarighet i övergångsbestämmelserna till 1919 års LL (32 § p. 5 och 6) samt 1919 års KL (25 § p. 1 och 2), ha upptagits i 66 och 67 §§. Då i 67 § förklaras fritt att i vissa fall använda hjälpmedel för mångfaldigande, avses härmed i första hand att verksamheten får bedrivas utan eljest erforderligt tillstånd. Är fråga om framställning, som på grund av den nya lagens regler om s. k. tvångslicens i vissa fall må företagas utan tillstånd men mot skyldighet att till upphovsmannen utgiva ersättning, innebär stadgandet att sådan ersättning ej behöver erläggas.

I övergångsbestämmelserna till 1919 års LL (32 §) ha ytterligare följande undantag gjorts från principen att ny lag är tillämplig även på äldre verk:

a) Punkt 1) i övergångsbestämmelserna hänför sig till vissa *äldre litterära verk*, nämligen dels verk vilkas författare avlidit före ikraftträdandet av 1877 års lag och dels andra verk som utgivits före den 1 januari 1920. För verk tillhörande den förra gruppen skulle enligt stadgandet rätten gälla intill utgången av år 1927. Dessa verk äro alltså numera fria och så gamla, att skyddet för dem icke återupplivas av den nya lagen. I fråga om den senare gruppen skall skyddet gälla intill utgången av femtionde året efter det, under vilket författaren avlidit. Denna övergångsbestämmelse är alltjämt av betydelse. Den behöver emellertid icke överföras till den nya lagen, eftersom även denna stadgar femtioårig skyddstid.

b) Enligt punkt 2) är det tillåtet att uppföra vissa *äldre dramatiska och musikaliskt-dramatiska verk*, nämligen sådana som blivit offentligen uppförda innan 1855 års förordning trädde i kraft. Denna ägde ej tillämpning på dessförinnan uppförda verk, och då man överflyttade bestämmelserna om uppföranderätt till 1877 års lag och från denna till 1919 års LL, ansågs det ej lämpligt att låta dem gälla de äldre verk, vilka sålunda från början varit oskyddade. Ett undantagsstadgande av detta innehåll torde ej böra upptagas i förevarande sammanhang, då det med all sannolikhet icke skulle få praktisk tillämpning.

c) Enligt punkt 4) är det tillåtet att i olika hänseenden utnyttja sådana *äldre bearbetningar* som verkställtts före lagens ikraftträdande; dessa få mångfaldigas och spridas samt offentligen uppföras, utföras och föredragas i den mån sådant var lovligt på grund av förut gällande lag. Motsvarande gäller enligt samma punkt i fråga om mångfaldigande och spridande av *äldre skolböcker m. m.* (»ur flera arbeten hämtad samling, som gjorts för att tjäna till bruk vid gudstjänst eller vid den elementära undervisningen i läsning, musik eller teckning eller till historisk framställning»). Bestämmelserna få ses mot bakgrunden av att den äldre rätten i vissa hänseenden medgav, att bearbetningar utnyttjades utan tillstånd av originalverkets upphovsman, samt att de äldre reglerna om lånerätt för skolböcker o. dyl. voro mera vidsträckta än de i 1919 års LL upptagna. Dessa undantagsstadgan-

den torde numera ha mycket liten praktisk betydelse. Det synes icke vara skäl att i dessa hänseenden tillämpa något annat än vad som följer redan av reglerna i 66 och 67 §§.

d) Av nämnvärd praktisk betydelse torde ej heller vara en i punkt 7) upptagen föreskrift, att den som före lagens ikraftträdande på grund av förut gällande lag lovligen uppfört dramatiskt, musikaliskt-dramatiskt, mimiskt eller kinematografiskt verk offentligen, är oförhindrad att fortfarande *offentligen uppföra* verket. Enligt de principer, som kommittén förut utvecklat, bör regeln i varje fall ej bibehållas.

e) Viktigare än nu berörda fall är det i punkt 3) upptagna undantaget, enligt vilket författares i lagen stadgade rätt att mångfaldiga ävensom offentligen uppföra eller föredraga sitt verk i *översättning* endast gäller i fråga om sådant verk, som vid tiden för lagens ikraftträdande var föremål för skydd i nämnda avseende. Denna rätt varade före 1919 års LL — beträffande andra språk än danska och norska — endast under 10 år från första utgivningen; enligt 1919 års LL däremot skulle den allmänna skyddstiden på 30 år räknat från upphovsmannens död gälla även för verket i översatt skick. Undantagsstadgandet skulle göra övergången till den nya regimen mindre kännbar. På grund av bestämmelsen gäller, att det är helt fritt att utgiva översättningar av sådana verk, som utgivits i original mer än 10 år före ikraftträdandet av 1919 års LL, d. v. s. verk som utgivits före den 1 januari 1909. Undantaget har allmänt ansetts utgöra en obillighet mot författarna och har bland annat medfört, att Thomas Manns »Buddenbrooks» kunnat även under senare tid fritt utgivas i svensk översättning. Enligt kommitténs mening finns icke anledning att bibehålla denna inskränkning i författarnas rättigheter. Godtages denna ståndpunkt, innebär detta att i vissa fall originalförfattarens rätt beträffande översättningar med förslagens genomförande kommer att återupplivas; de intressen, som vederbörande förläggare har av att kunna fullfölja en redan påbörjad utgivning, tillgodoses av bestämmelserna i 66 och 67 §§.

f) Enligt punkt 8), som fått sin nuvarande lydelse år 1931, har den först i 1919 års LL uttryckligen erkända rätten att överföra verk på *mekaniskt instrument* — grammfonskivor och liknande — förklarats icke gälla skrift, muntligt föredrag eller musikaliskt verk, som före lagens ikraftträdande överförts på sådant instrument. Stadgandet motiverades med att motsvarande bestämmelser i Bernkonventionen, vilka infördes däri år 1908, icke skulle ha tillbakaverkande kraft. Stadgandet måste dock sägas ha gått vida längre än denna motivering gav anledning till. Det torde knappast ha vunnit tillämpning i praktiken, och någon motsvarighet därtill bör i varje fall ej upptagas i förslagets övergångsbestämmelser.

Enligt kommitténs mening bör således ingen av de nu berörda övergångsbestämmelserna i 1919 års LL bibehållas.

Vad angår den nya lagens mera speciella bestämmelser synes särskild

uppmärksamhet i förevarande sammanhang endast vara påkallad av den i 19 § nyinförda möjligheten att utsätta *förbud mot att dikter tagas i anspråk såsom sångtexter*. Enligt bestämmelsen skall sådant förbehåll för att bli verksamt utsättas vid utgivandet. I fråga om dikter, som redan publicerats utan förbehåll, kan upphovsmannen därför ej göra bruk av förbuds-rätten. Detta innebär att dikter, som utkommit före den nya lagen, i allmänhet äro fria för lån. Det kunde övervägas att giva upphovsmännen till sådana dikter rätt att i efterhand utsätta förbud; av praktiska skäl kan detta dock knappast komma ifråga.

Liksom de upphovsmannarättsliga reglerna skall även stadgandet i 50 § på grund av förevarande övergångsbestämmelser användas på äldre verk. Jämväl 66 och 67 §§ bli här tillämpliga.

Beträffande strafföreskrifter torde några övergångsbestämmelser ej erfordras. Eftersom i den nya lagen dessa icke i något fall äro lindrigare än de som nu gälla, bli de enligt allmänna straffrättsliga regler tillämpliga endast på nya brott.

68 §

Såsom vid 5 § berörts, innehåller 5 § i 1919 års LL särskilda föreskrifter om vem som skall anses som författare till samlingsverk, vilka skola tillämpas oberoende av vem som är den verkliga upphovsmannen. Huvudregeln är att utgivaren anses som författare; är denne ej känd, skall förläggaren anses som utgivare och alltså vara att betrakta som författare. Dessa bestämmelser ha ej bibehållits i den nya lagen; enligt denna är det redaktören som har motsvarande rätt. Om särskild övergångsbestämmelse ej meddelades, skulle här i ett eller annat fall kunna uppkomma rättsförluster. Det synes därför böra föreskrivas att utgivare eller förläggare, som på grund av äldre lag ansetts som författare till samlingsverk, även enligt den nya lagen skall ha motsvarande rätt.

De skäl som föranlett det föreslagna stadgandet leda väl ej längre än till att utgivaren eller förläggaren bör bibehållas vid sin rätt blott så lång tid, som den ägde bestånd enligt äldre lag; principiellt vore det intet hinder, att den person som rätten enligt den nya lagen tillkommer — d. v. s. redaktören — därefter inträdde i densamma. Ett sådant ombyte av rättens subjekt lång tid efter verkets utgivning torde dock sakna praktisk betydelse, och stadgandet har därför i enkelhetens intresse utformats så, att i allt övrigt den nya lagen blir tillämplig på fallet.

Det sist sagda innebär att skyddstiden varar 50 år från utgivarens eller förläggarens död. Är utgivaren eller förläggaren juridisk person, bör i avslutning till äldre rätt skyddstiden beräknas på samma sätt som för anonyma och pseudonyma verk, d. v. s. från det år då verket offentliggjordes.

69 §

Den nya lagens bestämmelser om förlagsavtal och om vissa andra former för överlåtelse av upphovsmannarätt äro liksom de allmänna bestämmelserna om sådan överlåtelse i 27—29 §§ delvis av annat innehåll än motsvarande föreskrifter i gällande rätt och äro i andra fall helt nya. Enligt allmänna rättsgrundsatser böra de nya bestämmelserna principiellt icke användas på avtal om överlåtelse som tillkommit dessförinnan. Såsom huvudregel bör därför gälla, att äldre lag skall tillämpas på dessa. Dock bör 29 § lända till efterrättelse även i fråga om sådant avtal; beträffande stadganden av denna typ brukar retroaktiv verkan allmänt föreskrivas.

I detta sammanhang bör uppmärksammas, att ett äldre avtal kan innefatta sådan utvidgning av upphovsmannarätten, som den nya lagen för med sig. Fråga uppkommer huruvida avtalet till sådan del bör gälla, så att utvidgningen kommer förvärvaren tillgodo, eller om det bör förklaras ogiltigt, så att de nya rättigheterna tillfalla upphovsmannen.

Motsvarande spörsmål var aktuellt i samband med att skyddstiden provisoriskt förlängdes genom lagstiftning 1942, 1946 och 1951. Enligt 1942 års lag skulle förlängningen komma upphovsmannen tillgodo, och lagen innefattade följaktligen föreskrift att tidigare överlåtelse av rätt ej skulle gälla för tid, med vilken rätten blivit förlängd. I 1946 och 1951 års lagar ansågs däremot någon motsvarande bestämmelse icke böra upptagas.

Den nya lagen medför liksom sistberörda författningar en förlängning av skyddstiden för vissa kategorier verk men utvidgar skyddet även i andra riktningar. Såsom allmän regel synes här, i enlighet med den princip som kommit till uttryck i 27 § andra stycket, böra gälla, att om äldre överlåtelse innefattar sådan utvidgning av upphovsmannarätten som sker genom den nya lagen, överlåtelsen i denna del är giltig allenast såframt vid överlåtelsen utvidgningen blivit bestämt angiven och kunnat bedömas vara sannolik. Det kunde ifrågasättas att beträffande vissa typer av överlåtelse taga en mera bestämd ståndpunkt, exempelvis föreskriva att de skola vara ogiltiga i sådant hänseende varom nu är tal; på ett angränsande område har en dylik ogiltighetsregel givits i 72 § andra stycket. Såvitt kommittén har sig bekant förekomma dock icke här avtal av den art, att dylika föreskrifter äro påkallade.

Enligt 10 § andra stycket i 1919 års KL skall, där konstverk av konstnären eller hans lagliga successorer överlåtits till staten eller menighet, överlåtelsen anses innefatta rätt att genom fotografi efterbilda verket. Av förevarande paragraf följer, att dylik på äldre överlåtelse grundad rätt blir bestående.

70 §

Enligt 10 § tredje stycket i 1919 års KL gäller, att om porträttbild utförts efter beställning, den ej må efterbildas utan tillstånd av beställaren eller, efter dennes död, av hans efterlevande make och arvingar. Såsom vid 27 § anförts har denna regel betydelse endast i de sällsynta fall, att det icke redan i själva beställningsavtalet måste anses förutsatt, att reproduktion icke skall få ske. Någon motsvarighet till regeln har icke upptagits i förslaget; det har ansetts riktigare, att beställaren här skyddar sina intressen genom uttryckligt förbehåll. Då sådant förbehåll hittills icke varit erforderligt i något fall, synes emellertid i övergångshänseende böra stadgas, att äldre porträtt icke få efterbildas utan beställarens tillstånd.

71 §

De i 65—67 §§ föreslagna övergångsbestämmelserna böra äga motsvarande tillämpning med avseende å rättigheter, som skyddas genom föreskrifterna i 5 kap.

Vad först angår *utövande konstnärer* och *grammofonfabrikanter* (45—47 §§) innebär detta, att skyddet mot kopiering av inspelningar och rätten till ersättning då grammofonskivor eller andra ljudupptagningar användas för radio- eller televisionsutsändningar kan göras gällande även beträffande inspelningar, som tillkommit före den nya lagen. Den som redan framställt kopior — grammofonskivor, filmband o. s. v. — av en enligt den nya lagen skyddad inspelning skall emellertid äga fritt sprida dessa, och den som förfärdigat exempelvis en matris för tillverkning av grammofonskivor, återgivande ett visst framförande, skall äga använda denna för framställning under viss övergångstid samt sprida sålunda framställda exemplar.

I fråga om *radioutsändningar* (48 §) sakna övergångsbestämmelserna praktisk betydelse.

Beträffande *kataloger och reklamalster* (49 §) innebära bestämmelserna, att skyddet mot eftergörande åtnjutes även för arbeten som tillkommit före den nya lagen; dock får den som redan framställt exemplar av sådana arbeten fritt sprida dessa, och den som tillverkat klichéer o. s. v. för dylik framställning får använda dessa för avsett ändamål under viss övergångstid samt sprida sålunda framställda exemplar.

72 §

Bestämmelserna i 45 § innefatta bland annat en viss reglering av avtal om inspelning av konstnärliga framträdanden. I enlighet med den i 69 § angivna principen böra emellertid bestämmelserna i denna del icke tillämpas

på inspelningsavtal, som tillkommit före den nya lagen. Såsom huvudregel bör därför gälla att äldre lag skall tillämpas på sådana avtal. Dock bör beträffande 29 § göras motsvarande undantag som i 69 §.

Av 45 § framgår, att konstnärens rätt att bestämma om kopiering av gjorda inspelningar principiellt kan åberopas även mot det företag, som engagerat konstnären för den ursprungliga upptagningen. Om syftet varit, att upptagningen endast skulle användas exempelvis för framställning av grammofonskivor, äger företaget icke sedermera utan konstnärens samtycke kopiera den på ljudfilm eller tillåta annat företag att föranstalta om sådan kopiering. Överträdelse härav utgör intrång i konstnärens rätt enligt nämnda stadgande och drabbas av de påföljder, som sanktionera detta. Att konstnären kan åberopa sin rätt även mot medkontrahent i äldre avtal följer av 71 §.

Vissa äldre avtal innebära, att företaget skall äga utnyttja inspelningen för alla slags ändamål och även tillåta andra företag att utnyttja denna. Ofta torde omständigheterna visserligen föranleda att en sådan överlåtelse, oaktat den efter orden är generell, får tolkas så att den endast medför befogenhet att utnyttja inspelningen i visst eller vissa avseenden. Stundom torde emellertid avtalet böra anses innefatta en total överlåtelse av rätten till inspelningen. Ehuru denna rätt först nu lagfästes, måste en dylik överlåtelse anses giltig även efter den nya lagens ikraftträdande. Med hänsyn till det ökade värde den överlåtna rätten får genom de nya skyddsföreskrifterna, kunde det ifrågasättas att ompröva giltigheten av dylika totala överlåtelser. Enligt kommitténs mening föreligger dock knappast skäl härtill.

I fråga om den i 47 § nyinförda rätten för utövande konstnärer att erhålla ersättning för grammofonmusik i radio m. m. bör i övergångshänseende beaktas, att äldre avtal kunna vara så utformade, att de formellt måste anses innefatta överlåtelse av ersättningsrätten. Då möjligheten av en sådan rätts införande i regel måste ha legat helt utanför vad parterna kunnat räkna med, bör, i överensstämmelse med den i 27 § andra stycket angivna principen, rättsverkan fränkännas sådana överlåtelser.

Förslag till lag om rätt till fotografisk bild

I förslaget till lag om upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk — i föreliggande förslag kallat FUmL — ha vid 10 § behandlats vissa principiella spørsmål, som hänföra sig till den inom upphovsmannarätten omtvistade frågan, på vilket sätt skyddet för fotografiska bilder bör anordnas. Av vad där anföres framgår, att man i de olika länderna i detta hänseende tillämpar två skilda system. I vissa länder anses fotografien utgöra en art av konst, och fotografier skyddas därför enligt de för konstverk i allmänhet gällande reglerna; en principiell förutsättning är dock att fotografiet i det särskilda fallet uppfyller de krav, som ställas på ett alster av andligt arbete för att detta i rättslig mening skall anses såsom ett verk. På andra håll behandlas skyddet för fotografier i särskild ordning. Så är fallet i de nordiska länderna. I *Danmark* regleras ämnet sålunda av Lov om Eneret til fotografiske Arbejder av den 13 maj 1911, i *Finland* av Lag om rätt till fotografiska bilder av den 3 juni 1927 och i *Norge* av Lov om ret til fotografier av den 11 maj 1909. I *Sverige* gäller *lagen den 30 maj 1919 om rätt till fotografiska bilder*.

Av skäl som anförts vid 10 § FUmL har kommittén ansett bestämmelser om skydd för fotografier alltjämt böra upptagas i en särskild lag. Beträffande vissa mera kvalificerade fotografier kunde ifrågasättas att hänföra dem under lagen om upphovsmannarätt. Såsom utvecklats i FUmL har kommittén emellertid stannat vid att låta den särskilda lagen omfatta samtliga fotografier, oberoende av deras art eller kvalitet, och i enlighet härmed ha fotografier generellt undantagits från tillämpningsområdet för lagen om upphovsmannarätt.

En förutsättning för denna lösning har emellertid ansetts vara, att de fotografirättsliga reglerna utformas så att de tillgodose det skyddsbehov, som gör sig gällande för de kvalificerade fotografiernas del. Kommitténs förslag till ny lagstiftning på området innebär, att reglerna närmats till de upphovsmannarättsliga skyddsföreskrifterna och i väsentliga avseenden erbjuda samma skydd som dessa; den viktigaste avvikelser är, att skyddstiden för fotografier alltjämt ansetts böra sättas kortare än den som gäller för litterära och konstnärliga verk.

Förslaget har rubricerats *Lag om rätt till fotografisk bild*. Vad som förstås med fotografisk bild utlägges närmare under 1 §. Förslaget är upp-

ställt efter samma principer som FUmL. Då reglerna hänföra sig till en enda typ skyddsobjekt, ha de kunnat göras enklare än i sistnämnda förslag och deras antal har kunnat inskränkas. Någon indelning i kapitel har icke ansetts nödvändig.

De inledande bestämmelserna behandla rättens föremål, subjekt och innehåll (1—2 §§). Efter ett par stadganden, upptagande en presumptionsregel och en bestämning av det i förslaget använda begreppet »offentliggjord fotografisk bild» (3—4 §§), följer en rad bestämmelser om inskränkningar i rätten. Sålunda givas regler om framställning för enskilt bruk (5 §), om fotokopiering inom arkiv- och biblioteksväsendet (6 §) samt om rätt att återgiva fotografier i kritisk eller vetenskaplig framställning (7 §) och i skolböcker m. m. (8 §). Särskilda bestämmelser meddelas om visning av fotografier (9 §) och om beställningsarbeten (10 §). Hithörande föreskrifter avslutas med ett stadgande om rätt att återgiva fotografier i rättsvårdens och den allmänna säkerhetens intresse (11 §). Följande paragraf innehåller en regel om skyddstiden (12 §). Efter en bestämmelse, som behandlar i vilken ordning vissa ersättningsfrågor skola avgöras (13 §), följa ansvars- och skadeståndsregler samt vissa processuella föreskrifter (14—19 §§). I en särskild paragraf stadgas om lagens tillämpningsområde (20 §). Förslaget avslutas med övergångsbestämmelser.

1 §

I förevarande paragraf behandlas fotografirättens föremål, subjekt och innehåll.

Föremål för rätten är fotografisk bild; den närmare innebörden härav utvecklas i det följande. Rätten skall tillkomma den som framställt bilden; denne kallas i förslaget fotograf.

Vad angår rättens innehåll göra sig, liksom inom upphovsmannarätten, två huvudsynpunkter gällande. Fotografen bör erhålla rättsliga möjligheter att ekonomiskt utnyttja sitt alster. Han är dessutom, där fråga är om mera kvalificerade produkter, i behov av skydd för vissa ideella intressen som han knyter till alstret. I förevarande paragraf upptagas regler om rättens innehåll i det förra avseendet; bestämmelser som väsentligen avse att skydda de ideella intressena ha förts till 2 §.

1) Rättens föremål

Enligt 1 § i 1919 års FL skyddas genom lagen rätten till »bild, som framställts genom fotografi»; till fotografi hänföres jämväl annat, fotografi liknande förfarande. I dansk rätt (§ 1) angives som objekt »originalt Fotografi efter Naturen eller en fotografisk Gengivelse af et Kunstarbejde, til hvis

Eftergørelse ingen har Eneret». *Finsk lag* (1 §) överensstämmer i förevarande avseende med svensk; här ha dessutom som exempel på förfarande, jämställt med fotografi, nämnts auto- och fototypi, heliogravyr och annat ljustryck samt djuptryck. Den *norska lagen* (§ 1) talar om »fotografisk billede» utan närmare bestämmningar.

I förslaget har såsom föremål för rätten helt allmänt angivits *fotografisk bild*. Med uttrycket får i överensstämmelse med tekniskt språkbruk förstås bild, som uppkommit genom inverkan av ljus på därför känsliga ämnen. I allmänhet är fråga om synligt ljus, men även bilder som uppkommit under inverkan av annan strålning, såsom ultraröd eller ultraviolett sådan, röntgenstrålar o. s. v. äro att hänföra under lagen.

I allmänhet upptages bilden på ett negativ av glas eller celluloid. Med hjälp av negativet framställas färdiga bilder genom fotokemiskt förfarande (vanliga kopior, förstoringar, diapositiv o. s. v.). Negativet kan vidare läggas till grund för framställning av bilder genom fotomekaniskt förfarande (ljustryck, djuptryck, autotypi, fototypi o. s. v.). Oberoende av framställningsättet utgöra de färdiga bilderna ur rättslig synpunkt mångfaldigade exemplar av den fotografiska bild, som upptagits på negativet, och åtnjuta på grund härav samma skydd som tillkommer denna; jämför härom vad som i det följande anföres om rättens innehåll. Skydd åtnjutes även för bilder, som direkt och utan förmedling av negativ upptagas på ljuskänsligt papper o. dyl.

I gällande rätt likställes med fotografi »annat, fotografi liknande förfarande». Stadganden i denna riktning äro vanliga inom den fotografirättsliga lagstiftningen och återgå på en bestämmelse av motsvarande innehåll, som fanns upptagen redan i slutprotokollet till 1896 års tilläggsakt till Bernkonventionen och som 1908 inflöt i själva konventionen; enligt denna äro med fotografiska verk likställda verk tillkomna genom något med fotografi jämförligt förfarande (Brysseltexten art. 2 första stycket). Bestämmelsen torde få ses mot bakgrunden av att man tidigare i viss mån ansåg de färdiga exemplaren av bilden såsom primära skyddsobjekt. Åt uttrycket »verk av fotografi» kunde med detta betraktelsesätt givas den inskränkande tolkningen, att därmed avsåges endast bilder framställda genom fotokemiska metoder. Genom det åsyftade tillägget klargjordes, att även bilder tillkomna genom fotomekaniska förfaranden voro skyddade. Såsom förut antytts är det riktigare att såsom skyddsobjekt se den fotografiska bilden, sådan den föreligger genom den ursprungliga upptagningen. Har bilden upptagits på ett negativ och lägges detta till grund för fotomekanisk reproduktion, åtnjuta de reproducerade alstren skydd såsom mångfaldigade exemplar av den fotografiska bilden. En liknande uppfattning möter redan i 1914 års betänkande (s. 188). Däri uttalades också, att det med hänsyn till anförda förhållande vore överflödigt att vid bestämmandet av lagens skyddsobjekt särskilt framhålla det fotomekaniska förfarandets alster. Det ansågs emellertid

lämpligt att upptaga konventionens formulering för att vinna formell överensstämmelse mellan den inhemska och den internationella rätten. Av motsvarande skäl har kommittén ansett samma formulering alltjämt böra bibehållas. Den har influtit i andra stycket av förevarande paragraf.

Av det anförda följer, att den som mångfaldigar en fotografisk bild genom fotografiska metoder icke åtnjuter självständigt skydd för sin insats; genom förfarandet har icke framställts någon ny bild. Detta gäller oavsett om mångfaldigandet sker genom normala kopierings- eller förstoringmetoder eller om förfarandet är mera invecklat och innefattar exempelvis framställning av ett nytt negativ.

Enligt förslaget skyddas fotografisk bild, liksom för närvarande, oberoende av vad den återgiver. Under lagen äro sålunda att hänföra icke blott fotografier av personer, naturscenerier, händelser o. dyl. utan även fotografier av föremål, konstverk o. s. v. I sakens natur ligger dock, att fotografiska kopior i originalstorlek av affärshandlingar, ritningar o. dyl. knappast kunna anses som »bilder» och därför icke äro föremål för skydd. Däremot torde s. k. mikrokopior av handlingar principiellt böra anses som skyddade. Anmärkas må att ett fotografi, som återgiver ett upphovsmannarättsligt skyddat objekt, t. ex. ett konstverk, rättsligt utgör ett exemplar av detta. Fotografiet är i sådant fall föremål även för upphovsmannens rätt, vilket bland annat innebär att den som vill reproducera fotografiet måste ha tillstånd icke blott av fotografen utan även av upphovsmannen.

Utan särskilt stadgande torde vara klart, att fotografisk bild är skyddad även där upptagningen sker på *film*, avsedd för kinematografisk visning. Såsom anförts under 1 § FUmL kan den färdiga filmen utgöra ett upphovsmannarättsligt skyddat verk. Även i detta fall består den fotografiska rätten vid sidan av upphovsmannarätten. Såsom berörts i det efter 6 § FUmL intagna avsnittet »Upphovsmannarätt till filmverk» gäller emellertid i allmänhet i fråga om de kommersiella spelfilmerna, att det företaget som spelat in filmen förvärvat den fotografiska rätten till denna.

2) Rättens innehåll

Enligt 2 § i 1919 års FL äger den som framställt fotografisk bild uteslutande rätt att genom fotografi mångfaldiga bilden. Andra metoder för mångfaldigande omfattas sålunda icke av rätten. Fotografen äger vidare uteslutande rätt att genom kinematografi offentligt förevisa av honom framställda bilder; såsom kinematografi anses jämväl annat, kinematografi liknande förfarande.

I dansk lag (§ 1) har fotografen blott en rätt att motsätta sig, att andra eftergöra fotografiet till salu; rätten är emellertid såtillvida mera vidsträckt än enligt svensk lag, att den avser eftergörande även genom andra metoder än fotografi. Den finska lagen (2 §) ansluter sig nära till den svenska såvitt

angår mångfaldigande. I övrigt är fotografens rätt mera generell och omfattar befogenhet att »offentliggöra» bilden. Till offentliggörande hänföres särskilt jämväl offentligt utställande av bilden samt dess offentliga förelisande medelst skioptikonapparat eller kinematografi. Enligt *norsk lag* (§ 1) har fotografen befogenhet att på vilket sätt som helst återgiva bilden samt att sälja den eller på annat sätt sprida återgivningar därav.

Då man har att på mera principiella grunder taga ställning till frågan, vilka befogenheter som böra innefattas i rätten till fotografisk bild, göra sig i stort sett samma synpunkter gällande som vid avgörande av motsvarande spörsmål inom upphovsmannarätten. I detta sammanhang är därför tillräckligt att hänvisa till den utläggning av ämnet, som givits under 2 § FUmL. Vad där anförts innebär, tillämpat på nu förevarande område, att ett fotografi kan ekonomiskt utnyttjas i huvudsak på två olika vägar: genom att det mångfaldigas i olika former (fotografiska kopior, film, tryck o. s. v.) och genom att det visas för allmänheten (skioptikon, film o. s. v.). Principiellt böra båda dessa huvudformer för utnyttjande förbehållas åt fotografen. I enlighet härmed har denne i förslaget förklarats äga *uteslutande rätt att framställa exemplar av bilden och att visa den offentligt*.

Vad först angår befogenheten att *framställa exemplar* av bilden motsvarar denna den nuvarande rätten att genom fotografi mångfaldiga bilden. Att uttrycket mångfaldiga ersatts med orden »framställa exemplar av» innebär icke någon ändring i sak; härmed avses blott, liksom i FUmL, att göra klart att framställning även av ett enda exemplar principiellt ligger under rätten. Däremot föreligger en utvidgning såvitt angår de metoder för mångfaldigande som omfattas av denna. För närvarande avser fotografens rätt endast mångfaldigande genom fotografi. De fotografiska metoderna äro också de mest betydelsefulla; erinras må att därunder äro att hänföra även fotomekaniska förfaranden såsom djuptryck, fotografvyr o. s. v. Någon anledning att begränsa fotografens rätt med hänsyn till sättet för återgivningen finnes emellertid icke. Fotografier användas ofta, särskilt inom reklambranschen, såsom förlaga för teckningar av olika slag. Även andra former för efterbildning kunna tänkas; ett fotografi kan återgivas genom etsning eller annat grafiskt förfarande eller genom målning. Samtliga dessa fall böra omfattas av rätten och täckas av den valda generella formuleringen. För att underlätta förståelsen av stadgandet har i lagtexten såsom exempel på olika fotografen förbehållna framställningsmetoder nämnts *fotografi, tryck och teckning*.

Befogenheten att *offentligt visa* den fotografiska bilden innebär en utvidgning av den för närvarande gällande rätten att visa sådana bilder genom kinematografi. Ej heller i denna del finns anledning att begränsa rätten med hänsyn till sättet för återgivningen. Även andra metoder för visning än kinematografi äro av ekonomisk betydelse, exempelvis visning i

skioptikon i samband med föredrag eller visning i television. I betraktande kommer även att fotografen, innan hans bild offentliggjorts, bör vara skyddad mot att den överhuvudtaget visas för allmänheten. Förslagets generella formulering täcker alla nu avsedda fall.

Rätten har principiellt ansetts icke böra omfatta utställning av offentliggjorda bilder; av lagtekniska skäl har inskränkningen härutinnan förts till ett särskilt stadgande, se 9 §.

Det må anmärkas, att kommittén övertvägt att beskriva förevarande sida av rätten som en befogenhet att göra bilden tillgänglig för allmänheten. Härmed skulle man vinna överensstämmelse med motsvarande uttryckssätt i 2 § FUmL. Emellertid skulle detta täcka även åtgärder för uthyrning, utlåning och annan spridning av exemplar. Om man efterliknade FUmL i denna del, finge man även införa motsvarighet till den särskilda reglering av spridningsrätten, som upptagits i dess 23 och 25 §§. I fråga om fotografier är emellertid denna rätt av underordnad betydelse, och det är icke motiverat att tynga den tämligen korta fotografilagen med bestämmelser därom. Kommittén har därför ansett, att man icke i denna del bör nyttja samma formulering i de båda lagarna. Ett visst behov av skydd mot obehöriga spridningsåtgärder föreligger emellertid även beträffande fotografier. Detta har tillgodosetts genom ett par straffbestämmelser i 14 §.

2 §

I FUmL har framhållits, att lagstiftningen bör bereda skydd även åt de personliga och ideella intressen, som upphovsmannen förbinder med sitt verk. Huvudbestämmelser om denna upphovsmannens s. k. ideella rätt ha upptagits i 3 § FUmL. Enligt dessa skall, då exemplar av verket framställs eller verket göres tillgängligt för allmänheten, upphovsmannen angivas i överensstämmelse med vad god sed kräver. Vidare gäller att verket icke må ändras eller göras tillgängligt för allmänheten på ett sätt, som är kränkande för upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart.

Enligt kommitténs mening böra regler av motsvarande slag uppställas i fotografilagen. I fråga om mera kvalificerade fotografier kräves detta av Bernkonventionen i dess i Bryssel 1948 antagna lydelse. Ett stadgande i ämnet, som utformats i nära anslutning till 3 § FUmL, har upptagits i förevarande paragraf.

Praktiskt mest betydelsefull är den i första stycket givna regeln, att då exemplar av fotografisk bild framställs eller bilden visas offentligt, fotografen skall angivas i överensstämmelse med vad god sed kräver. De nordiska fotografförbunden ha hemställt, att plikten att utsätta fotografens namn skulle göras ovillkorlig och sålunda icke beroende av sedvanan på

området, vilken de icke anse tillfredsställa fotografernas berättigade krav. Bland annat har framhållits, att fotografier ofta återgivas utan tillstånd i tidningar, tidskrifter, böcker o. s. v. och att en ovillkorlig skyldighet att angiva fotografen skulle underlätta för denne att göra sin rätt gällande. Det är dock knappast möjligt att stadga en generell skyldighet i förevarande hänseende. En regel som innebure, att exempelvis varje fotografi som publiceras i en tidning, oavsett sin beskaffenhet, skulle åtföljas av uppgift om fotografens namn, skulle säkerligen framstå som orimlig. Erinras må att, enligt vad som närmare utvecklas vid 3 § FUmL, endast sådan praxis på området som är att anse som »god» sedvana kan återopas; angående betydelsen härav hänvisas till motiven för nämnda stadgande.

I andra stycket föreskrives, att fotografisk bild icke må ändras eller visas offentligt på ett sätt, som är kränkande för framställarens anseende som fotograf. Bestämmelsen torde i praktiken icke bli av större betydelse. Det har dock syntts motiverat att bereda möjlighet till ingripande exempelvis i sådana fall, då framstående konstnärliga fotografier användas som »blickfång» vid skyltning med tvivelaktiga varor eller som illustrationer till pornografiska alster. Såsom förut berörts krävas numera skyddsbestämmelser även av detta slag för anslutning till Bernkonventionen.

Enligt 3 § FUmL gäller, att upphovsmannen kan eftergiva sin ideella rätt endast såvitt angår en till art och omfattning begränsad användning av verket. Anledning att uppställa en liknande föreskrift i fotografilagen, har icke ansetts föreligga.

De föreslagna bestämmelserna sakna motsvarighet i gällande rätt; 4 § andra stycket i 1919 års FL stadgar dock, i anslutning till bestämmelser om rätt att mångfaldiga fotografi i vetenskapliga framställningar, skolböcker m. m., att då fotografi sålunda användes fotografens namn och hemvist, därest uppgift därom finnes på bilden, skola angivas vid avbildningen.

I förevarande sammanhang må framhållas, att ett återgivande av ett fotografi även i andra avseenden än som nu behandlats kan beröra fotografens personliga och ideella intressen. Främst är att märka, att det ofta är av vikt för denne att själv bestämma, huruvida och under vilka omständigheter fotografiet första gången skall publiceras. I allmänhet har fotografen på grund av sin ensamrätt enligt 1 § möjlighet att förhindra obehöriga återgivanden. I sådana fall, då enligt lagen fotografier få fritt utnyttjas, har skydd för fotografens nu ifrågavarande intresse givits genom att i regel såsom villkor uppställts, att fotografiet skall vara offentliggjort; enligt 4 § avses härmed att bilden förut skall ha gjorts tillgänglig för allmänheten med fotografens samtycke eller eljest på ett lagligt sätt.

3 §

Den i förevarande paragraf upptagna presumtionsregeln motsvarar 7 § första stycket FUmL. Enligt regeln skall icke blott utsättande av namn eller allmänt känd signatur utan även angivande av firma grunda presumption; detta är motiverat med hänsyn till att utövandet av fotografyrket betraktas som rörelse och därför ofta drives under firma. Däremot har icke ansetts behöfligt att i texten omnämna angivande av pseudonym, eftersom det knappast förekommer att fotografer äro verksamma under sådan.

Bestämmelsen saknar motsvarighet i gällande rätt.

4 §

Av skäl som anförts vid 2 § har beträffande de i det följande behandlade reglerna om rätt att återgiva fotografisk bild utan fotografens samtycke i allmänhet såsom förutsättning uppställts, att bilden är offentliggjord. En bestämning av detta begrepp har upptagits i förevarande paragraf. I enlighet med motsvarande definition i 8 § FUmL har förklarats, att fotografisk bild anses offentliggjord, då den lagligen gjorts tillgänglig för allmänheten; i regel förutsättes alltså, att fotografen samtyckt till åtgärden. Såsom praktiskt viktiga exempel nämnes i lagtexten, att bilden utgivits eller utställts offentligt. Ett annat i praktiken viktigt fall är, att fotografiet överlämnats till en kommersiellt driven bildbyrå eller till ett för allmänheten tillgängligt bildarkiv.

5 §

Förevarande paragraf, som inleder ett antal bestämmelser om inskränkningar i fotografens befogenheter, reglerar rätten att framställa exemplar för enskilt bruk.

För närvarande är det i obegränsad utsträckning tillåtet att för sådant ändamål mångfaldiga fotografier (3 § i 1919 års FL). I förslaget har rätten, på motsvarande sätt som skett i 11 § FUmL, inskränkts till att avse *enstaka* exemplar. Däremot har icke upptagits någon motsvarighet till det i FUmL uppställda villkoret för rätten, att verket skall ha offentliggjorts. I fråga om fotografier är offentliggörande icke något regelmässigt och normalt, och en inskränkning av den enskildes kopieringsrätt till enbart offentliggjorda fotografier skulle draga alltför snäva gränser för denna.

Liksom 11 § FUmL är den föreslagna bestämmelsen tillämplig även då den enskilde låter mångfaldigandet ske *genom annan*. Från fotografernas sida har framförts krav att stadgandet i detta hänseende måtte inskränkas, så att mångfaldigande genom annan skulle förutsätta tillstånd av fotografen, om sådant tillstånd utan större omgång kunde inhämtas. Ofta förekom-

mer, framhålles det, att en person hos en första klassens ateljé beställer en enda bild och därefter hos en billigare fotograf låter taga kopior härav för ett lägre pris. Dessa äro av lägre kvalitet, eftersom de framställts utan hjälp av det ursprungliga negativet. Då de eftergjorda kopiorna återgiva originalets signatur, bibringas allmänheten föreställningen att fotografen bär ansvaret för dessa, och förhållandet kan menligt inverka på fotografens yrkesanseende. Enligt kommitténs mening saknas icke fog för det sålunda framställda önskemålet. Av praktiska skäl synes det dock icke möjligt att tillgodose detsamma; att införa en generell regel i föreslagen riktning skulle medföra onödigt hinder vid mångfaldigande för enskilt bruk av ordinära fotografier, och att uppställa särskilda regler för konstnärligt mera högstående fotografier skulle i tillämpningen vålla svåra gränsdragningsproblem.

6 §

Förevarande stadgande utgör en parallell till 12 § FUmL och motiveras framför allt därav, att åtskilliga av de objekt, som enligt nämnda stadgande skola kunna fotograferas av arkiv och bibliotek, utom litterära och konstnärliga verk innehålla även fotografiska bilder. Detta gäller icke minst tidningar och tidskrifter.

7 §

Det i förevarande paragraf upptagna stadgandet om rätt att återgiva fotografisk bild i kritisk eller vetenskaplig framställning motsvarar 14 § andra stycket FUmL. Stadgandet överensstämmer i huvudsak med gällande rätt (4 § första stycket i 1919 års FL). Ny är dock bestämmelsen, att om återgivningen sker i populärvetenskaplig framställning och avser ett flertal bilder av samma fotograf, denne skall äga rätt till ersättning. Angående ordningen för ersättningens bestämmande hänvisas till 13 §.

8 §

Det här föreslagna stadgandet om rätt att intaga fotografi i arbete till bruk vid undervisning motsvarar bestämmelserna i 16 § FUmL om rätt att låna konstverk för samma ändamål. Såvitt angår lånerättens omfattning överensstämmer stadgandet i huvudsak med gällande rätt (4 § första stycket i 1919 års FL). En viktig nyhet är, att fotografen skall äga rätt till ersättning. Angående ordningen för ersättningens bestämmande hänvisas till 13 §. Det har icke ansetts behöfligt att upptaga motsvarighet till det i FUmL stadgade villkoret för lånerätten, att viss tid förflutit efter verkets offentliggörande.

9 §

I förevarande paragraf ha upptagits bestämmelser om inskränkning i fotografens ensamrätt att visa bilden offentligt.

I fråga om visning av konstverk gäller enligt 25 § FUmL, att rätten här-till upphör sedan upphovsmannen överlåtit exemplar av verket eller detta blivit utgivet. För fotografier bör motsvarande gälla, såvitt avser visning ge-nom offentlig *utställning*. De nordiska fotografförbunden ha yrkat, att även rätten till utställning borde förbehållas fotografen. Man har därvid framför allt pekat på viss användning av kommersiell betydelse, t. ex. som »blick-fång» i skyltfönster. Som naturligt är vilja fotograferna variera sina priser allteftersom fotografiet skall få privat eller offentlig användning, och i de fall då ett fotografi beställts och honorerats för privat bruk, känner fotografen sin rätt kränkt, om det senare användes offentligt och i eko-nomiskt betydelsefullt sammanhang. Emellertid torde det vara en fast rotad uppfattning, att den som äger ett fotografi är berättigad att fritt för-foga över detta och att i hans rätt även ingår befogenhet att använda fotografiet för utställningsändamål; en förändring härutinnan torde den allmänna uppfattningen ha svårt att godtaga.

Beträffande visning av fotografi genom *tekniska anordningar* torde det däremot icke vara lämpligt att draga en parallell med vad som enligt FUmL gäller om konstverk. Visning av fotografi genom kinematografi är sålunda en viktig form för utnyttjande, som redan är erkänd i gällande rätt. Även visning exempelvis genom skioptikon eller television i samband med före-drag är ett betydelsefullt sätt att utnyttja fotografier. Principiellt bör fotografen därför ha rätten till sådan visning i behåll, även sedan han överlåtit exemplar av fotografiet eller utgivit detta.

I enlighet med det anförda har i fotografens visningsrätt endast gjorts den generella inskränkningen att, sedan han överlåtit exemplar av bilden eller denna blivit utgiven, exemplar, som överlåtit eller omfattas av utgiv-ningen, må utställas offentligt.

Visning av filmer och ljusbilder förekommer ej sällan i samband med undervisning, vid välgörenhetsfester och i andra sammanhang, där det enligt 20 § FUmL skall vara tillåtet att framföra upphovsmannarättsligt skyddade verk. I dylika fall bör det även vara fritt att visa fotografisk bild. En undantagsbestämmelse i denna riktning har upptagits i andra stycket. Av naturliga skäl innehåller bestämmelsen icke någon motsvarighet till vad nämnda paragraf i FUmL stadgar om att rätten till fritt fram-förande i vissa fall är beroende av att den som utför verket gör det utan ersättning.

10 §

Att rätt till fotografisk bild helt eller delvis kan överlåtas har icke ansetts behöva uttalas i lagtexten; förslaget upptager därför icke någon motsvarighet till en bestämmelse härom, som för närvarande finns i 5 § andra stycket av 1919 års FL.

Kommittén har övervägt, huruvida i fråga om överlåtelse av rätten borde upptagas särskilda avtalsregler, liknande dem som influtit i 3 kap. FUmL. På detta område ha dock ännu icke utbildats så fasta sedvanor och kutymer, att de kunna läggas till grund för en sådan reglering. Kommittén har därför icke ansett tiden mogen att föreslå lagstiftning i ämnet. Endast i ett praktiskt betydelsefullt spörsmål, nämligen frågan hur med avseende å *beställda* bilder rättsförhållandet gestaltar sig mellan fotografen och beställaren, har det synts påkallat att upptaga särskilda regler.

Enligt 6 § andra stycket i 1919 års FL gäller om beställda bilder, att fotografens rätt, där ej annat uttryckligen avtalats, övergår till beställaren. Enligt kommitténs mening kan emellertid icke anföras något giltigt skäl för att bibehålla en sådan presumtionsregel. Huruvida och i vad mån beställaren skall äga rätt att förfoga över bilden bör avgöras med ledning av beställningsavtalets innehåll och omständigheterna i övrigt. I vissa fall lär avtalet visserligen, även om det icke upptager några bestämmelser därom, kunna tolkas så att beställaren förvärvat hela rätten till bilden. I andra fall leder emellertid en avtalsstolkning till att beställaren endast erhållit rätt att använda bilden för det ändamål, för vilken den beställts, och att rätten i övrigt stannar kvar hos fotografen. Då den nu gällande presumtionsregeln innebär ett hinder för en sådan fri avtalsstolkning, har kommittén ansett den icke böra överföras till förslaget.

Om presumtionsregeln upphäves, blir huvudregeln den att fotografen, där annat icke avtalats eller får anses vara avtalat, har fotografirätten i behåll. Beställaren bör emellertid skyddas mot att fotografen utan hans tillstånd mångfaldigar bilden eller gör den tillgänglig för allmänheten. Detta gäller i första hand i fråga om porträtt och liknande; även eljest har beställaren ofta sådant personligt intresse i bilden, att det icke bör förekomma att fotografen förfogar över denna utan hans samtycke. Till skydd för beställarens här avsedda intresse har i första stycket av förevarande paragraf upptagits ett stadgande, enligt vilket fotografens rätt att framställa ytterligare exemplar av bilden eller att göra den tillgänglig för allmänheten är beroende av beställarens samtycke.

I den rätt, som på grund av det föreslagna stadgandet tillkommer beställaren, har gjorts den inskränkningen, att fotografen skall äga på sedvanligt sätt utställa bilden i reklamsyfte, såframt beställaren ej förbjuder det.

På grund av den förut nämnda presumtionsregeln är den som beställt ett *porträtt* för närvarande i allmänhet berättigad att låta intaga porträttet i

tidningar och tidskrifter ävensom i memoarverk, personartiklar i uppslagsböcker, föreningsmatriklar och liknande arbeten med biografiskt innehåll. Starka praktiska skäl tala för att denna ordning får gälla även om presumptionsregeln, såsom förordats, upphäves. Ett stadgande i denna riktning har upptagits i andra stycket av förevarande paragraf. Stadgandet är emellertid dispositivt. Fotografen kan således i beställningsavtalet göra förbehåll om att beställaren ej skall äga den nu ifrågavarande rätten.

Den nuvarande presumptionsregeln gäller, liksom den regel som enligt förslaget skall ersätta denna, till förmån för beställaren. Beträffande porträtt kan emellertid ifrågasättas, huruvida icke även *den avbildade* bör skyddas mot att porträttet reproduceras utan hans tillstånd; ofta återgiver ett porträtt visserligen beställaren, men så behöver icke alltid vara fallet. Detta spörsmål utgör en del av den större, vid 27 § FUmL berörda frågan, huruvida det bör införas mera allmänna bestämmelser om att avbildningar av personer ej må göras tillgängliga för allmänheten utan den avbildades samtycke. Regler i denna riktning förekomma i tysk, österrikisk och italiensk upphovsmannarättslig lagstiftning. De bygga på uppfattningen, att envar bör vara skyddad mot att fotografier och andra bilder av honom återgivas offentligt, om detta skulle vara kränkande för honom eller eljest stridande mot hans intressen.

Ett skydd mot publiceringsåtgärder av detta slag är enligt kommitténs mening påkallat; i pressen och annorstädes återgivas icke sällan personfotografier under sådana omständigheter, att det måste anses obehörigen inkräkta på den avbildades personliga intressen. I sakens natur ligger dock, att en tillfredsställande ordning icke kan uppnås genom en schematisk reglering, exempelvis av innehåll att för publicering städse skulle inhämtas samtycke av den avbildade. I viss utsträckning får den enskilde tåla, att bilder av honom visas för att tillgodose vanlig nyhetsförmedling i pressen, i journalfilmer, i television o. s. v. Skyddsbestämmelserna måste avse bestämda fall, exempelvis en publicering, som med hänsyn till bildens innehåll skulle vara kränkande för den avbildade, eller att bilder, som i och för sig icke äro av denna natur, användas för sådana ändamål som politisk propaganda, kommersiell reklam och liknande. En dylik reglering, som närmast tillhör personrätten, har knappast sin plats inom ramen för den upphovsmannarättsliga och fotografirättsliga lagstiftningen. Kommittén föreslår därför, att frågan göres till föremål för särskild utredning.

Under rubriken »Om rättens övergång» innehåller 1919 års FL, utöver de redan omnämnda reglerna i 5 § andra stycket och i 6 § andra stycket, dels i 5 § första stycket ett stadgande därom att vid fotografens död hans rätt enligt lagen övergår på hans dödsbodelägare och dels i 6 § första stycket en föreskrift att i fall, där fotografisk bild övergått i annans ägo, fotografens rätt ej innefattas i överlåtelsen, med mindre särskilt avtal därom

skett. Vad sålunda utsäges torde emellertid gälla utan särskilt stadgande, och häremot svarande föreskrifter ha ej ansetts behöva upptagas i förslaget.

11 §

I förevarande paragraf har upptagits en bestämmelse, att fotografisk bild fritt må utnyttjas i rättsvårdens och den allmänna säkerhetens intresse. Som exempel må anföras, att polisen skall äga mångfaldiga och publicera tillgängliga fotografier av efterspanade personer, av brottsplatser o. s. v., oavsett vem som framställt bilderna. En regel i denna riktning finns i gällande norsk lag (§ 8) och har ansetts böra upptagas i förslaget, även om något större praktiskt behov därav knappast framträtt.

12 §

Förevarande paragraf bestämmer skyddstiden för rätten till fotografisk bild.

Enligt 7 § i 1919 års FL varar skyddet intill utgången av femtonde året efter det, under vilket bilden först utgavs; för bild, som vid fotografens död icke var utgiven, njutes skydd intill utgången av femtonde året efter det, under vilket han avlidit.

Den danska rätten (§ 1) — som för skydd fordrar iakttagande av vissa formaliteter, bland annat anmälan till Undervisningsministeriet — föreskriver en skyddstid på 10 år. Det är tveksamt från vilken tidpunkt fristen skall räknas, men en övervägande mening torde vara att den löper från nämnda anmälan. Finsk rätt (7 §) stadgar skydd under 10 år efter det, då bilden först offentliggjordes; för bild, som vid fotografens död icke var offentliggjord, njutes skydd intill utgången av tionde året efter det, under vilket han avlidit. I Norge (§ 10) varar skyddet under fotografens eller, be- träffande beställda bilder, beställarens livstid och 15 år därefter. Fotografier av skyddade konstverk åtnjuta dock skydd under minst samma tid som det återgivna konstverket. Särbestämmelser meddelas för de fall, att rätten tillkommer flera i förening och att fotografi publiceras under firmabeteckning utan angivande av personnamn.

Angående skyddstiden i vissa utomnordiska länder må anföras följande. I Tyskland (§ 26 KUG) är tiden 25 år från utgivningen; var bilden icke utgiven vid fotografens död, räknas fristen från dödsåret. Enligt 1954 års förslag (§ 70), som har samma skyddstid, skall denna räknas från offentliggörandet; skyddet skall dock upphöra 25 år efter framställningen, om bilden icke offentliggjorts inom denna frist. Den österrikiska lagen (§ 74) har i sak samma konstruktion men sätter tiden till 20 år. I Italien (art. 92) varar skyddet som regel 20 år från framställningen; för fotografier av konst-

verk eller byggnadsverk och för tekniska eller vetenskapliga fotografier är skyddstiden 40 år, under förutsättning dock att vissa formaliteter iakttagas. I *Frankrike*, där fotografier skyddas såsom konstverk — jämför härom vid 10 § FUmL — varar skyddet lika länge som för sådana verk, d. v. s. under fotografens livstid och 50 år därefter. *Engelsk* rätt, som även den principiellt giver samma skydd åt fotografier som åt konstverk, har likväl särskild skyddstid för fotografier; den varar 50 år från framställningen.

Enligt kommitténs mening måste den nuvarande skyddstiden på 15 år från utgivningen betraktas som alltför kort. Fotografier kunna ej sällan utnyttjas ekonomiskt även efter utgången av denna frist. Från fotografernas sida har också framförts önskemål om en väsentlig förlängning av skyddet. Härvid har man gjort gällande, att tiden ej borde understiga den som gäller för konstverk; enligt förslaget skulle detta innebära, att skyddet borde vara under fotografens livstid och åtminstone 50 år efter hans död. Såsom anförts vid 10 § FUmL kan ett fotografi emellertid många gånger äga värde ur historiska, biografiska eller liknande synpunkter; med den betydelse, som bilden fyller i pressen och eljest inom det nutida samhällslivet, är det ett allmänt intresse, att möjligheten att återgiva fotografier icke är bunden under så lång tid som yrkats. Denna synpunkt leder också till att skyddets varaktighet icke bör göras beroende av fotografens livstid; skyddet skulle då i vissa fall bli utsträckt över många decennier. Skyddet bör istället bestämmas till ett visst antal år, som räknas antingen från det bilden framställdes eller från det den offentliggjordes.

En lämplig avvägning av de intressen, som här stå mot varandra, nås enligt kommitténs mening, om skyddstiden bestämmas till 25 år. Vad angår frågan huruvida skyddet skall räknas från framställningen eller offentliggörandet, kunde det i och för sig vara naturligt att räkna tiden från offentliggörandet. Att så sker har också förordats i grannländernas förslag. Där fråga är om fotografier, som icke offentliggjorts, leder detta beräkningssätt emellertid till att de aldrig bli fria för återgivning; de få obegränsad skyddstid. Med hänsyn härtill synes det lämpligare att såsom utgångspunkt för beräkningen välja tiden för framställningen. Då det gäller offentliggjorda bilder, blir den praktiska konsekvensen av regeln ofta densamma som om tiden skulle räknas från offentliggörandet. I allmänhet har en utomstående svårt att få kännedom om när bilden framställdes. I sådana fall kan han med säkerhet räkna med att bilden är fri endast om 25 år förflutit från offentliggörandet. Den föreslagna regeln innebär emellertid att man i de fall, då tidpunkten för framställningen kan fastställas med ledning av bildens innehåll eller eljest är känd, får en utgångspunkt för skyddstidsberäkningen, som är oberoende av om bilden publicerats.

I överensstämmelse med vanliga principer skall tiden enligt förslaget räknas, icke från den dag då bilden framställdes, utan från utgången av det år då så skedde.

13 §

Enligt förslaget skall fotografen äga rätt till ersättning, då fotografi återgives med stöd av lånereglerna i 7 eller 8 §. I förevarande paragraf stadgas, att ersättningen i händelse av tvist skall bestämmas i den ordning Kungl. Maj:t föreskriver. Bestämmelsen utgör en parallell till 52 § FUmL.

14 §

I denna paragraf ha upptagits regler om straff för brott mot lagens bestämmelser om skydd för rätten till fotografisk bild.

För närvarande bestraffas intrång i fotografs rätt med dagsböter; se 8 § första stycket i 1919 års FL. De straffbara förfarandena angivas här genom i huvudsak samma ordalag som lagen i 2 § använder vid beskrivning av rättsens materiella innehåll. Dagsböter skola jämväl ådömas den som till salu håller eller genom försäljning, utdelande, uthyrande eller annorledes sprider eller offentligen utställer eller ock i riket till spridande eller offentligt utställande inför olagliga kopior av fotografier. Enligt 10 § skola böter från och med fem till och med ett hundra kronor ådömas den som åsidosatt skyldigheten att vid lån av fotografier till vetenskapliga framställningar, skolböcker m. m. angiva fotografens namn och hemvist.

I förslaget ha straffbestämmelserna, på motsvarande sätt som skett i 53 § FUmL, direkt anknutits till föreskrifterna om skydd för rätten till fotografisk bild. I enlighet härmed inträder till en början straff vid intrång i fotografens rätt enligt 1 §, d. v. s. då fotografisk bild, utan att tillstånd föreligger eller bestämmelse i 5—11 §§ kan åberopas, mångfaldigas eller visas offentligt. Straff inträder vidare vid överträdelse av föreskrifterna i 2 § samt i fall då fotografisk bild, som framställts för enskilt bruk, i strid mot 5 § andra punkten utnyttjas för annat ändamål. Utan särskilt stadgande torde vara tydligt att ansvarsreglerna, eftersom de generellt sanktionera rätten till fotografisk bild, även äro tillämpliga då någon åsidosätter den rätt, som enligt 10 § tillkommer beställare av fotografi.

Enligt andra stycket skola straffbestämmelserna vara tillämpliga jämväl om någon till riket för spridning till allmänheten inför exemplar av fotografisk bild, där exemplaret framställts utom riket under sådana omständigheter, att en dylik framställning här i riket skulle varit straffbar enligt första stycket.

Vid 1 § i förslaget har anmärkts att fotografens rätt, sådan den där utformats, icke innefattar befogenhet att bestämma om spridning av exemplar. Såsom skydd mot obehöriga spridningsåtgärder ha ansvarsreglerna förklarats avse jämväl fall, då till försäljning utbjudes eller eljest till allmänheten sprides sådant exemplar av fotografisk bild, som framställts i strid mot lagen eller som olagligen införts till riket.

Lag om rätt till fotografisk bild

Straffbestämmelserna ha i övrigt utformats efter förebild av 53 § FUmL. Normalstraffet skall således allttjämt vara dagsböter, men i fall där omständigheterna äro försvårande skall fängelse kunna ådömas. Straff skall inträda icke blott vid uppsåtliga utan även vid oaktsamma förfaranden.

15 §

I förevarande paragraf ha upptagits regler om ersättningsskyldighet vid intrång i rätten till fotografisk bild. För närvarande gäller enligt 8 § andra stycket i 1919 års FL, att den brottslige skall ersätta »all skada». I förslaget ha ersättningsbestämmelserna utformats helt i anslutning till motsvarande föreskrifter i 54 § FUmL.

16—17 §§

Enligt förevarande paragrafer skall domstol äga föreskriva åtgärder för att förebygga missbruk av olagliga exemplar m. m. Stadgandet, som motsvarar 55—56 §§ FUmL, ersätter vissa bestämmelser i 9 § av 1919 års FL.

18 §

I förevarande paragraf gives en forumbestämmelse för mål om televisionsutsändning i strid mot lagen, svarande mot 58 § FUmL.

19 §

För närvarande gäller, att intrång i rätten till fotografisk bild ej må åtalas av annan än målsäganden; se 11 § i 1919 års FL. I anslutning till 59 § första stycket FUmL ha överträdelser av detta slag i förevarande paragraf förklarats utgöra angivelsebrott.

I andra och tredje styckena upptagas vissa processuella föreskrifter, motsvarande andra och tredje styckena i 59 § FUmL.

20 §

I förevarande paragraf ha upptagits bestämmelser om lagens tillämpningsområde, svarande mot 8 kap. FUmL. För närvarande regleras detta ämne i 13 § av 1919 års FL.

Vad angår förhållandet till utlandet har 1919 års FL genom den vid 62 § FUmL berörda 1937 års kungörelse förklarats tillämplig med avseende å Bernunionens medlemsstater samt USA. De förstnämnda staterna äro på grund av Bernkonventionen pliktiga att skydda fotografiska verk. Gentemot

Lag om rätt till fotografisk bild

USA gäller att det vid 62 § FUmL nämnda 1920 års avtal om ömsesidigt skydd på upphovsmannarättens område omfattar jämväl fotografier.

Även beträffande den nya lagen bör föreskrift om dess tillämpning meddelas med avseende å de till Bernunionen anslutna staterna.

Om, såsom kommittén förutsatt, Sverige tillträder 1952 års Världskonvention om upphovsmannarätt, bör föreskrift om lagens tillämpning också meddelas med avseende å sådana till denna konvention anslutna länder, som icke tillhöra Bernunionen. I Världskonventionen angivas visserligen fotografier icke som skyddsobjekt, och det är tänkbart att en eller annan till konventionen ansluten stat icke skyddar fotografier. Det torde dock stå i överensstämmelse med internationell praxis på området att fördragsslutande stat, som anordnat upphovsmannarättsligt skydd eller ett därmed besläktat skydd för fotografier, låter detta gälla även för fotografier från andra fördragsslutande stater, oavsett hur skyddet på området är beskaffat i dessa länder. Likaledes bör förordnande meddelas till förmån för mellanfolkliga organisationer, som avses i tilläggsprotokoll 2 till konventionen; jämför härom vid 62 § FUmL.

Under förutsättning att USA enligt Världskonventionen anses förpliktat att skydda fotografier kan denna även härutinnan ersätta 1920 års avtal mellan Sverige och USA.

Den nya lagen ersätter 1919 års FL, vilken bör förklaras upphävd. I övergångsbestämmelserna ha vidare upptagits föreskrifter motsvarande 65—67 §§ FUmL.

Enligt 6 § andra stycket i 1919 års FL gäller, att om fotografisk bild framställts efter beställning, rätten till bilden, där ej annat uttryckligen avtalats, övergår på beställaren. Enligt den nya lagen har fotografen i dyligt fall principiellt sin rätt i behåll. I fråga om bild framställd efter en beställning, som gjorts före den nya lagens ikraftträdande, har den äldre regeln ansetts böra alltjämt äga giltighet.

Förslag till ändrad lydelse av 1 kap. 8 § tryckfrihetsförordningen

Vid 9 § i förslaget till lag om upphovsmannarätt har anförts, att bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen icke ingripa i gällande privaträttsliga regler och rättsgrundsatser. Vid utformningen av förordningen har en erinran om detta förhållande ansetts böra komma till uttryck i författningstexten, såvitt avser de i upphovsmannarätten grundade rättigheterna. I dess 1 kap. 8 § har sålunda hänvisats till att vad i lag är stadgat skall gälla om den uteslutande rätt att genom tryck mångfaldiga litterära och musikaliska verk eller verk av bildande konst, som tillkommer upphovsmannen till sådant verk. Att även verk av bildande konst nämnts torde sammanhånga med att förordningen i 1 kap. 5 § till sådan »skrift», varå förordningen äger tillämpning, även hänför »karta, ritning eller bild»; medan karta och ritning i upphovsmannarättsligt hänseende kunna vara att jämställa med litterära verk, äro bilder, i den mån de åtnjuta skydd, att hänföra till konstnärsrätten.

Den nu föreslagna revisionen av den upphovsmannarättsliga lagstiftningen föranleder, att vissa ändringar måste göras i tryckfrihetsförordningens hänvisning till denna. För närvarande är stadgandet härom i viss mån begränsat genom att det endast gäller upphovsmannens uteslutande rätt att genom tryck mångfaldiga skyddade verk. Med hänsyn till att upphovsmannens rätt enligt förslaget även innefattar vissa ideella befogenheter — han äger bland annat hindra att verket vid reproduktion förvanskas eller eljest utsättes för kränkande ingrepp — och att även dessa befogenheter måste respekteras vid tryckfrihetens utövande, synes det lämpligare, att hänvisningen helt allmänt förklaras avse den rätt som tillkommer upphovsman till skyddat verk; i anslutning till förslagets terminologi bör härvid det nu i tryckfrihetsförordningen använda uttrycket »litterära eller musikaliska verk eller verk av bildande konst» utbytas mot »litterära eller konstnärliga verk».

Såsom nyss berörts hänför förordningen till sådan skrift, varå den äger tillämpning, jämväl »karta, ritning eller bild». Då vissa hithörande alster kunna utgöra fotografier eller eljest utföras med fotografiska metoder under sådana former att fotografirättsligt skydd kan åberopas, bör hänvisningen även avse den som framställt fotografisk bild.

Det har redan antytts, att vid tryckfrihetens utövande hänsyn måste

tagas till upphovsmannarättens regler om skydd mot att verket förvanskas eller eljest utsättes för kränkande ingrepp. I detta sammanhang påkallas särskild uppmärksamhet av stadgandet i 51 § i förslaget till lag om upphovsmannarätt, enligt vilket domstol efter upphovsmannens död skall äga meddela förbud mot att ett verk återgives på ett sätt, som kränker den andliga odlingens intressen. Ehuru dylikt förbud icke är avsett att i första hand tillgodose de personliga intressen, som kunna stå på spel för upphovsmannens efterlevande eller andra personer, utan meddelas till skydd för allmänna kulturintressen, är det uppenbart att frågan äger sådant samband med skyddet för upphovsmannens ideella rätt, att överträdelse av meddelat förbud ur tryckfrihetssynpunkt bör likställas med intrång i upphovsmannarätt. Hänvisningen i tryckfrihetsförordningen bör därför jämväl avse förbud av nu ifrågavarande slag.

Förslag till lag angående ändrad lydelse av 9 och 11 §§ lagen
den 29 maj 1931 (nr 152) med vissa bestämmelser mot
illojal konkurrens

Till 50 § i förslaget till lag om upphovsmannarätt ha förts vissa bestämmelser om skydd för titel på litterärt eller konstnärligt verk samt för pseudonym och signatur, vilka motsvara 9 § andra stycket i lagen den 29 maj 1931 med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens. Detta stadgande och en därtill hörande bestämmelse om talerätt i 11 § första stycket 4) sistnämnda lag böra därför upphävas.

Sammanfattning av kommitténs förslag

Lagstiftningen om den rätt som tillkommer författare, tonsättare, bildkonstnärer, konsthantverkare m. fl. med avseende å deras verk (auktorrätt) innefattas för närvarande i lagarna den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk och om rätt till verk av bildande konst. Till dessa ansluter sig en samma dag utfärdad lag om rätt till fotografiska bilder.

Under den tid, som förflutit efter lagstiftningens tillkomst, ha samhällsutvecklingen och de tekniska framstegen skapat en mångfald nya problem på området och framkallat behov av en genomgripande revision av hit hörande rättsregler. Kommittén har haft till uppgift att lägga fram förslag till en sådan revision. Utredningsarbetet har bedrivits i samverkan med delegerade från Danmark, Finland och Norge. Såvitt angår den egentliga auktorrätten har samarbetet resulterat i förslag till lagtexter, som i allt väsentligt överensstämmer.

Kommitténs förslag innebär, att de auktorrättsliga reglerna sammanföras i en gemensam lag om upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk. Den nuvarande fotografilagen föreslås ersatt av en ny lag om rätt till fotografisk bild.

Det förhållandet, att arbetet bedrivits i nordisk samverkan och även har internationell inriktning, har såtillvida bestämt arbetsmetoden, att kommittén icke, såsom eljest varit naturligt, kunnat taga till utgångspunkt den gällande svenska lagstiftningen och överväga, vilka ändringar i denna som kunde anses påkallade. Både formellt och sakligt har förslaget utarbetats utan direkt anknytning till gällande svensk rätt; uppslag och förebilder ha hämtats från olika håll, till stor del från de två modernaste nordiska lagarna på området, den norska och den finska.

Förslaget till lag om upphovsmannarätt uppbäres av grundtanken, att rättsordningen bör skydda det litterära och konstnärliga skapandet, oavsett vilka uttrycksformer detta väljer, samt att rättsreglerna böra utformas så att de, så långt möjligt är, bereda författarna och konstnärerna gynnsamma arbetsförhållanden och därjämte innefatta skydd för de ideella och personliga intressen, som dessa förbinda med sina verk. Samtidigt har hänsyn tagits till samhällets krav och till att utvecklingen medfört behov av nya inskränkningar i upphovsmannarätten till förmån för religiösa,

kulturella eller eljest samhällliga intressen. I lagtekniskt avseende har kommittén eftersträvat att ersätta de nuvarande, enligt en äldre, mera kasuistisk lagstiftningsmetod avfattade reglerna med allmänt och principiellt hållna stadganden.

I enlighet med det anförda anges i förslaget *upphovsmannarättens föremål* såsom litterärt eller konstnärligt verk (1 §). Denna generella bestämning träder i stället för den nuvarande uppräknningen av olika skyddade objekt — tal, skrift o. s. v. — men för att underlätta lagens tillämpning har till bestämningen fogats en exemplifiering, som delvis ansluter sig till denna uppräknning. Den utvidgning av skyddsområdet, som förslagets formulering innebär, torde för närvarande icke vara av större praktisk vikt men kan få betydelse för en framtida, nu icke förutsebar utveckling av de litterära och konstnärliga uttrycksformerna.

Liksom hittills skall skydd även tillkomma alster av konsthantverk och konstindustri. Det undantag, som för närvarande gäller i fråga om beklädnadsartiklar och vävnader, avsedda för dylika artiklar, har icke bibehållits.

Vad angår *rättens innehåll* kommer den förut angivna grundtanken till uttryck däri, att de principiella bestämmelserna om upphovsmannens befogenheter uppdelats på två stadganden, av vilka det ena i huvudsak behandlar rättens praktisk-ekonomiska sida (2 §) och det andra innehåller vissa bestämmelser till skydd för hans ideella och personliga intressen (3 §).

Då det gällt att bestämma rättens innehåll i först antydda avseende, har utgångspunkten varit att åt upphovsmannen böra i princip förbehållas alla sådana former för utnyttjande av verket, som äga eller kunna tänkas få större ekonomisk eller eljest praktisk betydelse. Dylika utnyttjanden äro av de mest skiftande slag men kunna samtliga återföras på två huvudformer, vilka med ensamrätt förklarats tillkomma upphovsmannen. Den ena av upphovsmannens befogenheter har beskrivits som en *rätt att framställa exemplar av verket* — böcker, grammofonskivor, filmer o. s. v. — och motsvarar den nuvarande ensamrätten att mångfaldiga litterära och musikaliska verk och att efterbilda konstverk. Den andra består i en *rätt att göra verket tillgängligt för allmänheten*. Sistnämnda uttryck innefattar till en början de för närvarande särskilt angivna ensamrätterna att offentligt föredraga, utföra och uppföra verket, att offentligt framföra det medelst kinematografi och att genom radio utsända det, men är vida mera omfattande. Det täcker även andra sätt att framföra verket, som kunna möjliggöras genom teknikens landvinningar, och inbegriper därjämte alla åtgärder, genom vilka exemplar av verket utbjudas till försäljning, uthyrning eller utlåning eller eljest spridas till allmänheten eller visas offentligt.

Av väsentligt intresse är, att rätten sålunda förklarats omfatta även uthyrning och utlåning. Vad angår utlåning beröres här hela den offentliga *biblioteksverksamheten*. I denna del föreslås visserligen långtgående in-

skränkningar i rätten, vilka innebära att utlåning skall kunna ske utan tillstånd från författarnas sida, men principiellt står förslaget på ståndpunkten, att författarna äga ett i upphovsmannarätten grundat anspråk på ersättning för det utnyttjande av deras böcker, som sker i denna verksamhet. Med hänsyn till att författarna för närvarande erhålla sådan gottgörelse av statsmedel ha några bestämmelser om ersättning dock icke intagits i förslaget. Istället har däri givits ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att belägga verksamhet för utlåning med avgift till förmån för författarna. Därmed skapas en legal grund för författarnas biblioteksersättning, som kan tagas i anspråk, om det nu tillämpade systemet med ersättning direkt av statsmedel framdeles skulle övergivas.

Även beträffande uthyrning av litterära verk — bokbarer och liknande — föreslås att denna skall vara fri men att Kungl. Maj:t skall äga belägga sådan verksamhet med avgift till förmån för författarna.

I fråga om uthyrning av musikaliska verk har däremot icke gjorts några motsvarande inskränkningar; sådant utnyttjande av verket skall ligga under kompositörens ensamrätt. Denna lösning motiveras med att uthyrning av musikalier numera är en vanlig form för ekonomiskt utnyttjande av dylika verk.

Den vidsträckta formuleringen, att upphovsmannarätten omfattar åtgärder genom vilka verket göres tillgängligt för allmänheten, har i en punkt ansetts böra kompletteras. Tidigare har som en överallt erkänd grundsats gällt, att upphovsmannarätten icke sträcker sig till företeelser, vilka äro att anse som icke offentliga. Även förslaget bygger på uppfattningen, att rent privata utnyttjanden äro helt fria. I vår tid ha emellertid tillkommit vissa mellanformer, som icke passa in i de traditionellt utformade rättsliga kategorierna. Främst gäller detta den s. k. *industrimusiken*, musik som utföres i fabriker och andra företag för att förströ och stimulera de anställda. Om tillträde till företaget, såsom i regel är fallet, är förbjudet för utomstående, kan enligt kommitténs mening sådant musikutförande knappast betraktas som offentligt. Då denna form för utnyttjande är av stor praktisk betydelse, har den emellertid ansetts böra förbehållas upphovsmännen. Enligt förslaget gäller därför, att industrimusik och andra framföranden av liknande slag — sådana som ske i förvärvsverksamhet inför en större slutna krets — i upphovsmannarättsligt hänseende jämföras med offentliga framföranden.

Upphovsmannens hittills berörda ensamrätt tillgodoser icke blott hans ekonomiska intressen utan giver honom också möjlighet att motsätta sig, att verket framläggas inför allmänheten under former som han icke vill godtaga, och kan därför sägas utgöra ett visst skydd även för de *ideella och personliga intressen* han förbinder med verket. I förslaget har emellertid, såsom förut nämnts, upptagits ett särskilt stadgande till skydd för dessa. Häri föreskrives, att då exemplar av verket framställas eller verket

göres tillgängligt för allmänheten, upphovsmannens namn skall angivas i överensstämmelse med vad god sed kräver. Vidare meddelas förbud mot att verket ändras eller göres tillgängligt för allmänheten på ett sätt, som är kränkande för upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart. Generella regler av detta innehåll saknas i gällande rätt, som blott i vissa speciella fall bereder skydd för nu förevarande intressen. Förslaget innefattar även såtillvida ett bättre skydd för upphovsmannen som däri stadgas, att han icke kan generellt eftergiva sin ideella rätt; en eftergift är giltig endast såvitt angår en till art och omfattning begränsad användning av verket.

Beträffande konstverk i original gäller stundom i främmande lagar, att upphovsmannen även har rätt till viss andel i försäljningssumman varje gång verket går i handel (»droit de suite»). Kommittén diskuterar denna fråga men avvisar tanken att införa någon motsvarande befogenhet för upphovsmannen (se exkurs efter 2 §).

Av religiösa, kulturella och eljest samhällseliga skäl påkallas, såsom förut berörts, vissa inskränkningar i upphovsmannarätten. Bestämmelserna här-om, som upptagits i 2 kap., inledas med ett stadgande om rätt att framställa exemplar för *enskilt bruk* (11 §). Rätten har något begränsats i förhållande till vad som nu gäller. Frågan härom kompliceras i vår tid i hög grad genom att allmänheten nu har möjlighet att enkelt och jämförelsevis billigt framställa exemplar av verk genom fotografering eller ljudupptagning (magnetofoner o. dyl.). I motiven diskuteras, huruvida särskilda restriktioner i detta hänseende böra införas, men kommittén har icke funnit sig böra framlägga några förslag i ämnet.

Ett nytt stadgande föreslås om rätt för *arkiv och bibliotek* att för sin verksamhet framställa exemplar av verk genom fotografi (12 §). Rätten skall få utövas endast med Kungl. Maj:ts tillstånd och på de villkor, som däri angivas. Stadgandet avser att legalisera den verksamhet för fotokopiering av tidningar, tidskriftsartiklar o. s. v. som redan bedrives.

Reglerna om *citaträtten* ha förenklats och samtidigt gjorts något mera vidsträckta, så att de täcka vissa former av citat, som för närvarande formellt falla utanför rätten (14 §). Beträffande den härmed sammanhängande befogenheten att i kritisk eller vetenskaplig framställning återgiva konstverk i anslutning till texten föreslås den nyheten, att om återgivandet sker i populärvetenskaplig framställning och avser ett flertal konstverk av samma konstnär, denne skall äga rätt till ersättning. Stadgandet är av betydelse vid utgivning av konstnärsmonografier. Bestämmelserna om *pressens lånerätt* äro i sak oförändrade; i anslutning till dessa har upptagits ett nytt stadgande, enligt vilket konstverk få återgivas i samband med redogörelser för dagshändelser på konstens område (15 §). Rätten att låna utdrag av verk till *skolböcker, koralböcker o. dyl.* har i flera hänseenden modifierats (16 §). Främst gäller att upphovsman till sådant bi-

Sammanfattning

drag skall äga rätt till ersättning. Nämnas må vidare att lån icke skall få göras förrän efter utgången av en karenstid av fem år, räknat från året för utgivningen eller, i fråga om konstverk, offentliggörandet. Ett nytt stadgande föreslås angående *ljudupptagning inom undervisningsverksamhet* — magnetofoninspelning av textstycken, sånger o. s. v. för tillfälligt bruk — vilket avser att legalisera och reglera den praxis som redan finns på området (17 §). Nytt är även ett stadgande som tillåter, att verk mångfaldigas i *blindskrift* (18 §).

Bland hithörande bestämmelser märkes vidare ett stadgande om rätt att använda dikter såsom *sångtexter* (19 §). Som en nyhet föreslås, att författaren skall äga att vid diktens utgivande meddela förbud mot sådant begagnande. Författaren föreslås dessutom få rätt till ersättning. Reglerna om rätt att fritt framföra verk vid *gudstjänst, undervisning, offentliga möten, välgörenhetstillställningar m. m.* motsvara i stort sett gällande lag (20 §). Rätten att medtaga verk i *reportage* skall gälla icke blott som för närvarande vid utsändning genom radio, varmed förslaget jämställer television, utan även vid återgivning genom film (21 §). *Radio- och televisionsföretag* få enligt en ny bestämmelse rätt att göra vissa inspelningar för sina sändningar (22 §).

Konstverk skola liksom hittills i regel fritt få utställas och eljest visas offentligt. Specialregler meddelas om återgivning i katalog m. m. (25 §).

I de fall, då upphovsmannen enligt de nya bestämmelserna är berättigad till ersättning, skall denna i händelse av tvist bestämmas i den ordning Kungl. Maj:t föreskriver. Närmast är det avsett, att sådana ersättningsfrågor skola regleras i kollektiva överenskommelser samt, i individuella fall av tvist, av särskild skiljenämnd (52 §).

I samband med redogörelsen för lånereglerna må anföras att förslaget, i anslutning till gällande rätt, innehåller regler som innebära att *allmänna handlingar* i princip skola fritt få återgivas (9 och 24 §§). Reglerna äro dock något mera restriktiva än nuvarande bestämmelser, och enligt förslaget komma sådana handlingar som av myndighet utgivna kartor, handböcker o. dyl. att bli föremål för skydd; hur gällande rätt skall tolkas i detta fall är icke fullt klart.

I 3 kap. givas regler om *upphovsmannarättens övergång*. Kapitlet innehåller dels allmänna bestämmelser om överlåtelse av upphovsmannarätt (27—29 §§), om rättens övergång vid dödsfall (30 §) och om utmätning (31 §), dels en reglering av vissa typer av överlåtelseavtal. En viktig nyhet är, att bland de allmänna reglerna upptagits ett stadgande om möjlighet att jämka avtal, som innehåller villkor stridande mot god sed på upphovsmannarättens område eller som eljest leder till uppenbar obillighet (29 §); stadgandet utgör en motsvarighet till bestämmelser av samma slag, som finnas i skuldebrevslagen och några andra lagar på civilrättens område.

Det är tre avtalstyper som upptagits till särskild behandling, nämligen

Sammanfattning

avtal om offentligt framförande, förlagsavtal och avtal om filmning. Av dessa har blott *förlagsavtalet* erhållit en mera ingående reglering, och detta endast i viktigare hänseenden (33—40 §§). Principiellt nya äro vissa bestämmelser om förläggares utgivningsplikt. Vidare behandlas frågor om utgivningens omfattning, redovisning, ändringar i nya upplagor och förläggarens ensamrätt. Den omtvistade frågan, huruvida bestämmelserna om förlagsavtal skola äga tillämpning även på översättningar, besvaras jakande. Undantag göres däremot för bidrag till tidning eller tidskrift samt, i viss omfattning, jämväl för bidrag till annat samlingsverk.

Beträffande *avtal om offentligt framförande* meddelas några få regler, i huvudsak motsvarande gällande bestämmelser, vilka behandla frågor om giltighetstid och ensamrätt (32 §).

Reglerna om *filmavtal* — avtal varigenom ett filmföretag förvärvar rätt att utnyttja ett verk för film — äro helt nya. Området har emellertid ej ansetts moget för en mera utförlig reglering. Förslaget inskränker sig till att uppställa dels bestämmelser om skyldighet för filmföretaget att inspela filmverket, vilka utformats i analogi med reglerna om förläggares utgivningsplikt (41 §), dels en bestämmelse om att filmföretagets rätt, där ej annat är eller må anses vara avtalat, skall omfatta även befogenhet att göra filmverket tillgängligt för allmänheten, d. v. s. främst att visa filmen offentligt (42 §). Sistnämnda regel berör ett ämne, som varit föremål för ingående diskussion i intresserade kretsar. För en modern spelfilm utnyttjas insatser av ett ofta mycket stort antal upphovsmän, och principiellt äga dessa rätt att bestämma om filmens visning. Hittills har i praxis upphovsmännens befogenhet i detta hänseende — utom såvitt angår filmmusik — i regel avtalsvis överförts på filmföretagen. Dessa ha emellertid befarat att praxis kunde ändras; vidare har man framhållit, att det för närvarande är svårt att med säkerhet fastställa, huruvida i det enskilda fallet sådan överlåtelse ägt rum eller icke. I anledning härav har filmbranschen yrkat att det, i anslutning till vad som gäller på sina håll i utlandet, måtte genomföras en ordning, enligt vilken de till en film anknutna upphovsmannarättigheterna städse tillkomma filmföretaget. Av skäl, som närmare redovisas i motiven, har kommittén emellertid funnit sig böra stanna vid en tolkningsregel av anført innehåll.

Bestämmelser om *upphovsmannarättens giltighetstid* ha förts till 4 kap. Som en betydelsefull nyhet föreslås, att skyddstiden sättes till 50 år, räknat från upphovsmannens dödsår. Enligt 1919 års lagar är tiden 30 år. En övergång till den föreslagna skyddstiden underlättas av att under utredningsarbetets gång genomförts lagstiftning om provisorisk förlängning av denna tid, såvitt gäller litterära och musikaliska verk. Vissa särbestämmelser i gällande rätt om kortare skyddstid för alster av konsthantverk och konstindustri ha icke bibehållits.

I debatten framkomna förslag att efter skyddstidens utgång de verk,

som sålunda blivit fria, skulle få utnyttjas endast om avgift erlades till förmån för författar- och konstnärsvärlden (»domaine public payant») diskuteras i motiven men anses icke böra föranleda någon åtgärd (se exkurs efter 44 §).

I 5 kap. innehålles en reglering av vad som i dess rubrik benämnes *vissa med upphovsmannarätten besläktade rättigheter*. Här upptages ett problemkomplex, som hittills icke reglerats i svensk rätt, nämligen spörsmål om skydd för vissa prestationer vilka, även om de icke kunna betecknas som litterära eller konstnärliga verk, dock äga ett visst inre eller yttre samband med den litterära eller konstnärliga verksamheten och påkalla skydd efter liknande principer som gälla inom upphovsmannarätten. Främst avser man i detta sammanhang skydd för utövande konstnärer — musiker, sångare, skådespelare och liknande yrkesgrupper — och i anslutning därtill jämväl skydd för grammofonindustrien och radion. Detta rättsområde har under senare år tillvunnit sig stor uppmärksamhet, och i flera länder har införts eller föreslagits lagstiftning i ämnet. På det internationella planet ha hithörande problem varit föremål för överläggningar bland annat inom Bernunionen och Internationella arbetsorganisationen; dessa ha 1951 resulterat i ett utkast till en internationell konvention i ämnet. Kommitténs förslag ansluter sig till principerna i detta utkast, varvid dock beaktats vissa förslag till jämkningar däri, som framkommit i den senare förda diskussionen.

Skyddsbestämmelserna innefatta till en början förbud mot att en *utövande konstnär*s framförande av ett verk utan *hans samtycke* spelas in på grammofonskiva, film el. dyl. eller sändes ut i radio eller television eller genom direkt överföring göres tillgängligt för allmänheten, exempelvis genom överföring på tråd från den lokal, där framträdandet äger rum, till en annan. Vidare föreskrives att gjorda inspelningar icke skola få kopieras utan konstnärens samtycke; kopieringsskyddet skall bestå under 25 år. Ytterligare föreslås den viktiga nyheten, att då grammofonskivor och andra ljudupptagningar användas för radio- eller televisionsutsändningar, utövande konstnär, som medverkat vid inspelningen, skall äga rätt till ersättning. I övrigt ha däremot icke, såsom av de utövande konstnärernas organisationer yrkats, stadgats några generella rättigheter med avseende å offentlig återgivning av inspelningar, exempelvis filmförevisning i biografier eller grammofonmusik på kaféer, restauranger o. dyl.

Även beträffande de utövande konstnärernas prestationer föreslås bestämmelser liknande dem som givits till skydd för upphovsmans ideella rätt.

Vad angår *grammofonindustrien* erhåller jämväl denna ett kopieringsskydd; grammofonskivor och andra ljudupptagningar skola ej utan framställarens samtycke få eftergöras under viss skyddstid, som likaledes bestämts till 25 år. Då skyddet generellt avser ljudupptagningar, gäller det även inspelning av dialog, musik o. s. v. som gjorts på ljudfilm. Även

Sammanfattning

från grammofonindustriens sida ha framförts yrkanden om rättigheter med avseende å offentlig återgivning av grammofonskivor. I förslaget ha dessa såtillvida bifallits, som det ansetts att, då återgivandet sker i radio eller television, ersättning skall utgå icke blott till de konstnärer, som medverkat vid inspelningen, utan även till vederbörande skivfabrikant.

Av praktiska skäl ha hithörande regler utformats så, att fabrikanten gentemot sändarföretaget är berättigad uppbära hela det belopp företaget skall utgiva men är skyldig att till de medverkande konstnärerna avstå skäligen del därav. Kommittén har utgått från att parterna i förhandlingarna om ersättningsbeloppen komma att företrädas av sina organisationer. Uppkomna tvistigheter skola enligt förslaget lösas genom skiljedom i särskild ordning.

Vad angår *radions* intressen föreslås förbud mot att radio- eller televisionsutsändningar utan sändarföretagets samtycke återutsändas eller inspelas; gjorda inspelningar skola åtnjuta skydd mot kopiering, även i detta fall under 25 år. För att underlätta för televisionsföretag att få arrangörernas medgivande till utsändning från evenemang med betalande publik har vidare förbudits, att televisionsändningar utan samtycke visas i biografier eller eljest för allmänheten.

Kommittén har övertvägt, huruvida i förevarande sammanhang även borde meddelas förbud mot att *pressens nyhetsmaterial* obehörigen användes; en regel i denna riktning finns bland annat i norsk rätt. Något större behov av lagstiftning på området synes dock icke ha framträtt i vårt land, och i förslaget har icke stadgats någon motsvarighet till den norska regeln.

I 5 kap. ha slutligen upptagits skyddsregler, berörande ett par helt andra ämnen än de hittills nämnda; förbud har meddelats mot eftergörande av mera omfattande *kataloger, tabeller och liknande arbeten* samt av *vissa reklamalster*. Vad angår den förra gruppen — lagtexten talar om arbete, vari sammanställts ett stort antal uppgifter — kan stundom åberopas upphovsmannarättsligt skydd, om nämligen det bakomliggande redaktionsarbetet är av kvalificerad art. I regel äro dock arbeten av hithörande slag rutinmässigt sammanställda. Det föreslagna kopieringsförbudet motiveras av att produkten i sådant fall är förtjänt av skydd som arbetsprestation. Bestämmelsen angående reklamalster avser skydd för s. k. lay-out eller med lagtextens ord: alster, bestående av bild eller text som sammanställts på ett säreget sätt. Stundom torde en lay-out kunna göra anspråk på skydd såsom konstverk. Även där så icke är fallet, representera mera originellt utformade alster av detta slag sådan yrkesskicklighet, att de böra vara skyddade mot plagiat. Beträffande såväl kataloger som reklamalster skall förbudet mot kopiering gälla under 10 år.

Ett par speciella ämnen behandlas i 6 kap. Hit ha överförts vissa för närvarande i lagen mot illojal konkurrens upptagna stadganden om skydd

Sammanfattning

för *titel* på litterärt eller konstnärligt verk ävensom för *pseudonym* och *signatur*. Vidare har här givits ett stadgande, som främst åsyftar att skydda *de ideella värdena hos fria verk*, särskilt de klassiska mästerverken. Sedan skyddstiden utgått står det principiellt envar fritt att begagna verket, och detta kan ske i vilken form som helst. Det saknas emellertid icke exempel på att denna frihet missbrukats på ett sätt, som varit ägnat att skada betydelsefulla kulturella intressen. I viss anslutning till vad som gäller i övriga nordiska länder och även i några andra stater stadgar förslaget rätt för det allmänna att ingripa mot dylika missbruk. Reglerna innebära att då ett litterärt eller konstnärligt verk återgives offentligt på ett sätt, som kränker den andliga odlingens intressen, eller sådant återgivande förberedes, domstol skall på särskilt yrkande kunna meddela förbud mot återgivandet. Sådant yrkande skall göras av myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Kommittén har avsett, att uppgiften att fungera som övervakande organ skall anförtros åt Svenska akademien, Musikaliska akademien och Akademien för de fria konsterna, var och en för sitt område.

De i 7 kap. upptagna reglerna om *ansvar och ersättningsskyldighet* innebära vissa nyheter. Sålunda har straffet för brott mot lagens bestämmelser något skärpts. Gällande regler om skyldighet att utgiva s. k. obehörig vinst ha ersatts med en skadeståndsregel. Bestämmelserna om olagligen framställda exemplar med mera ha något modifierats.

En viktig nyhet är att intrång i upphovsmannarätt, som för närvarande utgör målsägandebrott, lägges under allmänt åtal; för åtal skall dock fordras angivelse av målsäganden.

I 8 kap. upptagas regler om *lagens tillämpningsområde*. I enlighet med gällande principer skola bestämmelserna om upphovsmannarätt i första hand tillämpas endast på verk av svenska medborgare eller på verk som eljest kunna anses vara av svenskt ursprung; med avseende å utlandet skall lagen gälla först efter särskilt förordnande av Kungl. Maj:t, varvid en förutsättning skall vara att ömsesidighet föreligger, så att svenska verk erhålla skydd i det främmande land varom fråga är.

I sistnämnda avseende må framhållas, att den föreslagna lagstiftningen bland annat åsyftar att möjliggöra Sveriges tillträde till *Bernkonventionen i dess i Bryssel 1948 antagna lydelse*. Härigenom komma svenska verk att i övriga till den reviderade texten anslutna länder åtnjuta det förbättrade skydd som denna erbjuder.

Ett annat viktigt ändamål med den företagna revisionen har varit att möjliggöra Sveriges anslutning till den år 1952 antagna *Världskonventionen om upphovsmannarätt*. Denna konventions huvudsyfte är att samordna det inom Bernunionens medlemsländer rådande skyddssystemet med de i Amerika gällande; de amerikanska staterna äro i allmänhet icke medlemmar av Bernunionen. Den viktigaste vinsten av ett tillträde från svensk sida blir, att svenska verk komma i åtnjutande av skydd i USA utan att

rättsinnehavarna behöva iakttaga vissa eljest erforderliga registrerings-åtgärder.

Världskonventionen bygger bland annat på principen, att med stats egna medborgare skall såvitt angår upphovsmannarättsligt skydd kunna likställas person, som äger hemvist inom staten, och att statslösa och flyktingar, som ha sin vanliga vistelseort inom staten, skola vara på detta sätt likställda. Motsvarande gäller enligt *Förenta Nationernas konvention år 1951 angående flyktingars rättsliga ställning*, som Sverige anslutit sig till men ännu icke kunnat ratificera i detta speciella hänseende. Enligt förslaget skall skydd såsom för svenska verk tillkomma även verk av sådana personer som nu avses, om de ha hemvist eller vistelseort inom Sverige.

De principer för tillämpning av upphovsmannarättsligt skydd, som nu angivits, skola användas jämväl beträffande föreskrifterna om skydd för utövande konstnärer m. fl. En konsekvens härav är, att så länge något internationellt avtal på området icke föreligger, endast svenska konstnärer och grammofonfabrikanter kunna göra anspråk på sådan ersättning för grammofonmusik i radio som förordas i förslaget.

Vid utformandet av *förslaget till lag om rätt till fotografisk bild* har kommittén beaktat, att för vissa mera kvalificerade fotografier upphovsmannarättsligt skydd principiellt kan komma ifråga. Starka praktiska skäl ha emellertid ansetts tala för att samtliga fotografier hänföras under en och samma lag. En förutsättning för denna lösning är, att de fotografi-rättsliga reglerna utformas så att de tillgodose det skyddsbehov, som gör sig gällande för de kvalificerade alstrens del. Kommitténs förslag till ny lagstiftning på området innebär därför, att reglerna närmats till de upphovsmannarättsliga skyddsföreskrifterna och i väsentliga avseenden erbjuda samma skydd som dessa. Den viktigaste avvikelser är, att skyddstiden för fotografier alltjämt ansetts böra sättas kortare än för konstnärliga verk.

I enlighet med det anförda har till en början rätten till fotografisk bild erhållit ett ökat innehåll. För närvarande innefattar den ensamrätt till mångfaldigande genom fotografi och till visning genom kinematografi. Då även andra metoder för mångfaldigande förekomma — ett fotografi kan exempelvis användas som förlaga för en teckning — har rätten utsträckts till att avse framställning av exemplar av bilden överhuvudtaget. Rätten har vidare förklarats omfatta en allmän befogenhet att visa bilden offentligt, vilken sålunda gäller även andra sätt för visning än genom kinematografi. I denna del ha dock gjorts vissa principiella inskränkningar, som innebära att fotografier i allmänhet få utställas offentligt utan fotografens samtycke.

Utom nu berörda regler upptager förslaget även särskilda bestämmelser till skydd för fotografens ideella och personliga intressen, i huvudsak

överensstämmande med motsvarande regler i förslaget till lag om upphovsmannarätt.

Liksom beträffande upphovsmannarätten påkallas inskränkningar i fotografirätten av hänsyn till kulturella och samhälleliga intressen. I sådant avseende föreslås regler om framställning av kopior för enskilt bruk, om fotokopiering inom arkiv och bibliotek, om återgivning av fotografier i kritiska eller vetenskapliga framställningar och i skolböcker o. dyl. samt om visning av filmer och fotografier för undervisningsändamål, vid väl-görenhetstillställningar m. m. Reglerna överensstämma i stort sett med motsvarande bestämmelser i förslaget till lag om upphovsmannarätt och innebära bland annat den nyheten, att fotografen skall äga rätt till ersättning, då i populärvetenskapligt arbete återgives ett flertal fotografier av samma fotograf samt då fotografier reproduceras i skolböcker o. dyl.

En närmare reglering av förhållandena, då rätt till fotografisk bild övergår på annan genom överlåtelse eller vid dödsfall, har icke ansetts erforderlig. Endast i ett avseende, nämligen såvitt angår beställda bilder, föreslås en särskild bestämmelse. För närvarande gäller att beställaren, om annat icke uttryckligen avtalats, förvärvar icke blott de kopior beställningen avser utan även rätten till bilden. Då en sådan regel är till hinder för en fri avtalsstolkning — i många fall är det icke parternas mening, att beställaren skall erhålla en så omfattande rätt — har någon motsvarighet därtill icke upptagits i förslaget. Enligt detta har fotografen därför i förevarande fall, om annat icke avtalats eller må anses vara avtalat, sin rätt i behåll. För att skydda beställaren mot att fotografen utan hans hörande använder bilden på annat håll stadgar förslaget emellertid, att ytterligare exemplar ej må framställas eller bilden göras tillgänglig för allmänheten utan samtycke av beställaren. Fotografen skall likväl äga på sedvanligt sätt utställa bilden i reklamsyfte, såframt ej beställaren förbjuder detta.

I fråga om beställda porträtt föreslås en specialregel; beställaren skall även utan fotografens samtycke ha rätt att låta intaga porträttet i tidning, tidskrift eller skrift med biografiskt innehåll.

En viktig nyhet är att skyddstiden föreslås förlängd från nuvarande 15 till 25 år. Då tiden skall räknas från året för framställningen — i gällande rätt är huvudregeln, att tiden löper från året för utgivningen — kunna de nya reglerna emellertid i speciella fall medföra, att skyddet upphör tidigare än enligt de nuvarande.

Förslaget föranleder följdändringar i *tryckfrihetsförordningen* och i *lagen mot illojal konkurrens*.

Särskilda yttranden ha avgivits av professorn Eberstein om upphovsmannarätt till konstnärliga och vetenskapliga fotografier samt beträffande den principiella utformningen av reglerna om upphovsmannarättens innehåll, ävensom av regeringsrådet Hedfeldt angående skadeståndsbestämmelserna.

Särskilt yttrande av professorn Eberstein

1. På skäl som nedan anföras bör enligt min mening 10 § i förslaget till lag om upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk erhålla följande lydelse:

Har ett verk registrerats såsom mönster eller modell *eller åtnjuter det skydd såsom fotografisk bild*, må utan hinder därav upphovsmannarätt till verket göras gällande.

Fotografikonsten (fotografien) har under de fyrtio år, som förflutit sedan 1919 års lagstiftning förbereddes, undergått en så genomgripande utveckling, att den kan sägas representera en nyskapelse både i fråga om de metoder som användas och de arbetsresultat som uppnås. Under den tidigare perioden menade man — i 1914 års betänkande — det vara för fotografien utmärkande, att den upptog »sina bilder omedelbart från naturen genom ett bundet, uteslutande av optiska och kemiska lagar betingat förfarande» och att bilden kom till »utan någon den konstnärliga fantasiens förmedling». Numera står det klart, att fotografien äger vidsträckta möjligheter att giva utrymme åt konstnärlig fantasi och konstnärligt skapande. Jag hänvisar härom till min skrift *Fotografisk bild som alster av konst och vetenskap* (1953). Den radikala omvandling av fotografien som under denna tid ägt rum har fört med sig, att man numera är enig om — på denna punkt råder inom kommittén ingen meningsskiljaktighet — att de s. k. konstnärliga fotografierna falla in under »det mera vidsträckta konstverksbegrepp, som numera är vedertaget inom upphovsmannarätten». Fotografien har med andra ord under de fyrtio åren utvecklats till en ny konststart inom den bildande konstens ram; den har t. o. m. blivit kallad »vår tids stora folkkonst» (Gotthard Johansson).

Detta förhållande kan enligt min uppfattning icke undgå att få konsekvenser också för tolkningen av gällande rätt. Vår lag om rätt till verk av bildande konst innehåller — i motsats till 1 § lagen om rätt till litterära och musikaliska verk, som uppräknar de olika skyddade objekten — i sin 1 § en s. k. generalklausul, som omfattar »verk av bildande konst» överhuvud, vare sig de tagit sig uttryck i den ena eller andra formen. Meningen med en dylik generell regel är att därunder infånga nya konstarter, allteftersom de framträda, och paragrafen bör i överensstämmelse härmed tolkas så, att den automatiskt innefattar varje nytillkommen form av bildande konst. Då blir frågan: är man med hänsyn härtill icke berättigad att under generalklausulen inbegripa även den konstnärliga fotografien?

Vad som talar häremot är, att motiven till vår samtidigt med konstverks-

lagen utfärdade fotografilagstiftning klart utsäga, att fotografisk bild icke har naturen av konstverk. Fasthåller man härvid, skulle *varje* fotografisk bild falla utanför konstverkslagen. Men så långt har man icke gått. Den härskande meningen är att, när genom retuschering eller jämförliga manuell ingripanden åstadkommits en bild som återgiver fotografens subjektiva syn på verkligheten, bilden trots sin obestriddliga egenskap av fotografisk bild likväl är att hänföra under konstverkslagen. När man en gång tagit detta steg, alltså medgivit att en fotografisk bild kan utgöra konstverk och på denna punkt desavuerat motiven, synas starka skäl tala för att på samma sätt behandla konstnärliga fotografier överhuvud, huruledes de än åstadkommits. Ett konstnärligt fotografi av både ena och andra slaget var ju en för motivskrivaren okänd realitet; den är en nyskapelse av senare datum som, då motiven tala om »fotografisk bild», fördenskull faller utanför detta begrepp. Valet mellan en tillämpning av konstverkslagens generalklausul även på fotografiska konstverk och deras uteslutande från konstverksskydd på grund av motivens uttalande sammanhänger ju med vilken ståndpunkt, som man principiellt intager till frågan om subjektiv och objektiv lagtolkningsmetod och bundenhet av motivuttalanden överhuvud. En ganska fri inställning härvidlag har rättspraxis visat på ett annat område av immaterialrätten, rätten till kännetecken. Även den som ansluter sig till en annan tolkning än den här förfäktade måste räkna med att den motsatta uppfattningen har ett starkt stöd i konstverkslagens generalklausul och på denna grund för varje fall är en öppen fråga. Detta synes mig icke böra lämnas obeaktat vid bedömandet av om de konstnärliga fotografierna skola ställas utanför upphovsmannarätten.

Den av mig förordade lydelsen av förslagets 10 § kan jag därför icke betrakta såsom någon ändring av vår nuvarande rätt utan blott som ett fastslående utav vad som får anses gälla redan enligt konstverkslagen; det är ju enbart denna lag och icke vår fotografilagstiftning, som ifrågavarande spörsmål berör.

I detta sammanhang bör även erinras om att redan enligt vår nu gällande lagstiftning rörliga fotografiska bilder kunna åtnjuta skydd både enligt lagen om rätt till litterära och musikaliska verk och enligt lagen om rätt till fotografiska bilder.

I det nu framlagda förslagets motiv uttalas att, därest upphovsmannarätt tillerkännes fotografiska verk, starka skäl tala för en kortare skyddstid än den auktorrättsliga för sådana fotografier, som »med tiden få värde ur historiska, biografiska eller liknande synpunkter». Men här måste man skilja mellan å ena sidan vad som ur dessa synpunkter har intresse, nämligen den faktiska verkligheten, och å andra sidan verkligheten sådan den ter sig för ett konstnärsoöga. Till en bild av senare slaget — såsom färska exempel härpå hänvisar jag till Leif Eliaesons »Bild av Göteborg» (se även Gösta Nordins »Högvinter i Nordingrå») i Svenska turistföreningens tid-

skrift nr 1 1956 och Rolf Winquists porträtt av Albin Johansson i Vi nr 6 1956 — bör konstnären äga samma rätt, vare sig bilden tillkommit såsom fotografi eller annorledes. Även i övrigt kan man vara tveksam, i vad mån specialföreskrifter äro erforderliga för de fotografiska verken, vilket måste bero av om de böra anses förete närmare släktskap med konstverk än med vanlig fotografisk bild.

När man vill utesluta den nya konstarten från upphovsmannarätt, synes mig detta fördenskull vara ett steg bakåt. Huvudskälet för ett sådant avsteg från förslagets ledande principer är svårigheten att draga en gräns mellan det jämförelsevis ringa antalet fotografiska bilder, som kunna sägas ha naturen av auktorverk, och den stora mängden vanliga fotografier som sakna denna karaktär. Emellertid är upprätthållandet av den allmänna regeln om skydd för konstnärligt skapande i vilken form det än framträder så viktigt, att man i fråga om fotografiskyddet, liksom tidigare då upphovsmannarätten utsträcktes till nya konstarter (konsthandverket och konstindustrien), måste taga olägenheten att lägga dylika — låt vara vanskliga — avgöranden på domstolarna, till vilkas hjälp ju ock kvalificerade sakkunniga stå till förfogande. Alldeles likartade problem ha domstolarna redan tidigare upprepade gånger måst lösa, då de ställts inför sådana frågor som exempelvis huruvida ett orreforsglas eller en stålrörsstol vore att anse som alster av konsthandverk eller konstindustri. Även om någon i ett eller annat av dessa fall förmenat, att ett domstolsbeslut bort gå i en annan riktning än som skett, faller det ingen in att av denna grund vilja utesluta konsthandverket och konstindustrien från upphovsmannarätt. På samma sätt bör man resonera även i fråga om de konstnärliga fotografierna. Förslagets egen ställning till rörliga fotografiska bilder pekar i samma riktning, i det man också beträffande bildserie, allteftersom den är eller icke är auktorverk, måste draga en gräns, analog med den mellan konstnärliga och icke konstnärliga fotografier.

Den föreslagna utsträckningen av skyddstiden för de vanliga fotografierna till tjugufem år lär ock bidra till att de fall, då frågan om upphovsmannarätt till ett konstnärligt fotografi ställes på sin spets, nedbringas i antal. Genom tjugufemårsregeln har ju den kritiska tidpunkten, då ett auktorskydd erhåller praktisk betydelse, framflyttats så långt, att det kan antagas under denna tid ha försiggått en utkristallisering av de fotografiska bilder, som genom sin konstnärliga halt alltjämt ha kvar sin aktualitet.

Det stannar emellertid icke vid detta: att en uteslutning av de konstnärliga fotografierna från upphovsmannarätt utgör ett klart avsteg från förslagets ledande principer och på samma gång strider mot den grundläggande rättsregeln, att lika skall behandlas lika. Motsvarande som om de konstnärliga gäller nämligen även om de vetenskapliga fotografierna. Utestänger man även dessa från upphovsmannarätt, når man ett otillfredsställande resultat i fråga om skyddet för vetenskapliga verk. Detta skydd omfattar

principiellt den vetenskapliga texten och därtill hörande bildmaterial av beskrivande art. Enligt lagförslaget skulle emellertid de fotografiska bilderna ställas utanför. Något reellt skäl att behandla dessa bilder olika mot övriga enligt 1 § andra stycket skyddade verk: »karta, så ock teckning och grafiskt eller plastiskt verk av beskrivande art» finns icke. I fråga om de beskrivande bilderna erfordras nämligen ej, som vid de konstnärliga fotografierna, någon gränsdragning mellan bilder av högre och lägre valör, ty bildmaterialet behöver icke i och för sig vara av vetenskaplig art; det är tillräckligt att det är »beskrivande».

Uteslutningen av de fotografiska bilderna från 1 § andra stycket kan i vissa fall äventyra upphovsmannarätten till själva det vetenskapliga verket. Även det motsatta läget mot det nyss berörda låter sig väl tänkas — och torde stundom praktiseras — nämligen att det väsentliga i en vetenskaplig studie, t. ex. av astronomisk eller biologisk art, framlägges i form av fotografier, vilka då ha vetenskaplig karaktär, och att texten blott utgör en beskrivande kommentar till dessa. Ett kortvarigare skydd för fotografier än för vetenskaplig text skulle i sådana fall kunna tänkas möjliggöra intrång i den vetenskapliga författarrätten. En analog situation kunde, om rättsskyddet för bild skulle upphöra tidigare än för text, tänkas uppkomma även på det konstnärliga området i fråga om sådan vetenskaplig framställning, vars huvudtanke lägges fram i en fotografisk serie av konstverk med därtill sig anslutande, blott beskrivande text.

En viktig synpunkt, som jag till sist vill understryka, har avseende på den eftersträfvade nordiska enheten. Den lydelse av förslagets 10 §, som här förordats, överensstämmer helt med ett norskt förslag, som framlades den 26 februari 1954 av høyesterettsdommer Alten och lydde sålunda: »Rettsvern efter lovene om mønstre og fotografiske bilder utelukker ikke opphavsrett». Norges nya representanter vid det nordiska auktorrättsmötet i Stockholm 1955 gingo dock en annan väg, i det man stannade vid att i anslutning till gällande norsk rätt beräkna skyddstidens längd med utgångspunkt från fotografens död i stället för från tiden för bildens framställande. Krav på att skyddstiden skulle beräknas på detta sätt hade framställts av Sejersted Selmer (Tidsskrift for Rettsvitenskap 1955 s. 112), som även uttalade att, om det ursprungliga förslaget genomfördes, det skulle bli »et sterkt behov for ytterligere vern for de fotografiske kunstverk», men att, om det norska systemet med skyddstid räknad från fotografens död bleve accepterat, det finge »vesentlig akademisk betydning om vi kaller fotografier for kunstverk eller ikke». Mot detta sätt att tillgodose skyddsbehovet för de konstnärliga fotografierna har från svensk sida framförts den invändningen, att skyddstiden därigenom syntes bli alltför lång för de icke konstnärliga fotografierna; man komme på så vis den fransk-engelska ståndpunkten nära.

Emellertid hade Norge genom detta steg för att tillgodose både de konstnärliga och de vanliga fotografierna brutit den nordiska enheten. Den nya

norska ståndpunkten fixerades också så sent, att det icke blev tid för realdiskussion i syfte att få fram en ny samlande linje. Ett försök i sådan riktning gjordes emellertid från finsk sida. Finsk rätt intager redan nu en mellanställning genom att giva upphovsmannarätt åt fotografisk bildserie, och de finska representanterna förklarade sig beredda att taga steget fullt ut och ansluta sig till det altenska förslaget, under förutsättning att detta vunno nordisk enhet. Vad Danmark beträffar torde dess nya representanter vid Stockholmsmötet icke ha varit i tillfälle att ompröva frågan. Det vore under sådana förhållanden, när både den norska och finska inställningen tenderar mot ett ökat skydd för fotografisk konst, skada, om man på en så viktig punkt underlåte nya ansträngningar att på någon av dessa vägar söka uppnå nordisk enhet.

2. Den ytterligare erinran i fråga om lagförslagets avfattning, som jag har att göra, avser icke någon ändring i sak utan rör blott sättet för beskrivandet av upphovsmannens ensamrätt att förfoga över exemplar av sitt verk. Såsom jag i en uppsats i Tidsskrift for Rettsvitenskap 1955 s. 127 ff. närmare utvecklat, ställes lagstiftaren vid denna frågas lösande inför valet att *antingen* tillerkänna upphovsmannen en *allmän* s. k. exemplarrätt — med försteg framför de enskildas äganderätt till sina exemplar — och att därefter genom en rad undantagsbestämmelser till förmån för exemplarägaren inskränka den blott teoretiska allmänrätten till ett minimum *eller* att låta upphovsmannens allmänna ensamrätt omfatta allenast befogenhet att mångfaldiga och offentligen framföra verket samt därtill lägga de jämförelsevis få enstaka befogenheter att förfoga över exemplar, vilka böra förbehållas upphovsmannen; framför allt kommer härvid i betraktande rätten till offentlig utlåning och uthyrning, där icke sådan rätt i annan ordning — exempelvis som vår biblioteksavgift genom statsanslag — blir tillgodosedd.

Förslaget har gått den förra vägen och givit upphovsmannen ensamrätt att förfoga över exemplar av verket, då sådant »utbjudes till försäljning, uthyrning eller utlåning eller eljest sprides till allmänheten eller visas offentligt» (2 § tredje stycket), och sedermera har man i anslutning till denna »principiella» huvudregel närmare preciserat de många undantagen härifrån.

För min del har jag trott, att den andra metoden — att i lagtexten fastslå allenast de få befogenheter av denna natur, som bör förbehållas upphovsmannen — skulle göra lagtexten mera lättförståelig, då den komme att utgå från ett betraktelsesätt, vilket bättre stode i överensstämmelse med gängse rättsuppfattning än den »principiella» ensamrätt, som lagförslaget i 2 § fastslår och som, även med den motivering varmed man sökt underbygga den, för mig framstår såsom en teoretiskt sett icke tillfyllest motiverad konstruktion, baserad på alltför knappt verklighetsunderlag.

Särskilt yttrande av regeringsrådet Hedfeldt

Enligt min mening borde 54 § andra stycket i förslaget till lag om upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk, liksom även 15 § andra stycket i förslaget till lag om rätt till fotografisk bild, ha haft följande lydelse:

Sker det uppsåtligen eller av oaktsamhet, *må vederlaget efter ty prövas skäligt höjas till det dubbla och* vare den brottslige jämväl pliktig ersätta målsäganden för annan förlust än uteblivet vederlag, så ock för lidande eller annat förfång som orsakats genom brottet.

I anslutning härtill anser jag, att motiven till förstnämnda lagrum fr. o. m. det stycke på sid. 429 som börjar »I enlighet — — —» t. o. m. det stycke på sid. 430 som slutar »— — — skäligt belopp.» borde ha erhållit följande lydelse:

Till en början skall här behandlas det ordinära fallet av intrång i upphovsmannarätten, som består i att verket utnyttjas i strid mot lagen, t. ex. mångfaldigas eller framföres offentligt. I sådant fall bör först ersättas den direkta ekonomiska skadan eller förlusten, vidare eventuell indirekt ekonomisk skada, t. ex. nedgång i försäljning av ordinarie upplagor, uteblivna beställningar, förlorad möjlighet att placera verket på ett särskilt vinstgivande sätt o. s. v., och slutligen eventuell ideell skada, d. v. s. målsägandens personliga lidande och obehag, exempelvis av att verket förvanskats eller blivit använt i förnedrande sammanhang.

Vad angår ersättning för direkt ekonomisk skada — det praktiskt viktigaste i sammanhanget — torde denna vid olovligt utnyttjande i allmänhet uppgå till det belopp, som kan antagas ha utgått som honorar, om medgivande inhämtats i vanlig ordning. Detta belopp lär i regel kunna beräknas med ledning av gängse tariffer, kollektiva överenskommelser o. s. v.

Emellertid kan det ifrågasättas, om en på detta sätt bestämd ersättning för den direkta ekonomiska skadan är tillräcklig och skälig. Vare sig man ser saken från målsägandens synpunkt eller man undersöker vad som kan anses utgöra en effektiv och skälig sanktion, riktad mot den felande, förefaller det orimligt att påföljden i denna del skulle stanna vid utgivande av det belopp, som under alla förhållanden skulle ha utgått. Om — för att taga ett ordinärt fall utan komplikationer — ingen indirekt eller ideell skada kan påvisas, skulle den felande i skadeståndshänseende icke riskera någonting genom att förfara olagligt.

Ur målsägandens synpunkt framstår ett skadestånd överstigande beloppet för gängse honorar som väl motiverat. Ett obehörigt utnyttjande och därav föranlett ingripande nödvändiggör en aktivitet från hans sida, som av flertalet rättsägare på detta område uppfattas som ett stort personligt obehag och verkar störande på deras produktiva verksamhet. Obehaget kan dock knappast sägas vara av den art, att särskilt skadestånd såsom för ideell skada bör utgå därför, och även inverkan på vederbörandes arbetsro kan vara alltför obestämd som underlag för en skadeståndsberäkning. Ej heller kan man här tala om rättegångskostnader i egentlig mening. Även ur en annan synpunkt kan ett förhöjt skadestånd motiveras, nämligen som ett slags riskpremie. Det måste befaras, att åtskilliga fall av obehörigt utnyttjande bli opåtalade, varigenom målsägandena göra förluster och de felande göra obehöriga vinster, och det är rimligt att de fall, som bli uppläckta, drabba de felande och soulagera målsägandena med större belopp än ordinarie honorar.

Ser man samma fråga från den brottsliga synpunkt, är det framför allt riskpremietanken som framträder. Uppsåtliga intrång i upphovsmannarätt torde vara sällsynta; de praktiskt viktigaste fallen lära vara sådana, där man i ett stort och brådskande företag, såsom utgivning av en stor tidning, inspelning av en film eller liknande, icke ger sig tid att närmare undersöka rättsförhållandet utan medvetet tager risken av ett skadeståndskrav i efterhand. För en affärsmässigt arbetande företagare — vars dagliga gärning till stor del består i att taga risker av olika slag och beräkna deras ekonomiska räckvidd — ligger en sådan utväg nära till hands. Men utan tvivel skulle det för en sådan företagare te sig lika överraskande som för hans motpart stötande, om det visade sig att han i själva verket icke riskerat något alls, utan i skadestånd utginge endast vad han under alla förhållanden haft att betala vid en lojal uppgörelse.

Det kan invändas, att den felande dessutom riskerar straff och eventuellt förverkande. Emellertid torde inom olika områden av immaterialrätten erfarenheten visa, att straffet har underordnad betydelse som sanktion och att utformningen av skadeståndsreglerna är det viktigaste i detta sammanhang. Både målsäganden och den tilltalade ha i allmänhet en önskan att göra upp i godo, och om målsäganden därvid får skadestånd med det belopp som kan väntas bli utdömt, har han intet intresse att driva saken till rättegång.

Mot denna bakgrund bör man se det från upphovsmännens sida ofta framförda klagomålet, att skadestånd i hithörande mål utmätas alltför knapp. Det har ansetts påkallat att till avhjälpande härav föreslå en särskild konstruktion av skadeståndet i fall av obehörigt utnyttjande, enligt följande regel. »I botten» av skadeståndet lägges ett grundbelopp, avsett att utgöra ersättning för den viktigaste direkta ekonomiska skadan och att träda i stället för honorar, beräknat enligt gängse grunder. Detta grundbelopp benämnes lämpligen *vederlag* och bestämmes av rätten med hänsyn till om-

ständigheterna inom en skala, vars minimum är gängse honorar och maximum dubbla detta belopp.

Det hittills sagda har avsett möjligheten att döma ut högre skadestånd än gängse honorar. Ätminstone teoretiskt kan man tänka sig även det fallet, att ett skadestånd bestämt enligt vanliga regler blir *mindre* än detta belopp, nämligen där upphovsmannen visserligen gått miste om honorar, men å andra sidan haft nytta av saken därigenom att verket blivit känt och efterfrågat. Emellertid lär det vara svårt att visa, att icke samma verkan skulle ha inträtt vid ett lagligt utnyttjande, och under alla förhållanden bör enligt kommitténs mening skadestånd för olovligt utnyttjande utgå med minst sedvanligt honorar. Även denna verkan får en sådan konstruktion av skadeståndsregeln som nyss angavs.

Med denna regel skulle sålunda skadeståndets minimum alltid vara gängse honorar. Därtill skulle rätten kunna lägga en förhöjning på högst samma belopp, och därutöver skulle i förekommande fall kunna utdömas skadestånd för annan direkt ekonomisk skada än det uteblivna honoraret, för indirekt ekonomisk skada och för ideell skada.

I Köpenhamnsutkastet hade kommittén avsett att tillgodose den här berörda synpunkten på ett annat sätt, nämligen så att den felande skulle vara skyldig att till målsäganden avstå större eller mindre del av den vinst, som uppkommit av det klandrade företaget. Av skäl, som utvecklas i det följande, har kommittén emellertid frångått denna tanke, och vid sådant förhållande har det ansetts påkallat att på annat sätt tillgodose kravet på en skadeståndsregel, som bättre motsvarar såväl ersättnings- som sanktionsbehovet.

Bestämmelser av nu angivet innehåll ha upptagits i första och andra styckena av förevarande paragraf, varvid — såsom i det följande skall utvecklas — första stycket får betydelse även med avseende å förfaranden i god tro.

Hittills har endast behandlats sådant intrång, som bestått i att verket utnyttjats i strid mot lagen. Även andra former av intrång kunna vålla målsäganden ekonomisk eller ideell skada. Som exempel kunna nämnas förfaranden, som innebära kränkning av upphovsmannens rätt enligt 3 §. För dessa fall bör bibehållas en allmän skadeståndsregel av samma slag som den för närvarande gällande; ett stadgande i denna riktning har upptagits i tredje stycket.

Även med den nu förordade konstruktionen av skadeståndsregeln om olovligt utnyttjande är det — i anledning av klagomålen om alltför låga skadestånd — skäl att understryka angelägenheten av att utdömda skadestånd väl täcka uppkommande skador av både ekonomisk och ideell art. Det ligger även i ämnets natur, att det ofta är svårt att förebringa bevisning om skadans storlek och att domstolarna därför ej sällan få anledning att med stöd av 35 kap. 5 § rättegångsbalken uppskatta skadan till skäligt belopp.

Särskilda yttranden

Så långt mitt förslag till annan lydelse av motiven. Då detta framlades inom kommittén, innebar det ett sammanhängande system för att bestämma skadeståndet i fall av culpa eller dolus:

- 1) I botten skulle ligga vederlaget, d. v. s. gängse honorar.
- 2) Därutöver skulle beräknas ett tilläggsskadestånd för oaktsamheten eller uppsåtet i förfarandet, högst uppgående till vederlagets belopp.
- 3) Om därutöver uppkommit ideell skada eller indirekt skada, skulle den ersättas särskilt.

Om man, som majoriteten, av detta slopar 2) men behåller 1) och 3), brytes det logiska sammanhanget i denna metod att beräkna skadeståndet. Då vore det bättre att behålla den nuvarande ordningen, där domstolen har större frihet att, utan en dylik analys av skadeståndets beståndsdelar, direkt bestämma en skälig slutsumma. Jag befarar, att med majoritetens lösning resultatet för upphovsmännen kan bli sämre än det nuvarande.

Bernkonventionen

för skydd av litterära och konstnärliga verk

I bilagan ha intagits de franska texterna av 1928 års och 1948 års reviderade konventioner, jämte svensk översättning. Översättningen av den förra texten är hämtad från Sveriges överenskommelser med främmande makter 1931 s. 157 ff. I översättningen av den senare texten ha de år 1948 genomförda ändringarna markerats genom kursivering; de från 1928 års text kvarstående partierna ha reviderats.

Convention de Berne

pour la Protection des

Œuvres littéraires et artistiques

signée le 9 septembre 1886, complétée à Paris le 4 mai 1896, révisée à Berlin le 13 novembre 1908, complétée à Berne le 20 mars 1914, révisée à Rome le 2 juin 1928 et révisée à Bruxelles le 26 juin 1948

Article premier.

Les Pays auxquels s'applique la présente Convention sont constitués à l'état d'Union pour la protection des droits des auteurs sur leurs œuvres littéraires et artistiques.

Article 2.

(1) Les termes «œuvres littéraires et artistiques» comprennent toutes les productions du domaine littéraire, scientifique et artistique, quel qu'en soit le mode ou la forme d'expression, telles que: les livres, brochures et autres écrits; les conférences, allocutions, sermons et autres œuvres de même nature; les œuvres dramatiques ou dramatico-musicales; les œuvres chorégraphiques et les pantomimes, dont la mise en scène est fixée par écrit ou autrement; les compositions musicales avec ou sans paroles; les œuvres cinématographiques et celles obtenues par un pro-

Bernkonventionen

för skydd av

litterära och konstnärliga verk

av den 9 september 1886, kompletterad i Paris den 4 maj 1896, reviderad i Berlin den 13 november 1908, kompletterad i Bern den 20 mars 1914, reviderad i Rom den 2 juni 1928 och reviderad i Bryssel den 26 juni 1948

Artikel 1.

De länder, för vilka förevarande konvention gäller, bilda en union för skydd av upphovsmäns rättigheter med avseende å deras litterära och konstnärliga verk.

Artikel 2.

1. Uttrycket »litterära och konstnärliga verk» innefattar alla till det litterära, vetenskapliga och konstnärliga området hörande alster, oavsett på vilket sätt och i vilken form de kommit till uttryck, såsom: böcker, broschyrer och andra skrifter; föredrag, tal, predikningar och andra verk av samma art; dramatiska eller musikaliskt-dramatiska verk; koreografiska verk och pantomimer, vilkas iscensättning är fastställd i skrift eller annorledes; musikaliska kompositioner med eller utan ord; *kinematografiska verk samt verk tillkomna genom något med kine-*

Convention de Berne

pour la Protection des

Œuvres littéraires et artistiques

signée le 9 septembre 1886, complétée à Paris le 4 mai 1896, révisée à Berlin le 13 novembre 1908, complétée à Berne le 20 mars 1914 et révisée à Rome le 2 juin 1928

Article premier.

Les Pays auxquels s'applique la présente Convention sont constitués à l'état d'Union pour la protection des droits des auteurs sur leurs œuvres littéraires et artistiques.

Article 2.

(1) Les termes »œuvres littéraires et artistiques» comprennent toutes les productions du domaine littéraire, scientifique et artistique, quel qu'en soit le mode ou la forme d'expression, telles que: les livres, brochures et autres écrits; les conférences, allocutions, sermons et autres œuvres de même nature; les œuvres dramatiques ou dramatico-musicales, les œuvres chorégraphiques et les pantomimes, dont la mise en scène est fixée par écrit ou autrement; les compositions musicales avec ou sans paroles; les œuvres de dessin, de peinture, d'architecture, de sculpture,

Bernkonventionen

för skydd av

litterära och konstnärliga verk

av den 9 september 1886, kompletterad i Paris den 4 maj 1896, reviderad i Berlin den 13 november 1908, kompletterad i Bern den 20 mars 1914 och reviderad i Rom den 2 juni 1928

Artikel 1.

De länder, för vilka förevarande konvention gäller, bilda en union för skydd av författares och konstnärers rättigheter med avseende å sina litterära och konstnärliga verk.

Artikel 2.

1. Orden »litterära och konstnärliga verk» omfatta alla till det litterära, vetenskapliga och konstnärliga området hörande alster, oavsett den litteratur- eller konststart eller den form, vari de kommit till uttryck, såsom: böcker, broschyrer och andra skrifter; föreläsningar, tal, predikningar och andra verk av samma natur; dramatiska eller dramatiskt-musikaliska verk, koreografiska verk och pantomimer, vilkas iscensättning är fastställd genom skrift eller annorledes; musikaliska kompositioner med eller utan ord; verk av teckning, målarkonst, byggnadskonst,

cédé analogue à la cinématographie; les œuvres de dessin, de peinture, d'architecture, de sculpture, de gravure, de lithographie; les œuvres photographiques et celles obtenues par un procédé analogue à la photographie; les œuvres des arts appliqués; les illustrations, les cartes géographiques; les plans, croquis et ouvrages plastiques relatifs à la géographie, à la topographie, à l'architecture ou aux sciences.

(2) Sont protégés comme des œuvres originales, sans préjudice des droits de l'auteur de l'œuvre originale, les traductions, adaptations, arrangements de musique et autres transformations d'une œuvre littéraire ou artistique. Il est toutefois réservé aux législations des Pays de l'Union de déterminer la protection à accorder aux traductions des textes officiels d'ordre législatif, administratif et judiciaire.

(3) Les recueils d'œuvres littéraires ou artistiques tels que les encyclopédies et anthologies qui, par le choix ou la disposition des matières, constituent des créations intellectuelles sont protégés comme telles, sans préjudice des droits des auteurs sur chacune des œuvres qui font partie de ces recueils.

(4) Les œuvres mentionnées ci-dessus jouissent de la protection dans tous les Pays de l'Union. Cette protection s'exerce au profit de l'auteur et de ses ayants droit.

(5) Il est réservé aux législations des Pays de l'Union de régler le champ d'application des lois concernant les œuvres des arts appliqués et les dessins et modèles industriels,

matografi jämförligt förfarande; verk av teckning, målarkonst, byggnadskonst, bildhuggarkonst, gravyr eller litografi; fotografiska verk samt verk tillkomna genom något med fotografi jämförligt förfarande; verk av nyttokonst; illustrationer, geografiska kartor; planritningar, skisser och plastiska verk som hänföra sig till geografien, topografien, byggnadskonsten eller vetenskapen.

2. Lika med originalverk skyddas översättningar, bearbetningar, musikarrangemang och annat slags omformning av litterära eller konstnärliga verk, allt utan att detta inskränker den rätt som tillkommer originalverkets upphovsman. *Det är dock förbehållet unionsländernas lagstiftning att bestämma vilket skydd som skall tillkomma översättningar av officiella texter av rättslig eller administrativ art.*

3. *Samlingar av litterära eller konstnärliga verk, såsom uppslagsböcker och antologier, vilka med hänsyn till urvalet och dispositionen av innehållet utgöra intellektuella skapelser, skyddas såsom sådana, utan att detta inskränker den rätt som tillkommer upphovsmännen till de i samlingarna ingående verken.*

4. *Här ovan nämnda verk åtnjuta skydd i alla unionsländer. Skyddet gäller till förmån för verkets upphovsman och hans rättsinnehavare.*

5. *Det är förbehållet unionsländernas lagstiftning att bestämma i vilken omfattning deras lagar skola tillämpas på verk av nyttokonst samt industriella mönster och modeller,*

de gravure et de lithographie; les illustrations, les cartes géographiques; les plans, croquis et ouvrages plastiques, relatifs à la géographie, à la topographie, à l'architecture ou aux sciences.

bildhuggarkonst, gravyr och litografi; illustrationer, geografiska kartor; planritningar, skisser och plastiska verk, som hänföra sig till geografien, topografien, byggnadskonsten eller vetenskaperna.

(2) Sont protégés comme des ouvrages originaux, sans préjudice des droits de l'auteur de l'œuvre originale, les traductions, adaptations, arrangements de musique et autres reproductions transformées d'une œuvre littéraire ou artistique, ainsi que les recueils de différentes œuvres.

2. Lika med originalverk skyddas översättningar, bearbetningar, musikarrangemang och annat slags omformning av ett litterärt eller konstnärligt verk, så ock samlingar av olika verk, oförkränkt dock den rätt, som må tillkomma originalverkets upphovsman.

(3) Les Pays de l'Union sont tenus d'assurer la protection des œuvres mentionnées ci-dessus.

3. Unionsländerna äro förpliktade att bereda skydd för de här ovan omnämnda verk.

(4) Les œuvres d'art appliqué à l'industrie sont protégées autant que permet de le faire la législation intérieure de chaque Pays.

4. Verk av konst, tillämpad å industrien, skyddas i den mån varje lands inre lagstiftning sådant tillåter.

ainsi que les conditions de protection de ces œuvres, dessins et modèles. Pour les œuvres protégées uniquement comme dessins et modèles dans le Pays d'origine, il ne peut être réclamé dans les autres Pays de l'Union que la protection accordée aux dessins et modèles dans ces Pays.

Article 2 bis.

(1) Est réservée aux législations des Pays de l'Union la faculté d'exclure partiellement ou totalement de la protection prévue à l'article précédent les discours politiques et les discours prononcés dans les débats judiciaires.

(2) Est réservée également aux législations des Pays de l'Union la faculté de statuer sur les conditions dans lesquelles les conférences, allocutions, sermons et autres œuvres de même nature pourront être reproduits par la presse.

(3) Toutefois, l'auteur seul aura le droit de réunir en recueil ses œuvres mentionnées aux alinéas précédents.

(Article 3 supprimé.)

Article 4.

(1) Les auteurs ressortissant à l'un des Pays de l'Union jouissent dans les Pays autres que le Pays

så ock under vilka villkor dylika verk, mönster och modeller skola skyddas. För verk, vilka i hemlandet skyddas endast såsom mönster eller modeller, kan i övriga unionsländer krävas endast sådant skydd som i dessa länder tillerkännes mönster och modeller.

Artikel 2 bis.

1. Det är förbehållet *unionsländernas lagstiftning* att från det skydd, som avses i föregående artikel, helt eller delvis utesluta politiska tal samt anföranden inför rätta.

2. Det är likaledes förbehållet *unionsländernas lagstiftning* att bestämma de villkor, under vilka det skall vara tillåtet för pressen att återgiva föredrag, tal, predikningar och andra verk av samma art.

3. Upphovsmannen har likväl ensam rätt att föranstalta om samlingar av *sådana verk, som avses i de båda föregående styckena.*

(Artikel 3 upphävd.)

Artikel 4.

1. Upphovsmän, som tillhöra något av unionens länder, åtnjuta i alla unionsländer utom verkets hemland

Article 2 bis.

(1) Est réservée à la législation intérieure de chaque Pays de l'Union la faculté d'exclure partiellement ou totalement de la protection prévue à l'article précédent les discours politiques et les discours prononcés dans les débats judiciaires.

(2) Est réservée également à la législation intérieure de chaque Pays de l'Union la faculté de statuer sur les conditions dans lesquelles les conférences, allocutions, sermons et autres œuvres de même nature pourront être reproduits par la presse. Toutefois, l'auteur seul aura le droit de réunir lesdites œuvres en recueil.

Article 3.

La présente Convention s'applique aux œuvres photographiques et aux œuvres obtenues par un procédé analogue à la photographie. Les Pays de l'Union sont tenus d'en assurer la protection.

Article 4.

(1) Les auteurs ressortissant à l'un des Pays de l'Union jouissent, dans les Pays autres que le Pays

Artikel 2 bis.

1. Varje unionslands inre lagstiftning förbehålles befogenhet att från det i föregående artikel avsedda skydd helt eller delvis utesluta politiska tal samt anföranden inför rätta.

2. Likaledes förbehålles varje unionslands inre lagstiftning befogenhet att bestämma de villkor, under vilka föreläsningar, tal, predikningar och andra verk av samma natur kunna återgivas av pressen. Dock tillkommer författaren ensam rätten att föranstalta samlingar av sådana verk.

Artikel 3.

Denna konvention är tillämplig å fotografiska verk samt å verk, framställda genom ett fotografi liknande förfarande. Unionsländerna äro förpliktade att bereda skydd för nämnda verk.

Artikel 4.

1. Författare och konstnärer, som tillhöra något av unionens länder, skola i alla unionsländer med un-

d'origine de l'œuvre, pour leurs œuvres, soit non publiées, soit publiées pour la première fois dans un Pays de l'Union, des droits que les lois respectives accordent actuellement ou accorderont par la suite aux nationaux, ainsi que des droits spécialement accordés par la présente Convention.

(2) La jouissance et l'exercice de ces droits ne sont subordonnés à aucune formalité; cette jouissance et cet exercice sont indépendants de l'existence de la protection dans le Pays d'origine de l'œuvre. Par suite, en dehors des stipulations de la présente Convention, l'étendue de la protection ainsi que les moyens de recours garantis à l'auteur pour sauvegarder ses droits se règlent exclusivement d'après la législation du Pays où la protection est réclamée.

(3) Est considéré comme Pays d'origine de l'œuvre: pour les œuvres publiées, celui de la première publication, même s'il s'agit d'œuvres publiées simultanément dans plusieurs Pays de l'Union qui admettent la même durée de protection; s'il s'agit d'œuvres publiées simultanément dans plusieurs Pays de l'Union admettant des durées de protection différentes, celui d'entre eux dont la législation accorde la durée de protection la moins longue; pour les œuvres publiées simultanément dans un Pays étranger à l'Union et dans un Pays de l'Union, c'est ce dernier Pays qui est exclusivement considéré comme Pays d'origine. Est

för sina verk, vare sig dessa icke offentliggjorts eller först offentliggjorts i ett unionsland, de rättigheter, som varje lands lagar för närvarande tillerkänna eller framdeles komma att tillerkänna landets egna medborgare, så ock de rättigheter, som särskilt äro bestämda genom denna konvention.

2. Rättigheterna åtnjutas och utövas utan att någon formalitet behöves iakttagas och oberoende av om skydd finnes i verkets hemland. Där annat ej stadgas i denna konvention, bestämmas följaktligen såväl skyddets omfång som de rättsliga medel, vilka stå ett verks upphovsman till buds för skydd av hans rättigheter, uteslutande efter lagstiftningen i det land där skyddet påkallas.

3. Såsom verkets hemland anses för offentliggjorda verk det land, där verket först offentliggjorts, *även då fråga är om verk, som offentliggjorts samtidigt i flera unionsländer med samma skyddstid*. Skedde offentliggörandet samtidigt i flera unionsländer *med olika skyddstid*, anses som hemland det som har den kortaste skyddstiden. För verk, som offentliggjorts samtidigt i ett land utanför unionen och i ett unionsland, anses uteslutande det sistnämnda som hemland. *Ett verk anses samtidigt offentliggjort i flera länder, då det utkommit i två eller flera länder inom trettio dagar efter dess första offentliggörande.*

d'origine de l'œuvre, pour leurs œuvres, soit non publiées, soit publiées pour la première fois dans un Pays de l'Union, des droits que les lois respectives accordent actuellement ou accorderont par la suite aux nationaux, ainsi que des droits spécialement accordés par la présente Convention.

(2) La jouissance et l'exercice de ces droits ne sont subordonnés à aucune formalité; cette jouissance et cet exercice sont indépendants de l'existence de la protection dans le Pays d'origine de l'œuvre. Par suite, en dehors des stipulations de la présente Convention, l'étendue de la protection, ainsi que les moyens de recours garantis à l'auteur pour sauvegarder ses droits, se règlent exclusivement d'après la législation du Pays où la protection est réclamée.

(3) Est considéré comme Pays d'origine de l'œuvre: pour les œuvres non publiées, celui auquel appartient l'auteur; pour les œuvres publiées, celui de la première publication; et pour les œuvres publiées simultanément dans plusieurs Pays de l'Union, celui d'entre eux dont la législation accorde la durée de protection la plus courte. Pour les œuvres publiées simultanément dans un Pays étranger à l'Union et dans un Pays de l'Union, c'est ce dernier Pays qui est exclusivement considéré comme Pays d'origine.

dantag av verkets hemland, för sina verk, vare sig dessa icke offentliggjorts eller för första gången offentliggjorts i ett unionsland, åtnjuta de rättigheter, som varje lands lagar för närvarande tillerkänna eller framdeles komma att tillerkänna landets egna medborgare, så ock de rättigheter, som särskilt äro bestämda genom denna konvention.

2. Åtnjutandet och utövningen av dessa rättigheter äro icke bundna vid någon formalitet; rättigheternas åtnjutande och utövning äro oberoende av den omständigheten, huruvida skydd äger rum i verkets hemland. Där annat ej stadgas i denna konvention, skola följaktligen så väl skyddets omfång som de rättsliga medel, vilka stå ett verks upphovsman till buds för skydd av de honom tillkommande rättigheter, bestämmas uteslutande efter lagstiftningen i det land, där skyddet påkallas.

3. Såsom verkets hemland anses: för icke offentliggjorda verk det land, verkets upphovsman tillhör, för offentliggjorda verk det land, där verket först offentliggjorts, och för verk, som offentliggjorts samtidigt i flera unionsländer, det bland dessa, enligt vars lagstiftning skyddstiden är kortast. För verk, som offentliggjorts samtidigt i ett land, som står utom unionen, och i ett unionsland, anses uteslutande det sistnämnda såsom hemland.

considérée comme publiée simultanément dans plusieurs Pays toute œuvre qui a paru dans deux ou plusieurs Pays dans les trente jours de sa première publication.

(4) Par «œuvres publiées» il faut, dans le sens des articles 4, 5 et 6, entendre les œuvres éditées, quel que soit le mode de fabrication des exemplaires, lesquels doivent être mis en quantité suffisante à la disposition du public. Ne constituent pas une publication la représentation d'une œuvre dramatique, dramatico-musicale ou cinématographique, l'exécution d'une œuvre musicale, la récitation publique d'une œuvre littéraire, la transmission ou la radiodiffusion des œuvres littéraires ou artistiques, l'exposition d'une œuvre d'art et la construction d'une œuvre d'architecture.

(5) Est considéré comme Pays d'origine, pour les œuvres non publiées, celui auquel appartient l'auteur. Toutefois, est considéré comme Pays d'origine, pour les œuvres d'architecture ou des arts graphiques et plastiques faisant corps avec un immeuble, le Pays de l'Union où ces œuvres ont été édifiées ou incorporées à une construction.

Article 5.

Les ressortissants de l'un des Pays de l'Union, qui publient pour la première fois leurs œuvres dans un autre Pays de l'Union, ont, dans ce dernier Pays, les mêmes droits que les auteurs nationaux.

4. Med »offentliggjorda verk» förstås i artiklarna 4, 5 och 6 verk som äro utgivna, oberoende av det sätt på vilket de särskilda exemplaren framställts; härvid förutsättes, att exemplar i tillräckligt antal gjorts tillgängliga för allmänheten. Uppförande av ett dramatiskt eller musikaliskt-dramatiskt verk, föreläsning av ett kinematografiskt verk, utförande av ett musikaliskt verk, offentlig uppläsning av ett litterärt verk, överföring eller utsändning i radio av ett litterärt eller konstnärligt verk, utställande av ett konstverk och utförande av ett byggnadsverk anses icke såsom offentliggörande.

5. Såsom hemland för icke offentliggjorda verk anses det land upphovsmannen tillhör. För byggnadsverk eller verk av grafisk och plastisk konst, som utgör del av en byggnad, anses dock som hemland det unionsland, där verket uppförts eller infogats i en byggnad.

Artikel 5.

Upphovsmän, som tillhöra ett av unionens länder och som först offentliggöra sina verk i ett annat unionsland, åtnjuta i sistnämnda land samma rättigheter som dess egna upphovsmän.

(4) Par »œuvres publiées» il faut, dans le sens de la présente Convention, entendre les œuvres éditées. La représentation d'une œuvre dramatique ou dramatico-musicale, l'exécution d'une œuvre musicale, l'exposition d'une œuvre d'art et la construction d'une œuvre d'architecture ne constituent pas une publication.

4. Med »offentliggjorda verk» förstås, i denna konvention, utgivna verk. Uppförandet av ett dramatiskt eller dramatiskt-musikaliskt verk, utförandet av ett musikaliskt verk, utställandet av ett konstverk, uppförandet av ett byggnadsverk betraktas icke såsom offentliggörande.

Article 5.

Les ressortissants de l'un des Pays de l'Union, qui publient pour la première fois leurs œuvres dans un autre Pays de l'Union, ont, dans ce dernier Pays, les mêmes droits que les auteurs nationaux.

Artikel 5.

De till ett av unionens länder hörande författare och konstnärer, vilka för första gången offentliggöra sina verk i ett annat unionsland, åtnjuta i sistnämnda land samma rättigheter som landets egna författare och konstnärer.

Article 6.

(1) Les auteurs ne ressortissant pas à l'un des Pays de l'Union, qui publient pour la première fois leurs œuvres dans l'un de ces Pays, jouissent, dans ce Pays, des mêmes droits que les auteurs nationaux, et dans les autres Pays de l'Union, des droits accordés par la présente Convention.

(2) Néanmoins, lorsqu'un Pays étranger à l'Union ne protège pas d'une manière suffisante les œuvres des auteurs qui sont ressortissants de l'un des Pays de l'Union, ce dernier Pays pourra restreindre la protection des œuvres dont les auteurs sont, au moment de la première publication de ces œuvres, ressortissants de l'autre Pays et ne sont pas domiciliés effectivement dans l'un des Pays de l'Union. Si le Pays de la première publication fait usage de cette faculté, les autres Pays de l'Union ne seront pas tenus d'accorder aux œuvres ainsi soumises à un traitement spécial une protection plus large que celle qui leur est accordée dans le Pays de la première publication.

(3) Aucune restriction, établie en vertu de l'alinéa précédent, ne devra porter préjudice aux droits qu'un auteur aura acquis sur une œuvre publiée dans un Pays de l'Union avant la mise à exécution de cette restriction.

(4) Les Pays de l'Union qui, en vertu du présent article, restreindront la protection des droits des auteurs,

Artikel 6.

1. Upphovsmän, som icke tillhöra något av unionens länder och som först offentliggöra sina verk i ett unionsland, åtnjuta i detta land samma rättigheter som dess egna upphovsmän samt i övriga unionsländer de rättigheter, som äro bestämda genom denna konvention.

2. Därest ett land utanför unionen icke på ett tillfredsställande sätt skyddar verk av upphovsmän tillhörande ett unionsland, äger *sistnämnda* land inskränka skyddet för sådana verk, vilkas upphovsmän vid tiden för verkens första offentliggörande tillhöra det förstnämnda landet och icke hava hemvist i något unionsland. *Om det land, där det första offentliggörandet ägt rum, gör bruk av denna rätt, äro övriga unionsländer icke pliktiga att åt verk, som sålunda behandlas på särskilt sätt, bereda ett längre gående skydd än det som verken erhålla i det land, där det första offentliggörandet ägde rum.*

3. Inskränkning i skyddet, som företages med stöd av föregående stycke, skall icke lända till minskning i de rättigheter, som en upphovsman förvärvat med avseende å ett verk, offentliggjort i ett unionsland innan inskränkningen trädde i kraft.

4. De unionsländer, som med stöd av denna artikel inskränka det upphovsmannarättsliga skyddet, skola

Article 6.

(1) Les auteurs ne ressortissant pas à l'un des Pays de l'Union, qui publient pour la première fois leurs œuvres dans l'un de ces Pays, jouissent, dans ce Pays, des mêmes droits que les auteurs nationaux, et dans les autres Pays de l'Union, des droits accordés par la présente Convention.

(2) Néanmoins, lorsqu'un Pays étranger à l'Union ne protège pas d'une manière suffisante les œuvres des auteurs qui sont ressortissants de l'un des Pays de l'Union, ce Pays pourra restreindre la protection des œuvres dont les auteurs sont, au moment de la première publication de ces œuvres, ressortissants de l'autre Pays et ne sont pas domiciliés effectivement dans l'un des Pays de l'Union.

(3) Aucune restriction, établie en vertu de l'alinéa précédent, ne devra porter préjudice aux droits qu'un auteur aura acquis sur une œuvre publiée dans un Pays de l'Union avant la mise à exécution de cette restriction.

(4) Les Pays de l'Union qui, en vertu du présent article, restreindront la protection des droits des auteurs,

Artikel 6.

1. Författare och konstnärer, vilka icke tillhöra något av unionens länder, men som för första gången offentliggöra sina verk i ett av dessa länder, njuta i detta land samma rättigheter som landets egna författare och konstnärer samt i de andra unionsländerna de rättigheter, som äro bestämda genom denna konvention.

2. Då ett land, som står utom unionen, underlåter att på ett tillfyllestgörande sätt skydda verk av författare och konstnärer, som tillhöra något av unionsländerna, äger detta sistnämnda land inskränka skyddet för verk, vilkas upphovsmän vid tiden för verkens första offentliggörande tillhöra det andra landet och icke hava fast hemvist i något av unionsländerna.

3. En inskränkning, som bestämts på grund av stadgandet i föregående stycke, skall icke lända till minskning i de rättigheter, som en författare eller konstnär förvärvat med avseende på ett verk, som i något av unionens länder offentliggjorts före nämnda inskränkings ikraftträdande.

4. De unionsländer, som på grund av denna artikel komma att inskränka skyddet för författares och konst-

le notifieront au Gouvernement de la Confédération suisse par une déclaration écrite où seront indiqués les Pays vis-à-vis desquels la protection est restreinte, de même que les restrictions auxquelles les droits des auteurs ressortissant à ces Pays sont soumis. Le Gouvernement de la Confédération suisse communiquera aussitôt le fait à tous les Pays de l'Union.

Article 6 bis.

(1) Indépendamment des droits patrimoniaux d'auteur, et même après la cession desdits droits, l'auteur conserve pendant toute sa vie le droit de revendiquer la paternité de l'œuvre et de s'opposer à toute déformation, mutilation ou autre modification de cette œuvre ou à toute autre atteinte à la même œuvre, préjudiciables à son honneur ou à sa réputation.

(2) Dans la mesure où la législation nationale des Pays de l'Union le permet, les droits reconnus à l'auteur en vertu de l'alinéa 1er ci-dessus sont, après sa mort, maintenus au moins jusqu'à l'extinction des droits patrimoniaux et exercés par les personnes ou institutions auxquelles cette législation donne qualité. Il est réservé aux législations nationales des Pays de l'Union d'établir les conditions d'exercice des droits visés au présent alinéa.

(3) Les moyens de recours pour sauvegarder les droits reconnus dans le présent article sont réglés par la législation du Pays où la protection est réclamée.

därom skriftligen underrätta Schweiziska edsförbundets regering, varvid skola angivas de länder, gentemot vilka skyddet inskränkes, samt de inskränkningar, som göras i de till dessa länder hörande upphovsmännens rättigheter. Schweiziska edsförbundets regering skall genast underrätta övriga unionsländer om förhållandet.

Artikel 6 bis.

1. Oberoende av sina ekonomiska rättigheter och även efter överlåtelse av dessa behåller upphovsmannen *under hela sin livstid* rätten att få gälla såsom upphovsman till verket ävensom rätten att motsätta sig förvanskning, stympning eller andra ändringar i verket *eller andra förfaranden med avseende å detta*, som äro till men för hans ära eller anseende.

2. *De rättigheter, som tillerkänts upphovsmannen enligt föregående stycke, skola, i den omfattning unionsländernas lagstiftning tillåter det, efter hans död gälla åtminstone till dess de ekonomiska rättigheterna upphört samt utövas av de personer eller institutioner, som lagstiftningen därtill utser.* Det förbehålles unionsländernas lagstiftning att bestämma villkoren för tillämpningen av *de rättigheter, som avses i förevarande stycke.*

3. De rättsliga medel, som fordras till skydd för *de i förevarande artikel avsedda rättigheterna*, regleras av lagstiftningen i det land där skydd påkallas.

le notifieront au Gouvernement de la Confédération suisse par une déclaration écrite où seront indiqués les Pays vis-à-vis desquels la protection est restreinte, de même que les restrictions auxquelles les droits des auteurs ressortissant à ces Pays sont soumis. Le Gouvernement de la Confédération suisse communiquera aussitôt le fait à tous les Pays de l'Union.

Article 6 bis.

(1) Indépendamment des droits patrimoniaux d'auteur, et même après la cession desdits droits, l'auteur conserve le droit de revendiquer la paternité de l'œuvre, ainsi que le droit de s'opposer à toute déformation, mutilation ou autre modification de ladite œuvre, qui serait préjudiciable à son honneur ou à sa réputation.

(2) Il est réservé à la législation nationale des Pays de l'Union d'établir les conditions d'exercice de ces droits. Les moyens de recours pour les sauvegarder seront réglés par la législation du Pays où la protection est réclamée.

närers rättigheter, skola därom till Schweiziska edsförbundets regering avlåta en skriftlig förklaring, angivande de länder, gent emot vilka skyddet inskränkes, liksom ock de inskränkningar, som skola gälla i fråga om de till dessa länder hörande författares och konstnärers rättigheter. Schweiziska edsförbundets regering skall genast lämna alla övriga unionsländer meddelande om förhållandet.

Artikel 6 bis.

1. Oberoende av författarens eller konstnärens ekonomiska rättigheter och även sedan dessa överlåtits, behåller han sin rätt att få gälla såsom upphovsman till verket ävensom rätten att motsätta sig att verket förvanskas, stympas eller annorledes ändras till men för hans heder eller anseende.

2. Det förbehålles unionsländernas inre lagstiftning att fastställa villkoren för dessa rättigheters utövande. De rättsliga medlen för rättigheternas tillvaratagande regleras av lagstiftningen i det land, där skydd påkallas.

Article 7.

(1) La durée de la protection accordée par la présente Convention comprend la vie de l'auteur et cinquante ans après sa mort.

(2) Toutefois, dans le cas où un ou plusieurs Pays de l'Union accorderaient une durée supérieure à celle prévue à l'alinéa 1er, la durée sera réglée par la loi du Pays où la protection sera réclamée, mais elle ne pourra excéder la durée fixée dans le Pays d'origine de l'œuvre.

(3) Pour les œuvres cinématographiques, pour les œuvres photographiques ainsi que pour celles obtenues par un procédé analogue à la cinématographie ou à la photographie et pour les œuvres des arts appliqués, la durée de la protection est réglée par la loi du Pays où la protection est réclamée, sans que cette durée puisse excéder la durée fixée dans le Pays d'origine de l'œuvre.

(4) Pour les œuvres anonymes ou pseudonymes, la durée de la protection est fixée à cinquante ans à compter de leur publication. Toutefois, quand le pseudonyme adopté par l'auteur ne laisse aucun doute sur son identité, la durée de la protection est celle prévue à l'alinéa 1er. Si l'auteur d'une œuvre anonyme ou pseudonyme révèle son identité pendant la période ci-dessus indiquée, le délai de protection applicable est celui prévu à l'alinéa 1er.

(5) Pour les œuvres posthumes

Artikel 7.

1. Det i denna konvention bestämda skyddet varar under upphovsmannens livstid och femtio år efter hans död.

2. Om ett eller flera unionsländer medgiva en längre skyddstid än i första stycket sägs, bestämmes skyddstiden av lagen i det land, där skydd påkallas, men kan icke överskrida den skyddstid som gäller i verkets hemland.

3. För kinematografiska verk, fotografiska verk, verk tillkomna genom något med kinematografi eller fotografi jämförligt förfarande samt verk av nyttokonst bestämmes skyddstiden enligt lagen i det land, där skydd påkallas, men kan icke överskrida den skyddstid som gäller i verkets hemland.

4. För anonyma eller pseudonyma verk varar skyddstiden femtio år från verkets offentliggörande. Om den av upphovsmannen valda pseudonymen icke lämnar rum för tvivel angående hans identitet, är skyddstiden dock densamma som i första stycket sägs. Om upphovsmannen till ett anonymt eller pseudonymt verk under sagda tidrymd röjer sin identitet, skall tillämpas den skyddstid som i första stycket sägs.

5. För postuma verk, som icke till-

Article 7.

(1) La durée de la protection accordée par la présente Convention comprend la vie de l'auteur et cinquante ans après sa mort.

(2) Toutefois, dans le cas où cette durée ne serait pas uniformément adoptée par tous les Pays de l'Union, la durée sera réglée par la loi du Pays où la protection sera réclamée et elle ne pourra excéder la durée fixée dans le Pays d'origine de l'œuvre. Les Pays de l'Union ne seront, en conséquence, tenus d'appliquer la disposition de l'alinéa précédent que dans la mesure où elle se concilie avec leur droit interne.

(3) Pour les œuvres photographiques et les œuvres obtenues par un procédé analogue à la photographie, pour les œuvres posthumes, pour les œuvres anonymes ou pseudonymes, la durée de la protection est réglée par la loi du Pays où la protection est réclamée, sans que cette durée puisse excéder la durée fixée dans le Pays d'origine de l'œuvre.

Artikel 7.

1. Det genom denna konvention bestämda skydd varar under författarens eller konstnärens livstid och femtio år efter hans död.

2. Dock skall i den händelse, att nämnda skyddstid icke blir likformigt antagen av alla unionsländerna, skyddstiden bestämmas enligt lagen i det land, där skydd påkallas, och densamma kan icke överskrida den i verkets hemland fastställda skyddstid. Unionsländerna äro följaktligen icke förpliktade att tillämpa stadgandet i föregående stycke i större utsträckning än som är förenligt med deras inre lagstiftning.

3. För fotografiska verk och verk, framställda genom ett fotografi liknande förfarande, för postuma verk, för anonyma eller pseudonyma verk bestämmas skyddstiden enligt lagen i det land, där skydd påkallas, utan att denna skyddstid kan överskrida den i verkets hemland fastställda skyddstiden.

n'entrant pas dans les catégories d'œuvres visées aux alinéas 3 et 4 ci-dessus, la durée de la protection au profit des héritiers et autres ayants droit de l'auteur prend fin cinquante ans après la mort de l'auteur.

(6) Le délai de protection postérieur à la mort de l'auteur et les délais prévus aux alinéas 3, 4 et 5 ci-dessus commencent à courir à compter de la mort ou de la publication, mais la durée de ces délais n'est calculée qu'à partir du 1er janvier de l'année qui suit l'événement faisant courir les dits délais.

Article 7 bis.

La durée du droit d'auteur appartenant en commun aux collaborateurs d'une œuvre est calculée d'après la date de la mort du dernier survivant des collaborateurs.

Article 8.

Les auteurs d'œuvres littéraires et artistiques protégés par la présente Convention jouissent, pendant toute la durée de leurs droits sur l'œuvre originale, du droit exclusif de faire ou d'autoriser la traduction de leurs œuvres.

höra de i tredje och fjärde styckena angivna kategorierna, upphörskyddstiden till förmån för upphovsmannens arvingar och andra rättsinnehavare att gälla femtio år efter upphovsmannens död.

6. *Skyddstid, som följer efter upphovsmannens död, samt de tider, som avses i tredje, fjärde och femte styckena, börja löpa från dödsdagen respektive dagen för offentliggörandet, men skyddstidens längd räknas från och med den 1 januari året efter det, då den händelse ägde rum som föranleder att skyddstiden börjar löpa.*

Artikel 7 bis.

Skyddstiden för upphovsmannarätt, som gemensamt tillkommer medarbetarna i ett verk, räknas från den sist avlidne medarbetarens död.

Artikel 8.

Upphovsmän till litterära och konstnärliga verk, som skyddas av denna konvention, äga under hela den tid deras rättigheter bestå utslutande rätt att översätta eller låta översätta sina verk.

Article 7 bis.

(1) La durée du droit d'auteur appartenant en commun aux collaborateurs d'une œuvre est calculée d'après la date de la mort du dernier survivant des collaborateurs.

(2) Les ressortissants des Pays qui accordent une durée de protection inférieure à celle que prévoit l'alinéa 1er ne peuvent pas réclamer dans les autres Pays de l'Union une protection de plus longue durée.

(3) En aucun cas la durée de protection ne pourra expirer avant la mort du dernier survivant des collaborateurs.

Article 8.

Les auteurs d'œuvres non publiées, ressortissant à l'un des Pays de l'Union, et les auteurs d'œuvres publiées pour la première fois dans un de ces Pays, jouissent, dans les autres Pays de l'Union, pendant toute la durée du droit sur l'œuvre origi-

Artikel 7 bis.

1. Skyddstiden för författar- eller konstnärsrätt, som gemensamt tillhör medarbetarna i ett verk, räknas från den sist avlidne medarbetarens död.

2. Författare eller konstnärer, tillhörande unionsländer, i vilka gäller en kortare skyddstid än den i första stycket avsedda, kunna icke i de övriga unionsländerna göra anspråk på en längre skyddstid.

3. Skyddstiden kan icke i något fall utgå före den sist avlidne medarbetarens död.

Artikel 8.

De till något av unionens länder hörande författare till icke offentliggjorda verk, så ock författare till verk, som för första gången offentliggjorts i något av dessa länder, äga i de övriga unionsländerna, under hela den tid, rätten till originalver-

Article 9.

(1) Les romans-feuilletons, les nouvelles et toutes autres œuvres, soit littéraires, soit scientifiques, soit artistiques, quel qu'en soit l'objet, publiés dans les journaux ou recueils périodiques d'un des Pays de l'Union ne peuvent être reproduits dans les autres Pays sans le consentement des auteurs.

(2) Les articles d'actualité de discussion économique, politique ou religieuse peuvent être reproduits par la presse si la reproduction n'en est pas expressément réservée. Toutefois, la source doit toujours être clairement indiquée; la sanction de cette obligation est déterminée par la législation du Pays où la protection est réclamée.

(3) La protection de la présente Convention ne s'applique pas aux nouvelles du jour ou aux faits divers qui ont le caractère de simples informations de presse.

Article 10.

(1) Dans tous les Pays de l'Union sont licites les courtes citations d'articles de journaux et recueils périodiques, même sous forme de revues de presse.

(2) Est réservé l'effet de la législation des Pays de l'Union et des ar-

Artikel 9.

1. Roman-följetonger, noveller och alla andra verk, vare sig litterära, vetenskapliga eller konstnärliga i vilket ämne som helst, som publicerats i tidningar eller tidskrifter i något av unionens länder, må ej i övriga länder återgivras utan upphovsmännens tillstånd.

2. Aktuella artiklar rörande ekonomiska, politiska eller religiösa frågor kunna återgivras av pressen, om icke uttryckligt förbehåll gjorts mot deras återgivande. Likväl bör källan alltid tydligt angivas; den rättsliga påföljden för det fall, att denna skyldighet eftersättes, bestämmes enligt lagen i det land där skydd påkallas.

3. Skydd enligt denna konvention äger icke rum i fråga om dagsnyheter eller notiser, vilka endast hava karaktären av vanliga tidningsmedelanden.

Artikel 10.

1. I alla unionsländer äro korta citat ur tidnings- och tidskriftsartiklar tillåtna, även i form av pressöversikter.

2. I fråga om rätten att i den omfattning, som rättfärdigas av ända-

nale, du droit exclusif de faire ou d'autoriser la traduction de leurs œuvres.

Article 9.

(1) Les romans-feuilletons, les nouvelles et toutes autres œuvres, soit littéraires, soit scientifiques, soit artistiques, quel qu'en soit l'objet, publiés dans les journaux ou recueils périodiques d'un des Pays de l'Union, ne peuvent être reproduits dans les autres Pays sans le consentement des auteurs.

(2) Les articles d'actualité de discussion économique, politique ou religieuse peuvent être reproduits par la presse si la reproduction n'en est pas expressément réservée. Toutefois, la source doit toujours être clairement indiquée; la sanction de cette obligation est déterminée par la législation du Pays où la protection est réclamée.

(3) La protection de la présente Convention ne s'applique pas aux nouvelles du jour ou aux faits divers qui ont le caractère de simples informations de presse.

Article 10.

En ce qui concerne la faculté de faire licitement des emprunts à des œuvres littéraires ou artistiques pour des publications destinées à l'enseignement ou ayant un caractère scientifique, ou pour des chrestomathies, est réservé l'effet de la législation des Pays de l'Union et des arrangements particuliers existants ou à conclure entre eux.

ket varar, den uteslutande rätten att översätta eller låta översätta sina verk.

Artikel 9.

1. Roman-följetonger, noveller och alla andra verk, vare sig litterära, vetenskapliga eller konstnärliga, i vad ämne som helst, offentliggjorda i tidningar eller tidskrifter i något av unionens länder, må ej i övriga länder återgivnas utan författarnas tillstånd.

2. Aktuella artiklar rörande ekonomiska, politiska eller religiösa frågor kunna återgivnas av pressen, därest icke i fråga om deras återgivande gjorts uttryckligt förbehåll. Likväl bör källan alltid tydligt angivas; den rättsliga påföljden för det fall, att sagda skyldighet eftersättes, bestämmes enligt lagstiftningen i det land, där skydd påkallas.

3. Skydd enligt denna konvention äger icke rum i fråga om dagsnyheter eller notiser, vilka endast hava karaktären av vanliga tidningsmeddelanden.

Artikel 10.

I fråga om rätten att från litterära eller konstnärliga verk göra lån för publikationer, som äro avsedda för undervisningen eller hava en vetenskaplig karaktär, eller för krestomatier, gälle vad i unionsländernas lagstiftning är stadgat och vad som genom särskilda överenskommelser mellan dessa länder nu är eller framdeles kan varda bestämt.

rangements particuliers existants ou à conclure entre eux, en ce qui concerne la faculté de faire licitement, dans la mesure justifiée par le but à atteindre, des emprunts à des œuvres littéraires ou artistiques pour des publications destinées à l'enseignement ou ayant un caractère scientifique ou pour des chrestomathies.

(3) Les citations et emprunts seront accompagnés de la mention de la source et du nom de l'auteur, si ce nom figure dans la source.

Article 10 bis.

Il est réservé aux législations des Pays de l'Union de régler les conditions dans lesquelles il peut être procédé à l'enregistrement, à la reproduction et à la communication publique de courts fragments d'œuvres littéraires ou artistiques à l'occasion de comptes rendus des événements d'actualité par le moyen de la photographie, de la cinématographie ou par voie de radiodiffusion.

Article 11.

(1) Les auteurs d'œuvres dramatiques, dramatico-musicales et musicales jouissent du droit exclusif d'autoriser: 1° la représentation et l'exécution publiques de leurs œuvres; 2° la transmission publique par tout moyen de la représentation et de l'exécution de leurs œuvres. Est toutefois réservée l'application des dispositions des articles 11 bis et 13.

(2) Les mêmes droits sont accordés aux auteurs d'œuvres dramatiques ou dramatico-musicales pen-

målet, från litterära eller konstnärliga verk göra lån för publikationer, som äro avsedda för undervisningen eller hava en vetenskaplig karaktär, eller för samlingar av läsestycken gäller vad som är stadgat i unionsländernas lagstiftning och vad som genom särskilda överenskommelser mellan dessa länder nu är eller framdeles kan bliva bestämt.

3. *Citat och lån skola åtföljas av uppgift om källan samt om upphovsmannens namn, såvida detta förekommer däri.*

Artikel 10 bis.

Det är förbehållet unionsländernas lagstiftning att bestämma de villkor, under vilka det skall vara tillåtet att för redogörelser om dagshändelser, som lämnas med hjälp av fotografi eller kinematografi eller i radio, inspela, återgiva och offentligt framföra korta avsnitt ur litterära eller konstnärliga verk.

Artikel 11.

1. *Upphovsmän till dramatiska, musikaliskt-dramatiska och musikaliska verk äga uteslutande rätt: 1) att låta offentligt uppföra och utföra sina verk; 2) att med vilket hjälpmedel det vara må låta överföra sådant uppförande eller utförande till allmänheten. Vad nu sagts gör dock icke inskränkning i bestämmelserna i artiklarna 11 bis och 13.*

2. *Samma rättigheter tillkomma upphovsmän till dramatiska och musikaliskt-dramatiska verk med avse-*

Article 11.

(1) Les stipulations de la présente Convention s'appliquent à la représentation publique des œuvres dramatiques ou dramatico-musicales, et à l'exécution publique des œuvres musicales, que ces œuvres soient publiées ou non.

(2) Les auteurs d'œuvres dramatiques ou dramatico-musicales sont, pendant la durée de leur droit sur

Artikel 11.

1. Bestämmelserna i denna konvention skola gälla i fråga om offentligt uppförande av dramatiska eller dramatiskt-musikaliska verk samt offentligt utförande av musikaliska verk, vare sig verken blivit offentliggjorda eller icke.

2. Författare till dramatiska eller dramatiskt-musikaliska verk äro under den tid, deras rätt till original-

dant toute la durée de leurs droits sur l'œuvre originale, en ce qui concerne la traduction de leurs œuvres.

(3) Pour jouir de la protection du présent article, les auteurs, en publiant leurs œuvres, ne sont pas tenus d'en interdire la représentation ou l'exécution publique.

Article 11 bis.

(1) Les auteurs d'œuvres littéraires et artistiques jouissent du droit exclusif d'autoriser: 1° la radiodiffusion de leurs œuvres ou la communication publique de ces œuvres par tout autre moyen servant à diffuser sans fil les signes, les sons ou les images; 2° toute communication publique, soit par fil, soit sans fil, de l'œuvre radiodiffusée, lorsque cette communication est faite par un autre organisme que celui d'origine; 3° la communication publique, par haut-parleur ou par tout autre instrument analogue transmetteur de signes, de sons ou d'images, de l'œuvre radiodiffusée.

(2) Il appartient aux législations des Pays de l'Union de régler les conditions d'exercice des droits visés par l'alinéa 1er ci-dessus, mais ces conditions n'auront qu'un effet strictement limité au Pays qui les aurait établies. Elles ne pourront en aucun cas porter atteinte au droit moral de l'auteur, ni au droit qui appartient à l'auteur d'obtenir une rémunération équitable fixée, à défaut d'accord amiable, par l'autorité compétente.

(3) Sauf stipulation contraire, une autorisation accordée conformément

ende å översättningar av verken under hela den tid deras rättigheter till originalverket bestå.

3. För skydd enligt denna artikel fordras icke att upphovsmännen, då de offentliggöra sina verk, förbjuda att dessa uppföras eller utföras offentligt.

Artikel 11 bis.

1. Upphovsmän till litterära och konstnärliga verk äga uteslutande rätt: 1) att låta utsända sina verk i radio eller att offentligt framföra verken genom annan anordning för trådlös utsändning av tecken, ljud eller bilder; 2) att låta med eller utan tråd offentligt återgiva radioutsändning av verket, när återgivandet anordnas av annat företag än det ursprungliga; 3) att låta genom högtalare eller annan liknande anordning för överföring av tecken, ljud eller bilder offentligt återgiva radioutsändning av verket.

2. Det är förbehållet unionsländernas lagstiftning att fastställa villkoren för tillämpningen av de i första stycket avsedda rättigheterna; verkan av sådana villkor skall dock vara strängt begränsad till det land som uppställt dem. Dessa villkor få icke i något fall göra intrång i upphovsmannens ideella rätt och ej heller i hans rätt att erhålla skälig ersättning, vilken i avsaknad av överenskommelse bestämmes av därtill behörig myndighet.

3. Där annat icke avtalats, innefattar tillstånd, som givits enligt

l'œuvre originale, protégés contre la représentation publique non autorisée de la traduction de leurs ouvrages.

(3) Pour jouir de la protection du présent article, les auteurs, en publiant leurs œuvres, ne sont pas tenus d'en interdire la représentation ou l'exécution publique.

Article 11 bis.

(1) Les auteurs d'œuvres littéraires et artistiques jouissent du droit exclusif d'autoriser la communication de leurs œuvres au public par la radiodiffusion.

(2) Il appartient aux législations nationales des Pays de l'Union de régler les conditions d'exercice du droit visé à l'alinéa précédent, mais ces conditions n'auront qu'un effet strictement limité au Pays qui les aurait établies. Elles ne pourront en aucun cas porter atteinte ni au droit moral de l'auteur, ni au droit qui appartient à l'auteur d'obtenir une rémunération équitable fixée, à défaut d'accord amiable, par l'autorité compétente.

verket varar, skyddade mot offentligt uppförande, utan deras tillstånd, av översättning av deras verk.

3. Författare och tonsättare njuta skydd enligt denna artikel utan att vara skyldiga att vid sina verks offentliggörande förbjuda deras offentliga uppförande eller utförande.

Artikel 11 bis.

1. Upphovsmän till litterära och konstnärliga verk hava uteslutande rätt att låta verken offentliggöras genom radioutsändning.

2. Det tillkommer unionsländernas inre lagstiftningar att fastställa villkoren för utövandet av den i första stycket avsedda rätten, dock skall verkan av sådana villkor vara strängt begränsad till det land, som uppställt desamma. Dessa villkor få icke i något fall göra ingrepp i författarens eller konstnärens personliga rätt eller i hans rätt att bekomma skälig ersättning som, där överenskommelse ej kan träffas, bestämmas av kompetent auktoritet.

à l'alinéa 1er du présent article n'implique pas l'autorisation d'enregistrer, au moyen d'instruments portant fixation des sons ou des images, l'œuvre radiodiffusée. Est toutefois réservé aux législations des Pays de l'Union le régime des enregistrements éphémères effectués par un organisme de radiodiffusion par ses propres moyens et pour ses émissions. Ces législations pourront autoriser la conservation de ces enregistrements dans des archives officielles en raison de leur caractère exceptionnel de documentation.

Article 11 ter.

Les auteurs d'œuvres littéraires jouissent du droit exclusif d'autoriser la récitation publique de leurs œuvres.

Article 12.

Les auteurs d'œuvres littéraires, scientifiques ou artistiques jouissent du droit exclusif d'autoriser les adaptations, arrangements et autres transformations de leurs œuvres.

Article 13.

(1) Les auteurs d'œuvres musica-

första stycket i denna artikel, icke tillstånd att överföra radioutsändning av verket på anordning för upptagning av ljud eller bilder. Det är dock förbehållet unionsländernas lagstiftning att giva regler om efemära upptagningar, som göras av radioföretag med dess egna hjälpmedel och för dess egna utsändningar. Genom sådan lagstiftning må ock medgivnas att upptagningar, som äga ovanlig dokumentarisk karaktär, bevaras i officiella arkiv.

Artikel 11 ter.

Upphovsmän till litterära verk äga uteslutande rätt att låta offentligt uppläsa sina verk.

Artikel 12.

Upphovsmän till litterära, vetenskapliga eller konstnärliga verk äga uteslutande rätt att låta bearbeta, arrangera eller på annat sätt omforma sina verk.

Artikel 13.

1. Upphovsmän till musikaliska

Article 12.

Sont spécialement comprises parmi les reproductions illicites auxquelles s'applique la présente Convention, les appropriations indirectes non autorisées d'un ouvrage littéraire ou artistique, telles que adaptations, arrangements de musique, transformations d'un roman, d'une nouvelle ou d'une poésie en pièce de théâtre et réciproquement, etc., lorsqu'elles ne sont que la reproduction de cet ouvrage, dans la même forme ou sous une autre forme, avec des changements, additions ou retranchements, non essentiels, et sans présenter le caractère d'une nouvelle œuvre originale.

Article 13.

(1) Les auteurs d'œuvres musi-

Artikel 12.

Under olovligt återgivande, varå denna konvention har tillämpning, inbegripes särskilt det olovliga indirekta nyttjandet av ett litterärt eller konstnärligt verk såsom bearbetningar, musikarrangemang, omarbetande av en roman, en novell eller en dikt till ett teaterstycke, eller omvänt, och så vidare, då sagda nyttjande allenast är ett återgivande av verket i samma eller annan form med oväsentliga ändringar, tillägg eller förkortningar, utan att hava karaktären av ett nytt originalverk.

Artikel 13.

1. Tonsättare äga uteslutande rätt

les jouissent du droit exclusif d'autoriser: 1° l'enregistrement de ces œuvres par des instruments servant à les reproduire mécaniquement; 2° l'exécution publique au moyen de ces instruments des œuvres ainsi enregistrées.

(2) Des réserves et conditions relatives à l'application des droits visés par l'alinéa 1er ci-dessus pourront être déterminées par la législation de chaque Pays de l'Union en ce qui le concerne, mais toutes réserves et conditions de cette nature n'auront qu'un effet strictement limité au Pays qui les aurait établies et ne pourront en aucun cas porter atteinte au droit qui appartient à l'auteur d'obtenir une rémunération équitable fixée, à défaut d'accord amiable, par l'autorité compétente.

(3) La disposition de l'alinéa 1er du présent article n'a pas d'effet rétroactif et, par suite, n'est pas applicable dans un Pays de l'Union aux œuvres qui, dans ce pays, auront été adaptées licitement à des instruments mécaniques avant la mise en vigueur de la Convention signée à Berlin le 13 novembre 1908 et, s'il s'agit d'un Pays qui aurait accédé à l'Union depuis cette date ou y accéderait dans l'avenir, avant la date de son accession.

(4) Les enregistrements faits en vertu des alinéas 2 et 3 du présent article et importés, sans autorisation des parties intéressées, dans un Pays où ils ne seraient pas licites, pourront y être saisis.

verk äga uteslutande rätt: 1) att låta *överföra* sina verk på anordningar, genom vilka de kunna återgivnas mekaniskt; 2) att låta med hjälp av sådana anordningar offentligt utföra därå *överförda* verk.

2. Varje *unionsland* kan för sitt vidkommande genom sin lagstiftning uppställa förbehåll och villkor beträffande tillämpningen av *de i första stycket avsedda rättigheterna*: verkan av sådana villkor och förbehåll skall dock vara strängt begränsad till det land, som uppställt dem, *och får icke i något fall göra intrång i upphovsmannens rätt att erhålla skälig ersättning, vilken i avsaknad av överenskommelse bestämmes av därtill behörig myndighet.*

3. Bestämmelsen i första stycket har icke återverkande kraft och är således i ett unionsland icke tillämplig på verk, som i detta land lovligen överförts på mekaniska anordningar före ikraftträdandet av den i Berlin den 13 november 1908 undertecknade konventionen eller, då fråga är om ett land som efter nämnda dag tillträtt eller framdeles kommer att tillträda unionen, före dagen för tillträdet.

4. *Anordningar, på vilka ett verk överförts* med stöd av andra och tredje styckena och som utan vederbörandes medgivande införts i ett land, varest de icke äro tillåtna, kunna där tagas i beslag.

cales ont le droit exclusif d'autoriser: 1° l'adaptation de ces œuvres à des instruments servants à les reproduire mécaniquement; 2° l'exécution publique des mêmes œuvres au moyen de ces instruments.

(2) Des réserves et conditions relatives à l'application de cet article pourront être déterminées par la législation intérieure de chaque Pays, en ce qui le concerne; mais toutes réserves et conditions de cette nature n'auront qu'un effet strictement limité au Pays qui les aurait établies.

(3) La disposition de l'alinéa 1er n'a pas d'effet rétroactif et, par suite, n'est pas applicable, dans un Pays de l'Union, aux œuvres qui, dans ce Pays, auront été adaptées licitement aux instruments mécaniques avant la mise en vigueur de la Convention signée à Berlin le 13 novembre 1908 et, s'il s'agit d'un Pays qui aurait accédé à l'Union depuis cette date, ou y accéderait dans l'avenir, avant la date de son accession.

(4) Les adaptations faites en vertu des alinéas 2 et 3 du présent article et importées, sans autorisation des parties intéressées, dans un Pays où elles ne seraient pas licites, pourront y être saisies.

att meddela tillstånd: 1) till de av dem komponerade verkens överförande på instrument, som tjäna till att mekaniskt återgiva desamma; 2) till verkens offentliga utförande medelst dessa instrument.

2. Förbehåll och villkor, som hava avseende på tillämpningen av denna artikel, kunna av varje land för dess vidkommande fastställas genom den inre lagstiftningen; dock skall verkan av sådana förbehåll och villkor vara strängt begränsad till det land, som uppställt desamma.

3. Bestämmelsen i första stycket har icke återverkande kraft och är således i ett unionsland icke tillämplig på verk, som i detta land lovligen överförts på mekaniska instrument före ikraftträdandet av den i Berlin den 13 november 1908 undertecknade konventionen eller, då fråga är om ett land som efter nämnda dag tillträtt eller framdeles kommer att tillträda unionen, före dagen för tillträdet.

4. Har ett verk jämlikt andra eller tredje stycket av denna artikel överförts på mekaniskt instrument och införs exemplar av vad sålunda blivit överfört, utan vederbörandes medgivande, till ett land, där sådant överförande icke är tillåtet, kunna exemplaren där tagas i beslag.

Article 14.

(1) Les auteurs d'œuvres littéraires, scientifiques ou artistiques ont le droit exclusif d'autoriser: 1° l'adaptation et la reproduction cinématographiques de ces œuvres et la mise en circulation des œuvres ainsi adaptées ou reproduites; 2° la représentation publique et l'exécution publique des œuvres ainsi adaptées ou reproduites.

(2) Sans préjudice des droits de l'auteur de l'œuvre adaptée ou reproduite, l'œuvre cinématographique est protégée comme une œuvre originale.

(3) L'adaptation sous toute autre forme artistique des réalisations cinématographiques tirées d'œuvres littéraires, scientifiques ou artistiques reste soumise, sans préjudice de l'autorisation de leurs auteurs, à l'autorisation de l'auteur de l'œuvre originale.

(4) Les adaptations cinématographiques d'œuvres littéraires, scientifiques ou artistiques ne sont pas soumises aux réserves et conditions visées par l'article 13, alinéa 2.

(5) Les dispositions qui précèdent s'appliquent à la reproduction ou production obtenue par tout autre procédé analogue à la cinématographie.

Article 14 bis.

(1) En ce qui concerne les œuvres d'art originales et les manuscrits originaux des écrivains et compositeurs,

Artikel 14.

1. Upphovsmän till litterära, vetenskapliga eller konstnärliga verk äga uteslutande rätt: 1) att låta bearbeta och återgiva verken genom kinematografi samt att låta sprida sålunda bearbetade eller återgivna verk; 2) att låta offentligt visa och framföra sålunda bearbetade eller återgivna verk.

2. Kinematografiskt verk skyddas lika med ett originalverk, utan att detta inskränker den rätt som tillkommer det bearbetade eller återgivna verkets upphovsman.

3. För bearbetning i varje annan konstnärlig form av kinematografiskt alster, som bygger på litterära, vetenskapliga eller konstnärliga verk, fordras tillstånd av originalverkets upphovsman, utan att detta inskränker den rätt som tillkommer uphovsmannen till det kinematografiska alstret.

4. Kinematografiska bearbetningar av litterära, vetenskapliga eller konstnärliga verk äro icke underkastade de förbehåll och villkor, som avses i artikel 13 andra stycket.

5. Föregående bestämmelser äro tillämpliga jämväl på återgivande eller alster, som kommer till stånd genom annat, med kinematografi jämförligt förfarande.

Artikel 14 bis.

1. I fråga om originalkonstverk samt författares och kompositörers originalmanuskript äger uphovs-

Article 14.

(1) Les auteurs d'œuvres littéraires, scientifiques ou artistiques ont le droit exclusif d'autoriser la reproduction, l'adaptation et la présentation publique de leurs œuvres par la cinématographie.

(2) Sont protégées comme œuvres littéraires ou artistiques les productions cinématographiques, lorsque l'auteur aura donné à l'œuvre un caractère original. Si ce caractère fait défaut, la production cinématographique jouit de la protection des œuvres photographiques.

(3) Sans préjudice des droits de l'auteur de l'œuvre reproduite ou adaptée, l'œuvre cinématographique est protégée comme une œuvre originale.

(4) Les dispositions qui précèdent s'appliquent à la reproduction ou production obtenue par tout autre procédé analogue à la cinématographie.

Artikel 14.

1. Upphovsmän till litterära, vetenskapliga eller konstnärliga verk hava uteslutande rätt att meddela tillstånd till verkens återgivande, bearbetning och offentliga framförande genom kinematografi.

2. Såsom litterära eller konstnärliga verk skyddas kinematografiska alster, där verkets upphovsman givit detsamma en original karaktär. Då så ej är förhållandet, åtnjuter det kinematografiska alstret det skydd, som tillkommer fotografiska verk.

3. Det kinematografiska verket skyddas lika med ett originalverk, oförkränkt dock den rätt, som må tillkomma det återgivna eller bearbetade verkets upphovsman.

4. Föregående bestämmelser äro tillämpliga jämväl på sådant återgivande eller sådant alster, som kommer till stånd genom annat, kinematografi liknande förfarande.

l'auteur — ou, après sa mort, les personnes ou institutions auxquelles la législation nationale donne qualité — jouit d'un droit inaliénable à être intéressé aux opérations de vente dont l'œuvre est l'objet après la première cession opérée par l'auteur.

(2) La protection prévue à l'alinéa ci-dessus n'est exigible dans chaque Pays de l'Union que si la législation nationale de l'auteur admet cette protection et dans la mesure où le permet la législation du Pays où cette protection est réclamée.

(3) Les modalités et les taux de la perception sont déterminés par chaque législation nationale.

Article 15.

(1) Pour que les auteurs des œuvres littéraires et artistiques protégés par la présente Convention soient, jusqu'à preuve contraire, considérés comme tels et admis en conséquence devant les tribunaux des Pays de l'Union à exercer des poursuites contre les contrefacteurs, il suffit que le nom soit indiqué sur l'œuvre en la manière usitée. Le présent alinéa est applicable, même si ce nom est un pseudonyme, dès lors que le pseudonyme adopté par l'auteur ne laisse aucun doute sur son identité.

(2) Pour les œuvres anonymes et pour les œuvres pseudonymes autres que celles dont il est fait mention à l'alinéa précédent, l'éditeur dont le nom est indiqué sur l'œuvre est, sans autre preuve, réputé représenter l'auteur; en cette qualité, il est fondé à sauvegarder et à faire valoir les droits de celui-ci. La disposition du

mannen — eller, efter hans död, de personer eller institutioner, som den nationella lagstiftningen bestämmer — en icke överlåtbar rätt till del i de försäljningar av verket, som företagas sedan upphovsmannen själv avhänt sig detta.

2. Rätt som sägs i föregående stycke kan göras gällande endast om lagstiftningen i det land upphovsmannen tillhör giver sådan rätt och allenast i den utsträckning, som medgives av lagstiftningen i det land där anspråk framställles.

3. Närmare regler om beloppens erläggande och om deras storlek givas i varje lands lagstiftning.

Artikel 15.

1. För att upphovsmän till litterära och konstnärliga verk, som skyddas genom denna konvention, skola, till dess motsatsen bevisas, anses som upphovsmän och följaktligen äga att vid unionsländernas domstolar föra talan mot dem som olovligen eftergjort verken, är det tillfyllest att *namnet* på sedvanligt sätt angivits på verket. *Detta stycke är tillämpligt även om namnet är en pseudonym, därest den av upphovsmannen antagna pseudonymen icke lämnar rum för tvivel angående hans identitet.*

2. I fråga om anonyma verk och andra pseudonyma verk än sådana som avses i föregående stycke anses den förläggare, vars namn angivits på verket, utan annat bevis äga *företräda upphovsmannen; i denna egen-skap är han* behörig att tillvarataga och göra gällande dennes rättigheter. *Vad i detta stycke sägs upphör*

Article 15.

(1) Pour que les auteurs des ouvrages protégés par la présente Convention soient, jusqu'à preuve contraire, considérés comme tels et admis, en conséquence, devant les Tribunaux des divers Pays de l'Union, à exercer des poursuites contre les contrefacteurs, il suffit que leur nom soit indiqué sur l'ouvrage en la manière usitée.

(2) Pour les œuvres anonymes ou pseudonymes, l'éditeur dont le nom est indiqué sur l'ouvrage est fondé à sauvegarder les droits appartenant à l'auteur. Il est, sans autres preuves, réputé ayant cause de l'auteur anonyme ou pseudonyme.

Artikel 15.

1. För att upphovsmän till verk, som skyddas genom denna konvention, skola, till dess motsatsen bevisas, såsom sådana anses och följaktligen äga att vid de särskilda unionsländernas domstolar föra talan mot dem, som olovligen återgivit nämnda verk, är det till fyllest, att deras namn på sedvanligt sätt angivits å verket.

2. I fråga om anonyma eller pseudonyma verk skall den förläggare, vilkens namn är å verket angivet, äga befogenhet att tillvarataga författarens eller konstnärens rättigheter. Han skall, utan vidare bevis, anses såsom den anonyme eller pseudonyme författarens eller konstnärens rättsinnehavare.

présent alinéa cesse d'être applicable quand l'auteur a révélé son identité et justifié de sa qualité.

att vara tillämpligt, när upphovsmannen röjer sin identitet och styrker sin egenskap av upphovsman till verket.

Article 16.

(1) Toute œuvre contrefaite peut être saisie par les autorités compétentes des Pays de l'Union où l'œuvre originale a droit à la protection légale.

(2) Dans ces Pays, la saisie peut aussi s'appliquer aux reproductions provenant d'un Pays où l'œuvre n'est pas protégée ou a cessé de l'être.

(3) La saisie a lieu conformément à la législation de chaque Pays.

Artikel 16.

1. Varje olovligen eftergjort verk kan tagas i beslag av behöriga myndigheter i de unionsländer, där originalverket har rätt till lagligt skydd.

2. I dessa länder kan beslag äga rum jämväl i fråga om reproduktioner, som härröra från ett land, där verket icke är skyddat eller har upphört att vara det.

3. Beslag äger rum i överensstämmelse med varje lands lagstiftning.

Article 17.

Les dispositions de la présente Convention ne peuvent porter préjudice, en quoi que ce soit, au droit qui appartient au Gouvernement de chacun des Pays de l'Union de permettre, de surveiller ou d'interdire, par des mesures de législation ou de police intérieure, la circulation, la représentation, l'exposition de tout ouvrage ou production à l'égard desquels l'autorité compétente aurait à exercer ce droit.

Artikel 17.

Bestämmelserna i denna konvention inskränka icke i något avseende rätten för varje unionslands regering att genom lagstiftnings- eller polisåtgärder tillåta, övervaka eller förbjuda att sådana verk eller alster spridas, uppföras eller utställas, i fråga om vilka behörig myndighet har att utöva sådan rätt.

Article 18.

(1) La présente Convention s'applique à toutes les œuvres qui, au moment de son entrée en vigueur, ne sont pas encore tombées dans le domaine public de leur Pays d'origine par l'expiration de la durée de la protection.

(2) Cependant, si une œuvre, par

Artikel 18.

1. Denna konvention är tillämplig å alla verk, som vid tiden för dess ikraftträdande ännu icke blivit allmän egendom i sitt hemland genom att skyddstiden utlöpt.

2. Om emellertid ett verk, genom

Article 16.

(1) Toute œuvre contrefaite peut être saisie par les Autorités compétentes des Pays de l'Union où l'œuvre originale a droit à la protection légale.

(2) Dans ce Pays, la saisie peut aussi s'appliquer aux reproductions provenant d'un Pays où l'œuvre n'est pas protégée ou a cessé de l'être.

(3) La saisie a lieu conformément à la législation intérieure de chaque Pays.

Article 17.

Les dispositions de la présente Convention ne peuvent porter préjudice, en quoi que ce soit, au droit qui appartient au Gouvernement de chacun des Pays de l'Union de permettre, de surveiller, d'interdire, par des mesures de législation ou de police intérieure, la circulation, la représentation, l'exposition de tout ouvrage ou production à l'égard desquels l'autorité compétente aurait à exercer ce droit.

Article 18.

(1) La présente Convention s'applique à toutes les œuvres qui, au moment de son entrée en vigueur, ne sont pas encore tombées dans le domaine public de leur Pays d'origine par l'expiration de la durée de la protection.

(2) Cependant, si une œuvre, par

Artikel 16.

1. Varje olovligen eftergjort verk kan tagas i beslag av vederbörande myndigheter i de unionsländer, där originalverket har rätt till lagligt skydd.

2. I dessa länder kan beslag äga rum jämväl i fråga om reproduktioner, som härröra från ett land, där verket icke är skyddat eller har upphört att vara det.

3. Beslag äger rum i överensstämmelse med varje lands inre lagstiftning.

Artikel 17.

Denna konventions bestämmelser medföra icke någon som helst inskränkning i den varje unionslands regering tillkommande rätt att genom lagstiftnings- eller polisåtgärder tillåta, övervaka eller förbjuda spridning, uppförande eller utställande av varje verk eller alster, i fråga om vilket vederbörande myndighet har att utöva en sådan rätt.

Artikel 18.

1. Denna konvention är tillämplig å alla verk, som vid tiden för densammans trädande i kraft ännu icke blivit allmän egendom i sitt hemland på grund av skyddstidens utlöpande.

2. Om emellertid ett verk på grund

l'expiration de la durée de protection qui lui était antérieurement reconnue, est tombée dans le domaine public du Pays où la protection est réclamée, cette œuvre n'y sera pas protégée à nouveau.

(3) L'application de ce principe aura lieu conformément aux stipulations contenues dans les conventions spéciales existantes ou à conclure à cet effet entre Pays de l'Union. A défaut de semblables stipulations, les Pays respectifs régleront, chacun pour ce qui le concerne, les modalités relatives à cette application.

(4) Les dispositions qui précèdent s'appliquent également en cas de nouvelles accessions à l'Union et dans le cas où la protection serait étendue par application de l'article 7 ou par abandon de réserves.

Article 19.

Les dispositions de la présente Convention n'empêchent pas de revendiquer l'application de dispositions plus larges qui seraient édictées par la législation d'un Pays de l'Union.

Article 20.

Les Gouvernements des Pays de l'Union se réservent le droit de prendre entre eux des arrangements particuliers, en tant que ces arrangements confèreraient aux auteurs des droits plus étendus que ceux accordés par la Convention, ou qu'ils renfermeraient d'autres stipulations non contraires à la présente Convention. Les dispositions des arrangements

att den verket förut tillkommande skyddstiden utlöpt, blivit allmän egendom i det land där skydd påkallas, blir verket icke ånyo föremål för skydd i nämnda land.

3. Tillämpningen av denna grundsats skall äga rum enligt bestämmelser i de särskilda konventioner, som för detta ändamål äro eller frändelena kunna bliva slutna mellan unionsländer. Saknas sådana bestämmelser, skola vederbörande länder, vart och ett för sitt vidkommande, fastställa sättet för grundsatsens tillämpning.

4. Föregående bestämmelser äro likaledes tillämpliga då nyttillträddande länder ansluta sig till unionen ävensom i det fall, att skyddet utsträcker jämligt artikel 7 eller genom avstående från förbehåll.

Artikel 19.

Bestämmelserna i denna konvention utgöra icke hinder att påkalla tillämpning av sådana mera vittgående bestämmelser, som må vara stadgade i visst unionslands lagstiftning.

Artikel 20.

Unionsländernas regeringar förbehålla sig rätt att sinsemellan träffa särskilda överenskommelser, i den mån dessa tillerkänna upphovsmännen mera vidsträckta rättigheter än dem som äro bestämda i *konventionen* eller eljest innehålla bestämmelser vilka icke strida mot denna konvention. De föreskrifter i gällande överenskommelser, som uppfylla

l'expiration de la durée de protection qui lui était antérieurement reconnue, est tombée dans le domaine public du Pays où la protection est réclamée, cette œuvre n'y sera pas protégée à nouveau.

(3) L'application de ce principe aura lieu suivant les stipulations contenues dans les Conventions spéciales existantes ou à conclure à cet effet entre Pays de l'Union. A défaut de semblables stipulations, les Pays respectifs régleront, chacun pour ce qui le concerne, les modalités relatives à cette application.

(4) Les dispositions qui précèdent s'appliquent également en cas de nouvelles accessions à l'Union et dans le cas où la protection serait étendue par application de l'article 7 ou par abandon de réserves.

Article 19.

Les dispositions de la présente Convention n'empêchent pas de revendiquer l'application de dispositions plus larges qui seraient édictées par la législation d'un Pays de l'Union en faveur des étrangers en général.

Article 20.

Les Gouvernements des Pays de l'Union se réservent le droit de prendre entre eux des arrangements particuliers, en tant que ces arrangements conférerait aux auteurs des droits plus étendus que ceux accordés par l'Union, ou qu'ils renfermeraient d'autres stipulations non contraires à la présente Convention. Les dispositions des arrangements existants

av den verket förut tillkommande skyddstidens utlöpande blivit allmän egendom i det land, där skydd påkallas, bliver verket icke ånyo föremål för skydd i nämnda land.

3. Tillämpningen av denna grundsats skall äga rum enligt bestämmelser i de särskilda konventioner, som för detta ändamål äro eller framdeles kunna bliva slutna mellan unionsländer. Saknas sådana bestämmelser, skola vederbörande länder, vart och ett för sitt vidkommande, fastställa sättet för grundsatsens tillämpning.

4. Föregående bestämmelser äro likaledes tillämpliga vid nytillträdande länders anslutning till unionen ävensom i det fall, att skyddet utsträcker jämligt artikel 7 eller genom avstående från förbehåll.

Artikel 19.

Bestämmelserna i denna konvention skola icke hindra framställande av anspråk på tillämpning av de mera vittgående bestämmelser, som enligt ett visst unionslands lagstiftning kunna vara meddelade till förmån för utlänningar i allmänhet.

Artikel 20.

Unionsländernas regeringar förbehålla sig rätt att sinsemellan träffa särskilda överenskommelser, i den mån dessa tillerkänna författare och konstnärer mera vidsträckta rättigheter, än unionen förlänar dem, eller eljest innehålla bestämmelser, som icke strida mot denna konvention. De föreskrifter i gällande överenskommelser, som motsvara förenäm-

existants qui répondent aux conditions précitées restent applicables.

nämnda betingelser, skola fortfarande äga tillämpning.

Article 21.

(1) Est maintenu l'office international institué sous le nom de «Bureau de l'Union internationale pour la protection des œuvres littéraires et artistiques».

(2) Ce Bureau est placé sous la haute autorité du Gouvernement de la Confédération suisse, qui en règle l'organisation et en surveille le fonctionnement.

(3) La langue officielle du Bureau est la langue française.

Article 22.

(1) Le Bureau international centralise les renseignements de toute nature relatifs à la protection des droits des auteurs sur leurs œuvres littéraires et artistiques. Il les coordonne et les publie. Il procède aux études d'utilité commune intéressant l'Union et rédige, à l'aide des documents qui sont mis à sa disposition par les diverses Administrations, une feuille périodique, en langue française, sur les questions concernant l'objet de l'Union. Les Gouvernements des Pays de l'Union se réservent d'autoriser, d'un commun accord, le Bureau à publier une édition dans une ou plusieurs autres langues, pour le cas où l'expérience en aurait démontré le besoin.

(2) Le Bureau international doit se tenir en tout temps à la disposition des membres de l'Union pour leur fournir, sur les questions rela-

Artikel 21.

1. Den internationella byrå, som inrättats under benämningen »Byrå för den internationella unionen för skydd av litterära och konstnärliga verk», skall bibehållas.

2. Denna byrå är ställd under Schweiziska edsförbundets regerings överhöghet; nämnda regering bestämmer dess organisation och övervakar dess verksamhet.

3. Byråns officiella språk är franska.

Artikel 22.

1. Den internationella byrån samlar alla slags upplysningar om skydd för upphovsmäns rättigheter med avseende å deras litterära och konstnärliga verk. Den ordnar och offentliggör dessa upplysningar. Den företager undersökningar, som äro av allmänt värde och av intresse för unionen, och utger på grundval av aktstycken, som av de särskilda regeringarna ställas till förfogande, en tidskrift på franska språket, behandlande frågor som röra unionens ämnesområde. Unionsländernas regeringar förbehålla sig att efter gemensam överenskommelse bemyndiga byrån att utgiva en upplaga på ett eller flera andra språk, om erfarenheten skulle visa behovet därav.

2. Den internationella byrån skall alltid stå till unionsmedlemmarnas förfogande för att förse dem med särskilda upplysningar, som de kun-

qui répondent aux conditions précitées restent applicables.

Article 21.

(1) Est maintenu l'Office International institué sous le nom de »Bureau de l'Union Internationale pour la Protection des Œuvres Littéraires et Artistiques».

(2) Ce Bureau est placé sous la haute autorité du Gouvernement de la Confédération suisse, qui en règle l'organisation et en surveille le fonctionnement.

(3) La langue officielle du Bureau est la langue française.

Article 22.

(1) Le Bureau International centralise les renseignements de toute nature relatifs à la protection des droits des auteurs sur leurs œuvres littéraires et artistiques. Il les coordonne et les publie. Il procède aux études d'utilité commune intéressant l'Union et rédige, à l'aide des documents qui sont mis à sa disposition par les diverses Administrations, une feuille périodique, en langue française, sur les questions concernant l'objet de l'Union. Les Gouvernements des Pays de l'Union se réservent d'autoriser, d'un commun accord, le Bureau à publier une édition dans une ou plusieurs autres langues, pour le cas où l'expérience en aurait démontré le besoin.

(2) Le Bureau International doit se tenir en tout temps à la disposition des membres de l'Union pour leur fournir, sur les questions rela-

da betingelser, skola fortfarande äga tillämpning.

Artikel 21.

1. Den under benämningen »Byrån för den internationella unionen för skydd av litterära och konstnärliga verk» inrättade internationella anstalten skall bibehållas.

2. Denna byrå är ställd under Schweiziska edsförbundets regerings höga skydd; nämnda regering bestämmer dess organisation och övervakar dess verksamhet.

3. Den internationella byråns officiella språk är franskan.

Artikel 22.

1. Den internationella byrån samlar alla slags upplysningar rörande skydd för författares och konstnärers rättigheter med avseende på sina litterära och konstnärliga verk. Den ordnar och offentliggör dessa upplysningar. Den anställer allmännyttiga undersökningar, avseende unionens intressen, och utger på grundvalen av dokument, som av de särskilda regeringarna ställas till förfogande, en tidskrift på franska språket, behandlande frågor, som röra unionens föremål. Unionsländernas regeringar förbehålla sig att efter gemensam överenskommelse bemyndiga byrån att utgiva en upplaga på ett eller flera andra språk, för den händelse erfarenheten skulle visa behovet därav.

2. Den internationella byrån skall alltid stå till unionsmedlemmarnas förfogande för att förse dem med de särskilda upplysningar, av vilka

tives à la protection des œuvres littéraires et artistiques, les renseignements spéciaux dont ils pourraient avoir besoin.

(3) Le Directeur du Bureau international fait sur sa gestion un rapport annuel qui est communiqué à tous les membres de l'Union.

Article 23.

(1) Les dépenses du Bureau de l'Union internationale sont supportées en commun par les Pays de l'Union. Jusqu'à nouvelle décision, elles ne pourront pas dépasser la somme de cent vingt mille francs-or par année.¹ Cette somme pourra être augmentée au besoin par décision unanime des Pays de l'Union ou d'une des Conférences prévues à l'article 24.

(2) Pour déterminer la part contributive de chacun des Pays dans cette somme totale des frais, les Pays de l'Union et ceux qui adhéreront ultérieurement à l'Union sont divisés en six classes contribuant chacune dans la proportion d'un certain nombre d'unités, savoir:

1 ^{re} classe	25	unités
2 ^{me}	»	20 »
3 ^{me}	»	15 »
4 ^{me}	»	10 »
5 ^{me}	»	5 »
6 ^{me}	»	3 »

(3) Ces coefficients sont multipliés par le nombre des Pays de chaque classe, et la somme des produits ainsi obtenus fournit le nombre

¹ Cette unité monétaire est le franc-or à 100 centimes, d'un poids de 10/31e de gramme et d'un titre de 0,900.

na behöva i frågor om skydd för litterära och konstnärliga verk.

3. Direktören för den internationella byrån avgiver om sin ämbetsverksamhet en årlig berättelse, som tillställas alla medlemmar i unionen.

Artikel 23.

1. Utgifterna för den internationella unionens byrå bestridas gemensamt av unionsländerna. Intill dess ny bestämmelse träffas, må dessa utgifter icke överstiga ett belopp av etthundratjugutusen *guldfrancs*¹ om året. Detta belopp kan vid behov ökas genom enhälligt beslut *av unionsländerna eller* av en sådan konferens, som omförmäles i artikel 24.

2. För bestämmande av varje lands bidrag till den totala kostnaden skola unionsländerna och de länder, som sedermera kunna komma att tillträda unionen, indelas i sex klasser, av vilka var och en skall lämna bidrag i förhållande till ett visst antal enheter, nämligen:

1 klassen	25	enheter
2	»	20 »
3	»	15 »
4	»	10 »
5	»	5 »
6	»	3 »

3. Dessa koefficienter multipliceras med antalet länder i varje klass, och summan av de sålunda erhållna produkterna angiver det antal enhe-

¹ Denna monetära enhet avser en guldfranc à 100 centimes, med en vikt av 10/31 gram och en finhet av 0,900.

tives à la protection des œuvres littéraires et artistiques, les renseignements spéciaux dont ils pourraient avoir besoin.

(3) Le Directeur du Bureau International fait sur sa gestion un rapport annuel qui est communiqué à tous les membres de l'Union.

Article 23.

(1) Les dépenses du Bureau de l'Union Internationale sont supportées en commun par les Pays de l'Union. Jusqu'à nouvelle décision, elles ne pourront pas dépasser la somme de cent vingt mille francs suisses par année. Cette somme pourra être augmentée au besoin par décision unanime d'une des Conférences prévues à l'article 24.

(2) Pour déterminer la part contributive de chacun des Pays dans cette somme totale des frais, les Pays de l'Union et ceux qui adhéreront ultérieurement à l'Union sont divisés en six classes contribuant chacune dans la proportion d'un certain nombre d'unités, savoir:

1 ^{re} classe	25	unités
2 ^{me}	»	20	»
3 ^{me}	»	15	»
4 ^{me}	»	10	»
5 ^{me}	»	5	»
6 ^{me}	»	3	»

(3) Ces coefficients sont multipliés par le nombre des Pays de chaque classe, et la somme des produits ainsi obtenus fournit le nombre

de kunna vara i behov, i frågor rörande skydd för litterära och konstnärliga verk.

3. Direktören för den internationella byrån avgiver angående sin ämbetsverksamhet en årlig berättelse, som tillställs alla medlemmar i unionen.

Artikel 23.

1. Utgifterna för den internationella unionens byrå bestridas gemensamt av unionsländerna. Intill dess ny bestämmelse träffas, må dessa utgifter icke överstiga ett belopp av ett-hundratjugutusen schweiziska francs om året. Detta belopp kan vid behov ökas genom enhälligt beslut av en av de i artikel 24 omförmälda konferenser.

2. För bestämmande av varje lands bidrag till denna totalkostnadssumma skola unionsländerna och de länder, som sedermera kunna komma att tillträda unionen, indelas i sex klasser, av vilka var och en skall lämna bidrag i förhållande till ett visst antal enheter, nämligen:

1 klassen	25	enheter
2	»	20	»
3	»	15	»
4	»	10	»
5	»	5	»
6	»	3	»

3. Dessa koefficienter multipliceras med antalet länder i varje klass, och summan av de sålunda erhållna produkterna angiver det antal enhe-

d'unités par lequel la dépense totale doit être divisée. Le quotient donne le montant de l'unité de dépense.

(4) Chaque Pays déclarera, au moment de son accession, dans laquelle des susdites classes il demande à être rangé, mais il pourra toujours déclarer ultérieurement qu'il entend être rangé dans une autre classe.

(5) L'Administration suisse prépare le budget du Bureau et en surveille les dépenses, fait les avances nécessaires et établit le compte annuel, qui sera communiqué à toutes les autres Administrations.

Article 24.

(1) La présente Convention peut être soumise à des revisions en vue d'y introduire les améliorations de nature à perfectionner le système de l'Union.

(2) Les questions de cette nature, ainsi que celles qui intéressent à d'autres points de vue le développement de l'Union, sont traitées dans des Conférences qui auront lieu successivement dans les Pays de l'Union entre les Délégués des dits Pays. L'Administration du Pays où doit siéger une Conférence prépare, avec le concours du Bureau international, les travaux de celle-ci. Le Directeur du Bureau assiste aux séances des Conférences et prend part aux discussions sans voix délibérative.

(3) Aucun changement à la présente Convention n'est valable pour l'Union que moyennant l'assentiment unanime des Pays qui la composent.

Article 25.

(1) Les pays étrangers à l'Union,

ter, med vilket totalsumman av utgifterna skall divideras. Kvoten anger beloppet av kostnadsenheten.

4. Varje land uppgiver vid sitt tillträde till unionen, i vilken av ovan nämnda klasser det önskar ingå, men kan alltid senare förklara sig önska ingå i en annan klass.

5. Den schweiziska regeringen upprättar byråns budget och övervakar dess utgifter, lämnar nödiga förskott och uppgör det årliga bokslutet, vilket meddelas alla övriga regeringar.

Artikel 24.

1. Denna konvention kan underkastas revisioner i syfte att i densamma införa sådana förbättringar, som äro ägnade att fullkomna unionens system.

2. Frågor av denna art ävensom frågor, som ur andra synpunkter beröra unionens utveckling, skola behandlas vid konferenser, som efter hand hållas i de olika unionsländerna mellan ombud för dessa länder. Regeringen i det land, där en konferens skall hållas, förbereder i samverkan med den internationella byrån konferensens arbete. Byråns direktör skall närvara vid konferensernas sammanträden och äger taga del i förhandlingarna men ej i omröstningar.

3. För ändring av denna konvention fordras unionsländernas enhälliga samtycke.

Artikel 25.

1. Utom unionen stående länder,

d'unités par lequel la dépense totale doit être divisée. Le quotient donne le montant de l'unité de dépense.

(4) Chaque Pays déclarera, au moment de son accession, dans laquelle des susdites classes il demande à être rangé, mais il pourra toujours déclarer ultérieurement qu'il entend être rangé dans une autre classe.

(5) L'Administration suisse prépare le budget du Bureau et en surveille les dépenses, fait les avances nécessaires et établit le compte annuel qui sera communiqué à toutes les autres Administrations.

Article 24.

(1) La présente Convention peut être soumise à des revisions en vue d'y introduire les améliorations de nature à perfectionner le système de l'Union.

(2) Les questions de cette nature, ainsi que celles qui intéressent à d'autres points de vue le développement de l'Union, sont traitées dans des Conférences qui auront lieu successivement dans les Pays de l'Union entre les Délégués desdits Pays. L'Administration du Pays où doit siéger une Conférence prépare, avec le concours du Bureau International, les travaux de celle-ci. Le Directeur du Bureau assiste aux séances des Conférences et prend part aux discussions sans voix délibérative.

(3) Aucun changement à la présente Convention n'est valable pour l'Union que moyennant l'assentiment unanime des Pays qui la composent.

Article 25.

(1) Les Pays étrangers à l'Union,

ter, med vilket totalsumman av utgifterna skall divideras. Kvoten angiver beloppet av kostnadsenheten.

4. Varje land uppger vid sitt tillträde till unionen, i vilken av ovan nämnda klasser det önskar ingå, men kan alltid senare förklara sig önska ingå i en annan klass.

5. Den schweiziska regeringen upprättar byråns budget och övervakar dess utgifter, lämnar nödiga förskott och uppgör de årliga räkenskaperna, som meddelas alla övriga regeringar.

Artikel 24.

1. Denna konvention kan underkastas revision i syfte att i densamma införa sådana förbättringar, som äro ägnade att fullkomna unionens system.

2. Frågor av denna art ävensom frågor, som ur andra synpunkter beröra unionens utveckling, skola behandlas vid konferenser, som efter hand hållas i de olika unionsländerna mellan ombud för dessa länder. Regeringen i det land, där en konferens skall hållas, förbereder med biträde av den internationella byrån konferensens arbeten. Byråns direktör skall närvara vid konferensernas sammanträden och äger taga del i förhandlingarna men ej i omröstningar.

3. Ingen ändring i denna konvention kan bliva gällande för unionen utan de i unionen deltagande länders enhälliga samtycke.

Artikel 25.

1. De utom unionen stående län-

et qui assurent la protection légale des droits faisant l'objet de la présente Convention, peuvent y accéder sur leur demande.

(2) Cette accession sera notifiée par écrit au Gouvernement de la Confédération suisse, et par celui-ci à tous les autres.

(3) Elle emportera de plein droit adhésion à toutes les clauses et admission à tous les avantages stipulés dans la présente Convention et produira ses effets un mois après l'envoi de la notification faite par le Gouvernement de la Confédération suisse aux autres Pays unionistes, à moins qu'une date postérieure n'ait été indiquée par le Pays adhérent. Toutefois, elle pourra contenir l'indication que le Pays adhérent entend substituer, provisoirement au moins, à l'article 8, en ce qui concerne les traductions, les dispositions de l'article 5 de la Convention d'Union de 1886 révisée à Paris en 1896¹, étant bien entendu que ces dispositions ne visent que la traduction dans la ou les langues du Pays.

Article 26.

(1) Chacun des Pays de l'Union peut, en tout temps, notifier par écrit au Gouvernement de la Confédéra-

¹ *Acte additionnel de 1896, Article 5.*

Les auteurs ressortissants à l'un des pays de l'Union, ou leurs ayants cause, jouissent, dans les autres pays, du droit exclusif de faire ou d'autoriser la traduction de leurs œuvres pendant toute la durée du droit sur l'œuvre originale. Toutefois, le droit exclusif de traduction cessera d'exister lorsque l'auteur n'en aura pas fait usage dans un délai de dix ans à partir de la première publication de l'œuvre originale, en publiant ou en faisant publier, dans un des pays de l'Union, une traduction dans la langue pour laquelle la protection sera réclamée.

vilka anordna lagligt skydd för de rättigheter, som äro föremål för denna konvention, kunna på begäran tillträda densamma.

2. Meddelande om sådant tillträde skall skriftligen göras till Schweiziska edsförbundets regering och av denna till övriga regeringar.

3. Tillträdet skall utan vidare innebära anslutning till alla de bestämmelser och delaktighet i alla de förmaner, som i denna konvention föreskrivas, och skall äga verkan en månad efter det att Schweiziska edsförbundets regering avsänt meddelande till de övriga unionsländerna, såvida icke en senare dag angivits av det tillträdande landet. Dock kan det tillträdande landet förklara sig ämna, åtminstone tills vidare, i stället för artikel 8 i vad avser översättningar sätta bestämmelserna i artikel 5 av unionskonventionen 1886, reviderad i Paris 1896,¹ därvid det emellertid förutsättes, att dessa bestämmelser endast avse översättning till landets eget eller egna språk.

Artikel 26.

1. Varje unionsland kan när som helst skriftligen meddela till Schweiziska edsförbundets regering, att

¹ *Tilläggsakt 1896, Artikel 5.*

Upphovsmän, som tillhöra något av unionens länder, eller deras rättsinnehavare äga i de övriga länderna uteslutande rätt att översätta eller låta översätta sina verk under hela den tid rätten till originalverket består. Dock upphör den uteslutande översättningsrätten, där upphovsmannen icke inom tio år från originalverkets första offentliggörande gjort bruk av samma rätt genom att i något av unionsländerna offentliggöra eller låta offentliggöra en översättning på det språk, i fråga om vilket skydd påkallas.

et qui assurent la protection légale des droits faisant l'objet de la présente Convention, peuvent y accéder sur leur demande.

(2) Cette accession sera notifiée par écrit au Gouvernement de la Confédération suisse, et par celui-ci à tous les autres.

(3) Elle emportera de plein droit adhésion à toutes les clauses et admission à tous les avantages stipulés dans la présente Convention et produira ses effets un mois après l'envoi de la notification faite par le Gouvernement de la Confédération suisse aux autres Pays unionistes, à moins qu'une date postérieure n'ait été indiquée par le Pays adhérent. Toutefois, elle pourra contenir l'indication que le Pays adhérent entend substituer, provisoirement au moins, à l'article 8, en ce qui concerne les traductions, les dispositions de l'article 5 de la Convention d'Union de 1886 révisée à Paris en 1896, étant bien entendu que ces dispositions ne visent que la traduction dans la ou les langues du Pays.

Article 26.

(1) Chacun des Pays de l'Union peut, en tout temps, notifier par écrit au Gouvernement de la Confédéra-

der, vilka anordna lagligt skydd för de rättigheter, som äro föremål för denna konvention, kunna på begäran tillträda densamma.

2. Detta tillträde skall skriftligen anmälas för Schweiziska edsförbundets regering och av denna meddelas övriga regeringar.

3. Tillträdet skall utan vidare innebära åtagande av alla de förpliktelser och delaktighet i alla de fördelar, som i denna konvention bestämmas; tillträdetts rättsverkan skall inträda en månad efter det av Schweiziska edsförbundets regering avsänts meddelande till de övriga unionsländerna, såvida icke en senare dag angivits av det tillträdande landet. Dock kan det tillträdande landet vid sin anslutning till unionen förklara sig ämna, åtminstone tills vidare, i stället för artikel 8 i vad avser översättningar sätta bestämmelserna i artikel 5 av unionskonventionen 1886, reviderad i Paris 1896, därvid det emellertid förutsättes, att dessa bestämmelser endast avse översättning till landets eget eller egna språk.

Artikel 26.

1. Varje unionsland kan när som helst skriftligen meddela Schweiziska edsförbundets regering, att den-

tion suisse que la présente Convention est applicable à ses territoires d'outre-mer, colonies, protectorats, territoires sous tutelle, ou à tout autre territoire dont il assure les relations extérieures, et la Convention s'appliquera alors à tous les territoires désignés dans la notification à partir d'une date fixée conformément à l'article 25, alinéa 3. A défaut de cette notification, la Convention ne s'appliquera pas à ces territoires.

(2) Chacun des Pays de l'Union peut, en tout temps, notifier par écrit au Gouvernement de la Confédération suisse que la présente Convention cesse d'être applicable à tout ou partie des territoires qui ont fait l'objet de la notification prévue à l'alinéa qui précède, et la Convention cessera de s'appliquer dans les territoires désignés dans cette notification douze mois après réception de la notification adressée au Gouvernement de la Confédération suisse.

(3) Toutes les notifications faites au Gouvernement de la Confédération suisse, conformément aux dispositions des alinéas 1 et 2 du présent article, seront communiquées par ce Gouvernement à tous les Pays de l'Union.

Article 27.

(1) La présente Convention remplacera, dans les rapports entre les Pays de l'Union, la Convention de Berne du 9 septembre 1886 et les Actes qui l'ont successivement révisée. Les Actes précédemment en vigueur conserveront leur applica-

denna konvention skall vara tillämplig inom dess *transoceanica* territorier, kolonier, protektorat, *förvaltarshipsområden* eller varje annat område, *för vars internationella förbindelser landet svarar*; och konventionen skall i detta fall träda i kraft inom alla områden, som upptagits i meddelandet, *från en tidpunkt som bestämmes enligt artikel 25 tredje stycket*. Har sådant meddelande ej gjorts, är konventionen icke tillämplig inom dessa områden.

2. Varje unionsland kan när som helst skriftligen meddela till Schweiziska edsförbundets regering, att denna konvention skall upphöra att vara tillämplig inom område, som upptagits i meddelande enligt föregående stycke; och konventionen skall i detta fall upphöra att vara tillämplig inom sådant område tolv månader efter det att det nya meddelandet mottagits av Schweiziska edsförbundets regering.

3. Om meddelanden enligt föregående båda stycken skall Schweiziska edsförbundets regering underrätta alla unionsländer.

Artikel 27.

1. Denna konvention skall i förhållandet mellan unionsländerna träda i stället för Bernkonventionen den 9 september 1886 och de akter, genom vilka denna efter hand reviderats. De tidigare gällande akterna skola fortfarande vara tillämpliga i

tion suisse que la présente Convention est applicable à tout ou partie de ses colonies, protectorats, territoires sous mandat ou tous autres territoires soumis à sa souveraineté ou à son autorité, ou tous territoires sous suzeraineté, et la Convention s'appliquera alors à tous les territoires désignés dans la notification. A défaut de cette notification, la Convention ne s'appliquera pas à ces territoires.

(2) Chacun des Pays de l'Union peut, en tout temps, notifier par écrit au Gouvernement de la Confédération suisse que la présente Convention cesse d'être applicable à tout ou partie des territoires qui ont fait l'objet de la notification prévue à l'alinéa qui précède, et la Convention cessera de s'appliquer dans les territoires désignés dans cette notification douze mois après réception de la notification adressée au Gouvernement de la Confédération suisse.

(3) Toutes les notifications faites au Gouvernement de la Confédération suisse, conformément aux dispositions des alinéas 1 et 2 du présent article, seront communiquées par ce Gouvernement à tous les Pays de l'Union.

Article 27.

(1) La présente Convention remplacera dans les rapports entre les Pays de l'Union la Convention de Berne du 9 septembre 1886 et les actes qui l'ont successivement révisée. Les actes précédemment en vigueur conserveront leur application

na konvention skall avse, helt eller delvis, dess kolonier, protektorat, mandatområden eller andra territorier under dess suveränitet eller auktoritet eller alla territorier under dess överhöghet, och konventionen skall då vara tillämplig å alla territorier, som angivits i detta meddelande. Har sådant meddelande ej gjorts, är konventionen icke tillämplig å dessa territorier.

2. Varje unionsland kan när som helst skriftligen meddela Schweiziska edsförbundets regering, att denna konvention skall upphöra att avse helt eller delvis de territorier, som angivits i det uti föregående stycke nämnda meddelande, och konventionen skall i sådant fall upphöra att vara tillämplig å de i detta meddelande omförmälda territorier tolv månader efter mottagandet av det till Schweiziska edsförbundets regering ställda meddelandet.

3. Alla meddelanden, som enligt bestämmelserna i första och andra stycket av denna artikel gjorts till Schweiziska edsförbundets regering, skola av nämnda regering kungöras för alla unionsländer.

Artikel 27.

1. Denna konvention skall i förhållandet mellan unionsländerna träda i stället för bernkonventionen den 9 september 1886 och de akter, genom vilka denna efter hand reviderats. De tidigare gällande akterna skola fortfarande vara tillämpliga i

tion dans les rapports avec les Pays qui ne ratifieraient pas la présente Convention.

(2) Les Pays au nom desquels la présente Convention est signée pourront encore conserver le bénéfice des réserves qu'ils ont formulées antérieurement, à la condition d'en faire la déclaration lors du dépôt des ratifications.

(3) Les Pays faisant actuellement partie de l'Union, au nom desquels la présente Convention n'aura pas été signée, pourront en tout temps y adhérer dans la forme prévue par l'article 25. Ils pourront bénéficier en ce cas des dispositions de l'alinéa précédent.

Article 27 bis.

Tout différend entre deux ou plusieurs Pays de l'Union concernant l'interprétation ou l'application de la présente Convention, qui ne sera pas réglé par voie de négociation, sera porté devant la Cour internationale de Justice pour qu'il soit statué par elle, à moins que les Pays en cause ne conviennent d'un autre mode de règlement. Le Bureau international sera informé par le Pays demandeur du différend porté devant la Cour; il en donnera connaissance aux autres Pays de l'Union.

Article 28.

(1) La présente Convention sera ratifiée et les ratifications en seront déposées à Bruxelles au plus tard le 1er juillet 1951. Ces ratifications, avec leurs dates et toutes les déclarations dont elles pourraient être accompagnées, seront communiquées

förhållande till de länder, som icke ratificera förevarande konvention.

2. De länder, på vilkas vägnar denna konvention undertecknats, äga fortfarande tillgodonjuta av dem förut gjorda förbehåll, under villkor att de avgiva förklaring därom då de deponera ratifikationerna.

3. De till unionen nu hörande länder, på vilkas vägnar denna konvention icke undertecknas, kunna när som helst tillträda densamma i den ordning som sägs i artikel 25. De äga i sådant fall påkalla tillämpning av bestämmelserna i föregående stycke.

Artikel 27 bis.

Varje tvist, som uppkommer mellan två eller flera unionsländer angående tolkningen eller tillämpningen av denna konvention och som icke kan biläggas genom förhandling, skall hänskjutas till Internationella domstolen för avgörande, där est icke de berörda länderna överenskomma om annat sätt för reglering av tvisten. Det land, som hänskjutit tvisten till domstolen, skall därom underrätta den internationella byrån; denna skall underrätta övriga länder om förhållandet.

Artikel 28.

1. Denna konvention skall ratificeras och ratifikationerna skola deponeras i Bryssel senast den 1 juli 1951. Om ratifikationerna jämte deras data och de förklaringar, som må åtfölja dem, skall den belgiska regeringen underrätta Schweiziska eds-

dans les rapports avec les Pays qui ne ratifieraient pas la présente Convention.

(2) Les Pays au nom desquels la présente Convention est signée pourront encore conserver le bénéfice des réserves qu'ils ont formulées antérieurement, à la condition d'en faire la déclaration lors du dépôt des ratifications.

(3) Les Pays faisant actuellement partie de l'Union, au nom desquels la présente Convention n'aura pas été signée, pourront en tout temps y adhérer. Ils pourront bénéficier en ce cas des dispositions de l'alinéa précédent.

förhållande till de länder, som icke ratificera förevarande konvention.

2. De länder, på vilkas vägnar denna konvention undertecknats, äga fortfarande tillgodonjuta av dem förut gjorda förbehåll, under villkor att de avgiva förklaring därom vid ratifikationernas deponering.

3. De till unionen nu hörande länder, på vilkas vägnar denna konvention icke undertecknats, kunna när som helst tillträda densamma. De äga i sådant fall påkalla tillämpning av bestämmelserna i föregående stycke.

Article 28.

(1) La présente Convention sera ratifiée, et les ratifications en seront déposées à Rome au plus tard le 1er juillet 1931.

Artikel 28.

1. Denna konvention skall ratificeras, och ratifikationerna skola deponeras i Rom senast den 1 juli 1931.

par le Gouvernement belge au Gouvernement de la Confédération suisse et ce dernier les notifiera aux autres Pays de l'Union.

(2) La présente Convention entrera en vigueur entre les Pays de l'Union qui l'auront ratifiée un mois après le 1er juillet 1951. Toutefois, si, avant cette date, elle était ratifiée par six Pays de l'Union au moins, elle entrerait en vigueur entre ces Pays de l'Union un mois après que le dépôt de la sixième ratification leur aurait été notifié par le Gouvernement de la Confédération suisse et, pour les Pays de l'Union qui ratifieraient ensuite, un mois après la notification de chacune de ces ratifications.

(3) Les Pays étrangers à l'Union pourront, jusqu'au 1er juillet 1951, accéder à l'Union par voie d'adhésion, soit à la Convention signée à Rome le 2 juin 1928, soit à la présente Convention. A partir du 1er juillet 1951, ils ne pourront plus adhérer qu'à la présente Convention. Les Pays de l'Union qui n'auraient pas ratifié la présente Convention au 1er juillet 1951 pourront y accéder dans la forme prévue par l'article 25. Ils pourront bénéficier en ce cas des dispositions de l'article 27, alinéa 2.

Article 29.

(1) La présente Convention demeurera en vigueur sans limitation de durée. Chacun des Pays de l'Union aura toutefois la faculté de la dénoncer en tout temps, au moyen d'une notification adressée par écrit au

förbundets regering; sistnämnda regering skall underrätta övriga unionsländer härom.

2. Denna konvention skall träda i kraft mellan de unionsländer, som ratificerat densamma, en månad efter *den 1 juli 1951*. Om den emellertid före nämnda dag ratificerats av minst sex unionsländer, skall den träda i kraft mellan dessa unionsländer en månad efter det att de från Schweiziska edsförbundets regering fått mottaga meddelande om deposition av den sjätte ratifikationen samt, vad angår de unionsländer som ratificera senare, en månad efter meddelandet om envar av dessa ratifikationer.

3. Länder, som stå utom unionen, kunna intill *den 1 juli 1951* tillträda unionen genom att ansluta sig antingen till den i *Rom den 2 juni 1928* undertecknade konventionen eller till förevarande konvention. Från och med *den 1 juli 1951* kunna de endast ansluta sig till förevarande konvention. *Unionsländer, vilka den 1 juli 1951 icke hava ratificerat förevarande konvention, kunna ansluta sig till densamma i den ordning som sägs i artikel 25. De äga i sådant fall tillgodonjuta bestämmelserna i artikel 27 andra stycket.*

Artikel 29.

1. Denna konvention skall förbli-
va i kraft *utan begränsning i tiden*.
Varje unionsland äger likväl rätt att när som helst uppsäga den genom skriftligt meddelande till Schweiziska edsförbundets regering.

(2) Elle entrera en vigueur entre les Pays de l'Union qui l'auront ratifiée un mois après cette date. Toutefois si, avant cette date, elle était ratifiée par six Pays de l'Union au moins, elle entrerait en vigueur entre ces Pays de l'Union un mois après que le dépôt de la sixième ratification leur aurait été notifié par le Gouvernement de la Confédération suisse et, pour les Pays de l'Union qui ratifieraient ensuite, un mois après la notification de chacune de ces ratifications.

(3) Les Pays étrangers à l'Union pourront, jusqu'au 1er août 1931, accéder à l'Union, par voie d'adhésion, soit à la Convention signée à Berlin le 13 novembre 1908, soit à la présente Convention. A partir du 1er août 1931, ils ne pourront plus adhérer qu'à la présente Convention.

Article 29.

(1) La présente Convention demeurera en vigueur pendant un temps indéterminé, jusqu'à l'expiration d'une année à partir du jour où la dénonciation en aura été faite.

2. Den skall träda i kraft mellan de unionsländer, som ratificerat densamma, en månad efter nämnda dag. Därest emellertid konventionen före nämnda dag ratificerats av minst sex unionsländer, skall den träda i kraft mellan dessa unionsländer en månad efter det de fått från Schweiziska edsförbundets regering mottaga meddelande om deponering av den sjätte ratifikation samt, vad angår de unionsländer som ratificera senare, en månad efter meddelandet om envar av dessa ratifikationer.

3. Länder, som stå utom unionen, kunna senast den 1 augusti 1931 ansluta sig till unionen genom att tillträda antingen den i Berlin den 13 november 1908 undertecknade konventionen eller förevarande konvention. Efter den 1 augusti 1931 kunna de endast tillträda förevarande konvention.

Artikel 29.

1. Denna konvention skall förbli gällande för obestämd tid och intill dess ett år förflutit från den dag, då uppsägning skett.

Gouvernement de la Confédération suisse.

(2) Cette dénonciation, qui sera communiquée par celui-ci à tous les autres Pays de l'Union, ne produira effet qu'à l'égard du Pays qui l'aura faite, et seulement douze mois après réception de la notification de dénonciation adressée au Gouvernement de la Confédération suisse, la Convention restant exécutoire pour les autres Pays de l'Union.

(3) La faculté de dénonciation prévue au présent article ne pourra être exercée par un Pays avant l'expiration d'un délai de cinq ans à compter de la date de la ratification ou de l'accession opérée par ce Pays.

Article 30.

(1) Les Pays qui introduiront dans leur législation la durée de protection de cinquante ans prévue par l'article 7, alinéa 1er, de la présente Convention, le feront connaître au Gouvernement de la Confédération suisse par une notification écrite qui sera communiquée aussitôt par ce Gouvernement à tous les autres Pays de l'Union.

(2) Il en sera de même pour les Pays qui renonceront aux réserves faites ou maintenues par eux en vertu des articles 25 et 27.

Article 31.

Les Actes officiels des Conférences seront établis en français. Un texte équivalent sera rédigé en anglais. En cas de contestation sur l'interprétation des Actes, le texte français sera toujours appelé à faire foi.

2. Sådan uppsägning, *varom nämnda regering skall underrätta övriga unionsländer*, får verkan endast med avseende å det land, från vars sida den skett, *och först tolv månader efter det att den mottagits av Schweiziska edsförbundets regering*. För övriga unionsländer förblir konventionen i kraft.

3. *Rätten till uppsägning kan icke av något land utövas förrän fem år efter det att landet ratificerade konventionen eller anslöt sig till densamma.*

Artikel 30.

1. De länder, som komma att i sin lagstiftning införa den skyddstid om femtio år, som avses i artikel 7 första stycket av denna konvention, skola därom göra anmälan hos Schweiziska edsförbundets regering genom en skriftlig förklaring, om vilken nämnda regering genast skall underrätta övriga unionsländer.

2. Detsamma skall gälla om de länder, vilka komma att avstå från förbehåll, som av dem gjorts eller vidhållits jämlikt artiklarna 25 och 27.

Artikel 31.

Konferensernas officiella akter skola avfattas på franska. En likvärdig text skall avfattas på engelska. Vid tvist om tolkningen av akterna skall den franska texten äga vitsord. Varje unionsland eller grupp av

(2) Cette dénonciation sera adressée au Gouvernement de la Confédération suisse. Elle ne produira son effet qu'à l'égard du Pays qui l'aura faite, la Convention restant exécutoire pour les autres Pays de l'Union.

Article 30.

(1) Les Pays qui introduiront dans leur législation la durée de protection de cinquante ans prévue par l'article 7, alinéa 1er, de la présente Convention, le feront connaître au Gouvernement de la Confédération suisse par une notification écrite qui sera communiquée aussitôt par ce Gouvernement à tous les autres Pays de l'Union.

(2) Il en sera de même pour les Pays qui renonceront aux réserves faites ou maintenues par eux en vertu des articles 25 et 27.

2. Sådan uppsägning skall ske hos Schweiziska edsförbundets regering. Uppsägningen gäller endast med avseende å det land, från vars sida den skett; för övriga unionsländer är konventionen fortfarande förbindande.

Artikel 30.

1. De länder, som komma att i sin lagstiftning införa den i denna konventions artikel 7 första stycket avsedda skyddstid av femtio år, skola därom göra anmälan hos Schweiziska edsförbundets regering genom en skriftlig förklaring, som av nämnda regering genast meddelas alla övriga unionsländer.

2. Detsamma skall gälla om de länder, vilka komma att avstå från förbehåll, som av dem gjorts eller vidhållits jämlikt artiklarna 25 och 27.

Tout Pays ou groupe de Pays de l'Union pourra faire établir par le Bureau international, en accord avec ce Bureau, un texte autorisé des dits Actes dans la langue de son choix. Ces textes seront publiés dans les actes des Conférences en annexe aux textes français et anglais.

unionsländer har rätt att låta genom den internationella byråns försorg och efter överenskommelse med denna avfatta en auktoriserad text av sagda akter på det språk som önskas. Dessa texter skola publiceras i konferensernas akter såsom bilagor till de franska och engelska texterna.

Vœux

*adoptés le 26 juin 1948 par la
Conférence diplomatique réunie
à Bruxelles pour la révision de la
Convention de Berne¹*

Vœu I

**relatif à la reconnaissance plus complète et plus
générale des droits des travailleurs intellectuels**
*(Proposition de la Délégation de la Cité
du Vatican)*

La Conférence,

considérant que, si la reconnaissance plus complète et plus large des droits imprescriptibles du travail manuel est un progrès social de notre époque, il serait infiniment regrettable que les droits du travail de l'esprit, les droits des auteurs sur leurs œuvres, ne fussent pas également reconnus,

émet le vœu que l'opinion publique soit mieux informée au sujet des droits d'auteur; que s'emploient à l'éclairer davantage: les autorités, les hommes influents, les puissances d'opinion, les auteurs eux-mêmes; et que ladite opinion publique soit également attentive, dans tous les Pays, à la juste répartition des droits revenant aux auteurs.

Önskemål

*uttalade den 26 juni 1948 av den
i Bryssel samlade diplomatiska
konferensen för revision av
Bernkonventionen¹*

Önskemål I

**angående ett mera fullständigt och allmänt
erkännande av de rättigheter som tillkomma
utövare av intellektuella yrken**
(Förslag av Vatikanstadens delegation)

Konferensen,

som anser att det är ett socialt framsteg i vår tid, att kroppsarbetarnas oförytterliga rättigheter uppnått ett mera fullständigt och oförbehållsamt erkännande, och att det med hänsyn härtill skulle vara synnerligen beklagligt om det andliga arbetets rättigheter, upphovsmännens rättigheter till sina verk, icke likaledes skulle erkännas,

uttalar önskemålet, att den allmänna opinionen erhåller bättre information om upphovsmannarätten, att myndigheter, inflytelserika personer, opinionsbildande krafter och upphovsinännen själva ytterligare verka för detta ändamål samt att den allmänna opinionen i alla länder uppmärksammar vikten av att de upphovsmännen tillkommande rättigheterna rättvist fördelas.

¹ Vœu IX (önskemål angående Bernbyråns internationella status m. m.) här utelämnat.

Vœu II

**relatif à la protection universelle
du droit d'auteur**

*(Proposition des Délégations autrichienne,
brésilienne, espagnole et portugaise)*

La Conférence émet le vœu de voir se réaliser sans retard une entente entre Etats, tendant à instituer la protection universelle du droit d'auteur.

Vœu III

**relatif à la protection des
œuvres littéraires et artistiques
en vue d'éviter la destruction de celles-ci**
(Proposition de la Délégation hongroise)

Constatant que l'article 6 bis de la Convention, s'il permet à l'auteur de s'opposer à toute déformation, mutilation ou autre modification de son œuvre, ou à toute autre atteinte à la même œuvre qui serait préjudiciable à son honneur ou à sa réputation, n'interdit pas en termes exprès la destruction des œuvres, la Conférence émet le vœu que les Pays de l'Union introduisent, dans leur législation interne, des dispositions prohibant la destruction des œuvres littéraires et artistiques.

Vœu IV

**relatif au domaine public payant et
aux caisses de prévoyance ou d'assistance
instituées en faveur des auteurs**
(Proposition de la Délégation hongroise)

La Conférence, reconnaissant l'intérêt que peut présenter, au point de vue de l'amélioration des conditions d'existence et des moyens de travail des auteurs contemporains d'œuvres littéraires

Önskemål II

**angående världsomspännande skydd för
upphovsmannarätten**

*(Förslag av de österrikiska, brasilianska,
spanska och portugisiska delegationerna)*

Konferensen uttalar önskemålet, att staterna utan dröjsmål måtte nå samförstånd i syfte att upprätta ett världsomspännande skydd för upphovsmannarätten.

Önskemål III

**angående skydd mot förstörelse av
litterära och konstnärliga verk**

(Förslag av den ungerska delegationen)

Konferensen, som konstaterar att artikel 6 bis i konventionen visserligen tillåter upphovsmannen att motsätta sig förvanskning, stympning eller andra ändringar av sitt verk eller andra förfaranden med avseende å detta, vilka äro till men för hans ära eller anseende, men icke uttryckligen förbjuder att verket förstöres, uttalar önskemålet, att unionsländerna i sin lagstiftning måtte införa bestämmelser som förbjuda att litterära och konstnärliga verk förstöras.

Önskemål IV

**angående »domaine public payant» och stöd-
eller hjälpfonder till förmån för upphovsmännen**

(Förslag av den ungerska delegationen)

Konferensen, som erkänner att det för förbättring av de samtida upphovsmännens existensvillkor och arbetsmöjligheter kan vara av intresse att man tillgodogör sig och till stöd- eller hjälp-

ou artistiques, l'obtention et l'affectation éventuelle à des caisses de prévoyance ou d'assistance de ressources nouvelles provenant d'un droit modique sur l'exploitation lucrative des œuvres de cette nature comprises dans le domaine public, rendant hommage aux initiatives publiques et privées déjà prises en ce sens dans divers pays,

émet le vœu de voir mettre à l'étude dans tous les Pays dont les institutions se prêtent à l'adoption d'une telle mesure, la possibilité de réaliser le domaine public payant suivant les modalités convenant à chacun d'eux.

Vœu V

relatif à la double imposition des auteurs
(Proposition des Délégations autrichienne et espagnole)

La Conférence émet le vœu que, dans le plus bref délai, soient conclus, entre les Pays de l'Union, des accords aux termes desquels les auteurs d'œuvres littéraires ou artistiques ne pourront être assujettis à une double imposition en raison des revenus provenant de l'exercice du droit d'auteur dans un des Pays de l'Union.

Vœu VI

relatif à la protection des fabricants de phonogrammes
(Proposition de la Commission de rédaction de la Conférence de Bruxelles)

La Conférence émet le vœu que les Gouvernements des Pays de l'Union étudient les moyens d'assurer la protection des fabricants d'instruments

fonder överför medel, vilka kunna erhållas genom att det förvärvsmässiga utnyttjandet av fria verk beläggas med en måttlig avgift,

betygar sin uppskattning av de allmänna och privata initiativ, som i olika länder redan tagits i denna riktning,

och uttalar önskemålet, att i alla länder, där det finnes för ändamålet lämpade institutioner, måtte undersökas huruvida institutet »domaine public payant» kunde förverkligas, efter de riktlinjer som för varje land befinnas lämpliga.

Önskemål V

angående dubbelbeskattning av upphovsmän
(Förslag av de österrikiska och spanska delegationerna)

Konferensen uttalar önskemålet, att unionsländerna så snart som möjligt avsluta överenskommelser om att upphovsmän till litterära eller konstnärliga verk ej skola dubbelbeskattas för inkomster, som de förvärva genom att utöva sin upphovsmannarätt i något av unionsländerna.

Önskemål VI

angående skydd för tillverkare av fonogram
(Förslag av Brysselkonferensens redaktionskommitté)

Konferensen uttalar önskemålet, att unionsländernas regeringar måtte undersöka möjligheten av att skydda tillverkare av anordningar genom

servant à reproduire mécaniquement les œuvres musicales, sans qu'il soit porté atteinte aux droits des auteurs.

Vœu VII

relatif à la protection des radioémissions
(*Proposition de la Délégation monégasque*)

La Conférence émet le vœu que les Gouvernements des Pays de l'Union étudient les moyens d'assurer la protection des émissions réalisées par les organes de radiodiffusion afin d'éviter toute utilisation non autorisée de celles-ci, sans qu'il soit porté atteinte aux droits des auteurs.

Vœu VIII

**relatif aux droits voisins du droit d'auteur
et notamment à la protection des
artistes exécutants**
(*Proposition de la Délégation autrichienne*)

Considérant que les interprétations des exécutants ont un caractère artistique, la Conférence émet le vœu que des études soient activement poursuivies en ce qui concerne les droits voisins du droit d'auteur et notamment la protection des artistes exécutants.

vilka musikaliska verk kunna återgivas mekaniskt, dock att därigenom icke får göras intrång i upphovsmännens rättigheter.

Önskemål VII

angående skydd för radioutsändningar
(*Förslag av den monegaskiska delegationen*)

Konferensen uttalar önskemålet, att unionsländernas regeringar måtte undersöka möjligheten av att skydda radioföretagens utsändningar mot icke auktoriserat utnyttjande, dock att därigenom icke får göras intrång i upphovsmännens rättigheter.

Önskemål VIII

**angående med upphovsmannarätten besläktade
rättigheter, i synnerhet skydd för
utövande konstnärer**
(*Förslag av den österrikiska delegationen*)

Med hänsyn till att de utövande konstnärernas tolkningar äga konstnärlig karaktär, uttalar konferensen önskemålet att undersökningar måtte verksamt bedrivas angående de med upphovsmannarätten besläktade rättigheterna, i synnerhet skyddet för de utövande konstnärerna.

Världskonventionen om upphovsmannarätt

Konventionen, som undertecknats den 6 september 1952 i Genève, är avfattad på franska, engelska och spanska. I denna bilaga ha intagits de franska och engelska texterna, jämte svensk översättning.

Convention universelle
sur le droit d'auteur

Article I.

Chaque Etat contractant s'engage à prendre toutes dispositions nécessaires pour assurer une protection suffisante et efficace des droits des auteurs et de tous autres titulaires de ces droits sur les œuvres littéraires, scientifiques et artistiques, telles que les écrits, les œuvres musicales, dramatiques et cinématographiques, les peintures, gravures et sculptures.

Article II.

1. Les œuvres publiées des ressortissants de tout Etat contractant ainsi que les œuvres publiées pour la première fois sur le territoire d'un tel Etat jouissent, dans tout autre Etat contractant, de la protection que cet autre Etat accorde aux œuvres de ses ressortissants publiées pour la première fois sur son propre territoire.

2. Les œuvres non publiées des ressortissants de tout Etat contractant jouissent, dans tout autre Etat contractant, de la protection que cet autre Etat accorde aux œuvres non publiées de ses ressortissants.

3. Pour l'application de la présente Convention, tout Etat contractant peut, par des dispositions de sa législation interne, assimiler à ses ressortissants toute personne domiciliée sur le territoire de cet Etat.

Universal Copyright
Convention

Article I.

Each Contracting State undertakes to provide for the adequate and effective protection of the rights of authors and other copyright proprietors in literary, scientific and artistic works, including writings, musical, dramatic and cinematographic works, and paintings, engravings and sculpture.

Article II.

1. Published works of nationals of any Contracting State and works first published in that State shall enjoy in each other Contracting State the same protection as that other State accords to works of its nationals first published in its own territory.

2. Unpublished works of nationals of each Contracting State shall enjoy in each other Contracting State the same protection as that other State accords to unpublished works of its own nationals.

3. For the purpose of this Convention any Contracting State may, by domestic legislation, assimilate to its own nationals any person domiciled in that State.

Världskonvention om upphovsmannarätt

Artikel I.

Fördragsslutande stat förbinder sig att vidtaga alla erforderliga åtgärder för att giva ett tillräckligt och effektivt skydd för upphovsmännens och andra rättsinnehavares rättigheter till litterära, vetenskapliga och konstnärliga verk, såsom skrifter, musikaliska, dramatiska och kinematografiska verk samt verk av måleri, gravyr och skulptur.

Artikel II.

1. Verk som publicerats av upphovsmän tillhörande en fördragsslutande stat samt verk som först publicerats inom sådan stats område skola i varje annan fördragsslutande stat åtnjuta det skydd, som denna stat tillerkänner verk av dess egna medborgare, publicerade för första gången inom dess eget område.

2. Icke publicerade verk av medborgare i fördragsslutande stat skola i varje annan fördragsslutande stat åtnjuta det skydd, som denna stat tillerkänner sina medborgares icke publicerade verk.

3. Fördragsslutande stat äger genom sin lagstiftning med avseende å tillämpning av denna konvention med sina medborgare likställa envar som har hemvist inom staten.

Article III.

1. Tout Etat contractant qui, d'après sa législation interne, exige, à titre de condition de la protection des droits des auteurs, l'accomplissement de formalités telles que dépôt, enregistrement, mention, certificats notariés, paiement de taxes, fabrication ou publication sur le territoire national, doit considérer ces exigences comme satisfaites pour toute œuvre protégée aux termes de la présente Convention, publiée pour la première fois hors du territoire de cet Etat et dont l'auteur n'est pas un de ses ressortissants, si, dès la première publication de cette œuvre, tous les exemplaires de l'œuvre publiée avec l'autorisation de l'auteur ou de tout autre titulaire de ses droits portent le symbole © accompagné du nom du titulaire du droit d'auteur et de l'indication de l'année de première publication; le symbole, le nom et l'année doivent être apposés d'une manière et à une place montrant de façon nette que le droit d'auteur est réservé.

2. Les dispositions de l'alinéa premier du présent article n'interdisent pas à un Etat contractant de soumettre à certaines formalités ou à d'autres conditions, en vue d'assurer l'acquisition et la jouissance du droit d'auteur, les œuvres publiées pour la première fois sur son territoire, ou celles de ses ressortissants, quel que soit le lieu de la publication de ces œuvres.

3. Les dispositions de l'alinéa premier ci-dessus n'interdisent pas à un Etat contractant d'exiger d'une personne étant en justice qu'elle satis-

Article III.

1. Any Contracting State which, under its domestic law, requires as a condition of copyright, compliance with formalities such as deposit, registration, notice, notarial certificates, payment of fees or manufacture or publication in that Contracting State, shall regard these requirements as satisfied with respect to all works protected in accordance with this Convention and first published outside its territory and the author of which is not one of its nationals, if from the time of the first publication all the copies of the work published with the authority of the author or other copyright proprietor bear the symbol © accompanied by the name of the copyright proprietor and the year of first publication placed in such manner and location as to give reasonable notice of claim of copyright.

2. The provisions of paragraph 1 of this article shall not preclude any Contracting State from requiring formalities or other conditions for the acquisition and enjoyment of copyright in respect of works first published in its territory or works of its nationals wherever published.

3. The provisions of paragraph 1 of this article shall not preclude any Contracting State from providing that a person seeking judicial relief must,

Artikel III.

1. Fördragsslutande stat, vars lagstiftning som villkor för skydd av upphovsmannarätten kräver uppfyllandet av formaliteter såsom deponering, registrering, uttryckligt förbehåll, notarialintyg, erläggande av avgift, framställning eller publicering inom statens eget område, skall anse dessa krav uppfyllda i fråga om varje av denna konvention skyddat verk, vilket först publicerats utanför statens område och vars upphovsman icke tillhör denna stat, såvida alla exemplar av verket, som publiceras med tillstånd av upphovsmannen eller hans rättsinnehavare, från och med den första publiceringen äro försedda med märket © åtföljt av rättsinnehavarens namn och årtalet för den första publiceringen, anbragt på sådant sätt och på sådan plats att det klart utvisar att upphovsmannarätten är förbehållen.

2. Bestämmelserna i första stycket utgöra icke hinder för fördragsslutande stat att för förvärv och utövning av upphovsmannarätt kräva vissa formaliteter eller andra villkor i fråga om verk, som först publicerats inom dess eget område, eller i fråga om verk av dess egna medborgare, var de än publicerats.

3. Bestämmelserna i första stycket utgöra icke hinder för fördragsslutande stat att föreskriva, att den som för talan inför domstol skall iakttaga

fasse, aux fins du procès, aux règles de procédure telles que l'assistance du demandeur par un avocat exerçant dans cet Etat ou le dépôt par le demandeur d'un exemplaire de l'œuvre auprès du tribunal ou d'un bureau administratif ou des deux à la fois. Toutefois, le fait de ne pas satisfaire à ces exigences n'affecte pas la validité du droit d'auteur. Aucune de ces exigences ne peut être imposée à un ressortissant d'un autre Etat contractant si elle ne l'est pas aux ressortissants de l'Etat dans lequel la protection est demandée.

4. Dans chaque Etat contractant doivent être assurés des moyens juridiques pour protéger sans formalités les œuvres non publiées des ressortissants des autres Etats contractants.

5. Si un Etat contractant accorde plus d'une seule période de protection et si la première est d'une durée supérieure à l'un des minimums de temps prévus à l'article IV de la présente Convention, cet Etat a la faculté de ne pas appliquer l'alinéa premier du présent article III en ce qui concerne la deuxième période de protection ainsi que pour les périodes suivantes.

Article IV.

1. La durée de la protection de l'œuvre est réglée par la loi de l'Etat contractant où la protection est demandée conformément aux dispositions de l'article II et aux dispositions ci-dessous.

2. La durée de protection pour les œuvres protégées par la présente

in bringing the action, comply with procedural requirements, such as that the complainant must appear through domestic counsel or that the complainant must deposit with the court or an administrative office, or both, a copy of the work involved in the litigation; provided that failure to comply with such requirements shall not affect the validity of the copyright, nor shall any such requirement be imposed upon a national of another Contracting State if such requirement is not imposed on nationals of the State in which protection is claimed.

4. In each Contracting State there shall be legal means of protecting without formalities the unpublished works of nationals of other Contracting States.

5. If a Contracting State grants protection for more than one term of copyright and the first term is for a period longer than one of the minimum periods prescribed in article IV, such State shall not be required to comply with the provisions of paragraph 1 of this article III in respect of the second or any subsequent term of copyright.

Article IV.

1. The duration of protection of a work shall be governed, in accordance with the provisions of article II and this article, by the law of the Contracting State in which protection is claimed.

2. The term of protection for works protected under this Convention

regler om förfarandet, såsom att käranden anlitar en inhemsk advokat eller att han deponerar ett exemplar av verket hos domstolen eller hos en förvaltningsmyndighet eller hos båda. Underlåtenhet att iakttaga sådan föreskrift skall dock icke inverka på upphovsmannarättens giltighet. Ej heller må sådan föreskrift åläggas medborgare i annan fördragsslutande stat, om icke den stat där skydd påkallas ålägger sina egna medborgare detsamma.

4. Fördragsslutande stat är pliktig att bereda rättsligt skydd utan formaliteter för icke publicerade verk av medborgare från andra fördragsslutande stater.

5. Om fördragsslutande stat giver skydd under mer än en period och den första perioden är längre än någon av de minimitider för skyddet, som stadgas i artikel IV, är denna stat icke förpliktad att tillämpa första stycket i förevarande artikel såvitt angår den andra och följande perioder.

Artikel IV.

1. Skyddstiden bestämmes av lagstiftningen i den fördragsslutande stat, där skydd påkallas, dock med iakttagande av vad som stadgas i artikel II och i förevarande artikel.

2. Skyddstiden för verk som skyddas av denna konvention må icke be-

Convention ne sera pas inférieure à une période comprenant la vie de l'auteur et vingt-cinq années après sa mort.

Toutefois, l'Etat contractant qui, à la date de l'entrée en vigueur de la présente Convention sur son territoire, aura restreint ce délai, pour certaines catégories d'œuvres, à une période calculée à partir de la première publication de l'œuvre, aura la faculté de maintenir ces dérogations ou de les étendre à d'autres catégories. Pour toutes ces catégories, la durée de protection ne sera pas inférieure à vingt-cinq années à compter de la date de la première publication.

Tout Etat contractant qui, à la date de l'entrée en vigueur de la Convention sur son territoire, ne calcule pas la durée de protection sur la base de la vie de l'auteur, aura la faculté de calculer cette durée de protection à compter de la première publication de l'œuvre ou, le cas échéant, de l'enregistrement de cette œuvre préalable à sa publication; la durée de la protection ne sera pas inférieure à vingt-cinq années à compter de la date de la première publication ou, le cas échéant, de l'enregistrement de l'œuvre préalable à la publication.

Si la législation de l'Etat contractant prévoit deux ou plusieurs périodes consécutives de protection, la durée de la première période ne sera pas inférieure à la durée de l'une des périodes minima déterminée ci-dessus.

3. Les dispositions du numéro 2 du présent article ne s'appliquent pas aux œuvres photographiques, ni aux

shall not be less than the life of the author and 25 years after his death.

However, any Contracting State which, on the effective date of this Convention in that State, has limited this term for certain classes of works to a period computed from the first publication of the work, shall be entitled to maintain these exceptions and to extend them to other classes of works. For all these classes the term of protection shall not be less than 25 years from the date of first publication.

Any Contracting State which, upon the effective date of this Convention in that State, does not compute the term of protection upon the basis of the life of the author, shall be entitled to compute the term of protection from the date of the first publication of the work or from its registration prior to publication, as the case may be, provided the term of protection shall not be less than 25 years from the date of first publication or from its registration prior to publication, as the case may be.

If the legislation of a Contracting State grants two or more successive terms of protection, the duration of the first term shall not be less than one of the minimum periods specified above.

3. The provisions of paragraph 2 of this article shall not apply to photographic works or to works of

slämmas kortare än en tidrymd, omfattande upphovsmannens livstid och 25 år efter hans död.

Fördragsslutande stat, som då denna konvention träder i kraft inom dess område för vissa kategorier av verk har bestämt skyddstiden till viss tidrymd räknat från den första publiceringen, skall dock äga bibehålla reglerna härom samt utsträcka dem till andra kategorier av verk. För alla nu avsedda kategorier må skyddstiden likväl icke understiga 25 år från den första publiceringen.

Fördragsslutande stat, som då denna konvention träder i kraft inom dess område icke bestämmer skyddstiden på grundval av upphovsmannens livstid, skall vara berättigad att räkna skyddstiden från verkets första publicering eller, i förekommande fall, från dess registrering före den första publiceringen; skyddstiden må icke understiga 25 år räknat från den första publiceringen eller från registreringen.

Om fördragsslutande stat giver skydd under två eller flera på varandra följande perioder, må den första av dem icke bestämmas kortare än någon av de här ovan nämnda minimitiderna.

3. Bestämmelserna under 2. äga icke tillämpning på fotografiska verk eller verk av nyttokonst. I de för-

œuvres des arts appliqués. Toutefois, dans les Etats contractants qui protègent les œuvres photographiques et, en tant qu'œuvres artistiques, les œuvres des arts appliqués, la durée de la protection ne sera pas, pour ces œuvres, inférieure à dix ans.

4. Aucun Etat contractant ne sera tenu d'assurer la protection d'une œuvre pendant une durée plus longue que celle fixée, pour la catégorie dont elle relève, s'il s'agit d'une œuvre non publiée, par la loi de l'Etat contractant dont l'auteur est ressortissant, et, s'il s'agit d'une œuvre publiée, par la loi de l'Etat contractant où cette œuvre a été publiée pour la première fois.

Aux fins de l'application de la disposition précédente, si la législation d'un Etat contractant prévoit deux ou plusieurs périodes consécutives de protection, la durée de la protection accordée par cet Etat est considérée comme étant la somme de ces périodes. Toutefois, si pour une raison quelconque une œuvre déterminée n'est pas protégée par ledit Etat pendant la seconde période ou l'une des périodes suivantes, les autres Etats contractants ne sont pas tenus de protéger cette œuvre pendant cette seconde période ou les périodes suivantes.

5. Aux fins de l'application du numéro 4 de cet article, l'œuvre d'un ressortissant d'un Etat contractant publiée pour la première fois dans un Etat non contractant sera considérée comme ayant été publiée pour la première fois dans l'Etat contractant dont l'auteur est ressortissant.

applied art; provided, however, that the term of protection in those Contracting States which protect photographic works, or works of applied art in so far as they are protected as artistic works, shall not be less than 10 years for each of said classes of works.

4. No Contracting State shall be obliged to grant protection to a work for a period longer than that fixed for the class of works to which the work in question belongs, in the case of unpublished works by the law of the Contracting State of which the author is a national, and in the case of published works by the law of the Contracting State in which the work has been first published.

For the purposes of the application of the preceding provision, if the law of any Contracting State grants two or more successive terms of protection, the period of protection of that State shall be considered to be the aggregate of those terms. However, if a specified work is not protected by such State during the second or any subsequent term for any reason, the other Contracting States shall not be obliged to protect it during the second or any subsequent term.

5. For the purposes of the application of paragraph 4 of this article, the work of a national of a Contracting State, first published in a non-Contracting State, shall be treated as though first published in the Contracting State of which the author is a national.

dragsslutande stater, som skydda fotografiska verk eller som skydda alster av nyttokonst i den mån de utgöra konstverk, må likväl skyddstiden för sådana verk icke understiga 10 år.

4. Fördragsslutande stat är icke skyldig att skydda ett verk under längre tid än den som, för den kategori till vilket verket hör, blivit bestämd i fråga om ett icke publicerat verk av lagen i den fördragsslutande stat, där upphovsmannen är medborgare, och om det gäller ett publicerat verk av lagen i den fördragsslutande stat, där verket publicerats för första gången.

Där fördragsslutande stat giver skydd under två eller flera på varandra följande perioder, skall vid tillämpning av föregående stycke skyddstiden i staten anses vara lika med summan av perioderna. Om i visst fall ett verk av något skäl icke skyddas i sagda stat under en andra eller följande period, skola övriga fördragsslutande stater dock icke vara pliktiga att skydda verket under nämnda period.

5. Vid tillämpning av bestämmelserna under 4. skall verk av medborgare i fördragsslutande stat, som för första gången publicerats i en icke fördragsslutande stat, behandlas som om det först publicerats i den fördragsslutande stat där upphovsmannen är medborgare.

6. Aux fins de l'application du numéro 4 susmentionné du présent article, en cas de publication simultanée dans deux ou plusieurs Etats contractants, l'œuvre sera considérée comme ayant été publiée pour la première fois dans l'Etat qui accorde la protection la moins longue. Est considérée comme publiée simultanément dans plusieurs pays toute œuvre qui a paru dans deux ou plusieurs pays dans les trente jours de sa première publication.

Article V.

1. Le droit d'auteur comprend le droit exclusif de faire, de publier et d'autoriser à faire et à publier la traduction des œuvres protégées aux termes de la présente Convention.

2. Toutefois, chaque Etat contractant peut, par sa législation nationale, restreindre, pour les écrits, le droit de traduction, mais en se conformant aux dispositions suivantes:

Lorsque, à l'expiration d'un délai de sept années à dater de la première publication d'un écrit, la traduction de cet écrit n'a pas été publiée dans la langue nationale ou, le cas échéant, dans l'une des langues nationales d'un Etat contractant par le titulaire du droit de traduction ou avec son autorisation, tout ressortissant de cet Etat contractant pourra obtenir de l'autorité compétente de cet Etat une licence non exclusive pour traduire l'œuvre et publier l'œuvre ainsi traduite dans la langue nationale en laquelle elle n'a pas été publiée.

Cette licence ne pourra être ac-

6. For the purposes of the application of paragraph 4 of this article, in case of simultaneous publication in two or more Contracting States, the work shall be treated as though first published in the State which affords the shortest term; any work published in two or more Contracting States within 30 days of its first publication shall be considered as having been published simultaneously in said Contracting States.

Article V.

1. Copyright shall include the exclusive right of the author to make, publish, and authorize the making and publication of translations of works protected under this Convention.

2. However, any Contracting State may, by its domestic legislation, restrict the right of translation of writings, but only subject to the following provisions:

If, after the expiration of a period of seven years from the date of the first publication of a writing, a translation of such writing has not been published in the national language or languages, as the case may be, of the Contracting State, by the owner of the right of translation or with his authorization, any national of such Contracting State may obtain a non-exclusive licence from the competent authority thereof to translate the work and publish the work so translated in any of the national languages in which it has not been published; provided that such national, in ac-

6. Vid tillämpning av bestämmelserna under 4. skall verket, om det publicerats samtidigt i två eller flera fördragsslutande stater, behandlas som om det först publicerats i den stat där skyddstiden är kortast. Verk, som publicerats i två eller flera länder inom 30 dagar från den första publiceringen, anses som om det publicerats samtidigt i dessa länder.

Artikel V.

1. Upphovsmannarätten innefattar uteslutande rätt att översätta och publicera översättningar av de verk, som skyddas genom denna konvention, ävensom att låta andra översätta och publicera översättningar av sådana verk.

2. Likväl må fördragsslutande stat genom sin lagstiftning inskränka översättningsrätten till skrifter, dock under iakttagande av följande bestämmelser:

Om en skrift ännu vid utgången av sjunde året efter dess första publicering icke av den som innehar översättningsrätten eller med hans tillstånd publicerats i översättning till viss fördragsslutande stats nationalspråk eller, i förekommande fall, till ett av statens nationalspråk, äger varje medborgare i denna stat att av behörig myndighet därstädes erhålla en licens, utan ensamrätt, att översätta verket till det nationalspråk, på vilket det icke blivit publicerat, och att publicera sådan översättning.

Licens må givas endast om sökan-

cordée que si le requérant, conformément aux dispositions en vigueur dans l'Etat où est introduite la demande, justifie avoir demandé au titulaire du droit de traduction l'autorisation de traduire et de publier la traduction et, après dues diligences de sa part, n'a pu atteindre le titulaire du droit d'auteur ou obtenir son autorisation. Aux mêmes conditions, la licence pourra également être accordée si, pour une traduction déjà publiée dans une langue nationale, les éditions sont épuisées.

Si le titulaire du droit de traduction n'a pu être atteint par le requérant, celui-ci doit adresser des copies de sa demande à l'éditeur dont le nom figure sur l'œuvre et au représentant diplomatique ou consulaire de l'Etat dont le titulaire du droit de traduction est ressortissant, lorsque la nationalité du titulaire du droit de traduction est connue, ou à l'organisme qui peut avoir été désigné par le gouvernement de cet Etat. La licence ne pourra être accordée avant l'expiration d'un délai de deux mois à dater de l'envoi des copies de la demande.

La législation nationale adoptera les mesures appropriées pour assurer au titulaire du droit de traduction une rémunération équitable et conforme aux usages internationaux, ainsi que le paiement et le transfert de cette rémunération, et pour garantir une traduction correcte de l'œuvre.

Le titre et le nom de l'auteur de l'œuvre originale doivent être égale-

ment avec la procédure de la State concerned, establishes either that he has requested, and been denied, authorization by the proprietor of the right to make and publish the translation, or that, after due diligence on his part, he was unable to find the owner of the right. A licence may also be granted on the same conditions if all previous editions of a translation in such language are out of print.

If the owner of the right of translation cannot be found, then the applicant for a licence shall send copies of his application to the publisher whose name appears on the work and, if the nationality of the owner of the right of translation is known, to the diplomatic or consular representative of the State of which such owner is a national, or to the organization which may have been designated by the government of that State. The licence shall not be granted before the expiration of a period of two months from the date of the dispatch of the copies of the application.

Due provision shall be made by domestic legislation to assure to the owner of the right of translation a compensation which is just and conforms to international standards, to assure payment and transmittal of such compensation, and to assure a correct translation of the work.

The original title and the name of the author of the work shall be

den, i den ordning som bestämmes i den stat där licens begäres, styrker antingen att vederbörande rättsinnehavare vägrat lämna honom tillstånd eller att han trots skäliga ansträngningar icke kunnat få förbindelse med rättsinnehavaren. På samma villkor skall licens givas även i det fallet, att verket visserligen publice-rats i översättning till det språk var-om fråga är men alla upplagor av översättningen äro utgångna.

Om innehavaren av översättnings-rätten icke kunnat anträffas, skall sökanden sända avskrifter av sin begäran till den förläggare, vars namn är angivet på verket, ävensom, där rättsinnehavarens nationalitet är känd, till diplomatisk eller konsulär representant för den stat, där denne är medborgare, eller till särskilt or-gan, som sagda stat må ha utsett för ändamålet. Licens må icke givas förr-än två månader förflutit efter det att avskrifterna sänts.

Fördragsslutande stat skall genom sin lagstiftning vidtaga lämpliga åtgärder dels för att tillförsäkra inne-havaren av översättningsrätten att han får en ersättning, som är skälig och står i överensstämmelse med in-ternationella sedvänjor, samt att be-loppet blir utbetalat och transfererat, dels för att garantera att översätt-ningen blir korrekt.

Originalverkets titel och dess upp-hovsmans namn skola tryckas på

ment imprimés sur tous les exemplaires de la traduction publiée. La licence ne sera valable que pour l'édition à l'intérieur du territoire de l'Etat contractant où cette licence est demandée. L'importation et la vente des exemplaires dans un autre Etat contractant sont possibles si cet Etat a la même langue nationale que celle dans laquelle l'œuvre a été traduite, si sa loi nationale admet la licence et si aucune des dispositions en vigueur dans cet Etat ne s'oppose à l'importation et à la vente; l'importation et la vente sur le territoire de tout Etat contractant dans lequel les conditions précédentes ne peuvent jouer sont réservées à la législation de cet Etat et aux accords conclus par lui. La licence ne pourra être cédée par son bénéficiaire.

La licence ne peut être accordée lorsque l'auteur a retiré de la circulation les exemplaires de l'œuvre.

Article VI.

Par «publication» au sens de la présente Convention, il faut entendre la reproduction sous une forme matérielle et la mise à la disposition du public d'exemplaires de l'œuvre permettant de la lire ou d'en prendre connaissance visuellement.

Article VII.

La présente Convention ne s'applique pas aux œuvres ou aux droits sur ces œuvres qui, lors de l'entrée en vigueur de la Convention dans l'Etat contractant où la protection est demandée, auraient cessé définitivement d'être protégées dans cet Etat ou ne l'auraient jamais été.

printed on all copies of the published translation. The licence shall be valid only for publication of the translation in the territory of the Contracting State where it has been applied for. Copies so published may be imported and sold in another Contracting State if one of the national languages of such other State is the same language as that into which the work has been so translated, and if the domestic law in such other State makes provision for such licences and does not prohibit such importation and sale. Where the foregoing conditions do not exist, the importation and sale of such copies in a Contracting State shall be governed by its domestic law and its agreements. The licence shall not be transferred by the licensee.

The licence shall not be granted when the author has withdrawn from circulation all copies of the work.

Article VI.

“Publication”, as used in this Convention, means the reproduction in tangible form and the general distribution to the public of copies of a work from which it can be read or otherwise visually perceived.

Article VII.

This Convention shall not apply to works or rights in works which, at the effective date of the Convention in a Contracting State where protection is claimed, are permanently in the public domain in the said Contracting State.

alla exemplar av den publicerade översättningen. Licensen är giltig endast för utgivning inom området för den fördragsslutande stat, där licensen begärts. Sålunda utgivna exemplar få införas och säljas i annan fördragsslutande stat, under förutsättning att det språk, till vilket verket översatts, är nationalspråk i denna stat samt att dess lagstiftning innehåller bestämmelser om licenser av förevarande slag och icke förbjuder införseln eller försäljningen. I fördragsslutande stat, där dessa förutsättningar icke äro uppfyllda, kan införsel och försäljning äga rum endast i enlighet med statens lagstiftning och av densamma ingångna internationella överenskommelser. Licens kan icke överlåtas.

Licens må icke givas, där upphovsmannen dragit tillbaka ur handeln samtliga exemplar av verket.

Artikel VI.

Med »publicering» menas i denna konvention, att exemplar framställas i materiell form och göras tillgängliga för allmänheten så att man kan taga del av verket genom att läsa det eller eljest betrakta det.

Artikel VII.

Denna konvention är icke tillämplig på verk eller rättigheter till verk, vilka då konventionen träder i kraft i den fördragsslutande stat, där skydd begäres, slutgiltigt upphört att vara skyddade i denna stat eller aldrig varit skyddade där.

Article VIII.

1. La présente Convention, qui portera la date du 6 septembre 1952, sera déposée auprès du Directeur général de l'Organisation des Nations Unies pour l'Education, la Science et la Culture et restera ouverte à la signature de tous les Etats pendant une période de cent vingt jours à compter de sa date. Elle sera soumise à la ratification ou à l'acceptation des Etats signataires.

2. Tout Etat qui n'aura pas signé la présente Convention pourra y adhérer.

3. La ratification, l'acceptation ou l'adhésion sera opérée par le dépôt d'un instrument à cet effet auprès du Directeur général de l'Organisation des Nations Unies pour l'Education, la Science et la Culture.

Article IX.

1. La présente Convention entrera en vigueur trois mois après le dépôt de douze instruments de ratification, d'acceptation ou d'adhésion, y compris les instruments déposés par quatre Etats ne faisant pas partie de l'Union internationale pour la protection des œuvres littéraires et artistiques.

2. Par la suite, la Convention entrera en vigueur, pour chaque Etat, trois mois après le dépôt de l'instrument de ratification, d'acceptation ou d'adhésion spécial à cet Etat.

Article X.

1. Tout Etat partie à la présente Convention s'engage à adopter, conformément aux dispositions de sa

Article VIII.

1. This Convention, which shall bear the date of 6 September 1952, shall be deposited with the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization and shall remain open for signature by all States for a period of 120 days after that date. It shall be subject to ratification or acceptance by the signatory States.

2. Any State which has not signed this Convention may accede thereto.

3. Ratification, acceptance or accession shall be effected by the deposit of an instrument to that effect with the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

Article IX.

1. This Convention shall come into force three months after the deposit of twelve instruments of ratification, acceptance or accession, among which there shall be those of four States which are not members of the International Union for the Protection of Literary and Artistic Works.

2. Subsequently, this Convention shall come into force in respect of each State three months after that State has deposited its instrument of ratification, acceptance or accession.

Article X.

1. Each State party to this Convention undertakes to adopt, in accordance with its Constitution, such

Artikel VIII.

1. Denna konvention skall dagtecknas den 6 september 1952. Den skall deponeras hos generaldirektören för Förenta Nationernas organisation för uppfostran, vetenskap och kultur (UNESCO) och stå öppen att undertecknas för alla stater under en tid av 120 dagar från nämnda dag. Den skall ratificeras eller godkännas av de stater som undertecknat den.

2. Stat som icke undertecknat konventionen kan ansluta sig till densamma.

3. Ratifikation, godkännande eller anslutning sker genom att dokument i ämnet deponeras hos generaldirektören för UNESCO.

Artikel IX.

1. Denna konvention träder i kraft tre månader efter det att tolv dokument om ratifikation, godkännande eller anslutning deponerats, av vilka fyra skola härröra från stater som icke äro medlemmar av Internationella unionen för skydd av litterära och konstnärliga verk.

2. Därefter träder konventionen i kraft gentemot varje särskild stat tre månader efter det att staten deponerat sitt dokument om ratifikation, godkännande eller anslutning.

Artikel X.

1. Stat, som deltagar i denna konvention, förpliktar sig att, i överensstämmelse med sin författning, ge-

constitution, les mesures nécessaires pour assurer l'application de la présente Convention.

2. Il est entendu toutefois qu'au moment du dépôt de son instrument de ratification, d'acceptation ou d'adhésion tout Etat doit être en mesure, d'après sa législation nationale, d'appliquer les dispositions de la présente Convention.

Article XI.

1. Il est créé un Comité intergouvernemental ayant les attributions suivantes:

- a) Etudier les problèmes relatifs à l'application et au fonctionnement de la présente Convention;
- b) Préparer les revisions périodiques de cette Convention;
- c) Etudier tout autre problème relatif à la protection internationale du droit d'auteur, en collaboration avec les divers organismes internationaux intéressés, notamment avec l'Organisation des Nations Unies pour l'Education, la Science et la Culture, l'Union internationale pour la protection des œuvres littéraires et artistiques et l'Organisation des Etats américains;
- d) Renseigner les Etats contractants sur ses travaux.

2. Le Comité est composé des représentants de douze Etats contractants désignés en tenant compte d'une équitable représentation géographique et conformément aux dispositions de la résolution concernant le présent article, annexée à la présente Convention.

Le Directeur général de l'Organi-

measures as are necessary to ensure the application of this Convention.

2. It is understood, however, that at the time an instrument of ratification, acceptance or accession is deposited on behalf of any State, such State must be in a position under its domestic law to give effect to the terms of this Convention.

Article XI.

1. An Inter-governmental Committee is hereby established with the following duties:

- a) to study the problems concerning the application and operation of this Convention;
- b) to make preparation for periodic revisions of this Convention;
- c) to study any other problems concerning the international protection of copyright, in co-operation with the various interested international organizations, such as the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, the International Union for the Protection of Literary and Artistic Works and the Organization of American States;
- d) to inform the Contracting States as to its activities.

2. The Committee shall consist of the representatives of twelve Contracting States to be selected with due consideration to fair geographical representation and in conformity with the Resolution relating to this article, annexed to this Convention.

The Director-General of the United

nomföra åtgärder som äro erforderliga för att säkerställa tillämpning av konventionen.

2. Det förutsättes emellertid att varje stat, då den deponerar sitt dokument om ratifikation, godkännande eller anslutning, enligt sin lagstiftning är i stånd att tillämpa konventionens bestämmelser.

Artikel XI.

1. En kommitté av regeringsrepresentanter bildas, som skall hava följande uppgifter:

a) att undersöka frågor om tillämpningen och genomförandet av denna konvention;

b) att förbereda periodiska revisioner av konventionen;

c) att undersöka alla andra frågor rörande det internationella skyddet av upphovsmannarätten, i samarbete med olika intresserade internationella organisationer, såsom UNESCO, Internationella unionen för skydd av litterära och konstnärliga verk samt Organisationen av amerikanska stater;

d) att underrätta de fördragsslutande staterna om sin verksamhet.

2. Kommittén skall bestå av representanter för tolv fördragsslutande stater, vilka skola utses med skälig hänsyn till lämplig geografisk representation och i överensstämmelse med den resolution angående denna artikel, som är fogad som tillägg till konventionen.

Generaldirektören för UNESCO,

sation des Nations Unies pour l'Éducation, la Science et la Culture, le Directeur du Bureau de l'Union internationale pour la protection des œuvres littéraires et artistiques et le Secrétaire général de l'Organisation des États américains, ou leurs représentants, peuvent assister aux séances du Comité avec voix consultative.

Article XII.

Le Comité intergouvernemental convoquera des conférences de révision chaque fois que cela lui semblera nécessaire, ou si la convocation est demandée par au moins dix États contractants ou par la majorité des États contractants aussi longtemps que le nombre de ces derniers demeurera inférieur à vingt.

Article XIII.

Tout État contractant peut, au moment du dépôt de l'instrument de ratification, d'acceptation ou d'adhésion, ou par la suite, déclarer, par une notification adressée au Directeur général de l'Organisation des Nations Unies pour l'Éducation, la Science et la Culture, que la présente Convention est applicable à tout ou partie des pays ou territoires dont il assure les relations extérieures; la Convention s'appliquera alors aux pays ou territoires désignés dans la notification à partir de l'expiration du délai de trois mois prévu à l'article IX. À défaut de cette notification, la présente Convention ne s'appliquera pas à ces pays ou territoires.

Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, the Director of the Bureau of the International Union for the Protection of Literary and Artistic Works and the Secretary-General of the Organization of American States, or their representatives, may attend meetings of the Committee in an advisory capacity.

Article XII.

The Inter-governmental Committee shall convene a conference for revision of this Convention whenever it deems necessary, or at the request of at least ten Contracting States, or of a majority of the Contracting States if there are less than twenty Contracting States.

Article XIII.

Any Contracting State may, at the time of deposit of its instrument of ratification, acceptance or accession, or at any time thereafter declare by notification addressed to the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization that this Convention shall apply to all or any of the countries or territories for the international relations of which it is responsible and this Convention shall thereupon apply to the countries or territories named in such notification after the expiration of the term of three months provided for in article IX. In the absence of such notification, this Convention shall not apply to any such country or territory.

direktören för byrån för Internationella unionen för skydd av litterära och konstnärliga verk samt generalsekreteraren för Organisationen av amerikanska stater, eller representanter för dem, äga närvara vid kommitténs möten i egenskap av rådgivare.

Artikel XII.

Kommittén av regeringsrepresentanter skall sammankalla konferenser för revision av denna konvention när den så finner erforderligt, så ock då det begäres av minst tio fördragsslutande stater eller, därest hela antalet fördragsslutande stater är mindre än tjugu, av flertalet av dem.

Artikel XIII.

Fördragsslutande stat kan, då den deponerar dokument om ratifikation, godkännande eller anslutning eller senare, genom meddelande till generaldirektören för UNESCO förklara att denna konvention skall vara tillämplig inom land eller område, för vars internationella förbindelser den svarar; konventionen skall i detta fall träda i tillämpning inom de länder eller områden, som upptagits i meddelandet, efter den tidrymd om tre månader som avses i artikel IX. Har sådant meddelande ej gjorts, är konventionen icke tillämplig inom dessa länder eller områden.

Article XIV.

1. Tout Etat contractant aura la faculté de dénoncer la présente Convention en son nom propre ou au nom de tout ou partie des pays ou territoires qui auraient fait l'objet de la notification prévue à l'article XIII. La dénonciation s'effectuera par notification adressée au Directeur général de l'Organisation des Nations Unies pour l'Education, la Science et la Culture.

2. Cette dénonciation ne produira effet qu'à l'égard de l'Etat ou du pays ou territoire au nom duquel elle aura été faite et seulement douze mois après la date à laquelle la notification a été reçue.

Article XV.

Tout différend entre deux ou plusieurs Etats contractants concernant l'interprétation ou l'application de la présente Convention qui ne sera pas réglé par voie de négociation sera porté devant la Cour internationale de justice pour qu'il soit statué par elle, à moins que les Etats en cause ne conviennent d'un autre mode de règlement.

Article XVI.

1. La présente Convention sera établie en français, en anglais et en espagnol. Les trois textes seront signés et feront également foi.

2. Il sera établi des textes officiels de la présente Convention en allemand, en italien et en portugais.

Tout Etat contractant ou groupe d'Etats contractants pourra faire établir par le Directeur général de l'Organisation des Nations Unies

Article XIV.

1. Any Contracting State may denounce this Convention in its own name or on behalf of all or any of the countries or territories as to which a notification has been given under article XIII. The denunciation shall be made by notification addressed to the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

2. Such denunciation shall operate only in respect of the State or of the country or territory on whose behalf it was made and shall not take effect until twelve months after the date of receipt of the notification.

Article XV.

A dispute between two or more Contracting States concerning the interpretation or application of this Convention, not settled by negotiation, shall, unless the States concerned agree on some other method of settlement, be brought before the International Court of Justice for determination by it.

Article XVI.

1. This Convention shall be established in English, French and Spanish. The three texts shall be signed and shall be equally authoritative.

2. Official texts of this Convention shall be established in German, Italian and Portuguese.

Any Contracting State or group of Contracting States shall be entitled to have established by the Director-General of the United Nations Edu-

Artikel XIV.

1. Fördragsslutande stat må uppsäga konventionen för egen del eller med avseende å sådant land eller område, i fråga om vilket givits meddelande enligt artikel XIII. Uppsägning sker genom meddelande till generaldirektören för UNESCO.

2. Uppsägning gäller endast med avseende å den stat eller det land eller område, för vars räkning den skett, och icke förrän tolv månader efter det att uppsägningen mottagits.

Artikel XV.

Varje tvist, som uppkommer mellan två eller flera fördragsslutande stater angående tolkningen eller tillämpningen av denna konvention och som icke kan biläggas genom förhandling, skall hänskjutas till Internationella domstolen för avgörande, därest icke de berörda länderna överenskomma om annat sätt för reglering av tvisten.

Artikel XVI.

1. Denna konvention skall avfattas på franska, engelska och spanska. De tre texterna skola undertecknas och äga lika vitsord.

2. Officiella texter av konventionen skola avfattas på tyska, italienska och portugisiska.

Varje fördragsslutande stat eller grupp av fördragsslutande stater är berättigad att genom generaldirektörens för UNESCO försorg och ef-

pour l'Education, la Science et la Culture, en accord avec celui-ci, d'autres textes dans la langue de son choix.

Tous ces textes seront annexés au texte signé de la Convention.

Article XVII.

1. La présente Convention n'affecte en rien les dispositions de la Convention de Berne pour la protection des œuvres littéraires et artistiques ni l'appartenance à l'Union créée par cette dernière convention.

2. En vue de l'application de l'alinéa précédent, une déclaration est annexée au présent article. Cette déclaration fait partie intégrante de la présente Convention pour les Etats liés par la Convention de Berne au 1er janvier 1951 ou qui y auront adhéré ultérieurement. La signature de la présente Convention par les Etats mentionnés ci-dessus vaut également signature de la déclaration; toute ratification ou acceptation de la Convention, toute adhésion à celle-ci par ces Etats emportera également ratification, acceptation ou adhésion à la déclaration.

Article XVIII.

La présente Convention n'infirmes pas les conventions ou accords multilatéraux ou bilatéraux sur le droit d'auteur qui sont ou peuvent être mis en vigueur entre deux ou plusieurs républiques américaines, mais exclusivement entre elles. En cas de divergences soit entre les dispositions, d'une part, de l'une de ces conventions ou de l'un de ces accords en vigueur et, d'autre part, les disposi-

tional, Scientific and Cultural Organization other texts in the language of its choice by arrangement with the Director-General.

All such texts shall be annexed to the signed texts of this Convention.

Article XVII.

1. This Convention shall not in any way affect the provisions of the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works or membership in the Union created by that Convention.

2. In application of the foregoing paragraph, a Declaration has been annexed to the present article. This Declaration is an integral part of this Convention for the States bound by the Berne Convention on January 1, 1951, or which have or may become bound to it at a later date. The signature of this Convention by such States shall also constitute signature of the said Declaration, and ratification, acceptance or accession by such States shall include the Declaration as well as the Convention.

Article XVIII.

This Convention shall not abrogate multilateral or bilateral copyright conventions or arrangements that are or may be in effect exclusively between two or more American Republics. In the event of any difference either between the provisions of such existing conventions or arrangements and the provisions of this Convention, or between the provisions of this Convention and those of any

ter överenskommelse med denne låta avfatta texter på annat språk efter sitt val.

Samtliga texter skola fogas till de undertecknade texterna av konventionen.

Artikel XVII.

1. Denna konvention inkräktar icke i något avseende på bestämmelserna i Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk eller på medlemskapet i den union som bildats genom sistnämnda konvention.

2. Till genomförande av vad i föregående stycke sägs har en deklaration fogats till förevarande artikel. Deklarationen utgör en integrerande del av föreliggande konvention för de stater, som den 1 januari 1951 äro bundna av Bernkonventionen eller som därefter ansluta sig till denna. Underskrift av förevarande konvention från sagda staters sida innebär jämväl underskrift av deklarationen; ratifikation, godkännande eller anslutning från dessa staters sida med avseende å konventionen innefattar motsvarande åtgärd med avseende å deklarationen.

Artikel XVIII.

Denna konvention inkräktar icke på de multilaterala eller bilaterala konventioner eller överenskommelser om upphovsmannarätt, som äro eller kunna träda i kraft uteslutande mellan två eller flera amerikanska republiker. Där bestämmelserna i sådana bestående konventioner eller överenskommelser avvika från bestämmelserna i förevarande konvention, eller där bestämmelserna i före-

tions de la présente Convention, soit entre les dispositions de la présente Convention et celles de toute nouvelle convention ou de tout nouvel accord qui serait établi entre deux ou plusieurs républiques américaines après l'entrée en vigueur de la présente Convention, la convention ou l'accord le plus récemment établi prévaudra entre les parties. Il n'est pas porté atteinte aux droits acquis sur une œuvre, en vertu de conventions ou accords en vigueur dans l'un quelconque des Etats contractants antérieurement à la date de l'entrée en vigueur de la présente Convention dans cet Etat.

Article XIX.

La présente Convention n'infirmes pas les conventions ou accords multilatéraux ou bilatéraux sur le droit d'auteur en vigueur entre deux ou plusieurs Etats contractants. En cas de divergences entre les dispositions de l'une de ces conventions ou accords et les dispositions de la présente Convention, les dispositions de la présente Convention prévaudront. Ne seront pas affectés les droits acquis sur une œuvre en vertu de conventions ou accords en vigueur dans l'un des Etats contractants antérieurement à la date de l'entrée en vigueur de la présente Convention dans ledit Etat. Le présent article ne déroge en rien aux dispositions des articles XVII et XVIII de la présente Convention.

Article XX.

Il n'est admis aucune réserve à la présente Convention.

new convention or arrangement which may be formulated between two or more American Republics after this Convention comes into force, the convention or arrangement most recently formulated shall prevail between the parties thereto. Rights in works acquired in any Contracting State under existing conventions or arrangements before the date this Convention comes into force in such State shall not be affected.

Article XIX.

This Convention shall not abrogate multilateral or bilateral conventions or arrangements in effect between two or more Contracting States. In the event of any difference between the provisions of such existing conventions or arrangements and the provisions of this Convention, the provisions of this Convention shall prevail. Rights in works acquired in any Contracting State under existing conventions or arrangements before the date on which this Convention comes into force in such State shall not be affected. Nothing in this article shall affect the provisions of articles XVII and XVIII of this Convention.

Article XX.

Reservations to this Convention shall not be permitted.

varande konvention avvika från bestämmelserna i nya konventioner eller överenskommelser, som må komma till stånd mellan två eller flera amerikanska republiker efter det att förevarande konvention trätt i kraft, skall vad som sist avtalats vara avgörande. Ej heller göres intrång i sådana rättigheter till ett verk, som inom fördragsslutande stat förvärvats enligt bestående konventioner eller fördrag innan förevarande konvention träder i kraft för sagda stat.

Artikel XIX.

Denna konvention inkräktar icke på multilaterala eller bilaterala konventioner eller överenskommelser om upphovsmannarätt, som äro i kraft mellan två eller flera fördragsslutande stater. Där bestämmelserna i sådana konventioner eller överenskommelser avvika från bestämmelserna i förevarande konvention, skola sistnämnda bestämmelser vara avgörande. Ej heller göres intrång i sådana rättigheter till ett verk, som inom fördragsslutande stat förvärvats enligt bestående konventioner eller fördrag innan förevarande konvention träder i kraft för sagda stat. Denna artikel inverkar icke på bestämmelserna i artiklarna XVII och XVIII.

Artikel XX.

Förbehåll mot denna konvention äro icke tillåtna.

Article XXI.

Le Directeur général de l'Organisation des Nations Unies pour l'Éducation, la Science et la Culture enverra des copies dûment certifiées de la présente Convention aux Etats intéressés et au Conseil fédéral suisse ainsi qu'au Secrétaire général des Nations Unies pour enregistrement par les soins de celui-ci.

En outre, il informera tous les Etats intéressés du dépôt des instruments de ratification, d'acceptation ou d'adhésion, de la date d'entrée en vigueur de la présente Convention, des notifications prévues à l'article XIII de la présente Convention et des dénonciations prévues à l'article XIV.

*Déclaration annexe
relative à l'article XVII*

Les Etats membres de l'Union internationale pour la protection des œuvres littéraires et artistiques, parties à la Convention universelle du droit d'auteur,

Désirant resserrer leurs relations mutuelles sur la base de ladite Union et éviter tout conflit pouvant résulter de la coexistence de la Convention de Berne et de la Convention universelle,

Ont, d'un commun accord, accepté les termes de la déclaration suivante:

Article XXI.

The Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization shall send duly certified copies of this Convention to the States interested, to the Swiss Federal Council and to the Secretary-General of the United Nations for registration by him.

He shall also inform all interested States of the ratifications, acceptances and accessions which have been deposited, the date on which this Convention comes into force, the notifications under Article XIII of this Convention, and denunciations under Article XIV.

*Appendix Declaration
relating to Article XVII*

The States which are members of the International Union for the Protection of Literary and Artistic Works, and which are signatories to the Universal Copyright Convention,

Desiring to reinforce their mutual relations on the basis of the said Union and to avoid any conflict which might result from the coexistence of the Convention of Berne and the Universal Convention,

Have, by common agreement, accepted the terms of the following declaration:

Artikel XXI.

Generaldirektören för UNESCO skall sända vederbörligen bestyrkta avskrifter av denna konvention till berörda stater och till Schweiziska förbundsrådet ävensom, för registrering, till Förenta Nationernas generalsekreterare.

Han skall vidare underrätta alla berörda stater om deposition av dokument angående ratifikation, godkännande eller anslutning, om dagen för konventionens ikraftträdande, om meddelanden enligt artikel XIII samt om uppsägningar enligt artikel XIV.

*Tilläggsdeklaration
beträffande artikel XVII*

De stater, vilka äro medlemmar av Internationella unionen för skydd av litterära och konstnärliga verk och som deltaga i Världskonventionen om upphovsmannarätt, hava,

i avsikt att stärka sina inbördes förbindelser på grundval av sagda union och att undvika konflikter, som kunna föranledas av att Bernkonventionen och Världskonventionen gälla samtidigt,

träffat överenskommelse om bestämmelserna i följande deklARATION:

- a) Les œuvres qui, aux termes de la Convention de Berne, ont comme pays d'origine un pays ayant quitté, postérieurement au 1er janvier 1951, l'Union internationale créée par cette convention, ne seront pas protégées par la Convention universelle du droit d'auteur dans les pays de l'Union de Berne;
- b) La Convention universelle du droit d'auteur ne sera pas applicable, dans les rapports entre les pays liés par la Convention de Berne, en ce qui concerne la protection des œuvres qui, aux termes de cette Convention de Berne, ont comme pays d'origine l'un des pays de l'Union internationale créée par cette convention.
- a) Works which, according to the Berne Convention, have as their country of origin a country which has withdrawn from the International Union created by the said Convention, after January 1, 1951, shall not be protected by the Universal Copyright Convention in the countries of the Berne Union;
- b) The Universal Copyright Convention shall not be applicable to the relationships among countries of the Berne Union insofar as it relates to the protection of works having as their country of origin, within the meaning of the Berne Convention, a country of the International Union created by the said Convention.

*Résolution
concernant l'article XI*

La Conférence intergouvernementale du droit d'auteur,

Ayant considéré les questions relatives au Comité intergouvernemental prévu à l'article XI de la Convention universelle du droit d'auteur,

Prend les décisions suivantes:

1. Les premiers membres du Comité seront les représentants des douze Etats suivants, à raison d'un représentant et d'un suppléant désigné par chacun de ces Etats: Allemagne, Argentine, Brésil, Espagne, Etats-Unis d'Amérique, France, Inde, Italie, Japon, Mexique, Royaume-Uni et Suisse.

*Resolution
concerning Article XI*

The Inter-governmental Copyright Conference,

Having considered the problems relating to the Inter-governmental Committee provided for in Article XI of the Universal Copyright Convention,

Resolves:

1. The first members of the Committee shall be representatives of the following twelve States, each of those States designating one representative and an alternate: Argentina, Brazil, France, Germany, India, Italy, Japan, Mexico, Spain, Switzerland, United Kingdom, and United States of America.

Världskonvention om upphovsmannarätt

a) Verk, som enligt Bernkonventionen hava som hemland ett land, vilket utträtt ur Bernunionen efter den 1 januari 1951, skola inom unionens länder ej åtnjuta skydd enligt Världskonventionen om upphovsmannarätt.

b) Världskonventionen om upphovsmannarätt skall icke vara tillämplig i förhållandet mellan länder inom Bernunionen såvitt angår skydd för verk, vilka enligt Bernkonventionen hava något av Bernunionens länder som hemland.

Resolution beträffande artikel XI

Den diplomatiska konferensen om upphovsmannarätt har efter övertäggande av frågor rörande den kommitté av regeringsrepresentanter, som avses i artikel XI i Världskonventionen om upphovsmannarätt,

beslutat följande:

1. Kommitténs första medlemmar skola vara representanter för följande tolv stater, varvid varje stat skall utse en representant och en suppleant: Amerikas Förenta Stater, Argentina, Brasilien, Frankrike, Indien, Italien, Japan, Mexico, Schweiz, Spanien, Storbritannien och Tyskland.

Världskonvention om upphovsmannarätt

2. Le Comité sera constitué dès que la Convention sera entrée en vigueur conformément à l'article XI de cette Convention.

3. Le Comité élira un président et un vice-président. Il établira son règlement intérieur, qui devra assurer l'application des règles ci-après :

- a) La durée normale du mandat des représentants sera de six ans, avec renouvellement par tiers tous les deux ans;
- b) Avant l'expiration de la durée du mandat de chaque membre, le Comité décidera quels sont les Etats qui cessent d'avoir des représentants dans son sein et les Etats qui seront appelés à désigner des représentants; cesseront en premier lieu d'avoir des représentants dans le Comité les Etats qui n'auront pas ratifié, accepté ou adhéré;
- c) Il sera tenu compte d'une équitable représentation des différentes parties du monde;

Et émet le vœu que l'Organisation des Nations Unies pour l'Education, la Science et la Culture assure le secrétariat du Comité.

2. The Committee shall be constituted as soon as the Convention comes into force in accordance with article XI of this Convention.

3. The Committee shall elect its chairman and one vice-chairman. It shall establish its rules of procedure having regard to the following principles:

- a) the normal duration of the term of office of the representatives shall be six years; with one-third retiring every two years;
- b) before the expiration of the term of office of any members, the Committee shall decide which States shall cease to be represented on it and which States shall be called upon to designate representatives; the representatives of those States which have not ratified, accepted or acceded shall be the first to retire;
- c) the different parts of the world shall be fairly represented;

And expresses the wish that the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization provide its secretariat.

Världskonvention om upphovsmannarätt

2. Kommittén skall så snart konventionen trätt i kraft konstitueras enligt artikel XI i konventionen.

3. Kommittén väljer en ordförande och en vice ordförande. Den fastställer själv sin förhandlingsordning, varvid skola iakttagas följande föreskrifter:

a) Representanternas normala mandattid skall vara sex år; kommittén skall vartannat år förnyas till en tredjedel.

b) Före utgången av varje medlems mandattid skall kommittén avgöra vilka stater som skola upphöra att hava representanter däri och vilka stater som skola anmodas att utse representanter; i första hand skola stater, som icke ratificerat, godkänt eller anslutit sig till konventionen, draga sig tillbaka.

c) Olika delar av världen skola representeras på ett rättvist sätt.

Konferensen uttalar det önskemålet,

att UNESCO tillhandahåller sekretariat åt kommittén.

*Protocole N° 1
annexe à la
Convention universelle pour la
protection du droit d'auteur,
concernant la protection des
œuvres des personnes apatrides
et des réfugiés*

Les Etats parties à la Convention universelle pour la protection du droit d'auteur (ci-dessous désignée sous le nom de «Convention») et devenant parties au présent Protocole,

Sont convenus des dispositions suivantes :

1. Les personnes apatrides et les réfugiés ayant leur résidence habituelle dans un Etat contractant sont, pour l'application de la présente Convention, assimilés aux ressortissants de cet Etat.

2. a) Le présent Protocole sera signé et soumis à la ratification ou à l'acceptation par les Etats signataires, et il pourra y être adhéré, conformément aux dispositions de l'article VIII de la Convention.

b) Le présent Protocole entrera en vigueur pour chaque Etat à la date du dépôt de l'instrument de ratification, d'acceptation ou d'adhésion y relatif, à condition que cet Etat soit déjà partie à la Convention.

*Protocol 1
annexed to the
Universal Copyright Convention
concerning the application of
that Convention to the works
of stateless persons and refugees*

The States parties hereto, being also parties to the Universal Copyright Convention (hereinafter referred to as the "Convention"),

Have accepted the following provisions :

1. Stateless persons and refugees who have their habitual residence in a State party to this Protocol shall, for the purposes of the Convention, be assimilated to the nationals of that State.

2. (a) This Protocol shall be signed and shall be subject to ratification or acceptance, or may be acceded to, as if the provisions of article VIII of the Convention applied hereto.

(b) This Protocol shall enter into force in respect of each State, on the date of deposit of the instrument of ratification, acceptance or accession of the State concerned or in the date of entry into force of the Convention with respect to such State, whichever is the later.

Tilläggsprotokoll 1

till Världskonventionen om upphovsmannarätt, avseende skydd för verk av statslösa och flyktingar

De i Världskonventionen om upphovsmannarätt (nedan kallad »konventionen») deltagande staterna, som tillika deltaga i detta protokoll,

hava överenskommit om följande bestämmelser:

1. Statslösa och flyktingar, som hava sin vanliga vistelseort i fördragsslutande stat, äro med avseende å tillämpning av konventionen likställda med statens egna medborgare.

2. a) Detta protokoll skall undertecknas samt ratificeras eller godkännas av de stater som undertecknat detsamma, varjämte anslutning kan ske till protokollet, allt i enlighet med bestämmelserna i artikel VIII i konventionen.

b) Detta protokoll träder för varje stat i kraft den dag staten deponerar dokument om ratifikation, godkännande eller anslutning, under förutsättning att staten deltagit i konventionen.

Protocole N° 2

annexe à la

Convention universelle pour la protection du droit d'auteur, concernant l'application de la Convention aux œuvres de certaines organisations internationales

Les Etats parties à la Convention universelle pour la protection du droit d'auteur (ci-dessous désignée sous le nom de «Convention») et devenant parties au présent Protocole,

Sont convenus des dispositions suivantes:

1. a) La protection prévue à l'alinéa 1 de l'article II de la Convention universelle pour la protection du droit d'auteur s'applique aux œuvres publiées pour la première fois par l'Organisation des Nations Unies, par les institutions spécialisées reliées aux Nations Unies ou par l'Organisation des Etats américains.

b) De même la protection prévue à l'alinéa 2 de l'article II de la Convention s'applique aux susdites organisations ou institutions.

2. a) Le présent Protocole sera signé et soumis à la ratification ou à l'acceptation par les Etats signataires, et il pourra y être adhéré, conformément aux dispositions de l'article VIII de la Convention.

b) Le présent Protocole entrera en vigueur pour chaque Etat à la date du dépôt de l'instrument de ratification, d'acceptation ou d'adhésion y relatif, à condition que cet Etat soit déjà partie à la Convention.

Protocol 2

annexed to the

Universal Copyright Convention concerning the application of that Convention to the works of certain international organizations

The States parties hereto, being also parties to the Universal Copyright Convention (hereinafter referred to as the "Convention"),

Have accepted the following provisions:

1. (a) The protection provided for in article II (1) of the Convention shall apply to works published for the first time by the United Nations, by the Specialized Agencies in relationship therewith, or by the Organization of American States;

(b) Similarly, article II (2) of the Convention shall apply to the said organization or agencies.

2. (a) This Protocol shall be signed and shall be subject to ratification or acceptance, or may be acceded to, as if the provisions of article VIII of the Convention applied hereto.

(b) This Protocol shall enter into force for each State on the date of deposit of the instrument of ratification, acceptance or accession of the State concerned or on the date of entry into force of the Convention with respect to such State, whichever is the later.

Tilläggsprotokoll 2

till Världskonventionen om upphovsmannarätt, avseende tillämpning av konventionen på verk publicerade av vissa mellanfolkliga organisationer

De i Världskonventionen om upphovsmannarätt (nedan kallad »konventionen») deltagande staterna, som tillika deltaga i detta protokoll,

hava överenskommit om följande bestämmelser:

1. a) Skydd enligt artikel II första stycket i konventionen skall åtnjutas för verk, som först publicerats av Förenta Nationerna, av de fackorgan som äro anknutna till Förenta Nationerna eller av Organisationen av amerikanska stater.

b) Likaledes skall skydd enligt artikel II andra stycket tillkomma nämnda organisationer och institutioner.

2. a) Detta protokoll skall undertecknas samt ratificeras eller godkännas av de stater som undertecknat detsamma, varjämte anslutning kan ske till protokollet, allt i enlighet med bestämmelserna i artikel VIII i konventionen.

b) Detta protokoll träder för varje stat i kraft den dag staten deponerar dokument om ratifikation, godkännande eller anslutning, under förutsättning att staten deltagit i konventionen.

*Protocole N° 3
annexe à la
Convention universelle pour la
protection du droit d'auteur,
relatif à la ratification,
acceptation ou adhésion
conditionnelle*

*Protocol 3
annexed to the
Universal Copyright Convention
concerning the effective date of
instruments of ratification or
acceptance of or accession
to that Convention*

Les Etats parties au présent Protocole,

Considérant que l'application de la Convention universelle pour la protection du droit d'auteur (ci-dessous désignée sous le nom de «Convention») à des Etats parties aux divers systèmes existants de protection internationale du droit d'auteur augmenterait considérablement la valeur de la Convention,

Sont convenus de ce qui suit:

1. Tout Etat partie au présent Protocole pourra, au moment du dépôt de son instrument de ratification, d'acceptation ou d'adhésion, déclarer, par notification écrite, que le dépôt de cet instrument n'aura d'effet, aux fins de l'article IX de la Convention, qu'à la date où un autre Etat nommément désigné aura déposé son instrument de ratification, d'acceptation ou d'adhésion.

2. La notification prévue au paragraphe premier ci-dessus sera jointe à l'instrument auquel elle se rapporte.

3. Le Directeur général de l'Organisation des Nations Unies pour l'Education, la Science et la Culture informera tous les Etats qui auraient signé la Convention ou qui y auraient adhéré de toute notification reçue conformément au présent Protocole.

States parties hereto,

Recognizing that the application of the Universal Copyright Convention (hereinafter referred to as the "Convention") to States participating in all the international copyright systems already in force will contribute greatly to the value of the Convention;

Have agreed as follows:

1. Any State party hereto may, on depositing its instrument of ratification or acceptance of or accession to the Convention, notify the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (hereinafter referred to as "Director-General") that that instrument shall not take effect for the purposes of article IX of the Convention until any other State named in such notification shall have deposited its instrument.

2. The notification referred to in paragraph 1 above shall accompany the instrument to which it relates.

3. The Director-General shall inform all States signatory or which have then acceded to the Convention of any notifications received in accordance with this Protocol.

Tilläggsprotokoll 3

till Världskonventionen om upphovsmannarätt, angående villkor vid ratifikation, godkännande eller anslutning

De i förevarande protokoll deltagande staterna,

vilka anse att en tillämpning av Världskonventionen om upphovsmannarätt (nedan kallad »konventionen») inom sådana stater, som tillhöra olika redan gällande internationella system till skydd för upphovsmannarätten, väsentligt skulle öka konventionens värde,

hava överenskommit om följande:

1. Stat, som deltar i detta protokoll, äger vid deposition av dokument om ratifikation, godkännande eller anslutning genom skriftligt meddelande förklara att depositionen ej skall medföra verkan enligt artikel IX i konventionen förrän den dag, då annan i meddelandet uttryckligen nämnd stat deponerat sitt dokument om ratifikation, godkännande eller anslutning.

2. Meddelande enligt 1. skall fogas till det dokument, till vilket det hänförs sig.

3. Generaldirektören för UNESCO skall underrätta alla stater, som undertecknat konventionen eller som anslutit sig till denna, om varje meddelande som han mottager enligt detta protokoll.

4. Le présent Protocole portera la même date et restera ouvert à la signature durant la même période que la Convention.

5. Le présent Protocole sera soumis à la ratification ou à l'acceptation des Etats signataires. Tout Etat qui n'aura pas signé le présent Protocole pourra y adhérer.

6. a) La ratification, l'acceptation ou l'adhésion sera opérée par le dépôt d'un instrument à cet effet auprès du Directeur général de l'Organisation des Nations Unies pour l'Education, la Science et la Culture.

b) Le présent Protocole entrera en vigueur au moment du dépôt du quatrième instrument de ratification, d'acceptation ou d'adhésion. Le Directeur général informera tous les Etats intéressés de la date d'entrée en vigueur du Protocole. Les instruments déposés après cette date produiront leurs effets à dater de leur dépôt.

4. This Protocol shall bear the same date and shall remain open for signature for the same period as the Convention.

5. It shall be subject to ratification or acceptance by the signatory States. Any State which has not signed this Protocol may accede thereto.

6. (a) Ratification or acceptance or accession shall be effected by the deposit of an instrument to that effect with the Director-General.

(b) This Protocol shall enter into force on the date of deposit of not less than four instruments of ratification or acceptance or accession. The Director-General shall inform all interested States of this date. Instruments deposited after such date shall take effect on the date of their deposit.

4. Detta protokoll skall dagtecknas samma dag och stå öppet för underskrift under samma tid som konventionen.

5. Detta protokoll skall ratificeras eller godkännas av de stater som undertecknat det. Stat, som icke undertecknat protokollet, kan ansluta sig till detsamma.

6. a) Ratifikation, godkännande eller anslutning sker genom deposition av dokument i ämnet hos generaldirektören för UNESCO.

b) Detta protokoll träder i kraft då fyra dokument om ratifikation, godkännande eller anslutning deponerats. Generaldirektören skall underrätta alla berörda stater om dagen för ikraftträdandet. Dokument som deponeras efter denna dag få verkan från depositionen.

Utkast till Internationell Konvention

om skydd för

utövande konstnärer, tillverkare av fonogram samt radioföretag

*utarbetat i Rom den 17 november 1951
av en expertkommitté för internationellt skydd
av vissa upphovsmannarätten närstående rättigheter¹*

Artikel 1

1. De fördragsslutande länderna förplikta sig att, utan inskränkning i de rättigheter som tillkomma upphovsmännen till litterära och konstnärliga verk, skydda utövande konstnärer som uppläsa, uppföra eller utföra sådana verk, så ock tillverkare av fonogram och liknande anordningar samt radioföretag, under förutsättning att ursprungslandet, såsom det bestämmes i artikel 2, är anslutet till denna konvention.

2. Sådan skyldighet föreligger dock endast om ursprungslandet och det land, där skydd påkallas, äro sinsemellan bundna av ett bilateralt eller multilateralt avtal om skydd för upphovsmän till litterära och konstnärliga verk.²

Artikel 2

Såsom ursprungsland anses

- a) för uppläsningar, uppföranden och utföranden det land, där framträdandet äger rum;
- b) för fonogram och liknande anordningar det land, där fonogrammet eller anordningen för första gången mångfaldigats; dock att om detta land icke är anslutet till konventionen, såsom ursprungsland skall anses det konventionsland, där fonogrammet eller anordningen för första gången mångfaldigats;
- c) för radioutsändningar det land, där radioföretaget har sitt säte.

Artikel 3

Skyddet regleras närmare genom lagstiftningen i det land, där skydd påkallas, dock med förbehåll för de rättigheter, som särskilt erkännas i denna konvention. Skyddet är icke beroende av någon formalitet. Likväl skall tillverkare av fonogram eller liknande anordningar vara skyldig att, i den ordning som bestämmes genom

¹ Utkastet, som avfattats i en fransk och en engelsk text, har offentliggjorts i «Le Droit d'Auteur» 1951 s. 137 ff. och går i diskussionen under benämningen *Romutkastet 1951*.

² Andra stycket har ej vunnit enhälligt bifall.

lagstiftningen i det land där skydd påkallas, på skriftlig förfrågan lämna uppgift om i vilket land och under vilket år fonogrammet eller anordningen för första gången mångfaldigats av honom.¹

Artikel 4

1. Konstnär, som uppläser, uppför eller utför ett verk, har ensamrätt att lämna tillstånd till att hans framträdande

- a) inspelas på fonogram eller liknande anordningar, som skola säljas till allmänheten, eller på film, som skall visas i lokal dit allmänheten äger tillträde;
- b) återgives inför allmänheten genom högtalare eller liknande anordning som överför tecken, ljud eller bilder;
- c) utsändes i radio, därest framträdandet anordnats av eller för annan än den som ämnar företaga radioutsändningen;
- d) inspelas för radioutsändning, därest framträdandet skett under förhållanden som angivits under c).

2. Sådan ensamrätt tillkommer icke konstnären

- a) gentemot den som i radio utsänder eller på annat sätt inför allmänheten återger framträdandet med hjälp av inspelningar, som företagits enligt vad som sägs i första stycket under a) och d);
- b) gentemot den som på tråd, trådlöst eller på vilket sätt det vara må inför allmänheten återger en radioutsändning av framträdandet.

3. Förbehåll och villkor beträffande tillämpningen av de i första stycket under c) och d) omnämnda rättigheterna kunna av varje konventionslands lagstiftning uppställas för dess vidkommande; verkan av sådana förbehåll och villkor skall dock vara strängt begränsad till det land, som uppställt dem, och under alla förhållanden skall konstnären äga rätt till skälig ersättning, vilken i händelse av tvist bestämmes av därtill behörig myndighet.

4. Det tillkommer varje konventionslands lagstiftning att uppställa de villkor, under vilka korta avsnitt av utövande konstnärers framträdanden få i samband med redogörelser för dagshändelser utsändas i radio, inspelas eller eljest återgivas inför allmänheten. Likaledes tillkommer det varje konventionslands lagstiftning att giva regler om efemära inspelningar, som återgiva utövande konstnärers framträdanden och som göras av radioföretag med dess egna hjälpmedel och för dess egna utsändningar. Därvid må ock medgivas att inspelningar, som äga ovanlig dokumentarisk karaktär, bevaras i officiella arkiv.

Artikel 5

1. Det tillkommer varje konventionslands lagstiftning att bestämma, åt vilken eller vilka fysiska eller juridiska personer en utövande konstnär må kunna uppdraga att i hans namn tillvarata de i artikel 4 omnämnda rättigheterna.

2. Likaledes tillkommer det varje konventionslands lagstiftning att för det fall, då flera konstnärer samverka vid ett framträdande och icke hava utsett ett gemensamt behörigt ombud, bestämma på vilket sätt dessa konstnärers rättigheter i deras namn skola tillvaratagas, antingen genom en av dem eller genom en av flertalet utsedd fysisk eller juridisk person.

¹ Till denna sats ha några experter föreslagit följande alternativa lydelse:

Likväl skola på fonogram och liknande anordningar landet och året för det första mångfaldigandet vara angivna, såvida icke detta lands lagstiftning föreskriver annat sätt, varigenom allmänheten kan få kännedom därom.

Artikel 5 bis¹

En utövande konstnär äger motsätta sig att hans framträdande utsändes i radio, inspelas eller eljest återgives under sådana omständigheter, att det är menligt för hans ära eller anseende.

Artikel 6

1. Tillverkare av fonogram eller liknande anordningar har
a) ensamrätt att lämna tillstånd till att hans fonogram eller liknande anordningar återgivas på andra anordningar, vilket förfarande som än användes;
b) rätt att erhålla skälig ersättning av den som använder hans fonogram eller liknande anordningar för utsändning i radio eller för annan återgivning inför allmänheten.

2. Rätten till ersättning gäller icke gentemot den som på tråd, trådlöst eller på annat sätt inför allmänheten återgiver en radioutsändning, vilken tillkommit med hjälp av fonogram eller liknande anordningar.

3. Fonogram och liknande anordningar, som tillverkats i ett land, vilket icke är anslutet till denna konvention, och som återgiva fonogram eller liknande anordningar, på vilka denna konvention äger tillämpning, kunna, då de införts i ett konventionsland utan tillstånd av den som tillverkat de återgivna fonogrammen eller anordningarna, tagas i beslag i detta land.

4. Det tillkommer varje konventionslands lagstiftning att uppställa de villkor, under vilka korta avsnitt av fonogram eller liknande anordningar få i samband med redogörelser för dagshändelser utsändas i radio, inspelas eller eljest återgivas inför allmänheten. Likaledes tillkommer det varje konventionslands lagstiftning att giva regler om efemära inspelningar, som återgiva fonogram eller liknande anordningar och som göras av radioföretag med dess egna hjälpmedel och för dess egna utsändningar. Därvid må ock medgivas att inspelningar, som äga ovanlig dokumentarisk karaktär, bevaras i officiella arkiv.

5. Det tillkommer vidare varje konventionslands lagstiftning att bestämma en myndighet, som i händelse av tvist äger fastställa beloppet av den ersättning som sägs i denna artikel.

6. I ett konventionslands lagstiftning må föreskrivas, att vad i första stycket under b) sägs icke skall äga tillämpning, då fonogram eller liknande anordningar återgivas inför allmänheten utan förvärvssyfte.

Artikel 7

Det skydd, som beredes genom stadgandena i artikel 6 första stycket, varar så lång tid, som bestämmes av lagstiftningen i det land där skydd påkallas, dock icke längre än den i ursprungslandet i samma hänseende bestämda skyddstiden. I intet fall skall emellertid skyddstiden utgå innan tio år förflutit efter det, då fonogrammet eller anordningen för första gången mångfaldigades i ett konventionsland. Dessa bestämmelser avse icke sådant skydd av längre varaktighet, som ett konventionsland kan bereda på andra grunder än dem varom i denna konvention är fråga.

Artikel 8

1. Radioföretag har ensamrätt att lämna tillstånd
a) till att dess utsändningar helt eller delvis återutsändas på tråd eller trådlöst;

¹ Denna artikel bör enligt några experters mening införas i konventionen.

- b) till att dess utsändningar eller återutsändningar därav helt eller delvis inspelas eller upptagas på annat sätt;
- c) till att dess utsändningar helt eller delvis återgivas inför allmänheten genom anordning, som överför bilder.

2. Det tillkommer varje konventionslands lagstiftning att reglera radioföretags skydd gentemot den, som obehörigen återgiver dess utsändningar helt eller delvis inför allmänheten genom högtalare eller annan anordning som överför ljud.

3. Inspelningar av sådana utsändningar eller återutsändningar, på vilka denna konvention äger tillämpning, kunna, då de framställts i ett land, som icke är anslutet till denna konvention, och införts i ett konventionsland utan tillstånd av vederbörande radioföretag, tagas i beslag i detta land.

4. Det tillkommer varje konventionslands lagstiftning att uppställa de villkor, under vilka korta avsnitt av radioutsändningar få i samband med redogörelser för dagshändelser återutsändas, inspelas eller eljest återgivas inför allmänheten. Likaledes tillkommer det varje konventionslands lagstiftning att giva regler om efemära inspelningar, som återgiva radioutsändningar eller återutsändningar och som göras av radioföretag med dess egna hjälpmedel och för dess egna utsändningar. Därvid må ock medgivas att inspelningar, som äga ovanlig dokumentarisk karaktär, bevaras i officiella arkiv.

5. I ett konventionslands lagstiftning må föreskrivas, att vad i första stycket under b) sägs icke skall äga tillämpning på inspelningar och andra upptagningar, som gjorts för enskilt bruk eller utan förvärvssyfte.

Artikel 9

Utöver bestämmelserna i denna konvention äga konventionsländerna giva närmare föreskrifter om skyddet av de i konventionen erkända rättigheterna och särskilt om de rättsliga medlen för att tillvarataga dem. Konventionsländerna äga jämväl giva övergångsbestämmelser om konventionens tillämpning.

Artikel 10

Bestämmelserna i denna konvention utgöra icke hinder för att kräva det mera vittgående skydd, som må vara stadgat av lagstiftningen i det land där skydd påkallas.

Artikel 11

Bestämmelserna i denna konvention inskränka icke i något avseende rätten för varje konventionslands regering att genom lagstiftnings- eller polisåtgärder, som företagas i det allmännas intresse, övervaka eller förbjuda uppläsningar, uppföranden eller utföranden av litterära eller konstnärliga verk, användningar av fonogram eller radioutsändningar. Bestämmelserna utgöra icke heller hinder för konventionsländerna att inskrida mot missbruk av de i konventionen erkända rättigheterna.

Artikel 12

1. Denna konvention kan underkastas periodiska revisioner. För detta ändamål kunna konferenser efter hand hållas i de olika konventionsländerna mellan ombud för dessa länder. Regeringen i det land, där en konferens skall hållas, förbereder konferensens arbeten.

2. För ändring av denna konvention fordras konventionsländernas enhälliga samtycke.

Artikel 13

Varje tvist, som uppkommer mellan två eller flera konventionsländer angående denna konventions tolkning eller tillämpning och som icke kan biläggas genom förhandling, skall hänskjutas till Internationella domstolen för avgörande, därest icke de berörda länderna överenskomma om annat förfarande.

Artikel 14

1. Denna konvention skall ratificeras av de länder, som undertecknat densamma. Ratifikationsdokumenten skola deponeras hos...

2. Länder, som icke undertecknat konventionen, kunna ansluta sig till densamma. Anmälan om anslutning skall riktas till...

3. Om depositioner av ratifikationsdokument och om anmälda anslutningar skall... skriftligen underrätta regeringarna i de länder, som undertecknat konventionen, ävensom regeringarna i de länder, som i enlighet med andra stycket anslutit sig till densamma.

4. En månad efter det att det andra ratifikationsdokumentet deponerats träder konventionen i kraft mellan de båda ratificerande länderna samt de länder, som icke undertecknat konventionen men anslutit sig till densamma innan det andra ratifikationsdokumentet deponerades. Senare ratifikationer få rättsverkan en månad efter det att dokumenten deponerats hos... och senare anslutningar en månad efter det att de anmälts till nämnda regering.

Artikel 15

1. Varje konventionsland kan när som helst skriftligen meddela till..., att denna konvention skall vara tillämplig inom dess transoceaniska territorier, kolonier, protektorat, förvaltningsområden eller varje annat område, för vars internationella förbindelser landet svarar; och konventionen skall i detta fall träda i kraft inom alla områden, som upptagits i meddelandet, en månad efter det att meddelandet mottagits av...

2. Varje konventionsland kan när som helst skriftligen meddela till..., att denna konvention skall upphöra att vara tillämplig inom område, som upptagits i meddelandet enligt föregående stycke; och konventionen skall i detta fall upphöra att vara tillämplig inom sådant område tolv månader efter det att det nya meddelandet mottagits av...

3. Om meddelanden enligt föregående stycken skall... underrätta regeringarna i de länder, som undertecknat konventionen, ävensom regeringarna i de länder, som i enlighet med artikel 14 andra stycket anslutit sig till densamma.

Artikel 16

1. Denna konvention skall förbli i kraft under obegränsad tid. Varje konventionsland äger likväl rätt att när som helst uppsäga densamma genom skriftligt meddelande till...

2. Om sådan uppsägning skall... underrätta regeringarna i de länder, som undertecknat konventionen, ävensom regeringarna i de länder, som i enlighet med artikel 14 andra stycket anslutit sig till densamma. Uppsägningen får verkan endast med avseende å det land, från vars sida den skett, och först tolv månader efter det att den mottagits av... För övriga konventionsländer förblir konventionen i kraft.

3. Rätten till uppsägning kan icke av något land utövas förrän fem år efter det att landet ratificerade konventionen eller anslöt sig till densamma.

Svenska regeringens yttrande över Romutkastet 1951¹

I svensk rätt finns ännu icke anordnat något skydd för de grupper, som avses i den planerade konventionen. Svenska regeringen förbereder emellertid en lagstiftning på området och är angelägen att giva sitt stöd åt strävanden att i dessa frågor införa en reglering med internationell räckvidd. Det svenska lagstiftningsarbetet i ämnet befinner sig ännu på ett preliminärt stadium, och svenska regeringen har ännu icke tagit slutlig ståndpunkt till de många svårlösta problem, som det här gäller. Svenska regeringen avger därför sitt yttrande under förbehåll, att dess ställningstagande ännu är endast preliminärt.

Svenska regeringen anser, att det föreliggande konventionsutkastet utgör ett betydelsefullt steg framåt i strävandena att på området införa en internationell reglering. Den anmärkningen måste dock riktas mot utkastet, att detta icke i tillräcklig grad tillgodoser de utövande konstnärernas intressen. Dessa ha enligt utkastet endast erhållit visst skydd mot obehörig inspelning och utsändning. Det är principiellt tillfredsställande, att regler härom vinna uttryckligt erkännande i den internationella rätten, men samtidigt måste framhållas, att vad man därmed vill uppnå i allmänhet redan iakttages i praktiken och att reglerna sålunda icke tillföra de utövande konstnärerna något egentligt nytt. Några rättigheter, som kunna ekonomiskt nyttiggöras, ha de utövande konstnärerna knappast erhållit i utkastet. Detta framstår som desto mera anmärkningsvärt, som de båda andra i utkastet skyddade kategorierna — fonogramtillverkarna och radioföretagen — tillerkänts sådana rättigheter. Särskilt väl ha fonogramtillverkarna tillgodosetts; dessa ha erhållit en ersättningsrätt direkt mot dem som använda deras fonogram för offentlig återgivning. Men även de rättigheter som tillagts radioföretagen äro av sådan natur, att de kunna ekonomiskt utnyttjas av företagen. Den fördelning av rättigheter, som sålunda ägt rum, förefaller icke rimlig, särskilt med hänsyn till att det är de utövande konstnärernas prestationer, som utgöra själva grunden för fonogramindustriens och till betydande del även för radioföretagens verksamhet. Svenska regeringen anser därför, att skyddsreglerna för de utövande konstnärerna måste utformas så, att reglerna bli av direkt ekonomiskt värde för dessa. Förslag härom framföras i det följande.

Beträffande de olika artiklarna må härefter anföras:

Artikel 1

Första stycket

I denna artikel uppräknas — i anslutning till terminologien i utkastets rubrik — de kategorier, som skola skyddas genom den planerade konventionen. Det framgår icke klart, huruvida filmskådespelare och filmproducenter skola åtnjuta skydd enligt denna. I sin nuvarande utformning torde de för de utövande konstnärerna föreslagna skyddsreglerna, åtminstone teoretiskt, kunna tillämpas även

¹ Se *Bilaga 4*. — Yttrandet avgivet den 23 november 1953.

Yttrande över Romutkastet

på filmskådespelarnas förhållanden; enligt vissa uttalanden i den internationella diskussionen skulle det dock icke vara åsyftat att under uttrycket utövande konstnärer hänföra även filmskådespelare. Vad angår filmproducenterna skulle dessa kunna åberopa de i utkastet upptagna reglerna om skydd för fonogram, om man nämligen anser att uttrycket fonogram täcker även ljudfilmsband. Det torde emellertid icke ha varit avsikten att på denna väg införa ett särskilt skydd för ljudfilmsband. Överhuvudtaget torde icke vara åsyftat att i konventionen behandla filmens särskilda problem. Svenska regeringen anser också riktigt, att dessa frågor upptagas till behandling i annat sammanhang. Att konventionen icke berör filmens särskilda problem bör emellertid göras klart under det fortsatta arbetet på konventionen.

Andra stycket

Svenska regeringen anser icke att bestämmelsen i andra stycket, som föreslagits av några av experterna i Rom, bör upptagas i konventionen.

Artikel 2

Enligt den föreslagna bestämmelsen om ursprungsland för fonogram kan även en tillverkare i ett utanför konventionen stående land erhålla konventionsskydd för fonogram, som tillverkas i detta land. För att uppnå detta behöver han endast låta några få exemplar av fonogrammet — teoretiskt blott ett enda — framställas i ett till konventionen anslutet land; alla följande exemplar bli sedan skyddade även om de framställas i det utanför konventionen stående landet. Svenska regeringen ifrågasätter, om icke bestämmelsen kan utformas så, att en mer tillfredsställande ordning uppnås.

Artikel 3

Svenska regeringen anser, att på de särskilda exemplaren av fonogrammet böra angivas de data, som äro av relevans för att bestämma utgångspunkten för skyddstiden. Om utkastets bestämmelser i art. 2 bibehållas — tidigare har anförts att dessa i och för sig synas mindre tillfredsställande — bör alltså på varje särskilt exemplar angivas, var och när fonogrammet först mångfaldigats i ett till konventionen anslutet land.

Den sålunda föreslagna formföreskriften bör icke tilläggas den betydelsen, att ett iakttagande av densamma skulle utgöra ett avgörande villkor för skyddets uppkomst. Detta bör principiellt inträda oberoende av formaliteter. För att någon skall anses ha gjort sig skyldig till intrång i en tillverkares rättigheter enligt art. 6 första stycket bör emellertid krävas, att vederbörande använder fonogrammet med kännedom att skyddstiden löper. Formföreskriften bör härvid ha den betydelsen, att där den iakttagits vederbörande presumeras ha varit i ond tro.

Artikel 4

Första stycket

De rättigheter som här tillerkänts de utövande konstnärerna äro, såsom förut framhållits, av tämligen begränsad omfattning. De innebära endast, att konstnären erhållit skydd mot att utan hans tillstånd samtidigt med ett pågående personligt framträdande företagas åtgärder för att inspela framträdandet eller för att genom radio eller på annat sätt förmedla detta till allmänheten.

I. Även med utgångspunkt från ett sålunda begränsat skydd synas bestämmelserna härom kunna erhålla en mer ändamålsenlig avfattning. Detta gäller särskilt stadgandena om konstnärens ensamrätt att bestämma om inspelning.

Till en början må sålunda anmärkas, att av den föreslagna texten icke klart framgår, huruvida konstnärens rätt avser det fall, att en radioutsändning av ett personligt framträdande spelas in. Svenska regeringen anser, att konstnärens rätt bör avse även detta fall, samt förordar, att texten här förtydligas.

Enligt den föreslagna texten gäller konstnärens rätt endast i fråga om inspelning, som företages för vissa angivna ändamål.

Dessa ändamål äro:

- 1) Inspe­ling på fonogram eller liknande anordningar, som skola säljas till allmänheten.
- 2) Inspe­ling på film, som skall visas i lokal dit allmänheten äger tillträde.
- 3) Inspe­ling för radioutsändning, därest framträdandet anordnats av eller för annan än den som ämnar företaga radioutsändningen.

Inspe­ling för andra ändamål — syftet är t. ex. att spela upp ett fonogram direkt för allmänheten — kan enligt bestämmelserna göras utan tillstånd av konstnären. Som ett praktiskt exempel må nämnas, att en restaurangägare enligt bestämmelserna skulle kunna på en bandapparat spela in musik, som utföres av en tillfälligt engagerad orkester, och därefter hur ofta som helst spela upp banden i restaurangen. Detta bör uppenbarligen icke vara tillåtet. En mer tillfredsställande reglering erhålles, om inspe­lingsförbudet göres totalt. Anledningen till att så icke skett i utkastet kan vara, att ett totalförbud skulle omfatta även det under d) i artikelns första stycke nämnda fallet, att ett radioföretag inspelar ett av företaget självt anordnat framträdande; en sådan inspe­ling skall enligt utkastet vara tillåten. I och för sig synes icke heller invändning böra resas mot att radioföretagen få rätt att göra sådan inspe­ling utan att särskilt förbehålla sig rätt därtill. I en regel om totalt förbud mot inspe­ling skulle emellertid kunna göras undantag för inspe­lingar av detta slag.

Undantag bör vidare göras för inspe­ling för enskilt bruk samt — i överensstämmelse med den princip, som kommit till uttryck i art. 10 i Bernkonventionen — för inspe­ling för forsknings- och undervisningsändamål.

Uppställda undantag böra kompletteras med en regel, som förbjuder att inspe­lingar, vilka gjorts för tillåtna ändamål, sedermera användas för andra syften. Ett sådant förbud skulle i motsats till övriga till förmån för de utövande konstnärerna föreslagna skyddsregler ha verkan i tiden efter det att det personliga framträdandet avslutats. En särskild skyddstid bör därför införas.

II. Svenska regeringen anser emellertid icke, att det finns anledning att begränsa konstnärens rätt att lämna tillstånd till inspe­ling så, att den blott gäller inspe­lingsåtgärder som företagas samtidigt med konstnärens personliga framträdande. Tanken är uppenbarligen den, att när det gäller inspe­ling (kopiering) av en (med konstnärens samtycke) redan gjord inspe­ling, tillverkaren av den auktoriserade inspe­lingen skall vara ensam behörig att lämna tillstånd. Det är dock svårt att förstå varför ett grammofonbolag, som av en konstnär förvärvat rätten att göra en grammofonupptagning av ett personligt framträdande, sedermera skall äga att utan konstnärens hörande giva t. ex. ett filmbolag rätt att kopiera upptagningen på ett filmband. Konstnärens rätt att lämna tillstånd till inspe­ling bör därför utsträckas till att avse även överföring av redan gjorda inspe­lingar till andra fonogram eller till filmer.

En sådan regel utesluter icke, att tillverkaren av den auktoriserade inspe­lingen i inspe­lingsavtalet kan få på sig överlåten konstnärens rätt att giva

tillstånd till sådan överföring. I sådana fall blir tillverkaren mot tredje man ensam behörig att giva tillstånd till överföringen.

I detta sammanhang bör även beaktas den situation som uppkommer, om en inspelning kopieras utan att tillverkarens tillstånd inhämtas. I allmänhet torde väl tillverkaren i sådant fall ha intresse att inskrida mot förfarandet. Är tillverkaren en juridisk person, kan emellertid inträffa, att ett inskridande icke kommer till stånd därför att den juridiska personen redan upplösts. Det kan också hända, att tillverkaren av en eller annan orsak underlåter att beivra förfarandet. I sådana fall har konstnären utan tvivel intresse att själv kunna påtala detta. Även ur denna synpunkt bör konstnärens rätt att lämna tillstånd till inspelning omfatta även överföring av redan gjorda inspelningar till andra fonogram eller till filmer.

Utsträckes konstnärens rätt på det sätt som nu förordats, bör införas en särskild skyddstid.

III. Såsom under I och II utvecklats, böra de konstnären tillkommande rättigheterna gälla under en särskild skyddstid. Denna bör enligt svenska regeringens mening sättas till 25 år.

IV. Svenska regeringen har övertvägt, huruvida de utövande konstnärerna böra erhålla rättigheter för det fall, att fonogram och radioutsändningar återgivas för allmänheten. Vad angår återgivning av fonogram anser svenska regeringen, att frågan bör lösas så, att i konventionen införes ett stadgande att en skäligen andel av den ersättning, som enligt art. 6 första stycket mom. b) skall tillkomma fonogramtillverkaren, skall tillfalla de utövande konstnärerna; detta förslag behandlas närmare vid art. 6 nedan. En liknande lösning synes böra övervägas även då det gäller återgivning av radioutsändningar; se nedan vid art. 8.

Andra stycket

Av stadgandet framgår icke klart, om reläutsändning av ett radierat framträdande skall få äga rum utan konstnärens samtycke. Att detta skall vara fallet torde vara äsyftat. Ett förtydligande i texten är emellertid erforderligt.

Artikel 5

Svenska regeringen anser, att konventionsländerna böra ha full frihet att reglera de frågor, som behandlas i denna artikel. Bestämmelsen i sista ledet av andra stycket, vilken innefattar en viss begränsning i ländernas frihet att reglera frågan om ställföreträdarskap för ensembler, bör därför utgå.

Artikel 5 bis

Enligt svenska regeringens mening vore det värdefullt, om bestämmelser till skydd för de utövande konstnärernas droit moral inflöte i konventionen. Det föreslagna stadgandet härom, som begränsar sig till ett skydd för konstnärens droit au respect, synes emellertid böra kompletteras med en bestämmelse till skydd för hans droit à la paternité.

Artikel 6

Första stycket a)

Av den föreslagna texten framgår icke, huruvida tillverkarens ensamrätt till kopiering avser även det fall, att en radioutsändning av fonogrammet spelas in.

Enligt svenska regeringens mening bör detta vara stadgandets innebörd. Ett förtydligande av texten är här erforderligt.

I kopieringsskyddet bör undantag göras för kopiering, som sker för enskilt bruk samt för forsknings- och undervisningsändamål. Dessa undantag böra kompletteras med en regel, som förbjuder att inspelningar, vilka gjorts för tillåtna ändamål, sedermera användas för andra syften.

Första stycket b)

Den fråga, som här behandlas, utgör ur svensk synpunkt en av de viktigaste i hela utkastet. I Sverige har nämligen tillverkare av fonogram icke rätt till ersättning, då fonogrammen användas för offentlig återgivning. Att införa en sådan rätt skulle därför innebära en mycket väsentlig ändring av det bestående rättsläget. Svenska regeringen kan dock överväga att införa en ersättningsrätt av detta slag.

Så som svenska regeringen ser saken är det emellertid av större vikt, att de utövande konstnärerna tillgodoses med en ersättningsrätt av liknande natur som den, som nu föreslås för fonogramtillverkarnas del. De välkända argument, som tala till förmån för denna uppfattning, behöva icke här närmare utvecklas; det må blott framhållas att å ena sidan det är de utövandes prestationer, som i sista hand uppbära hela fonogramindustrien, samt att å andra sidan användande av fonogrammusik kommit att utgöra en allvarlig fara för musikeryrket och berövat dess utövare arbetstillfällena. Svenska regeringen anser därför, att en ersättningsrätt för fonogramtillverkarna bör införas allenast under förutsättning, att det samtidigt skapas en rätt för de utövande konstnärerna att erhålla ersättning då fonogram, som upptaga konstnärliga framträdanden, återgivnas för allmänheten.

De ersättningsrätter, varom nu är fråga, kunna utformas på olika sätt. Enligt svenska regeringens mening synas praktiska skäl tala till förmån för ett i den internationella diskussionen framkommet förslag att låta fonogramtillverkarna i förhållande till allmänheten stå såsom ensamma berättigade till ersättning men samtidigt ålägga dem att till förmån för de utövande konstnärerna avstå viss andel av influtna belopp.

I diskussionen ha även framkommit olika förslag, hur denna andel därefter bör fördelas — antingen individuellt till de utövande konstnärer, vilkas prestationer blivit utnyttjade, eller samfällt till de utövande konstnärerna i det land, där utnyttjandet ägt rum. Enligt svenska regeringens åsikt bör emellertid den senare frågan överlämnas till den nationella lagstiftningen.

På grund av vad sålunda anförts föreslår svenska regeringen, att bestämmelsen om ersättningsrätt för fonogramtillverkare kompletteras med ett stadgande av följande lydelse:

»De utövande konstnärerna skola erhålla skälig andel av ersättningen enligt art. 6 första stycket mom. b). Det tillkommer varje konventionslands lagstiftning att meddela bestämmelser härom.»

Enligt svenska regeringens mening bör emellertid ersättning åt fonogramtillverkare och utövande konstnärer icke utgå vid varje offentlig återgivning av grammofonskivor. Redan i utkastet ha de nationella lagstiftningarna fått möjlighet att göra undantag för det fall, att återgivningen sker utan förvärvssyfte. Även om förvärvssyfte föreligger är det emellertid icke tillfredsställande att ålägga innehavare av små restauranger, kaféer, pensionat o. s. v. att betala avgifter för grammofonmusik som där utföres. Principiellt bör därför ersättning utgivas blott för fonogram, som spelas i radio eller eljest för ett betydande antal åhörare. Det bör åt varje lands nationella lagstiftning lämnas att närmare bestämma, i vilka fall ersättning med tillämpning av denna princip bör utgå.

Artikel 7

Svenska regeringen anser, att minimum för skyddstiden bör sättas till 25 år.

Artikel 8

Skyddsreglerna till förmån för radioföretag ha för svenska förhållanden mindre intresse, eftersom rundradioverksamheten i Sverige med ensamrätt ombesörjes av ett enda statligt företag. Svenska regeringen har dock icke något principiellt att invända mot att skydd införes på området i huvudsaklig överensstämmelse med utkastets regler därom.

Enligt *femte stycket* kan ett konventionslands lagstiftning föreskriva, att inspelningsskyddet enligt första stycket mom. b) icke skall äga tillämpning på inspelningar och andra upptagningar, som gjorts för enskilt bruk eller utan förvärvssyfte. Svenska regeringen har föreslagit, att undantag skola göras även i de till förmån för utövande konstnärer och fonogramtillverkare gällande reglerna om inspelningsskydd. Samtliga undantagsregler böra ha samma räckvidd. I överensstämmelse med den formulering, som svenska regeringen förut förordat, föreslår svenska regeringen därför, att undantaget i radioföretagens inspelningsskydd angives omfatta inspelning för enskilt bruk samt för forsknings- och undervisningsändamål.

Undantaget i inspelningsskyddet bör kompletteras med en regel, som förbjuder att inspelningar, vilka gjorts för tillåtna ändamål, sedermera användas för andra syften; en sådan bestämmelse förutsätter därjämte, att en särskild skyddstid införes. Denna bör sättas till 25 år.

Enligt *första stycket mom. c)* skola radioföretagen äga rätt att lämna tillstånd till återgivande av televisionsutsändningar i biografer o. dyl. Enligt *andra stycket* kunna konventionsländerna i sin nationella lagstiftning giva radioföretagen motsvarande rätt, då det gäller offentlig återgivning av vanliga radioutsändningar. I båda fallen kunna radioföretagen betinga sig ersättning i samband med att de lämna tillstånd att återgiva en sändning. Svenska regeringen anser, att det bör övervägas huruvida icke — i analogi med vad som förut föreslagits för fonogramtillverkarnas del — bör införas en skyldighet för radioföretagen att till förmån för utövande konstnärer utgiva viss andel av influtna ersättningar.

Nordiskt normalformulär till förlagsavtal

Vid sammanträde i Köpenhamn den 3 november 1947 under ordförandeskap av den svenska auktorrättskommitténs ordförande och med deltagande av representanter för Nordiska författarrådet och Nordiska bokförläggarrådet — samarbetsorgan för de nordiska ländernas organisationer av skönlitterära författare och av bokförläggare — fastställdes nedan intagna normalformulär till förlagsavtal för användning i fråga om romaner, noveller, lyrik och därmed jämförliga verk. Överenskommelsen skulle äga giltighet från och med den 1 januari 1948 tills vidare och kunna uppsägas av författarrådet eller bokförläggarrådet till årsskifte minst nio månader i förväg.

I sammanträdesprotokollet gjordes några anteckningar till utveckling av formulärets innebörd i vissa hänseenden; de ha anmärkts i det följande under särskilda paragrafer i formuläret.

Formuläret upptager endast de för Norden gemensamma bestämmelserna och således icke klausuler om honorar, ett ämne som överlämnades till separata förhandlingar i varje land.

Frågan i vad mån de av överenskommelsen berörda organisationernas medlemmar äro förpliktade att i sin yrkesutövning tillämpa formuläret beror av interna beslut inom organisationerna.

Angående formulärets användningsområde antecknades i protokollet: »Till verk, som äro jämförliga med romaner, noveller och lyrik, räknas icke dramatik och essayer samt bilder- och barnböcker och ej heller ungdomsböcker. För den sistnämnda gruppen är bl. a. kännetecknande, att illustrationerna ofta spela stor roll samt att priset genomsnittligt är väsentligt lägre än för annan litteratur.»

Formuläret är av följande lydelse:

Emellan, nedan kallad författaren, och, nedan kallad förläggaren, har denna dag träffats följande avtal.

§ 1.

Avtalets innebörd.

Författaren upplåter till förläggaren ensamrätt att i den omfattning och på de villkor, som nedan angivas, framställa och i bokform på språket utge författarens verk

Alla övriga rättigheter till verket förbliva hos författaren. Om rätten att intaga

Bokförlagens normalkontrakt

verket i antologi, i billighetsserie, i tidning eller tidskrift eller i serie av samlade eller valda arbeten stadgas i §§ 12—14.

Fullständigt manuskript

{är avlämnat vid detta kontrakts undertecknande,¹
{skall vara avlämnat senast den¹

Förläggaren å sin sida förbinder sig att inom skälig tid utgiva verket och på sedvanligt sätt sörja för dess spridning. Verket skall annonseras i dagspressen och i övrigt reklameras på sedvanligt sätt.

§ 2.

Upplagor.

Förläggaren har rätt att mångfaldiga och utgiva verket dels i en första upplaga om exemplar, dels därefter i nya upplagor i det antal exemplar, som förläggaren bestämmer.

§ 3.

Honorar.

(Särskild text i varje land.)

§ 4.

Överskotts- och friexemplar.

Utöver varje upplaga äger förläggaren utan att betala honorar trycka överskottsexemplar till ett antal motsvarande 10 % av de första 2,000 exemplaren, 5 % av de följande 2,000 och 2 % av resten.

Författaren erhåller av första upplagan 25 friexemplar och av varje ny upplaga 10 friexemplar.

Tryckes upplaga i mindre än 1,500 exemplar eller som bibliofilupplaga, skall i stället för bestämmelserna i första och andra styckena gälla följande:

Protokollsanteckning: Om någon del av upplagan ges ut häftad, skola även författarens friexemplar vara häftade, eljest bundna på samma sätt som huvuddelen av upplagan.

§ 5.

Manuskript.

Manuskriptet skall vid avlämnandet vara tryckfärdigt, d. v. s. fullt utarbetat och färdigt till innehåll och form samt i maskinskrivet eller lättläst handskrivet skick, så att icke på grund av otydlighet förläggaren får extra kostnad för tryckningen.

Har manuskriptet icke avlämnats inom avtalad tid och i nyss angivet skick, äger förläggaren giva författaren en respit på fjorton dagar och, om den tiden försittes, häva avtalet.

Manuskriptet förblir författarens egendom.

§ 6.

Korrigerering.

Författaren är skyldig att utan särskild ersättning läsa korrektur till varje upplaga.

¹ Det ej tillämpliga strykes.

Bokförlagens normalkontrakt

Om författaren ändrar i verket, sedan det blivit satt, i sådan utsträckning, att kostnaderna för korrigeringen överstiga 10 % av den ursprungliga sättningskostnaden, betalas överskjutande kostnaden av författaren.

Författaren äger icke företaga sådana ändringar i verket, som väsentligt förändra dess karaktär.

Om författaren icke återsänder korrektur inom skälig tid, anses han hava godkänt detsamma så att förläggaren äger rätt att trycka verket sedan sättningsfel rättats. Alternativt har förläggaren rätt att efter respit häva avtalet på motsvarande sätt som stadgas i § 5 andra stycket.

§ 7.

Dröjsmål med utgivningen. Förlagsrättens återgång.

Är verket icke utgivet inom 18 månader från det författaren avlämnat fullständigt manuskript, har författaren rätt att häva detta avtal. Därvid återgår förlagsrätten till författaren, men denne äger behålla vad han redan uppburit i honorar för detta verk. Har författaren genom dröjsmålet lidit skada, som ej täckes av uppburet honorar, har han dessutom rätt till skadestånd.

Om verket är utgånet och förläggaren ej begagnat sin rätt enligt detta avtal att utge ny upplaga, skall författaren, om han vill att ny upplaga utges, skriftligen begära detta hos förläggaren. Har ny upplaga icke utgivits inom 9 månader därefter, inträder för författaren motsvarande rätt som sägs i första stycket, första och andra punkterna.

De tider, som angivits i föregående båda stycken, må utsträckas i skälig mån, då utgivningen försvåras genom pappersransonering eller annat oförutsett produktions tekniskt hinder.

Verket skall anses vara utgånet, om högst 100 exemplar — överskottsexemplar ej inräknade — finnas till salu hos förläggaren eller i kommission hos bokhandeln. De återstående exemplaren äger förläggaren fritt försälja.

§ 8.

Överskottsexemplar.

Överskottsexemplar skola användas som friexemplar till författaren, till utdelning för anmälan eller för reklamändamål eller ock för att ersätta förkomna eller skadade exemplar. Finnas överskottsexemplar kvar sedan upplagan gått ut, må de säljas, om författaren därför erhåller honorar efter motsvarande grund som avtalats för själva upplagan.

Friexemplar inom bokhandeln liksom exemplar som tillställes tidning eller tidskrift för anmälan skall av förläggaren märkas genom stämpling eller på annat ändamålsenligt sätt.

§ 9.

Ny upplaga.

Med upplaga förstås vad förläggaren på en gång låter trycka av verket. Nytryck på samma sats räknas som ny upplaga. I varje ny upplaga skall angivas upplagans eller de däri ingående exemplarens ordningstal.

Då tryckning av ny upplaga påbörjas, skall förläggaren underrätta författaren därom samt om upplagans storlek.

I fråga om ny upplaga, som tryckes senare än ett år efter det första upplagan utkom, skall förläggaren lämna författaren lämplig tidsfrist att om han så önskar göra ändringar i verket. Därvid skall § 6 andra stycket äga motsvarande tillämpning.

Har sedan verket utkom inträtt sådana ändrade förhållanden i konstnärligt, politiskt eller annat avseende, som från början med säkerhet skulle ha avhållit författaren eller förläggaren från att utge verket i detta skick, må envar av dem kräva att ny upplaga ej utges. Vill någon av dem utge verket i omarbetat skick, blir det beroende av särskilt avtal.

Protokollsanteckning: I bestämmelsen »Med upplaga förstås vad förläggaren på en gång låter trycka av verket» avses kompletta exemplar av verket. Om exempelvis av tekniska skäl vissa ark tryckas i förväg, kanske på en gång för flera kommande upplagor, anses en upplaga vara tryckt först då även de återstående arken äro färdiga.

§ 10.

Realisation.

1. Sedan 4 kalenderår förflutit efter det första upplagan utkom må förläggaren, om försäljningen under sista året nedgått under 5 % av senaste upplagens storlek, realisera restupplagan till nedsatt pris.

2. Dessförinnan skall dock förläggaren skriftligen underrätta författaren om den tillämnade åtgärden, och författaren har rätt att inom en månad därefter lösa partiet eller del därav. Om förläggaren så önskar, må han dock från inlösen undantaga högst 100 exemplar, överskottsexemplar inräknade. Inlösningspriset utgör det nedsatta priset minus bokhandelsrabatten.

3. Återstår efter realisationen alltjämt en restupplaga, äger förläggaren efter eget val realisera, bortslumpa eller förstöra upplagan men skall dessförinnan skriftligen underrätta författaren om åtgärden, därest restupplagan överstiger 100 ex. I sistnämnda fall har författaren rätt att inom en månad därefter lösa partiet eller del därav mot ett pris, varom överenskommelse träffas i varje särskilt fall.

4. När genom åtgärder enligt mom. 1—3 restupplagan nedbringats till 100 exemplar eller därunder, gäller om förlagsrättens återgång till författaren vad som stadgas i § 7.

5. Med restupplaga förstås alla exemplar, som finnas till salu hos förläggaren eller i kommission hos bokhandeln.

Protokollsanteckning: Om förläggaren vill begagna sin rätt enligt avtalet att förstöra restupplaga, bör författaren dessförinnan på begäran utan ersättning erhålla skäligt antal exemplar för privat bruk, under villkor att de icke säljas eller bytas i handeln.

§ 11.

Redovisning.

1. Omedelbart efter varje upplagas tryckning skall förläggaren utan anmaning tillstålla författaren uppgift om upplagens storlek, utfärdad av tryckeriets föreståndare (tryckerisedel).

2. För varje kalenderår, varunder skett försäljning, för vilken författaren äger uppbära honorar, skall förläggaren före september månads utgång följande år tillstålla författaren redovisning. Denna skall innehålla uppgifter om restupp-

lagans storlek vid årets början och slut och om försäljningen under året samt avräkning över honorar. Har under året restupplagan helt eller delvis realiserats, bortslumpats eller förstörts enligt § 10 mom. 3, skall lämnas uppgift om hur många exemplar åtgärden omfattat och om restupplagans storlek vid årets slut. Redovisningen bekräftas och underskrives av två personer, som förläggaren särskilt utsett att på eget ansvar fullgöra denna uppgift.

Om författaren inom tre månader efter det att han mottagit redovisning skriftligen begär det, skall han erhålla bekräftelse av auktoriserad revisor eller godkänd granskningsman eller en person godkänd av ordföranden i handelskammare eller liknande institution, att redovisningen är riktigt fullgjord och överensstämmer med förläggarens bokföring.

Förläggaren är skyldig att i fem år bevara kopior av de redovisningar, som tillställts författaren, och att hålla dem tillgängliga för författaren eller hans ombud.

3. Förläggarens skyldighet att betala honorar och lämna redovisning upphör från och med det kalenderår, vid vars början restupplagan nedgått till 100 exemplar eller därunder. Utges därefter ny upplaga, inträder skyldigheten på nytt.

4. I fråga om upplaga, för vilken honorar ej utgår efter försäljning, gälla ej bestämmelserna under 2—3, men författaren har rätt att på skriftlig förfrågan hos förläggaren erhålla uppgift om hur många exemplar som enligt förläggarens bokföring finnas till salu hos honom samt huruvida indragning skett av alla exemplar, som finnas i kommission hos bokhandeln.

5. Restupplaga, som ej uppgår till 100 exemplar, behöver ej anges till antalet.

§ 12.

Antologi.

Uppkommer fråga om att intaga verket eller del därav i antologi på samma eller annat förlag, skall detta ske i samförstånd mellan parterna.

Sedan tre år förflutit från det första upplagan utkom har författaren dock rätt att utan förläggarens samtycke taga in i antologier på andra förlag viss mindre del av verket, enligt följande regler: Ur diktsamling må i varje antologi intagas högst 5 dikter. Av prosaverk må intagas högst ett tryckark. Dock må ur samling om minst 10 noveller o. d. intagas en hel novell etc. även om den går över ett ark, och likaså av en roman om minst 10 kapitel eller liknande avsnitt ett helt sådant avsnitt. Intages i antologi bidrag från flera verk av samma författare, må hans bidrag sammanlagt icke överstiga tre gånger vad nu är sagt.

Det förutsättes, att författaren alltid skall erhålla särskild ersättning, då del av verket intages i antologi.

Protokollsanteckning: Förläggarparten uttalar sig för, att den här stadgade friheten för författaren att utan förläggarens samtycke intaga del av verket i antologi tillämpas analogiskt även på äldre avtal. Med »tryckark» menas det textutrymme, som ett ark omfattar i första upplagan.

§ 13.

Billighetsupplaga.

(Särskild text i varje land.)

§ 14.

Publicering i tidning, i samlade verk m. m.

Utan förläggarens medgivande må verket icke inom tre år från första upplagans utgivande i sin helhet eller till större delen publiceras i tidning eller tidskrift i¹

Sedan femton år förflutit från första upplagans utgivande, har författaren rätt att upptaga verket i sina samlade eller valda arbeten. Utgivningen av dessa skall erbjudas förläggaren eller, om författarens olika verk utgivits av skilda förläggare, den som kan anses vara hans huvudförläggare.

§ 15.

Överlåtelse av förlagsrätten.

Förläggaren må överlåta sin rätt enligt avtalet endast i sammanhang med överlåtelse av hela sin förlagsrörelse eller särskild del därav.

¹ I de nationeilla texterna insättes hemlandets namn.

Översikt över skyddstidens längd

i viktigare fall enligt 20 och 32 §§ i 1919 års lag om rätt till litterära och musikaliska verk, 1942 års lag om tillfällig förlängning av skyddstid för litterära verk samt 1946 och 1951 års lagar om tillfällig förlängning av skyddstid för litterära och musikaliska verk

Översikten är icke fullständig. Den upptager sålunda icke anonyma och pseudonyma verk, ej heller vissa andra fall av mindre praktisk betydelse. Översikten är uppgjord 1956 och bygger på en artikel i NIR 1951 s. 221 ff.

A. Mångfaldigande i tryck av litterärt verk på originalspråket¹ eller av musikaliskt verk.

1. Verk utgivet före 1/1 1920:
 - a) Författaren (kompositören) avlidit före 1/1 1906: Rätten utgick senast 31/12 1955. 1942, 1946 och 1951 års lagar ej tillämpliga.
 - b) Författaren (kompositören) avlidit senare eller lever ännu: Rätten gäller t. o. m. 50:e året efter hans död.
2. Verk utgivet efter 1/1 1920 eller ej alls utgivet:
 - a) Författaren (kompositören) avlidit före 1/1 1912: Rätten utgick senast 31/12 1941. 1942, 1946 och 1951 års lagar ej tillämpliga.
 - b) Författaren (kompositören) avlidit 1/1 1912—31/12 1915: Rätten utgick 31/12 något av åren 1942—45 (1942 års lag var ej tillämplig därpå) men återupplivades genom 1946 års lag (retroaktivt?) och gäller nu på grund av 1951 års lag t. o. m. 1957.
 - c) Författaren (kompositören) avlidit 1/1 1916—31/12 1926: Rätten gäller på grund av 1951 års lag t. o. m. 1957.
 - d) Författaren (kompositören) avlidit senare eller lever ännu: Rätten gäller t. o. m. 30:e året efter hans död.

B. Mångfaldigande i tryck av litterärt verk i översättning.¹

1. Originalverket utgivet före 1/1 1909: Originalförfattarens medgivande krävs ej för att utgiva översättning.
2. Originalverket utgivet senare eller ej alls utgivet: Lika med A. 2. ovan.

¹ Översättning från ett skandinaviskt språk till ett annat skyddas såsom original. Med »översättning» menas här andra översättningar.

Översikt över skyddstidens längd

C. Inspelning på grammofon och liknande av musikaliskt verk.

1. Verket förut inspelat före 1/1 1920: Kompositörens medgivande krävs ej för ny inspelning.
2. Verket ej inspelat före 1/1 1920: I utföranderättsorganisationernas praxis ha dessa fall behandlats lika med A ovan.

D. Offentligt föredragande och uppförande av litterärt verk på originalspråket.¹

1. Författaren avlidit före 1/1 1912: Rätten utgick senast 31/12 1941. 1942, 1946 och 1951 års lagar ej tillämpliga.
2. Författaren avlidit 1/1 1912—31/12 1926: Rätten gäller på grund av 1951 års lag t. o. m. 1957.
3. Författaren avlidit senare eller lever ännu: Rätten gäller t. o. m. 30:e året efter hans död.

E. Offentligt föredragande och uppförande av litterärt verk i översättning.¹

1. Originalverket utgivet före 1/1 1909: Originalförfattarens medgivande krävs ej för offentligt utförande i översättning.
2. Originalverket utgivet senare eller ej alls utgivet: Lika med D. ovan.

F. Offentligt utförande av musikaliskt verk.

1. Kompositören avlidit före 1/1 1912: Rätten utgick senast 31/12 1941. 1942, 1946 och 1951 års lagar ej tillämpliga.
2. Kompositören avlidit 1/1 1912—31/12 1915: Rätten utgick 31/12 något av åren 1942—45 (1942 års lag var ej tillämplig därpå) men återupplivades genom 1946 års lag. Återupplivandet var dock ej retroaktivt, utan utförande var fritt från 1/1 31:a året efter dödsfallet till 31/12 1946. Nu gäller rätten på grund av 1951 års lag t. o. m. 1957.
3. Kompositören avlidit 1/1 1916—31/12 1926: Rätten gäller på grund av 1951 års lag t. o. m. 1957.
4. Kompositören avlidit senare eller lever ännu: Rätten gäller t. o. m. 30:e året efter hans död.

¹ Se noten föregående sida.

STIM:s verksamhet

Av verkställande direktören i STIM, Sven Wilson

STIM:s fullständiga namn är *Föreningen Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (STIM) u. p. a.* Den första paragrafen i föreningens stadgar säger: »Föreningen har till ändamål att — efter förvärv av rättigheter till musikaliska och litterära verk, som enligt lag tillkomma tonsättare och författare, och i samarbete med motsvarande utländska organisationer — till främjande av medlemmarnas ekonomiska intressen nyttiggöra sådana rättigheter, bidra till att verken göras tillgängliga för allmänheten, övervaka att intrång ej göres på rättigheterna och beivra dylikt intrång. Föreningen skall under utövande av sin verksamhet främja god tonkonst.»

Den nyss citerade paragrafen utsäger klart STIM:s ändamål och uppgifter. STIM skall med stöd av gällande lagar och internationella konventioner för sina medlemmars räkning inkassera alla de ersättningar, som kan tillfalla medlemmarna på grund av offentliga utföranden av deras verk eller på grund av mekaniskt mångfaldigande av verken. Inkasseringen sker i Sverige direkt genom STIM och med hjälp av samarbetande utländska organisationer i övriga länder. STIM skall vidare fördela dessa ersättningar till de olika rättsinnehavarna. STIM skall kontrollera, att ingen använder musik offentligen och i förvärvssyfte utan att ha avtal med STIM. STIM har också möjligheter att i viss begränsad omfattning stödja musiklivet genom att dels ge bidrag till detsamma, dels låta utskrivna partiturer och stämmor till nya verk, dels göra propaganda för svensk musik, dels slutligen ge understöd och stipendier åt tonsättare.

Det fundament, på vilket STIM bygger sin verksamhet, är lagen om rätt till litterära och musikaliska verk. Lagen tillkom 1919 i sin nu i stort sett gällande form och var förutsättningen för att STIM skulle kunna träda i funktion. STIM kom emellertid inte i gång med sin verksamhet förrän 1923.

Den snabba utveckling, som STIM undergått, kan bäst avläsas i boksluts-siffrorna. Första året gav en mycket blygsam inkomst, ca 10 000 kr. Bokslutet för 1955 torde uppvisa en omslutning av ca 4 milj. kr. Föret var trögt i portgången och det var mycken strid kring STIM i början. Man var inte van vid att betala några ersättningar till tonsättare och man motsatte sig i det längsta STIM:s krav. De första åren kännetecknades därför av processer; STIM måste tillgripa rättsliga åtgärder för att göra sina krav gällande. Så småningom har man emellertid accepterat, att även en tonsättare har rätt till lön för sitt arbete, en ersättning då hans verk användes av andra i deras förvärvsverksamhet. Numera kan man säga, att förhållandet till musikförbrukarna är friktionsfritt.

Någon fråga kanske, varför en förening av STIM:s karaktär behövs. Svaret är enkelt. Musik användes offentligt dagligen och stundligen på ett otal ställen: i radio, på restauranger, kaféer, dansbanor, biografer och konserter. En enskild tonsättare kan inte kontrollera, när och hur hans verk användes, och kan inte själv inkassera de ersättningar han är berättigad till. Därför har tonsättarna i land efter land bildat sammanslutningar liknande STIM. Dessa har övertagit kontrollen, inkasseringen och fördelningen.

Från början har nästan alla dylika organisationer varit privata sammanslutningar av typen ekonomisk förening. Undan för undan har emellertid dessa organisationer i olika länder fått en mera officiell karaktär, ofta med statlig auktorisation. I Sverige fick staten insyn i STIM:s verksamhet 1943. Framställningen kom från STIM, som av flera anledningar önskade ett statligt inslag i sin styrelse. STIM ville på detta sätt dels skapa garantier för sina kunder — de s. k. musikförbrukarna — att verksamheten sköttes på ett sådant sätt, att någon erinran inte skulle behöva göras, dels också själv få det stöd, som en statlig insyn innebär. Enligt de stadgar, som formulerades 1943, tillsätter Kungl. Maj:t styrelsens ordförande och två ordinarie ledamöter med två suppleanter samt en revisor med suppleant. I stadgarna finns vidare angivet, att dessa stadgar för att bli gällande också skall godkännas av Kungl. Maj:t.

Det nämndes nyss, att fundamentet för STIM:s verksamhet är lagen. Andra viktiga grundvalar för verksamheten är avtalen med medlemmarna, de utländska organisationerna och musikförbrukarna.

Avtalen med medlemmarna innebär, att medlemmen på STIM överlåter alla sina rättigheter till offentligt utförande och mekaniskt mångfaldigande. Med mekaniskt mångfaldigande menas inspelning på grammofon, band, film o. dyl. I och med överlåtelser inträder STIM i tonsättarens eller författarens ställe och träffar å hans vägnar avtal med sådana, som vill använda hans verk. Genom sitt kontrakt med STIM förbinder sig också medlemmen att respektera de regler, som STIM på sin årsstämma fastställer för inkassering, notering och fördelning. Inte minst det sista är viktigt. Härigenom har STIM kunnat genomföra fasta fördelningsregler mellan de olika rättsinnehavarna: kompositören, textförfattaren, arrangören och förläggaren. STIM blir icke bunden av enskilda avtal mellan exempelvis en kompositör och en förläggare. I och med att båda är medlemmar i STIM, sker fördelningen av inkasserade belopp enligt STIM:s allmänt vedertagna regler.

Avtalen med de utländska organisationerna innebär i stort sett, att STIM på vederbörande organisation överlåter rätten att i den organisationens land förvalta STIM:s rättigheter mot att STIM i Sverige förvaltar den utländska organisationens rättigheter. En grundläggande bestämmelse härvidlag är, att i varje land alla rättsinnehavare, oavsett om de tillhör det egna landets organisation eller en utländsk dylik, skall behandlas på exakt likadant sätt.

Avtalen med musikförbrukarna är av olika slag. I regel erhåller musikförbrukaren — det må vara ett radioföretag, en restaurang, en konsertförening eller en biograf — rätt att i obegränsad omfattning nyttja STIM:s repertoar i sin verksamhet. Med STIM:s repertoar menas alla de verk, som komponerats eller författats av till STIM eller med STIM samarbetande organisationer anslutna upphovsmän. För denna rätt betalar musikförbrukaren antingen en viss procent på sin bruttoinkomst, sedan eventuell nöjesskatt avdragits, eller också en fast avgift per månad eller år, beroende på etablissemangets storlek, omsättning o. s. v. I båda fallen har man sökt tillämpa principen, att upphovsmannen skall erhålla en ersättning, som står i viss relation till den inkomst musikförbrukaren gör sig med hjälp av upphovsmannens verk. De tariffer STIM tillämpar är resultatet av ofta mycket långvariga förhandlingar mellan STIM och musikförbrukarna. I de flesta fall är de senare sammanslutna i större organisationer, och STIM har därför haft möjlighet och förmånen att sluta kollektivavtal, som innefattar viss hjälp av huvudorganisationen, då det gäller övervakningen av att organisationens medlemmar uppfyller sina förpliktelser mot STIM.

Jämte Radiotjänst finns även andra grupper av musikförbrukare, med vilka

STIM har avtal: konsertarrangörer, restauranger, dansbanor o. likn. samt biografer.

Med *Radiotjänst* har STIM nu ett avtal, som ger STIM 39 öre per licens för en sändningstid intill 3 000 musiktimmor per år i riksprogrammet. Särskild ersättning därutöver betalas för kortvågsprogrammen, och underhandlingar pågår för närvarande angående ersättningen för det nyligen startade program nr 2. I samband härmed diskuteras också en viss förhöjd ersättning på grund av penningvärdesförämringen. För *Radiotjänst*s televisionsutsändningar betalas en extra ersättning.

Konsertarrangörer betalar ofta en ersättning av 2 % på bruttointäkterna, sedan nöjesskatten avdragits. Detta gäller huvudsakligen populärkonserter, jazzkonserter, orkesterkonserter, balettaftnar o. dyl. För solistkonserter och körkonserter betalas en ersättning per gång; minimum är 15 kr. per gång. Med vissa organisationer — Sveriges Körförbund o. dyl. — har gjorts upp om en årlig ersättning, omfattande de ordinarie konserter som medlemmarna anordnar. Särskilt avtal har upprättats med de två konsertbyråerna i Stockholm — Konsertbolaget och Nordiska Musikförlagets Konsertbyrå — där man kommit överens om en årlig fast ersättning för de solistkonserter, som bolagen arrangerar. Med Stockholms Konsertförening och de statsunderstödda orkesterföreningarna har man också avtal med årliga ersättningar för de ordinarie abonnemangskonserterna.

Det största antalet musikförbrukare finns inom underhållningsområdet. Där har man alla restauranger, kaféer, dansbanor, Folkets Parker och liknande.

För *restauranger* föreligger ett kollektivavtal, slutet med Musiketablissemangens Förening, innebärande att restaurangerna betalar en viss ersättning per månad, beroende på antalet engagerade musiker. Man har vid upprättandet av detta avtal utgått från den ståndpunkten, att antalet musiker i restaurangorkestrarna i regel är beroende på restaurangens storlek och omsättning — ju större restaurang ju flera musiker. Den utveckling, som musiklivet på restaurangerna fått, har under senare år visat, att den från början intagna ståndpunkten inte numera till alla delar är gällande. Man har av olika skäl minskat antalet musiker på restaurangerna, även på de större, och därför har under senare år underhandlingar pågått om viss revision av avtalets grunder. Nu gällande överenskommelse innebär, att Musiketablissemangens Förening från sina medlemmar inkasserar de avgifter, som fastställts för respektive restaurang, och kvartalsvis redovisar till STIM. STIM har alltså i detta avseende ingen direkt kontakt med de enskilda restaurangerna. För det inkasseringsarbete, som M. E. F. utför för STIM:s räkning, erhåller M. E. F. en viss årlig ersättning.

För *kaféerna* finns kollektivavtal, innebärande att respektive kaféer, som i regel endast använder mekanisk musik, betalar en månatlig ersättning till STIM efter viss storleksgruppering. Den lägsta avgiften uppgår till kr. 8:40 per månad, därefter stiger avgiften för varje grupp. Å dessa avgifter lämnas viss föreningsrabatt.

Folkets Hus och *Folkets Parker* har särskilda kollektivavtal, enligt vilka de enskilda medlemmarna betalar en procentuell ersättning, baserad på intäkterna från entrébiljetter och dansbiljetter. Procenten är 2. *Folkets Hus* och *Folkets Parker* har emellertid viss rabatt, varjämte viss ersättning utgår för att Centralstyrelserna från sina medlemmar inkasserar alla avgifter och remitterar dem till STIM. STIM gör alltså numera ingen direkt inkassering hos dessa organisationers enskilda medlemmar.

Det stora flertalet *dansarrangörer* är alla olika slag av dansbanor. Dessa betalar enligt separata avtal med STIM 2 % på sina intäkter.

Biografernas avgifter utgår med 1—1,3 % på bruttointäkterna, sedan nöjesskat-

ten avdragits. Huvudparten biografer tillhör Sveriges Biografägareförbund, med vilket kollektivavtal föreligger.

Som i det föregående nämnts, görs *inkasseringen* av avgifterna antingen av STIM direkt hos den enskilde musikäbrukaren eller via dennes centralorganisation. Det är ett omfattande arbete att inkassera dessa avgifter. I de fall, då det existerar centralorganisationer av typen M. E. F., Folkets Parker, Folkets Hus etc., blir inkasseringen underlättad genom den hjälp centralorganisationen ger. I övriga fall får STIM bevaka inkasseringen själv. Man kan nog säga, att det stora flertalet av alla musikäbrukare i Sverige för närvarande har avtal med STIM, och det stora flertalet av dessa betalar också utan anfordran via postgiro. I det fallet intar Sverige en lycklig ställning gentemot många andra länder, där inkasseringen måste ske genom agenter, som personligen besöker musikäbrukarna och avhämtar pengarna. Men STIM:s arbete är ändå omfattande och kostsamt och kontrollen i lika mån omfattande och kostsam.

Kontrollen sker på flera sätt. Dels klipps i STIM:s klipparkiv alla nöjesannonser ur flertalet av Sveriges tidningar, ca 200, och STIM kontrollerar, att avtal finns med arrangören och vidare att redovisning äger rum. Dels har STIM en resande, som årligen med bil reser runt Sverige och besöker alla städer och samhällen, undersöker om nya nöjesetablissemang, restauranger, kaféer och sådant öppnats, kontrollerar att de har avtal med STIM och får hos polismyndigheten också meddelande om de tillstånd till nöjestillställningar, som polisen utfärdat. På det sättet får man en ganska säker kontroll på musikäbrukningen, även om den icke kan bli hundra procentig.

Vad gör nu STIM med de miljoner, som årligen inkasseras? Ja, det är ett ganska komplicerat *fördelningssystem*, som i största korthet går till på följande sätt:

Det nämnades förut, att STIM hade fyra inkasseringsområden: radio, konsert, underhållning och film. Motsvarande områden finns också inom notering och avräkning. Om man först ett ögonblick uppehåller sig vid noteringen, så kan följande anföras. Förutsättningen för att en fördelning av inkasserade belopp skall kunna ske är, att STIM erhåller rapporter angående de program, som spelats. I alla avtal STIM upprättar ingår därför en bestämmelse, att vederbörande musikäbrukare på av STIM fastställda data skall inlämna fullständiga rapporter angående den musik, som utförts inom musikäbrukarens etablissemang.

Den exaktaste programrapporteringen kommer från radion, där man kan säga, att rapporteringen är hundra procentig. STIM får uppgifter om alla de verk, som spelats, med angivande av kompositör, textförfattare, arrangör, förläggare och tidslängd.

Från biograferna är rapporteringen i stort sett hundra procentig. STIM får där uppgift från varje biografägare om de filmer han spelat och det antal gånger som varje film framförts. Sedan har STIM från filmproducenterna förteckning över all den musik, som ingår i varje film, med uppgift om kompositörer, titlar, tidslängd o. dyl.

Det svåraste är att få exakta uppgifter från konsert- och underhållningsområdet. Där kan det hända, trots den omfattande kontroll STIM utför och trots det samarbete som STIM i det fallet har med Svenska Musikerförbundet, att en och annan konsertarrangör försummar att skicka in sitt program. Då det gäller dansbanor, kan det också hända, att kapellmästaren, som engagerats för kvällen, hinner resa sin väg, innan arrangören hunnit avfordra honom den rapport han är skyldig att avlämna.

Men även om rapporteringen på detta område inte är hundra procentig, så ger dock alla de program, som i tusental inkommer till STIM, en ganska klar bild

av vad som spelas här i landet. Och med ledning av de rapporter, som sålunda inkommit, kan STIM göra noteringen. Denna tillgår så, att STIM har kort på varje komposition, som anmälts till STIM eller som förekommit på programrapporter. Det blir hundratusentals sådana kompositions kort, på vilka avräkningsavdelningen med ledning av inkomna musikrapporter antecknar antalet gånger, som vederbörande komposition spelats, varvid det finns ett kort för radio, ett för konsert, ett för underhållning och ett för film. På dessa kompositions kort finns det angivet alla de uppgifter, som är nödvändiga för fördelningen. Där står kompositörens, eventuellt kompositörernas namn, textförfattarens, arrangörens, förläggarens. Det står vidare angivet, hur många andelar som skall tillfalla de olika rättsinnehavarna enligt STIM:s fördelningsregler, ävenså till vilken grupp verket hör.

Det är nämligen så, att man gör en viss skillnad i värderingen av olika kompositioner, huvudsakligen inom radio- och konsertområdet. En stor symfoni får ett större poängvärde per minut än en enkel dragspelslåt. STIM har en tabell, enligt vilken de olika kompositionstyperna graderas. Bakgrunden till detta är ganska naturlig. Man anser, att en enkel dragspelstrall, som kanske knåpas ihop på några timmar, inte skall ha samma höga ersättning som en symfoni, som det kan ta år att komponera och för vars skapande det fordras inte bara inspiration utan också väsentlig kunskap i formlära, instrumentation m. m. Bakom en seriös tonsättares verk ligger årtal av kostsamma och gedigna studier. En dragspelstrall kan också spelas på alla dansbanor, under det att en symfoni endast spelas någon enstaka gång i radio och på offentlig konsert.

Det nämndes nyss poäng och poängvärde. Varje stycke får ett visst antal poäng, beroende på den grupp, inom vilken den faller i värderingstabellen och tidslängden. När avräkning äger rum, sker det på följande sätt:

Inom varje område kan man fastställa en viss årsinkomst. Radion har t. ex. givit brutto 900 000, filmen 800 000, underhållningsområdet 1 500 000 kr. På varje område debiteras de kostnader STIM har haft för sitt arbete med detta område. Utöver specialkostnader, som faller på respektive område och som beräknas med ledning av den personal, som sysslar med respektive områden, finns vissa gemensamma omkostnader: kontorskostnader, lönekostnader o. dyl., som inte närmare kan specificeras på varje område. Dessa kostnader debiteras på de olika avräkningsområdena i proportion till de inkasserade bruttobeloppen, och på så vis får man fram ett nettobelopp, som skall avräknas för respektive områden. Om man sedan vet antalet poäng på varje område, så är det lätt att genom enkel division få fram ett poängvärde för varje område. Högst är poängvärdet för radio, lägst för film. Det hör i detta sammanhang också noteras, att på grund av en särskild bestämmelse i STIM:s stadgar inga omkostnader skall belasta konsertområdet. Det finns dessutom ett direktiv för styrelsen att företaga jämkning till förmån för utföranden å offentliga konserter, vilket medför, att övriga avräkningsområden stundom får avstå smärre delar av sina nettobelopp för en subvention åt konsertområdet; detta för att de seriösa konserterna, där inkasseringen är relativt låg, ändå skall ge skälig utdelning åt de representerade verken.

Som förut nämndes, finns fasta fördelningsregler för uppdelningen av ersättningen på olika rättsinnehavare. Man räknar med 12 andelar för varje verk, vilket normalt innebär, att kompositören får alla andelar, om verket är instrumentalt och utgivet. Om verket blir utgivet, får kompositören 8 andelar och förläggaren 4. Om det är ett utgivet vokalverk, får kompositören 4, textförfattaren 4 och förläggaren 4. Om det är ett vokalverk för orkester, får kompositören 6, författaren 2 och förläggaren 4, o. s. v.

Hela avräkningsproceduren sker med hålkort, vilket innebär, att all bearbetning av materialet sker maskinellt, snabbt och säkert. När hålkortsmaskinerna genomgått alla noterade kort, framkommer avräkningslistor, på vilka samtliga verk är ordnade först i bokstavsordning efter land, inom varje land i bokstavsordning efter kompositör. Det finns särskilda avräkningslistor för kompositören, författaren, arrangören och förläggaren. När STIM skickar ut sina avräkningar, är det sålunda bara att till respektive rättsinnehavare sända det avsnitt av de långa avräkningslistorna, som upptar hans namn, och att sända beloppet på postgiro. Det hela synes kanske enkelt, då det så här kort beskrives, men det är en omständlig procedur. Avräkningen för utföranden sker i regel i juni månad året efter det, då utförandet skett.

Den beskrivning av inkassering, notering och avräkning, som i det föregående givits, gäller vad man kallar allmänna utföranden. Sedan finns ytterligare två områden, där STIM utövar sin verksamhet, nämligen det mekaniska och det dramatiska.

Beträffande det *mekaniska* området bör här endast i korthet nämnas, att Norden — d. v. s. Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige — centraliserat sitt arbete i en inkasserings- och fördelningscentral, som ligger i Köpenhamn, Nordisk Copyright Bureau A/S, vilket äges av de nordiska utföranderättsällskapen. Det är alltså Nordisk Copyright Bureau (NCB), som å STIM:s vägnar inkasserar ersättningar för mekanisk reproduktion på grammofon, film och band. Ersättningen utgår i form av en royalty på varje försäld skiva, då det gäller grammofon; på film baseras ersättningen på det antal sekunder eller minuter, som i filmen reproduceras av verket. Liksom övriga länders motsvarande organisationer för de »mekaniska rättigheterna» är NCB ansluten till Bureau International de l'Edition Mécanique (BIEM), som har sitt säte i Paris. NCB förvaltar i Skandinavien BIEM:s repertoar, BIEM förvaltar utanför Skandinavien NCB:s repertoar.

Det *dramatiska* området är relativt nytt för STIM:s vidkommande. Det är först under senare år, som de dramatiska författarna genom sitt förbund, Sveriges Dramatikerförbund, vänt sig till STIM för att få hjälp med sin inkassering och kontroll. Å de dramatiska författarnas vägnar sluter STIM avtal med teatrarna angående framförande av originalverk och översättningar och avräknar direkt till de dramatiska författarna efter avdrag av en blygsam provision.

Ordet »provision» nämndes i föregående stycke. Det är endast på det mekaniska och dramatiska området, som man arbetar med en fast provision. I övrigt går det så till, som tidigare nämnts, att STIM debiterar de faktiska omkostnaderna, innan avräkning sker. Det kan vara skäl att i det sammanhanget nämna, att trots det omfattande inkasserings- och kontrollarbete, som STIM måste utföra, *kostnaderna* håller sig på en låg nivå. STIM:s omkostnader håller sig genomsnittligt kring 20 %, vilket — särskilt om man jämför med utlandet, där agentförfarandet användes — måste anses mycket lågt. Det är ju här fråga om att göra inkassering hos tiotusentals olika musikförbrukare och att fördela hundratusentals inkomna ersättningsbelopp. Kostnaden på ca 20 % är exklusive skatter. Som tidigare nämnts, utslås omkostnaderna på olika områden, alltefter det arbete och den personal som kräves för inkassering och anteckning. Lägst är kostnaden för radio, ca 10 %, högst för underhållningsområdet med dess många tusentals dansbanor, kaféer och tillfälliga nöjestillställningar, ca 30 %. För biograferna ligger omkostnaden på ca 20 %.

I början av denna redogörelse nämndes, att STIM också gör en *kulturell insats*. Den är visserligen, som också anförts, av begränsad omfattning men måste dock

betraktas som ett viktigt led i STIM:s arbete. I de avtal, som STIM träffat med de övriga utländska sällskapen — avtal som för övrigt är fastställda i den internationella konfederationen av auktorrättssällskap (CISAC), till vilken STIM hör — stadgas, att varje sällskap har rätt att av sina inkomster avsätta en viss mindre procent till kulturella ändamål, till understöds- och stipendieverksamhet. STIM avsätter årligen vissa belopp av denna karaktär.

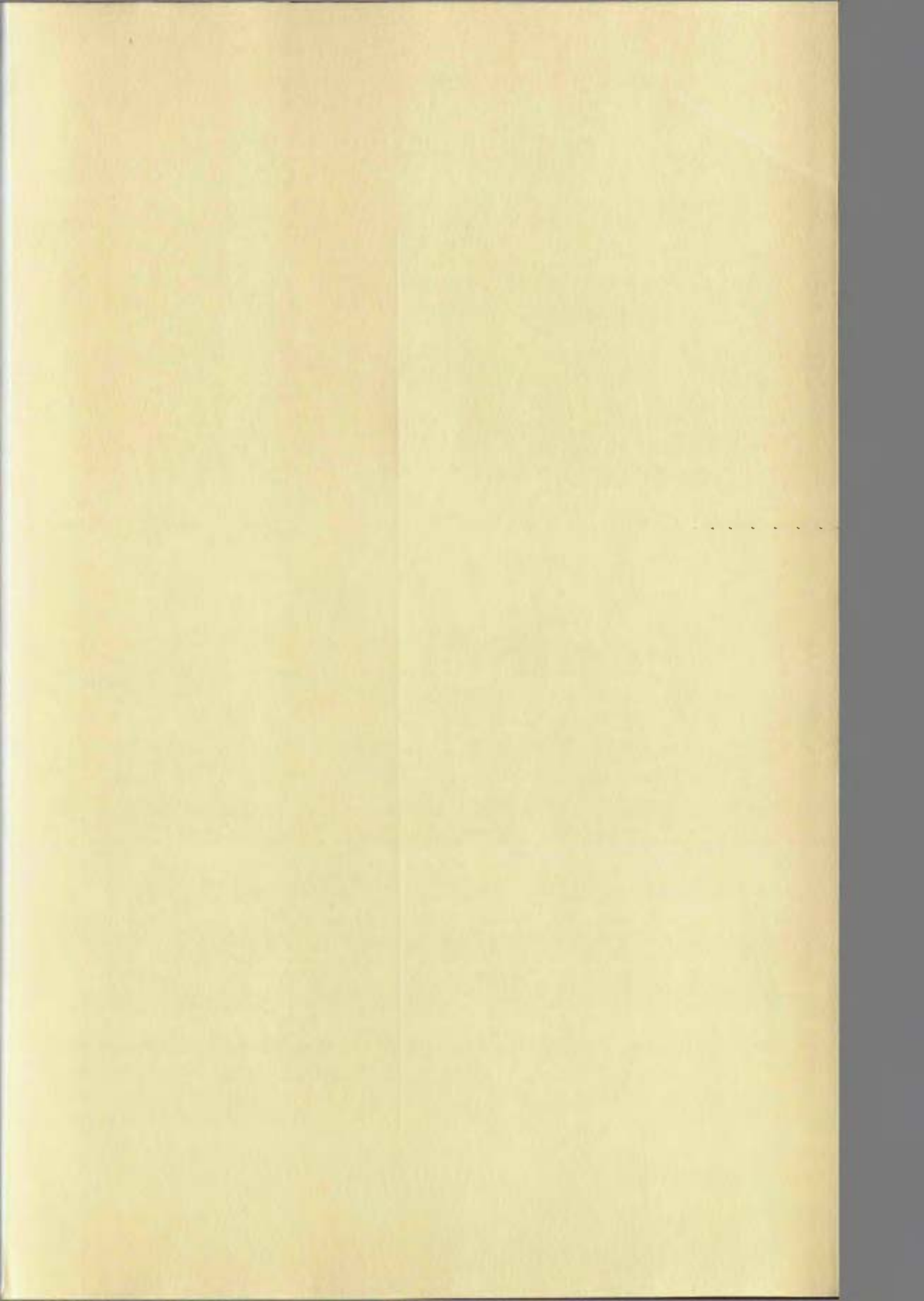
Det är två grupper man här kan skilja på, nämligen dels musikpropaganda och dels understöds- och stipendieverksamhet. Till musikpropaganda hör utskrivning och kopiering av partitur och stämmor till större orkesterverk, sådana som alltså icke har funnit någon förläggare, men som ändå antagits till framförande och där kompositören själv icke kan ha råd att bekosta utskrivningen av det ofta ganska omfattande materialet. Dit hör också utsändandet av notmaterial till utlandet i propagandasyfte, vissa smärre anslag till musikföreningar, musikinstitutioner samt anslag till tryckandet av musikverk och slutligen även bidrag till inspelning av större seriösa verk eller verk av god underhållningskaraktär. Understöds- och stipendieverksamheten får sina bidrag från de avkastningar STIM erhåller på fonderade och löpande medel. Det är mycket blygsamma belopp, som kan utdelas, men man kan ändå ge ett värdefullt handtag till ekonomiskt sämre ställda tonsättare, som gjort betydande insatser inom musiklivet. Man kan ge vissa belöningar, uppmuntran och stipendier till tonsättare för deras redan gjorda produktion eller till stimulans för fortsatt skapande.

I det föregående har använts ordet »medlem» som gemensam benämning på alla de upphovsmän och förläggare, vars rättigheter STIM tillvaratar. Det är angeläget att här precisera, att det finns *två olika kategorier av medlemmar* eller för att följa stadgarnas ord: det finns en kategori anslutna och en kategori medlemmar. Ansluten till STIM kan envar upphovsman och förläggare bli, om de under löpande eller föregående år fått minst ett verk offentligen utfört eller mekaniskt mångfaldigat. Han får då teckna ett anslutningskontrakt med STIM. Det kostar ingenting, och i och med att anslutningskontraktet är tecknat, tillvaratar STIM den anslutnas rättigheter. Till medlem i föreningen kan styrelsen efter prövning antaga sådana upphovsmän, som har haft anslutningskontrakt med föreningen i minst fem år och som anses utöva kontinuerlig upphovsmannaverksamhet, samt förläggare, som haft anslutningskontrakt med föreningen i minst fem år och under tre år uppburit avräkningar för utföranderätt eller mekaniskt mångfaldigande, som för varje år uppgår till det minimibelopp, som fastställs av styrelsen. Medlemmarna får erlägga en avgift av 10 kr., motsvarande 1 andel i STIM, då medlemskapet förvärfvas, och erhåller rösträtt i STIM. Rösträtten är den enda skillnaden mellan en medlem och en ansluten.

STIM:s utformning och omfattning har gjort föreningen till ett *centralorgan*, dit alla musikförbrukare kan vända sig för att få rätt att förfoga över hela den svenska och internationella musikrepertoaren. Det måste vara en oerhörd lättnad för varje musikförbrukare att veta, att han kan vända sig till ett enda och centralt organ, då han vill använda sig av musik i sin verksamhet. Ett radioföretag, en konsertarrangör, en restaurang, en folkpark behöver alltså inte direkt vända sig till alla de tusentals kompositörer, vars verk de vill utföra, för att begära deras tillstånd. Därutöver har det i praktiken blivit så, att STIM också får fungera som rådfrågnings- och rådgivningsorgan i en mångfald frågor inom det musikaliska området.

Stockholm den 31 januari 1956.

KUNGL. BIBL.
25 AUG 1956
STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1956

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.
Upphovsmannarätt till litterära och konstnärliga verk. [25]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Städernas donationsjord. [7]
Kommunalförbund och indelningsändringar. [19]

Statens och kommunernas finansväsen.

Förenklad statsbidragsgivning. [8]
Tulltaxa. Förslag av 1952 års tulltaxekommitté. 1. Allmänna synpunkter. [14] 2. Detaljmotivering. [15] 3. Taxan. [16]
Vissa ändringar i nöjesbeskattningen m. m. [23]

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Aldringsvård. [1]
Statsägda aktiebolag i Sverige. [6]
Pennyvärdeundersökningen. 3. Investeringsverksamhet och sparande. Balansproblem på lång och kort sikt. [10]
Utredningen om kortare arbetstid. [20] Bilagor [21]
Statsägda företag i utlandet. [24]

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Frågan om fortsatt samarbete mellan staten och TGO i LKAB. [9]

Fast egendom. Jordbruk med bönor.

Fiskhandeln i Sverige. [2]
Statens stöd åt växtförädlingen m. m. [4]
Fiskeområde. [17]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Atomenergien. [11]

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Standardtariffer för detaljdistribution av elektrisk kraft. [5]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

**Kyrkoväsen. Undervisningsväsen.
Andlig odling i övrigt.**

Restaurering av Uppsala domkyrka. [3]
Bihang till kyrkohandboken. [12]
Konstbildning i Sverige. [13]
Seminarieorganisationen. 1. [18]
Alternativt aftonsångsritual. [22]

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.